धनकुटा नगरपालिका

नगर पार्श्वचित्र

२०७५

धनकुटा नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

धनकुटा, १ नं. प्रदेश, नेपाल

(Municipal Profile, 2018)

धनकुटा नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

धनकुटा, १ नं. प्रदेश, नेपाल

पत्र सङ्ख्या:
चलानी नम्बर:

मेरा दुई शब्द

कुनै पनि सँस्थाको पार्श्वचित्र (Profile) त्यो संस्थाको प्रतिबिम्ब हो । जसमा संस्थाको समग्र बस्तुगत स्थिति लगायत सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक तथा संगठन संरचना समेत समेटिएको हुन्छ । पार्श्वचित्रले समग्र संस्थाको बस्तुस्थितिलाई छर्लङ्ग पार्ने हुनाले संस्थाको भावी रणनीतिक योजना निर्माणमा यसले महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्नका साथै संस्थाको भावी कार्यदिशा समेत निर्दिष्ट गर्ने हुँदा यसको अपरिहार्यतालाई हृदयस्थ गरी जननिर्वाचित प्रतिनिधिहरूलाई आगामी दिनहरूमा वार्षिक योजना निर्माणमा सहजता होस् भन्ने उद्देश्यले धनकुटा नगरपालिकाले नगरपार्श्व चित्र (Profile) तयार गर्ने निर्णय गरेअनुसार एसिया फाउण्डेशनको आर्थिक सहयोग तथा COMMITTED को प्राविधिक सहयोगमा यो नगर पार्श्वचित्र (Municipal Profile) तयार गरिएको छ ।

विशेषत: यो नगर पार्श्वचित्रमा नगरपालिकाको आधारभूत सूचनाहरू, घरधुरी तथा जनसंख्याको वनावट, भू-उपयोग, आर्थिक अवस्था, कृषि तथा पशुपालन, भौतिक तथा सार्वजनिक पूर्वाधार, सामाजिक पूर्वाधार, वन तथा बातावरण, विकासका सूचकांक र गरिवीको अवस्था जस्ता क्षेत्रहरू समेटीएका छन् । यी पक्षहरूले नगरको हालको अवस्था उजागर गरेको छ । त्यस्तै यस पार्श्वचित्रले नगरको भावी नीति तथा कार्यक्रम, कार्य योजना तथा कार्यविधिहरू तय गर्न समेते अहम् भूमिका निर्वाह गर्ने कुरामा म व्यक्तिगत र संस्थागत रूपमा विश्वस्त छु ।

यसरी यो नगर पार्श्वचित्र तयार गर्न आर्थिक सहयोग गर्ने एसिया फाउण्डेशन तथा प्राविधिक सहयोग गर्ने COMMITTED, सही सूचना उपलब्ध गराई दिनु हुने सम्पूर्ण नगरवासीहरू, सूचना संकलनमा संलग्न भाइ बहिनीहरू, सबै वडाध्यक्षहरू र यस कार्यमा व्यवस्थापन तथा समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्ने सामाजिक विकास शाखा प्रमुख लगायत सम्बद्ध सम्पूर्ण व्यक्ति, संघ संस्थाप्रति आभार व्यक्त गर्दछु ।

धन्यवाद ।

चिन्तन तामाङ
नगर प्रमुख
धनकुटा नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

धनकुटा नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

धनकुटा, १ नं. प्रदेश, नेपाल

पत्र सङ्ख्याः
चलानी नम्बरः

मेरा दुई शब्द

नेपालमा संघीयता कार्यान्वयनसंगै स्थानीय तहको निर्वाचन पछि गठन भएको स्थानीय सरकारबाट प्रवाह हुने सेवाले लोकतन्त्रको मर्मलाई आत्मासात् गर्न सक्नु पर्छ जसका लागि सरकारले सेवा प्रवाह गर्ने जनसाङ्ख्यिक, पूर्वाधार, सामाजिक तथा आर्थिक लगायत समग्र क्षेत्रको सूचना तथा तथ्याङ्क अद्यावधिक रहनु आवश्यक हुन्छ। धनकुटा नगरपालिकामा साविकमा स्थानीय निकायको रूपमा रहँदाको सूचनालाई आधार मानी अहिले सम्मको विकास तथा सेवा प्रवाह हुँदै आएको परिप्रेक्ष्यमा नगरपालिकाको एकीकृत शहरी विकास योजना तथा स्फुर्त शहर (SMART CITY) योजना तर्जूमा गर्नका लागि नगरपालिकाको पार्श्वचित्र अद्यावधिक गर्नु पर्ने आवश्यक्ता रहेकोले विभिन्न सहयोगी हातहरूको अपेक्षा गरेकै समयमा कमिटेड र धनकुटा नगरपालिकाको साझेदारी लगानीमा आधुनिक सूचना व्यवस्थापन पद्धतीबाट धनकुटा नगरपालिकाको नगर पार्श्वचित्र तयार भई प्रकाशित भएकोमा अत्यन्तै खुसी लागेको छ। यसरी प्रकाशित नगर पार्श्वचित्रले नगरको विषयमा जानकारी लिन चाहने सम्बद्ध क्षेत्रका लागि सहयोग पुग्ने र नगर क्षेत्रमा भएको विकास तथा सेवा प्रवाहको वर्तमान स्थितिको चित्रण गर्न एवम् विकासका लागि भावि योजना तथा कार्यक्रम बनाई सेवा व्यवस्थापन गर्न महत्वपूर्ण सहयोग पुग्ने विश्वास गरेको छु।

कमिटेडको तर्फबाट प्राविधिक तथा आर्थिक सहयोग गरी धनकुटा नगरपालिकाको नगर पार्श्वचित्र, २०७५ तयार गर्न अहोरात्र खटिनु हुने कमिटेडका प्राविधिक टोली, सहयोगी संस्था The Asia Foundation तथा Australian Aid, उक्त कार्यको लागि स्थानीय सरकारको तर्फबाट समन्वय गर्नु हुने नगर प्रमुख श्री चिन्तन तामाङ्ग ज्यू, अध्ययन तथा विश्लेषणका लागि व्यवस्थापकीय भूमिका निर्वाह गर्नु हुने प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्री टीकादत्त राईज्यू, वडाध्यक्ष एवम् कार्यपालिकाका सदस्यहरू, नगर सभाका सबै पदाधिकारीहरू, विषयगत शाखा प्रमुखहरू लगायत समस्त कर्मचारीहरू एवम् आम नगरवासीमा धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु।

धन्यवाद।

शकुन्तला बस्नेत
उपप्रमुख
धनकुटा नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

धनकुटा नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

धनकुटा, १ नं. प्रदेश, नेपाल

पत्र सङ्ख्याः
चलानी नम्बरः

मेरा दुई शब्द

कुनै पनि संस्थाको सर्वाङ्गीण विकासका निम्ति विकास नीति तथा योजना निर्माण गर्न सही सूचनाको आवश्यकता पर्दछ । यसर्थ सूचनामा आधारित नगर विकास योजना निर्माणको लागि नगरपालिकामा नगर पार्श्वचित्र (Minicipal Profile) को अति आवश्यक भएकोले एसिया फाउण्डेशनको आर्थिक सहयोग तथा COMMITTED को प्राविधिक सहयोगमा निर्माण भएको धनकुटा नगरपालिकाको नगर पार्श्वचित्र (Municipal Profile) पुस्तिकाको रूपमा प्रकाशन हुन लागेकोमा मलाई खुशी लागेको छ ।

यो नगर पार्श्वचित्र (Profile) नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले स्वीकृत गरेको कार्यविधिअनुसार निर्माण गरिएको छ । यसमा धनकुटा नगरपालिकाको संस्थागत तथा व्यक्तिगत घरधुरी सर्वेक्षण गरी प्राथमिक तथा सहायक तथ्यांक संकलन गरी सोको वैज्ञानिक विश्लेषण सहित यो पार्श्वचित्र (Profile) तयार गरिएको छ ।

त्यसैगरी नगरपालिका भित्रका सम्पूर्ण बस्तुस्थिति तथा सूचनालाई यस नगर पार्श्वचित्र (Profile) मा अभिलेखीकरण गरिएको छ । अर्को अर्थमा भन्नु पर्दा यो नगर पार्श्वचित्र (Profile) लाई नगरपालिका भित्रका सम्पूर्ण क्षेत्रगत तथ्यांक तथा सूचनाको आधिकारिक श्रोतको अभिलेखको रूपमा पनि लिन सकिन्छ । यसबाट नगरपालिका भित्रका सम्पूर्ण नागरिक तथा नगरपालिकासँग सरोकार राख्ने सबै महानुभावहरू, संघ संस्था, अध्ययन अनुसन्धानकर्ता, योजनाकार लगायत सम्पूर्ण पक्ष लाभान्वित हुने कुरामा विश्वास गर्न सकिन्छ ।

यस नगर पार्श्वचित्र (Profile) तयार गर्दा सूचनाहरू संकलन गरी व्यवस्थित गर्न सहयोग गर्नुहुने सम्पूर्ण जनप्रतिनिधी, गणक, सुपरिवेक्षक, सामाजिक परिचालक तथा सूचना उपलब्ध गराई सहयोग गर्नुहुने सम्पूर्ण नगरबासीहरूलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु । विशेषतः यो नगर पार्श्वचित्र (Profile) निर्माण गर्न आर्थिक सहयोग गर्ने एसिया फाउण्डेशन तथा प्राविधिक सहयोग पुऱ्याउने कमिटेड (COMMITTED) प्रति आभार व्यक्त गर्दछु ।

धन्यवाद ।

टीकादत्त राई
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
धनकुटा नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

विषय सूची

खण्ड १: नगरपालिकाको परिचय **१**

१.१ नामकरण र ऐतिहासिक पृष्ठभूमि १

१.१.१ ऐतिहासिक पृष्ठभूमि १

१.१.२ नामकरण २

१.२ नदी तथा खोलाको विवरण ३

१.३ पार्क, पिकनिक स्थल, वनस्पति उद्यान तथा मनोरञ्जन स्थल सम्बन्धी विवरण ५

१.४ मुख्य बस्तीसम्बन्धी विवरण ६

१.५ सार्वजनिक पाटी पौवा र चौतारासम्बन्धी विवरण ७

१.६ खेल मैदानसम्बन्धी विवरण ८

१.७ पर्यटन ९

१.७.१ पर्यटकीय तथा धार्मिकस्थलहरूको विवरण ९

१.८ स्थानीय चाडपर्व, जात्रा तथा मेलाहरूको विवरण १५

खण्ड २: जनसाङ्ख्यीकी विवरण **१६**

२.१ वडागत घरधुरी संख्या तथा लिङ्गको आधारमा जनसंख्याको विवरण १६

२.२ उमेर र लिङ्गअनुसार वडागत जनसंख्याको विवरण १९

२.३ परिवारको आकारको आधारमा परिवारको विवरण २१

२.४ जातजातिको आधारमा वडागत जनसंख्याको विवरण २२

२.५ नगरपालिकामा बोलिने भाषाको आधारमा जनसंख्याको विवरण २३

२.६ धर्मअनुसार जनसंख्याको वडागत विवरण २५

२.७ घरको प्रयोगको आधारमा परिवारको विवरण २७

२.८ घरको किसिमको आधारमा परिवारको विवरण २८

२.९ परिवार बसोबास गर्ने घरको तल्लाको आधारमा परिवारको विवरण ३०

२.१० परिवारले प्रयोग गरेको घर बनेको अवधिको आधारमा परिवारको विवरण ३१

२.११ परिवारले प्रयोग गरेको घरको कोठा संख्याको आधारमा परिवारको विवरण ३२

२.१२ सुत्ने कोठा र भान्सा कोठा अलग भए/नभएको आधारमा परिवारको विवरण ३३

२.१३ अनुपस्थित जनसंख्या भएका परिवार संख्याको विवरण ३५

२.१३.१ उमेर र लिङ्गका आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण ३६

२.१३.२ शैक्षिक स्तरको आधारमा नगरपालिकामा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण ३७

२.१३.३ लिङ्ग तथा अनुपस्थित हुँदा उर्त्तीण गरेको कक्षा/तहको आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण ३८

२.१३.४ अनुपस्थित रहेको अवधिको आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण ३८

२.१३.५ अनुपस्थित रहने कारणका आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण ३९

२.१३.६ अनुपस्थित हुने कारण र गन्तव्यस्थलका आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण ४०

२.१४ व्यक्तिगत घटना दर्ता ४०

२.१४.१ पाँच वर्षमुनिका बालबालिकाको जन्मदर्ताको आधारमा वडागत विवरण ४१

२.१५ घर तथा जमिनमा महिलाको स्वामित्वको आधारमा परिवारको विवरण ४२

२.१६ विगत १२ महिनामा मृत्यु भएका परिवारका सदस्यहरूको संख्याको आधारमा घरधुरीको विवरण ४३

२.१७ उमेर र लिङ्गअनुसार मृत्यु संख्याको विवरण ४३

खण्ड ३: भू-उपयोग **४५**
३.१ नगरपालिकाको वर्तमान भू-उपयोगसम्बन्धी विवरण ४५
३.२ परिवार बसोबास गरिरहेको घर रहेको जग्गाको लालपूर्जासम्बन्धी विवरण ४७
३.३ परिवार बसोबास गरिरहेको घरको घर निर्माण सम्पन्न प्रमाणपत्रको आधारमा परिवारको विवरण ४८
३.४ कोठा वा फ्ल्याट भाडामा दिएका परिवारहरूको वडागत विवरण ४९

खण्ड ४: आर्थिक क्षेत्र तथा रोजगार स्थिति **५१**
४.१ नगरपालिकाको वित्तीय स्थिति ५१
४.१.१ स्थानीय कर तथा गैर करहरूको विवरण ५१
४.१.२ वडागत रूपमा करदाताहरूको विवरण ५३
४.१.३ घर तथा जग्गा बहाल सम्बन्धी ५४
४.१.४ व्यवसायिक फर्म तथा कम्पनीको प्रकृति ५४
४.१.५ व्यापार तथा व्यवसायसम्बन्धी विवरण ५६
४.१.६ स्थानीय पूर्वाधार सेवाको विवरण ६०
४.१.७ नगरपालिकाको आय विवरण ६२
४.१.८ घट्ट, मिल तथा संकलन तथा प्रसोधनसम्बन्धी विवरण ६३
४.१.९ नगरपालिकाको विगत ५ वर्षको आयव्ययको विवरण ६४
४.२ नगरपालिकाको रोजगारी र आम्दानीको अवस्था ६४
४.२.१ वडागतरूपमा रोजगारीको अवस्था ६४
४.२.२ वार्षिक आम्दानीको आधारमा वडागत परिवारको विवरण ६६
४.२.३ वार्षिक औषत खर्चका आधारमा परिवारको विवरण ७०
४.२.४ आम्दानीको पहिलो प्रमुख श्रोतका आधारमा परिवारको विवरण ७३
४.२.५ परिवार धान्न आवश्यक पर्ने मासिक खर्चको आधारमा घरधुरीको विवरण ७४
४.२.६ आफ्नै वार्षिक आम्दानीले परिवार धान्न पुग्ने महिनाको आधारमा परिवारको विवरण ७५
४.२.७ कुल वार्षिक आम्दानीले परिवार धान्न नपुग्ने परिवारले नपुग अवधिको लागि घर धान्न गरेको अन्य व्यवस्थाको आधारमा परिवारको विवरण ७६
४.२.८ परिवारका सदस्यका लागि सामान्य बिरामी खर्च, न्यानो कपडा र झुलको व्यवस्था गर्ने क्षमताको आधारमा परिवारको विवरण ७७
४.२.९ ऋणका आधारमा परिवारको विवरण ८०
४.२.१० परिवारले लिएको ऋण रकमका आधारमा परिवारको विवरण ८१
४.२.११ ऋण लिनुको कारणका आधारमा परिवारको विवरण ८२
४.२.१२ ऋण लिएको श्रोतको आधारमा घरधुरीको विवरण ८३
४.३ उद्योग तथा व्यापार व्यवसाय ८४
४.३.१ व्यापरिक केन्द ८४
४.३.२ उद्योगसम्बन्धी विवरण ८५
४.३.३ दर्ताको आधारमा उद्योगहरूको वर्गीकरण ९०
४.३.४ उद्योग व्यवसाय र व्यापारिक फर्महरू संचालन भई रहेका घरहरूको स्वामित्वको प्रकार ९१
४.३.५ व्यवसायिक फर्म तथा कम्पनीको प्रकृति ९२
४.३.६ पुँजी लगानीको आधारमा व्यवसायिक फर्म तथा कम्पनीको विवरण ९३
४.३.७ उद्योग तथा व्यवसायिक क्रियाकलपामा संलग्न व्यक्तिहरूको विवरण ९४
४.३.८ संचालकको लिङ्गअनुसार उद्योग तथा व्यवसायिक फर्मको विवरण ९५

४.३.९ सञ्चालकको उमेरसमुह अनुसार उद्योग/व्यवसायिक फर्मको विवरण ८६
४.३.१० संचालकको राष्ट्रियताका आधारमा उद्योग व्यवसायिक फर्मको विवरण ९७
४.३.११ सञ्चालित उद्योग/व्यवसायिक फर्मद्वारा मासिकरूपमा घर भाडा प्राप्त गर्ने परिवारहरूको विवरण ९८
४.४ बैंक तथा सहकारी ९९
४.४.१ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको विवरण ९९
४.४.२ सहकारी संस्थाको विवरण १००
४.४.३ बैंकमा खाता भए/नभएको आधारमा परिवार संख्याको विवरण १०५

खण्ड ५: कृषि तथा पशुपालन **१०६**
५.१ कृषि १०६
५.१.१ कृषिजन्य बालीसम्बन्धी विवरण १०७
५.१.२ वार्षिक कृषि उत्पादन १०८
५.१.३ कृषि बालीमा लाग्ने रोग ११०
५.१.४ सबै स्थानिय निकायमा कृषि इकाई विवरण १११
५.१.५ कृषि बजारीकरण १११
५.१.६ कृषि पकेट क्षेत्रको विवरण १११
५.१.७ कृषि उद्यमी तथा बचत समूह ११२
५.१.८ जग्गाको किसिमअनुसारको विवरण ११३
५.१.९ कृषि प्रयोजनको लागि जग्गा/जमिन भए/नभएको आधारमा परिवारको विवरण ११३
५.१.१० कृषि उत्पादनमा आवद्ध घरधुरीको विवरण ११५
५.१.११ कृषि बाली उत्पादनको आधारमा परिवारको विवरण ११६
५.१.१२ कृषिजन्य बाली बिक्रीका आधारमा परिवारको विवरण ११७
५.२ पशुपालन ११९
५.२.१ पशु नश्ल ११९
५.२.२ पशुपंक्षीमा लाग्ने रोगहरू १२०
५.२.३ कृषि तथा पशुपालन समूह १२०
५.२.४ कृषि प्रयोजनका लागि घरपालुवा पशुपंक्षी पालनका आधारमा परिवारको विवरण १२१
५.२.५ पशुपंक्षीजन्य उत्पादन आधारमा परिवारको विवरण १२२
५.२.६ पशुपंक्षी बिक्रीका आधारमा घरधुरीको विवरण १२३

खण्ड ६: भौतिक तथा सार्वजनिक पूर्वाधार **१२५**
६.१ सडक, सवारी तथा यातायात १२५
६.१.१ बिद्यमान सडक सञ्जाल १२५
६.१.२ सडक सञ्जालले छुने क्षेत्रको आधारमा परिवारहरूको विवरण १३१
६.१.३ परिवार बसोबास गरेको घरसम्म पुग्ने सडकको चौडाइको आधारमा वडागत विवरण १३२
६.१.४ सडक दुर्घटनाका सम्बन्धी विवरण १३३
६.२ यातायात सेवा १३४
६.२.१ विमानस्थलको विवरण १३४
६.२.२ रुट परमिट लिएर सञ्चालन भएका सवारी साधनहरू १३४
६.२.३ बसपार्क तथा सवारी पार्किङ्गसम्बन्धी विवरण १३४
६.२.४ पुल तथा पुलेसासम्बन्धी विवरण १३५
६.३ नगरपालिका केन्द्र तथा वडा केन्द्रबीच दुरी १३५

६.३.१ टाढाको बस्तीबाट सम्बन्धित वडा केन्द्रसम्म पुग्न लाग्ने अनुमानित समय १३६
६.३.२ वडा केन्द्रबाट नगरपालिका केन्द्रसम्म पुग्न लाग्ने अनुमानित समय १३६
६.४ नगरपालिकाका हालका भवनहरू १३७
६.५ सरकारी भवन १३७
६.६ सामुदायिक भवनहरूको विवरण १३७
६.७ सञ्चार १३८
६.७.१ टेलिफोन/मोबाइल १३८
६.७.२ रेडियो तथा एफ.एम.सम्बन्धी विवरण १३९
६.७.३ हुलाक सेवा १३९
६.७.४ पत्रपत्रिका १३९
६.८ परिवारमा भएको साधन तथा सुविधाको आधारमा घरपरिवारको विवरण १४०
६.९ विद्युत तथा सौर्य उर्जा १४१
६.९.१ नगरपालिकामा उर्जा उपयोगको अवस्था १४१
६.९.२ बिजुलीको मिटर जडान भएका परिवारको विवरण १४१
६.९.३ दैनिक बत्ती बाल्न प्रयोग गरिने इन्धनको आधारमा परिवारको विवरण १४३
६.९.४ खाना पकाउन प्रयोग गर्ने मुख्य इन्धनको आधारमा परिवारको विवरण १४४

खण्ड ७: सामाजिक पूर्वाधार तथा सेवा १४६
७.१ शिक्षा (पृष्ठभूमि) १४६
७.१.१ शैक्षिक संस्थाहरूको विवरण १४८
७.१.२ बालविकास केन्द्रको विवरण १४९
७.१.३ विश्वविद्यालय तथा क्याम्पसहरू १५०
७.१.४ शिक्षक विवरण १५०
७.१.५ विद्यालयमा अध्ययन गरिरहेका छात्र/छात्राको विवरण १५१
७.१.६ विशेष शिक्षातर्फ स्रोत कक्षामा अध्ययनरत छात्र/छात्राको विवरण १५१
७.१.७ विद्यालयमा भएका पुस्तकालय, कम्प्युटर तथा विज्ञान प्रयोगशालासम्बन्धी विवरण १५२
७.१.८ विद्यालयको भौतिक विवरण १५३
७.१.९ शिक्षक तथा कक्षाकोठाको पर्याप्तता सम्बन्धी विवरण १५५
७.१.१० विद्यालयमा शौचालयको विवरण १५७
७.१.११ विद्यालयको प्रशासन र व्यवस्थापनसम्बन्धी विवरण १५९
७.१.१२ विद्यालय गुणस्तर सुधारसम्बन्धी विवरण १६१
७.१.१३ विद्यालयको संरचनात्मक विवरण १६२
७.१.१४ विद्यालयमा सूचनाको हकसम्बन्धी व्यवस्था १६४
७.१.१५ लिङ्गअनुसार पाँच वर्षभन्दा माथिल्लो उमेर समूहका जनसंख्याको वडागत साक्षरता स्थिति १६७
७.१.१६ उमेरसमुह अनुसार पाँच वर्षभन्दा माथिल्लो उमेर समूहका जनसंख्याको साक्षरता स्थिति १६८
७.१.१७ ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूह जनसंख्याका हाल स्कुल /कलेज गइरहेका/नगएका वा छाडेका उमेरसमूह अनुसार विवरण १६९
७.१.१८ ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कुल /कलेज गइरहेका वा नगएका जनसंख्याको उमेरसमूह अनुसार वडागत विवरण १७०
७.१.१९ ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कुल /कलेज नगएका जनसंख्यामध्ये कहिल्यै स्कुल / कलेज नगएका जनसंख्याको विवरण १७२

७.१.२० ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कुल /कलेज नगएका जनसंख्यामध्ये कहिल्यै स्कुल /कलेज नगएका जनसंख्याको वडागत विवरण १७३
७.१.२१ ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कुल /कलेज गइरहेका जनसंख्यामध्ये स्कुल /कलेजको प्रकारका आधारमा जनसंख्याको विवरण १७४
७.१.२२ ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कुल /कलेज गइरहेका जनसंख्यामध्ये स्कुल /कलेजको प्रकारका आधारमा जनसंख्याको वडागत विवरण १७५
७.१.२३ वडाअनुसार तहगत शिक्षासम्बन्धी विवरण १७६
७.१.२४ उमेरसूह अनुसार तहगत शैक्षिक स्तरसम्बन्धी विवरण १७८
७.१.२५ उमेर समूहको आधारमा ५ वर्षदेखि ३५ वर्षसम्म उमेर समूहका जनसंख्यामध्ये हाल विद्यालय वा कलेज गइरहेका जनसंख्याको विवरण १७९
७.१.२६ लिङ्गअनुसार ५ वर्षदेखि ३५ वर्षको उमेर समूहमा हाल स्कुल /कलेज नगएका जनसंख्यामध्ये कहिल्यै स्कुल /कलेज गए/नगएका जनसंख्याको विवरण १८०
७.१.२७ विद्यालय/कलेजको प्रकारअनुसार ५ वर्षदेखि ३५ वर्षको उमेर समूहमा हाल विद्यालय वा कलेज गइरहेका जनसंख्याको विवरण १८१
७.१.२८ ५ वर्षदेखि ३५ वर्षको उमेर समूहको हाल विद्यालय वा कलेज गइरहेका जनसंख्याले विद्यालयमा बुझाउने मासिक शुल्कको विवरण १८१
७.१.२९ परिवार, परिवारमा रहेका विद्यार्थी संख्या र शिक्षामा वार्षिक खर्चको विवरण १८३
७.१.३० ५ वर्षदेखि ३५ वर्षसम्म उमेर समूहका जनसंख्या हाल विद्यालय/कलेज नजानुका कारणका तथा लिङ्गको आधारमा वडागत विवरण १८३
७.१.३१ विशेष सीप वा दक्षता भएको जनसंख्याको वडागत विवरण १८५
७.२ स्वास्थ्य १८७
७.२.१ नगरपालिकामा देखा परेका १० प्रमुख रोगहरूको विवरण १९०
७.२.२ परिवार नियोजनसम्बन्धी विवरण १९०
७.२.३ महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरू १९१
७.२.४ गाउँघर क्लिनिक र नियमित खोप १९१
७.२.५ सुरक्षित मातृत्वको अवस्थाको विवरण १९१
७.२.६ १५ देखि ४९ वर्षका विवाहित महिलाहरूबाट अन्तिम १२ महिनामा जन्माएका जीवित शिशुहरूको विवरण १९२
७.२.७ वडागतरूपमा १५ देखि ४९ वर्षका विवाहित महिलाहरूबाट अन्तिम १२ महिनामा जन्माएका जीवित शिशुहरूको विवरण १९३
७.२.८ शिशुहरूको जन्मदाको तौलका आधारमा शिशुहरूको विवरण १९५
७.२.९ १५-४९ उमेर समूहका विवाहित महिलाहरूको पहिलो बच्चा जन्मिदाको उमेरसम्बन्धी विवरण १९६
७.२.१० नियमित खोप १९७
७.२.११ २ वर्षभन्दा मुनिका पूर्ण खोपयुक्त बालबालिकाको विवरण १९८
७.२.१२ पोषणसम्बन्धी विवरण १९९
७.२.१३ दीर्घरोगको प्रकारअनुसार दीर्घ रोगीहरूको जनसंख्या विवरण २००
७.२.१४ दीर्घ रोगको कारणले मृत्यु भएका बालबालिकासम्बन्धी विवरण २०२
७.३ महिला तथा बालबालिका २०२
७.३.१ महिलासम्बन्धी विवरण २०२

७.३.२ महिला सहकारी संस्था २०४
७.३.३ बालबालिकासम्बन्धी विवरण २०४
७.३.४ बालश्रमको अवस्था २०५
७.३.५ बालक्लब २०६
७.४ खानेपानी २०९
७.४.१ खानेपानीको स्रोतको आधारमा परिवारको विवरण २०९
७.४.२ परिवारले प्रयोग गरेको पानीको श्रोतको स्वामित्वको आधारमा परिवारको विवरण २१०
७.४.३ खानेपानीको मुख्य श्रोत भएको ठाउँसम्म पुग्न लाग्ने समयको आधारमा परिवारको विवरण २११
७.४.४ खानेपानी आयोजनासम्बन्धी विवरण २१२
७.४.५ शौचालय प्रयोगको प्रकारको आधारमा परिवारको विवरण २१३
७.५ सामाजिक सुरक्षा २१४
७.५.१ सामाजिक सुरक्षा प्राप्त व्यक्तिको विवरण २१४
७.६ अपांगताका आधारमा जनसंख्या २१५
७.७ व्यक्तिगत घटनादर्ताको वार्षिक विवरण २१७
७.८ फोहोरमैला व्यवस्थापन तथा सरसफाई २१७
७.८.१ खुलादिशा मुक्त क्षेत्र २१८
७.८.२ सार्वजनिक शौचालयसम्बन्धी विवरण २१९
७.८.३ घरबाट निस्कने ठोस फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्ने स्थानको आधारमा परिवारको विवरण २१९
७.८.४ ढल निकासको प्रकारको आधारमा परिवारको विवरण २२०
७.९ अपराधिक घटनाबाट पीडित भएको परिवारको विवरण २२१

खण्ड ८: वन तथा वातावरण २२३
८.१ प्राकृतिक वन तथा वनस्पति २२३
८.२ जैविक विविधता सम्बन्धी विवरण २२३
८.३ सामुदायिक वनसम्बन्धी विवरण २२४
८.४ कबुलियती वन २२६
८.५ धार्मिक वन २२७
८.६ सरकारद्वारा व्यवस्थित वन २२७
८.७ निजी वन २२७
८.८ वन पैदावारको माग र आपूर्ति २२७
८.९ जडिबुटीसम्बन्धी विवरण २२८
८.१० वन संरक्षणका लागि चाल्नु पर्ने कदम २२८
८.११ हावापानी तथा वातावरणसम्बन्धी विवरण २२८
८.११.१ मुख्य वातावरणीय समस्याका प्रकारका कारण पीडित परिवारको विवरण २३०
८.१२ विपद् व्यवस्थापन २३१
८.१२.१ प्राकृतिक विपद वा प्रकोपको खतराको किसिमको आधारमा परिवारको विवरण २३१

खण्ड ९: विकास सूचकाङ्क र गरिवीको स्थिति २३३
९.१ प्रति परिवार वार्षिक आय तथा औषत प्रतिव्यक्ति आय २३३
९.२ परिवारमुलीको लिङ्गको आधारमा प्रति परिवार वार्षिक आयसम्बन्धी विवरण २३४

९.३ विपन्नता सूचकाङ्क २३५
९.३.१ सम्पन्नता सूचकाङ्कको आधारमा वडाअनुसार परिवारको विवरण २३५
९.३.२ सम्पन्नता सूचकको आधारमा परिवारमूलीको लिङ्गअनुसार परिवारको विवरण २३६
९.४ आमा/महिला समूह तथा परम्परागत समूहको विवरण २३७
९.५ नागरिक सचेतना केन्द्र र टोल विकास संस्थाको विवरण २४१
९.६ कृषक, उद्यमी तथा बचत समूहको विवरण २४८
९.७ गैह्र सरकारी संस्थासम्बन्धी विवरण २४९
९.८ जनचेतनामूलक तालिम प्राप्त गरेका जनशक्तिको विवरण २५०
९.९ विपद् व्यवस्थापन २५०
९.९.१ नगरपालिकामा हुनसक्ने प्रकोप र क्षति सम्बन्धि विवरण २५१
९.९.२ संस्थागत विश्लेषण २५३
९.९.३ प्राकृतिक विपद् वा प्रकोपको खतराको किसिमको आधारमा परिवारको विवरण २५४

खण्ड १०: विविध **२५६**
१०.१ नगरपालिकाको संगठनात्मक ढाँचा २५६
१०.२ नगरपालिकासँग साझेदारी गरेका संघ संस्थाहरू २५६
१०.३ नगरपालिका आफैले बनाएका नियम/विनियमहरूको विवरण २५७
१०.४ नगरपालिकाले सञ्चालन गरेका प्रमुख कार्यक्रम तथा योजनाहरूको विवरण २५७
१०.५ नगरपालिका क्षेत्रका सरकारी कार्यालयहरूको नाम, टेलिफोन विवरण २५९
१०.६ व्यवसायिक खेलाडीको विवरण २६०
१०.७ शवदाह पशु वधशालाको विवरण २६०
१०.८ नगरपालिकाको स्थापनाकालदेखि हालसम्मका प्रमुखहरूको विवरण २६१
१०.९ नगरपालिकाको कार्यालयमा हाल कार्यरत कर्मचारीहरूको विवरण २६१
१०.१० कार्यपालिका पदाधिकारीहरूको विवरण २६२
१०.११ जननिर्वाचित प्रतिनिधिको विवरण २६५

तालिका सूची

तालिका नं. १:	नगरपालिकामा रहेका नदीहरूको विवरण	३
तालिका नं. २:	नगरपालिकामा रहेका पिकनिक स्थल तथा मनोरञ्जनस्थल सम्बन्धी विवरण	५
तालिका नं. ३:	मुख्य बस्तीसम्बन्धी विवरण	६
तालिका नं. ४:	सार्वजनिक पाटीपौवा तथा चौताराहरूको विवरण	७
तालिका नं. ५:	खेलमैदानसम्बन्धी विवरण	८
तालिका नं. ६:	खानी तथा खनिज स्रोतसम्बन्धी विवरण	९
तालिका नं. ७:	धार्मिक/ऐतिहासिक/पुरातात्विक स्थलहरूको विवरण	१०
तालिका नं. ८:	होटेल, रिसोर्ट, रेष्टुरेण्ट तथा होमस्टेसम्बन्धी विवरण	१३
तालिका नं. ९:	स्थानीय चाडपर्व, मेला तथा जात्राहरूको विवरण	१५
तालिका नं. १०:	वडागत घरधुरी संख्या तथा लिङ्गको आधारमा जनसंख्याको विवरण	१६
तालिका नं. ११:	अक्सर बसोबास गर्ने तथा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण	१७
तालिका नं. १२:	उमेरसमूह अनुसार जनसंख्याको विवरण	१९
तालिका नं. १३:	परिवारमा रहेको सदस्य संख्याको आधारमा परिवारको विवरण	२१
तालिका नं. १४:	वडाअनुसार जातजाततिको विवरण	२२
तालिका नं. १५:	नगरपालिकामा बोलिने भाषाको आधारमा जनसंख्याको विवरण	२३
तालिका नं. १६:	धर्मअनुसार जनसंख्याको वडागत विवरण	२६
तालिका नं. १७:	घरको प्रयोगको आधारमा परिवारको विवरण	२७
तालिका नं. १८:	घरको किसिमको आधारमा परिवारको विवरण	२८
तालिका नं. १९:	परिवारले प्रयोग गरेको घरको तल्लाको आधारमा परिवारको विवरण	३०
तालिका नं. २०:	परिवारले प्रयोग गरेको घर बनेको अवधीको आधारमा परिवारको विवरण	३१
तालिका नं. २१:	परिवारले प्रयोग गरेको घरको कोठा संख्याको आधारमा परिवारको विवरण	३२
तालिका नं. २२:	सुत्ने कोठा र भान्सा कोठा अलग भए/नभएको आधारमा परिवारको विवरण	३३
तालिका नं. २३:	अनुपस्थित भएका सदस्य तथा परिवारको विवरण	३६
तालिका नं. २४:	उमेर र लिङ्गका आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण	३६
तालिका नं. २५:	अनुपस्थित हुँदा उर्त्तीण गरेको कक्षा/तहको आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण	३७
तालिका नं. २६:	लिङ्ग तथा अनुपस्थित हुँदा उर्त्तीण गरेको कक्षा/तहको आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण	३८
तालिका नं. २७:	अनुपस्थित रहेको अवधिको आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण	३८
तालिका नं. २८:	अनुपस्थित रहने कारणका आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण	३९
तालिका नं. २९:	अनुपस्थित हुने कारण र गन्तव्यस्थलका आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण	४०
तालिका नं. ३०:	पाँच वर्षमुनिका बालबालिकाको जन्मदर्ताको आधारमा जनसंख्याको विवरण	४१
तालिका नं. ३१:	घर तथा जमिनमा महिलाको स्वामित्व हुने घरधुरीको वितरण	४२
तालिका नं. ३२:	विगत १२ महिनामा मृत्यु भएका परिवारका सदस्यहरूको संख्याको आधारमा घरधुरीको विवरण	४३
तालिका नं. ३३:	उमेर र लिङ्गअनुसार मृत्यु संख्याको विवरण	४३
तालिका नं. ३४:	नगरपालिकाको वर्तमान भू-उपयोगसम्बन्धी विवरण	४६
तालिका नं. ३५:	परिवार बसोबास गरिरहेको घर रहेको जग्गाको लालपूर्जासम्बन्धी विवरण	४७
तालिका नं. ३६:	घर निर्माण सम्पन्न प्रमाणपत्रको आधारमा परिवारको विवरण	४८
तालिका नं. ३७:	कोठा वा फ्ल्याट भाडामा दिएका परिवारहरूको वडागत विवरण	४९
तालिका नं. ३८:	स्थानीय करहरूको विवरण	५१
तालिका नं. ३९:	वडागत रूपमा करदाताहरूको विवरण	५३
तालिका नं. ४०:	भाडाको घरमा बस्ने परिवार तथा उद्योग व्यवसायीहरूको संख्या र औसत भाडा रकम	५४
तालिका नं. ४१:	पुँजी लगानीको आधारमा व्यवसायिक फर्म तथा कम्पनीको विवरण	५५
तालिका नं. ४२:	व्यवसायिक फर्म तथा कम्पनीको प्रकृति	५५
तालिका नं. ४३:	नगरपालिकामा सञ्चालित व्यापार व्यवसाय	५६

तालिका नं. ४४:	स्थानीय पूर्वाधार सेवाको विवरण	६०
तालिका नं. ४५:	नगरपालिकाको अनुमानित र यथार्थ आय व्यय विवरण	६२
तालिका नं. ४६:	घट्ट, मिल तथा संकलन तथा प्रसोधनसम्बन्धी विवरण	६३
तालिका नं. ४७:	नगरपालिकाको विगत ३ वर्षको आयव्ययको विवरण	६४
तालिका नं. ४८:	नगरपालिकामा रोजगारीको अवस्था	६५
तालिका नं. ४९:	वार्षिक आम्दानीको आधारमा वडागत परिवारको विवरण	६६
तालिका नं. ५०:	वार्षिक औषत खर्चका आधारमा परिवारको विवरण	७१
तालिका नं. ५१:	आम्दानीको पहिलो प्रमुख श्रोतका आधारमा परिवारको विवरण	७३
तालिका नं. ५२:	परिवार धान्न आवश्यक पर्ने मासिक खर्चको आधारमा घरधुरीको विवरण	७४
तालिका नं. ५३:	आफ्नै वार्षिक आम्दानीले परिवार धान्न पुग्ने महिनाको आधारमा घरधुरीको विवरण	७६
तालिका नं. ५४:	नपुग अवधिको लागि घर धान्न गरेको अन्य व्यवस्थाको आधारमा परिवारको विवरण	७७
तालिका नं. ५५:	परिवारका सदस्य सामान्य बिरामी पर्दा खर्च गर्न सक्ने आर्थिक क्षमताअनुसार परिवारको विवरण	७८
तालिका नं. ५६:	आवश्यकताअनुसार लामखुट्टेको झुलको व्यवस्था गर्न सक्ने क्षमताको आधारमा परिवारको विवरण	७९
तालिका नं. ५७:	ऋण लिने र नलिने परिवारको विवरण	८०
तालिका नं. ५८:	परिवारले लिएको ऋण रकमका आधारमा परिवारको विवरण	८१
तालिका नं. ५९:	ऋण लिनुको कारणका आधारमा परिवारको विवरण	८२
तालिका नं. ६०:	ऋण लिएको श्रोतको आधारमा घरधुरीको विवरण	८३
तालिका नं. ६१:	नगरपालिकाको व्यापारिक केन्द्रहरूको विवरण	८५
तालिका नं. ६२:	साना तथा घरेलु उद्योगहरूको विवरण	८६
तालिका नं. ६३:	दर्ता भएका उद्योग/व्यवसायिक फर्मको वर्गीकरण	९०
तालिका नं. ६४:	उद्योग/व्यवसायिक फर्म सञ्चालन भइरहेका घरको स्वामित्व	९१
तालिका नं. ६५:	व्यवसायिक फर्म तथा कम्पनीको प्रकृति	९२
तालिका नं. ६६:	पुँजी लगानीको आधारमा व्यवसायिक फर्म तथा कम्पनीको विवरण	९३
तालिका नं. ६७:	उद्योग तथा व्यवसायिक क्रियाकलापमा संलग्न व्यक्तिहरूको विवरण	९४
तालिका नं. ६८:	उद्योग व्यवसाय सञ्चालकको लिङ्गअनुसार उद्योग/व्यवसायिक फर्मको विवरण	९५
तालिका नं. ६९:	सञ्चालकको उमेरसमुह अनुसार उद्योग/व्यवसायिक फर्मको विवरण	९६
तालिका नं. ७०:	संचालकको राष्ट्रियताका आधारमा उद्योग व्यवसायिक फर्मको विवरण	९७
तालिका नं. ७१:	सञ्चालित उद्योग/व्यवसायिक फर्मद्वारा मासिकरूपमा घर भाडा प्राप्त गर्ने परिवारको विवरण	९८
तालिका नं. ७२:	बैंकसम्बन्धी विवरण	९९
तालिका नं. ७३:	सहकारी संस्थाको विवरण	१०१
तालिका नं. ७४:	सहकारी संस्थाको नामावली सहीत विस्तृत विवरण	१०१
तालिका नं. ७५:	बैंकमा खाता भए/नभएको आधारमा परिवार संख्याको विवरण	१०५
तालिका नं. ७६:	आधुनिक कृषि फार्महरूको विवरण	१०७
तालिका नं. ७७:	नगरपालिकाको वार्षिक उत्पादनसम्बन्धी विवरण	१०८
तालिका नं. ७८:	बालीमा लाग्ने रोग विवरण	११०
तालिका नं. ७९:	कृषि सेवा केन्द्रको विवरण	१११
तालिका नं. ८०:	बजारको नाम र प्रकृति	१११
तालिका नं. ८१:	कृषि पकेट क्षेत्रको विवरण	११२
तालिका नं. ८२:	कृषि उद्यमी तथा बचत समूहहरूको विवरण	११२
तालिका नं. ८३:	जग्गाको किसिम अनुसारको विवरण	११३
तालिका नं. ८४:	कृषि प्रयोजनको लागि जग्गा/जमिन भए/नभएको आधारमा परिवारको विवरण	११३
तालिका नं. ८५:	कृषि प्रयोजनमा भोगचलन भएको जमिनमा सिँचाइ सुविधासम्बन्धी विवरण	११४
तालिका नं. ८६:	कृषि उत्पादनमा आवद्ध घरधुरीको विवरण	११५

तालिका नं. ८७:	कृषि बाली उत्पादनको आधारमा परिवारको विवरण	११६
तालिका नं. ८८:	कृषिजन्य बाली बिक्रीका आधारमा घरधुरीको विवरण	११८
तालिका नं. ८९:	वार्षिक पशुजन्य उत्पादनसम्बन्धी विवरण	११९
तालिका नं. ९०:	कृषि तथा पशुपालन समूहसम्बन्धी विवरण	१२१
तालिका नं. ९१:	कृषि प्रयोजनका लागि घरपालुवा पशुपंक्षी पालनका आधारमा परिवारको विवरण	१२१
तालिका नं. ९२:	पशुपंक्षीजन्य उत्पादनको आधारमा परिवारको विवरण	१२२
तालिका नं. ९३:	पशुपंक्षी बिक्रीका आधारमा घरधुरीको विवरण	१२३
तालिका नं. ९४:	सडक सञ्जालको वर्तमान अवस्था	१२५
तालिका नं. ९५:	सडक मार्गको विवरण	१२७
तालिका नं. ९६:	परिवार बसोबास गरेको घरसम्म पुग्ने सडकको प्रकारको आधारमा वडागत परिवारहरूको विवरण	१३१
तालिका नं. ९७:	सडकको चौडाइको आधारमा वडागत परिवारको विवरण	१३२
तालिका नं. ९८:	सडक दुर्घटनासम्बन्धी विवरण	१३३
तालिका नं. ९९:	विमानस्थलको विवरण	१३४
तालिका नं. १००:	रुट परमिट लिएर सञ्चालन भएका सवारी साधनहरू	१३४
तालिका नं. १०१:	बसपार्क तथा सवारी पार्किङ्गसम्बन्धी विवरण	१३४
तालिका नं. १०२:	पुल सम्बन्धी विवरण	१३५
तालिका नं. १०३:	टाढाको बस्तीदेखि वडा केन्द्र सम्म पुग्न लाग्ने समयसम्बन्धी विवरण	१३६
तालिका नं. १०४:	वडा केन्द्रदेखि नगरपालिका केन्द्र सम्म पुग्न लाग्ने समयसम्बन्धी विवरण	१३६
तालिका नं. १०५:	नगरपालिकाका हालका भवनहरूको विवरण	१३७
तालिका नं. १०६:	सरकारी भवनसम्बन्धी विवरण	१३७
तालिका नं. १०७:	सामुदायिक भवनहरूको विवरण	१३७
तालिका नं. १०८:	मोबाइल तथा टेलिफोन सञ्चालनसम्बन्धी विवरण	१३८
तालिका नं. १०९:	एफ.एम. रेडियो	१३९
तालिका नं. ११०:	पत्रपत्रिका सम्बन्धी विवरण	१३९
तालिका नं. १११:	परिवारमा भएको साधन तथा सुविधाको आधारमा घरपरिवारको विवरण	१४०
तालिका नं. ११२:	नगरपालिकामा उर्जा उपयोगको अवस्था	१४१
तालिका नं. ११३:	दैनिक बत्ति बाल्न प्रयोग गरिने इन्धनको आधारमा घरधुरीको विवरण	१४२
तालिका नं. ११४:	दैनिक बत्ती बाल्न प्रयोग गरिने इन्धनको आधारमा परिवारको विवरण	१४३
तालिका नं. ११५:	खाना पकाउन प्रयोग गर्ने मुख्य इन्धनको आधारमा परिवारको विवरण	१४४
तालिका नं. ११६:	नगरपालिकामा रहेका शिक्षण संस्थाहरूको विवरण	१४८
तालिका नं. ११७:	बाल विकास केन्द्रसम्बन्धी विवरण	१४९
तालिका नं. ११८:	नगरपालिकामा रहेका क्याम्पस तथा विश्वविद्यालयहरूको विवरण	१५०
तालिका नं. ११९:	तहगत शिक्षक विवरण	१५०
तालिका नं. १२०:	विद्यालयमा अध्ययन गरिरहेका छात्र/छात्राको विवरण	१५१
तालिका नं. १२१:	विशेष शिक्षातर्फ स्रोत कक्षामा अध्ययनरत छात्र/छात्रको विवरण	१५१
तालिका नं. १२२:	विद्यालयमा भएका पुस्तकालय, कम्प्युटर तथा विज्ञान प्रयोगशालासम्बन्धी विवरण	१५२
तालिका नं. १२३:	विद्यालयको भौतिक विवरणसम्बन्धी विवरण	१५३
तालिका नं. १२४:	शिक्षक तथा कक्षाकोठाको पर्याप्तता सम्बन्धी विवरण	१५५
तालिका नं. १२५:	विद्यालयहरूमा सुचनाको हकसम्बन्धी विवरण	१५७
तालिका नं. १२६:	विद्यालयको प्रशासन र व्यवस्थापनसम्बन्धी विवरण	१५९
तालिका नं. १२७:	विद्यालय गुणस्तर सुधारसम्बन्धी विवरण	१६१
तालिका नं. १२८:	विद्यालयको संरचनात्मक विवरण	१६२
तालिका नं. १२९:	विद्यालयहरूमा सुचनाको हकसम्बन्धी विवरण	१६४
तालिका नं. १३०:	लिङ्गअनुसार वडागत साक्षरता	१६७
तालिका नं. १३१:	उमेरसमुह अनुसार पाँच वर्षभन्दा माथिल्लो उमेर समूहका जनसंख्याको साक्षरता स्थिति	१६८

तालिका नं. १३२: ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका जनसंख्या हाल स्कुल /कलेज गइरहेका/ नगएका उमेरसमूह अनुसार विवरण १६९
तालिका नं. १३३: ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कुल /कलेज गइरहेका वा नगएका जनसंख्याको उमेरसमूह अनुसार वडागत विवरण १७०
तालिका नं. १३४: ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कुल /कलेज नगएका जनसंख्यामध्ये कहिल्यै स्कुल /कलेज नगएका जनसंख्याको विवरण १७२
तालिका नं. १३५: ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कुल /कलेज नगएका जनसंख्यामध्ये कहिल्यै स्कुल /कलेज नगएका जनसंख्याको वडागत विवरण १७३
तालिका नं. १३६: ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कुल /कलेज गइरहेका जनसंख्यामध्ये स्कुल /कलेजको प्रकारका आधारमा जनसंख्याको विवरण १७४
तालिका नं. १३७: ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कुल /कलेज गइरहेका जनसंख्यामध्ये स्कुल /कलेजको प्रकारका आधारमा जनसंख्याको वडागत विवरण १७५
तालिका नं. १३८: वडाअनुसार तहगत शिक्षासम्बन्धी विवरण १७६
तालिका नं. १३९: वडाअनुसार तहगत शिक्षा, लिङ्ग र उमेरसमूह सम्बन्धी विवरण १७८
तालिका नं. १४०: उमेर समुहको आधारमा ५ वर्षदेखि ३५ वर्षसम्म उमेर समुहका जनसंख्यामध्ये हाल विद्यालय वा कलेज गइरहेका जनसंख्याको विवरण १७९
तालिका नं. १४१: लिङ्गअनुसार ५ वर्षदेखि ३५ वर्षको उमेर समुहमा हाल स्कुल /कलेज नगएका जनसंख्यामध्ये कहिल्यै स्कुल /कलेज नगएका जनसंख्याको विवरण १८०
तालिका नं. १४२: विद्यालय/कलेजको प्रकारअनुसार ५ वर्षदेखि ३५ वर्षको उमेर समुहमा हाल विद्यालय वा कलेज गइरहेका जनसंख्याको विवरण १८१
तालिका नं. १४३: ५ वर्षदेखि ३५ वर्षको उमेर समूहको हाल विद्यालय वा कलेज गइरहेका जनसंख्याले विद्यालयमा बुझाउने मासिक शुल्कको विवरण १८२
तालिका नं. १४४: शिक्षामा भएको वार्षिक खर्चको विवरण १८३
तालिका नं. १४५: ५ वर्षदेखि ३५ वर्षसम्म उमेर समूहका जनसंख्या हाल विद्यालय/ कलेज नजानुका कारणहरूकको आधारमा जनसंख्याको विवरण १८४
तालिका नं. १४६: वडागतरूपमा विशेष सीप वा दक्षता भएको जनसंख्याको विवरण १८६
तालिका नं. १४७: स्वास्थ्य संस्थाहरूको विवरण १८९
तालिका नं. १४८: रोगहरूको विवरण १९०
तालिका नं. १४९: परिवार नियोजनसम्बन्धी विवरण १९०
तालिका नं. १५०: सुरक्षित मातृत्वको विवरण १९२
तालिका नं. १५१: १५ देखि ४९ वर्षका विवाहित महिलाहरूबाट अन्तिम १२ महिनामा जन्माएका जीवित शिशुहरूको विवरण १९३
तालिका नं. १५२: वडागतरूपमा १५ देखि ४९ वर्षका विवाहित महिलाहरूबाट अन्तिम १२ महिनामा जन्माएका जीवित शिशुहरूको विवरण १९३
तालिका नं. १५३: शिशुहरूको जन्मदाको तौलका आधारमा शिशुहरूको विवरण १९५
तालिका नं. १५४: १५-४९ उमेरसमूहका विवाहित महिलाहरूको पहिलो बच्चा जन्मिदाको उमेरसम्बन्धी विवरण १९६
तालिका नं. १५५: नियमित राष्ट्रिय खोप विवरण १९७
तालिका नं. १५६: खोपसम्बन्धी विवरण १९८
तालिका नं. १५७: २ वर्षभन्दा मुनिका पूर्ण खोपयुक्त बालबालिकाको विवरण १९९
तालिका नं. १५८: विगत ३ वर्षमा पोषणको अवस्था २००
तालिका नं. १५९: दीर्घरोग रोगको प्रकारअनुसार जनसंख्याको विवरण २०१
तालिका नं. १६०: दीर्घ रोगको कारणले मृत्यु भएका बालबालिकासम्बन्धी विवरण २०२
तालिका नं. १६१: महिला हिंसासम्बन्धी विवरण २०३
तालिका नं. १६२: महिला सहकारी संस्थासम्बन्धी विवरण २०४
तालिका नं. १६३: परिवार बिहिन बालबालिकाहरूको विवरण २०५
तालिका नं. १६४: विद्यालयमा आधारित बालक्लबको विवरण २०६
तालिका नं. १६५: वडास्तरीय बालसञ्जालको विवरण २०८
तालिका नं. १६६: नगरस्तरिय वाल सञ्जालका पदाधिकारीहरू, २०७५ २०८
तालिका नं. १६७: खानेपानीको स्रोतको आधारमा घरधुरीको विवरण २०९

तालिका नं. १६८: परिवारले प्रयोग गरेको पानीको श्रोतको स्वामित्वको आधारमापरिवारको विवरण २१०
तालिका नं. १६९: खानेपानीको मुख्य श्रोत भएको ठाउँसम्म पुग्न लाग्ने समयको आधारमा घरधुरीको विवरण २११
तालिका नं. १७०: नगरपालिका भित्र सञ्चालित खानेपानीका सार्वजनिक आयोजना एवम् उद्योगसम्बन्धी विवरण २१२
तालिका नं. १७१: खानेपानी आयोजना, माग, आपूर्ति र महसुलसम्बन्धी विवरण २१२
तालिका नं. १७२: खानेपानी आयोजनाबाट उपलब्ध हुने पानीको गुणस्तरसम्बन्धी विवरण २१२
तालिका नं. १७३: खानेपानीका संभावित श्रोतहरू २१३
तालिका नं. १७४: शौचालय प्रयोगको प्रकारको आधारमा परिवारको विवरण २१३
तालिका नं. १७५: विगत १२ महिनामा सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्त गर्ने जनसंख्याको विवरण २१४
तालिका नं. १७६: अपाङ्गताको आधारमा जनसंख्या विवरण २१६
तालिका नं. १७७: व्यक्तिगत घटना दर्ताको बार्षिक विवरण २१७
तालिका नं. १७८: फोहोरमैला व्यवस्थापनसम्बन्धी विवरण २१८
तालिका नं. १७९: हस्पिटलबाट निस्केको फोहोर मैला व्यवस्थापनसम्बन्धी विवरण २१८
तालिका नं. १८०: पक्की तथा कच्ची ढलसम्बन्धी विवरण २१८
तालिका नं. १८२: सार्वजनिक शौचालयको विवरण २१९
तालिका नं. १८३: घरबाट निस्कने ठोस फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्ने स्थानको आधारमा परिवारको विवरण २१९
तालिका नं. १८४: ढल निकास भए/नभएको आधारमा परिवारको विवरण २२०
तालिका नं. १८५: अपराधिक घटनाबाट पीडित भएको परिवारको विवरण २२१
तालिका नं. १८६: सामुदायिक वन व्यवस्थापनको विवरण २२५
तालिका नं. १८७: धार्मिक वन विवरण २२७
तालिका नं. १८८: मौसमको विवरण २२९
तालिका नं. १८९: मुख्य वातावरणिय समस्याको प्रकारको आधारमा परिवारको विवरण २३०
तालिका नं. १९०: नगरपालिकामा हुन सक्ने संभावित प्रकोपको विवरण २३१
तालिका नं. १९१: प्राकृतिक विपद वा प्रकोपको खतराको किसिमको आधारमा परिवारको विवरण २३२
तालिका नं. १९२: वडाअनुसार प्रति परिवार वार्षिक आय तथा औषत प्रतिव्यक्ति आय २३३
तालिका नं. १९३: परिवारमूलीको लिङ्गको आधारमा प्रति परिवार वार्षिक आयसम्बन्धी विवरण २३४
तालिका नं. १९४: सम्पन्नता सूचकाङ्कको आधारमा वडाअनुसार परिवारको विवरण २३६
तालिका नं. १९५: सम्पन्नता सूचकांकको आधारमा परिवारमूलीको लिङ्गअनुसार परिवारको विवरण २३७
तालिका नं. १९६: आमा/महिला समूह तथा परम्परागत समूहको विवरण २३७
तालिका नं. १९७: नागरिक सचेतना केन्द्र तथा नागरिक मञ्चसम्बन्धी विवरण २४१
तालिका नं. १९८: कृषक, उद्यमी तथा बचत समूहको विवरण २४८
तालिका नं. १९९: गैर-सरकारी संस्थाहरूको विवरण २४९
तालिका नं. २००: जनचेतनामूलक तालिम प्राप्त गरेका जनशक्तिको विवरण २५०
तालिका नं. २०१: नगरपालिकामा हुनसक्ने प्रकोप र क्षति सम्बन्धि विवरण २५१
तालिका नं. २०२: संस्थागत विश्लेषण २५३
तालिका नं. २०३: प्राकृतिक विपद वा प्रकोपको खतराको किसिमको आधारमा परिवारको विवरण २५५
तालिका नं. २०४: नगरपालिका सँग साझेदारी गरेका संघ संस्थाहरूको विवरण २५६
तालिका नं. २०५: नगरपालिका आफैले बनाएका नियम/विनियमहरूको विवरण २५७
तालिका नं. २०६: नगरपालिका सँग साझेदारी गरेका संघ संस्थाहरूको विवरण २५७
तालिका नं. २०७: नगरपालिकामा रहेका सरकारी कार्यालयहरूको नाम र टेलिफोन २५९
तालिका नं. २०८: व्यवसायिक खेलाडीसम्बन्धी विवरण २६०
तालिका नं. २०९: शवदाह तथा पशु वधशालाको विवरण २६०
तालिका नं. २१०: नगरपालिकाको स्थापनाकालदेखि हालसम्मका प्रमुखहरूको विवरण २६१
तालिका नं. २११: नगरपालिकामा कार्यरत कर्मचारीहरूको विवरण २६१
तालिका नं. २१२: नगर कार्यपालिकाका नगर सभाका सदस्यहरूको विवरण २६२
तालिका नं. २१३: जननिर्वाचित प्रतिनिधिहरूको विवरण २६५

Dhankuta Municipality

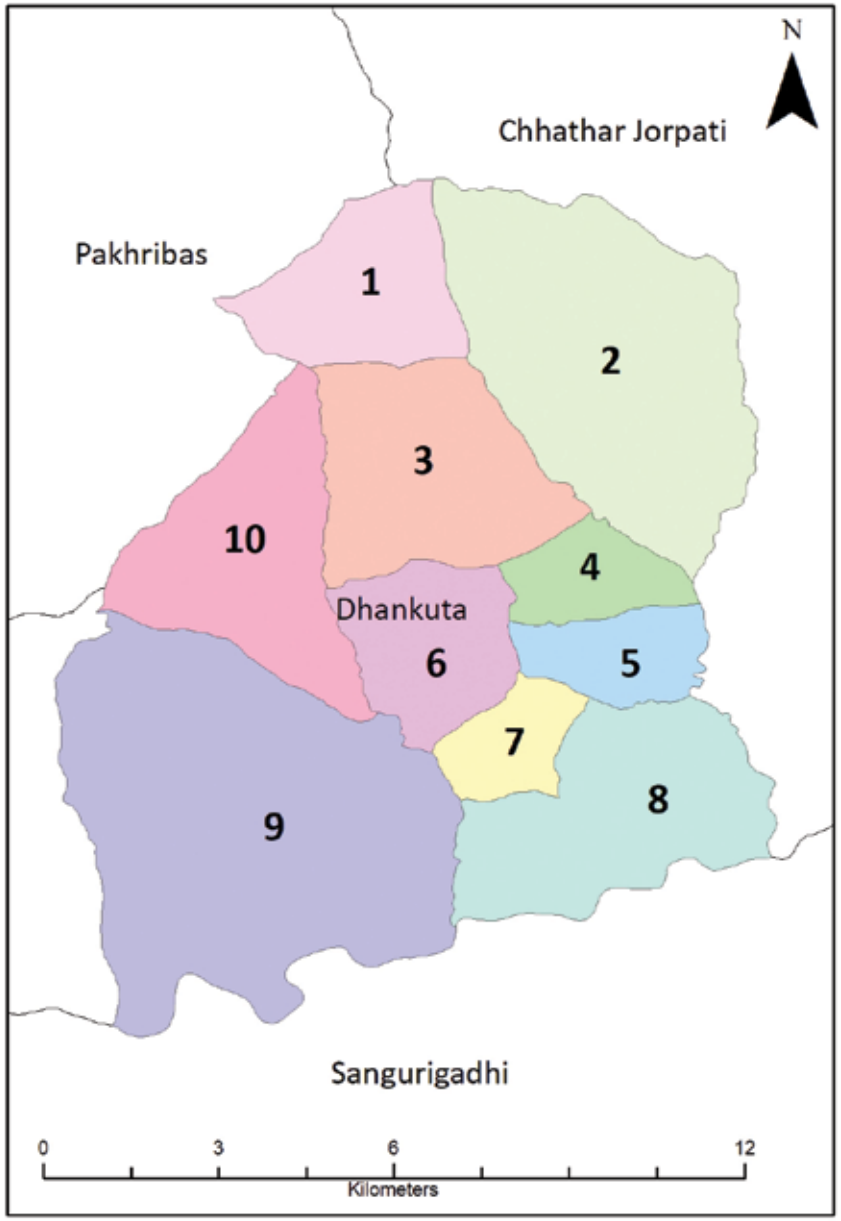

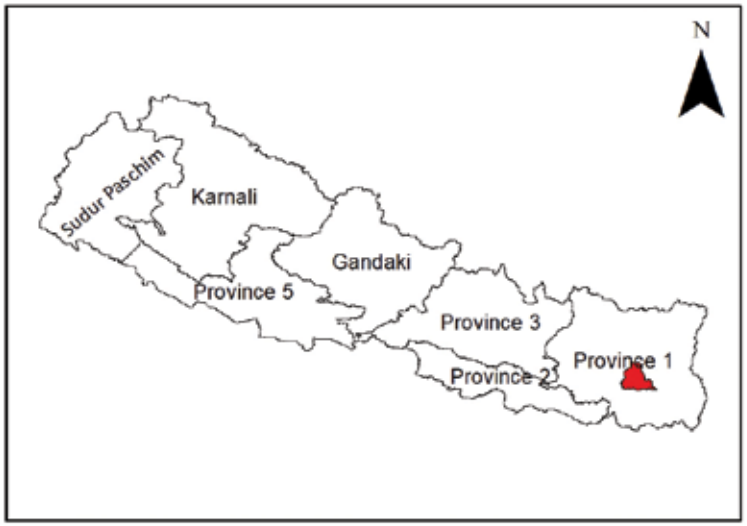

ward	Household	Male Population	Female Population
1	1639	3097	3367
2	962	1859	2099
3	506	983	1077
4	657	1332	1356
5	719	1363	1466
6	989	1711	1861
7	1162	1902	2332
8	459	906	1067
9	943	2349	2097
10	617	1228	1304

Horizontal Datum

Spheroid	Everst 1830
Projection	Modified UTM
Central Meridian	Longitude 81° East Latitude 0° North
False Easting	500,000 meters
Scale Factor	0.9999

खण्ड १: नगरपालिकाको परिचय

१.१ नामकरण र ऐतिहासिक पृष्ठभूमि

१.१.१ ऐतिहासिक पृष्ठभूमि

धनकुटा नगरपालिका पूर्वि नेपालको महाभारत पर्वत श्रृङ्खलामा अवस्थित एक सुन्दर पहाडी नगरी हो । यस नगरपालिका नेपालको पुरानो राजनैतिक संरचना अनुसार पूर्वाञ्चल विकास क्षेत्रको क्षेत्रीय सदरमुकाम पनि हो र हाल यो नगरपालिका प्रदेश नं १ अन्तर्गत पर्दछ । यो नगरपालिका धनकुटा जिल्लाको सदरमुकाम पनि रहेको छ । यसको विकास क्रमलाई हेर्दा यहाँ करिव ४०० वर्ष पहिलेदेखि बस्ती बसेको मानिन्छ । यस नगरपालिकाको वडा नं ७ हुलाकटोलको पुछारमा शिरवानी भन्ने ठाउँमा रहेको मेजर पाटी नाउँले चिनिने पाटीभित्र नटाँसिएको शिलालेख अनुसार वि. सं. १८८३ सालमा त्यो पाटि र त्यहाँ देखि अलि तल घुमाउने चौतारा थापा थर भएको मान्छेले बनाएको शिलालेखमा प्रष्ट छ । त्यस बखत त्यहाँ यस्माली मगरहरूको बसोबास र पछि भादगाउँबाट आएका नेवारहरूको बसोबास भएको देखिन्छ ।

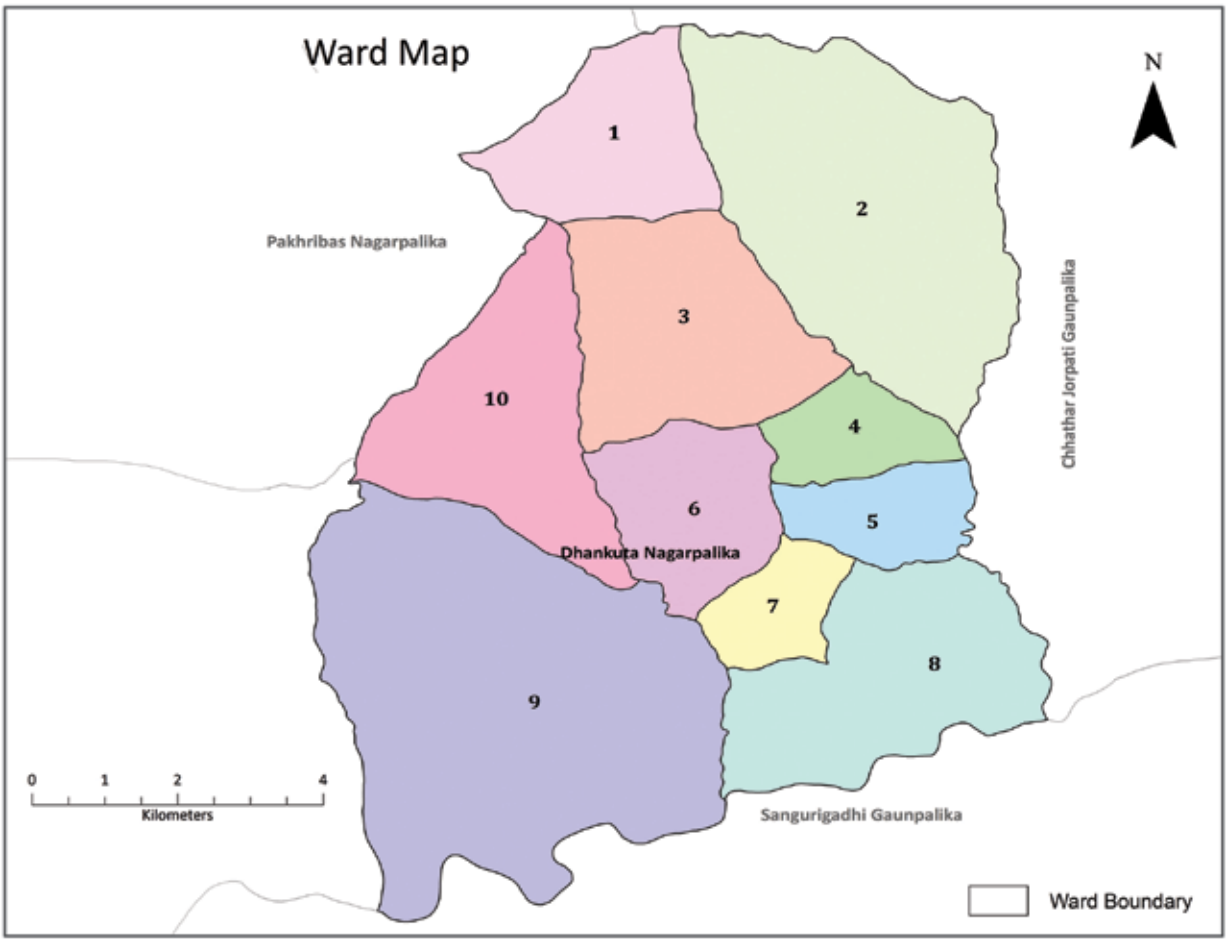

नक्सा स्रोतः धनकुटा नगरपालिका

वमबिक्रम राणा बडाहाकिम भई धनकुटा आए पछि हाल सल्लेरी छेउमा दरबार बन्यो, गौडाको कार्यालय बन्यो, पैसा काट्ने टक्सार बन्यो । मानिसको बस्ती बस्ने क्रम शुरु भयो । राणकालकै समयदेखि नै प्रसिद्धि हाँसिल गरेको यो नगर त्यसबेलादेखि नै चहलपहल पूर्णरूपमा थियो । राण कालकै समयदेखि यस नगर क्षेत्रभित्र हाटबजार लाग्न सुरु भई सकेका थियो ।

ऐतिहासिकरूपमा समेत प्रसिद्ध गौंडाको रूपमा रहेको धनकुटा नगर राणाकालीन समयदेखि नै चर्चित थियो। राणाकालदेखि नै यो नगरमा हाटबजार लाग्ने भएको हुँदा यस नगरपालिका पहिलेदेखि नै व्यापारिक सञ्जाल विकास भएको देखिन्छ। वि.सं. १९४२ मा धनकुटा गौंडाको रूपमा प्रसिद्धि पाएपछि यसले उत्तरतिरका जिल्लाहरू भोजपुर, संखुवासभा, ताप्लेजुङ्ग, तेह्रथुम लगायत धनकुटा जिल्लाकै पनि प्रायः स्थानहरूको लागि व्यापारिक तथा आवतजावतको केन्द्रको भूमिका निर्वाह गर्दै आइरहेको छ। वि.सं. १९७१ सालमा स्थापित त्रिचन्द्र अस्पताल (हाल धनकुटा अस्पताल) तथा वि.सं. १९८६ सालमा स्थापित चन्द्र आयुर्वेद औषधालय) आज पर्यन्त नगरको ऐतिहासिक धरोहरको रूपमा रहिरहेका छन्। वि.सं. १९८७ सालमा यसै नगर क्षेत्रबाट २ पैसे र ५ पैसे ढ्याक छापिएको इतिहाससमेत रहेको छ। यो नगर पहाडी क्षेत्रमा अवस्थित भएता पनि वि.सं. २०२३ सालमानै यहाँ वाह्य क्षेत्रको यातायातको पहुँच नभएको कारणले गाडी ल्याइ आवश्यक पर्ने मोटरका पाटपूर्जाहरू हेलिकोप्टरबाट ल्याउने गरिन्थ्यो।

यस नगरलाई तत्कालीन सरकारले वि.सं. २०३५ साल पौष १ गते तीन वटा गाउँ पञ्चायत (चुलीबन, धनकुटा बजार र निगाले) मिलाएर नगर पञ्चायत घोषणा गरेको थियो। चौथो पञ्चवर्षीय योजनामा धनकुटालाई पूर्वाञ्चल विकास क्षेत्रको विकास केन्द्रको रूपमा अघि सारिएको थियो। यसअनुसार तराई प्रदेशलाई हिमाल प्रदेशमा जोड्ने विकास अक्ष (Growth Axis) को अवधारणा अनुरूप मोटर बाटो निर्माण गरी धरान तथा विराटनगरलाई धनकुटाको माध्यमबाट भोजपुर, चैनपुर, संखुवासभा तथा तेह्रथुमसँग सम्पर्क कायम गरी हेदाङ्गनासम्म बढाइ उत्तर दक्षिण व्यापार कायम भई आर्थिक विकासमा क्षेत्रीय असन्तुलन घट्दै जाने अपेक्षा राखिएको थियो।

विभिन्न जातजातिको बसोबास भएको यो नगर आ-आफ्नै परम्परा र संस्कृतिको केन्द्र बनेर हालसम्म रहेको छ। हाल यहाँ आठपहरिया, नेवार, ब्राह्मण, क्षेत्री, राई, लिम्बु, मगर, शेर्पा, तामाङ्ग, दमाई, कामी, सार्की लगायतका जातजातिहरूको बसोबास छ। वि.सं. २०४६ सालको ऐतिहासिक जनआन्दोलन पछिको राजनैतिक परिवर्तन पछि यसले नगरपालिकाको हैसियत प्राप्त गरेको हो। यो नगरपालिकामा हिले र धनकुटा गरी २ वटा मुख्य बजारहरू रहेका छन्। साविकको बेलहारा र भिरगाउँ गा.वि.स. नगरपालिका क्षेत्रभित्र समावेश गरिएपछि १५ वटा वडाहरूमा विभाजित भयो तर २०७३ सालको स्थानीय तह पुनःसंरचना पश्चात हाल यो नगरपालिका १० वटा वडामा विभाजित छ।

१.१.२ नामकरण

धनकुटाको नामकरण सम्बन्धमा विभिन्न भनाइहरू पाइन्छन्, जस्तै वर्तमान कागते भन्ने ठाउँमा ठूलो पोखरी थियो र यस पोखरीको दुबैतिर अग्ला अग्ला डाँडाहरू रहेका छन्। ती डाँडाहरूलाई धान कुट्ने ढिकीको खाँवा र पोखरी भने ओखलजस्तो देखिने भएकाले मानिसहरूले "यो त धान कुट्ने ठाउँ पो रहेछ, यसलाई धानकुटा भन्नु पर्‍यो" भन्न थालिएको र विस्तारै अपभ्रंश हुँदा धनकुटामा परिणत भएको हो भन्ने गरिन्छ। त्यस्तै गरी, सत्रौ शताब्दीभन्दा अघि धनकुटाको अस्तित्व नभए पनि नेपाल तिब्बत युद्धताका सैनिक तथा व्यापारीहरूलाई खाद्यान्न तराईबाट सिमानासम्म लैजान धेरै टाढा हुने भएकोले यस ठाउँबाट धान कुटेर लैजाने गरेकोले धनकुटा भन्ने गरेको ऐतिहासिक रूपमा पृथ्वीनारायण शाहले काठमाडौं उपत्यका विजय गरेपछि पूर्वतर्फका चौदण्डी र विजयपुर कब्जा गर्ने क्रममा वि.सं. १८३१ बाट धनकुटा लगायत पूर्वी क्षेत्रहरूलाई यहांका लिम्बुहरूको सहीत साथ र सहयोग लिइ हालको नेपालमा गाभिएको इतिहास छ। अर्को भनाइअनुसार संस्कृत भाषामा 'धान्य कुट' भनेको धानको 'कुट' भनेको पर्वत अर्थात् धानको थुप्रोजस्तो देखिने धेरै पहाडहरू रहेको ठाउँ भएकोले धान्यकुटबाट धनकुटा भएको हुन सक्ने भन्ने भनाई छ।

१.२ नदी तथा खोलाको विवरण

स्वच्छ जल सम्पदाको दृष्टिले नेपाल ब्राजिलपछि विश्वको दोस्रो सबैभन्दा समृद्ध राष्ट्र र एसियामा पहिलो राष्ट्र मानिन्छ। नेपालमा ६ हजारभन्दा बढी नदीनालाहरू रहेका छन्। यी नदीनालाहरूबाट सिँचाइ सुविधा, खानेपानीको आपूर्ति, जल यातायात, पर्यटन र मत्स्य पालनको क्षेत्रमा बहुआयामिक रूपले प्रयोग गर्न सकिने देखिन्छ। तर समग्रमा जल उपयोग ज्यादै न्यून भई इन्धनका विविध साधनको प्रयोग गरिरहनु परेको कुरालाई नकार्न सकिन्न। जल सम्पदाको हिसाबले यस धनकुटा नगरपालिका समृद्ध नगरपालिकाको रूपमा रहेको छ। यस नगरपालिका भएर बग्ने खोला तथा नदीहरू यसप्रकार छन्।

तालिका नं. १: नगरपालिकामा रहेका नदीहरूको विवरण

क्र.सं.	नदि/खोलाको नाम	वडा नं.	नदीले छोएका बस्तीहरू
१	लुङदाङ	१	सिजाली टोल, थिङ्ग टोल
२	आइतबारे	१	सिजाली, थिङ्गटोल ओकमालुङ्ग
३	मुगा खोला	१	बोक्रे, पानी ट्याङ्की, न्युरोड
४	मुलाबारी खोला	१	बोक्रे, मुलाबारी, न्युरोड
५	फुट्चुवा खोला	४	
६	घट्टे खोला	१	सिजाली, ओकमालुङ्ग
७	हजारी सीम खोला	१	बोक्रे, बिक टोल,
८	निबुवा खोला	२, ३, ४	भीर गाउँ, मालबासे
९	तांखुवा खोला	२, ३, ४, ५, ८	तांखुवा भीरगाउँ ध.न.पा.
१०	मधुगंगा खोला	२	बैरे, सुन्तले, किन्ताङ्ग
११	पात्ले खोला	३, ६, ७, ९, १०	पात्ले
१२	बाघे खोला	६	बाघे
१३	धनकुटा खोला	७, ८, ९	बेलहारा, ध.न.पा.
१४	धोबी खोला	७	कालिकास्थान मुनी
१५	गोकुण्डे (खाम्चे) खोला	५, ८	बडहरे, खाम्बेला
१६	रुदुवा खोला	९, १०	बेलहारा
१७	तमोर नदी	८, ९	मुलघाट, बेलहारा
१८	फोङसुवा खोला	९	बेलाहारा बेंसि

स्रोतः जिल्ला समन्वय समिति, २०७५

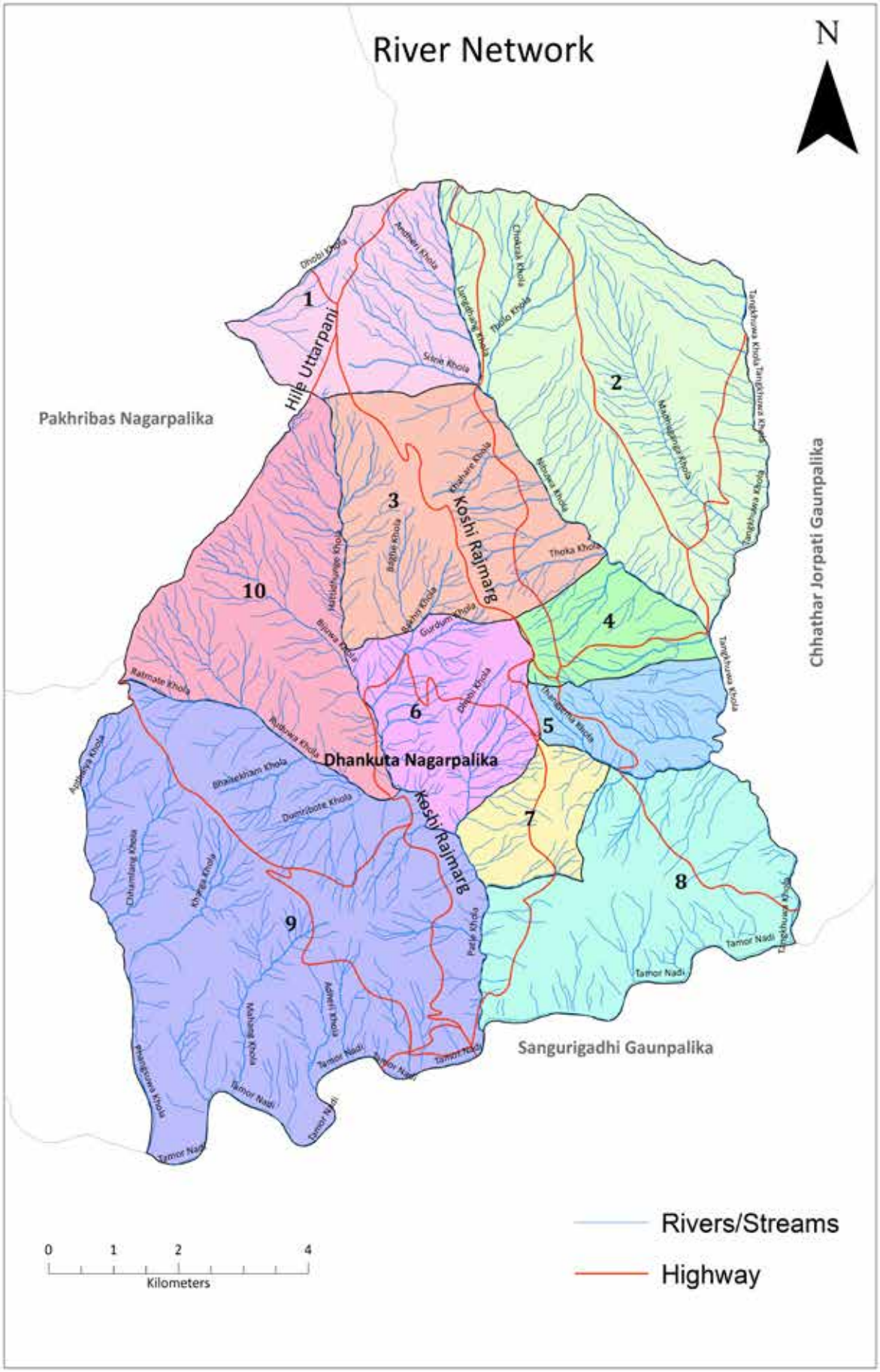

नक्सा स्रोतःभूमि सूचना र अभिलेख विभाग

१.३ पार्क, पिकनिक स्थल, वनस्पति उद्यान तथा मनोरञ्जन स्थल सम्बन्धी विवरण

क्रमिकरूपमा विकसित भई रहेका शहरोन्मुख क्षेत्र तथा नगरपालिकामा रहेका पार्क तथा उद्यानहरू सार्वजनिक सम्पतिहरू हुन । विशेषगरी नगरपालिकाको पर्यावरणीय प्रणालीलाई सुरक्षित गरी हरित क्षेत्रलाई प्रवर्द्धन गर्न यी क्षेत्रहरूको संरक्षण गर्नु आवश्यक हुन्छ । दैनिक नियमित कामकाजबाट पर रही मानसिक स्फूर्ति र स्वच्छताका लागि मनोरञ्जनको आवश्यकता पर्दछ । मनोरञ्जनका विभिन्न उपायहरूमध्ये स्वच्छ तथा प्राकृतिक वातावरणमा रमाउने तथा वनभोज गर्ने चलन सर्वव्यापी र प्राचीन हो । यस नगरपालिकामा विभिन्न वडाहरू गरेर १४ वटा मनोरञ्जन स्थल, पार्क तथा वनभोज स्थलहरूको पहिचान गरिएको छ । यस प्रकारका अन्य स्थलको खोजी तथा विद्यमान स्थलहरूको अभिलेखीकरण गरी संरक्षण र व्यवस्थापन गर्नु जरुरी छ ।

सार्वजनिक सम्पदाको रूपमा रहेका उद्यान, पार्क तथा खेलमैदानहरूको दिगो रूपमा संरक्षण विकास र विस्तार गर्न सके नगरपालिकाको विकास र विस्तार हुँदै जाँदा यी क्षेत्रहरू पर्यावरणीय महत्वका हिसाबले अत्यन्त आवस्यक र महत्वपूर्ण हुन्छन् । यी क्षेत्रहरूलाई हरित क्षेत्रको रूपमा विश्राम स्थल तथा नगरपालिकाको प्राकृतिक सुन्दरता कायम गर्न सहयोग गर्दछन् । यस नगरपालिकामा रहेका पार्क तथा उद्यानहरूसम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. २: नगरपालिकामा रहेका पिकनिक स्थल तथा मनोरञ्जनस्थल सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	स्थलको नाम	वडा नं.	उपयोग	क्षेत्रफल	स्वामित्व
१	बुद्ध पार्क	१	मनोरञ्जन	१ रोपनी	सार्वजनिक
२	बक्र कुण्ड भ्यु प्वाइन्ट	१	मनोरञ्जन	२ रोपनी	पर्यटन
३	जौटार पार्क	१	मनोरञ्जन	१० रोपनी	पर्यटन
४	गुराँसे	२	पिकनिक तथा मनोरञ्जन	रेकर्ड नभएको	पब्लिक
५	श्रीपञ्चमी पार्क	४	मनोरञ्जन	११ रोपनी	नगरपालिका
६	मधुगंगा सिनेमा हल	७	मनोरञ्जन	रेकर्ड नभएको	निजी
७	फोहोरमैला व्यवस्थापन पार्क	६	मनोरञ्जन तथा नगरको फोहर व्यवस्थापन गर्ने ठाउँ	६ रोपनी	नगरपालिका
८	शिवजी पार्क	६	मनोरञ्जन	४ आना	भिमसेन टोल बस्ती संगठन
९	शिलढुँगा पार्क	६	मनोरञ्जन	२ रोपनी	सामुदायिक वन
१०	सल्लेरी महेन्द्र पार्क	६	ध.न.पा.		नगरपालिका
११	चुवाको बोट ग्रीन पार्क	७	मनोरञ्जन	१ रोपनी	
१२	चुलीवन	७, ८	पिकनिक/मनोरञ्जन	रेकर्ड नभएको	सामुदायिक वन
१३	पात्ले खोला	९	पिकनिक	रेकर्ड नभएको	सरकारी
१४	थुम्कीडाँडा पार्क	९	बेलहारा		स्थानीय

स्रोतः धनकुटा नगरपालिकाको कार्यालय, २०७५

१.४ मुख्य बस्तीसम्बन्धी विवरण

धनकुटा नगरपालिकामा क्रमश बस्तीहरूको विकास बढ्दो रहेको छ । नगरपालिकाको केन्द्रतिर बाटो, बजार तथा स-साना घरेलु उद्योग देखिएता पनि समग्रमा नगरपालिकाको सबै वडाहरूमा सेवा तथा सुविधा पुगिसकेको छैन । नगरपालिकामा विकासका धेरै आयामहरूमा अभ्यास गर्न बाँकी देखिन्छ । धनकुटा नगरपालिकाको सबै वडाहरूमा सडक सञ्जालको राम्रो विकास भएको देखिँदैन । सहज स्वास्थ्य सुविधा, सञ्चारजस्ता सुविधाहरूको पहुँच पुगेको देखिँदैन। कृषि एवं वनजन्य औद्योगिक कच्चा पदार्थको उपलब्धता, भएको हुँदा साना घरेलु उद्योगधन्दाको साथै जडीबुटी प्रशोधनसम्बन्धी उद्योग विकास र विस्तारको सम्भावना रहेको छ । अन्य क्षेत्रहरूमा व्यवस्थित बस्ती विकासको संरचना नदेखिएकोले ती स्थानमा व्यवस्थित नगरपालिका योजना बनाएर बाटो, खानेपानी र अन्य सामाजिक र भौतिक पूर्वाधारको समयमै विकास गर्नुपर्ने देखिन्छ। नगरबासीहरूलाई घरदैलोमा सेवा प्रवाह गर्ने ध्येयका साथ वडा समिति कार्यालयहरू, सम्बन्धित वडा मा नै स्थापना गरी सेवा प्रवाह भई रहेका छन् । यसका अतिरिक्त धनकुटा नगरपालिकाले नगरको विकासका लागि योजना तयार गर्ने दौरानमा वडा भेला, लगायत वडा कार्यालय, सरकारी निकायहरू, राजनितिक पार्टीहरू, गैरसरकारी संस्थाहरू, सामुदायिक संस्थाहरू, टोल विकास संस्थाहरू, बुद्धिजीवीहरू, समाजका प्रतिष्ठित व्यक्तित्वहरू, व्यवसायिक संस्थाहरू, संचारकर्मीहरू तथा योजना तर्जुमा टोली (Planning) आदिलाई समावेश गरी बढीभन्दा बढी छलफल गरी प्रत्येक टोलका मुख्य तथा सहायक सडकहरूमा सोलार बत्ति जडान, टोल टोलमा सार्वजनिक खानेपानी र खानेपानीको परियोजना तथा पूर्वाधार आदि विकास निर्माणका योजनाहरू तयार गर्नुपर्ने देखिन्छ । यस नगरपालिकामा रहेको मुख्य बसोबास क्षेत्र अर्थात् बस्ती विकास भई रहेका क्षेत्रहरूसम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छः

तालिका नं. ३: मुख्य बस्तीसम्बन्धी विवरण

वडा नं.	मुख्य बस्ती/टोल/गाउँको नाम
१	हिले, त्रिशुले, निगाले, कुवापानी, बोक्रे, सुकेपोखरी, ओकमालुङ, राना तिनतले, सिजाली टोल
२	भीरगाउँ, किन्ताङ्ग, बैरे, सुन्तले, चोक्रोक, गुराँसे
३	कागते, वारी पात्ले, खाल्डे, स्याउले, मालवासे, निगाले
४	देब्रेबास, छारागाउँ, सल्लेरी, ठोका, घलेटार, स्कुल डाँडा, स्याउले
५	माथिल्लो कोप्चे, तल्लो कोप्चे, कर्मिटार, देवानटार, खन्यूबास, हटियाटोल, बाल मन्दिर, पुजारी टोल, छोडदेन, फुजलुक
६	बीचबजार, शिरानबजार, पात्ले खोला, आत्मारा, कचिडे, खाल्डे, फोकल्याण्ड टापु
७	हुलाक टोल, सिरवानी, डाँडागाउँ, चुलीवन, जिरोप्वाईन्ट, टोड्के, छोटी, शितलपाटी, बसपार्क, संगम टोल
८	सान्ताङ्ग, याक्ते, पेलेकपाङ्ग, टेकुनाला, चाम्जिबुङ, खाम्बेला
९	मुल्घाट, बेलहारा, गुठीटार, रुद्रबारी, बेलहारा बेंसी, साँवाबारी, महाङ
१०	पारी पात्ले, मार्गा, उत्तरपानी, डुम्रे सान्ने, धर्मशाला, चौधरीगाउँ, तिल्केचौर मन्दारा, पखेरेटोल

स्रोतः धनकुटा नगरपालिकाको कार्यालय, २०७५

१.५ सार्वजनिक पाटी पौवा र चौतारासम्बन्धी विवरण

कसैको हक वा स्वामित्वमा नभएको परापूर्वदेखि सार्वजनिक रूपमा प्रयोग हुँदै आएको बाटो, वस्तुभाउ निकाल्ने निकास, वस्तुभाउ चराउनेचौर, कुल ो, नहर, पोखरी, पाटी, पौवा, अन्त्येष्टि स्थल, धार्मिक स्थल वा अन्य कुनै सार्वजनिक प्रयोगको स्थल वा सम्पत्ति नै सार्वजनिक सम्पत्तिहरू हुन । विगतमा सडक यातायातको विस्तार र विकास नहुँदा यी पाटी, पौवा तथा चौताराहरू बटुवाहरूका विश्रामस्थल (Refresh Center) वा थकान मेटाउने महत्वपूर्ण स्थलको रूपमा विकसित भएको र हाल यी स्थलहरू सार्वजनिक बहस र सामुदायिक अन्तरकृया हुने अनौपचारिक स्थलको रूपमा रहेका छन् भने सडक सञ्जालको समुचित विकास नभएको स्थानहरूमा यी विश्राम स्थलकै रूपमा प्रयोग हुँदै आइरहेका छन् । यस्ता क्षेत्रहरूको विकास र संरक्षण गर्ने दायित्व हामी सबैको हो । धनकुटा नगरपालिकामा रहेका विभिन्न सार्वजनिक पाटी पौवा तथा चौताराहरूको विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ४: सार्वजनिक पाटीपौवा तथा चौताराहरूको विवरण

क्र.सं.	पाटीपौवा र चौतारा	वडा नं.	उपयोग
१	संसारे चौतारो	१	सार्वजनिक
२	वर पिपल	१	सार्वजनिक
३	रमिते चौतारा	२	सार्वजनिक
४	सल्लेरी चौतारा	४	सार्वजनिक
५	बिहिबारे हटिया चौतारा	५	सार्वजनिक
६	रणविर चौतारा	५	सार्वजनिक
७	लहरे चौतारा	६	सार्वजनिक
८	सेल्फी चौतारा	६	सार्वजनिक
९	घुमाउने चौतारा	७	सार्वजनिक
१०	चिरविरे चौतारा	७	सार्वजनिक
११	राधाकृष्ण पाटी	७	सार्वजनिक
१२	कृष्णजी (मेजर) पाटी	७	सार्वजनिक
१३	चारचौतारा	७	सार्वजनिक
१४	कृष्णजी पाटी	८	भजन गाउने
१५	पांग्रेपाटी	८	सार्वजनिक
१६	रमिते चौतारो	८	सार्वजनिक
१७	थानी मन्दिर पाटी	९	बास बस्ने
१८	राजारानी चौतारो	९	सार्वजनिक
१९	कन्यादेवी चौतारा	९	सार्वजनिक
२०	काउले चौतारो	१०	सार्वजनिक
२१	सिद्धदेवी प्रा.वि. चौतारो	१०	सार्वजनिक
२२	बुढी सुवेदारनी चौतारो	१०	सार्वजनिक

स्रोतः धनकुटा नगरपालिका कार्यालय, २०७५

१.६ खेल मैदानसम्बन्धी विवरण

राज्यको सामाजिक न्याय र समावेशीकरणको नीति अन्तर्गत स्वस्थ्य, सक्षम र अनुशासित नागरिक तयार गर्न खेलकुद तथा खेलाडीमा योजनाबद्ध लगानी गर्ने नीति रहेको छ । खेलकुद क्षेत्रमा स्वस्थ, प्रतिस्पर्धी जनशक्ति उत्पादन गरी नगरपालिकाको चौतर्फी विकासलाई बल पुऱ्याउन सकिन्छ भन्ने मान्यताअनुसार यस नगरपालिका खेलकुदको विकास लागि प्रयासरत रहेको छ। यसको लागि नगरपालिकाले विभिन्न खुला स्थानहरू छोडेको छ। ती स्थानहरूमा खेलकुदको लागि पूर्वाधारहरू रहेकाछन्।

नगरपालिकाले पनि आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्र गतिशिल रहने गरी केही समितिहरू गठन गरेका छन्। खेलकुदलाई राष्ट्रिय एकता सुदृढ गर्ने एवं अन्तराष्ट्रिय क्षेत्रमा राष्ट्रको पहिचान अभिवृद्धि गर्ने माध्यमको रूपमा विकास गर्ने देशको नीतिअनुसार विभिन्न तहमा विभिन्न प्रतिस्पर्धाहरूको आयोजना गरी खेलकुदको विकासमा योगदान पुऱ्याइरहेका छन्। यसका अतिरिक्त नेपाल सरकारद्वारा गठन हुने जिल्ला खेलकुद विकास समितिबाट पनि कतिपय राष्ट्रिय दिवसहरूमा कतिपय खेलहरूको आयोजना गर्ने गरिएको छ। समग्रमा भन्नुपर्दा बालबालिका एवं युवा जनशक्तिको स्वास्थ्य शारीरिक विकासको लागि नभई नहुने खेलकुदको क्षेत्रमा अत्यन्त न्यून लगानी हुने गरेको देखिन्छ । विगतमा निर्मित खेलकुदसम्बन्धी पूर्वाधारहरूको मर्मत गर्न पनि निकै ठूलो लगानी गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिएको छ। हालका दिनहरूमा आएर निजी क्षेत्रहरूबाट पनि क्रिकेट, व्याडमिन्टनजस्ता केही खेलहरूमा लगानी गर्ने र प्रोत्साहित गर्ने क्रम सुरु भएको छ। यस क्रमलाई केन्द्रीय र स्थानीय सरकारले सहकार्य र साझेदारी गरी विकसित गर्दै लैजानुपर्ने देखिन्छ । यस नगरपालिकामा रहेका खेल मैदानसम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ:

तालिका नं. ५: खेलमैदानसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	खेल मैदानको किसिम	वडा नं.	स्थान	अनुमानित क्षेत्रफल	उपयोगको अवस्था
१	टिमुरे खेलमैदान	१	ध.न.पा. हिले	१३.५ रोपनी	स्थनीय युवाहरू
२	हिले फुटबल ग्राउन्ड	१	बक्रकुण्ड	१० रोपनी	स्थानिय युवाहरू
३	कवर्ड हल	१	बक्रकुण्ड	१.५ रोपनी	स्थानीय युवाहरू
४	चोक्रोक खेल मैदान	२	चोक्रोक	३ रोपनी	स्थानीय युवाहरू
५	जिमी खेल मैदान	२	जिमी टोल	४ रोपनी	स्थानीय युवाहरू
६	किन्ताङ्ग खेल मैदान	२	किन्ताङ्ग	४ रोपनी	स्थानीय युवाहरू
७	भीरगाउँ	२	भीरगाउँ	१० रोपनी	स्थानीय युवाहरू
८	माथिल्लो टुँडिखेल	४	देब्रेबास	१६ रोपनी	नेपाली सेना
९	पिपल डाँडा खेल मैदान	४	छारा गाउँ	३ रोपनी	स्थानीय युवाहरू
१०	तल्लो टुँडिखेल	५	तल्लो कोप्चे	२१ रोपनी	खेलकुद विकास समिति
११	सल्लेरी खेल मैदान	५	कर्मिटार	२० रोपनी	स्थानीय युवाहरू
१२	कबर्ड हल	६	ध.न.पा. ६	१२ आना	स्थानीय युवाहरू
१३	भाषा खेलमैदान	६	कागते	५ रोपनी	स्थानीय युवाहरू
१४	चुलिवन खेमैदान	७	चुलीवन	१२ रोपनी	निजामती स्कुल तथा स्थानिय युवाहरू
१५	स्वरिबा खेल मैदान	८	चाम्जिबु	१.५ रोपनी	स्थानीय युवाहरू
१५	पोखरी खेल मैदान	८	टेकुनाला	२ रोपनी	स्थानीय युवाहरू
१६	पेलेक्पाङ खेल मैदान	८	पेलेक्पाङ	२ रोपनी	स्थानीय युवाहरू

क्र.सं.	खेल मैदानको किसिम	वडा नं.	स्थान	अनुमानित क्षेत्रफल	उपयोगको अवस्था
१७	थानी खेल मैदान	९	बेलहारा	६रोपनी	स्थानीय युवाहरू
१८	बेलहारावेसी खेल मैदान	९	बेलहारा	१० रोपनी	स्थानीय युवाहरू
१९	प्राविधिक शिक्षालय खेल मैदान	१०	पारी पात्ले	२ रोपनी	स्थानीय युवाहरू
२०	जनकल्याण खेल मैदान	१०	मार्गा	१.५ रोपनी	स्थानीय युवाहरू
२१	डुम्रे सान्ने खेल मैदान	१०	डुम्रे सान्ने	१.५ रोपनी	स्थानीय युवाहरू

स्रोतः धनकुटा नगरपालिकाको कार्यालय, धनकुटा २०७५

नगरपालिकाको खेलकुद तथा मनोरञ्जनलाई विकास गरी बालबालिका तथा युवापुस्तालाई खेलकुदमा आकर्षण गर्नका लागि विभिन्न योजनाहरू तयार गर्नुपर्ने देखिन्छ। नगरपालिकामा स्थानीय युवा क्लवको स्तरोन्नतिको लागि विभिन्न खेलकुद सामग्रीको व्यवस्था गर्नुपर्ने, सामुदायिक रूपमा समन्वय गरी चिल्ड्रेनपार्कको व्यवस्था हुनपर्ने, खेलकुद प्याराफिट सहीत खेलमैदान, वडा स्तरिय खेल मैदानमा आवश्यक चारैतिर पक्की नाली सहीत माटो भरान, वडाका सबै क्लवहरूलाई खेलकुद सामग्री उपलब्ध गराउने आदिजस्ता कार्यहरू खेलकुद विकासको लागि गर्नुपर्ने देखिन्छ। नगरपालिकामा रहेका बालबालिका तथा युवाहरूमा रहेको खेलकुदप्रतिको रुचि मध्यनजर गर्दै नगरपालिकामा रहेका संभावना पहिचान गरेको खण्डमा राष्ट्रिय खेलकुदमा टेवा पुग्ने देखिन्छ।

यस नगरपालिकामा व्यवस्थित रूपमा कुनै पनि खेल मैदानको स्थापना भएको पाइदैन। तर नगरपालिकामा रहेका माथि उल्लेखित खुल्ला सार्वजनिक स्थाहरूको सही सदुपयोग गर्न सके खेलकुद विकासमा ठूलो योगदान पुग्ने देखिन्छ। यस नगरपालिकाको प्रमुख खेल भलिबल र फुटबल रहेको छ।

तालिका नं. ६: खानी तथा खनिज स्रोतसम्बन्धी विवरण

वडा नं.	खानी/खनिज श्रोत	स्थान	अवस्था
	ध.न.पा.भित्र नभएकोले विवरण प्राप्त नभएको		

स्रोतः धनकुटा नगरपालिकाको कार्यालय, धनकुटा २०७५

१.७ पर्यटन

१.७.१ पर्यटकीय तथा धार्मिकस्थलहरूको विवरण

एउटा विशिष्ट भौगोलिक संरचनाले श्रृजना गरेको हावापानी, जनजीवन, वन वनस्पति र वन्यजन्तु तथा साँस्कृतिक विविधताको कारण नेपाल विश्वमा नै एउटा पर्यटकीय गन्तब्य स्थलको रूपमा परिचित छ। पर्यटन हाम्रो लागि प्रकृतिले प्रदान गरेको वरदान हो। अत्यन्त रमणीय विश्वकै उच्च हिमश्रृंखलाहरू, अनवरत बग्ने कञ्चन हिमनदीहरू, झरना, तालतलैया, प्राकृतिक गुफा, विविधतायुक्त वन जंगल यहाँको प्राकृतिक निधिहरू हुन भने यहाँको संस्कृति, जाति तथा रहनसहनसमेत पर्यटनका आकर्षक पक्षहरू हुन्। यी सम्पूर्ण पर्यटकीय सम्पतिको पूर्ण सदुपयोग गरेमा देशको आर्थिक सम्वृद्धिमा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याई देशको अर्थतन्त्रलाई सबल बनाउन सकिने निश्चित छ। तसर्थ पर्यटन नीति २०६५ ले मुलभूतरूपमा पर्यटन मार्फत स्वरोजगार श्रृजना, गरिबी निवारण, मूर्त तथा अमूर्त सम्पदाको खोज अनुसन्धान, हवाई तथा स्थलमार्गको थप विकास र विस्तार गर्ने र पर्यटन पूर्वाधारलाई दिगो विकासको अवधारणा अनुरूप अगाडि बढाउने उद्देश्य लिएको छ।

धनकुटा नगरपालिकाको प्राकृतिक सौन्दर्यता, नदीहरू र हरियाली, अत्यन्तै नजिकबाट अवलोकन गर्न सकिने हिमश्रृंखलाहरूको रमणीयतामा आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकहरूको आकर्षण हुने गर्दछ । धनकुटा नगरपालिकामा रहेको साँस्कृतिक विविधता र प्राकृतिक सौन्दर्यता नै पर्यटकको आकर्षक पक्षहरू हन् । विविध जातजातिको बसोबास रहेको स्थलको रूपमा धनकुटा नगरपालिका मा धेरै थरीका धार्मिक स्थलहरू अवस्थित छन् । जसमध्ये विहिबार लाग्ने हाटबजार निकट अवस्थित आठपहरिया राईको मार्गास्थान र धनकुटा बजारमा अवस्थित हिन्दू धर्मावलम्बीको निशान भगवती मन्दिर विशेष चर्चित छन् ।

नगरपालिकामा अवस्थित हिलेबजार, आठपहरिया राईको मार्गास्थान, धर्मगंगा कैलाशनाथ धाम,षडेश्वर शिव मन्दिर, नाम्छोलिंग गुम्बा, ५२ चुलो घर (देवघर) जस्ता पर्यटकीय स्थलहरूमा वार्षिक ५,००० देखि १५,००० सम्म पर्यटक भित्रने गरेका छन् । यस्ता ऐतिहासिक धार्मिक र पर्यटकीय स्थलहरूको थप प्रचार प्रसार तथा पर्यटक मैत्री वातावरणको प्रर्वद्धन गर्न सके धनकुटा नगरपालिकाको आर्थिक विकास र रोजगारी श्रृजनामा महत्वपूर्ण योगदान हुन सक्ने देखिन्छ साथै अन्य संभावित स्थलहरूलाई थप विकास गरी पर्यटक संख्या वृद्धि गर्नसके आर्थिक उपार्जन र प्रचार प्रसारमा वृद्धि हुने सम्भावना देखिन्छ । यस नगरपालिकामा रहेका प्रमुख धार्मिक तथा पर्यटकिय स्थलहरूको विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ:

तालिका नं. ७: धार्मिक/ऐतिहासिक/पुरातात्विक स्थलहरूको विवरण

क्र. सं.	स्थलको नाम	वडा नं.	सडकको अवस्था	होटल, लज, रेष्टुराँ संख्या	नजिकको बजार केन्द्रसम्मको दुरी (कि.मि.)	स्वामित्व	विशेषता	वार्षिक पर्यटक आगमन
१	हिले बजार	१	पुगेको		बजारमै रहेको	सार्वजनिक	ऐतिहासिक, पर्यटकीय	
२	षडेश्वर शिव मन्दिर	१	पुगेको	-		सामुदायिक	धार्मिक, पर्यटकीय	
३	नाम्छोलिंग गुम्बा	१	पुगेको	१	१ कि.मि.	सामुदायिक	सांस्कृतिक, ऐतिहासिक, पर्यटकीय	
४	बक्रकुण्ड मन्दिर	१	पुगेको	२	२ कि.मि.	पब्लिक	ऐतिहासिक, धार्मिक, पर्यटकीय	
५	चञ्चलादेवी मन्दिर	१	बाटोको नजिकै	१	१ कि.मि.	सामुदायिक	ऐतिहासिक, धार्मिक, पर्यटकीय	
६	लुङदाङ गुफा	१	नपुगेको	०	३ कि.मी	समुदायिक	ऐतिहासिक, पर्यटकीय	
७	मधुगंगा महादेव मन्दिर	२	पुगेको	-	९ कि.मि.	पब्लिक	ऐतिहासिक, धार्मिक, पर्यटकीय	५०००
८	पञ्चकन्या गुफा	२	पुगेको		१०.५ कि.मि.		ऐतिहासिक	
९	ज्वालादेवी थान	३	पुगेको	-		सामुदायिक	धार्मिक, पर्यटकीय	
१०	राम शिव मन्दिर	३	पुगेको	१		सामुदायिक	धार्मिक, सांस्कृतिक	
११	मार्गादेवी थान	३	पुगेको	१		सामुदायिक	ऐतिहासिक, धार्मिक, पर्यटकीय	

क्र. सं.	स्थलको नाम	वडा नं.	सडकको अवस्था	होटल, लज, रेष्टुराँ संख्या	नजिकको बजार केन्द्रसम्मको दुरी (कि.मि.)	स्वामित्व	विशेषता	वार्षिक पर्यटक आगमन
१२	श्रीपञ्चमी मन्दिर	४	पुगेको		बजार नजिकै रहेको	सामुदायिक	ऐतिहासिक, धार्मिक, पर्यटकीय	
१३	५२ चुलो घर (ठुलो घर)	५	पुगेको		बजार नजिकै रहेको	निजी	ऐतिहासिक, धार्मिक, पर्यटकीय	
१४	गोकुण्डेश्वर महादेव मन्दिर	५	पुगेको		बजार नजिकै रहेको	पब्लिक	ऐतिहासिक,सांस्कृतिक,धार्मिक	
१५	मार्गाथान मन्दिर	५	पुगेको		बजार नजिकै रहेको	निजी	ऐतिहासिक, धार्मिक, पर्यटकीय	
१६	ज्ञान मन्दिर	५	पुगेको		बजारमै रहेको	सामुदायिक	सांस्कृतिक धार्मिक	
१७	रामेश्वर शिवालय, जलाशाय नारायण	५	पुगेको		बजारमै रहेको	सामुदायिक	सांस्कृतिक धार्मिक	
१८	लक्ष्मी नारायण,	५	पुगेको		बजारमै रहेको	सामुदायिक	सांस्कृतिक धार्मिक	
१९	गणेश तथा भीमसेन मन्दिर	६	पुगेको		बजारमै रहेको	सामुदायिक	सांस्कृतिक,धार्मिक, पर्यटकीय	
२०	राधाकृष्ण मन्दिर	६	पुगेको		बजारमै रहेको	सामुदायिक	सांस्कतिक,धार्मिक	
२१	धर्मगंगा कैलाशनाथ धाम	६	पुगेको		५.५ कि.मि.	सामुदायिक	धार्मिक,पर्यटकीय	५०००
२२	निशान भगवती मन्दिर	६	पुगेको		बजारमै रहेको	पब्लिक	ऐतिहासिक,धार्मिक, पर्यटकीय	
२३	सरस्वती मन्दिर	६	पुगेको		बजार नजिकै रहेको	सामुदायिक	ऐतिहासिक, धार्मिक	
२४	सिद्ध थान	६	पुगेको		३ कि.मि.	सामुदायिक		
२५	गणेश मन्दिर	६	पुगेको		बजार नजिकै रहेको	सामुदायिक	धार्मिक	
२६	शिव मन्दिर	६	पुगेको		बजार नजिकै रहेको	सामुदायिक	धार्मिक	
२७	भीमसेन मन्दिर	६	पुगेको		बजारमै रहेको	पब्लिक	ऐतिहासिक, धार्मिक	
२८	कालिकास्थान मन्दिर	६	पुगेको		१ कि.मि.	सामुदायिक	धार्मिक	
२९	नर्वदेश्वर महादेव मन्दिर	७	पुगेको		बजार नजिकै रहेको	सामुदायिक	धार्मिक	
३०	देवीथान	७	पुगेको		बजार नजिकै रहेको	सामुदायिक	सांस्कतिक, धार्मिक	
३१	पाङसुङमार्गा थान	७	पुगेको		१ कि.मि.	निजी	सांस्कतिक, धार्मिक	

क्र. सं.	स्थलको नाम	वडा नं.	सडकको अवस्था	होटल, लज, रेष्टुराँ संख्या	नजिकको बजार केन्द्रसम्मको दुरी (कि.मि.)	स्वामित्व	विशेषता	वार्षिक पर्यटक आगमन
३२	फोकिम जिमी मार्गा थान	७	पुगेको		२ कि.मि.	निजी	सांस्कतिक, धार्मिक	
३३	फोकिम मार्गा थान	७	पुगेको		२ कि.मि.	निजी	सांस्कतिक, धार्मिक	
३४	चर्च	७	पुगेको		बजार नजिकै रहेको	निजी	सांस्कतिक, धार्मिक	
३५	छिलिङ्गे खवाडुक मार्गा थान	७	पुगेको		बजार नजिकै रहेको	सामुदायिक	सांस्कतिक, धार्मिक	
३६	मस्जिद	७	पगेको		बजार नजिकै रहेको	निजी	सांस्कतिक, धार्मिक	
३७	किराँत माडहिम युमासांग	७	पुगेको	०	बजार नजिकै रहेको	सामुदायिक	सांस्कतिक, धार्मिक	
३८	देउराली थान	८	नपुगेको	–	१ कि.मि.	पब्लिक	धार्मिक	
३९	जिमी मार्गाथान	८	पुगेको	–	बजार नजिकै रहेको	सामुदायिक	सांस्कतिक, धार्मिक	
४०	चरिङमे मार्गाथान	८	पुगेको	–		सामुदायिक	सांस्कतिक, धार्मिक	
४१	विश्रान्ति मन्दिर	९	पुगेको	३	१७.५ कि.मि.	पब्लिक	सांस्कतिक, धार्मिक, पर्यटकीय	१५०००
४२	थानी मन्दिर	९	नपुगेको	–	१४ कि.मि.	सामुदायिक	धार्मिक	
४३	जालपादेवी मन्दिर	९	पुगेको	–	७ कि.मि.	सामुदायिक	धार्मिक	
४४	दुर्गापञ्चायन मन्दिर	१०	नपुगेको	–		सामुदायिक	धार्मिक	
४५	मार्गाथान -तिलकेचौर)	१०	नपुगेको			सामुदायिक	धर्मिक	

स्रोतः धनकुटा नगरपालिकाको कार्यालय, २०७५

१.७.२ होटेल, रिसोर्ट, रेष्टुरेण्ट र होमस्टेसम्बन्धी विवरण

नगरपालिकाको आन्तरिक आर्थिक कृयाकलाप वृद्धि गरी पर्यटकको बन्दोबस्ती र व्यवस्थापन गर्न स्थानीय होटल तथा रिसोर्टहरूको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । होटल व्यवसायलाई पूर्ण रूपमा व्यवसायिक बनाउन स्थानीय स्तरमा नै संचालकहरूलाई अतिथि सत्कार (Hospitality), परिकार तथा अन्य सेवासम्बन्धी तालिमको व्यवस्था गर्न सके पर्यटन तथा आर्थिक विकासमा टेवा पुग्दछ । पर्यटन प्रर्वद्धन गर्न अत्यावश्यक बन्दोबस्ती तथा स्वस्थकर खानपानको सेवा प्रवाह गर्ने होटलहरूको राम्रो व्यवस्था हुनु जरुरी छ । त्यसको लागि होटल व्यवसायलाई प्रोत्साहन गर्ने र अतिथि सत्कार (Hospitality)लाई प्राथमिकता दिइ संचालकलाई तालिमको व्यवस्था गर्नु आवस्यक छ । धनुकटा नगरपालिकामा संचालित होटलहरूको विवरण निम्नानुसार छ ।

तालिका नं. ८: होटेल, रिसोर्ट, रेष्टुरेण्ट तथा होमस्टेसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	होटलको नाम	वडा नं.	स्थान	क्षमता		होटेलको प्रकार	होटेलको स्तर	बार्षिक पर्यटक (संख्या)	
				कोठा संख्या	वेड संख्या			आन्तरिक	वाह्य (विदेशी)
१	होराइजन रिसोर्ट	१	हिले	३७	७०	आवासीय	स्टार	२००००	८०००
२	कान्जिरोवा मकालु होटल	१	हिले	१९	५०	आवासीय	ननस्टार	८०००	६०००
३	न्यू होटल हिले भ्यू	१	हिले	१०	२५	आवासीय	ननस्टार	३००००	२०००
४	टुरिजम होटल	१	हिले	१३	३०	आवासीय	ननस्टार	१००००	५०००
५	होटल पाता रोम	१	हिले	४	१५	आवासीय	ननस्टार	१००००	५
६	होटल मकालु भ्यू	१	हिले	८	२५	आवासीय	ननस्टार	५०००	५
७	लेकाली होटल	१	हिले	१३	३०	आवासीय	ननस्टार	५०००	१००
८	होटल माउन्टेन	१	हिले	१०	३०	आवासीय	ननस्टार	२०००	२००
९	होटल निगाले	१	हिले	११	३०	आवासीय	ननस्टार	५०००	१०००
१०	पाथिभरा होटल	१	हिले	५	२०	आवासीय	ननस्टार	५०००	५०
११	छथर होटल	१	हिले	५	२०	आवासीय	ननस्टार	५०००	५०
१२	याखा होटल लज	१	हिले	५	२०	आवासीय	ननस्टार	०	०
१३	मनु होटल	१	हिले	५	२०	आवासीय	ननस्टार	४०००	५०
१४	गजुरमुखी होटल	१	हिले	५	२२	आवासीय	ननस्टार	४०००	५०
१५	न्युरोड होटल	१	हिले	५	१३	आवासीय	ननस्टार	२०००	०
१६	भोपुरे होटल	१	हिले	४	१२	आवासीय	ननस्टार	२०००	०
१७	राजेश होटल	४	धनकुटा	९	३०	आवासीय	ननस्टार	५०००	०
१८	होटल मुर्चुङ्गा ईन्टरनेसनल प्रा.लि.	४	धनकुटा	८	१६	आवासीय	ननस्टार	१०००	२००
१९	आले लज	४	धनकुटा	१०	५०	आवासीय	ननस्टार	१००००	५०
२०	सितल निवास	५	धनकुटा	५	१५	आवासीय	ननस्टार	२०००	१००
२१	सुरभि होटल	६	धनकुटा	१३	२६	आवासीय	ननस्टार	१००००	५००
२२	होटल सावेद	६	धनकुटा	४	१२	आवासीय	ननस्टार	१००००	२००
२३	नौलो होटल	६	धनकुटा	८	१९	आवासीय	ननस्टार	५०००	५०
२४	फुच्चे क्याफे	६	धनकुटा	५	३०	आवासीय	ननस्टार	५०००	०

क्र.सं.	होटलको नाम	वडा नं.	स्थान	क्षमता		होटेलको प्रकार	होटेलको स्तर	बार्षिक पर्यटक (संख्या)	
				कोठा संख्या	वेड संख्या			आन्तरिक	वाह्य (विदेशी)
२५	काफ्ले होटल	६	धनकुटा	१०	२२	आवासीय	ननस्टार	५०००	०
२६	धौलागिरी होटल	६	धनकुटा	५	३०	आवासीय	ननस्टार	५०००	०
२७	प्यासिफिक होटल	६	धनकुटा	८	३५	आवासीय	ननस्टार	२०००	३०००
२८	पुस्पाञ्जली होटल	६	धनकुटा	४	१२	आवासीय	ननस्टार	२०००	०
२९	गरिमा होटल	६	धनकुटा	५	२०	आवासीय	ननस्टार	५०००	०
३०	चुलिवन भ्यू प्वाइन्ट लज	७	धनकुटा	९	२७	आवासीय	ननस्टार	१००००	५०००
३१	अञ्जुली होटल	७	धनकुटा	५	१५	आवासीय	ननस्टार	५०००	१००
३२	रक्षा होटल	७	धनकुटा	८	२४	आवासीय	ननस्टार	२०००	१००
३३	प्रतिमा लज	७	धनकुटा	३	९	आवासीय	ननस्टार	२०००	०
३४	आस्था लज	७	धनकुटा	५	२०	आवासीय	ननस्टार	२०००	०
३५	फाइन नाइन	७	धनकुटा	४	२०	आवासीय	ननस्टार	५०००	५०
३६	न्यु पिनाकल	७	धनकुटा	४	८	आपासीय	ननस्टार	२०००	१००
३७	गुडविल होटल	७	धनकुटा	८	१७	आवासीय	ननस्टार	२०००	१००
३८	पौडेल होटल	७	धनकुटा	५	२०	आवासीय	ननस्टार	५०००	०
३९	ओमजय होटल	७	धनकुटा	५	२०	आवासीय	ननस्टार	५०००	०
४०	दियालो होटल	७	धनकुटा	१२	३३	आवासीय	ननस्टार	१००००	२००
४१	देउराली होटल	७	धनकुटा	४	१५	आवासीय	ननस्टार	२०००	५०
४२	नेवा होटल	७	धनकुटा	४	१४	आवासीय	ननस्टार	१०००	०
४३	लालीगुराँस होटल	७	धनकुटा	७	२४	आवासीय	ननस्टार	५०००	५०
४४	कन्चनजंघा होटेल	७	धनकुटा	११	२४	आवासीय	ननस्टार	५०००	५०
४५	परिचय होटल	७	धनकुटा	१०	३०	आवासीय	ननस्टार	५०००	१००
४६	हिमचुली होटल	७	धनकुटा	६	२१	आवासीय	ननस्टार	३०००	०
४७	तमोर रिसोट	९	धनकुटा	३	६	आवासीय	ननस्टार	०	०
४८	तमोर होटल एण्ड लज	९	धनकुटा	३	९	आवासीय	ननस्टार	१५००	६००
जम्मा								**२५६५००**	**३३११०**

स्रोतः धनकुटा नगरपालिकाको कार्यालय, धनकुटा २०७५

१.८ स्थानीय चाडपर्व, जात्रा तथा मेलाहरूको विवरण

यस धनकुटा नगरपालिकामा विभिन्न जाती, धर्म सम्प्रदाय र भेषभुषाका मानिसहरू बसोबास गर्दछन् । यहाँ अधिकांश हिन्दू धर्म मान्ने पहाडी मूलका मानिसहरू रहेका छन् भने बौद्ध, इस्लाम र क्रिस्चियन धर्म मान्ने मानिसहरू पनि छन् । सबै जातजाति र सम्प्रदायका आ-आफ्नै खाले धर्म संस्कृति र चालचलनहरू छन् । जसमा बडादशैं, तिहार, रामनवमी, महाशिवरात्री, हरितालिका, श्रीपञ्चमी, श्रीकृष्ण जन्माष्टमी, विवाह पञ्चमी, होली, चैते दशैं, साउने र माघे संक्रान्ति, मातातीर्थ औंसी, नागपञ्चमी, रक्षाबन्धन (जनैपूर्णिमा), कुशे औंसी, बालाचतुर्दशी, कोजाग्रत पूर्णिमा, श्री स्वस्थानी पूर्णिमा, उधौली-उभौली, शाकेला पर्व, छठ, मधुगंगा मेला, सिटिनख, घण्टाकर्ण, अंग्रेजी नयाँ वर्ष, वकरइद, रमाजान, क्रिसमसआदि चाडपर्वहरू रहेका छन् । यस नगरपालिकामा मनाईने जात्रा मेलासम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ९: स्थानीय चाडपर्व, मेला तथा जात्राहरूको विवरण

क्र. सं.	चाडपर्व/ जात्रा/मेला	जात्रा र मेला मनाइने स्थान (वडा नं. सहीत)	मनाइने महिना	तिथि	मनाउने जातजाति
१	उँधौली, उँभौली (शाकेला पर्व)	धनकुटा नगरपालिका	वैशाख, मंसिर	वैशाख शुक्ल पूर्णिमा	किराँतहरू सबै
२	विसु, चाम्हुङ्गी, वडाडमेट	धनकुटा नगरपालिका	वैशाख, भाद्र, मंसिर		
३	मधुगंगा मेला	ध.न.पा. २	मंसिर/पुस	मंसिर	सबै
४	धर्मगंगा मेला	ध.न.पा. ६	माघ	माघे संक्रान्ति	सबै
५	रामनवमी मेला	ध.न.पा. १	चैत्र	चैत	सबै
६	बक्रकुण्ड मेला	ध.न.पा. १	माघ		सबै

सोतः धनकुटा नगरपालिकाको कार्यालय, २०७५

खण्ड २: जनसाङ्ख्यीकी विवरण

२.१ वडागत घरधुरी संख्या तथा लिङ्गको आधारमा जनसंख्याको विवरण

२०७५ सालमा धनकुटा नगरपालिकामा सम्पन्न गरिएको घरधुरी तथ्याङ्क संकलनबाट प्राप्त तथ्याङ्कअनुसार दश वटा वडाको कुल ११०.८० वर्ग कि.मि. क्षेत्रफलमा फैलिएको यस नगरपालिकाको ८,६५३ घरपरिवारमा कुल ३४,१५६ जनसंख्या रहेको छ । तथ्याङ्कलाई हेर्दा लैङ्गिक अनुपात प्रति १०० जना महिलाहरूमा पुरुषको जनसंख्या भने कम अर्थात् ८९.४८ जना रहेको देखिन्छ । अर्कोतर्फ प्रतिवर्ग किलोमिटर क्षेत्रफलमा ३०८ जनाको दरमा जनघनत्व रहेको देखिन्छ । अर्थात् नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफलले कुल जनसंख्यालाई भाग गर्दा प्रति वर्ग किलोमिटर क्षेत्रफलमा ३०८ जनसंख्या पर्न आउँछ । क्षेत्रफलका हिसाबले वडा नं. ९ सबैभन्दा ठूलो वडा हो भने सबैभन्दा सानो वडाको रूपमा वडा नं.७ रहेको छ । त्यस्तै जनसंख्याको हिसाबले वडा नं. १ मा सबैभन्दा धेरै र वडा नं. १० मा सबैभन्दा कम जनसंख्या देखिन्छ । अन्य वडाहरूको तुलनामा वडा नं. १ मा जनसंख्या बढी हुनुमा विभिन्न मानवीय सुविधाहरू जस्तैः- शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगार, आवास, सुरक्षा, व्यापार आदिको सघनता हो । तसर्थ योजना निर्माणमा जनघनत्व र त्यसलाई प्रत्यक्ष प्रभाव पार्ने तत्वहरूको अध्ययन गर्नु अर्थात् जनसंख्या वितरणलाई क्षेत्रगत हिसाबले सन्तुलनमा राख्न मानवीय सुविधाहरूमा केन्द्रित हुनुपर्दछ । अर्कोतर्फ पुरुषको तुलनामा महिलाको जनसंख्या बढी हुनुसमेत जनसांख्यिक विश्लेषणको महत्वपूर्ण पाटो हो । वडा नं. ९ बाहेक अन्य सबै वडाहरूमा पुरुषको तुलनामा महिलाको जनसंख्या धेरै रहेको छ । छोरा या छोरी जन्मने विषय एउटा विशुद्ध जैविक परिघटना भएता पनि सामान्यतया नेपाली सामाजिक संरचना र परम्परालाई हेर्दा पितृसत्तात्मक स्वरूपको समाजमा छोराको चाहना पुरा गर्ने मनोविज्ञानका कारण छोरीहरूको संख्या अप्रत्यक्ष ढङ्गले बढेको देखिन्छ । अर्कोतर्फ छोरीहरूको संख्या बढ्दा छोरीहरूको अर्थात् महिलाहरूको विशिष्ट आवश्यकताहरू जस्तैः प्रजनन् स्वास्थ्य, महिला शिक्षा, महिला अधिकारजस्ता विषयहरूलाई सम्बोधन गर्ने योजनाहरू राज्यद्वारा निर्माण हुनु आवस्यक देखिन्छ । साथै लैङ्गिक अनुपातमा रहेको अन्तर वृद्धि हुँदै जाँदा त्यसले सामाजिक स्वरूपमा नै लैङ्गिक रूपमा परिवर्तित गरिदिन्छ । यसतर्फ समग्र समाजको ध्यान जानु आवश्यक छ । थप वडागत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छः

तालिका नं. १०: वडागत घरधुरी संख्या तथा लिङ्गको आधारमा जनसंख्याको विवरण

वडा नं.	परिवार संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा जनसंख्या	लैंगिक अनुपात	औषत परिवार आकार	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	जनघनत्व प्रति वर्ग कि.मि.
१	१,६३९	३,०९७	३,३६७	६,४६४	९१.९८	३.९४	७.४७	८६५
२	९६२	१,८५९	२,०९९	३,९५८	८८.५७	४.११	२०.९६	१८९
३	५०६	९८३	१,०७७	२,०६०	९१.२७	४.०७	११.३१	१८२
४	६५७	१,१३२	१,३५६	२,४८८	८३.४८	३.७९	३.५७	६९७
५	७१९	१,१६३	१,४६६	२,६२९	७९.३३	३.६६	३.८७	६७९
६	९८९	१,७११	१,८६१	३,५७२	९१.९४	३.६१	६.५४	५४६
७	१,१६२	१,९०२	२,३३२	४,२३४	८१.५६	३.६४	३.१७	१३३६
८	४५९	९०६	१,०६७	१,९७३	८४.९१	४.३०	१२.४१	१५९
९	९४३	२,१४९	२,०९७	४,२४६	१०२.४८	४.५०	२९.९९	१४२
१०	६१७	१,२२८	१,३०४	२,५३२	९४.१७	४.१०	११.५६	२१९
जम्मा	**८,६५३**	**१६,१३०**	**१८,०२६**	**३४,१५६**	**८९.४८**	**३.९५**	**११०.८५**	**३०८**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

तालिका नं. ११: अक्सर बसोबास गर्ने तथा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण

वडा नं.	परिवार संख्या	अक्सर बसोबास गर्ने जनसंख्या			अनुपस्थित जनसंख्या			जम्मा जनसंख्या		
		पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा
१	१,६३९	३,०९७	३,३६७	६,४६४	६०५	१६५	७७०	३,७०२	३,५३२	**७,२३४**
२	९६२	१,८५९	२,०९९	३,९५८	६८५	३१६	१,००१	२,५४४	२,४१५	**४,९५९**
३	५०६	९८३	१,०७७	२,०६०	१६१	३६	१९७	१,१४४	१,११३	**२,२५७**
४	६५७	१,१३२	१,३५६	२,४८८	२४८	७३	३२१	१,३८०	१,४२९	**२,८०९**
५	७१९	१,१६३	१,४६६	२,६२९	३५३	१४२	४९५	१,५१६	१,६०८	**३,१२४**
६	९८९	१,७११	१,८६१	३,५७२	२८६	११४	४००	१,९९७	१,९७५	**३,९७२**
७	१,१६२	१,९०२	२,३३२	४,२३४	३७९	१०४	४८३	२,२८१	२,४३६	**४,७१७**
८	४५९	९०६	१,०६७	१,९७३	२४९	२०	२६९	१,१५५	१,०८७	**२,२४२**
९	९४३	२,१४९	२,०९७	४,२४६	१७३	१७	१९०	२,३२२	२,११४	**४,४३६**
१०	६१७	१,२२८	१,३०४	२,५३२	१६४	४०	२०४	१,३९२	१,३४४	**२,७३६**
जम्मा	**८,६५३**	**१६,१३०**	**१८,०२६**	**३४,१५६**	**३,३०३**	**१,०२७**	**४,३३०**	**१९,४३३**	**१९,०५३**	**३८,४८६**
प्रतिशत		**४७.२२**	**५२.७८**	**१००.००**	**७६.२८**	**२३.७२**	**१००.००**	**५०.४९**	**४९.५१**	**१००.००**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा रहेका कुल ८,६५३ घरपरिवारमा अक्सर बसोबास गर्ने १६,१३० पुरुष र १८,०२६ महिलाहरू गरी कुल ३४,१५६ जनसंख्या रहेको छ। वडागत विवरणअनुसार सबैभन्दा धेरै घरपरिवारहरू वडा न. १मा १,६३९ घरपरिवाहरू र सबैभन्दा कम वडा नं. ८ मा ४५९ घरपरिवाहरू रहेका छन्। वडागत जनसंख्याको महिला/पुरुषको अनुपात अर्थात् लैङ्गिक अनुपात विवरण असमान किसिमको देखिन्छ। वडा नं. ९ बाहेक प्रत्येक वडामा महिलाको जनसंख्या पुरुषको भन्दा बढी देखिन्छ।

लैङ्गिक अनुपातलाई हेर्दा प्रति १०० जना महिलामा ८९ पुरुषको संख्या देखिन्छ। अर्थात्

$$\text{लैङ्गिक अनुपात} = \frac{\text{पुरुषको सङ्ख्या}}{\text{महिलाको सङ्ख्या}} \times १०० = \frac{१६१३०}{१८०२६} \times १०० = ८९.४८ \text{ जना पुरुष}$$

लैङ्गिक अनुपात ८९: १००

यसको अर्थ नगरपालिकामा प्रति १०० जना महिलाको जनसंख्यामा पुरुषको जनसंख्याको आँकडा मिलाउँदा जम्मा ८९ जना मात्र पुरुषहरू पर्दछन्। वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

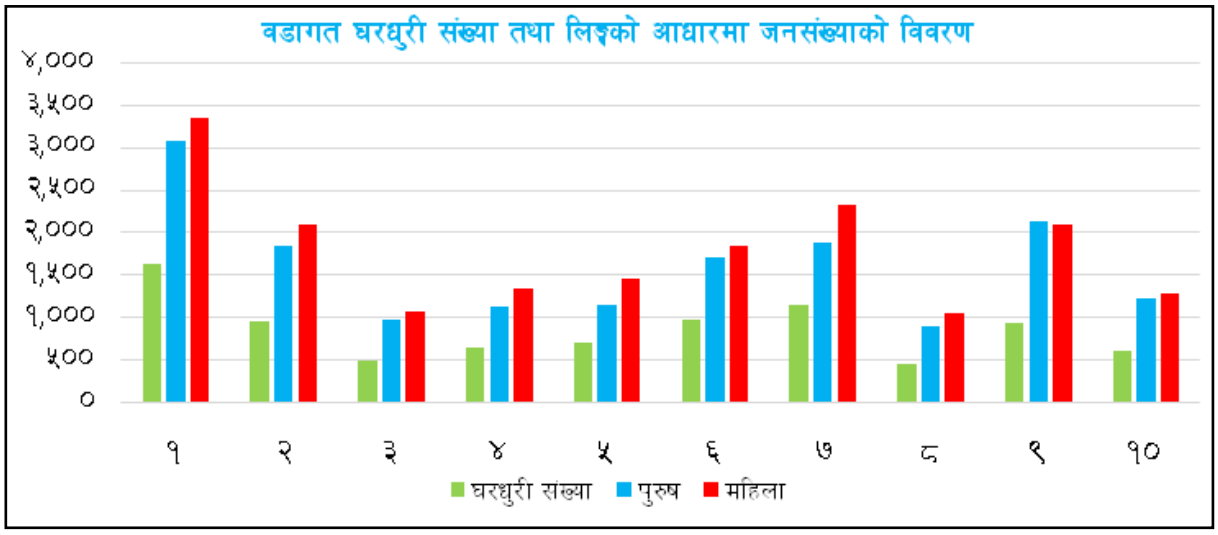

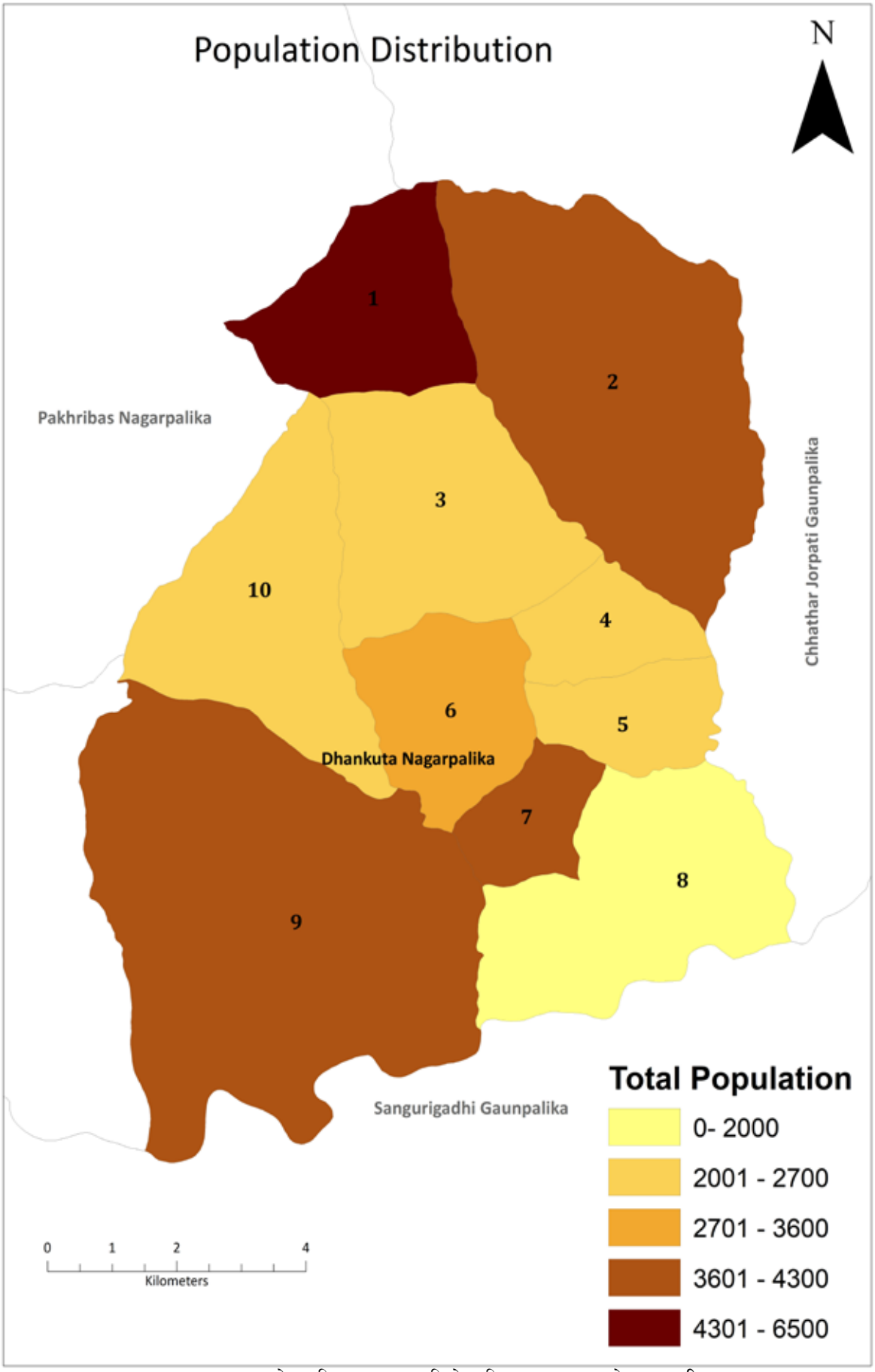

नक्सा स्रोतःभूमि सूचना र अभिलेख विभाग, तथ्याङ्क स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

२.२ उमेर र लिङ्गअनुसार वडागत जनसंख्याको विवरण

नगरपालिकामा १५-१९ वर्षका जनसंख्या हेर्दा सबैभन्दा उच्च अर्थात् ३,१५५ (९.९० प्रतिशत) देखिन्छ। कुल जनसंख्याको सबैभन्दा ठूलो हिस्सा अर्थात् ५० प्रतिशतभन्दा बढी ० वर्षदेखि २९ वर्षसम्मको उमेर समूह रहेको छ। यसमा पनि पुरुषको भन्दा महिलाको जनसंख्या बढी भएकाले बालबालिका, महिला र युवा लक्षित कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकतासाथ जोड दिनु जरुरी हुन्छ। अर्कोतर्फ यो उमेर समुहको जनसंख्या आत्मनिर्भर भइनसकेको र अध्ययन वा वृतिविकासमा केन्द्रित हुनुपर्ने उमेर समुह भएकाले राज्यले व्यापक लगानी गरी शिक्षा, स्वास्थ्य तथा बाल र युवा मनोविज्ञानमा आधारित योजना तथा कार्यक्रमहरूलाई कार्यान्वयन गर्नुपर्ने हुन्छ। युवा उमेरको जनसंख्या बढी हुनु राम्रो भएता पनि राज्यले उनीहरूको शिक्षा, स्वास्थ्य तथा मानव संसाधन विकासमा व्यापक लगानी गर्नुपर्ने हुन्छ। अर्कोतर्फ युवाहरूलाई सही दिशातर्फ उन्मूख गराउनु र रोजगारीका अवसरहरू सिर्जनागरी राष्ट्र निर्माणमा सरिक बनाउनु समाज र राज्यको दायित्व हुन आउँछ। बालबालिका तथा शिशुहरूको संख्या कम हुनुले क्रमश प्रजनन दर घट्दै गएको संकेत गर्दछ भने बृद्धहरूको तथा प्रौढहरूको संख्या कम हुनुले औषत आयू अन्य देशहरूको तुलनामा कम हुनु र प्रौढाअवस्थामा लाग्ने रोगका कारण पाका उमेरको जनसंख्याको मृत्युदर बढी हुनु भन्ने जनाउँछ। यद्यपि बढ्दो उमेरको जनसंख्या कम हुनु स्वाभाविक हो। उमेरअनुसारको जनसंख्याको विश्लेषण गर्दा प्रत्येक उमेर समूहका आवश्यकताहरू सम्बोधन गरी उनीहरूको उचित व्यवस्थापन गर्नु नै चुनौतीपूर्ण हुन्छ। बालबालिकाको पोषण र स्याहार तथा शिक्षा, युवालाई उचित रोजगारी र बृद्धहरूलाई आवश्यक सामाजिक सूरक्षा तथा स्वास्थ्य सेवा र स्याहार राज्यले निर्वाह गर्नुपर्ने दायित्वहरू भित्र आउँछन्। नगरपालिकाले यसतर्फ ध्यान पुऱ्याउन आवश्यक छ। वडागत उमेरसमूह अनुसारको विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका नं. १२: उमेरसमूह अनुसार जनसंख्याको विवरण

वडा नं.	लिङ्ग	उमेर समुह																जम्मा
		०-४ वर्ष	५-९ वर्ष	१०-१४ वर्ष	१५-१९ वर्ष	२०-२४ वर्ष	२५-२९ वर्ष	३०-३४ वर्ष	३५-३९ वर्ष	४०-४४ वर्ष	४५-४९ वर्ष	५०-५४ वर्ष	५५-५९ वर्ष	६०-६४ वर्ष	६५-६९ वर्ष	७०-७४ वर्ष	७५ वर्ष भन्दा माथि	
१	पुरुष	२५१	३५३	३६०	२५९	२६४	२४९	२५०	२६३	१६५	१६२	१७३	११४	८४	६९	२७	५४	**३,०९७**
	महिला	२३३	३१०	३३४	२८७	३२३	३६०	३१९	२७७	२१६	१८५	१५६	११५	१०४	५७	२८	६३	**३,३६७**
	जम्मा	४८४	६६३	६९४	५४६	५८७	६०९	५६९	५४०	३८१	३४७	३२९	२२९	१८८	१२६	५५	११७	**६,४६४**
२	पुरुष	१४२	१७२	१८५	१८९	१३६	१२९	१२४	११३	९६	९०	१३३	१०१	७१	७५	४५	५८	**१,८५९**
	महिला	१२७	१५९	१८६	२१०	२००	१५८	१७१	१२९	१२२	१३९	११०	१०५	१००	६५	४९	६९	**२,०९९**
	जम्मा	२६९	३३१	३७१	३९९	३३६	२८७	२९५	२४२	२१८	२२९	२४३	२०६	१७१	१४०	९४	१२७	**३,९५८**
३	पुरुष	८२	९०	१०३	९०	६३	६५	६३	७६	५०	६०	५०	४७	३६	४७	२६	३५	**९८३**
	महिला	५८	८४	९६	१०३	१०४	१०८	८०	८५	५८	७०	४३	४५	५४	३२	२७	३०	**१,०७७**
	जम्मा	१४०	१७४	१९९	१९३	१६७	१७३	१४३	१६१	१०८	१३०	९३	९२	९०	७९	५३	६५	**२,०६०**

वडा नं.	लिङ्ग	उमेर समुह																जम्मा
		०-४ वर्ष	५-९ वर्ष	१०-१४ वर्ष	१५-१९ वर्ष	२०-२४ वर्ष	२५-२९ वर्ष	३०-३४ वर्ष	३५-३९ वर्ष	४०-४४ वर्ष	४५-४९ वर्ष	५०-५४ वर्ष	५५-५९ वर्ष	६०-६४ वर्ष	६५-६९ वर्ष	७०-७४ वर्ष	७५ वर्ष भन्दा माथि	
४	पुरुष	८१	१०४	९८	११४	९८	७३	९६	६६	७४	६५	६७	६०	४५	४२	१६	३३	**१,१३२**
	महिला	७६	८८	१०८	१२१	१४५	१३२	१२५	९९	९९	६६	६८	८३	५०	२६	२६	४४	**१,३५६**
	जम्मा	१५७	१९२	२०६	२३५	२४३	२०५	२२१	१६५	१७३	१३१	१३५	१४३	९५	६८	४२	७७	**२,४८८**
५	पुरुष	१०७	१३३	११९	१२०	७८	७७	९१	७२	८०	४५	५६	५६	४४	३०	२५	३०	**१,१६३**
	महिला	१०३	११९	१४३	११७	१५५	१५४	१५२	११६	८५	७०	५४	४५	५२	३८	२१	४२	**१,४६६**
	जम्मा	२१०	२५२	२६२	२३७	२३३	२३१	२४३	१८८	१६५	११५	११०	१०१	९६	६८	४६	७२	**२,६२९**
६	पुरुष	१२८	१३३	१६३	१७२	१७६	१२३	११७	१३०	१०९	९६	९०	६६	८१	५२	३४	४१	**१,७११**
	महिला	९७	१४४	१६५	१९२	१८०	१७८	१७५	१३९	११०	९४	९९	७६	७१	५७	३२	५२	**१,८६१**
	जम्मा	२२५	२७७	३२८	३६४	३५६	३०१	२९२	२६९	२१९	१९०	१८९	१४२	१५२	१०९	६६	९३	**३,५७२**
७	पुरुष	१४५	२०८	२०६	२०८	१७३	१२२	१३६	११९	१२६	१०७	१००	७८	६५	४३	१६	५०	**१,९०२**
	महिला	१४६	१८३	२२६	२६७	२४४	२४०	१८५	१९९	१४५	११८	१२८	६१	५४	४३	४२	५१	**२,३३२**
	जम्मा	२९१	३९१	४३२	४७५	४१७	३६२	३२१	३१८	२७१	२२५	२२८	१३९	११९	८६	५८	१०१	**४,२३४**
८	पुरुष	९०	१००	९३	९१	८२	५२	४४	२९	३३	६२	४९	५७	३१	४०	२१	३२	**९०६**
	महिला	९२	६७	९१	११९	११०	९३	६५	७८	५८	५५	६०	५२	४५	२७	२२	३३	**१,०६७**
	जम्मा	१८२	१६७	१८४	२१०	१९२	१४५	१०९	१०७	९१	११७	१०९	१०९	७६	६७	४३	६५	**१,९७३**
९	पुरुष	१३९	१८५	२३१	२२९	२२९	१९०	१५९	१३३	११५	१०७	११२	८५	७१	६०	४३	६१	**२,१४९**
	महिला	१३८	१८२	२०३	२२२	२३३	१७३	१५०	१५१	१२३	११८	१२८	८६	४९	४९	३५	५७	**२,०९७**
	जम्मा	२७७	३६७	४३४	४५१	४६२	३६३	३०९	२८४	२३८	२२५	२४०	१७१	१२०	१०९	७८	११८	**४,२४६**
१०	पुरुष	१००	१२१	१०८	१३६	९९	९५	१०९	८२	५८	६४	६६	६०	५१	३३	१८	२८	**१,२२८**
	महिला	७८	१२४	११६	१२३	१२८	११८	१११	८४	९१	६६	८३	६०	४०	३१	२०	३१	**१,३०४**
	जम्मा	१७८	२४५	२२४	२५९	२२७	२१३	२२०	१६६	१४९	१३०	१४९	१२०	९१	६४	३८	५९	**२,५३२**
कुल पुरुष		**१,२६५**	**१,५९९**	**१,६६६**	**१,६०८**	**१,३९८**	**१,१७५**	**१,१८९**	**१,०८३**	**९०६**	**८५८**	**८९६**	**७२४**	**५७९**	**४९१**	**२७१**	**४२२**	**१६,१३०**
कुल महिला		**१,१४८**	**१,४६०**	**१,६६८**	**१,७६१**	**१,८२२**	**१,७१४**	**१,५३३**	**१,३५७**	**१,१०७**	**९८१**	**९२९**	**७२८**	**६१९**	**४२५**	**३०२**	**४७२**	**१८,०२६**
कुल जम्मा		**२,४१३**	**३,०५९**	**३,३३४**	**३,३६९**	**३,२२०**	**२,८८९**	**२,७२२**	**२,४४०**	**२,०१३**	**१,८३९**	**१,८२५**	**१,४५२**	**१,१९८**	**९१६**	**५७३**	**८९४**	**३४,१५६**
प्रतिशत		**७.०६**	**८.९६**	**९.७६**	**९.८६**	**९.४३**	**८.४६**	**७.९७**	**७.१४**	**५.८९**	**५.३८**	**५.३४**	**४.२५**	**३.५१**	**२.६८**	**१.६८**	**२.६२**	**१००.००**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

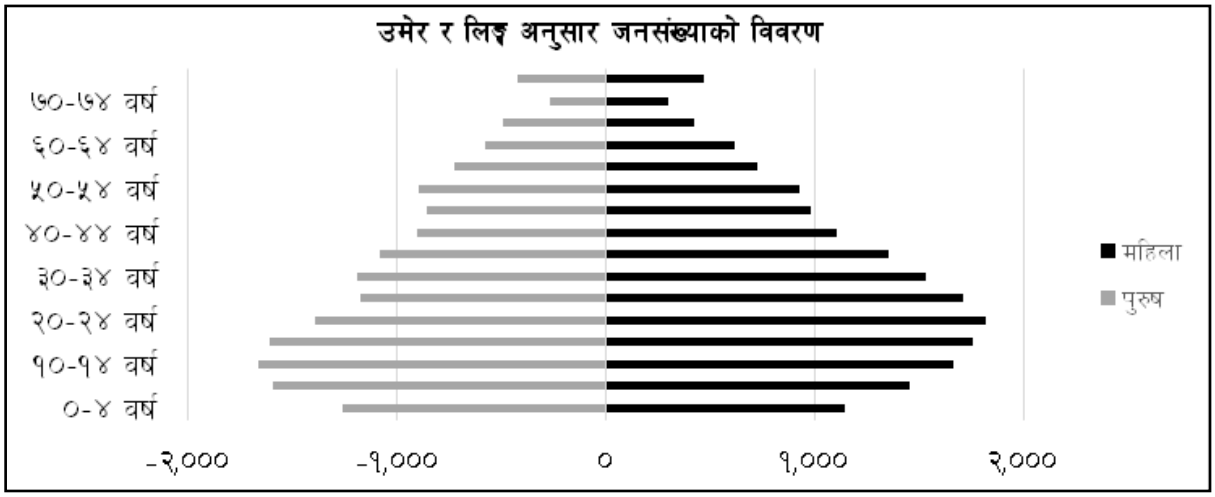

२.३ परिवारको आकारको आधारमा परिवारको विवरण

तालिका नं. १३: परिवारमा रहेको सदस्य संख्याको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	परिवार संख्या						जम्मा संख्या	औषत परिवार संख्या
	१ जना	२-३ जना	४-५ जना	६-७ जना	८ जना भन्दा बढि	उल्लेख नगरिएको		
१	९८	६४५	६२९	१७८	८८	१	**१,६३९**	**३.९**
२	३७	३५२	३८०	१५४	३९	०	**९६२**	**४.१**
३	२४	१६८	२१९	७७	१८	०	**५०६**	**४.१**
४	४१	२६३	२६६	६२	२४	१	**६५७**	**३.८**
५	३९	३३६	२४१	७१	२५	७	**७१९**	**३.७**
६	१०८	३८२	३६२	११४	२२	१	**९८९**	**३.६**
७	९१	४९३	४३३	११०	३४	१	**१,१६२**	**३.६**
८	२२	१६५	१६९	६७	३६	०	**४५९**	**४.३**
९	२३	२५६	४२९	१६९	६६	०	**९४३**	**४.५**
१०	२६	१९६	२८९	८५	२०	१	**६१७**	**४.१**
जम्मा	**५०९**	**३,२५६**	**३,४१७**	**१,०८७**	**३७२**	**१२**	**८,६५३**	**३.९**
प्रतिशत	**५.८८**	**३७.६३**	**३९.४९**	**१२.५६**	**४.३०**	**०.१४**	**१००.००**	

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा रहेका कुल ८,६५३ परिवारमध्ये ४ देखि ५ जना सदस्य संख्या भएको परिवार सबैभन्दा धेरै ३,४१७ अर्थात् ३९.४९ प्रतिशत रहेको छ । दोस्रोमा २ देखि ३ जना सदस्य संख्या भएको परिवार ३,२५६ अर्थात् ३७.६३ प्रतिशत र तेस्रोमा ६ देखि ७ जना सदस्य संख्या भएको परिवार १,०८७ अर्थात् १२.५६ प्रतिशत रहेका छन् । त्यस्तै १ जना मात्र सदस्य भएको परिवार ५०९ अर्थात् ५.८८ प्रतिशत रहेको देखिन्छ भने ८ जनाभन्दा बढी सदस्य संख्या भएको परिवार ३४४ अर्थात् ४.३० प्रतिशत रहेका छन् । समग्र तथ्याङ्कलाई हेर्दा परम्परागत संयुक्त परिवारमा रहने परिपाटी परिवर्तन भई सामान्यतया बाबु-आमा र तिनका अविवाहित छोराछोरीहरू रहेको ४ वा ५ जनाको परिवारको नै बाहुल्यता बढेको तथ्याङ्कले देखाउँछ । २ देखि ३ जना मात्र भएको परिवारको संख्यासमेत ३७.६३ प्रतिशत हुनुले यो क्रम अर्थात् आउँदा दिनहरूमा समेत एकल परिवारको संख्या बढी हुँदै जाने तथ्य स्पष्ट छ । अर्कोतर्फ एक जना मात्र सदस्य संख्या भएको परिवार भने

अविवाहित एकल, विवाहित तर विधवा वा विधुर भएको कारणले हुन सक्दछ । यस बाहेक विवाहित तर पारपाचुके गर्ने वा नगरी पारिवारिक जटिलता वा बेमेलले गर्दा छुट्टीएर एक्ला एक्लै बस्ने गरेकोसमेत पाइन्छ। वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ:

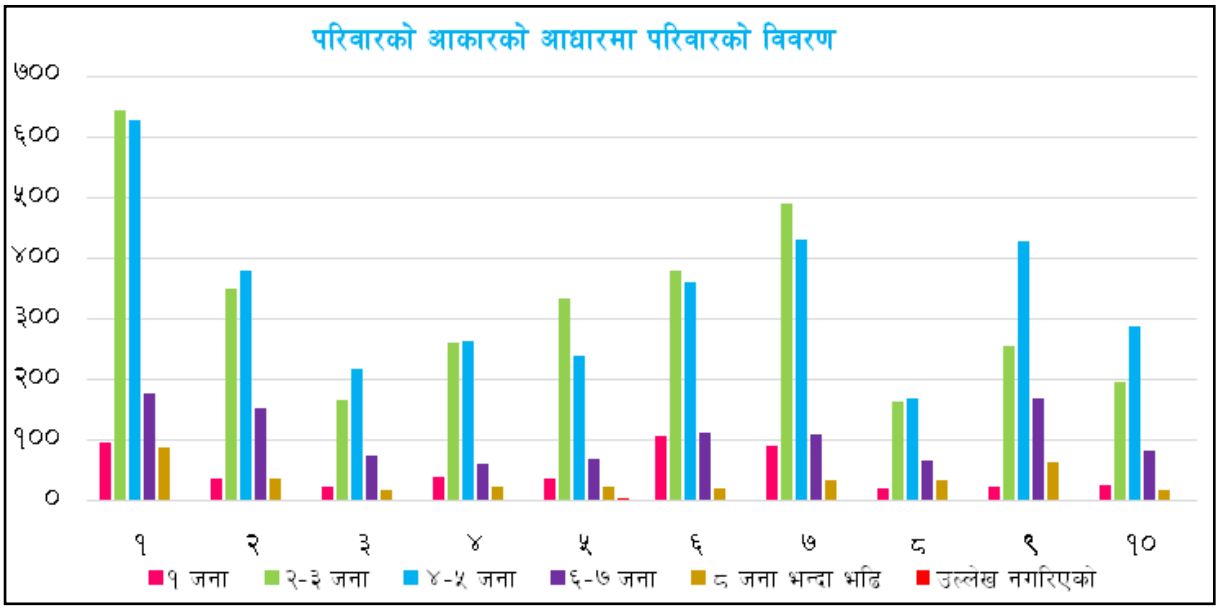

२.४ जातजातिको आधारमा वडागत जनसंख्याको विवरण

तालिका नं. १४: वडाअनुसार जातजाततिको विवरण

जातजाति	वडा नं.										जम्मा	
	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	संख्या	प्रतिशत
क्षेत्री	१,२८७	१,०८८	९९८	३९८	२५५	८३८	५५६		१,४६५	९४५	**७,८३०**	**२२.९२**
राई	८७९	८३४	३९६	३४४	४६५	६२८	७८२	७	४५९	१९७	**४,९९१**	**१४.६१**
आठपहरिया	१०४	३१५	१३०	२७३	३०५	२२३	५५२	१,८१६	३६१	१७०	**४,२४९**	**१२.४४**
नेवार	१९६	३५	७५	३४५	५६९	५०८	७०७	६१	२५६	१९०	**२,९४२**	**८.६१**
तामाङ	१,४८३	२८१	७८	१५३	५९	११६	१०५		३०७	२५६	**२,८३८**	**८.३१**
ब्राह्मण	२८२	१५८	१९०	३८९	१३२	६०६	२४०	५	४१२	२१४	**२,६२८**	**७.६९**
मगर	७४३	८०६	१	१७१	९९	८९	१८२		२७८	२३४	**२,६०३**	**७.६२**
कामी	३७३	४१	५२	१५६	५१	६४	३५९		३४७	८९	**१,५३२**	**४.४९**
लिम्बु	३१५	६५	१८	१००	३०१	९७	३४०	१६	३१	२८	**१,३११**	**३.८४**
दमाई	९३	११८	१८	३१	१०७	५	१४		१८९	६९	**६४४**	**१.८९**
सार्की	३५	५९	८७	३९	२१	१३१	७०		८	३५	**४८५**	**१.४२**
घर्ती/भुजेल		१३२		४	५७	१४६	२२	१५	१	१४	**३९१**	**१.१४**
ठकुरी	३२७		८		२०		६			१२	**३७३**	**१.०९**
*अन्य	३१३	२६	८	३५	१७२	१०७	२४१	५३	१३२	७५	**१,१६२**	**३.४०**
उ.न.	३४			५०	१६	१३	४०			४	**१५७**	**०.४६**
विदेशी			१			१	१८				**२०**	**०.०६**
जम्मा	**६,४६४**	**३,९५८**	**२,०६०**	**२,४८८**	**२,६२९**	**३,५७२**	**४,२३४**	**१,९७३**	**४,२४६**	**२,५३२**	**३४,१५६**	**१००.००**

***अन्य भन्नाले माथि उल्लेखित जातबाहेक अन्य जाती जनाउँछ ।**

उ.न. = उल्लेख नगरिएको

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा जातजातिका आधारमा जनसंख्याको विवरणलाई हेर्दा सबैभन्दा धेरै ७,८३० अर्थात् २२.९२ प्रतिशत क्षेत्री, दोस्रोमा राई ४,९९१ अर्थात् १४.६१ प्रतिशत राई, तेस्रोमा ४,२४९ अर्थात् १२.४४ प्रतिशत आठपहरिया, त्यस पश्चात् क्रमश नेवार, तामाङ, ब्राह्मण, मगर, आदि रहेका छन् । यस नगरपालिकामा क्षेत्रीको जनसंख्या सबैभन्दा धेरै रहेको छ भने दोस्रोमा राई र तेस्रोमा आठपहरिया जाति रहेका छन् । साथै नगरपालिकामा अन्य विभिन्न जातजातिहरूको बसोबास रहेको छ । नगरपालिकामा राई र आठपहरियाको जनसंख्या २७.८४ प्रतिशत रहेकाले विशेषगरी पूर्वी पहाडमा बसोबास गर्ने यी पहाडी जनजातिको आफ्नै विशिष्ट परम्परा, रहनसहन, भेषभुषा र संस्कृति रहेको छ । स्थानीय सरकारले उनीहरूको संस्कृति संरक्षण मार्फत साँस्कृतिक पर्यटन प्रर्वद्धन गरी नगरपालिकालाई आर्थिक र साँस्कृतिक केन्द्रकोरूपमा विकास गर्न सक्दछ । अर्कोतर्फ समाजशास्त्रीय र मानवशास्त्रीय दृष्टिकोणबाट समेत यो नगरपालिका अध्ययन पर्यटनको गन्तव्य बन्न सक्दछ । यसरी जातिय हिसाबले विविधतायुक्त समाजमा स्थानीयहरू सामाजिक सहीष्णुताका साथ वसेको पाइन्छ । विस्तृत विवरण वडागत रूपमा तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

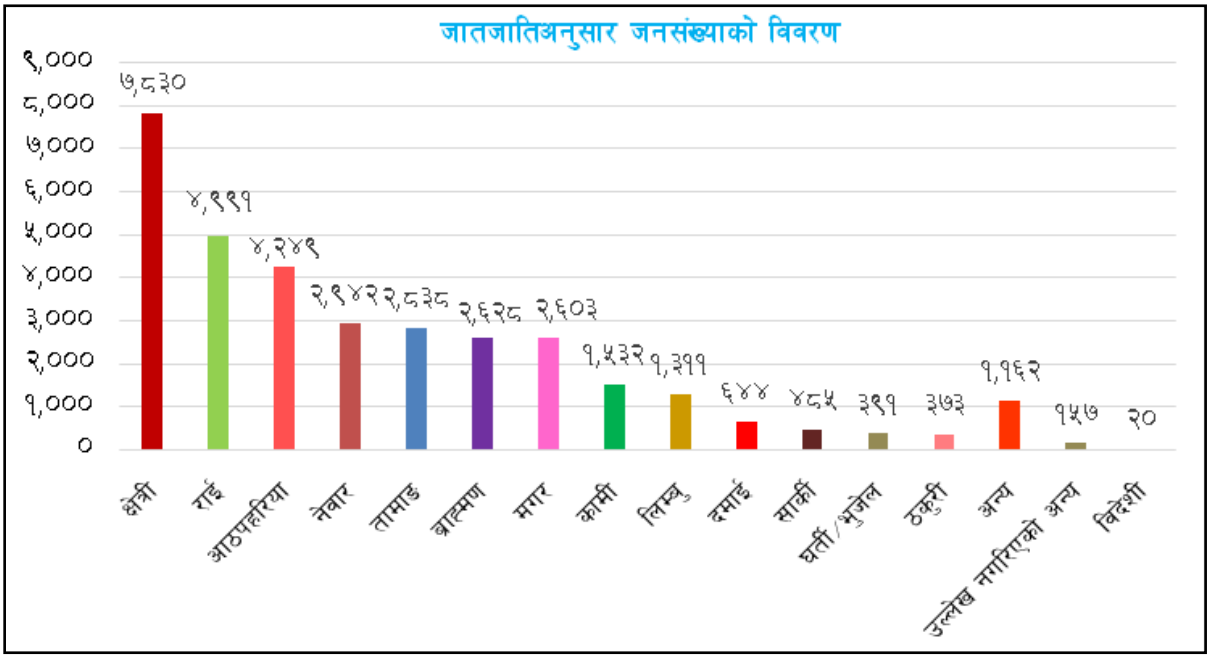

२.५ नगरपालिकामा बोलिने भाषाको आधारमा जनसंख्याको विवरण

तालिका नं. १५: नगरपालिकामा बोलिने भाषाको आधारमा जनसंख्याको विवरण

वडा नं.	नेपाली	राई	नेवार	तामाङ	मगर	भोजपुरी	लिम्बु	*अन्य	जम्मा
१	५,८९४	१२०	२०	२३२	९२	७	२०	७९	**६,४६४**
२	२,८२७	४७४	८	४९	२६	५५२	१७	५	**३,९५८**
३	१,९७७	२३		५८			१	१	**२,०६०**
४	२,०३९	५६	४०	११	२७		३६	२७९	**२,४८८**
५	१,४६९	५६०	२४१	४१	४०	२८	१६६	८४	**२,६२९**
६	२,५८९	३८०	१८२	८२	४९	६	४३	२४१	**३,५७२**
७	३,४१९	१३८	२७२	२९	१८	४	४९	३०५	**४,२३४**
८	४३	१,८०३	६२				१०	५५	**१,९७३**

वडा नं.	नेपाली	राई	नेवार	तामाङ	मगर	भोजपुरी	लिम्बु	*अन्य	जम्मा
९	२,८७०	७४९	१५३	१६१	२१८	३०	३१	३४	**४,२४६**
१०	१,९५२	१२८	३७	१५१	२००	२१		४३	**२,५३२**
जम्मा	**२५,०७९**	**४,४३१**	**१,०१५**	**८१४**	**६७०**	**६४८**	**३७३**	**१,१२६**	**३४,१५६**
प्रतिशत	**७३.४२**	**१२.९७**	**२.९७**	**२.३८**	**१.९६**	**१.९०**	**१.०९**	**३.३०**	**१००.००**

***माथि उल्लेखित भाषाबाहेक अन्य जस्तै मैथेली, थारू, शेर्पा, बंगाली, भोजपुरी, हिन्दी आदि ।**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा रहेका कुल ३४,१५६ जनसंख्यामध्ये सबैभन्दा बढी २५,०७९ जना अर्थात् ७३.४२ प्रतिशतले नेपाली भाषा, ४,४३१ जना अर्थात् १२.९७ प्रतिशतले राई भाषा तेस्रोमा १,०१५ जना अर्थात् २.९७ प्रतिशत नेवार भाषा बोल्नेहरू रहेका छन् । त्यसपछि क्रमश तामाङ, मगर, भोजपुरी, लिम्बु र अन्य नगन्य संख्यामा रहेकोले अन्य भाषा प्रयोग गर्ने गरेको पाइयो । यस नगरपालिकामा राई, आठपहरिया, नेवार र तामाङ जातिको बाहुल्यता भएकोले उनीहरूको कला, संस्कृति तथा भाषालाई जर्गेना गर्ने खालका विशेष कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

नेपालको संविधानको धारा ३२ मा भाषा तथा संस्कृतिको हकलाई मौलिक हकको रूपमा स्थापित गरेको र धारा ३१को शिक्षासम्बन्धी हकको उपधारा ५ बमोजिम "नेपालमा बसोबास गर्ने प्रत्येक नेपाली समुदायलाई कानूनबमोजिम आफ्नो मातृभाषामा शिक्षा पाउने र त्यसका लागि विद्यालय तथा शैक्षिक संस्था खोल्ने र संचालन गर्ने हक हुनेछ" भनि स्पष्ट किटान गरेको छ । तसर्थ नेपाली बाहेक अन्य मातृभाषामा यस नगरपालिकामा आधारभूत शिक्षा पढ्न चाहने विद्यार्थीहरूलाई नगरपालिकाले विशेष व्यवस्था गर्न सक्ने संवैधानिक प्रावधान रहेको छ । अर्कोतर्फ जनसंख्याको हिसाबले राई, आठपरिया, नेवारजस्ता जनजातिहरूका धेरै भएता पनि सबैले आफ्नो भाषा नबोली नेपाली नै बोल्ने गरेको पाईन्छ । यो क्रम बढ्दै जाँदा कालान्तरमा कम बोलिने भाषा र उनीहरूका विशिष्ट संस्कृति लोप हुने अवस्था आउने भएकाले यस्ता वौद्धिक सम्पतिको संरक्षण गर्नु राज्य र समुदायको दायित्व हुन्छ । वडाअनुसार विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ :

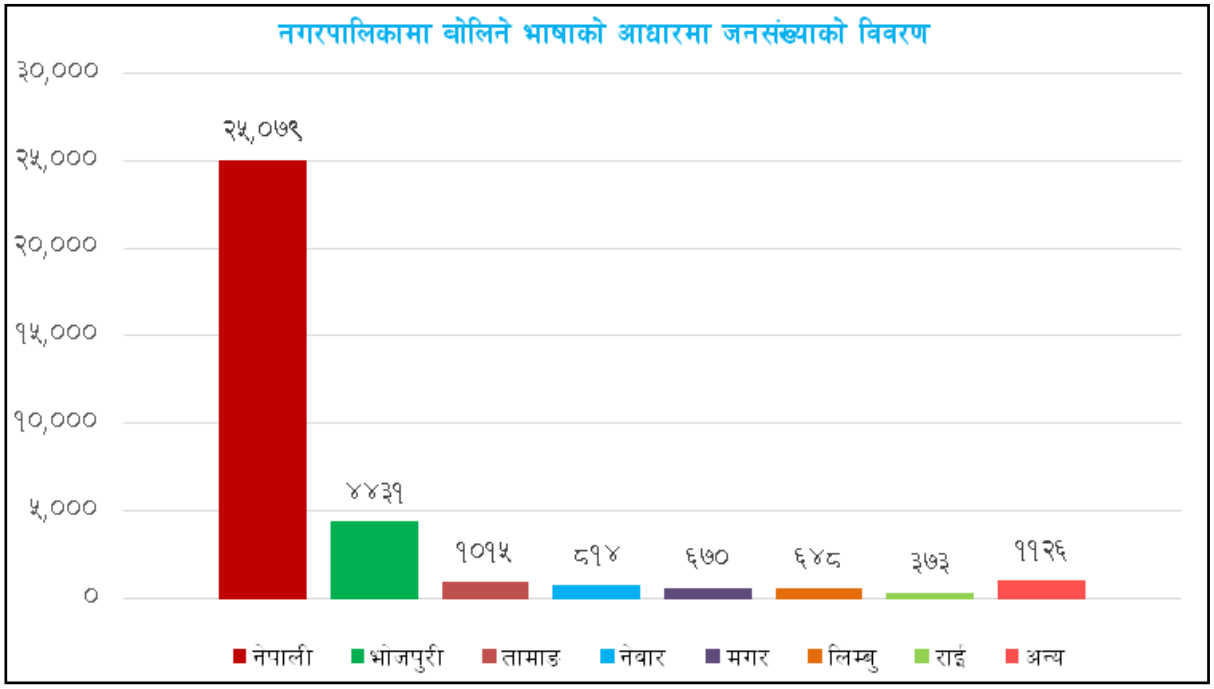

२.६ धर्मअनुसार जनसंख्याको वडागत विवरण

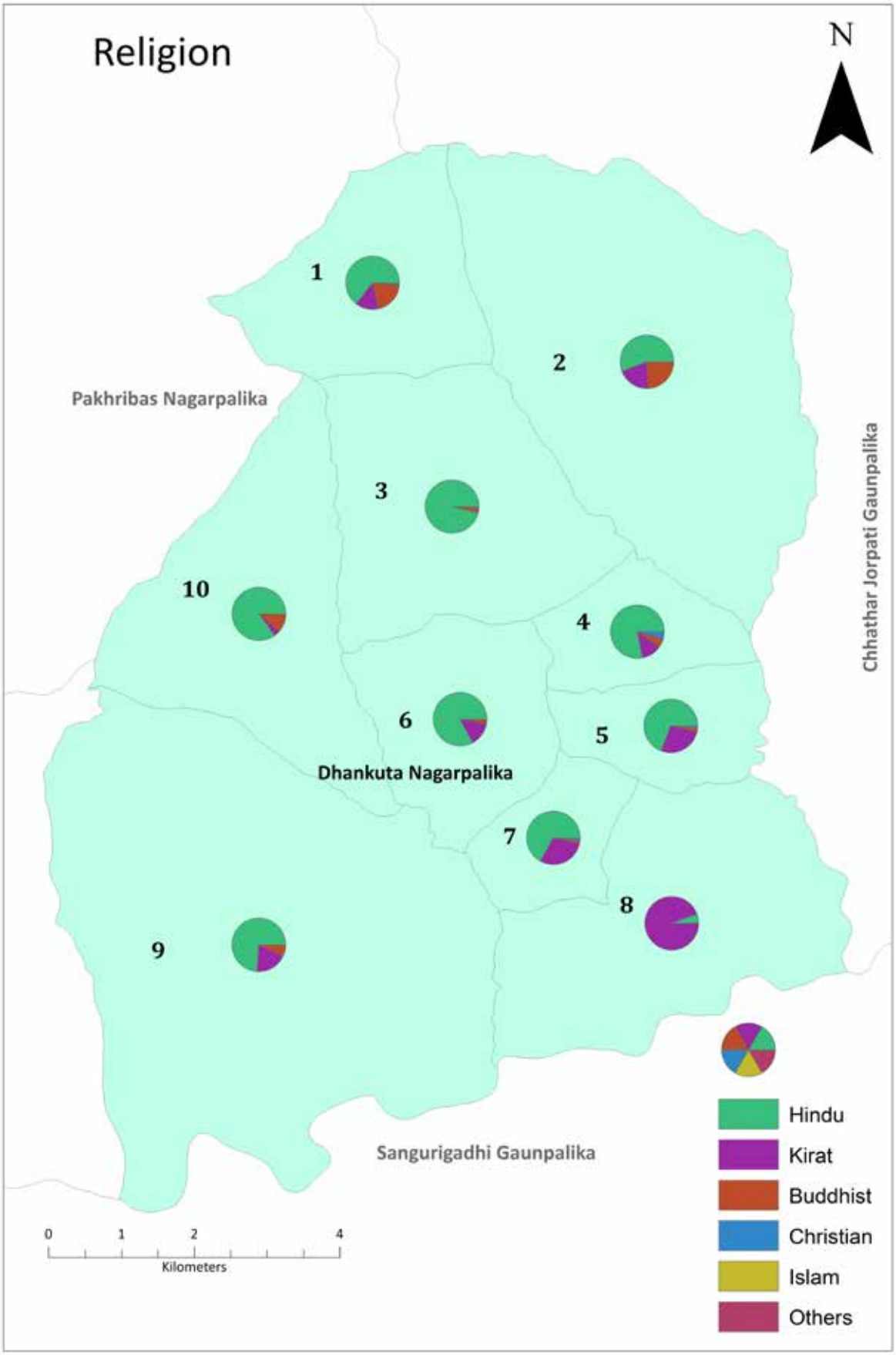

नक्सा स्रोतः भूमि सूचना र अभिलेख विभाग, तथ्याङ्क स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

तालिका नं. १६: धर्मअनुसार जनसंख्याको वडागत विवरण

वडा नं.	हिन्दू	किँरात	बौद्ध	क्रिस्चियन	ईस्लाम	अन्य	जम्मा
१	४,१३१	८८५	१,२९९	८५	८	५६	**६,४६४**
२	२,१९६	७७५	९६४	२०	३		**३,९५८**
३	१,९७८	१	५९	२१		१	**२,०६०**
४	१,९४३	३०१	१३१	१११	२		**२,४८८**
५	१,८१२	७१५	६३	३१	२	६	**२,६२९**
६	२,९१३	५०७	९८	२९	८	१७	**३,५७२**
७	२,८०६	१,२२८	८२	७५	२४	१९	**४,२३४**
८	११३	१,८४९		८	२	१	**१,९७३**
९	३,०९४	७८६	३००	२८	१०	२८	**४,२४६**
१०	२,१४९	९३	२८४	६			**२,५३२**
जम्मा	**२३,१३५**	**७,१४०**	**३,२८०**	**४१४**	**५९**	**१२८**	**३४,१५६**
प्रतिशत	**६७.७३**	**२०.९०**	**९.६०**	**१.२१**	**०.१७**	**०.३७**	**१००.००**

***माथि उल्लेखित धर्मबाहेक अन्य धर्म जस्तै जैन, शिख, बोन, प्रकृति आदि ।**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा रहेका कुल ३४,१५६ जनसंख्यामध्ये २३,१३५ अर्थात् ६७.७३ प्रतिशत जनसंख्याले हिन्दू धर्म मान्दछन् । दोस्रोमा किँरात धर्म मान्नेको संख्या ७,१४० अर्थात् २०.९० प्रतिशत र तेस्रोमा बौद्ध धर्म मान्नेको संख्या ३,२८० अर्थात् ९.६० प्रतिशत रहेको छ । वडागत रूपमा विभिन्न धर्मावलम्बीहरूको विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । नगरपालिकामा धार्मिक विविधता रहेपनि हिन्दू र किराँत धर्मावलम्बीहरूको प्रधानता रहेको तथ्याङ्कले देखाउँछ । नेपालमा सदियौंदेखि रहि आएको धार्मिक सहीष्णुता भने यस नगरपालिकामा कायमै रहेको देखिन्छ । नेपालमा प्राचीन कालदेखि बस्दै आईरहेका र नेपालको प्राचीन इतिहासमा किराँतहरूले राजकाजसमेत गरेकाले नेपाली संस्कृतिको एउटा विशिष्ट संस्कृतिमध्ये किराँत धर्म, संस्कृति र परम्परा पनि एक हो । साथै नेपालको पूर्वी पहाडी जिल्लाहरूको पहिचानसमेत भएकाले उनीहरूको संरक्षण गर्ने कार्यक्रमहरू राज्यले निर्माण गरी सदियौंदेखि कायम धार्मिक सहीष्णुतालाई अक्षुण राख्नुपर्ने देखिन्छ ।

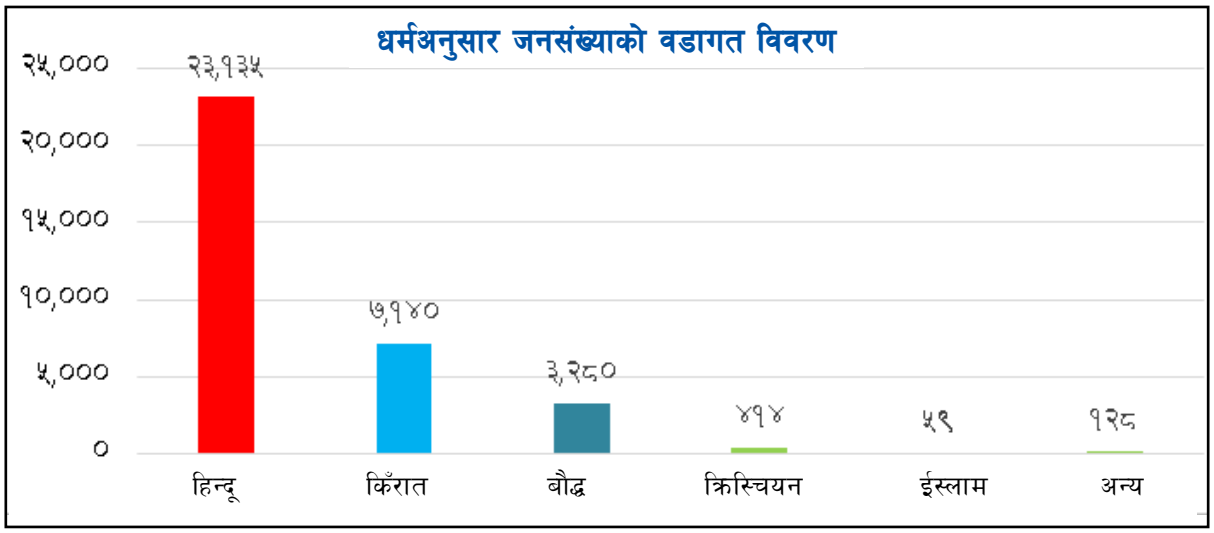

२.७ घरको प्रयोगको आधारमा परिवारको विवरण

परिवारले प्रयोग गरेको आफ्नो स्वामित्वमा रहेको घरको प्रयोगको आधारमा नगरपालिकाको तथ्याङ्कलाई हेर्दा ८४.६८ प्रतिशत परिवारहरूले आवासीय प्रयोजनको लागि मात्र घरको प्रयोग गरेको पाइयो। १०.१७ प्रतिशत आवासीय र व्यवसाय/कार्यालय दुवै प्रयोजनको लागि र बाँकी ५.१५ प्रतिशत घरहरू व्यवसाय/कार्यालय प्रयोजनको लागि मात्र प्रयोग भएका छन्। आवासीय प्रयोजन बेगर अन्य प्रयोजनका लागि घर निर्माण गर्न परिवारको आर्थिक हैसियत राम्रो हुनु पर्दछ भने अर्कोतर्फ व्यवसाय वा कार्यालय प्रयोजनको लागि आवस्यक घर वा भवनहरूको माग हुने शहरी क्षेत्र हुनुपर्दछ। यस हिसाबले हेर्दा करिब ८५ प्रतिशत परिवारहरूले घरलाई आधारभूत आवासकोरूपमा मात्र प्रयोग गरेको र सीमित संख्यामा रहेका घरहरू मात्र प्रायजसो शहरी इलाकामा व्यवसायिक र कार्यालय प्रयोजनको लागि प्रयोग भएको देखिन्छ। तसर्थ नगरपालिकाको अधिकांश भाग ग्रामीण परिवेशका र परिवारहरू आर्थिक हिसाबले निम्न वा निम्न मध्यम आर्थिक स्थितिका रहेको स्पष्ट हुन्छ। वडागत तथ्याङ्क हेर्दा वडा नं. ७ र १ मा व्यवसाय र कार्यालय प्रयोजनका लागि मात्र प्रयुक्त घरहरू सबैभन्दा बढी रहेका छन्। अन्य वडाहरूको विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ:

तालिका नं. १७: घरको प्रयोगको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	आवासीय प्रयोजनको लागि मात्र	आवासीय र व्यवसाय/कार्यालय दुवै प्रयोजनको लागि	व्यवसाय/कार्यालय प्रयोजनका लागि मात्र	जम्मा
१	१,३०१	३३८	१४९	**१,७८८**
२	९४७	१५	२	**९६४**
३	४८८	१८		**५०६**
४	६०४	५३		**६५७**
५	६३२	८७	४५	**७६४**
६	९०४	८५	२९	**१,०१८**
७	१,००२	१६०	१९१	**१,३५३**
८	४५६	३	३	**४६२**
९	८९१	५२	२	**९४५**
१०	५००	११७	४९	**६६६**
जम्मा	**७,७२५**	**९२८**	**४७०**	**९,१२३**
प्रतिशत	**८४.६८**	**१०.१७**	**५.१५**	**१००.००**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

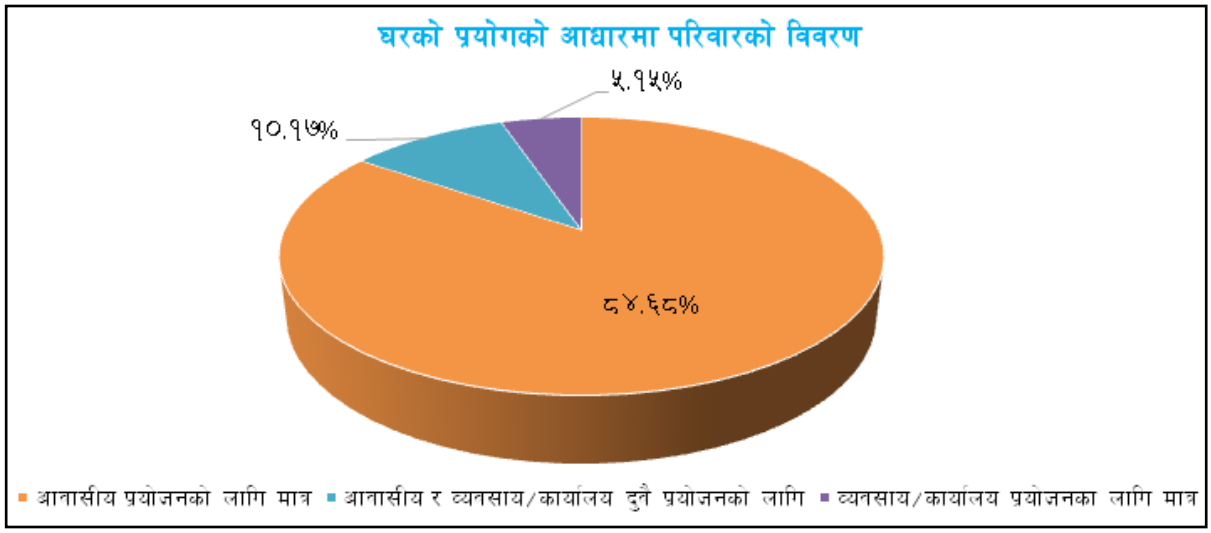

२.८ घरको किसिमको आधारमा परिवारको विवरण

तालिका नं. १८: घरको किसिमको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	पक्की	अर्धपक्की	कच्ची	झुप्रो/छाप्रो/टहरा	*अन्य	जम्मा
१	५०४	२४८	७६०	१२७		**१,६३९**
२	१५	२६	८५७	६३	१	**९६२**
३	५४	४०	३५७	५५		**५०६**
४	१०१	५५	४६०	३९	२	**६५७**
५	१९७	१११	३६१	४८	२	**७१९**
६	२०४	२२१	४६५	९९		**९८९**
७	५१७	१९३	३९४	५३	५	**१,१६२**
८	३	२०	४२६	१०		**४५९**
९	५७	१२६	६३६	१२१	३	**९४३**
१०	९७	१२३	३२८	६८	१	**६१७**
जम्मा	**१,७४९**	**१,१६३**	**५,०४४**	**६८३**	**१४**	**८,६५३**
प्रतिशत	**२०.२१**	**१३.४४**	**५८.२९**	**७.८९**	**०.१६**	**१००.००**

***माथि उल्लेखित घरको किसिमबाहेक अन्य घर जस्तै कुटी, त्रिपाल, काठे आदि ।**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

यस नगरपालिकाका कुल ८,६५३ घरपरिवारमध्ये सबैभन्दा बढी ५,०४४ अर्थात् ५८.२९ प्रतिशत परिवार बस्ने घरहरू कच्ची, दोस्रोमा १,७४९ अर्थात् २०.२१ प्रतिशत अर्ध-पक्की, १,१६३ अर्थात् १३.४४ प्रतिशत कच्ची, ६८३ अर्थात् ७.८९ प्रतिशत परिवारहरू टहरा र १४ परिवार अन्य प्रकारको घरमा बसोबास गरेको पाइयो । नगरपालिकामा ५८.२९ प्रतिशत घरहरू कच्ची हुनुले भूकम्पीय जोखिमको हिसाबले जोखिमपूर्ण अवस्थामा रहेको स्पष्ट हुन्छ । अधिकांश घरहरू कच्ची रहनु आर्थिक विपन्नताको सूचकसमेत मानिन्छ । घर निर्माण गर्दा भूकम्पीय संवेदनशीलतालाई विचार नगरी भूकम्प प्रतिरोधी मापदण्ड बमोजिम निर्माण नगरेको खण्डमा जोखिमपूर्ण अवस्थामा रहन्छन् । नगरपालिकामा रहेका कच्ची तथा झुप्रो/छाप्रो/टहरा घरपरिवारको सुरक्षित आवासका दीर्घकालीन योजना निर्माण गर्नु अनिवार्य देखिन्छ । शहरउन्मुख ग्रामीण क्षेत्र भएकाले नगरपालिकाका बजार क्षेत्रमा केही पक्की घरहरू रहेता पनि नगरपालिका धेरै घरहरू कच्ची अवस्थामा रहेका छन् । अर्कोतर्फ ८.२७ प्रतिशत परिवारहरू विपन्न अवस्थामा झुप्रोमा बस्ने गरेको देखिन्छ । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ:

पक्की: ढुङ्गा, ईटा र सिमेन्ट प्रयोग गरिएको गाह्रो भएको तथा कर्कट पाता, जस्ता, ढुङ्गाको छानो वा ढलान गरिएको घरलाई बुझाउँछ ।

अर्धपक्की: ढुङ्गा, ईटा र सिमेन्ट प्रयोग गरिएको गाह्रो भएको तथा छानो माटोको टायल वा खर, छ्वाली आदि प्रयोग गरिएको घरलाई बुझाउँछ ।

कच्ची: फलेक, माटोको गाह्रो वा त्यस्तै कच्ची प्रकारको गाह्रो र छानो पनि माटोको टायल वा खर, छ्वाली आदि प्रयोग गरिएको घरलाई बुझाउँछ ।

झुप्रो/छाप्रा/टहरा: फुसको घर, झुप्रो, छाप्रा वा टहरालाई बुझाउँछ ।

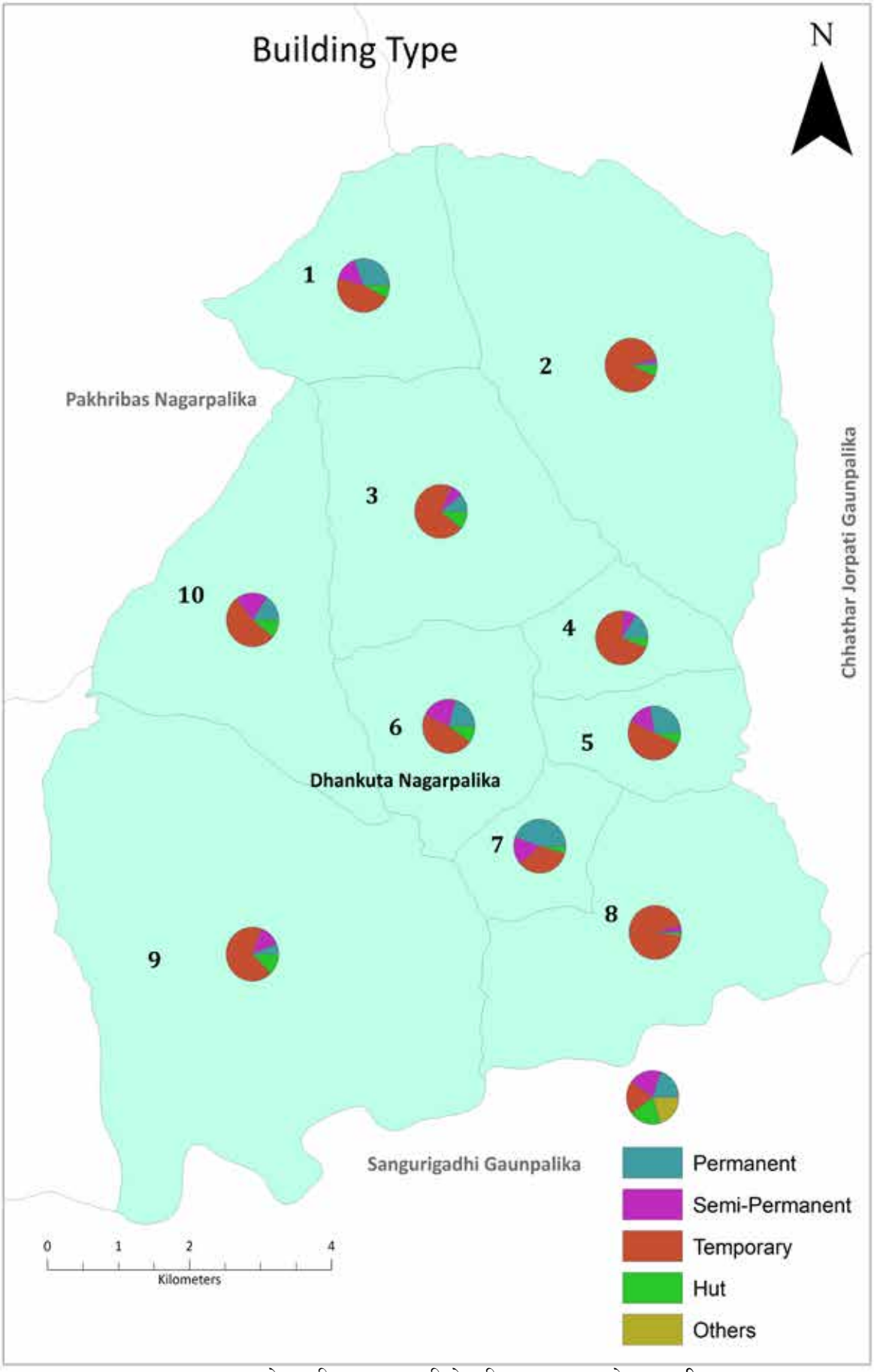

नक्सा स्रोतः भूमि सूचना र अभिलेख विभाग, तथ्याङ्क स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

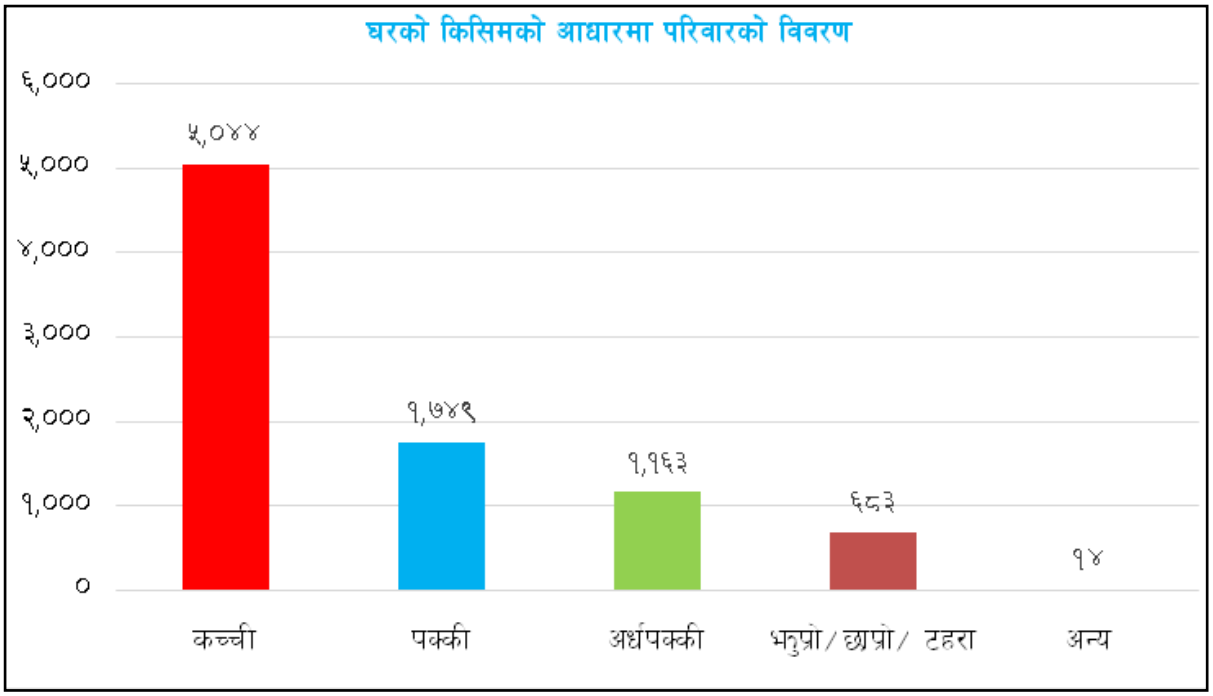

२.९ परिवार बसोबास गर्ने घरको तल्लाको आधारमा परिवारको विवरण

तालिका नं. १९: परिवारले प्रयोग गरेको घरको तल्लाको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	एक तल्ला	दुई तल्ला	तिन तल्ला	चार तल्ला	पाँच वा सोभन्दा बढी तल्ला	जम्मा
१	४४२	७३७	२९२	१६५	३	**१,६३९**
२	१३५	३७७	४५०			**९६२**
३	१८०	२१३	१११	२		**५०६**
४	२१८	३३५	१०४			**६५७**
५	१५६	३५९	१९४	१०		**७१९**
६	३४५	४११	२१८	१५		**९८९**
७	४७०	५३१	१३१	२९	१	**१,१६२**
८	२३८	२११	१०			**४५९**
९	२०७	५५८	१७७	१		**९४३**
१०	१२१	३३०	१२२	४४		**६१७**
जम्मा	**२,५१२**	**४,०६२**	**१,८०९**	**२६६**	**४**	**८,६५३**
प्रतिशत	**२९.०३**	**४६.९४**	**२०.९१**	**३.०७**	**०.०५**	**१००.००**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

यस नगरपालिकाका कुल ८,६५३ घर परिवारमध्ये २,५१२ अर्थात् २९.०३ प्रतिशत १ तल्ले, ४,०६२ अर्थात् ४६.९४ प्रतिशत दुई तल्ले, १,८०९ अर्थात् २०.९१ प्रतिशत ३ तल्ले र २६६ अर्थात् ३.०७ प्रतिशत घर परिवार ४ तल्ला र ४ घरपरिवारहरू पाँच वा सोभन्दा बढी तल्ला भएका घरमा बसोबास गर्ने गरेको पाइयो । कुल घर परिवारहरूको अधिकांश घरहरू कच्ची रहेका छन् । कच्ची र एकतले घरमा रहेका घरपरिवारहरू कमजोर र संवेदनशिल आबास उपभोगको अवस्थामा रहेका छन् । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

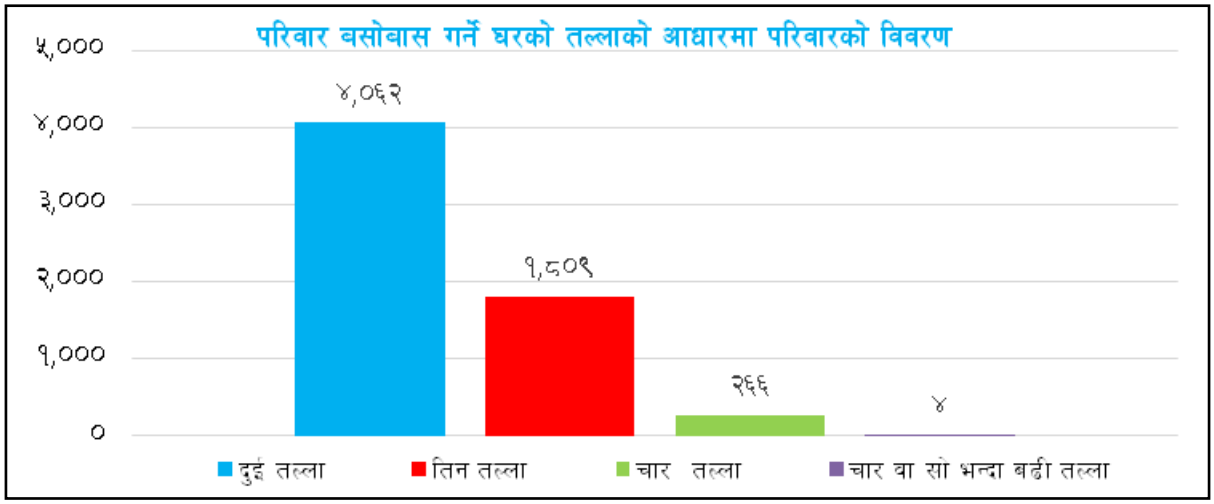

२.१० परिवारले प्रयोग गरेको घर बनेको अवधिको आधारमा परिवारको विवरण

तालिका नं. २०: परिवारले प्रयोग गरेको घर बनेको अवधीको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	०-४ वर्ष	५-९ वर्ष	१०-२४ वर्ष	२५-४९ वर्ष	५०-७४ वर्ष	७५-९९ वर्ष	१०० वर्ष वा सोभन्दा माथि	जम्मा
१	२८९	३५८	६०२	३७१	१६		३	**१,६३९**
२	१५८	१०३	३३५	३०७	४०	१६	३	**९६२**
३	१२३	६९	१४७	१२८	२९	५	५	**५०६**
४	११२	११७	२७३	११३	२९	१३		**६५७**
५	८४	१२४	२३१	१९६	४६	२७	११	**७१९**
६	१८४	१५२	३५२	१८९	६३	१७	३२	**९८९**
७	२४५	२३७	३९५	२३६	३६	७	६	**१,१६२**
८	८२	६२	१३८	१४१	३४	२		**४५९**
९	२०५	२९४	३६३	७१	९		१	**९४३**
१०	११०	१०२	२२९	१५६	१७	२	१	**६१७**
जम्मा	**१,५९२**	**१,६१८**	**३,०६५**	**१,९०८**	**३१९**	**८९**	**६२**	**८,६५३**
प्रतिशत	**१८.४०**	**१८.७०**	**३५.४२**	**२२.०५**	**३.६९**	**१.०३**	**०.७२**	**१००.००**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा बसोबास गर्ने घरपरिवारले प्रयोग गर्ने घर निर्माण भएको समय अवधिलाई हेर्दा ३,०६५ अर्थात् ३५.४२ प्रतिशत घरहरू १० देखि २४ वर्षको अन्तरालमा, १,९०८ अर्थात् २२.०५ प्रतिशत घरहरू २५ देखि ४९ वर्ष अगाडि, १,६१८ अर्थात् १८.७० प्रतिशत ५ देखि ९ वर्ष अगाडि, १,५९२ अर्थात् १८.४० प्रतिशत, पछिल्लो चार वर्षमा निर्माण भएको देखिन्छ त्यसैगरी नगरका ३१९ अर्थात् ३.६९ प्रतिशत घरहरू ५० देखि ७४ वर्ष अगाडि र ८९ अर्थात् १.०३ प्रतिशत घरहरू ७५ देखि ९९ वर्ष अगाडि र ६२ घरहरू १०० वर्ष वा सोभन्दा अघि बनेको देखिन्छ। सबैभन्दा बढी घरहरू १० देखि २४ वर्षको अवधिमा बनेको देखिन्छ। यस तथ्याङ्कलाई हेर्दा पछिल्ला दशकहरूमा बस्ती विस्तारको क्रम निकै तीब्र भएको पाइन्छ। जनसंख्या वृद्धि, बसाइसराइ र नगरपालिकामा उपलब्ध मानविय सुविधा जस्तै खेतीयोग्य जमिन, सडक, पानी सिँचाइ, सुगमता जस्ता पक्षले तीब्र बस्ती विस्तारमा भूमिका खेलेका हुन्छन्। अर्कोतर्फ १०० वर्षभन्दा अगाडि बनेका घरहरूको संख्यासमेत ६२ रहेकाले धनकुटा एक प्राचीन पहाडी केन्द्र र प्रशासनिक गौँडा रहेको पुष्टि हुन्छ। वडागत पूर्ण विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ:

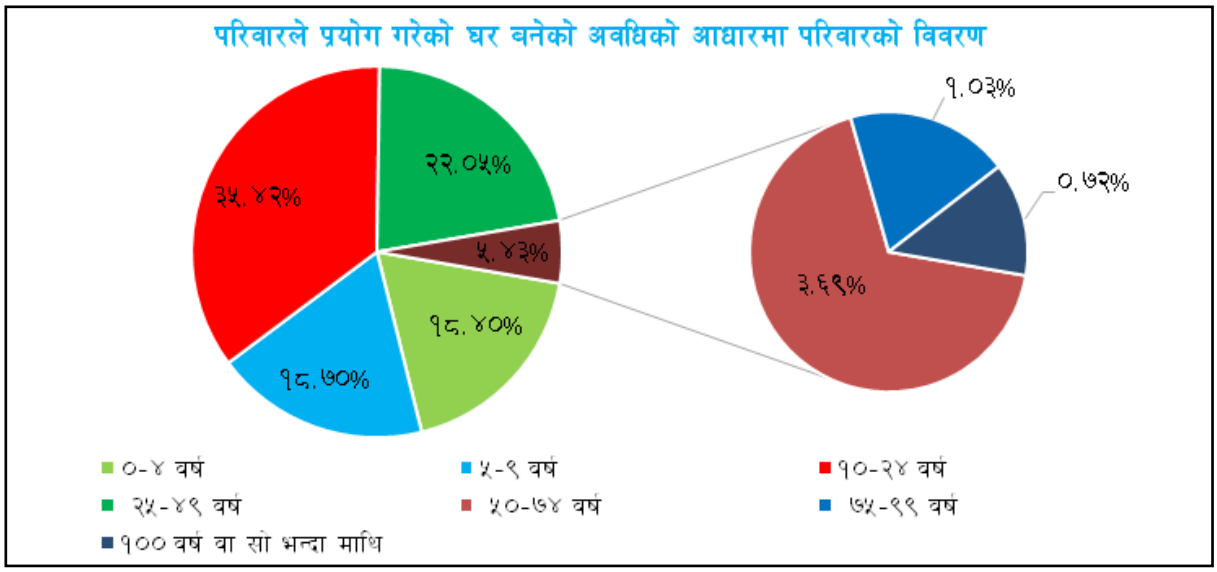

२.११ परिवारले प्रयोग गरेको घरको कोठा संख्याको आधारमा परिवारको विवरण

तालिका नं. २१: परिवारले प्रयोग गरेको घरको कोठा संख्याको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	१-२ कोठा	३-४ कोठा	५-६ कोठा	७-९ कोठा	१०-१९ कोठा	२० कोठा भन्दा बढी	जम्मा	औसत कोठा संख्या
१	६४३	५७७	२८९	८७	४२	१	१,६३९	**३.५१**
२	२४७	४००	२७८	३३	४		९६२	**३.८५**
३	१३९	२२०	१०३	३९	५		५०६	**३.८५**
४	१७१	२५७	१३५	७७	१७		६५७	**४.१९**
५	२४१	२२३	१३९	९८	१७	१	७१९	**४.०३**
६	२९५	३७६	१९६	९९	२३		९८९	**३.८९**
७	४०५	४२६	२१०	८९	३१	१	१,१६२	**३.६९**
८	२७०	१५९	२७	३			४५९	**२.५७**
९	३१८	४५२	१४८	२३	२		९४३	**३.२८**
१०	१९७	२२६	१४९	३४	११		६१७	**३.७६**
जम्मा	**२,९२६**	**३,३१६**	**१,६७४**	**५८२**	**१५२**	**३**	**८,६५३**	**३.६७**
प्रतिशत	**३३.८१**	**३८.३२**	**१९.३५**	**६.७३**	**१.७६**	**०.०३**	**१००.००**	

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा बसोबास गर्ने कुल ८,६५३ घरपरिवारहरू मध्ये सबैभन्दा बढी ३,३१६ अर्थात् ३८.३२ प्रतिशत परिवारले बसोबासका लागि ३-४ वटा कोठा प्रयोग गरेको देखिन्छ भने दोस्रोमा २,९२६ अर्थात् ३३.८१ प्रतिशतले १ देखि २ वटा कोठा प्रयोग गरेको देखिन्छ। त्यसैगरी १,६७४ अर्थात् १९.३५ प्रतिशतले ५ देखि ६ वटा कोठाहरू, ५८२ अर्थात् ६.७३ प्रतिशतले ७-९ कोठा त्यस्तै १५२ अर्थात् १.७६ प्रतिशत परिवारले १० देखि १९ कोठाहरू र नगरका केवल ३ परिवारहरूले २० वा सोभन्दा बढी कोठा प्रयोग गरेको देखिन्छ। कुल घर परिवार संख्याको ३३.८१ प्रतिशत अर्थात् एक तिहाइ परिवारले १ देखि २ वटा मात्र कोठा प्रयोग गरेको तथ्याङ्कले यी परिवारहरू अत्यन्त साँघुरो र कष्टपूर्ण तरिकाले जीवन निर्वाह गरेको स्पष्ट हुन्छ। कोठाको संख्या कमीहुँदा विद्यार्थीहरूलाई पढ्न शान्त वातावरणको कमी, सबै घरेलु क्रियाकलाप जस्तै खाना पकाउने, सुत्ने र केही स्थानहरूमा त घरपालुवा पशु चौपाया वा पंक्षीहरूसमेत सँगै राख्नु पर्ने वाध्यताका कारण व्यक्तिगत,

पारिवारिक तथा सामुदायिक स्वास्थ्य र सरसफाइका दृष्टिले समेत अत्यन्त जटिल र जोखिमपूर्ण अवस्था रहेको देखिन्छ। अत्यन्त न्यून संख्यामा मात्र कोठाहरू प्रयोग गर्ने परिवारको संख्या बढी हुँदा नगरपालिकाका अधिकांश घरपरिवारको गुणस्तरिय जीवनको तह ऋणात्मक रहेको तथ्याङ्कले देखाउँछ। आफ्ना नागरिकहरूलाई विपन्न अवस्थाबाट आधारभूत आवासजस्तो मानवीय आवश्यकता परिपूर्ति हुने अवस्थामा पुऱ्याउन स्थानीय, प्रदेश तथा संघीय सरकारहरूले उचित आबास र गरीबी निवारणका प्रभावकारी कार्यक्रमहरूलाई सघन रूपमा सञ्चालन गर्नुपर्ने देखिन्छ। वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ :

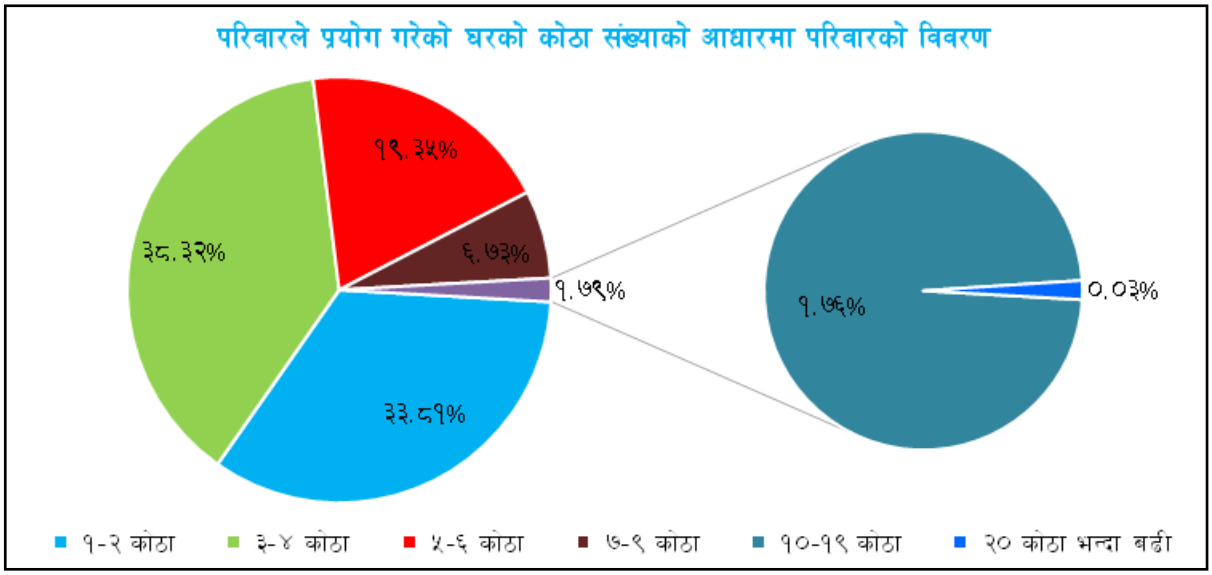

२.१२ सुत्ने कोठा र भान्सा कोठा अलग भए/नभएको आधारमा परिवारको विवरण

तालिका नं. २२: सुत्ने कोठा र भान्सा कोठा अलग भए/नभएको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	सुत्ने कोठा र भान्सा कोठा अलग भएको		सुत्ने कोठा र भान्सा कोठा अलग नभएको		उल्लेख नभएको		जम्मा
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
१	१,३०९	७९.९	३३०	२०.१			**१,६३९**
२	६९८	७२.६	२६४	२७.४			**९६२**
३	३८१	७५.३	१२५	२४.७			**५०६**
४	५७९	८८.१	७८	११.९			**६५७**
५	५८२	८०.९	१३१	१८.२	६	०.८	**७१९**
६	८५९	८६.९	१३०	१३.१			**९८९**
७	९३२	८०.२	२३०	१९.८			**१,१६२**
८	२७३	५९.५	१८६	४०.५			**४५९**
९	६७३	७१.४	२७०	२८.६			**९४३**
१०	४६०	७४.६	१५७	२५.४			**६१७**
जम्मा	**६,७४६**	**७८.०**	**१,९०१**	**२२.०**	**६**	**०.१**	**८,६५३**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

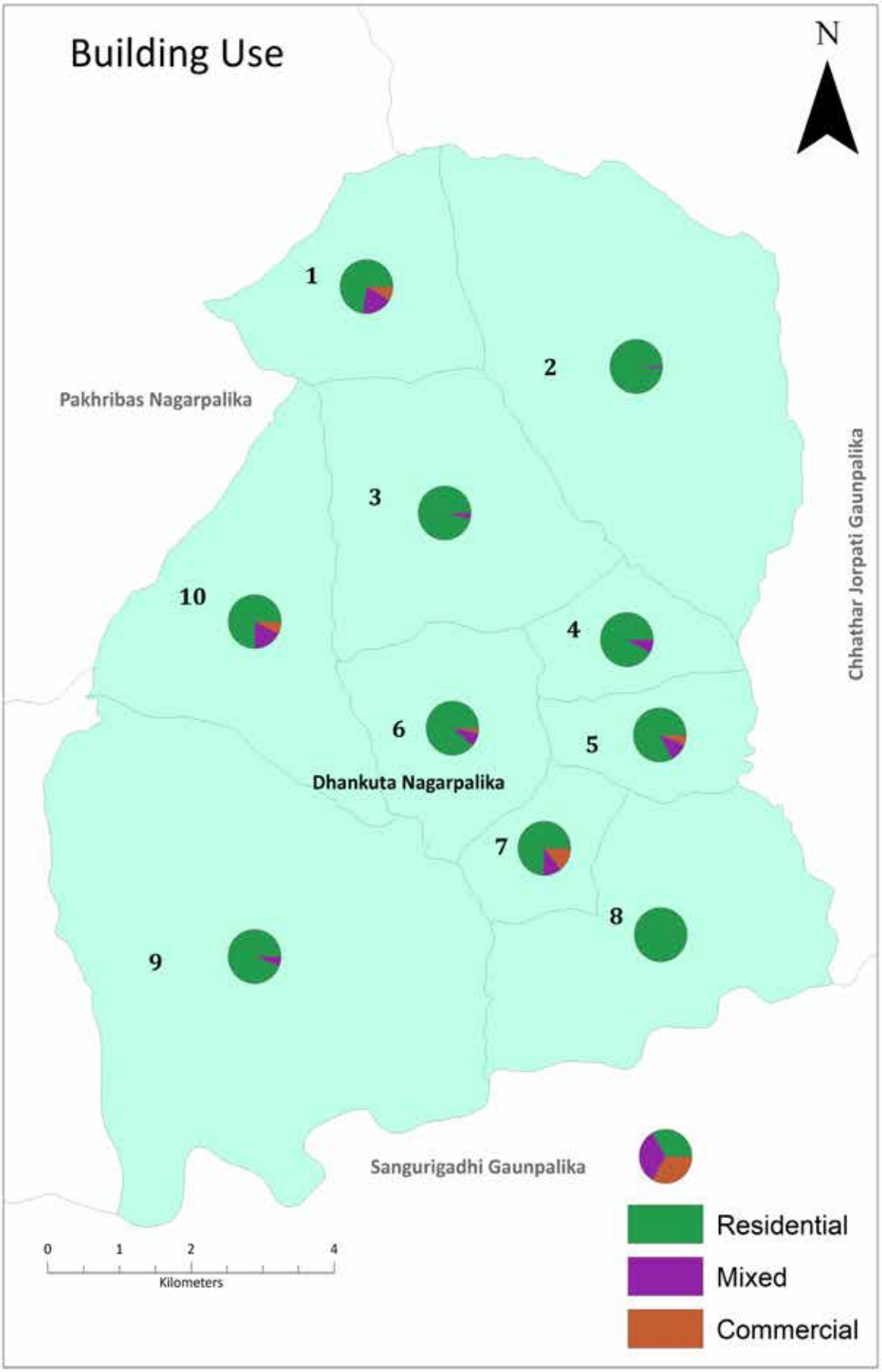

नक्सा स्रोतः भूमि सूचना र अभिलेख विभाग, तथ्याङ्क स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा रहेका कुल ८,६५३ परिवारहरू मध्ये ६,७४६ अर्थात् ७८ प्रतिशत परिवारहरूको भान्सा कोठा र सुत्ने कोठा अलग रहेको तथ्याङ्क छ । भने १,९०१ अर्थात् २२ प्रतिशत परिवारहरूको भान्सा कोठा र सुत्ने कोठा एउटै रहेको छ । ती परिवारहरूको पारिवारिक जीवनको गुणस्तर अत्यन्त न्यून रहेको संकेत गर्दछ । सुत्ने र खाना पकाउने कोठा एउटै हुँदा पारिवारिक र व्यक्तिगत सरसफाइ र स्वास्थ्यका दृष्टिकोणले नकारात्मक तथा जोखिमको स्थिति रहन्छ । ग्याँस चुलो, विद्युतीय माध्यम बाहेक दाउरा र गुइँठालाई घरेलु इन्धनको रूपमा प्रयोग गर्ने र विद्युतीय उज्यालोको पहुँच नभएका यस्ता परिवारहरूमा एउटै कोठामा भान्सा र सुत्नुपर्ने हुँदा स्थिति थप जटिल बन्दछ । यस्ता परिवारहरूमा सहजै ढंगले बालबालिकाहरूले पढ्ने वातावरण हुँदैन भने आवस्यक व्यक्तिगत गोपनीयतासमेत रहँदैन । तसर्थ यस प्रकारको निम्न गुणस्तरीय जीवन भएका परिवारको जीवनस्तर उकास्ने प्रभावकारी कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्नु राज्यको विशेषत स्थानीय सरकारको दायित्व रहन्छ । तथ्याङ्कलाई हेर्दा नरपालिकाको कुल घरधुरी संख्याले कुल जनसंख्यालाई भाग गर्दा आउने औसत परिवारको आकार ३.९ जना प्रति परिवार रहेकाले यसरी एउटै कोठामा गुजारा गर्नुपर्ने परिवार सदस्य संख्या औषतमा ४ जना हुन आउँछ । तसर्थ यो स्थिति गम्भीर स्थिति हो । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

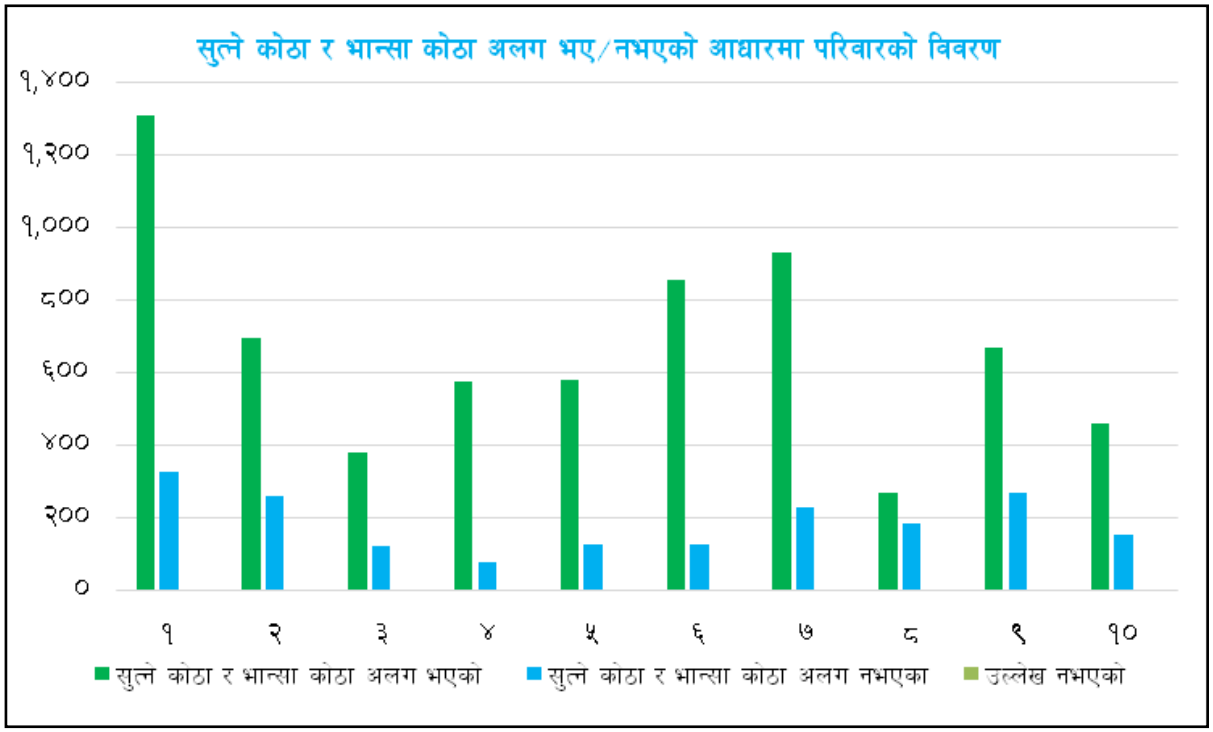

२.१३ अनुपस्थित जनसंख्या भएका परिवार संख्याको विवरण

नगरपालिकाका कुल ८,६५३ घर परिवारहरू मध्ये अध्ययन, रोजगार तथा अन्य कामका शिलसिलामा ६ महिनाभन्दा लामो समय आफ्नो घरमा अनुउपस्थित सदस्यहरू हुने परिवार संख्या २,७६६ अर्थात् ३२ प्रतिशत परिवारका कुल ४,३३१ जना अनुपस्थित देखिन्छ । यसरी अनुपस्थित परिवारका सदस्यहरू अध्ययन, रोजगार तथा अन्य काम वा अवसरका कारण बाहिरिएको देखिन्छ । नगरपालिका भित्र नै सबै प्रकारका सेवा, सुविधा र अवसरहरू सुनिश्चित भएको खण्डमा यसरी अनुपस्थित हुनेको संख्या स्वतः न्युन हुन जान्छ । सामान्यतया उर्जावान युवा जनशक्ति नै बढी अनुपस्थित हुने प्रवृत्तिका कारण यसले नगरपालिकाको दिगो विकासमा दीर्घकालीन असर पर्दछ । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छः

तालिका नं. २३: अनुपस्थित भएका सदस्य तथा परिवारको विवरण

वडा नं.	अनुपस्थित भएका परिवार		अनुपस्थित नभएका परिवार		थाहा नभएको		उल्लेख नभएको		जम्मा संख्या	अनुपस्थित संख्या
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत		
१	५२७	३२.२	१,११०	६७.७	१	०.१	१	०.१	**१,६३९**	**७७१**
२	४५६	४७.४	५०६	५२.६					**९६२**	**१,००१**
३	१३२	२६.१	३७३	७३.७	१	०.२			**५०६**	**१९७**
४	२१५	३२.७	४४१	६७.१			१	०.२	**६५७**	**३२१**
५	३०८	४२.८	४०४	५६.२			७	१.०	**७१९**	**४९५**
६	२६३	२६.६	७२३	७३.१	२	०.२	१	०.१	**९८९**	**४००**
७	३६०	३१.०	८०१	६८.९			१	०.१	**१,१६२**	**४८३**
८	२०७	४५.१	२५२	५४.९					**४५९**	**२६९**
९	१५४	१६.३	७८९	८३.७					**९४३**	**१९०**
१०	१४४	२३.३	४७२	७६.५			१	०.२	**६१७**	**२०४**
जम्मा	**२,७६६**	**३२.०**	**५,८७१**	**६७.८**	**४**	**०.०**	**१२**	**०.१**	**८,६५३**	**४,३३१**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

२.१३.१ उमेर र लिङ्गका आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण

तालिका नं. २४: उमेर र लिङ्गका आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण

लिङ्ग	पुरुष				महिला				जम्मा
उमेर समूह / वडा नं.	००-०४ वर्ष	०५-१९ वर्ष	२०-४९ वर्ष	५० वर्ष भन्दा माथि	००-०४ वर्ष	०५-१९ वर्ष	२०-४९ वर्ष	५० वर्ष भन्दा माथि	
१	१७	१०४	४७७	७	१६	४४	१०३	२	**७७०**
२	७२	१४१	४६७	५	५१	७९	१७४	१२	**१,००१**
३	९	२०	१३२		८	६	२१	१	**१९७**
४	८	३२	१९८	१०	७	१३	५१	२	**३२१**
५	१९	६३	२६३	८	१६	४०	८१	५	**४९५**
६	८	५५	२१५	८	७	३४	७२	१	**४००**
७	८	७३	२९२	६	६	२९	६७	२	**४८३**
८	१	५३	१९२	३			२०		**२६९**
९	२	४२	१२९			४	१३		**१९०**
१०	४	३१	१२९		६	१२	२२		**२०४**
जम्मा	**१४८**	**६१४**	**२,४९४**	**४७**	**११७**	**२६१**	**६२४**	**२५**	**४,३३०**
प्रतिशत	**३.४२**	**१४.१८**	**५७.६०**	**१.०९**	**२.७०**	**६.०३**	**१४.४१**	**०.५८**	**१००.००**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकाको तथ्याङ्कलाई हेर्दा सबैभन्दा बढी २०-४९ वर्षका पुरुषहरू घरमा अनुपस्थित भएको पाइयो भने सबैभन्दा कम अनुपस्थित जनसंख्याको उमेर समूहमा ५० वर्षभन्दा माथिका महिलाहरू रहेका छन्। २०-४९ वर्षका २,४९४ अर्थात् कुल अनुपस्थित जनसंख्या ४,३३० को ५७.६० प्रतिशत पुरुषहरू नगरपालिकामा अनुपस्थित भएको पाइयो । दोस्रोमा पनि २० देखि ४९ वर्षको उमेर समूहकै महिलाहरूको संख्या ६२४

अर्थात् कुल अनुपस्थित जनसंख्याको १४.४१ प्रतिशत रहेको छ । यस तथ्याङ्कको विश्लेषणबाट सशक्त युवा अवस्थाको पुरुषको जनसंख्या काम, रोजगारी, अध्ययन वा अन्य कारणले नगरपालिका बाहिर हुनु भनेको नगरपालिका भित्र ती सबै खाले अवसरहरू न्यून वा कम गुणस्तरको हुनु हो । अर्कोतर्फ महिलाको अनुपस्थित जनसंख्या उल्लेख्य रूपमा कम हुनुले लैङ्गिक रूपमा असमानता रहेको स्पष्ट हुन्छ । यसको अर्को अर्थ नगरपालिकामा महिला, वृद्धहरू र केटाकेटीको जनसंख्याको वाहुल्यता रहेकोसमेत स्पष्ट हुन्छ । यसरी सक्षम र जुझारु युवा जनशक्तिको ठूलो हिस्सा नगरपालिकाबाट बाहिर रहँदा नगरपालिकाको समग्र विकासमा दीर्घकालीन नकारात्मक प्रभाव पर्दछ । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

२.१३.२ शैक्षिक स्तरको आधारमा नगरपालिकामा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण

तालिका नं. २५: अनुपस्थित हुँदा उत्तीर्ण गरेको कक्षा/तहको आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण

वडा नं	पूर्व-प्राथमिक शिक्षा	साधारण शिक्षा (१-८)	माध्यमिक तहको शिक्षा (९-१२)	उच्च शिक्षा	*अन्य	अशिक्षित	जम्मा
१	५	२९३	३६८	५७	७	७	**७३७**
२	१४	३१९	४४४	७७	१०	१४	**८७८**
३	४	३५	९६	२३	१९	३	**१८०**
४		७५	१६८	५५	५	३	**३०६**
५	६	८६	२८२	७७	२	७	**४६०**
६	४	११३	१८०	८१	४	३	**३८५**
७	२	९९	२८२	७३	१०	३	**४६९**
८		१७६	८२	४	४	२	**२६८**
९	३	७४	१०२	८		१	**१८८**
१०	१	७१	१०४	१३	२	३	**१९४**
जम्मा	**३९**	**१,३४१**	**२,१०८**	**४६८**	**६३**	**४६**	**४,०६५**
प्रतिशत	**०.९६**	**३२.९९**	**५१.८६**	**११.५१**	**१.५५**	**१.१३**	**१००.००**

***माथि उल्लेखित शैक्षिक स्तरबाहेक अन्य जस्तै विश्वविद्यालय शिक्षा, विषय विशेषज्ञ आदि ।**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा अनुपस्थित रहेका जनसंख्यामध्ये ५ वर्ष वा सोभन्दा माथिको जनसंख्यालाई लक्षित गरी सोधिएको प्रश्नमा शैक्षिक स्तरको आधारमा हेर्दा कुल उत्तरदाता ४,०६५ जना रहेकामध्ये सबैभन्दा बढी २,१०८ अर्थात् ५१.८६ प्रतिशत माध्यमिक शिक्षा अर्थात् ९ देखि १२ कक्षा अध्ययन गरेका, १,३४१ अर्थात् ३२.९९ प्रतिशत आधारभूत अर्थात् १-८ कक्षा अध्ययन गरेका, ४६८ अर्थात् ११.५१ प्रतिशत उच्च शिक्षा अध्ययन गरेका र सबैभन्दा कम ३९ अर्थात् जम्मा ०.९६ प्रतिशत पूर्व प्राथमिक शिक्षा अध्ययन गरेका देखिन्छ । बाँकी जनसंख्या काम तथा रोजगारी वा अन्य कारणले अनुपस्थित भएको पाइयो । तथ्याङ्कलाई हेर्दा माध्यामिक स्तरसम्मका अध्ययन पूरा गरी काम वा रोजगारमा बाहिरिने जनसंख्या र पढ्दा पढ्दै काम वा रोजगारीका लागि पढाइ छोड्नेको जनसंख्या उल्लेख्य रहेको पाइयो । यस हिसाबले शिक्षित र दक्ष जनशक्तिभन्दा अर्धशिक्षित र अदक्ष वा अर्धदक्ष जनसंख्याले आफ्नो अध्ययन भन्दा सामान्य स्तरको वा अध्ययनको स्तरभन्दा न्यून स्तरको रोजगारी वा काममा बाहिरिएको संकेत गर्दछ । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

२.१३.३ लिङ्ग तथा अनुपस्थित हुँदा उर्त्तीण गरेको कक्षा/तहको आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण

तालिका नं. २६: लिङ्ग तथा अनुपस्थित हुँदा उर्त्तीण गरेको कक्षा/तहको आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण

लिङ्ग	उमेर समुह	पूर्व-प्राथमिक शिक्षा	साधारण शिक्षा (१-८)	माध्यमिक तहको शिक्षा (९-१२)	उच्च शिक्षा	*अन्य	अशिक्षित	जम्मा
पुरुष	५-१९ वर्ष	१८	२६३	३११	१५	४	३	**६१४**
	२०-४९ वर्ष	७	७९८	१,३५९	२७७	३७	१६	**२,४९४**
	५० वर्षमाथि		१८	१४	७	६	२	**४७**
	जम्मा	२५	१,०७९	१,६८४	२९९	४७	२१	**३,१५५**
महिला	५-१९ वर्ष	१४	९८	१३४	१०		५	**२६१**
	२०-४९ वर्ष		१५८	२८८	१५८	११	९	**६२४**
	५० वर्षमाथि		६	२	१	५	११	**२५**
	जम्मा	१४	२६२	४२४	१६९	१६	२५	**९१०**
कुल	**५-१९ वर्ष**	**३२**	**३६१**	**४४५**	**२५**	**४**	**८**	**८७५**
	२०-४९ वर्ष	**७**	**९५६**	**१,६४७**	**४३५**	**४८**	**२५**	**३,११८**
	५० वर्षमाथि		**२४**	**१६**	**८**	**११**	**१३**	**७२**
	जम्मा	**३९**	**१,३४१**	**२,१०८**	**४६८**	**६३**	**४६**	**४,०६५**

***माथि उल्लेखित कारणबाहेक अन्य जस्तै औषधोपचार, भ्रमण, द्वन्द, युद्ध आदि ।**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा अनुपस्थित जनसंख्यामध्ये २० देखि ४९ वर्ष उमेर समूहको, आधारभूत र माध्यमिक स्तरसम्मको शैक्षिक स्तर भएको, पुरुषको जनसंख्या नै अत्यधिक संख्यामा बाहिरिएको तथ्याङ्कले देखाउँछ । अनुपस्थितमध्ये उच्च शिक्षा हासिल गरेको जनसंख्या तथा महिला र पाको उमेरको जनसंख्या भने पुरुष युवा समूहको तुलनामा निकै कम देखिन्छ । तसर्थ साधारणतया जल्दोबल्दो युवा अवस्थाको पुरुष अर्धशिक्षित स्तरको जनसंख्या नै काम वा रोजगारीको सिलसिलामा अत्याधिक संख्यामा बाहिरिएको तथ्याङ्कले देखाउँछ । थप विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

२.१३.४ अनुपस्थित रहेको अवधिको आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण

तालिका नं. २७: अनुपस्थित रहेको अवधिको आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण

वडा नं.	अनुपस्थित भएको वर्ष				जम्मा
	०-४ वर्ष	५-९ वर्ष	१०-१९ वर्ष	२०-४९ वर्ष	
१	५३४	१३५	७६	२५	**७७०**
२	६२५	१९९	१५१	२६	**१,००१**
३	१३७	३२	२०	८	**१९७**
४	२४४	३१	४२	४	**३२१**
५	२६८	१११	७९	३७	**४९५**
६	२४६	८०	४३	३१	**४००**
७	२९५	१०५	७३	१०	**४८३**
८	१८१	५५	३०	३	**२६९**
९	१४५	३०	१०	५	**१९०**

वडा नं.	अनुपस्थित भएको वर्ष				जम्मा
	०-४ वर्ष	५-९ वर्ष	१०-१९ वर्ष	२०-४९ वर्ष	
१०	१२६	४९	२६	३	**२०४**
जम्मा	**२,८०१**	**८२७**	**५५०**	**१५२**	**४,३३०**
प्रतिशत	**६४.६९**	**१९.१०**	**१२.७०**	**३.५१**	**१००.००**

नगरपालिकामा अनुपस्थित रहेका कुल ४,३३० जनसंख्यामध्ये ०-४ वर्षसम्म अनुपस्थित रहेको जनसंख्या सबैभन्दा बढी २,८०१ अर्थात् ६४.६९ प्रतिशत रहेका छन् । दोस्रो ५-९ वर्षसम्म अनुपस्थित रहनेको संख्या ८२७ अर्थात् १९.१० प्रतिशत रहेको छ । यस तथ्याङ्कलाई हेर्दा छोटो समय अनुपस्थित भई पुनः घर फर्कने र पुनः अनुपस्थित हुनेको संख्या अत्यधिक बढी देखिन्छ यसर्थ काम अध्ययन तथा रोजगारीले गर्दा छोटो अवधिका लागि वाध्यतावस बाहिरिने अनुपस्थित जनसंख्या बढी रहेको देखिन्छ । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

२.१३.५ अनुपस्थित रहने कारणका आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण

तालिका नं. २८: अनुपस्थित रहने कारणका आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण

वडा नं.	अनुपस्थित हुनुको कारण						जम्मा
	व्यापार/व्यवसाय	नोकरी	अध्ययन/तालिम	आश्रित	*अन्य	उ.न.	
१	१६	२६७	९१	२१	३३०	४५	**७७०**
२	२१	१९५	१६८	१८१	४२६	१०	**१,००१**
३	३	१३	२१	१९	१३५	६	**१९७**
४	११	७६	५५	२४	१४६	९	**३२१**
५	६	८७	१०२	९१	२०९		**४९५**
६	४	८९	८२	४४	१७७	४	**४००**
७	५	८९	११७	१४	२५६	२	**४८३**
८		१			२६८		**२६९**
९	१	११	२१	३	१५४		**१९०**
१०	१	४९	२४	६	१२२	२	**२०४**
जम्मा	**६८**	**८७७**	**६८१**	**४०३**	**२,२२३**	**७८**	**४,३३०**
प्रतिशत	**१.५७**	**२०.२५**	**१५.७३**	**९.३१**	**५१.३४**	**१.८०**	**१००.००**

***माथि उल्लेखित कारणबाहेक अन्य जस्तै औषधोपचार, भ्रमण, द्वन्द, युद्ध आदि ।**

उ.न. = उल्लेख नगरिएको

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा अनुपस्थित रहेका कुल ४,३३० जनसंख्यामध्ये २,२२३ जना अर्थात् ५१.३४ प्रतिशतले अनुपस्थित हुने कारण बारे गरिएको प्रश्नमा अन्य कारणमा उत्तर आएकोले त्यो संख्या के कारणले अनुपस्थित भएको भन्ने अस्पष्ट छ । बाँकी जनसंख्यामध्ये सबैभन्दा धेरै नोकरीको शिलशिलामा ८७७ जना अर्थात् २०.२५ प्रतिशत, अध्ययन/तालिममा ६८१ अर्थात् १५.७३ प्रतिशत र आश्रित अनुपस्थित जनसंख्या ४०३ अर्थात् ९.३१ प्रतिशत देखिन्छ । अनुपस्थित हुने जनसंख्याको कारणहरू हेर्दा नगरपालिका भित्र शिक्षा तथा रोजगारीको पर्याप्त

अवसरहरू नभएर उपयूक्त अवसरको खोजीमा बाहिरिएको तथ्यदेखिन्छ । २,२२३ अनुपस्थित जनसंख्याको अनुपस्थित रहने कारण नखुलेपनि अधिकांश बाहिरिनेहरूमा काम, रोजगारी तथा शिक्षाको खोजीमा नै परिवार सहीत अनुपस्थित रहने हुँदा उनीहरूसँग आश्रित सदस्यहरू विशेषगरी विद्यालय जाने बालबालिका साथमा गएको कारणले हो । वडाअनुसारको विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

२.१३.६ अनुपस्थित हुने कारण र गन्तव्यस्थलका आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण

तालिका नं. २९: अनुपस्थित हुने कारण र गन्तव्यस्थलका आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण

गन्तव्य स्थल	अनुपस्थित हुनुको कारण									जम्मा	प्रतिशत
	व्यापार/व्यवसाय	निजी नोकरी	संस्थागत नोकरी	अध्ययन/तालिम	काम खोज्दै	निर्भर	विवाद	अन्य	उ.न.		
नेपाल (अन्य जिल्ला)	६३	३५७	११४	५७५	३२२	३४९	६	६७	६६	**१,९१९**	**४४.३२**
भारत		१६	१	१६	२०	१४		५	३	**७५**	**१.७३**
मध्य पूर्वी राष्ट्र	२	१५७	९	९	७२८	२	१	२८	२	**९३८**	**२१.६६**
अन्य एसियान राष्ट्र	१	१२२	२४	१६	५१३	४	१	५७		**७३८**	**१७.०४**
अष्टेलिया/न्युजल्याण्ड		५		२७	६	४		२		**४४**	**१.०२**
युरोपियन राष्ट्र		१४	४	१६	२१	८		२	१	**६६**	**१.५२**
क्यानडा/अमेरिका		७		८	१४	१८		३		**५०**	**१.१५**
*अन्य	२	४०	५	१३	२७९	४		१३७		**४८०**	**११.०९**
थाहा नभएको		१	१	१	११				६	**२०**	**०.४६**
जम्मा	**६८**	**७१९**	**१५८**	**६८१**	**१,९१४**	**४०३**	**८**	**३०१**	**७८**	**४,३३०**	**१००**
प्रतिशत	**१.५७**	**१६.६१**	**३.६५**	**१५.७३**	**४४.२०**	**९.३१**	**०.१८**	**६.९५**	**१.८०**	**१००**	

***माथि उल्लेखित कारणबाहेक अन्य जस्तै औषधोपचार, भ्रमण, द्वन्द, युद्ध आदि ।**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा अनुपस्थित रहने कुल ४,३३० जनसंख्यामध्ये अध्ययन, जागिर अर्थात् कामको खोजी लगायत विभिन्न कारण देश भित्रका अन्य जिल्लामा रहेर अनुपस्थित हुनेहरूको संख्या सबैभन्दा धेरै कुल अनुपस्थित ४,३३० जनामध्ये १,९१९ जना रहेका छन् । त्यस्तै दोस्रो गन्तव्य स्थलकोरूपमा मध्यपुर्वी राष्ट्र रहेको छ । समग्रमा हेर्दा अनुपस्थित जनसंख्याको कुल अनुपातमा ४४.२० प्रतिशत जनसंख्या कामको खोजीमा बाहिरिएको तथ्याङ्कले देखाउँछ । यसरी ठूलो हिस्सा जनसंख्या कामको लागि बाहिरिदाँ विप्रेषणले मात्र कालान्तरमा नगरपालिकाको विकास सम्भव हुँदैन । यसका लागि दूरदृष्टि सहीत दिगो सोच र विकासको लक्ष्य लिएर अगाडि बढ्ने युवा जमातको उपस्थिति नगरपालिकामै हुनु अनिवार्य छ । यसरी युवा शक्तिलाई नगरपालिकाकै विकासका लागि परिचालन गरी अनुपस्थित जनसंख्यालाई कम गर्ने प्रभावकारी योजना र त्यसको कार्यान्वयन गर्नु स्थानीय सरकारको लक्ष्य हुन जरुरी छ । अन्य गन्तव्य स्थल र कारणहरूको विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

२.१४ व्यक्तिगत घटना दर्ता

नागरिकले आफ्नो व्यक्तिगत अधिकार उपयोग गर्न राज्यमा विद्यमान कानूनी प्रक्रियाहरू पालना गर्नु पर्ने हुन्छ । नागरिकता, राहदानी, वा अन्य परिचयपत्र लिन, रोजगारी वा उद्यम गर्न, विदेश जान राज्यले आधिकारीक प्रमाणपत्र उपलब्ध गराउँछ । जन्म, मृत्यु, बसाई, सराई विवाह र सम्बन्ध विच्छेदजस्ता घटना समयमा नै दर्ता गर्नु पर्ने हुन्छ । संविधानले नागरिकलाई विभिन्न अधिकारको प्रत्याभूत गरेको छ । यस

प्रकारको सेवा सुविधा र अधिकार प्राप्तीको प्रस्थान विन्दु भनेकै व्यक्तिगत घटना दर्ता हो । राष्ट्रिय तथ्याङ्क बनाउने यसको विश्वव्यापी मान्यता हो । कहाँ कति जन्मे, कतिको मृत्यु भयो कतिले बसाइँसराई गरे, कतिको सम्बन्ध विच्छेद भयो भन्ने कुराको जानकारी राज्यले पाउनु पर्छ । यसको आधारमा सरकारले नीति तथा कार्यक्रम बनाउने हुँदा व्यक्तिगत घटना दर्तासम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

२.१४.१ पाँच वर्षमुनिका बालबालिकाको जन्मदर्ताको आधारमा वडागत विवरण

तालिका नं. ३०: पाँच वर्षमुनिका बालबालिकाको जन्मदर्ताको आधारमा जनसंख्याको विवरण

वडा नं.	जन्मदर्ता भएको		जन्मदर्ता नभएको		उल्लेख नगरिएको		जम्मा
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
१	३१५	६५.१	१६९	३४.९			**४८४**
२	१९९	७४.०	७०	२६.०			**२६९**
३	८१	५७.९	५९	४२.१			**१४०**
४	९८	६२.४	५९	३७.६			**१५७**
५	१२५	५९.५	८४	४०.०	१	०.५	**२१०**
६	१३६	६०.४	८९	३९.६			**२२५**
७	१६६	५७.०	१२५	४३.०			**२९१**
८	१३१	७२.०	५१	२८.०			**१८२**
९	२०७	७४.७	७०	२५.३			**२७७**
१०	१२५	७०.२	५३	२९.८			**१७८**
जम्मा	**१,५८३**	**६५.६**	**८२९**	**३४.४**	**१**	**०.०**	**२,४१३**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा जन्म भएका पाँच वर्षमुनिका २,४१३ बालिबालिकाहरूमध्ये १,५८३ अर्थात् ६५.६ प्रतिशतको जन्मदर्ता गरिएको र ८२९ अर्थात् ३४.४ प्रतिशतको जन्मदर्ता नगरिएको तथ्याङ्क रहेको छ । जन्म, मृत्यु, बसाइ-सराइ र विवाहजस्ता जीवनका प्रमुख व्यक्तिगत घटनाको अनिवार्य र समयमा नै दर्ता गर्नुपर्दछ । यसबाट स्थानीय सरकारलाई यकिन तथ्याङ्कको अभिलेख तयार पार्न सहयोग पुग्दछ भने अर्कोतर्फ नागरिकहरूले राज्यबाट प्राप्त गर्ने सेवा सुविधाका लागि नागरिकको पहिचान कायम गर्न र अन्य कानूनी कृयाकलापहरूमा यसको आवश्यकता पर्दछ तसर्थ जन्मदर्तालाई समयमै अनिवार्य रूपमा गर्न प्रोत्साहन गर्ने कार्य स्थानीय सरकारले गर्नुपर्ने देखिन्छ । नगरपालिकामा ३४.४ प्रतिशत ले जन्मदर्ता नगरेको पाइएकाले जन्मदर्तालाई सत प्रतिशत र समयमा नै गर्ने परिपाटी बसाउन व्यापक जनचेतना फैलाउने कार्यक्रम गर्न जरुरी देखिन्छ । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

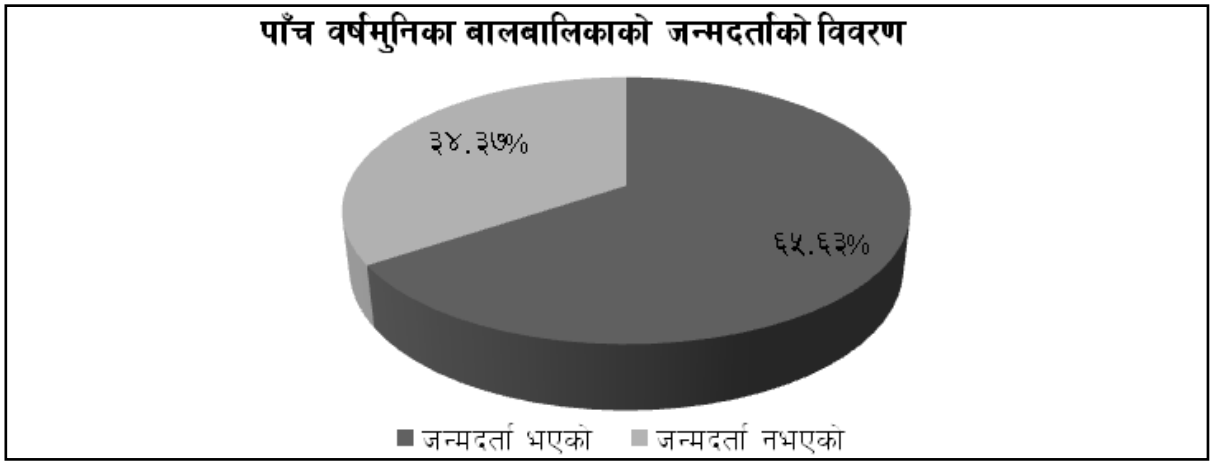

२.१५ घर तथा जमिनमा महिलाको स्वामित्वको आधारमा परिवारको विवरण

तालिका नं. ३१: घर तथा जमिनमा महिलाको स्वामित्व हुने घरधुरीको वितरण

वडा नं.	स्वामित्व भएको परिवार		स्वामित्व नभएको परिवार		थाहा नभएको परिवार		उल्लेख नगरिएको		जम्मा
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
१	६६५	४०.६	९५१	५८.०	२२	१.३	१	०.१	**१,६३९**
२	२९२	३०.४	६६९	६९.५	१	०.१			**९६२**
३	१९८	३९.१	२९३	५७.९	१५	३.०			**५०६**
४	२६०	३९.६	३८८	५९.१	८	१.२	१	०.२	**६५७**
५	३३०	४५.९	३७०	५१.५	१२	१.७	७	१.०	**७१९**
६	३६१	३६.५	५६२	५६.८	६५	६.६	१	०.१	**९८९**
७	५१२	४४.१	६०५	५२.१	४४	३.८	१	०.१	**१,१६२**
८	९१	१९.८	३५८	७८.०	१०	२.२			**४५९**
९	३३२	३५.२	६११	६४.८					**९४३**
१०	२३५	३८.१	३७८	६१.३	३	०.५	१	०.२	**६१७**
जम्मा	**३,२७६**	**३७.९**	**५,१८५**	**५९.९**	**१८०**	**२.१**	**१२**	**०.१**	**८,६५३**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

यस नगरपालिकामा रहेका कुल ८,६५३ परिवारहरू मध्ये ३,२७६ अर्थात् ३७.९ प्रतिशत परिवारहरूको घर तथा जमिनमा महिलाको स्वामित्व रहेको छ भने ५,१८५ अर्थात् ५९.९ प्रतिशत परिवारहरूमा पुरुषको नै स्वामित्व रहेको देखिन्छ। १८० परिवारहरूबाट भने थाहा नभएको उत्तर प्राप्त भयो भने १२ घरपरिवारहरूले उल्लेख नगरिएको देखिन्छ। यस तथ्याङ्कलाई हेर्दा ४० प्रतिशत भन्दा कम घरपरिवाहरूमा जमिन र घरमा महिलाको स्वामित्व रहेको देखिन्छ। हालका वर्षहरूमा शिक्षाको सकारात्मक प्रभाव, सञ्चार माध्यमको विकास र त्यसको प्रचारात्मक प्रभाव, प्रमुख राजनैतिक तथा सामाजिक परिवर्तनजस्ता कारणले लैङ्गिक भेदभाव क्रमशः कम हुँदै गएतापनि नगरपालिकाको तथ्याङ्कलाई हेर्दा जम्मा ३७.९ प्रतिशत महिलाहरूमा नाममात्रको जग्गा जमिनको स्वामित्व रहेको छ। यस तथ्यले लैङ्गिक असमानता हटाउन राज्यले प्रभावकारी कदमहरू कडाइका साथ चाल्नु अनिवार्य छ। तथ्याङ्कको वडागत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

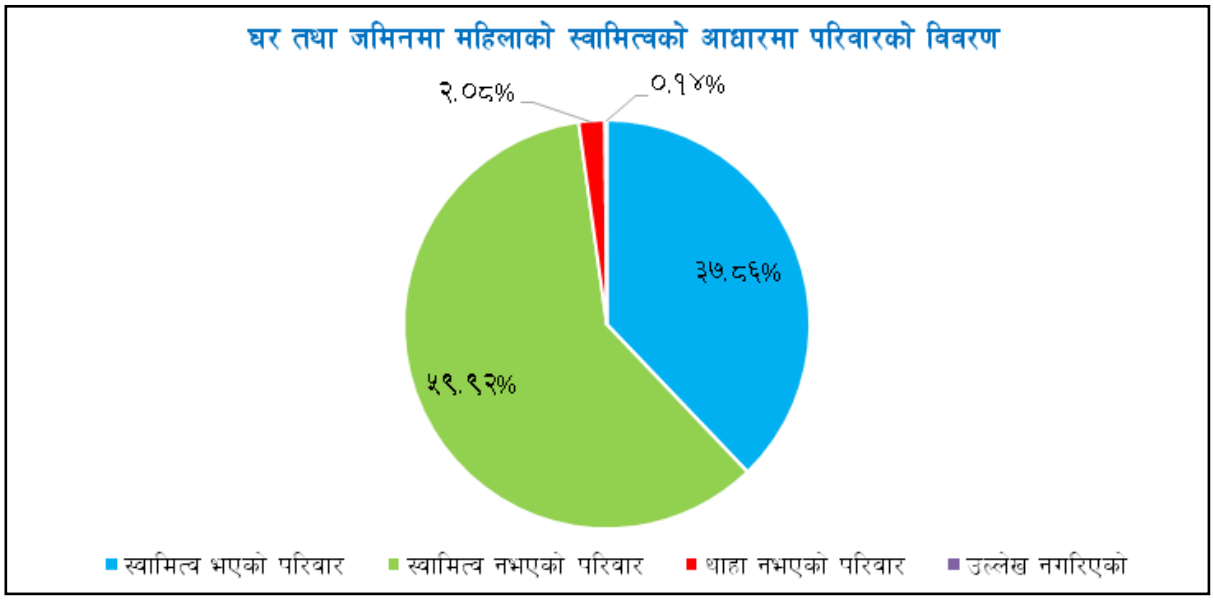

२.१६ विगत १२ महिनामा मृत्यु भएका परिवारका सदस्यहरूको संख्याको आधारमा घरधुरीको विवरण

तालिका नं. ३२: विगत १२ महिनामा मृत्यु भएका परिवारका सदस्यहरूको संख्याको आधारमा घरधुरीको विवरण

वडा नं.	जम्मा परिवार संख्या	परिवारका सदस्य मृत्यु भएका परिवारको संख्या	परिवारका सदस्य मृत्यु भएका परिवारको प्रतिशत	मृतकको संख्या
१	१,६३९	३२	२.०	**३२**
२	९६२	१५	१.६	**१५**
३	५०६	९	१.८	**१०**
४	६५७	८	१.२	**८**
५	७१९	११	१.५	**१२**
६	९८९	१८	१.८	**१८**
७	१,१६२	२६	२.२	**२६**
८	४५९	८	१.७	**८**
९	९४३	१६	१.७	**१६**
१०	६१७	१४	२.३	**१४**
जम्मा	**८,६५३**	**१५७**	**१.८**	**१५९**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

यस नगरपालिकामा रहेका कुल ८,६५३ घरपरिवारहरू मध्ये १५७ परिवारहरूमा परिवारका सदस्यहरू मध्ये बाट कुनै न कुनै कारणले मृत्यु भएको पाईयो । नगरपालिकामा विगत १२ महिनामा कुल १५९ जनाको मृत्यु भएको देखिन्छ। वडागत विस्तृत तथ्याङ्क तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ। माथिको तथ्याङ्कको आधारमा नगरपालिकाको कोरा मृत्युदर निकाल्न नगरपालिकाको कुल जनसंख्यालाई मध्य वर्षको जनसंख्या मान्दा प्रतिहजार जनसंख्यामा ४.६५ जना अर्थात् ५ जनाको हाराहारीमा मरेको देखिन्छ।

$$\text{विगत १२ महिनाको कोरा मृत्युदर} = \frac{\text{मृत्यु संख्या}}{\text{मध्य वर्षको जनसंख्या संख्या}} \times १०००$$

२.१७ उमेर र लिङ्गअनुसार मृत्यु संख्याको विवरण

तालिका नं. ३३: उमेर र लिङ्गअनुसार मृत्यु संख्याको विवरण

मृतकको उमेर समूह	मृतक पुरुष	मृतक महिला	जम्मा
००-४ वर्ष	४		**४**
१०-१४ वर्ष	१		**१**
१५-१९ वर्ष	३	२	**५**
२५-२९ वर्ष	६	१	**७**
३०-३४ वर्ष	४	३	**७**
३५-३९ वर्ष	३	५	**८**
४०-४४ वर्ष	६	५	**११**
४५-४९ वर्ष	३	६	**९**
५०-५४ वर्ष	४	४	**८**

मृतकको उमेर समूह	मृतक पुरुष	मृतक महिला	जम्मा
५५-५९ वर्ष	१०		**१०**
६०-६४ वर्ष	१०	३	**१३**
६५-६९ वर्ष	८	६	**१४**
७०-७४ वर्ष	९	७	**१६**
७५+वर्ष	२६	२०	**४६**
जम्मा	**९७**	**६२**	**१५९**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा विगत १२ महिनामा मृत्यु हुनेहरूको संख्यालाई हेर्दा सबैभन्दा बढी मृत्यु संख्या ७५ वर्षभन्दा माथिको उमेर समूहका देखिन्छन् । नगरमा सबैभन्दा कम मृत्यु हुने उमेर समूह भने १० देखि १४ वर्षको देखिन्छ । चौधौ आवधिक योजनाका अनुसार नेपालमा जन्मदाको बखत आम नेपालीको औषत आयू ६९ वर्ष उल्लेख गरिएको छ । सामान्यतया उमेर पुगेर हुने मृत्युलाई प्राकृतिक मान्न सकिन्छ तसर्थ यस नगरपालिकामा बढी मृत्यु हुने उमेर समूह हेर्दा ६० वर्षमाथिको नै देखिन्छ । यद्यपि पछिल्लो समय औषधी विज्ञान र चिकित्सा पद्धतिमा भएको उच्च विकास र आधुनिक औषधि उपचारमा वृद्धि भएको पहुँच र क्रमिक रूपमा स्वास्थ्य चेतनाको वृद्धिका कारण नेपालको औषत आयुसमेत विगतका वर्षभन्दा बढ्दै गई रहेको छ ।

खण्ड ३: भू-उपयोग

३.१ नगरपालिकाको वर्तमान भू-उपयोगसम्बन्धी विवरण

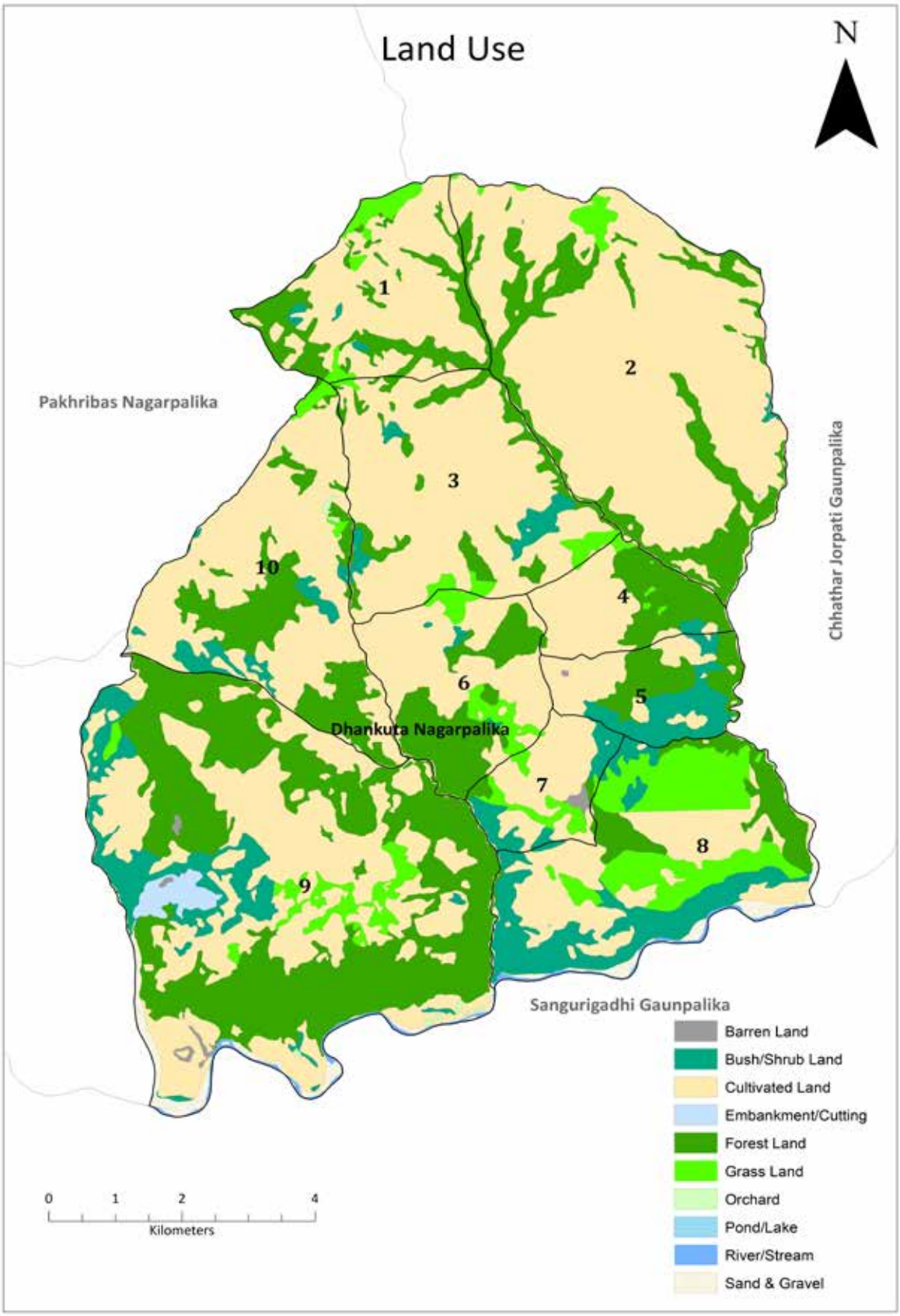

नक्सा स्रोत:भूमि सूचना र अभिलेख विभाग

भू-उपयोग योजना स्थानीय सरकारको लागि महत्वपुर्ण हुन्छ। नगरपालिकाहरूको योजना निर्माण चाहे औद्योगिक, व्यापारिक वा आवासिय होस यसमा कतै न कतै भू-उपयोग योजनाको आवश्यकता पर्दछ। भू-उपयोग योजना सोचेका भन्दा कैयन गुणाले स्थानीय सरकारको नीति निर्माणमा असर पर्दछ। उदाहरणको लागि स्थानीय सरकारले कुनै पनि निर्माण संस्थालाई आवासीय वा व्यापारिक प्रयोजनको लागि ठूला अपार्टमेन्टहरू निर्माणको अनुमति दिन लागेको, विद्यालयको कक्षा कोठा वा नयाँ भवन निर्माणको तयारी, बाटो निर्माण, वा अस्पताल निर्माण जस्ता कार्यहरू सञ्चालन गर्न भू-उपयोग योजना छ भने सो निर्माण गर्दा बढी प्रभावकारी हुने निर्णय गरी निर्माण प्रक्रृयामा लैजान सकिन्छ। भू-उपयोग योजनाले स्थानीय सरकारलाई जमिनको प्रकृति अनुसारको क्षेत्र छुट्याउन तथा विकास निर्माणका कार्यहरू विस्तार गर्न सहजता पुऱ्याउँछ। नेपालको संविधान २०७२ ले पनि स्थानीय सरकारहरूलाई आफ्नो क्षेत्रभित्रका विभिन्न किसिमका शहरी विकासका योजनाहरू तथा स्थानीय आवश्यकता अनुसारका विकास निर्माण कार्यहरू गर्न पाउने अधिकार प्रदान गरेको छ। विस्तृत रूपमा हेर्दा भू-उपयोग योजना वनाउने कार्य प्रदेश सरकार र संघीय सरकारको कार्यसुचि भित्र परेका छन् र थप स्थानीय भू-उपयोग योजना वनाउने कार्य स्थानीय सरकारको कार्य हो भनी शहरी विकास मन्त्रालयले प्रकाशन गरेको भू-उपयोग नीतिमा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. ३४: नगरपालिकाको वर्तमान भू-उपयोगसम्बन्धी विवरण

क्र.सं	विवरण	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	प्रतिशत
१	खेतीयोग्यजमिन	६२.१७	५६.११
२	वनजंगल	२९.५२	२६.६४
३	बागबानी बगैंचा	०.१०	०.०९
४	घाँसे जमिन	७.०५	६.३६
५	झाडी	८.८०	७.९४
६	वगर	१.८२	१.६४
७	बाँझो जमिन	०.२३	०.२१
८	खोला, नाला	०.५३	०.४८
९	कटान क्षेत्र	०.५८	०.५२
१०	अन्य	०.०१	०.०१
जम्मा		**११०.८०**	**१००**

माथिको तालिकाले धनकुटा नगरपालिका भित्रको जमिनको वर्गिकरण जनाउँदछ। यो वर्गिकरण आधिकारिक रूपमा नभई भुमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालयको GIS तथ्याङ्कबाट तयार गरिएको विश्लेषण हो। यस नगरपालिका भित्र खेतीयोग्य जमिन ५६.११ % र वन जंगल २६.६४ % देखिन्छ तर हाल यो भुभागहरूमा बस्ती र वजारहरू विकास भएका छन। धनकुटा नगरपालिकामा जमिन को खण्डिकरणले गर्दा सेवा कार्यालय, व्यापारिक प्रयोजन, संस्थागत र औद्योगिक क्षेत्रहरू छुट्टाछुट्टै हुने गरि व्यवस्थापन भएको देखिन्न। आवासीय क्षेत्रमा पनि निर्माणको कुनै मापदण्डहरू कडाइका साथ प्रयोग गरेको देखिदैन। उदाहरणको लागि वल्लो घरमा आवासीय तर पल्लोघरमा काठको कारखाना अथवा फलामको काम हुने गरेको जसले गर्दा आबास क्षेत्र कुरूप र ध्वनी प्रदुषित बनेको देखिन्छ।

नेपाल सरकार शहरि विकास मन्त्रालयका विभिन्न समयका निति नियम, भवन निर्माणका नियम तथा उपनियमहरू लगायतको प्रयोग तथा अनुशरण गरिएको पाईन्छ। तर बस्तीहरूलाई कसरी एकरूपता बवनाउने र समय सापेक्ष बस्ती विकासको कार्य गरिरहेको पाईदैन। शहरी विकास मन्त्रालयको विभिन्न निर्देशनहरूले कुनै एउटा मात्र क्षेत्र नभई बृहद क्षेत्र समेट्न खोजिएको तर नियमन र अनुगमन नहुँदा प्रयोगमा झण्झटिलो र प्रयोगमा समस्या देखिएको छ किनकि यो निर्देशिकाहरू कुनै स्थान वा परिवेश विशेष हुने गरि बनाईएको छैन। हरेक योजना निर्माणमा र उपयोगमा जनताको प्रत्यक्ष सहभागिता र सहयोगको आवश्यकता महत्वपुर्ण रहन्छ। चलि आएको योजना निर्माण प्रकृया तथा विकासका कार्यक्रमहरू विज्ञद्वारा नै तोकिने गरेको छ।

जनसहभागिताको नाउँमा मात्र देखिने तर जनस्तरको आवाज योजना निर्माणमा फिक्का हुने कारणले नै योजना जनअपेक्षा अनुरूप नबन्ने र जनसमुदायले ग्रहण नगर्ने समस्या रही रहेको छ। जबसम्म नागरिकले आफ्नो योजना आफैं बनाएर उपयोग गर्ने समेत वातावरण बन्दैन, योजना बन्छ मात्र सही कार्यान्वयन हुँदैन।

त्यसैले धनकुटा नगरपालिकाको आगामी योजनाहरूको निर्माणलागि बढी भन्दा बढी जनसहभागिता बृद्धि गर्नपर्ने देखिन्छ। संघीयताको कार्यान्वयन पश्चात धेरै नीति नियम, कानुन निर्माण गर्ने अधिकार स्थानिय सरकारमा रहेको छ। अब स्थानिय सरकारले स्थानीयस्तरमा ध्यान दिन जरुरी छ। अबका योजना निर्माणमा बढी भन्दा बढी जनसहभागिता बढाउने, समस्या पहिचानमा जनसहभागिता र परियोजना सञ्चालनमा अपनत्व बढाउन स्थानीय सरकारले विषेश ध्यान दिनुपर्छ। विकास निर्माणका कार्यहरूमा सहजीकरण गर्न भनि राज्यले पूर्वाधार विकास तथा विश्वका शहरहरू जो सफल र सुन्दर देखिएका छन उनिहरूले आफ्ना निति नियमहरू कडाईका साथ प्रयोग गरेर नै यो प्राप्ती गरेका छन। जुन नगरपालिकाहरू सक्षम देखिए उनीहरूले आफ्ना नागरिकहरूकै बलमा प्राप्त गरेका हुन। नगर सरकारहरूले आफ्नो दीर्घकालिन योजनाहरू बनाउन नसक्ने हो भने नगरको सेवा प्रवाहमा भारि गिरावट आउन सक्छ। नगरपालिकाले नापि विभागको सहयोग लिएर आफ्नो भू-उपयोग योजना निर्माण गर्न सक्दछ। भू-उपयोग योजना योजनामा मात्र नभई व्यवहारिक बनाई कार्यान्वयनमा लैजान जरुरी देखिन्छ।

३.२ परिवार बसोबास गरिरहेको घर रहेको जग्गाको लालपूर्जासम्बन्धी विवरण

नगरपालिकामा रहेका कुल ८,६५३ परिवारहरू मध्ये आफ्नै स्वामित्वमा लालपुर्जा भएको जमिनमा घर बनाउने परिवारको संख्या ६,३१० अर्थात् ७२.९२ प्रतिशत, लालपुर्जा नभएको जमिनमा घर बनाउने परिवारको संख्या १,३१८ अर्थात् १५.२३ प्रतिशत रहेका छन् भने बाँकि ९.५७ प्रतिशत थाहा नभएको र २.२८ प्रतिशत लागु नहुने अर्थात् आफ्नो घर नहुने परिवारहरू रहेका छन्। यसरी लालपुर्जा विहिन परिवारहरू सुकुम्बासी भएकोले राज्यले यस्ता परिवारहरूको सुनिश्चित आवासको व्यवस्था गरिदिनुपर्दछ। तसर्थ यस्ता भूमिहिन वर्गको समुचित व्यवस्थापन गर्नुपर्ने दायित्व नगरपालिकामा रहेको छ। यसका लागि एकीकृत रूपमा सुरक्षित तथा कम खर्चमा हुने आवासका योजना निर्माण गरी लागु गर्नुपर्छ। थप वडागत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ३५: परिवार बसोबास गरिरहेको घर रहेको जग्गाको लालपूर्जासम्बन्धी विवरण

वडा नं.	लालपुर्जा भएको	लालपुर्जा नभएको	थाहा नभएको	लागु नहुने	जम्मा परिवार संख्या
१	१,०९१	२७३	२६४	११	**१,६३९**
२	७९८	१५१	१२	१	**९६२**
३	२८४	२०३	१७	२	**५०६**
४	४९७	१०५	४४	११	**६५७**
५	५४१	४४	७३	६१	**७१९**
६	७६५	११२	१११	१	**९८९**
७	९००	७५	७९	१०८	**१,१६२**
८	२६८	१५४	३७		**४५९**
९	७००	११८	१२३	२	**९४३**
१०	४६६	८३	६८		**६१७**
जम्मा	**६,३१०**	**१,३१८**	**८२८**	**१९७**	**८,६५३**
प्रतिशत	**७२.९२**	**१५.२३**	**९.५७**	**२.२८**	**१००.००**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

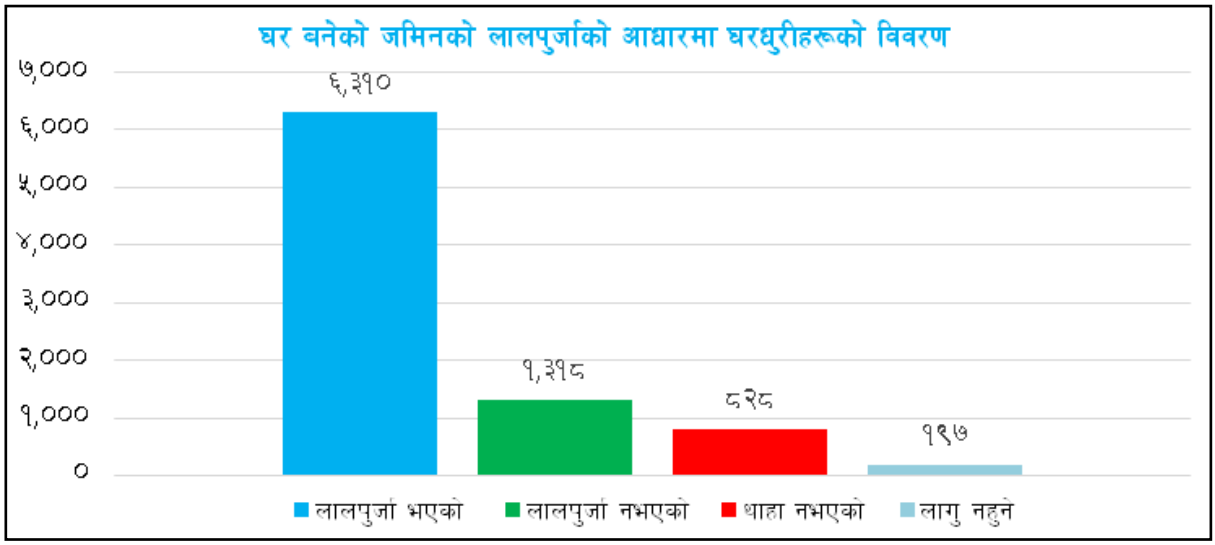

३.३ परिवार बसोबास गरिरहेको घरको घर निर्माण सम्पन्न प्रमाणपत्रको आधारमा परिवारको विवरण

नगरपालिकामा लालपुर्जा भएको आफ्नै जमिनमा घर निर्माण गरेका ८,६५३ परिवारहरू मध्ये जम्मा १,४१५ अर्थात् १६.३५ प्रतिशत परिवारहरू सँग मात्र घर निर्माण सम्पन्न प्रमाणपत्र रहेको छ भने ६,०२१ अर्थात् ६९.५८ प्रतिशत परिवारहरूसँग घर निर्माण सम्पन्न प्रमाणपत्र छैन । त्यस्तै १,०२० अर्थात् ११.७९ प्रतिशत परिवारहरूले थाहा नभएको अपष्ट उत्तर दिएका छन् । यस अवस्थालाई हेर्दा नगरपालिकाका ७० प्रतिशतभन्दा बढी परिवारहरूले भवन निर्माणका सुरक्षित विधिहरू नअपनाइ घर बनाइएका हुन सक्छन् । घर निर्माण गर्दा राष्ट्रिय भवन निर्माण संहिताको पालना गरी नगरपालिकाले भवन निर्माण मापदण्ड लागु गरी भवन सुरक्षा संवेदनशिलतामा ध्यान दिनु आवश्यक छ । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका नं. ३६: घर निर्माण सम्पन्न प्रमाणपत्रको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	घर निर्माण सम्पन्न प्रमाणपत्र भएको	घर निर्माण सम्पन्न प्रमाणपत्र नभएको	थाहा नभएको	उल्लेख नगरिएको	जम्मा परिवार संख्या
१	२८२	९८६	३६०	११	१,६३९
२	२८	९२८	५	१	९६२
३	१४	४७९	११	२	५०६
४	८५	४८७	७४	११	६५७
५	१८८	३२८	१४२	६१	७१९
६	१८१	६२६	१८१	१	९८९
७	५७२	३३८	१४४	१०८	१,१६२
८	७	४३९	१३	०	४५९
९	१५	९०५	२१	२	९४३
१०	४३	५०५	६९	०	६१७
जम्मा	१,४१५	६,०२१	१,०२०	१९७	८,६५३
प्रतिशत	१६.३५	६९.५८	११.७९	२.२८	१००.००

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

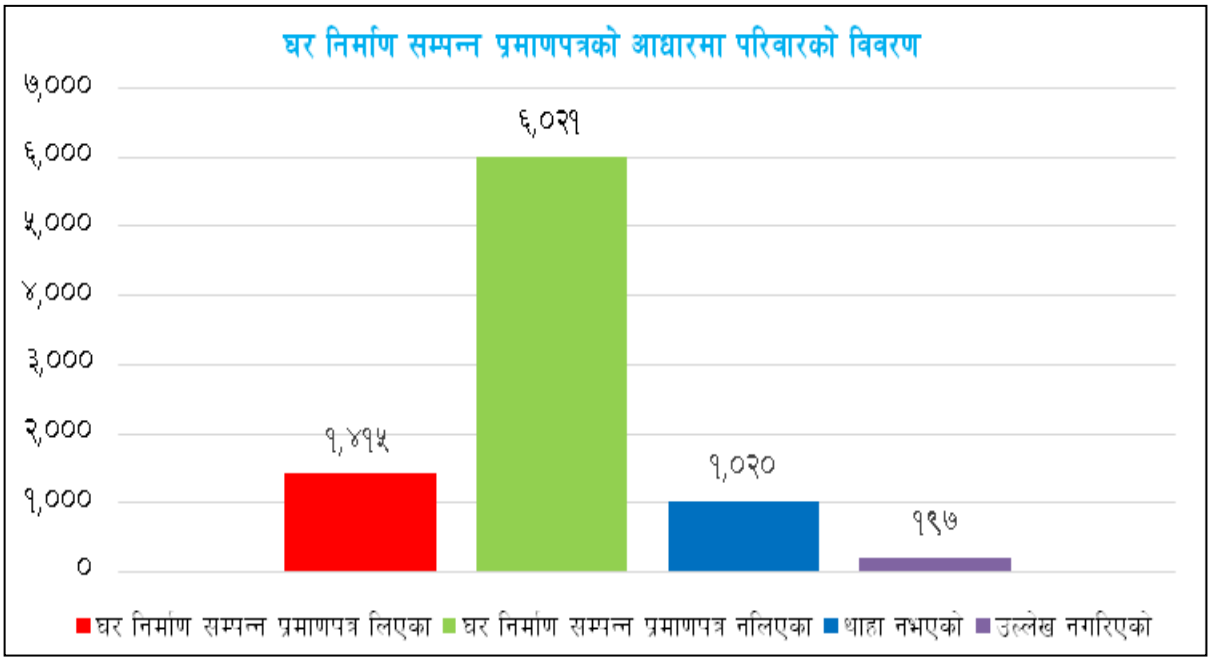

३.४ कोठा वा फ्ल्याट भाडामा दिएका परिवारहरूको वडागत विवरण

तालिका नं. ३७ कोठा वा फ्ल्याट भाडामा दिएका परिवारहरूको वडागत विवरण

वडा नं.	भाडामा दिएको		भाडामा नदिएको		उल्लेख नगरिएको		जम्मा संख्या
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
१	२१३	१३.०	१,४१५	८६.३	११	०.७	**१,६३९**
२	८	०.८	९५३	९९.१	१	०.१	**९६२**
३	३	०.६	५०१	९९.०	२	०.४	**५०६**
४	५३	८.१	५९३	९०.३	११	१.७	**६५७**
५	१२१	१६.८	५३७	७४.७	६१	८.५	**७१९**
६	७६	७.७	९१२	९२.२	१	०.१	**९८९**
७	२०८	१७.९	८४६	७२.८	१०८	९.३	**१,१६२**
८		०.०	४५९	१००.०	०	०.०	**४५९**
९	१५	१.६	९२६	९८.२	२	०.२	**९४३**
१०	५७	९.२	५६०	९०.८	०	०.०	**६१७**
जम्मा	**७५४**	**८.७**	**७,७०२**	**८९.०**	**१९७**	**२.३**	**८,६५३**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा रहेका ८,६५३ घरपरिवारहरू मध्ये ८९ प्रतिशत परिवारहरूले कोठा भाडामा लगाएका छैनन् । जम्मा ७५४ अर्थात् ८.७ प्रतिशत घरधुरीहरूले मात्र कोठा भाडामा लगाएको पाइन्छ । पूर्ण रूपमा ग्रामीण परिवेशमा रहेको यो नगरपालिकामा भाडामा बस्नेको संख्या निकै कम रहेको छ । यो अत्यन्त कम संख्या हो । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

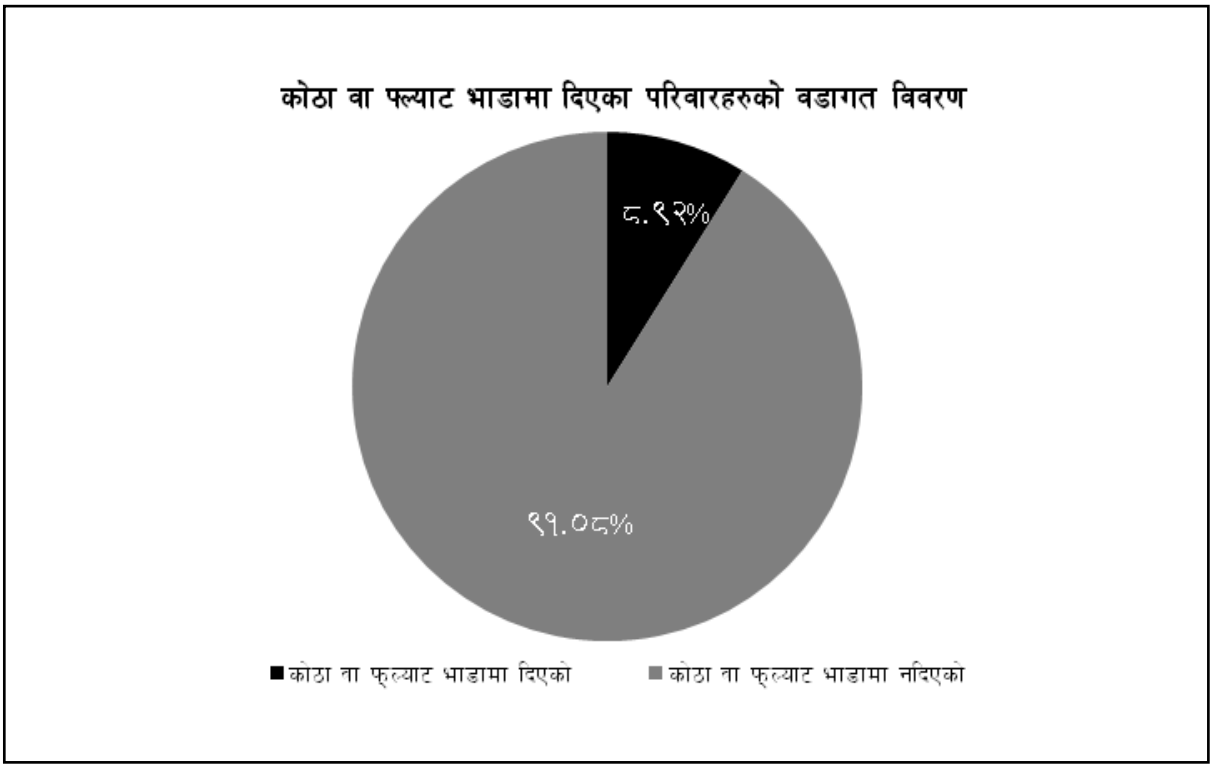
कोठा वा फ्ल्याट भाडामा दिएका परिवारहरुको वडागत विवरण
८.९२%
९१.०८%
कोठा वा फ्ल्याट भाडामा दिएको
कोठा वा फ्ल्याट भाडामा नदिएको

खण्ड ४: आर्थिक क्षेत्र तथा रोजगार स्थिति

४.१ नगरपालिकाको वित्तीय स्थिति

धनकुटा एक ऐतिहासिक, धार्मिक र पर्यटकीय महत्वको क्षेत्र भएकोले नगरपालिकाको अर्थतन्त्र मुख्यतः व्यापार, व्यवसाय, नोकरी, कृषि, वन, कुखुरापालन, बाख्रापालन, थोक तथा खुद्रा बजार, होटल, रेस्टुरेन्ट, पर्यटन तथा सेवाजस्ता क्षेत्रमा भएको देखिन्छ। उपयुक्त हावापानी र माटोको बनोट भएको यस नगरपालिका कृषिको लागि उपयुक्त उर्वर माटो भएको मध्य पहाडी क्षेत्र भएको हुँदा नगरपालिकामा अधिकांश घरपरिवार प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा कृषि व्यवसायमा संलग्न रहेका छन्। नगरपालिकाको सबै वडाहरूमा क्रमिक रूपमा सडक सञ्जालका विस्तार भई रहेका कारण नगरपालिकाको पूर्वाधार विकासमा थप सहज भएको छ । कृषि, व्यापार, सेवामूलक व्यवसाय साथै यस नगरपालिकामा रहेका केही साना तथा घरेलु उद्योग व्यवसायहरू यहाँका आर्थिक कृयाकलापहरू हुन् । यस नगरपालिकाको वैकल्पिक आर्थिक आधार वैदेशिक रोजगारसमेत रहेको देखिन्छ ।

प्राकृतिक सौन्दर्यको धनी, जैविक विविधता एवं साँस्कृतिक विविधताले भरिपूर्ण रहेका कारण नेपालको आकर्षक गन्तव्यहरू मध्ये धनकुटा जिल्ला र विशेषतः धनकुटा नगरपालिका महत्वपूर्ण स्थानमा रहेको छ । विभिन्न किसिमका जातजातिको विभिन्न किसिमका संस्कृति, रहनसहन तथा चाडपर्वलगायत उल्लेख्य संख्यामा रहेका धार्मिक, पौराणिक महत्वका स्थलहरू नगरपालिकाको प्रमुख पर्यटकीय आकर्षणको रूपमा रहेका छन् ।

यस नगरपालिकामा आधुनिक कृषि तथा पशुपालनलाई बढी जोड दिनुको साथै विभिन्न जडिबुटीहरू अमला, चुत्रो, सुगन्धवाल, सजीवन, दालचिनी, राजवृक्ष, हर्रो, बर्रो, कुरिलोजस्ता विभिन्न अमूल्य जडीबुटीहरू पाईने भएको हुँदा प्राकृतिक स्रोत र उपलब्ध कच्चा पदार्थको उपयोग गरी साना उद्योगमा लगानी गरी पर्यटकीय क्षेत्रहरूलाई व्यवस्थित बनाइ पर्यटक भित्र्याउन सकेको खण्डमा नगरपालिकाको अर्थतन्त्र मजबुद हुने सुनिश्चित देखिन्छ ।

४.१.१ स्थानीय कर तथा गैर करहरूको विवरण

घरधुरी सर्भेक्षणबाट प्राप्त विवरण बमोजिम स्थानीय कर तथा गैरकरहरूका लागि सम्वन्धित विवरणहरू देहाय बमोजिम तालिकामा उल्लेख गरिएको छ । देहाय बमोजिमका तालिकाहरूमा उल्लेख भए बमोजिम नगरपालिकाले संविधान तथा प्रचलित कानून बमोजिम उठाउन सक्ने मुख्य करहरूसँग सम्वन्धित रहेका छन् । साथै प्रदेश तहका सरकारले उठाउन सक्ने सवारी साधन कर सम्बन्धी करदाता संख्याको विवरणलाई समेत उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ३८: स्थानीय करहरूको विवरण

मुख्य कर	कुल करदाता संख्या	आ.व. ०७४।७५ मा करको कर तिर्ने करदाता संख्या
सम्पत्ति कर		
(क) घरजग्गा	७,७४५	७,१६९
(ख) जग्गा	३,५०६	
व्यवसाय कर	१,२३५	१,०५०
घर/जग्गा बहाल कर		
(क) परिवार	१,२९२	

(ख) व्यवसायी प्रयोजन	६०७	
(ग) जग्गा भाडा	३०	
सवारी साधन कर		
मोटरसाईकल/स्कुटर	१,४०१	
कार/जीप/भ्यान (निजी प्रयोगको लागि)	१३९	
अन्य सवारी/ढुवानी साधन (बस, ट्रक, टिपर आदि)	१०७	
ट्याक्टर	७२	

नोटः कृषि प्रयोजनका लागि जमिन भएका परिवार संख्याका आधारमा जग्गाको विवरण राखिएको ।

स्रोतः राजश्व शाखा, धनकुटा नगर कार्यपालिकाको कार्यालय तथा घरधुरी तथ्याङ्क संकलन २०७५

घरधुरी वा परिवार संख्याका आधारमा हेर्दा कुल ८,०६६ मध्ये सम्पत्ति करदाताको रूपमा ७,७४५ रहेको छ । उक्त संख्या नीजि तथा अन्य घर भएको जग्गाको स्वामित्वको संख्याका आधारमा यकिन गरिएको हो र बाँकी गुठी ६९ र सार्वजनिक ठाउँ/सुकुम्बासी जग्गामा रहेका २५२ को संख्यालाई समावेश गरिएको छैन । साथै ३,५०६ कृषि प्रयोजनका लागि जमिन भएका वा भोगचलन गर्ने परिवार संख्या रहेको छ । माथि उल्लेख गरिएका घर तथा जग्गाको भोगचलन गर्ने परिवार संख्याका आधारमा नगरपालिकाले प्रचिलत कानून बमोजिम सम्पत्ति कर उठाउन सक्दछ भने कृषि प्रयोजनका लागि जमिनमा मालपोत (भूमिकर) लगाउन सक्नेछ । यी घर तथा जग्गाको जिआइएस मार्फत लगतको अभिलेखन तथा व्यवस्थापन गरी सम्पत्ति कर तथा मालपोत भूमिकर तिर्ने करदाताको पहिचान सहीत कर संकलन गर्न सक्दछ ।

साथै नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका विभिन्न किसिमका उद्योगी व्यवसायीहरूको संख्या १,२३५ रहेको छ, जसमध्ये कुनै पनि निकायमा दर्ता नभएका व्यवसायीहरूको संख्या ३७१ रहेको छ । यी व्यवसायीहरूबाट नगरपालिकाले व्यवसाय कर संकलन गर्न सक्दछ । संविधानले नगरपालिकालाई घर तथा जग्गा बहाल कर संकलन गर्ने अधिकार दिएको छ । यस सन्दर्भमा सर्वेक्षणबाट प्राप्त विवरण अनुसार नगरपालिका क्षेत्रभित्र १,२९२ परिवार घरभाडामा वस्ने गरेको, व्यवसाय प्रयोजनका लागि ६०७ व्यापारीहरू भाडामा बसेको र जग्गाभाडामा लगाएको संख्या ३० रहेकोले घरजग्गा बहालबाट नगरपालिकाले यथेष्ट रकम संकलन गर्न सक्दछ । घरधुरी बमोजिम उल्लेखित परिवार संख्याका आधारमा सवारी साधन (मोटरसाईकल/स्कुटर, कार/जीप/भ्यान, बस, ट्रक, टिपर र ट्याक्टर) रहेकोले न्यूनत्तम रूपमा सोही बमोजिम सवारी साधनको संख्या उल्लेख गरिएको छ । प्रचलित कानून बमोजिम प्रदेशले लगाएको र उठाएको सवारी साधन करबाट स्थानीय तहलाई समेत बाँडफाँट गर्ने व्यवस्था भए बमोजिम धनकुटा नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र रहेका सबै किसिमका कुल १,७१९ सवारी साधनहरू (मोटरसाइकल, कार, जिप, बस, ट्रक लगायत अन्य सवारीसाधन) को विवरण प्रदेश सरकारलाई उपलब्ध गराई सो को दर्ता तथा नविकरणबाट के कति रकम बाँडफाँट मार्फत प्राप्त हुन सक्दछ भन्ने विषयमा समेत यकिन गर्न सक्दछ । सबै करहरूको वडागत रूपमा विस्तृत विवरण तल ४.१.२ अन्तर्गतको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ । यसका अलावा नगर क्षेत्रभित्र रहेका इ रिक्सा तथा अटो रिक्सा सञ्चालनमा रहेतापनि के कति संख्यामा छन् सो को विवरण प्राप्त हुन सकेन । प्रचलित कानून बमोजिम नगरपालिकाले अटो तथा इ रिक्सालाई करको दायरामा ल्याइ करको दर र संख्याका आधारमा रकमको अनुमान गर्न सक्दछ ।

नगरपालिकाबाट प्राप्त विवरण अनुसार आ.व. ०७४।७५ मा सम्पत्ति करको दायरामा आई एकीकृत सम्पत्ति कर तिर्ने करदाता संख्या ७,१६९ रहेको छ । यस हिसाबले घरधुरी सर्वेक्षणबाट प्राप्त विवरण अनुसार कुल करदाता संख्या मध्ये गत आर्थिक वर्षमा कर तिर्ने करदाता केवल ६४ प्रतिशत रहेका छन् भने व्यवसाय

कर तिर्ने करदाता केवल ८५ प्रतिशत देखिन्छ । घरजग्गा बहाल कर तिर्ने संख्या उल्लेख भएको पाइदैन । विज्ञापन कर तथा मनोरञ्जन कर संख्या यकिन नभएतापनि विगतमा नगरपालिकाले न्यून रकममा उठाएको देखिन्छ । नगरपालिकाले संविधान बमोजिम विज्ञापन कर र मनोरञ्जन कर उठाउन सक्नेछ ।

४.१.२ वडागत रूपमा करदाताहरूको विवरण

नगरपालिका क्षेत्रभित्र मुख्य करका क्षेत्रका (स्थानीय तथा प्रदेश तहका) करदाताहरूको विवरण वडागत रूपमा देहाय बमोजिम रहेका छन्:

तालिका नं. ३९: वडागत रूपमा करदाताहरूको विवरण

वडा नं	सम्पत्ति कर*	व्यवसाय कर	घर जग्गा बहाल कर				सवारी साधन कर			
			परिवार	व्यवसायी[1]	भाडाको जग्गा	जम्मा	मोटर साइकल, स्कुटी	कार/जीप/भ्यान (निजी प्रयोगको लागि)	अन्य सवारी साधन (बस, ट्रक, टिपर, आदि)	ट्याक्टर
१	१,४६०	४७३	४०५	२९२	३	७००	२६२	४१	३५	२२
२	९५४	१७	९	०	१	१०	६०	६	४	६
३	५०२	१८	२६	१		२७	९७	८	५	५
४	५७०	४९	७३	२	१	७६	१२८	९	६	४
५	६८२	१३२	२०२	५२	३	२५७	१७१	१९	८	४
६	८४३	११४	१७३	४०	६	२१९	२३७	२५	१९	३
७	१,०४८	३५०	३२३	१९३	१४	५३०	२७३	२२	१८	४
८	४४७	६		१		१	१९	०	१	१
९	७९७	५४	५३	१५	१	६९	८९	२	४	१८
१०	४४२	२२	२८	११	१	४०	६५	७	७	५
जम्मा	**७,७४५**	**१,२३५**	**१,२९२**	**६०७**	**३०**	**१,९२९**	**१,४०१**	**१३९**	**१०७**	**७२**

***नोटः नीजि घरसंख्या मात्र (सार्वजनिक तथा गुठीबाहेक)** स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क संकलन, २०७५

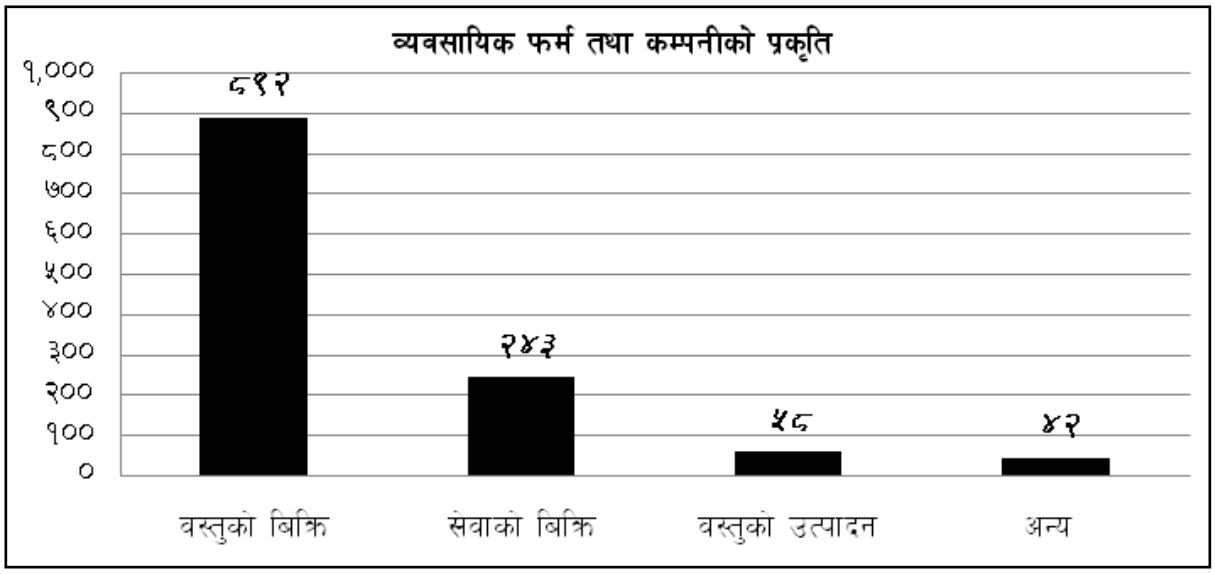

४.१.३ घर तथा जग्गा बहाल सम्बन्धी

माथि तालिकामा उल्लेख भए बमोजिम आवासीय (परिवार) तथा व्यवसाय प्रयोजनका लागि भाडामा लागेका घरहरू (भाडाको जग्गा समेत) र सो बमोजिम मासिक भाडा रकमको विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ ।

तालिका नं. ४०:भाडाको घरमा बस्ने परिवार तथा उद्योग व्यवसायीहरूको संख्या र औसत भाडा रकम

वडा नं.	रु. २,००० भन्दा कम तिर्ने		रु. २,००१-३,००० तिर्ने		रु. ३,००१-५,००० सम्म तिर्ने		रु. ५,००१-१०,००० सम्म तिर्ने		रु. १०,०००-५०,००० सम्म तिर्ने		रु. ५०,००० माथि तिर्ने		थाहा नभएको/उल्लेख नगरिएको		जम्मा भाडामा बस्ने		औषत भाडा रकम रु.	
	परिवार	व्यापारिक र जग्गा	परिवार	व्यापारिक र जग्गा	परिवार	व्यापारिक र जग्गा	परिवार	व्यापारिक र जग्गा	परिवार	व्यापारिक र जग्गा	परिवार	व्यापारिक र जग्गा	परिवार	व्यापारिक र जग्गा	परिवार	व्यापारिक र जग्गा	परिवार	व्यापारिक र जग्गा
१	१९३	२३	५१	२२	४०	६३	५८	९५	५७	७५			६	१७	४०५	२९५	५,६२८	९,१३६
२	४				३		२	१							९	१	३,९४४	९,०००
३	१५		४	१	२		३		१		१				२६	१	५,४६२	३,०००
४	५६	१	५		१०	१			२	१					७३	३	२,५१२	१७,३३३
५	१३६	२१	३५	८	२०	१३	९	९	२	२				२	२०२	५५	२,५५४	३,६४४
६	१०८	९	२४	५	२२	१०	१४	१०	५	११				१	१७३	४६	२,८६६	७,४६५
७	१८५	२८	५५	२८	३९	३१	३१	६८	११	३९		१	२	१२	३२३	२०७	३,१७०	७,२९४
८						१										१		५,०००
९	३३	७	१४	६	५	२			१	१					५३	१६	२,३११	३,२५०
१०	१६	६	१	१	६	२	३	२	२	१					२८	१२	३,६९६	४,०८३
जम्मा	**७४६**	**९५**	**१८९**	**७१**	**१४७**	**१२३**	**१२०**	**१८५**	**८१**	**१३०**	**१**	**१**	**८**	**३२**	**१,२९२**	**६३७**	**३,७९४**	**७,७२२**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क संकलन, २०७५

४.१.४ व्यवसायिक फर्म तथा कम्पनीको प्रकृति

घरधुरी सर्वेक्षण अगावै धनकुटा नगरपालिकामा रहेका १६० वटा व्यापार व्यवसायीको विवरणलाई हेर्दा साना तथा मझौला खालका पसलको लगायत केही संख्यामा कृषि उपज बस्तुको खरिद बिक्री लगायत दुग्ध तथा जडिबुटी व्यवसायको प्रधानता रहेको पाइन्छ । स्थानिय अर्थतन्त्रलाई बलियो बनाउन उत्पादनमूलक उद्यम तथा व्यवसायलाई प्रमुख महत्व दिनुपर्ने देखिन्छ । उत्पादनमुखी व्यवसायको प्रोत्साहन र वृद्धि गर्न स्थानिय सरकारले कार्ययोजना निर्माण गर्नु जरुरी रहेको छ । माथि उल्लेख भए बमोजिम कुल व्यवसायी संख्या १,२३५ मध्ये पुँजीगत लगानीको आधारमा हेर्दा अत्यधिक मात्रामा रु १ लाख १ देखि ५ लाखसम्म लगानी गर्ने व्यवसायिकहरूको संख्या तुलनात्मक रूपमा बढी देखिन्छ । नगरपालिकाले व्यवसायकि फर्म तथा कम्पनीको प्रकृति बमोजिम पुँजीगत लगानीका आधारमा समेत व्यवसाय कर संकलन गर्न सक्दछ ।

तालिका नं. ४१: पुँजी लगानीको आधारमा व्यवसायिक फर्म तथा कम्पनीको विवरण

वडा नं.	रु.५०००० भन्दा कम	रु.५००००१ - रु.१०००००	रु. १००००१- रु.५०००००	रु. ५००००१ - रु.१००००००	रु. ५०००००० भन्दा धेरै	जम्मा	औषत लगानी रकम
१	११८	७९	२७३	२	१	**४७३**	**३७७,३४७**
२	११	१	५			**१७**	**४३६,१७६**
३	४	३	११			**१८**	**४०२,२२२**
४	१२	२२	१५			**४९**	**१२५,३०६**
५	५४	३०	४८			**१३२**	**२४२,८५६**
६	२२	१२	७९	१		**११४**	**५२८,५७०**
७	१०५	८०	१६२	२	१	**३५०**	**५८५,५७४**
८	१		५			**६**	**२४९,१६७**
९	६	१५	३३			**५४**	**३११,८५२**
१०	४	२	१६			**२२**	**५०१,८१८**
जम्मा	**३३७**	**२४४**	**६४७**	**५**	**२**	**१,२३५**	**४२५,८४६**
प्रतिशत	**२७.२९**	**१९.७६**	**५२.३९**	**०.४०**	**०.१६**	**१००.००**	

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क संकलन, २०७५

साथै नगरपालिका क्षेत्रभित्र कुल व्यवसाय मध्ये वस्तुको बिक्री गर्ने ८९२ अर्थात् ७२.२३ प्रतिशत, सेवाको बिक्री गर्ने २४३ अर्थात् १९.६८ प्रतिशत, वस्तुको उत्पादन गर्ने ५८ अर्थात् ४.७० प्रतिशत र अन्यमा ४२ अर्थात् ३.४० प्रतिशत रहेका छन् । तथ्याङ्कबाट के स्पष्ट हुन्छ भने नगरपालिकामा उत्पादित सामानको उपलब्धता नहुँदा व्यापारबाट मात्र आर्थिक सम्वृद्धि सम्भव हुँदैन किनकि व्यापारमा विदेशमा उत्पादित वा देशका अन्य भागमा उत्पादित वस्तुहरूको किनबेच मात्र हुन्छ। नगरपालिकाको अर्थतन्त्रलाई सबल बनाउन नगरपालिकाभित्र नै उत्पादन हुने खालका वस्तुहरूको उत्पादन तथा त्यस्ता वस्तुहरूको निर्यातलाई विशेष जोड दिनुपर्दछ। त्यस्ता वस्तुहरूको उत्पादन स्थानीयश्रोत र साधनमा आधारित हुनुपर्दछ। तथ्याङ्कलाई हेर्दा यस प्रकारका वस्तु उत्पादन गर्ने उद्योगहरूको संख्या कम हुनुले नगरपालिकाको अर्थतन्त्र सबलमा जोड दिन आवश्यक छ। तसर्थ यसतर्फ नगरपालिका र सम्बन्धित सरोकारवालाहरूले ध्यान दिनु नितान्त जरुरी छ। उद्योग तथा व्यापार व्यवसायसँग सम्वन्धि विस्तृत विवरण तल ४.३ मा उल्लेख गरिएको छः

तालिका नं. ४२: व्यवसायिक फर्म तथा कम्पनीको प्रकृति

वडा नं.	वस्तुको बिक्रि	सेवाको बिक्रि	वस्तुको उत्पादन	अन्य	जम्मा
१	३५५	१०५	६	७	**४७३**
२	१४	१	२		**१७**
३	१२		४	२	**१८**
४	३०	५	१०	४	**४९**
५	९४	१८	४	१६	**१३२**
६	७३	३०	९	२	**११४**
७	२५१	६८	२०	११	**३५०**

वडा नं.	वस्तुको बिक्रि	सेवाको बिक्रि	वस्तुको उत्पादन	अन्य	जम्मा
८	६				**६**
९	४३	१०	१		**५४**
१०	१४	६	२		**२२**
जम्मा	**८९२**	**२४३**	**५८**	**४२**	**१,२३५**
प्रतिशत	**७२.२३**	**१९.६८**	**४.७०**	**३.४०**	**१००.००**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क संकलन, २०७५

४.१.५ व्यापार तथा व्यवसायसम्बन्धी विवरण (किराना, मासु, तरकारी, फलफूल आदि)

धनकुटा नगरपालिकामा संचालित व्यापार व्यवसायको प्रकृतिलाई हेर्दा साना तथा मझौला प्रकारका व्यवसायको प्रधानता रहेको पाइन्छ । किनमेल तथा सेवामूलक व्यापार व्यवसाय मात्र नभइ उत्पादनमूलक व्यवसायको विकास गर्न सके मात्र नगरपालिकाको अर्थतन्त्रमा सकारात्मक प्रभाव पर्दछ । यसर्थ उत्पादनमूलक स्थानीय श्रोत र साधनमा आधारित व्यवसायलाई वढावा दिई निर्यात गर्न सक्ने स्थिति श्रृजना गर्न सके नगरपालिकाको आर्थिक स्थिति सबल हुन सक्छ । यस नगरपालिकामा सञ्चालनमा रहेका व्यापार व्यवसायहरू सम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ४३: नगरपालिकामा सञ्चालित व्यापार व्यवसाय

क्र. सं.	व्यापार व्यवसायको नाम	वडा नं.	स्थान	व्यापार व्यवसायको किसिम	स्वामित्व	बार्षिक कारोबार
१	बिकास ट्रेडर्स एण्ड सप्लायर्स	ध.न.पा. १	हिले	जडिबूटी उपकार्य	एकल	
२	काले किरान पसल	ध.न.पा. १	हिले	खूद्रा व्यापार	एकल	
३	सृष्टि सू: सेन्टर	ध.न.पा. १	हिले	छालाको सामान उत्पादन	एकल	
४	निरेन्द्र कृषि उपज खरिद विक्री	ध.न.पा. १	हिले	कृषि उपज खरिद विक्री	एकल	
५	सुर्य सोलार सिस्टम	ध.न.पा. १	हिले	सौर्य उर्जासम्बन्धी सामग्री	एकल	
६	मनोकामना अटो वर्कसशप	ध.न.पा. १	हिले	अटो पार्टस विक्री	एकल	
७	अरविन्द्र एण्ड वरुण	ध.न.पा. ७	हुलाकटोल	लत्ता कपडा	एकल	
८	फेसन स्टोर	ध.न.पा. ६	विचबजार	लत्ता कपडा	एकल	
९	एस. के. ट्रेडर्स	ध.न.पा. ६	विचबजार	रंग रोकन निर्माण सामग्री	एकल	
१०	राईज सप्लायर्स	ध.न.पा. ५		ईलेक्ट्रोनिक्स	एकल	
११	सूर्य सोलार सिस्टम	ध.न.पा. १	हिले	सौर्य उर्जासम्बन्धी सामग्री	एकल	
१२	पि.पि. सप्लायर्स	ध.न.पा. ७	हुलाक टोल	कृषि उपज ख.वि.	एकल	
१३	लक्ष्मी सब्जी ख.वि.	ध.न.पा. १	हिले	साग सब्जी खरिद विक्री	एकल	
१४	पाथीभरा हार्ड वेयर पसल	ध.न.पा. ६	नयावस्ती	हार्ड वेयर सामग्री खरिद विक्री	एकल	
१५	हाई टेक मोबाइल इन्सटिच्युट	ध.न.पा. ५	माथिल्लो कोप्चे	मोबाईल विक्री तथा मर्मत	एकल	
१६	विनय कम्प्युटर ट्रेनिङ	ध.न.पा. ६	बीच बजार	कम्प्युटर प्रशिक्षण	एकल	
१७	एभरेष्ट कम्प्युटर ईन्सटिच्युट	ध.न.पा. ६	बीच बजार	कम्प्युटर प्रशिक्षण	एकल	
१८	मोहन शु: सेन्टर	ध.न.पा. ६	हुलाकटोल	छाला जूत्ता चप्पल	एकल	
१९	दिप मोटर साईकल वर्कशप	ध.न.पा. ५	तल्लोकोप्चे	मोटर साईकल मर्मत	एकल	
२०	निशान कम्प्युटर वर्ल्डमोबाईल	ध.न.पा. ७	हुलाकटोल	मोबाईल कम्प्युटर	एकल	

क्र. सं.	व्यापार व्यवसायको नाम	वडा नं.	स्थान	व्यापार व्यवसायको किसिम	स्वामित्व	बार्षिक कारोबार
२१	पराजूली सप्लायर्स	ध.न.पा. १	हिले	थोक तथा खूद्रा	एकल	
२२	मोर्डन मोबाईल एण्ड ईलेक्ट्रोनिक	ध.न.पा. ४	देब्रेबास	मोबाईल टि.भी .मर्मत	एकल	
२३	अभिनाश वस्त्रालय	ध.न.पा. १	हिले	लत्ता कपडा	एकल	
२४	एलिसा ताजा मासू पसल	ध.न.पा. १	हिले	ताजा मासूको थोक व्यापार	एकल	
२५	सिटी ट्राभल्स एण्ड टूर	ध.न.पा. १	हिले	एयर टिकट एवं मनि ट्रान्सफर	एकल	
२६	शिव बाबा सप्लायर्स	ध.न.पा. ७	हुलाकटोल	जूत्ता चप्पल	एकल	
२७	कुसुम खरिद बिक्री केन्द्र	ध.न.पा. १	हिले	कृषि उपज खरिद विक्री	एकल	
२८	गणेश शू सेन्टर	ध.न.पा. १	हिले	जूत्ता चप्पल	एकल	
२९	साथीभाई प्रिन्टिङ प्रेस	ध.न.पा. १	हिले	छपाईसम्बन्धी कार्य गर्ने	एकल	
३०	मल्टिटेक्निकल ईलेक्ट्रोनिक	ध.न.पा. १	हिले	ईलेक्ट्रोनिक मर्मत तालिम	एकल	
३१	धनकूटा नेचूरल हेल्थ लि.	ध.न.पा. ६	बीचबजार	आयूर्वेदिक खाद्य वस्तु खरिद बिक्री	एकल	
३२	हाम्रो दुध उत्पादन डेरी	ध.न.पा. ७	हुलाकटोल	दुधजन्य वस्तु उत्पादन	एकल	
३३	शर्मिला बिस्कुट उद्योग	ध.न.पा. ७	शितलपाटी	बिस्कुट उत्पादन	एकल	
३४	राजु ईन्टरप्राइजेज	ध.न.पा. १	हिले	हार्ड वेयर सामग्री खरिद बिक्री	एकल	
३५	मूनलाइट डेस्क टप पलिसिङ	ध.न.पा. ६	सरस्वती चोक	कम्प्यूटर छपाई	एकल	
३६	विजय मैन वत्ती उद्योग	ध.न.पा. ४	देब्रेबास	विभिन्न साईजको मैन बत्ती	एकल	
३७	पाथीभरा सिलाई कटाई	ध.न.पा. ५		सिलाई कटाई तथा प्रशिक्षण	एकल	
३८	ब्रिटिस कम्प्युटर सेन्टर	ध.न.पा. ४	आत्मारा	कम्प्यूटर तालिमसम्बन्धी	एकल	
३९	देवी फर्निचर उद्योग	ध.न.पा. ४	देब्रेबास	फर्निचर उद्योग	एकल	
४०	धनपुर्ण पोल्ट्रिफर्म	ध.न.पा. ६	सरस्वती चोक	पोल्टिफर्म	एकल	
४१	आस्था श्रृंगार पसल	ध.न.पा. ७	हुलाकटोल	कस्मेटिक सामग्री ख.वि.	एकल	
४२	निशान देवी फ्यूल सेन्टर	ध.न.पा. १	हिले	पेट्रोलियम पदार्थ ख.वि.	एकल	
४३	चाम्लिङ ट्रेड एण्ड सप्लायर्स	ध.न.पा. ७	गूठीटार	गिटी वालूवा	एकल	
४४	अटो हिल्स नेपाल	ध.न.पा. १	हिले	अटो पार्टस विक्री	एकल	
४५	मनकामना अटो मोवाईल	ध.न.पा. १	हिले	अटो पार्टस विक्री	एकल	
४६	नमुना खुकुरी उद्योग	ध.न.पा. ४	श्रमिकटोल	खुकुरी बनाउने	एकल	
४७	दिया मोवाईल हाउस	ध.न.पा. ७	हुलाकटोल	बिक्री तथा मर्मत	एकल	
४८	जनविश्बास स्टेशनर्स	ध.न.पा. ७	श्रीवानी	स्टेसनरी	एकल	
४९	डम्बर हार्डवेयर	ध.न.पा. ७	जिरोप्वाईन्ट	हार्डवेयर सामग्री खरिद बिक्रि	एकल	
५०	आर. एम. काष्ठ	ध.न.पा. ७	हुलाकटोल	वन पैदावार	एकल	
५१	जी आर.क्लोथ कर्नर	ध.न.पा. ७	हुलाकटोल	लत्ता कपडा	एकल	
५२	शान्ति होटल	ध.न.पा. १	हिले	होटल	एकल	
५३	राज साउन्ड एन्ड भिजन	ध.न.पा. १	हिले	ईलेकट्रोनिक्स	एकल	
५४	न्यु अमित चिया पसल	ध.न.पा. १	हिले	होटल	एकल	
५५	लक्ष्मी ट्रेडर्स	ध.न.पा. १	हिले	नूनको काम गर्ने	एकल	
५६	खालिङ किराना पसल	ध.न.पा. १	त्रिसूले	खूद्रा किराना	एकल	
५७	धनकुटे जुत्ता चप्पल उद्योग	ध.न.पा. १	हिले	जूत्ता चप्पल	एकल	

क्र. सं.	व्यापार व्यवसायको नाम	वडा नं.	स्थान	व्यापार व्यवसायको किसिम	स्वामित्व	बार्षिक कारोबार
५८	पाथिभरा ड्राइभिङ सेन्टर	ध.न.पा. १	हिले		एकल	
५९	श्री निशान देवी अटो स्पेश	ध.न.पा. १	हिले	सवारी साधन	एकल	
६०	न्यु ईदिनिशा कुरमुरे उद्योग	ध.न.पा. ४	देब्रेबास	कुरमूरे उत्पादन	एकल	
६१	न्यु बेन्जु एण्ड सूनचा चांदी ज्वेलरी	ध.न.पा. ६	बिचबजार	सूनचादी तथा गहना ख.वि.	एकल	
६१	युनिक बजाज सर्भिसिङ	ध.न.पा. १	हिले	वर्कशप	एकल	
६३	हारती मा ज्वेलरी	ध.न.पा. ५	माथिल्लो कोप्चे	सूनचादी गरगहना बनाउने	एकल	
६४	अरुण स्टोर	ध.न.पा. १	हिले	जूत्ता चप्पल	एकल	
६५	पशूपति ग्रील उद्योग	ध.न.पा. ७		गृल उद्योग	एकल	
६६	संगालो ज्वेलरी	ध.न.पा. ७	हुलाकद्दोल	सूनचादी गरगहना बनाउने	एकल	
६७	यु एण्ड मी कलेक्सन	ध.न.पा. १	हिले	फेन्सी	एकल	
६८	न्यु शितलपाटी कुखुरा पालन	ध.न.पा. ७	शितलपाटी	कुखुरा पालन	एकल	
६९	सूनगाभा मोबाईल कर्नर	ध.न.पा. ६	सिरानबजार	मोबाईल मर्मत तथा बिक्री	एकल	
७०	प्रदीप स्टोर	ध.न.पा. ७	हुलाकटोल	जूत्ता चप्पल	एकल	
७१	निशान फूटवेयर	ध.न.पा. ७	हुलाकटोल	जूत्ता चप्पल	एकल	
७२	सविन खुकुरी उद्योग	ध.न.पा. ४	देब्रेबास	खुकुरी उद्योग	एकल	
७३	जनसेवा खुकुरी उद्योग	ध.न.पा. ३	पात्लेखोला	खुकुरी उद्योग	एकल	
७४	पाथिभरा एग्रोभेट	ध.न.पा. १	हिले	एग्रोभेट	एकल	
७५	रोजन मोबाइल सेन्टर	ध.न.पा. १	हिले	मोबाईल मर्मत तथा बिक्री	एकल	
७६	रेखा कस्मेटिक	ध.न.पा. १	हिले	कस्मेटिक	एकल	
७७	कमला सप्लायर्स	ध.न.पा. ७	हुलाकटोल	सप्लायर्स	एकल	
७८	सगरमाथा ईन्टरप्राईजेज	ध.न.पा. १	हिले	खाद्यान्न	एकल	
७९	श्री गणेश लक्ष्मी ज्वेलर्स	ध.न.पा. ६	बिचबजार	सूनचादी तथा गहना ख.वि.	एकल	
८०	राज साउण्ड एण्ड भिजन	ध.न.पा. १	हिले	इलेक्ट्रोनिक्स	एकल	
८१	खड्का बस्त्रालय	ध.न.पा. १	हिले	कपडा पसल	एकल	
८२	श्री पशुपति ज्वेलरी	ध.न.पा. ६	बिचवजार	सून चादी ख.वि.	एकल	
८३	जयश्री राम अटो पार्टस्	ध.न.पा. १	हिले	मोटर पार्टस्	एकल	
८४	राम ब्रदर्स साग सब्जी पसल	ध.न.पा. १	हिले	साग सब्जी	एकल	
८५	निश्चल मासु पसल	ध.न.पा. १	हिले	ताजा मासूको थोक बजार	एकल	
८६	चिया बगान कृषि उपज	ध.न.पा. १	हिले	कृषि उपज ख.वि.	एकल	
८७	पाथिभरा सप्लायर्स	ध.न.पा. १	हिले	विभिन्न सामग्रीहरूको ख.वि.	एकल	
८८	सरस्वती ट्रेडर्स	ध.न.पा. १	हिले	ग्रिलसम्बन्धी कारोबार	एकल	
८९	पेमा अलैची जडिबूटी तथा कृषि	ध.न.पा. १	हिले	कृषि उपज ख.वि.	एकल	
९०	हिले अलैची जडिबूटी तथा कृषि	ध.न.पा. १	हिले	कृषि उपज ख.वि.	एकल	
९१	कृष्ण रेडिमेड	ध.न.पा. १	हिले	रेडिमेड लत्ता कपडा	एकल	
९२	अदिति ट्रेडर्स	ध.न.पा. ७	हुलाकटोल	विविध खाद्य सामग्री थोक व्यापार	एकल	
९३	जनविश्वास अफसेट प्रेस	ध.न.पा. ७	जिरो प्वाइन्ट	छपाईसम्बन्धी कार्य गर्ने	एकल	
९४	श्रेष्ठ मूभी सेन्टर	ध.न.पा. ६	बिचबजार	रेडियो घडी ख.वि.	एकल	

क्र. सं.	व्यापार व्यवसायको नाम	वडा नं.	स्थान	व्यापार व्यवसायको किसिम	स्वामित्व	बार्षिक कारोबार
९५	गणेश लक्ष्मी सप्लायर्स	ध.न.पा. १	हिले	पेय एवं खाद्य पदार्थको थोक व्यापार	एकल	
९६	कुमार राईस मिल	ध.न.पा. २	भिरगाउ	कुटानी पिसानी	एकल	
९७	राजेन्द्र किराना पसल	ध.न.पा. १	हिले	खुद्रा पसल	एकल	
९८	छिन्ताङ देवी काठ खरिद विक्री	ध.न.पा. ६	बिचबजार	काष्ठ ख.वि.	एकल	
९९	छिन्ताङ मूभि सेन्टर	ध.न.पा. ७	हुलाकढोल	घडि रेडियो तथा विद्यूत् सामग्री ख.वि.	एकल	
१००	पर्वत ट्रेडर्स	ध.न.पा. १	हिले	मदिरा होलसेल	एकल	
१०१	चंचला देवी सप्लायर्स	ध.न.पा. १	हिले	जडिबूटि ख.वि.	एकल	
१०२	लाईफ केयर हेल्थ लिङ्क	ध.न.पा. ५	माथिल्लो कोप्चे	औषधिसम्बन्धी काम गर्ने	एकल	
१०३	नव ज्योति मनि ट्रान्सफर	ध.न.पा. १	हिले	रेमिटान्स	एकल	
१०४	उप्रेती अटो ट्रेडर्स	ध.न.पा. १	हिले	मोटर पार्टस ख.वि.	एकल	
१०५	गोविन्द किराना पसल	ध.न.पा. ७	सितलपाटी	खुद्रा व्यापार	एकल	
१०६	समृद्धि स्टोर	ध.न.पा. ६	सरस्वती चोक	डेस्कटप सम्बन्धी काम गर्ने	एकल	
१०७	नरेश बस्त्रालय	ध.न.पा. १	हिले	रेडिमेड लत्ता कपडा	एकल	
१०८	श्री गणेश बस्त्रालय	ध.न.पा. १	हिले	लत्ता कपडा	एकल	
१०९	सूशिल आर्ट सेन्टर	ध.न.पा. ६	बिचबजार	आर्ट	एकल	
११०	श्याम बाबा बस्त्रालय	ध.न.पा. १	हिले	लत्ता कपडा	एकल	
१११	पुजा इम्पोरियम	ध.न.पा. १	हिले	लत्ता कपडा	एकल	
११२	भिम ट्रेडर्स	ध.न.पा. १	हिले	थोक किराना	एकल	
११३	संस्कृति काष्ठ सप्लायर्स	ध.न.पा. ६	पात्लेखोला	काष्ठ ख.वि.	एकल	
११४	भिरगाउँ कृषि उपज खरिद बिक्री	ध.न.पा. १	हिले	कृषि उपज ख.वि.	एकल	
११५	एभरेष्ट कम्प्युटर सेन्टर	ध.न.पा. ६	विचबजार	कम्प्युटर सम्बन्धी कार्य गर्ने	एकल	
११६	राजु फेन्सि	ध.न.पा. ७	हुलाकटोल	रेडिमेड लत्ता कपडा	एकल	
११७	जोशी सप्लायर्स	ध.न.पा. १	हिले	नुडल्स ख.वि.	एकल	
११८	निशान देवी काष्ठ उद्योग	ध.न.पा. ४	देब्रेबास	गोलिया काष्ठ तथा चिरा तथा ख.वि.	एकल	
११९	मूवा फेन्सी	ध.न.पा. ७	हुलाकटोल	फेन्सी पसल	एकल	
१२०	गीता रेडिमेड पसल	ध.न.पा. ५	माथिल्लो कोप्चे	रेडिमेड लत्ता कपडा	एकल	
१२१	शाक्य ग्रील वर्कशप	ध.न.पा. ७	जिरोप्वाइन्ट	गृलसम्बन्धी काम गर्ने	एकल	
१२२	छिमेकी पाटन देवी किराना	ध.न.पा. ७	हुलाकटोल	लत्ता कपडा	एकल	
१२३	न्यु थापा धान कल	ध.न.पा. २	भिरगाउ	कूटानी पिसानी	एकल	
१२४	छिन्ताङ देवी सप्लायर्स	ध.न.पा. १	हिले	विविध सामग्रीहरूको ख.वि.	एकल	
१२५	पुजा अटो वर्कशप	ध.न.पा. १	हिले	गाडि मर्मत तथा मोटरपार्टस	एकल	
१२६	विवेक इलेक्ट्रोनिक्स	ध.न.पा. ७	हुलाकटोल	इलेक्ट्रोनिक्स मर्मत	एकल	
१२७	निश्चल फेन्सी स्टोर	ध.न.पा. ७	हुलाकटोल	लत्ता कपडा	एकल	
१२८	जलदेवी काष्ठ खरीद बिक्री	ध.न.पा. ९		काष्ठ ख.वि.	एकल	
१२९	संभावित एण्ड ब्रदर्स	ध.न.पा. ६	बिचबजार	निर्माण	एकल	
१३०	डिजीटेक मोबाइल सेन्टर	ध.न.पा. ७	हुलाकटोल	कार्ड एवं सिपको कारोबार	एकल	
१३१	मकालु ट्रेडर्स	ध.न.पा. १	हिले	हल्का पेय पदार्थ ख.वि.	एकल	

क्र. सं.	व्यापार व्यवसायको नाम	वडा नं.	स्थान	व्यापार व्यवसायको किसिम	स्वामित्व	बार्षिक कारोबार
१३२	आशिका मनि ट्रान्सफर	ध.न.पा. १	हिले	रेमीटान्स	एकल	
१३३	सूमिना सप्लायर्स	ध.न.पा. १	हिले	चामल तथा रसायनिक मल	एकल	
१३४	राजभ फेन्सी पसल	ध.न.पा. ७	हुलाकटोल	जूत्ता चप्पल	एकल	
१३५	शिखर शू सेन्टर	ध.न.पा. १	हिले	जूत्ता चप्पल	एकल	
१३५	एस.वि. ट्रेडर्स	ध.न.पा. १	हिले	इलेक्ट्रोनिक्स सामानको ख.वि.	एकल	
१३६	पाथीभरा अटो ट्रेडर्स	ध.न.पा. १	हिले	अटो पार्टस	एकल	
१३७	मधूगंगा राईस मिल	ध.न.पा. २	भिरगाउ	कूटानी पिसानी	एकल	
१३८	निशान ईन्टरप्राईजेज	ध.न.पा. ७	हुलाकटोल	निर्माण, चिया, ग्यास, थोक बिक्रि	एकल	
१३९	कृष्ण ट्रेड एण्ड सप्लायर्स	ध.न.पा. ५	तल्लोकोप्चे	कस्मेटिक खाद्य सामग्रीको थोक बिक्री	एकल	
१४०	विष्णु बिस्कुट उद्योग	ध.न.पा. ७	हुलाकटोल	बिस्कूट उत्पादन गर्ने	एकल	
१४१	आर.एस. ट्रेडर्स	ध.न.पा. ७	हुलाकटोल	दुधजन्य पदार्थको ख.वि.	एकल	

स्रोतः धनकुटा नगरपालिकाको कार्यालय, २०७५

४.१.६ स्थानीय पूर्वाधार सेवाको विवरण

नगरपालिकाको समग्र विकासको आधारको रूपमा रहने भौतिक पूर्वाधारको विकास अपरिहार्य छ । सडक, पिउने पानी, स्वास्थ्य, शिक्षा, संचार, मानव संसाधन विकास, उर्जा जस्ता पूर्वाधारहरूको विकास पश्चात मानविय विकासका सम्पूर्ण ढोकाहरू खुल्ने हुँदा त्यसतर्फ पूँजीगत लगानी बृद्धि गर्नु आवश्यक छ । नगरपालिकाले आर्थिक पूर्वाधार क्षेत्रमा प्राथमिकताका आधारमा वढी भन्दा वढी लगानी गर्न सके रोजगारीको सृजना हुने, आर्थिक वृद्धिमा सहयोग पुग्ने र सेवा प्रवाहका साथै राजस्व अभिवृद्धि पनि हुने संभावना रहन्छ । लगानीका हिसाबले हाल नगरपालिका क्षेत्रमा रहेका मुख्य स्थानीय पूर्वाधारको रूपमा बढी सडक रहेको र सो को अवस्था देहाय बमोजिम रहेको छः

तालिका नं. ४४: स्थानीय पूर्वाधार सेवाको विवरण

क्र. सं	स्थानीय पूर्वाधारको नाम	वडा नं	सम्पन्न मिति	सेवा शुल्क लिएको भए रु. हजारमा	कैफियत
१	कागते पारिपात्ले हूदै गुठिटार सडक	३, ४	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
२	ऐतिहासिक सांस्कृतिक चूलिवन एकीकृत पर्यटन विकास	७, ८	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
३	नपा कार्यालय तला थप	५	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
४	हिले षडेश्वर मन्दिर हूदै मालबासे बिहिबारे सडक	१	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
५	गोठगाउ पात्ले खोला कृषि सडक स्तरोनति	१	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
६	सिंगापूरे ठोका सडक सूधार	४	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
७	चूवाबूङ सडक सूधार	७	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
८	कोशी राजमार्ग फोकल्याण्ड टापू हूदै काली मन्दिर सडक	७	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
९	मार्गा खानेपानी योजना निर्माण तलबाट तान्ने	१०	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
१०	रुद्रबारी हादिठूमका राजारानी बेसी सडक स्तरोन्नति	९	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
१३	भाषा कागते सडक स्तरोन्नति	३	२०७४ आषाढ मसान्त	-	

क्र. सं	स्थानीय पूर्वाधारको नाम	वडा नं	सम्पन्न मिति	सेवा शुल्क लिएको भए रु. हजारमा	कैफियत
११	हिले गौरीशंकर हयरियाली टोल संगमचोक हेलिप्याड हूदै बोक्रे बरबोटे सडक	१	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
११२	राई रोइला राय दियाली फलाटेदेखि ग्रामिण सडक रिपेनी बाघखोर सवाबारी खण्ड	९	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
१४	कृष्ण एण्ड कम्पनि सडक देवान टार	५	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
१५	विष्णूमति चोक चाम्जिबूङ सवारिबास सडक	७	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
१६	घूमाउने चौतारा टेकूनाला मूलघाट सडक	८	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
१७	त्रिसूले चापे चोक्रोक हूदै सेउले भिरगाउ सडक	१,२	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
१८	मधूगंगा प्रा.वि. बैरे धर्मोदय प्रा.वि. पिग डाडा	२	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
१९	सडकमा ढूंगा सोलिग गर्ने कार्य ध.न.पा. २ जोरपाटी नाकढूंगा मार्गेश्वरी मधूगंगा सडक	२	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
२०	सडकमा पिसिसि ढलान गर्ने कार्य ध.न.पा. (२ श्रीमान गोलाई लाकूरे कृषि सडक	३	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
२१	बालबालिकाको खेल मैदान विस्तार सल्लेरी प्रा.वि.	५	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
२२	देउराली प्रा.वि. शौचालय मर्मत	७	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
२३	आदिबासी जनजाति समन्वय परिषद्को भवन निर्माण निरन्तरता	७	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
२४	जागरण टोलमा बैठक घर र सार्बजनिक शौचालय मर्मत	६	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
२५	चियानेपाखा माथिल्लो खाल्डे कृषि सडक स्तरोन्नति	६	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
२६	माघा टोलमा खानेपानी ट्यांकी निर्माण	५	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
२७	लखन थापा कृषि सडक सिस्ने	२	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
२८	लिबर्टी कलेज बाट धनकूटा बोर्डिङ हूदै देवान्टार सडक	५	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
२९	बडहरे फुजुलुक बाटो	५	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
३०	ठुलो घर टोलदेखि तले घर जानेबाटो	५	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
३१	बिहिबारे हाट छोडदेन टोल देवानटार सडक	५	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
३२	सरस्वति चौक बैद्यखाना सिद्धिविनायक बाटो मर्मत	६	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
३३	सिर्वानी मेजर पाटीमा सार्बजनिक शौचालय निर्माण	७	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
३४	टोड्के टोमूवा सडक सूधार	७	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
३५	बरडङ मितेरी टोल सडक	७	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
३६	माझगाउ खानेपानी मर्मत	५	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
३७	चौधरी गाउ सडक मर्मत	९	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
३८	श्रीमाने गोलाई लाकूरी सडक	३	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
३९	नाकढूंगा कालापानी सडक ध.न.पा. २	२	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
४०	भोटे चौतारा सेउले सडक	४	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
४१	नूनथला घूमाउने रिंग रोड सडक	४	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
४२	दाहाल चौतारा पानीमूहान खोप सडक	२	२०७४ आषाढ मसान्त	-	

क्र. सं	स्थानीय पूर्वाधारको नाम	वडा नं	सम्पन्न मिति	सेवा शुल्क लिएको भए रु. हजारमा	कैफियत
४३	कालापानी गूरासे सडक	२	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
४४	फूटबल खेलमैदान विस्तार गर्ने कार्य ध.न.पा. ८ स्वारिवा	८	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
४५	कागते जिरो सिक्तिम लाकूरे सडक	३	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
४६	सूख्खा ढूंगाको टोल वाल लगाउने र जेसिवि ले माटो कटिङ गर्ने ध.न.पा. २ गूरागाई टोल लामिगरा सडक	८	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
४७	कजवे निर्माण गर्ने सडकमा ढूंगा सोलिंग गर्ने र सडक सफा गर्ने कार्य ध.न.पा. ८ पेलेकपाङ कृषि सडक	८	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
४८	सडकमा पिसिसि ढलान गर्ने कार्य ध.न.पा. ८ तामूदाङ कटहरे याक्ते सडक	८	२०७४ आषाढ मसान्त	-	
४९	कजवे निर्माण गर्ने कार्य ध.न.पा. २ पिले डाडा सडक	२	२०७४ आषाढ मसान्त	-	

स्रोतः धनकुटा नगरपालिकाको कार्यालय, २०७५

४.१.७ नगरपालिकाको आय विवरण

नगरपालिकाबाट प्राप्त विवरण बमोजिम आ.व. ०७४।७५ को यथार्थ आयलाई हेर्दा कुल आन्तरिक आयमा करको अंश करिब ३७ प्रतिशत रहेको छ भने बाँकी गैर कर रहेको छ। तर नगरपालिकाले आ.व. ०७५।७६ का लागि गरेको प्रस्तावित अनुमानित रकममा भने कुल आन्तरिक आयमा करको अंश ३९ प्रतिशत हुने गरी प्रक्षेपण गरिएको छ भने बाँकी ६१ प्रतिशत गैर करबाट संकलन हुने गरी प्रस्ताव गरिएको छ। आ.व. ०७४।७५ को संसोधित तथा यथार्थ आन्तरिक आयको तुलना गर्दा नगरपालिकाले संसोधित अनुमानित रकम भन्दा यथार्थमा आन्तरिक आय रकम बढी संकलन गरेको देखिन्छ।

तालिका नं. ४५: नगरपालिकाको अनुमानित र यथार्थ आय व्यय विवरण

शीर्षक	आ.व. ०७४।७५		आ.व. ०७५।७६ को अनुमानित रकम
	संसोधित अनुमानित रकम	यथार्थ रकम	
आम्दानीतर्फ			
क. शुरुको मौज्दात	४,०५,००,०००	४०,५४२,९८४	
कर	७,८६०,०००	८,६४८,८८३	१०,२५०,०००
गैर कर	१४,७८७,०००	१४,५००,३८५	१५,७५०,०००
ख. कुल आन्तरिक आय (कर र गैर कर)	२,२६,४७,०००	२३,१४९,२६८	२६,०००,०००
राजस्व बाँडफाँट प्रदेश			
राजस्व बाँडफाँट नेपाल सरकार			७०,३७८,०००
ग. कुल राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त आय			
प्रदेश सरकार अनुदान –समानीकरण			
सशर्त			
सम्पुरक			
विशेष			
घ. जम्मा प्रदेश सरकार अनुदान			

नेपाल सरकार अनुदान–समानीकरण	१९६,६५१,०००	१९६,६५१,०००	१२०,४००,०००
सशर्त	२५३,०४४,८००	२४५,८८५,०१४	२२०,८००,०००
सम्पुरक			
विशेष			
ङ. जम्मा नेपाल सरकार अनुदान	४४९,६९५,८००	४४२,५३६,०१४	३४१,२००,०००
च. वित्तीय व्यवस्था प्राप्ती			
छ. जनसहभागिता			
अन्य रकम			९१,३६५,०००
कुल आम्दानी	**५१२,८४२,८००**	**५०६,२२८,२६६**	**५२८,९४३,०००**
चालु खर्च	२७२,८१६,०००	२५९,५४१,९३८	३६१,७००,०००
पुँजीगत खर्च	२४०,०२६,०००	२३०,१३०,२०९	१६७,२४३,०००
कुल खर्च	**५१२,८४२,०००**	**४८९,६७२,१४७**	**५२८,९४३,०००**

स्रोतः धनकुटा नगर कार्यपालिकाको कार्यालय २०७५, अर्थ मन्त्रालय अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण २०७५

नोटः आ.व. ०७५।७६ को प्रस्तावित आम्दानी तर्फ आन्तरिक आय वाहेक अन्य रकम बजेट बक्तव्यमा स्पष्ट नखुलेकोले अर्थ मन्त्रालयबाट प्रकाशित अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरमा उल्लेख भए बमोजिम धनकुटा नगरपालिकाले प्राप्त गर्ने समानीकरण अनुदान र सशर्त अनुदान सोही बमोजिम राखिएको छ। साथै राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने आय रु ७ करोड ३ लाख ७८ हजार र सडक बोर्डको रु ७६ लाख ५० हजार रकम विनियोजन ऐनमा उल्लेख भए बमोजिम रकम समावेश गरिएको। कुल खर्च बराबर नपुग भएको रकमलाई घटाई बाँकी हुन आउने रकमलाई सडक बोर्डबाट प्राप्त हुने आयसँगसँगै समावशे गरी आ.व. ०७५।७६ को प्रस्तावित आय व्यय रकम समावेश गरिएको छ।

खर्च तर्फ हेर्दा आ.व. ०७४।७५ मा कुल खर्चको ५३ प्रतिशत चालु खर्चमा भएको देखिन्छ भने बाँकी पुँजीगत क्षेत्रमा खर्चको भएको देखिन्छ। आ.व. ०७५।७६ का लागि प्रस्ताव गरिए अनुसार कुल खर्चमा चालु खर्चको अंश ६८ प्रतिशत रहेको छ। बजेट बक्तव्यमा उल्लेख भए बमोजिम यस अन्तर्गत शिक्षा, स्वास्थ्य, पशु, कृषि, महिला विकास लगायत सामाजिक सुरक्षालाई समावेश गरिएको र संघबाट सशर्त अनुदानका रूपमा प्राप्त भएतापनि सो वाहेक बाँकी हुन आउने चालु खर्चको रकमलाई हेर्दा पनि नगरपालिकाको आन्तरिक आय भन्दा चालु खर्च बढी नै देखिन्छ। तसर्थ आन्तरिक आय अभिवृद्धिका लागि नगरपालिकाले आगामी दिनमा पूँजीगत लगानी क्षेत्रमा बढी भन्दा बढी लगानी गरी विकासलाई गति दिनुका साथै आन्तरिक आयमा समेत अभिवृद्धि गर्दै लैजानुपर्ने देखिन्छ।

४.१.८ घट्ट, मिल तथा संकलन तथा प्रसोधनसम्बन्धी विवरण

तालिका नं. ४६: घट्ट, मिल तथा संकलन तथा प्रसोधनसम्बन्धी विवरण

वडा नम्बर	पानी घट्ट संख्या		चिस्यान केन्द्र	कुटानी, पिसानी र पेलानी (मिल) संख्या			संकलन तथा प्रसोधन केन्द्र			बिक्री केन्द्र वा कोसेली घर
	परम्परागत	सुधारिएको		पानी मिल	डिजेल मिल	विद्युत मिल	कृषि	जडिबुटी	उद्योग	
१	–	–	१	–	–	४	–	–	–	–
२	–	–	–	–	–	४	–	–	–	–

वडा नम्बर	पानी घट्ट संख्या		चिस्यान केन्द्र	कुटानी, पिसानी र पेलानी (मिल) संख्या			संकलन तथा प्रसोधन केन्द्र			बिक्री केन्द्र वा कोसेली घर
	परम्परागत	सुधारिएको		पानी मिल	डिजेल मिल	विद्युत मिल	कृषि	जडिबुटी	उद्योग	
३	–	–	१	–	–	–	–	–	–	–
४	–	–	–	–	–	३	–	–	–	–
५	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
६	–	–	–	–	–	१	–	–	–	–
७	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
८	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
९	–	–	–	–	–	१	–	–	–	–
१०	–	–	–	–	–	२	–	–	–	–
जम्मा			**२**			**१५**				

सोतः धनकुटा नगरपालिकाको कार्यालय, २०७५

४.१.९ नगरपालिकाको विगत ५ वर्षको आयव्ययको विवरण

तालिका नं. ४७: नगरपालिकाको विगत ३ वर्षको आयव्ययको विवरण

आर्थिक वर्ष	आय शीर्षक	रकम	व्यय शीर्षक	रकम
२०७३।०७४	आन्तरिक आय	२०७६३०००	चालु व्यय	७७३२२०००
	बाह्य आय	१५१३१००००	पुंजीगत व्यय	९४७५१०००
२०७२।०७३	आन्तरिक आय	१८५४४०००	चालु व्यय	४२९०८०००
	बाह्य आय	१५९६९९०००	पुंजीगत व्यय	११३२५२०००
२०७१।०७२	आन्तरिक आय	१३१०३०००	चालु व्यय	२४७६८०००
	बाह्य आय	१२४३६३०००	पुंजीगत व्यय	१०३००२०००.
२०७०।०७१	आन्तरिक आय	११२५१९२४.१७	चालु व्यय	२०२५९९०२.८२
	बाह्य आय	८४९०६६७१.८१	पुंजीगत व्यय	६७३०३९८०.७८
२०६९।०७०	आन्तरिक आय	९१५८४६०.९०	चालु व्यय	१८१०१८७९.९१
	बाह्य आय	६१७१९८४८.४५	पुंजीगत व्यय	५००१२२०४.८५

स्रोतः ध.न.पा. कार्यालय २०७५

४.२ नगरपालिकाको रोजगारी र आम्दानीको अवस्था

४.२.१ वडागतरूपमा रोजगारीको अवस्था

प्राप्त तथ्याङ्कअनुसार नगरपालिकामा ७,०८२ जना रोजगार, १०,४७१ जना बेरोजगार र थप ११,०७० जना स्वेच्छिक बेरोजगार रहेको पाइयो । यसरी हेर्दा नगरपालिकामा बेरोजगार हुने र बेरोजगार बस्नेको संख्याका हिसाबले रोजगारीको अवस्था विकराल रहेको छ । १० वर्ष वा सोभन्दा माथिका कुल २८,६८४ जनामा गरिएको रोजगारीसम्बन्धी प्रश्नमा ७,०८२ अर्थात् २४.६९ प्रतिशत जनसंख्या मात्र रोजगार रहेको देखिन्छ। सामान्यतया काम गर्ने उमेर १५ देखि ५९ वर्षका कुल जनसंख्या २१,७६९ रहेका छन् जसमध्ये २४.६९

प्रतिशत रोजगार रहेको देखिन्छ । यद्यपि नेपालमा कानूनले तोकेको १५ देखि ५९ वर्ष सम्मको उमेर बाहेक समेत बालबालिकालाई काममा लगाउने र जेष्ठ नागरिकहरूले बाध्यतावश काम गर्नु परिरहेको यथार्थ छ । ठूलो संख्यामा रहेको बेरोजगारको कारण नगरपालिकामा उत्पादनशील कार्यमा लागेको जनसंख्यामाथि ठूलो आर्थिक दवाब पर्ने र बेरोजगारीका कारण उत्पन्न हुने थप सामाजिक, आर्थिक र मनोवैज्ञानिक असरहरू निकै संवेदनशील हुने गर्दछन् । अर्धदक्ष, अदक्ष र बेरोजगारको जनसंख्या उच्च हुँदा नगरपालिकाको विकासमा दीर्घकालीन नकारात्मक प्रभाव पर्दछ । यसर्थ दिगो विकासको लागि रोजगारी श्रृजना, दक्ष जनशक्ति उत्पादन र उत्पादन र सेवामुखी उद्योग व्यवसायको विकास गर्न दीर्घकालीन कार्ययोजना निर्माण गरी लागु गर्नुपर्ने देखिन्छ । तसर्थ यसतर्फ सम्बन्धित सरोकारवालाहरूको ध्यान जानु अत्यन्त जरुरी छ । थप विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ:

तालिका नं. ४८: नगरपालिकामा रोजगारीको अवस्था

वडा नं.	रोजगारी	रोजगार नभएको			छुटेको /उल्लेख नगरिएको	जम्मा
		बेरोजगार	*स्वेच्छिक बेरोजगार	उल्लेख नगरिएको		
१	१,६८६	१,४३७	२,१८६	३	५	**५,३१७**
२	१८४	१,९९३	१,१७६	५		**३,३५८**
३	४६३	३२८	९४०	१५		**१,७४६**
४	५५२	७८१	८०१	२	३	**२,१३९**
५	७४३	२९७	१,१२४	१	२	**२,१६७**
६	७२२	१,०३२	१,३१३	३		**३,०७०**
७	९६४	१,३२९	१,२५६	३		**३,५५२**
८	२०७	६२४	७९३			**१,६२४**
९	९१४	१,९१०	७७२	६		**३,६०२**
१०	६४७	७४०	७१६	३	३	**२,१०९**
जम्मा	**७,०८२**	**१०,४७१**	**११,०७७**	**४१**	**१३**	**२८,६८४**
प्रतिशत	**२४.६९**	**३६.५०**	**३८.६२**	**०.१४**	**०.०५**	**१००.००**

***स्वेच्छिक बेरोजगार भन्नाले रोजगारीको अवसर मिलेपनि का मगर्ने इच्छा नभएर वा सोचेजस्तो पेशा, व्यवसाय वा रोजगारको अवसर नपाएर स्वयंको इच्छाले बेरोजगार बस्ने व्यक्ति वा समूहलाई भनिन्छ ।**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

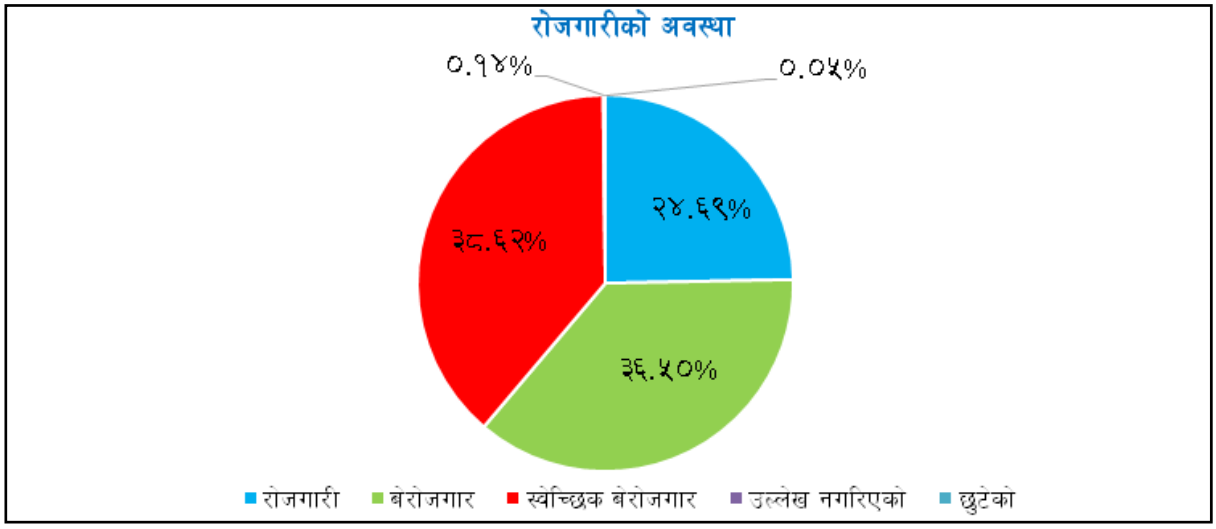

४.२.२ वार्षिक आम्दानीको आधारमा वडागत परिवारको विवरण (आम्दानी रूपैयाँमा)

नगरपालिका वा नगरपालिका बाहिरबाट हुने विभिन्न आम्दानीका श्रोतहरूबाट प्राप्त आम्दानी रकमलाई सो आम्दानीको श्रोतमा संलग्न घरपरिवारको संख्याले भाग गर्दा आउने औषत वार्षिक रकमको आधारमा नगरपालिकामा भईरहेका प्रमुख आर्थिक गतिविधिहरूको बारेमा जानकारी प्राप्त गर्न सकिन्छ। तथ्याङ्क हेर्दा सबैभन्दा धेरै घरपरिवार अर्थात् ३,११० ले आफ्नो आम्दानी खेतिबाट भएको बताएका छन् भने दोस्रोमा २,२९४ घरपरिवारले पशुपन्छी बिक्रीबाट त्यसैगरी तेस्रोमा १,८७३ घरपरिवारले आन्तिरक वा बाह्य विप्रेषणबाट आम्दानी गर्ने गरेको बताएका छन्। त्यस पश्चात् चौथो, पाँचौ र छैठौंमा क्रमशः सेवाबाट प्राप्त आम्दानी, व्यापार व्यवसायबाट भएको आम्दानी र दैनिक ज्यालाबाट प्राप्त भएको आम्दानीहरू पर्दछन्। यसबाट के स्पष्ट हुन्छ भने उद्योग र बढी आम्दानी हुने खालका उत्पादनशील क्षेत्रमा संलग्न परिवारहरूको संख्या न्युन छ भने सेवा र व्यापार व्यवसायमा संलग्न परिवारहरूको संख्या उच्च रहेको छ।

दीर्घकालीन विकास र सम्वृद्धिका हिसाबले कमाइको लागि आफ्नो स्थान छाडेर बाहिरिने युवा जनसंख्याको अनुपस्थितिले स्थानीय स्तरमा विकास असम्भव प्रायः हुन्छ। जल्दो बल्दो उमेरको उत्पादनशील जनशक्ति उर्जावान समयमा बाहिरिने र शिथिल हुँदा फर्किने वा पलायन हुने परिस्थिति श्रृजना हुँदा विकास निर्माण कार्य अपेक्षाकृत अगाडि बढ्न सक्दैन। अर्कोतर्फ ज्यालादारी कामबाट आम्दानी गर्ने परिवारको संख्यासमेत उच्च हुनुले निम्न आयस्तर भएका परिवारहरूको संख्या धेरै रहेको संकेत मिल्दछ। वार्षिक औषत आम्दानीमध्ये सबैभन्दा उच्च अर्थात् उद्योगबाट प्राप्त आम्दानी रु १२,३६,६४४लाई मासिक आम्दानीमा परिणत गर्दा रु १,०३,०५४।- हुन आउँछ। यस बाहेक अन्य सबै क्षेत्रबाट प्राप्त औषत आम्दानी तुलनात्मकरूपमा कम रहेको देखिन्छ। सेवा क्षेत्रमा धेरै जनसंख्या संलग्न हुनु आर्थिक सम्वृद्धिका दृष्टिले सकारात्मक हो। तर नगरपालिका सम्पन्न हुन उत्पादनमुखी रोजगारीतर्फ जनतालाई उन्मुख बनाउनु जरुरी हुन्छ। तसर्थ नगरपालिकाले रोजगारीका अवसहरू श्रृजना गरी युवाहरूलाई उत्पानशील क्षेत्रमा आकर्षण गर्दै दिगो विकासको अवधारण अनुरूप कार्ययोजना बनाई अगाडि बढ्नुपर्ने देखिन्छ। वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. ४९: वार्षिक आम्दानीको आधारमा वडागत परिवारको विवरण (आम्दानी रूपैँयामा)

विवरण		वडा नं.										जम्मा
१		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
खेतीबाट भएको आम्दानी	खेतीबाट आम्दानी भएका परिवार	४२३	४९७	२९९	८३	५७	२३८	९२	२८९	७९६	३३६	३,११०
	खेतीबाट जम्मा आम्दानी	१६,१२६,२२५	२२,१८४,४६५	१६,१३६,९४७	५,०४७,५६०	२,६८४,५५०	१३,४६९,०४०	६,८९५,८००	१३,०६७,१०४	९७,२६३,४५०	१७,९३९,३२५	२१०,८१४,४६६
	खेतीबाट भएको औषत आम्दानी	३८,१२३	४४,६३७	५३,९७०	६०,८१४	४७,०९७	५६,५९३	७४,९५४	४५,२१५	१२२,१९०	५३,३९१	६७,७८६

विवरण		वडा नं.										जम्मा
१		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
पशुपंक्षि बिक्रीबाट भएको आम्दानी	पशुपंक्षी बिक्रीबाट आम्दानी भएका परिवार	३०६	३४८	१८३	१४७	१५९	१९८	१७८	१३०	४६५	१८०	**२,२९४**
	पशुपंक्षि बिक्रीबाट भएको जम्मा आम्दानी	८,१८९,१५०	१२,२४५,५९०	५,७१८,७००	३,३६९,७६८	६,२४२,४४०	११,४६५,०५०	५,१७३,३००	३,८५४,६९८	१२,६२७,२००	५,७८८,०००	**७४,६७३,८९६**
	पशुपंक्षि बिक्रीबाट भएको औषत आम्दानी	२६,७६२	३५,१८८	३१,२५०	२२,९२४	३९,२६१	५७,९०४	२९,०६३	२९,६५२	२७,१५५	३२,१५६	**३२,५५२**
पशुधन उत्पादनबाट भएको आम्दानी	पशुधन उत्पादनबाट आम्दानी भएका परिवार	२६८	३०५	१८६	२२	१३	१०७	११	५	५८	१२७	**१,१०२**
	पशुधन उत्पादनबाट भएको जम्मा आम्दानी	२४,९०३,२८२	२७,९३६,७५०	१४,९२९,५७५	२,५०८,४३०	९५६,१५०	६,९४१,५१५	१,२१०,०००	२१५,५१०	१,३७५,७००	४,९२०,५३३	**८५,८९७,४४५**
	पशुधन उत्पादनबाट भएको औषत आम्दानी	९२,९२३	९१,५९६	८०,२६७	११४,०२०	७३,५५०	६४,८७४	११०,०००	४३,१०२	२३,७१९	३८,७४४	**७७,९४७**
विप्रेषणबाट प्राप्त आम्दानी	विप्रेषणबाट आम्दानी प्राप्त भएको परिवार	२८३	२६१	९८	१५५	२२९	१५३	२६७	१७८	१३५	११४	**१,८७३**
	विप्रेषणबाट कुल आम्दानी	७२,४३८,५००	५८,७६९,०००	३४,७७३,०००	३७,८३०,०००	५२,३६६,०००	३३,९१९,०००	९०,१८८,०००	२४,०१७,०००	२६,४०१,०००	२९,१८९,०००	**४५९,८९०,५००**
	विप्रेषणबाट औषत आम्दानी	२५५,९६६	२२५,१६९	३५४,८२७	२४४,०६५	२२८,६७२	२२१,६९३	३३७,७८३	१३४,९२७	१९५,५६३	२५६,०४४	**२४५,५३७**
उद्योगबाट प्राप्त आम्दानी	उद्योगबाट प्राप्त आम्दानी भएका परिवार	३३	३	७	१५	८	१४	१२	०	५	११	**१०८**
	उद्योगबाट कुल आम्दानी	७२,५७६,०००	१३८,०००	३१,९८०,०००	६,८४६,०००	४,०५६,०००	५,०१६,०००	६,२२८,०००	.	१,३५९,६००	५,३५८,०००	**१३३,५५७,६००**
	उद्योगबाट औषत आम्दानी	२,१९९,२७३	४६,०००	४,५६८,५७१	४५६,४००	५०७,०००	३५८,२८६	५१९,०००	.	२७१,९२०	४८७,०९१	**१,२३६,६४४**

विवरण		वडा नं.										जम्मा
१		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
व्यापार/व्यवसायबाट प्राप्त आम्दानी	व्यापार/व्यवसायबाट प्राप्त आम्दानी भएका परिवार	५००	४९	७५	११०	१५५	२२८	३१९	११	६९	१३८	**१,६५४**
	व्यापार/व्यवसायबाट कुल आम्दानी	२२८,०४६,८००	६,८६४,०००	४६,५८४,०००	२०,८८६,०००	३८,५८६,०००	८३,८९६,८००	१०८,१०२,०००	१,२६०,०००	४५,९५४,०००	७१,२२६,०००	**६५१,४०५,६००**
	व्यापार/व्यवसायबाट औषत आम्दानी	४५६,०९४	१४०,०८२	६२१,१२०	१८९,८७३	२४८,९४२	३६७,९६८	३३८,८७८	११४,५४५	६६६,०००	५१६,१३०	**३९३,८३७**
सेवाबाट प्राप्त आम्दानी	सेवाबाट प्राप्त आम्दानी भएका परिवार	३७८	११८	१०४	२४३	२४०	२७९	२७३	२३	७०	१२३	**१,८५१**
	सेवाबाट कुल आम्दानी	११३,५७५,२००	२६,३१८,४००	३८,५३२,०००	८०,११२,०००	७८,२०६,४००	९३,८४३,६००	९९,९२४,०००	३,२९४,०००	१६,४२२,०००	३०,१०८,०००	**५८०,३३५,६००**
	सेवाबाट औषत आम्दानी	३००,४६३	२२३,०३७	३७०,५००	३२९,६७९	३२५,८६०	३३६,३५७	३६६,०२२	१४३,२१७	२३४,६००	२४४,७८०	**३१३,५२५**
पेन्सनबाट प्राप्त आम्दानी	पेन्सनबाट प्राप्त आम्दानी भएका परिवार	९५	२०	३४	६२	८२	७६	९०	८	४	३४	**५०५**
	पेन्सनबाट कुल आम्दानी	१५,७९८,०००	४,४७०,०००	६,६३१,२००	११,३७०,०००	१६,१४०,०००	१४,७९१,२००	१९,५६१,२००	१,१५३,२००	८०४,०००	५,६५३,२००	**९६,३७२,०००**
	पेन्सनबाट औषत आम्दानी	१६६,२९५	२२३,५००	१९५,०३५	१८३,३८७	१९६,८२९	१९४,६२१	२१७,३४७	१४४,१५०	२०१,०००	१६६,२७१	**१९०,८३६**
घर/जग्गा भाडाबाट प्राप्त आम्दानी	घर/जग्गा भाडाबाट प्राप्त आम्दानी भएका परिवार	२२२	११	८	२४	११९	७७	१५९	०	२३	५७	**७००**
	घर/जग्गा भाडाबाट प्राप्त कुल आम्दानी	३४,१७६,०००	८५२,०००	८१४,८००	१,२८४,०००	७,७१६,०००	७,४७१,२००	१४,७३१,२००	.	१,८३०,०००	१०,२४८,०००	**७९,१२३,२००**
	घर/जग्गा भाडाबाट प्राप्त औषत आम्दानी	१५३,९४६	७७,४५५	१०१,८५०	५३,५००	६४,८४०	९७,०२९	९२,६४९	.	७९,५६५	१७९,७८९	**११३,०३३**

विवरण		वडा नं.										जम्मा
१		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
गाडी तथा मेसीनबाट प्राप्त आम्दानी	गाडी तथा मेसीनबाट प्राप्त आम्दानी भएका परिवार	४५	१०	१०	८	१५	१९	१७	१	२५	१५	**१६५**
	गाडी तथा मेसीनबाट प्राप्त कुल आम्दानी	२०,६७६,०००	१,६२०,०००	२,६७६,०००	३,०१२,०००	१०,३३८,०००	५,१०२,४००	६,४८०,०००	३००,०००	८,६६१,६००	४,५६०,०००	**६३,४२६,०००**
	गाडी तथा मेसीनबाट प्राप्त औषत आम्दानी	४५९,४६७	१६२,०००	२६७,६००	३७६,५००	६८९,२००	२६८,५४७	३८१,१७६	३००,०००	३४६,४६४	३०४,०००	**३८४,४००**
ब्याज/नाफाबाट प्राप्त आम्दानी	ब्याज/नाफाबाट प्राप्त आम्दानी भएका परिवार	६	४८	०	३	७	५	२	६	२	४	**८३**
	ब्याज/नाफाबाट प्राप्त कुल आम्दानी	४८६,०००	३,३१२,०००	.	२,६०४,०००	१,५२४,०००	५५२,०००	३६,०००	१,०८०,०००	१२०,०००	३२४,०००	**१०,०३८,०००**
	ब्याज/नाफाबाट प्राप्त औषत आम्दानी	८१,०००	६९,०००	.	८६८,०००	२१७,७१४	११०,४००	१८,०००	१८०,०००	६०,०००	८१,०००	**१२०,९४०**
दैनिक ज्यालाबाट प्राप्त आम्दानी	दैनिक ज्यालाबाट प्राप्त आम्दानी भएका परिवार	३१७	१४२	१०२	१२८	६६	१६८	१९९	१२९	१३०	११२	**१,४९३**
	दैनिक ज्यालाबाट प्राप्त कुल आम्दानी	६८,४०९,६००	१२,३४२,०००	१४,०८९,२००	२५,१६४,०००	१४,०१७,२००	३१,५७२,०००	५१,०८८,८००	२४,७१७,६००	१९,७०१,६००	१९,१०५,२००	**२८०,२०७,२००**
	दैनिक ज्यालाबाट प्राप्त औषत आम्दानी	२१५,८०३	८६,९१५	१३८,१२९	१९६,५९४	२१२,३८२	१८७,९२९	२५६,७२८	१९१,६०९	१५१,५५१	१७०,५८२	**१८७,६८१**
*अन्य स्रोतबाट प्राप्त आम्दानी	अन्य स्रोतबाट प्राप्त आम्दानी भएका परिवार	५१	२७	६३	९	७१	९९	६९	५	२८	२५	**४४७**
	अन्य स्रोतबाट प्राप्त कुल आम्दानी	७,३८२,४००	२,१२५,२००	३३,४४६,४००	६८०,४००	१०,४८९,२००	१६,०८६,०००	१३,५००,०००	६००,०००	२,२६८,०००	४,३९२,०००	**९०,९६९,६००**
	अन्य स्रोतबाट बाट प्राप्त औषत आम्दानी	१४४,७५३	७८,७११	५३०,८९५	७५,६००	१४७,७३५	१६२,४८५	१९५,६५२	१२०,०००	८१,०००	१७५,६८०	**२०३,५११**

विवरण		वडा नं.										जम्मा
१		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
एक वा सोभन्दा बढी स्रोतबाट आम्दानी गर्ने जम्मा परिवार	आम्दानी गर्ने परिवार संख्या	१,५६१	७६८	४८५	६१८	६८९	९४०	१,०२९	४१४	९२५	५९७	८,०२६
	कुल आम्दानी	६८२,७८३,१५७	१७९,१७७,४०५	२४६,३११,८२२	२००,७१४,१५८	२४३,३२१,९४०	३२४,१२५,८०५	४२३,११८,३००	७३,५५९,११२	२३४,७८८,१५०	२०८,८११,२५८	२,८१६,७११,१०७
	प्रति परिवार वार्षिक औषत आम्दानी	४३७,४०१	२३३,३०४	५०७,८५९	३२४,७८०	३५३,१५२	३४४,८१५	४११,१९४	१७७,६७९	२५३,८२५	३४९,७६८	३५०,९४८

***माथि उल्लेखित आम्दानिको श्रोतबाहेक अन्य आम्दानी जस्तै दलाल, परामर्श, कलाकारीता, निजी फर्म आदिबाट हुने आम्दानी ।**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

४.२.३ वार्षिक औषत खर्चका आधारमा परिवारको विवरण (खर्च रकम रूपैयाँमा)

नगरपालिकामा घरपरिवारले वार्षिकरूपमा गर्ने खर्चका प्रमुख शिर्षकहरू मध्ये औषतरूपमा खाद्यवस्तु खरिद पश्चात शिक्षा खर्च र तेस्रोमा स्वास्थ्यमा खर्च गरेको पाइन्छ । औषत रकममा खाद्यवस्तुमा खर्च भएको रकम सबैभन्दा धेरै भएता पनि त्यस पश्चात कुल रकममा सबैभन्दा धेरै शिक्षा क्षेत्रमा भएको खर्च रहेको छ । शिक्षा पछि आधारभूत मानवीय आश्यकता मध्येको प्रमुख स्वास्थ्य क्षेत्रमा गरेको खर्चसमेत प्रमुख तीन खर्चमध्येमा पर्दछ । यसरी तथ्याङ्कको विश्लेषण गर्दा कल्याणकारी राज्यको अवधारणा अनुरूप संघीय संविधानले आधारभूत मौलिक हकको रूपमा स्थापित गरेका खाद्य संम्प्रभूता, निशुल्क आधारभूत शिक्षा र स्वास्थ्यमा सबैको पहुँच जस्ता हकहरूको सुनिश्चितता गर्न समग्र राज्य तथा स्थानीय सरकारले यी क्षेत्रहरूलाई उच्च प्राथमिकतामा राखी काम गर्नुपर्ने देखिन्छ । राज्यको दायित्वमा पर्ने क्षेत्रहरूमा साधारण नागरिकहरूले ठूलो रकम खर्च गर्नुपर्ने अवस्था हुनु सकारात्मक होइन । खर्चको विस्तृत वडागत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ५०: वार्षिक औषत खर्चका आधारमा परिवारको विवरण

विवरण		वडा नं.										जम्मा
१		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
खाद्यवस्तु खरिद	परिवार संख्या	१,६११	९५६	५०५	६४९	७११	९८२	१,१५८	४५९	९३४	६०८	८,५७३
	जम्मा खर्च	११८,६१२,८००	५१,९४३,२००	५१,०२०,४००	४५,४५८,४००	४३,७१६,०००	६३,४३३,२००	७०,०६६,८००	४५,५८६,८००	६७,९७६,४००	४४,७३२,४००	६०२,५४६,४००
	औषत खर्च	७३,६२७	५४,३३४	१०१,०३०	७०,०४४	६१,४८५	६४,५९६	६०,५०७	९९,३१८	७२,७८०	७३,५७३	७०,२८४
फलफुल /दुध/ घ्यु खरिद	परिवार संख्या	१,२९५	४५१	१८५	५१८	५७७	६६०	१,००३	११८	६०२	३२३	५,७३२
	जम्मा खर्च	२०,९९६,४००	४,७००,४००	३,६४६,८००	९,६७६,८००	११,९३१,६००	१२,३३६,०००	१८,३९१,२००	२,३६२,८००	११,३३१,६००	५,१८६,४००	१००,५६०,०००
	औषत खर्च	१६,२१३	१०,४२२	१९,७१२	१८,६८१	२०,६७९	१८,६९१	१८,३३६	२०,०२४	१८,८२३	१६,०५७	१७,५४४
मासु/माछा/ अण्डा खरिद	परिवार संख्या	१,५७४	९४२	४८३	६२०	६९९	९३५	१,१४८	४४९	९२०	५८३	८,३५३
	जम्मा खर्च	४५,१३४,४००	२२,०८७,२००	१६,०८४,८००	१६,१३५,२००	२१,३५०,४००	२३,४९८,४००	३२,२६३,२००	११,५५१,२००	२५,९११,६००	१५,०५४,०००	२२९,०७०,४००
	औषत खर्च	२८,६७५	२३,४४७	३३,३०२	२६,०२५	३०,५४४	२५,१३२	२८,१०४	२५,७२७	२८,१६५	२५,८२२	२७,४२४
शैक्षिक खर्च	परिवार संख्या	१,०६२	५८५	३१५	३७१	५१०	६६६	८३७	२६७	६५०	४४०	५,७०३
	जम्मा खर्च	९४,६५४,८००	३१,२९३,६००	१७,७५१,६००	२०,०५३,२००	४४,१०३,६००	३४,०३५,६००	८८,८९४,८००	८,८३४,४००	२०,४०७,२००	२४,३६१,२००	३८४,३९०,०००
	औषत खर्च	८९,१२९	५३,४९३	५६,३५४	५४,०५२	८६,४७८	५१,१०५	१०६,२०६	३३,०८८	३१,३९६	५५,३६६	६७,४०१
स्वास्थ्य खर्च	परिवार संख्या	८६२	६६२	२८०	३२६	५५५	५७५	३७२	१९६	५५५	४१६	४,७९९
	जम्मा खर्च	८८,५७०,८००	३७,९४५,२००	१७,६६६,४००	१९,२७२,०००	२०,५६२,०००	३७,५३४,८००	२५,४७३,६००	१०,०००,८००	२८,७९२,८००	२०,८६५,६००	३०६,६८४,०००
	औषत खर्च	१०२,७५०	५७,३१९	६३,०९४	५९,११७	३७,०४९	६५,२७८	६८,४७७	५१,०२४	५१,८७९	५०,१५८	६३,९०६
चाडवाड /विवाह व्रतबन्ध खर्च	परिवार संख्या	१,१०६	७४३	२९८	२२५	५३८	३६४	६७०	४५६	७३९	४५९	५,५९८
	जम्मा खर्च	६७,७४१,२००	४३,०२२,४००	९,५९८,८००	११,२२४,८००	२०,२४२,८००	३१,६२१,२००	२५,४८५,६००	२३,९५५,६००	३२,४१०,८००	२१,९१५,६००	२८७,२१८,८००
	औषत खर्च	६१,२४९	५७,९०४	३२,२११	४९,८८८	३७,६२६	८६,८७१	३८,०३८	५२,५३४	४३,८५८	४७,७४६	५१,३०७

विवरण		वडा नं.										जम्मा
१		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
लत्ता कपडा / जुत्ता चप्पल आदिमा खर्च	परिवार संख्या	१,४३०	९१२	४९०	४५४	६९३	९१४	१,००२	४३८	८९४	५१७	७,७४४
	जम्मा खर्च	१८,०२०,२००	१३,८८७,८००	५,८०७,०००	५,०१४,४००	९,०६७,६००	१३,१२०,०००	१६,८१५,०००	५,२६८,२००	८,४६४,०००	५,६५९,०००	१०१,१२३,२००
	औषत खर्च	१२,६०२	१५,२२८	११,८५१	११,०४५	१३,०८५	१४,३५४	१६,७८१	१२,०२८	९,४६८	१०,९४६	१३,०५८
सामान्य घरायसी मर्मत खर्च	परिवार संख्या	१३८	४६६	२७७	८४	१९४	३९	८७	२९३	९५	३२	१,७०५
	जम्मा खर्च	५,०९६,८००	७,६५२,६००	१,३३४,०००	१,५७३,०००	६,८५६,६००	१,९०३,६००	३,६३०,२००	२,२८१,२००	३,६६०,०००	१,६९१,६००	३५,६७९,६००
	औषत खर्च	३६,९३३	१६,४२२	४,८१६	१८,७२६	३५,३४३	४८,८१०	४१,७२६	७,७८६	३८,५२६	५२,८६३	२०,९२६
कृषिमा भएको खर्च	परिवार संख्या	५९४	९३३	३७२	१९०	२४३	३५०	२४५	३४१	८४८	३८०	४,४९६
	जम्मा खर्च	७,६२४,२००	२३,२१७,७००	६,३३२,३००	८२८,८००	४,७२७,८००	६,६२४,७००	३,२४९,९००	२,९२२,३००	१४,१६५,१००	६,५३६,६००	७६,२२९,४००
	औषत खर्च	१२,८३५	२४,८८५	१७,०२२	४,३६२	१९,४५६	१८,९२८	१३,२६५	८,५७०	१६,७०४	१७,२०२	१६,९५५
*अन्य खर्च	परिवार संख्या	७९२	६३१	२८५	२६०	२८८	८६	४५७	२७७	४८३	३५१	३,९१०
	जम्मा खर्च	११,७९२,४००	९,१७७,६००	५,३४२,६४०	६,९३७,२००	९,२५३,२००	१,९८६,०००	१०,२२०,४००	७,७६४,०००	१३,७५२,०००	६,१३५,१२०	८२,३६०,५६०
	औषत खर्च	१४,८८९	१४,५४५	१८,७४६	२६,६८२	३२,१२९	२३,०९३	२२,३६४	२८,०२९	२८,४७२	१७,४७९	२१,०६४
एक वा सोभन्दा बढी वस्तुमा खर्च गर्ने जम्मा परिवार	खर्च गर्ने परिवार संख्या	१,६३४	९६२	५०६	६५५	७१२	९८८	१,१६१	४५९	९४३	६१६	८,६३६
	कुल खर्च	४७८,२४४,०००	२४४,९२७,७००	१३४,५८४,७४०	१३६,१७३,८००	१९१,८११,६००	२२६,०९३,५००	२९४,४९०,७००	१२०,५२७,३००	२२६,८७१,५००	१५२,१३७,५२०	२,२०५,८६२,३६०
	प्रति परिवार वार्षिक औषत खर्च	२९२,६८३	२५४,६०३	२६५,९७८	२०७,८९९	२६९,३९८	२२८,८४०	२५३,६५३	२६२,५८७	२४०,५८५	२४६,९७६	२५५,४२६

***माथि उल्लेखित खर्च शिर्षकबाहेक अन्य खर्च जस्तै मनोरञ्जन, भ्रमण, परामर्श, मुद्दामामिला आदि ।**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

४.२.४ आम्दानीको पहिलो प्रमुख श्रोतका आधारमा परिवारको विवरण

नगरपालिकामा रहेका कुल ८,६५३ परिवारहरू मध्ये आम्दानीको पहिलो प्रमुख स्रोत कृषि हुने परिवारको संख्या ४,७२९ अर्थात् ५४.६५ प्रतिशत, दोस्रोमा प्रमुख स्रोत व्यापार व्यवसाय हुनेको संख्या १,२४६ अर्थात् १४.४० प्रतिशत, तेस्रोमा प्रमुख स्रोत नोकरी हुनेको संख्या १००० अर्थात् ११.५६ प्रतिशत, क्रमश आम्दानीको प्रमुख स्रोत विप्रेषण (वैदेशिक) हुने परिवार संख्या ४९९ अर्थात् ५.७७ प्रतिशत रहेको देखिन्छ भने उद्योग, सवारी साधन, मेसिन तथा उपकरणहरूको भाडा,ब्याज तथा लाभांश आदि परिवारको आम्दानीको प्रमुख श्रोत भएको परिवार संख्या न्युन रहेको देखिन्छ । तथ्याङ्कबाट अत्यन्त ठूलो संख्यामा रहेका परिवारहरू अर्थात् झण्डै ५५ प्रतिशतको आम्दानीको पहिलो प्रमुख श्रोतको रूपमा कृषि रहेको देखिन्छ । ठूलो संख्यामा जनसंख्या कृषिमा आधारित देखिएतापनि आम्दानी र उत्पादनका हिसाबले यस क्षेत्रबाट हुने आम्दानी निकै अपर्याप्त रहेको छ । दोस्रोमा रहेको व्यापार व्यवसाय रहेको छ । तेस्रोमा नोकरी सन्तोषजनक नै देखिन्छ । सबैभन्दा महत्वपूर्ण पक्ष भनेको आम्दानीको मुख्य श्रोत परम्परागत कृषि हुनुले यहाँ अदृष्य बेरोजगारी रहेको र अन्य उत्पादनशील क्षेत्रमा मानिसको संलग्नता कम देखिन्छ । स्थानीयवासी, उद्योगपति वा निजी क्षेत्रलाई आकर्षण गर्न कृषि तथा उद्योगजस्ता उत्पादनशील क्षेत्रमा लगानी गर्न सकेको खण्डमा नगरपालिकाको आर्थिक पक्ष बलियो हुन्छ । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ५१: आम्दानीको पहिलो प्रमुख श्रोतका आधारमा परिवारको विवरण

आम्दानीको स्रोत	वडा नं.										जम्मा	प्रतिशत
	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०		
कृषि	६१९	९५२	३४३	२६०	२२३	४१०	२२०	४२२	८६६	४१४	**४,७२९**	**५४.६५**
उद्योगधन्दा	२२		२	४	४	५	१०		२		**४९**	**०.५७**
व्यापार व्यवसाय	४२०	२	२९	८०	११५	१५९	२८७	१	३६	११७	**१,२४६**	**१४.४०**
नोकरी	२१५	३	४९	१४८	१७२	१६२	२०७	१	८	३५	**१,०००**	**११.५६**
पेन्सन	२१		७	२४	२६	३३	४३	१	१	४	**१६०**	**१.८५**
घर तथा जग्गा भाडा	६६		१	५	१३	१५	२८		१	१६	**१४५**	**१.६८**
सवारी साधन, मेसिन तथा उपकरणहरूको भाडा	११		४	२	२	३	६		२	२	**३२**	**०.३७**
व्याज तथा लाभांस	१			१	२			२	२		**८**	**०.०९**
विप्रेषण (वैदेशिक)	११३	३	२८	७०	७०	४४	१३२	१६	९	१४	**४९९**	**५.७७**
विप्रेषण (आन्तरिक)	१४		२	१३	२२	१७	९९				**१६७**	**१.९३**
दैनिक ज्यालादारी	१२०	१	३८	४८	२४	६७	९२	१५	१२	११	**४२८**	**४.९५**
*अन्य	१७	१	३	२	३९	७४	३८	१	४	४	**१८३**	**२.११**
थाहा नभएको					७						**७**	**०.०८**
जम्मा	**१,६३९**	**९६२**	**५०६**	**६५७**	**७१९**	**९८९**	**१,१६२**	**४५९**	**९४३**	**६१७**	**८,६५३**	**१००.००**

***माथि उल्लेखित आम्दानिको श्रोतबाहेक अन्य आम्दानी जस्तै दलाल, परामर्श, कलाकारिता, निजी फर्म आदिबाट हुने आम्दानी ।**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

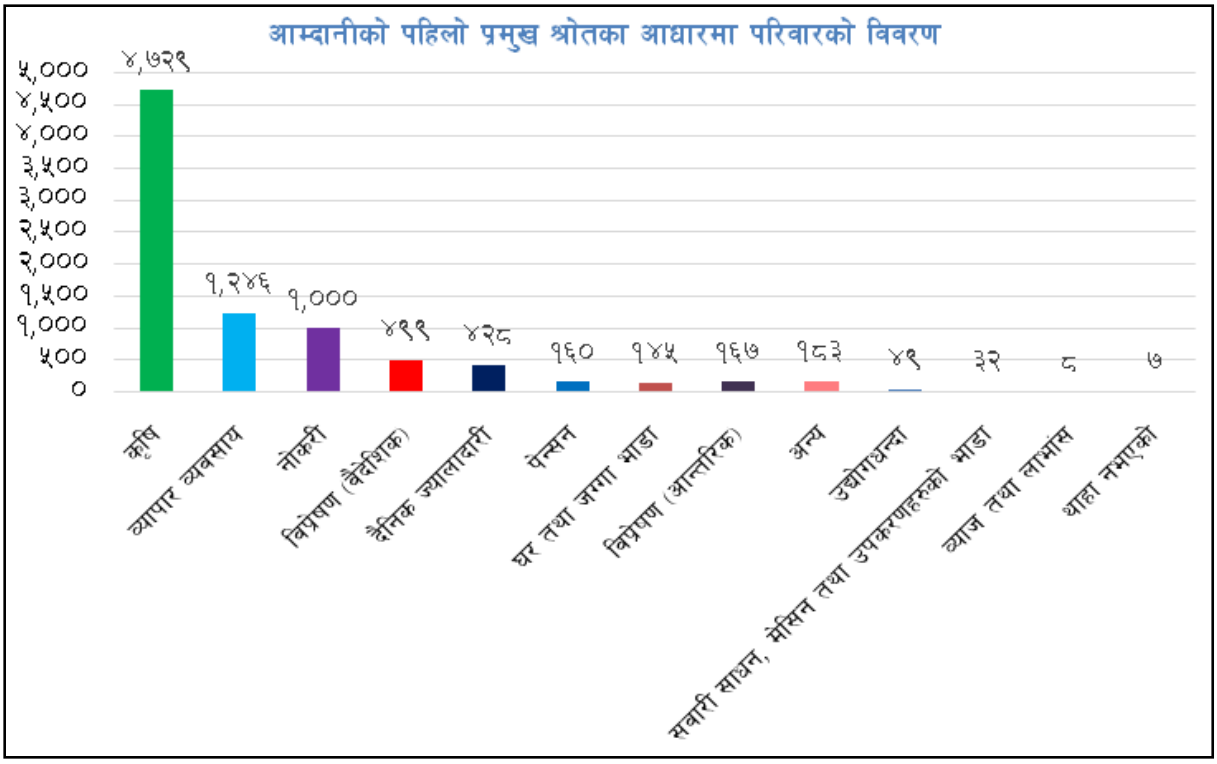

४.२.५ परिवार धान्न आवश्यक पर्ने मासिक खर्चको आधारमा घरधुरीको विवरण

तालिका नं. ५२: परिवार धान्न आवश्यक पर्ने मासिक खर्चको आधारमा घरधुरीको विवरण

वडा नं.	रु.१०००० भन्दा कम	रु. १०,००० - रु. २०,०००	रु. २०,००० - रु. ३०,०००	रु. ३०,००० - रु. ४०,०००	रु. ४०,००० - रु. ५०,०००	रु. ५०००० भन्दा बढी	जम्मा	मासिक रूपमा आवस्यक पर्ने औषत रकम रु.
१	१,२६६	२८८	५१	२२	९	३	**१,६३९**	**७,७१८**
२	६९३	१३८	९७	१६	१०	८	**९६२**	**११,२९२**
३	२२७	१५१	७०	२४	२३	११	**५०६**	**१६,७५०**
४	३९३	२००	४६	१०	३	५	**६५७**	**११,७८९**
५	३५४	३०१	४७	५	३	९	**७१९**	**१३,३१३**
६	४४३	४३२	९४	८	६	६	**९८९**	**१३,९५४**
७	५२३	४३२	१४२	३३	२५	७	**१,१६२**	**१४,५५४**
८	२९७	१२१	२९	८	१	३	**४५९**	**११,०९९**
९	६९०	२३६	१२	१	२	२	**९४३**	**८,६९२**
१०	३७१	१८९	४२	७	४	४	**६१७**	**११,७०८**
जम्मा	**५,२५७**	**२,४८८**	**६३०**	**१३४**	**८६**	**५८**	**८,६५३**	**११,६१८**
प्रतिशत	**६०.७५**	**२८.७५**	**७.२८**	**१.५५**	**०.९९**	**०.६७**	**१००.००**	

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

यस नगरपालिकामा रहेका कुल ८,६५३ घरपरिवारमध्ये मासिक रु. १०,००० भन्दा कम खर्चमै परिवार धान्ने परिवारको संख्या ५,२५७ अर्थात् ६०.७५ प्रतिशत, रु. १०,००० देखि रु. २०,००० सम्ममा परिवारको मासिक खर्च धान्नेको संख्या २,४८८ अर्थात् २८.७५ प्रतिशत, रु. २०,००० देखि रु. ३०,००० सम्म खर्च गर्नेको संख्या ६३० अर्थात् ७.२८ प्रतिशत, रु. ३०,००० देखि रु. ४०,००० सम्म खर्च गर्नेको संख्या १३४ अर्थात्

१.५५, रु. ४०,००० देखि रु. ५०,००० सम्म खर्च गर्नेको संख्या ८६ अर्थात् ०.९९ प्रतिशत र रु. ५०, ००० भन्दामाथि खर्च गर्नेको संख्या ५८ अर्थात् ०.६७ प्रतिशत देखिन्छ। यस तथ्याङ्कलाई विश्लेषण गर्दा रु. १०,००० वा सोभन्दा कम रकममै मासिक गुजारा गर्नेको संख्या उल्लेख्य अर्थात् कुल परिवारको ६०.७५ प्रतिशत हुनुले यस नगरपालिकाका अधिकांश बासिन्दाहरूको जीवनस्तर अत्यन्त न्यून भएकोले आधारभूत आवश्यकता जस्तै खाद्यान्न, आवास, लुगालत्ता, शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी आदिमा अत्यन्त न्यून स्तरको पहुँच रहेको स्पष्ट हुन्छ। यद्यपि ग्रामीण भेगहरूमा आफ्नो उत्पादनले नै खान पुग्ने परिवारले खाद्यान्नमा गर्नुपर्ने खर्च भने यहाँ उल्लेख नगरिएको हुन सक्छ। चरम महंगी र मुद्रा स्फिती बढिरहेको हालको अवस्थामा ६१.२९ प्रतिशत परिवारहरूले प्रति परिवार प्रति दिन मात्र रु. ३३३.३३ मा गुजारा गर्नुपर्ने तथ्याङ्कले देखाउँछ। वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

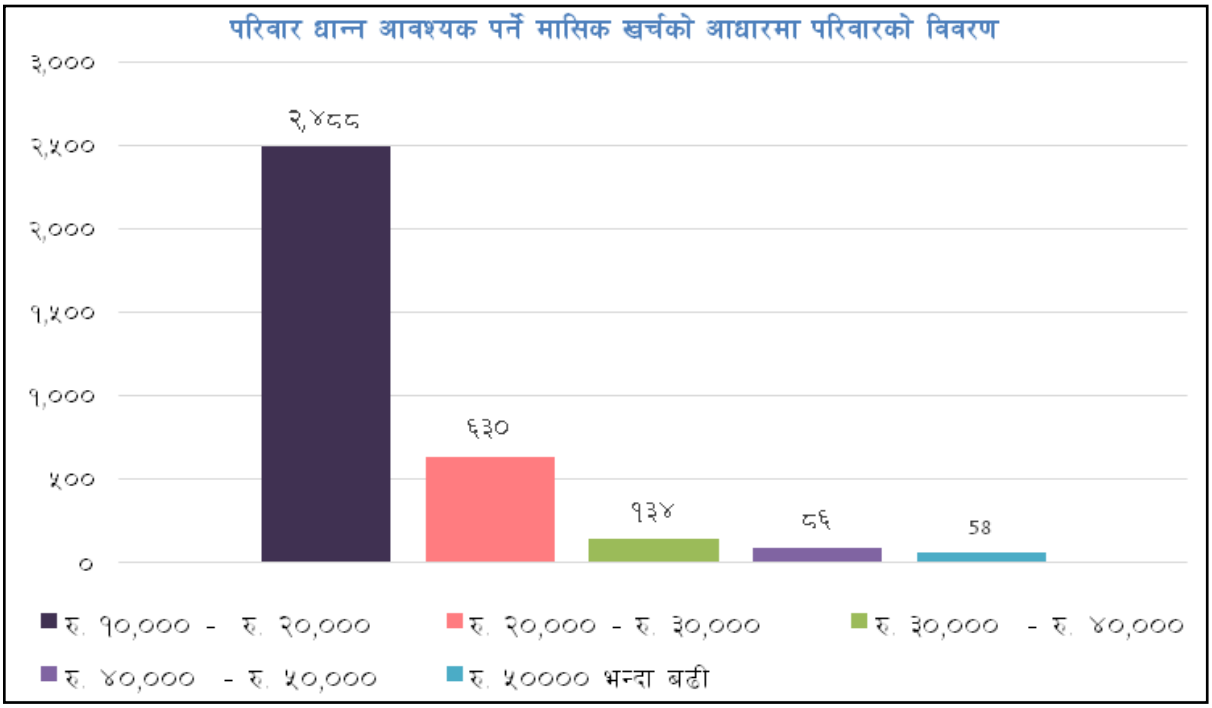

४.२.६ आफ्नै वार्षिक आम्दानीले परिवार धान्न पुग्ने महिनाको आधारमा परिवारको विवरण

यस नगरपालिकामा रहेका कुल ८,६५३ घरधुरीहरू मध्ये आफ्नै वार्षिक आम्दानीले बाह्र महिनाभन्दा माथि धान्नेको परिवार संख्या ५,९०३ अर्थात् ६८.२२ प्रतिशत देखिन्छ। त्यसैगरी ९ देखि ११ महिनासम्म धान्न पुग्ने परिवार संख्या ४३२ अर्थात् ४.९९ प्रतिशत, ७ देखि ९ महिनासम्म धान्न पुग्ने परिवारको संख्या ५५३ अर्थात् ६.३९ प्रतिशत, ४ देखि ६ महिना सम्म धान्न पुग्ने परिवारको संख्या १,०५७ अर्थात् १२.२२ प्रतिशत र ० देखि ३ महिना मात्र धान्न पुग्नेको संख्या ६९६ अर्थात् ८.०४ प्रतिशत रहेको छ। यस पूर्वको मासिक खर्चको आधारमा तयार पारिएको तथ्याङ्क र यस तथ्याङ्कलाई संयुक्त रूपमा हेर्दा अधिकांश जनसंख्याले वार्षिकरूपमा गर्ने अत्यन्त न्यून आम्दानीले बाह्रै महिना दुःख गुजारा गरी खर्च धान्ने गरेको स्पष्ट हुन्छ। अर्कोतर्फ वार्षिक आम्दानीले वर्षभरी धान्न नसक्ने घरधुरीहरूसमेत रहेको तथ्याङ्कले यो अवस्थामा रहेको जनसंख्या पूर्ण गरीबीको अवस्थामा रहेको पुष्टि हुन्छ। संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक व्यवस्था लागु भई सकेको र स्थानीय सरकारमा धेरै हक अधिकारहरू प्रत्याभूत भई सकेको अवस्थामा यस्ता गरीवीमा रहेका जनसंख्यालाई लोक कल्याणकारी राज्यको मूल मर्मअनुसार संरक्षण र आर्थिक हिसाबले सबलीकरण गर्ने कार्यक्रमहरू लागु गर्नुपर्ने हुन्छ। वडागत पूर्ण विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका नं. ५३: आफ्नै वार्षिक आम्दानीले परिवार धान्न पुग्ने महिनाको आधारमा घरधुरीको विवरण

वडा नं.	०-३ महिना	४-६ महिना	७-९ महिना	९-११ महिना	१२ महिना वा सोभन्दा माथि	उ.न.	जम्मा	आम्दानीले धान्न पुग्ने औषत महिना
१	१०३	१८२	१६	१३	१,३२४	१	**१,६३९**	**१०.६६**
२	५०	२०७	१२५	१३७	४४३		**९६२**	**९.४३**
३	१६३	७७	२७	२	२३७		**५०६**	**७.३९**
४	३	१०	३२	२२	५८९	१	**६५७**	**११.७५**
५	१	२७	३०	७	६४७	७	**७१९**	**१२.४१**
६	४४	१०६	३४	१०	७९४	१	**९८९**	**१०.७७**
७	१६०	५३	३८	४६	८६४	१	**१,१६२**	**१०.१२**
८	१२६	१६९	६७	१२	८५		**४५९**	**६.०५**
९	२३	१५८	८८	१०७	५६७		**९४३**	**१०.०६**
१०	२३	६८	९६	७६	३५३	१	**६१७**	**१०.१६**
जम्मा	**६९६**	**१,०५७**	**५५३**	**४३२**	**५,९०३**	**१२**	**८,६५३**	**१०.१५**
प्रतिशत	**८.०४**	**१२.२२**	**६.३९**	**४.९९**	**६८.२२**	**०.१४**	**१००.००**	

उ.न. = उल्लेख नगरिएको स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

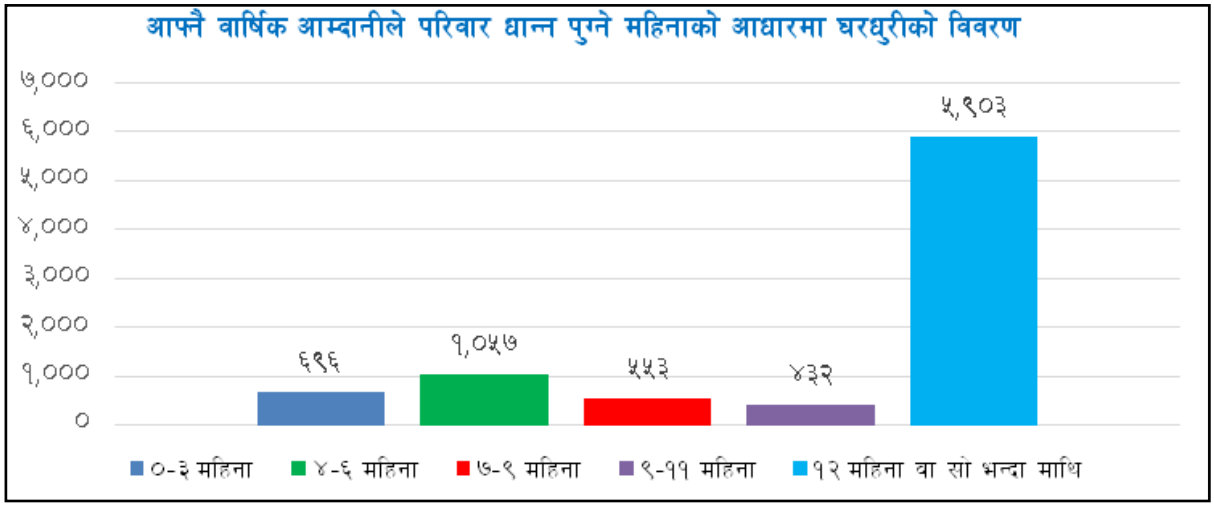

४.२.७ कुल वार्षिक आम्दानीले परिवार धान्न नपुग्ने परिवारले नपुग अवधिको लागि घर धान्न गरेको अन्य व्यवस्थाको आधारमा परिवारको विवरण (बहुउत्तरमा आधारित)

नगरपालिकामा पहिचान भएका २,७५० घरपरिवारहरूको वार्षिक आम्दानीले परिवार धान्न नपुग्ने देखिन्छ। यसरी आम्दानी अपुग हुँदा उनीहरूले अन्य विभिन्न माध्यमबाट त्यसको गर्जो टार्ने गरेको पाइयो। जसमध्ये सबैभन्दा बढी १,६२१ परिवार अर्थात् ५८.९५ प्रतिशतले ऋण लिने गरेका, १,३३८ अर्थात् ४८.६५ प्रतिशत परिवारले उधारो चलाउने गरेका र बाँकीले सञ्चित वा स्थिर सम्पती बिक्री गरेको पाइयो। यस तथ्याङ्कले यसरी गरिबीमा रहेका परिवारहरू क्रमश सुधारतर्फ उन्मुख हुनुभन्दा थप ऋणको भार थपिँदै जाने र स्थिर सम्पतीसमेत प्रयोग हुँदै जाँदा थप गरिबीतर्फ धकेलिने स्थिति रहेको पाइयो। नगरपालिकामा रहेको यो स्थिति लोक कल्याणकारी संवैधानिक व्यवस्थाको मर्मसँग मेल नखाने देखिन्छ। तसर्थ राज्य तथा स्थानीय सरकारले गरिबी निवारण र रोजगारी श्रृजनाका प्रभावकारी उपायहरूको अबलम्बन गर्नुपर्ने देखिन्छ। वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ५४: नपुग अवधिको लागि घर धान्न गरेको अन्य व्यवस्थाको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	सञ्चित सम्पत्ति प्रयोग गरेको	उद्यारो	ऋण लिएको	स्थिर सम्पत्ति बिक्री गरेको	*अन्य	उल्लेख नगरिएको	जम्मा
१	४९	१३२	२८०	२	१	१	**३१५**
२	२६६	३६४	२९८	२१६	५३		**५१९**
३	१६८	६५	९३	२	१२		**२६९**
४	११	२१	३७	२	९	१	**६८**
५	८	३३	३८	१	६	७	**७२**
६	३८	१८	१४६	३	८	१	**१९५**
७	८२	८४	८२	३	१३५	१	**२९८**
८	६६	१८२	१५९	६२	९१		**३७४**
९	३८	२६४	३१०	१२	२		**३७६**
१०	११	१७५	१७८	८	१५	१	**२६४**
जम्मा	**७३७**	**१,३३८**	**१,६२१**	**३११**	**३३२**	**१२**	**२,७५०**
प्रतिशत	**२६.८०**	**४८.६५**	**५८.९५**	**११.३१**	**१२.०७**	**०.४४**	**१००.००**

***माथि उल्लेखित व्यवस्थाबाहेक अन्य व्यवस्था जस्तै सहयोग लिएको, दान लिएको, मागेर चलाएको आदि ।**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

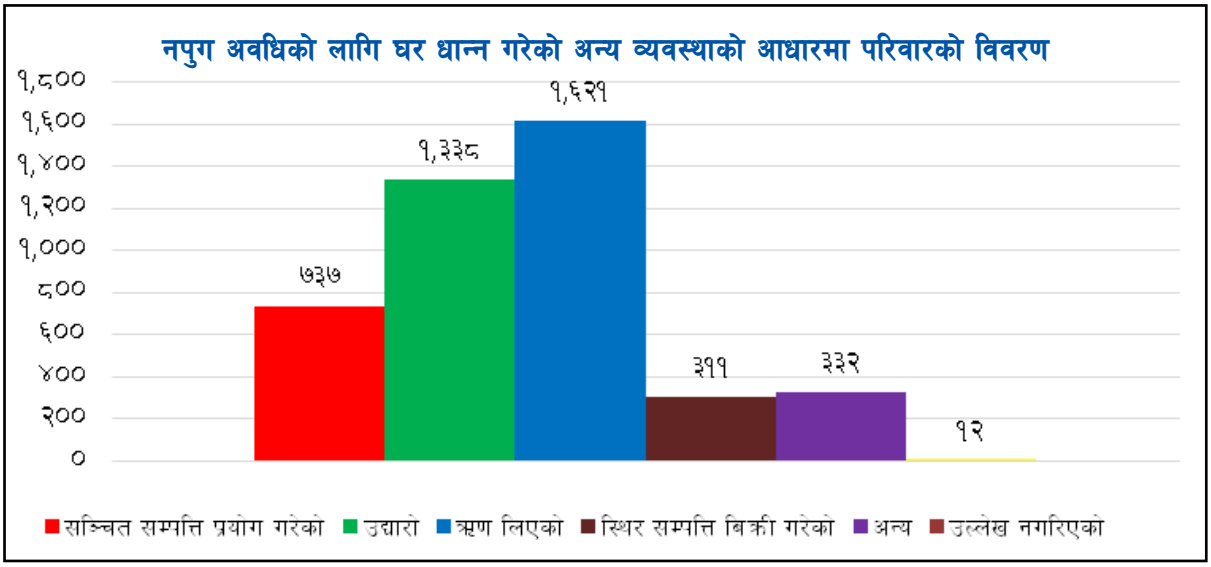

४.२.८ परिवारका सदस्यका लागि सामान्य बिरामी खर्च, न्यानो कपडा र झुलको व्यवस्था गर्ने क्षमताको आधारमा परिवारको विवरण

नगरपालिकामा रहेका ८,६५३ घरपरिवारहरू मध्ये १,६७० अर्थात् १९.३ प्रतिशत परिवारहरूले बिरामी हुँदा उपचार खर्च व्यवस्था गर्न नसक्ने देखिन्छ । यो एक गम्भीर अवस्था हो । नेपालको संविधानको धारा ३५ को उपधारा १ मा "प्रत्येक नागरिकलाई राज्यबाट प्राप्त आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निशुल्क प्राप्त गर्ने हक हुनेछ र कसैलाई पनि आकस्मिक स्वास्थ्य सेवाबाट बञ्चित गरिने छैन ।" भनी स्पष्ट उल्लेख गरिएको छ । यस तथ्याङ्कले नगरपालिकाका गरिबीमा रहेका नागरिकहरू माथि राज्यको दायित्व रहेको स्पष्ट गर्दछ । अर्कोतर्फ गास, बास र कपासजस्ता आधारभूत आवश्यकताहरू मध्ये जाडोयाममा न्यानो कपडाको व्यवस्था गर्न नसक्ने परिवारको संख्यासमेत २९३ अर्थात् ३.४ प्रतिशत र गर्मीयाममा झुलको व्यवस्था गर्न नसक्ने परिवारको

संख्या १,१६१ अर्थात् १३.४ प्रतिशत रहेको देखाउँछ । न्यानो कपडा र झुलको व्यवस्था गर्न नसक्दा बालबालिका वृद्ध, रोगप्रतिरोधात्मक क्षमता कमजोर भएका व्यक्तिहरू बिरामी र अशक्तहरूको जीवन थप जोखिमपूर्ण र कष्टपूर्ण हुन जान्छ । राज्यको यसतर्फ ध्यान जानु आवश्यक छ । विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ५५: परिवारका सदस्य सामान्य बिरामी पर्दा खर्च गर्न सक्ने आर्थिक क्षमताअनुसार परिवारको विवरण

वडा नं.	आर्थिक क्षमता भएको		आर्थिक क्षमता नभएको		उल्लेख नगरिएको		जम्मा
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
१	१,४९६	९१.३	१४२	८.७	१	०.१	**१,६३९**
२	७०९	७३.७	२५३	२६.३			**९६२**
३	४१५	८२.०	९१	१८.०			**५०६**
४	५८८	८९.५	६८	१०.४	१	०.२	**६५७**
५	६८२	९४.९	३०	४.२	७	१.०	**७१९**
६	६५२	६५.९	३३६	३४.०	१	०.१	**९८९**
७	१,०५६	९०.९	१०५	९.०	१	०.१	**१,१६२**
८	१८९	४१.२	२७०	५८.८			**४५९**
९	७३०	७७.४	२१३	२२.६			**९४३**
१०	४५४	७३.६	१६२	२६.३	१	०.२	**६१७**
जम्मा	**६,९७१**	**८०.६**	**१,६७०**	**१९.३**	**१२**	**०.१**	**८,६५३**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

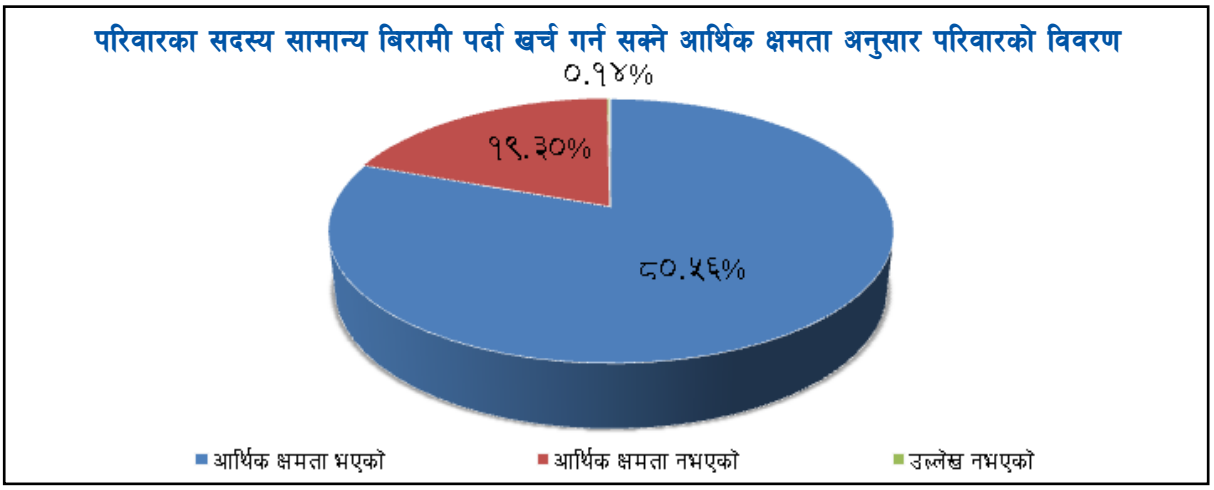

जाडो महिनामा न्यानो लुगा व्यवस्था गर्न सक्ने क्षमताको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	न्यानो लुगा व्यवस्था गर्न सक्ने		न्यानो लुगा व्यवस्था गर्न नसक्ने		उल्लेख नगरिएको		जम्मा
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
१	१,५६९	९५.७	६९	४.२	१	०.१	**१,६३९**
२	९३२	९६.९	३०	३.१			**९६२**
३	४९२	९७.२	१४	२.८			**५०६**
४	६४४	९८.०	१२	१.८	१	०.२	**६५७**

५	७०३	९७.८	९	१.३	७	१.०	**७१९**
६	९४९	९६.०	३९	३.९	१	०.१	**९८९**
७	१,१४७	९८.७	१४	१.२	१	०.१	**१,१६२**
८	४४६	९७.२	१३	२.८			**४५९**
९	९०५	९६.०	३८	४.०			**९४३**
१०	५६१	९०.९	५५	८.९	१	०.२	**६१७**
जम्मा	**८,३४८**	**९६.५**	**२९३**	**३.४**	**१२**	**०.१**	**८,६५३**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

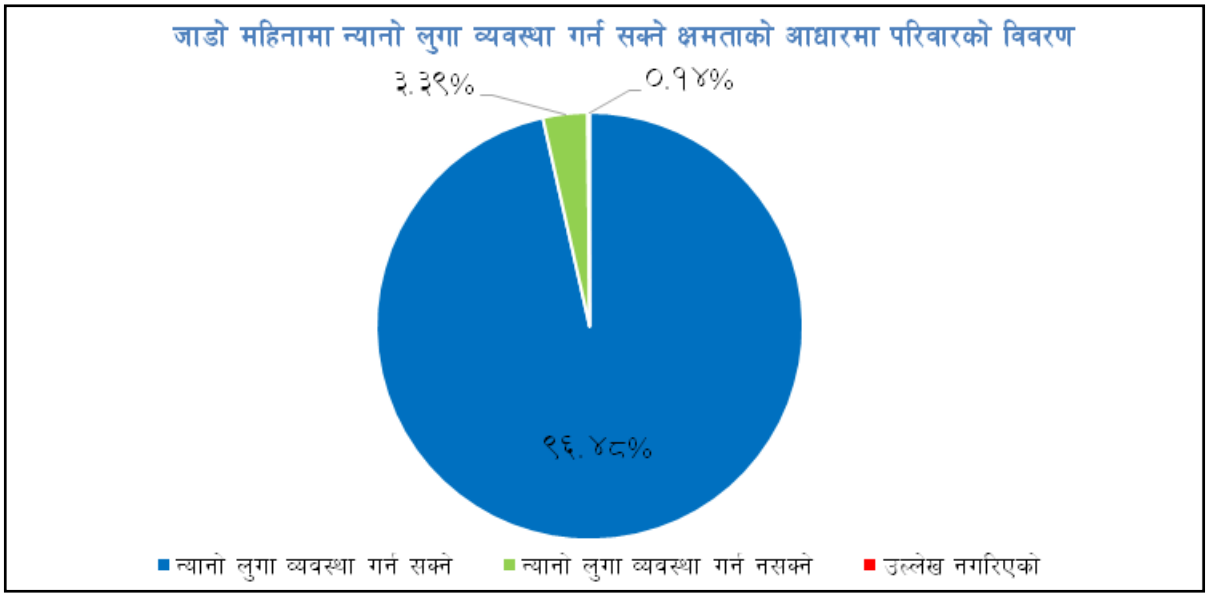

तालिका नं ५६: आवश्यकताअनुसार लामखुट्टेको झुलको व्यवस्था गर्न सक्ने क्षमताको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	झुलको व्यवस्था गर्न सक्ने परिवार		झुलको व्यवस्था गर्न नसक्ने परिवार		उल्लेख नगरिएको		जम्मा
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
१	१,१९८	७३.१	४४०	२६.८	१	०.१	**१,६३९**
२	७५४	७८.४	२०८	२१.६			**९६२**
३	४८०	९४.९	२६	५.१			**५०६**
४	६३४	९६.५	२२	३.३	१	०.२	**६५७**
५	६६९	९३.०	४३	६.०	७	१.०	**७१९**
६	९५६	९६.७	३२	३.२	१	०.१	**९८९**
७	१,१४०	९८.१	२१	१.८	१	०.१	**१,१६२**
८	२९९	६५.१	१६०	३४.९			**४५९**
९	८२४	८७.४	११९	१२.६			**९४३**
१०	५२६	८५.३	९०	१४.६	१	०.२	**६१७**
जम्मा	**७,४८०**	**८६.४**	**१,१६१**	**१३.४**	**१२**	**०.१**	**८,६५३**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

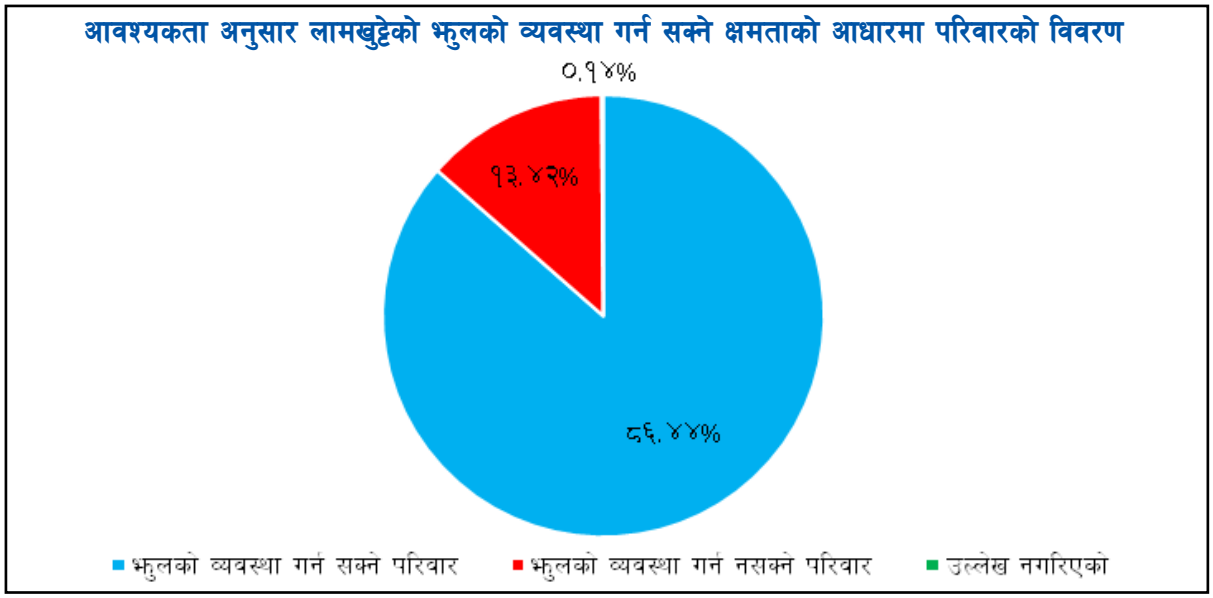

४.२.९ ऋणका आधारमा परिवारको विवरण

तालिका नं ५५ ऋण लिने र नलिने परिवारको विवरण

वडा नं.	ऋण लिने परिवार		ऋण नलिने परिवार		उल्लेख नगरिएको		जम्मा
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
१	६८३	४१.७	९५५	५८.३	१	०.१	**१,६३९**
२	५६२	५८.४	४००	४१.६			**९६२**
३	२९३	५७.९	२१३	४२.१			**५०६**
४	२४७	३७.६	४०९	६२.३	१	०.२	**६५७**
५	२८३	३९.४	४२९	५९.७	७	१.०	**७१९**
६	३४०	३४.४	६४८	६५.५	१	०.१	**९८९**
७	३५३	३०.४	८०८	६९.५	१	०.१	**१,१६२**
८	२१०	४५.८	२४९	५४.२			**४५९**
९	५००	५३.०	४४३	४७.०			**९४३**
१०	३७०	६०.०	२४६	३९.९	१	०.२	**६१७**
जम्मा	**३,८४१**	**४४.४**	**४,८००**	**५५.५**	**१२**	**०.१**	**८,६५३**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा रहेका कुल ८,६५३ परिवारहरू मध्ये विभिन्न बैंक, वित्तिय संस्था, सहकारी वा अन्य तवरले आफ्ना विभिन्न कृयाकलाप सञ्चालन गर्न वा लगानी गर्न ऋण लिने परिवारहरूको संख्या ३,८४१ अर्थात् ४४.४ प्रतिशत र ऋण नलिने परिवारहरूको संख्या ४,८०० अर्थात् ५५.५ प्रतिशत रहेका छन् । ऋण लिनुका उद्देश्यहरू मध्य अत्यावश्यक आवश्यकता परिपूर्ति गर्न ऋण लिनेको संख्या लगानी वा उत्पादनमूलक व्यवसाय गर्न ऋण लिनेको संख्याभन्दा बढी भएको अनुमान सजिलै लगाउन सकिन्छ किनकि नगरपालिकामा मासिक १०,००० भन्दा कम रकममा परिवारको गुजारा गर्नुपर्ने परिवार ६१.२९ प्रतिशत रहेको छ । वडागत रूपमा पूर्ण विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ :

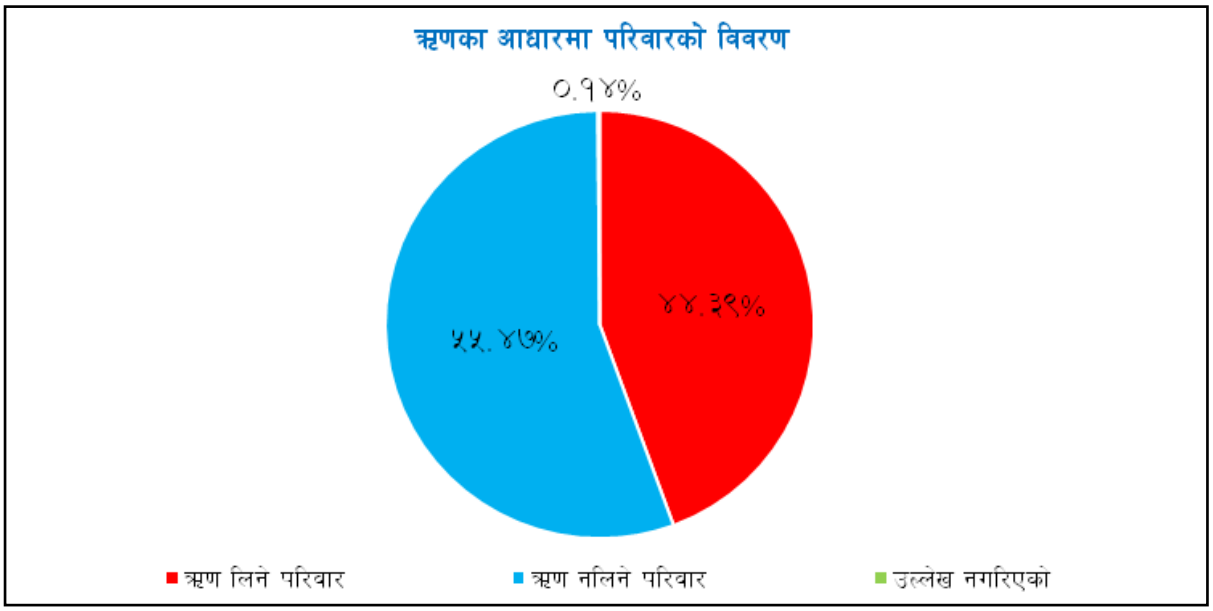

४.२.१० परिवारले लिएको ऋण रकमका आधारमा परिवारको विवरण

तालिका नं ५८: परिवारले लिएको ऋण रकमका आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	रु. १०,००० भन्दा कम	रु. १०,००० देखि रु. २०,०००	रु. २०,००० देखि रु. ३०,०००	रु. ३०,००० देखि रु. ४०,०००	रु. ४०,००० देखि रु. ५०,०००	रु. ५०,००० भन्दा बढी	जम्मा	औषत ऋण रकम
१	१९	४०	२२	२४	३०	५४८	६८३	**९८४,६८५**
२	२९	३९	४०	१६	११३	३२५	५६२	**२१४,१०९**
३	१०	२१	१०	१	२१	२३०	२९३	**४७२,१०२**
४	६	१४	११	४	३१	१८१	२४७	**३०६,०५७**
५	१४	१७	१२	४	२१	२१५	२८३	**५२३,५०४**
६	१८	२८	२९	९	२६	२३०	३४०	**४९२,३८६**
७	९	१२	७	१०	१९	२९६	३५३	**७१२,७८८**
८	१२	१६	१७	५	३२	१२८	२१०	**१६२,३००**
९	१५	२९	२३	४५	११८	२७०	५००	**११५,२६४**
१०	१२	३३	१९	१३	३५	२५८	३७०	**९३४,८६५**
जम्मा	**१४४**	**२४९**	**१९०**	**१३१**	**४४६**	**२,६८१**	**३,८४१**	**५२३,७१३**
प्रतिशत	**३.७५**	**६.४८**	**४.९५**	**३.४१**	**११.६१**	**६९.८०**	**१००.००**	

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा ऋण लिने कुल ३,८४१ परिवारहरू मध्ये २,६८१ अर्थात् ६९.८ प्रतिशत परिवाहरूले रु. ५०,००० भन्दा बढी ऋण लिएको देखिन्छ । त्यसै गरी रु.४०,००० देखि रु. ५०,००० सम्म ऋण लिने परिवार संख्या ४४६ अर्थात् ११.६१ प्रतिशत, रु. ३०,००० देखि रु. ४०,००० सम्म ऋण लिनेको संख्या १३१ अर्थात् ३.४१ प्रतिशत, रु. २०,००० देखि ३०,००० सम्म ऋण लिनेको संख्या १९० अर्थात् ४.९५ प्रतिशत, रु. १०,००० देखि २०,००० सम्म ऋण लिनेको संख्या २४९ अर्थात् ६.४८ प्रतिशत र रु. १०,००० भन्दा कम ऋण लिनेको संख्या १४४ अर्थात् ३.७५ प्रतिशत रहेको तथ्याङ्कले देखाउँछ । ऋण रकमको विवरण हेर्दा

सानो रकमको ऋण व्यवसायिक लगानी प्रयोजनका लागिभन्दा घरायसी प्रयोजन र अत्यावश्यक आवश्यकता पूर्ती गर्नलाई हुनसक्ने अनुमान लगाउन सकिन्छ । ऋण लिनु नकारात्मक नभएपनि ऋण लिनुको प्रयोजन दैनिक आवश्यकता गुजारा गर्ने मात्र हुँदा त्यसले न्यून गुणस्तरको जीवनयापन र गरीबीलाईनै संकेत गर्दछ । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

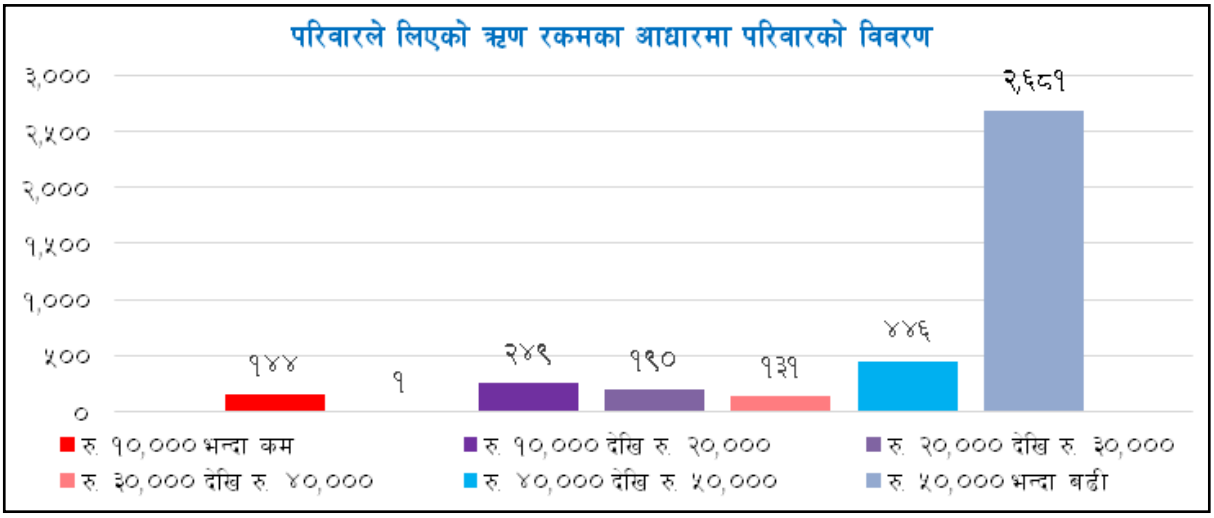

४.२.११ ऋण लिनुको कारणका आधारमा परिवारको विवरण (बहुउत्तरमा आधारित)

तालिका नं ५९: ऋण लिनुको कारणका आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	व्यापार व्यवसाय	कृषि व्यवसाय	भवन निर्माण/ जमिन	जन्म/मृत्यु/ सामाजिक कार्य	धार्मिक/ सांस्कृतिक	औषधी उपचार	शिक्षा	परिवारको उपयोग	परिवारको सदस्य विदेश पठाउने	*अन्य कारण	जम्मा
१	१८३	१२८	२२५	२१	७	११६	७८	१७०	५३	१२	**६८३**
२	१३	२१७	९४	४४	३६	१०१	२५	२८४	३९	५	**५६२**
३	४२	१३८	८२	८	४	८१	३८	९९	१७		**२९३**
४	४४	३०	७४	९	११	७७	२५	१००	१६	१	**२४७**
५	७७	४२	७७	७	५	२७	२३	९३	२४	१०	**२८३**
६	६३	८२	६४	५	२१	५०	२५	११५	१६	३	**३४०**
७	७३	४४	१४०	१२	२५	४५	३०	९२	१७	१०	**३५३**
८	९	४९	१९	३०	२९	५६	३४	१११	७६	४	**२१०**
९	१३	३२१	४३	१२	१२३	९५	९९	३६७	२९	२	**५००**
१०	६८	१२९	९६	१७	१४	७०	३०	१८१	३४	७	**३७०**
जम्मा	**५८५**	**१,१८०**	**९१४**	**१६५**	**२७५**	**७१८**	**४०७**	**१,६१२**	**३२१**	**५४**	**३,८४१**
प्रतिशत	**१५.२३**	**३०.७२**	**२३.८०**	**४.३०**	**७.१६**	**१८.६९**	**१०.६०**	**४१.९७**	**८.३६**	**१.४१**	**१००.००**

***माथि उल्लेखित कारणबाहेक अन्य कारण जस्तै खेलकुद, भ्रमण आदि ।** स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा ऋण लिनेहरूको प्रवृत्तिलाई हेर्दा ऋण लिएका कुल ३,८४१ परिवारहरूमध्ये सबैभन्दा बढी घरायसी प्रयोजनको लागि ऋण लिने परिवारको संख्या १,६१२ अर्थात् ४१.९७ प्रतिशत रहेका छन् । त्यसैगरी दोस्रोमा कृषि व्यवसायको लागि ऋण लिने परिवारको संख्या १,१८० अर्थात् ३०.७२ प्रतिशत, तेस्रोमा भवन निर्माण तथा जमिन खरिद गर्नको लागि ऋण लिने परिवारको संख्या ९१४ अर्थात् २३.८० प्रतिशत, चौथौंमा व्यापार व्यवसायको लागि ऋण लिने परिवारको संख्या ५८५ अर्थात् १५.२३ प्रतिशत रहेका छन् । लगानी र उत्पादन प्रवर्द्धन गर्न निकै कम परिवारहरूले ऋण लिएको देखिन्छ । तथ्याङ्कको विश्लेषण गर्दा दैनिक जीवन निर्वाह र आधारभूत मानविय आवश्यकता पूर्ति गर्न जस्तै घरायसी गर्जो टार्न, भवन निर्माण/जमिन खरिद गर्न अधिकांशले ऋण लिएको तथ्य स्पष्ट हुन्छ । नागरिकका आधारभूत आवश्यकता पूरा गर्ने दायित्व राज्यको हुने संवैधानिक व्यवस्था अनुरूप संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक संविधानले शिक्षा, स्वास्थ्य, खाद्यान्नजस्ता आवश्यकताहरूलाई मौलिक अधिकारको रूपमा स्थापित गरिसकेको सन्दर्भमा स्थानीय तथा संघीय सरकारले नागरिकका यी सवालहरूलाई सम्बोधन गर्नुपर्ने हुन्छ । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

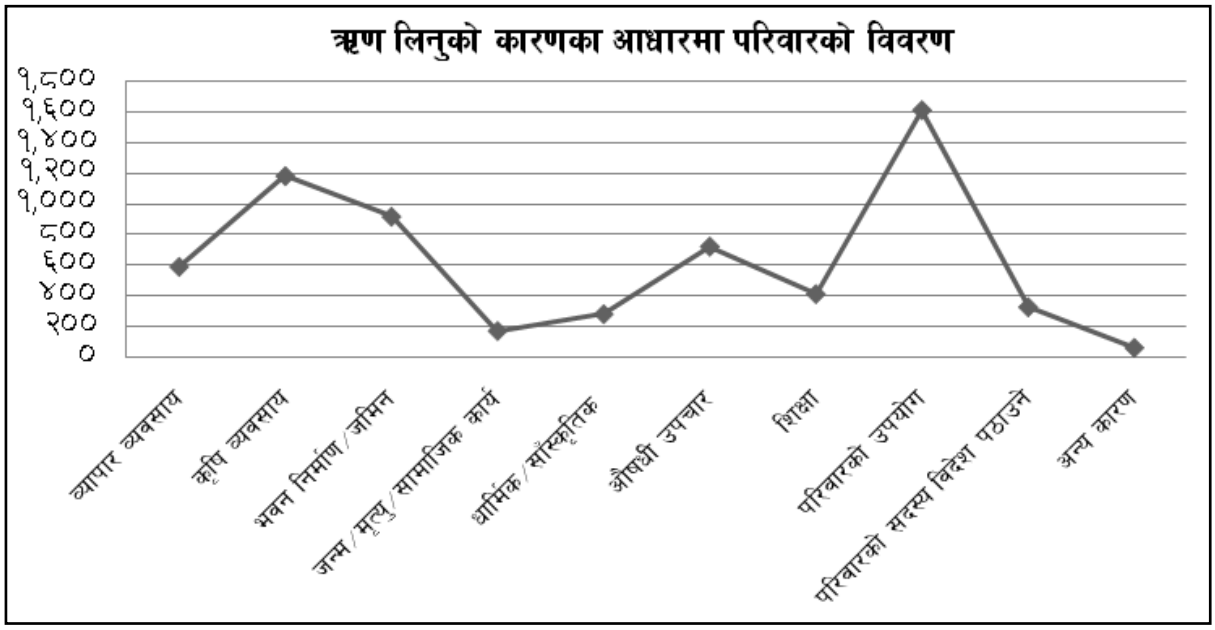

४.२.१२ ऋण लिएको श्रोतको आधारमा घरधुरीको विवरण

तालिका नं ६०: ऋण लिएको श्रोतको आधारमा घरधुरीको विवरण

वडा नं.	व्यक्तिगत	बैंक	सहकारी संस्था	*अन्य वित्तिय संस्था	अन्य	जम्मा
१	२२१	२४५	१५०	२४०	२१	**६८३**
२	३२८	१०७	२८	२३१	१०	**५६२**
३	१२१	८३	६९	१५०		**२९३**
४	५७	८१	४१	११६	२	**२४७**
५	५१	९८	११४	९२	६	**२८३**
६	८१	१०३	६२	१६७	२	**३४०**
७	१००	१५८	११६	८२	४	**३५३**
८	९७	७	९	११४	२	**२१०**
९	३८९	५१	१०८	२९१		**५००**
१०	१८३	१२०	४७	१९३		**३७०**

वडा नं.	व्यक्तिगत	बैंक	सहकारी संस्था	*अन्य वित्तिय संस्था	अन्य	जम्मा
जम्मा	१,६२८	१,०५३	७४४	१,६७६	४७	३,८४१
प्रतिशत	४२.३८	२७.४१	१९.३७	४३.६३	१.२२	१००.००

***माथि उल्लेखित श्रोतबाहेक अन्य श्रोत जस्तै सामुदायिक समूह, कार्यरत कार्यालय, विविध प्रकारका कोष आदि ।**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा ऋण लिने परिवारहरूले ऋणको विभिन्न श्रोतहरू प्रयोग गरेकाछन् जसमध्ये ऋण लिने ३,८४१ घरपरिवारहरूमा सबैभन्दा बढी १,६७६ अर्थात् ४३.६३ प्रतिशत परिवारहरूले अन्य वित्तिय संस्थाबाट ऋण लिएको देखिन्छ । त्यसैगरी दोस्रोमा १,६२८ अर्थात् ४२.३८ प्रतिशत परिवारहरूले व्यक्तिगत ऋण, १,०५३ अर्थात् २७.४१ प्रतिशत परिवारहरूले बैंक मार्फत र ७४४ अर्थात् १९.३७ प्रतिशत परिवाहरूले सहकारी संस्था मार्फत ऋण लिएको र बाँकीले अन्यबाट ऋण लिएको तथ्याङ्क छ । ४२.३८ प्रतिशत परिवार हरूले व्यक्तिबाट ऋण लिएको यथार्थले के स्पष्ट गर्दछ भने नागरिकहरूको बैङ्क तथा ठूला वित्तिय संस्थाको पहुँच वृद्धि हुन सकेको छैन । अर्कोतर्फ बैङ्कबाट कर्जा लिँदा धितो तथा अन्य प्रशासनिक झन्जट हुने भएकोले चर्को व्याजको मारमा परेतापनि विना धितो व्यक्तिसँग ऋण लिन सहज हुने भएकोले, साधारण मानिसहरू यसतर्फ बढी आकर्षित देखिन्छन् । तर जनतालाई व्यक्तिगत ऋणको स्रोतले आर्थिक भार पर्नगई नागरिकलाई गरीबीमा धकेल्न बाध्य पार्दछ । नगरपालिकामा ऋणको पहिलो स्रोत आन्तरिक ऋण भएता पनि दोस्रो स्रोत बैंक, तेस्रो वित्तिय संस्था, चौथो सहकारी हुनुले नगरमा क्रमश बैंक तथा वित्तिय क्षेत्रबाट ऋण लिने प्रवृत्ति विगतमा भन्दा सकारात्मक भएको देखिन्छ । हाल राष्ट्र बैङ्कले हरेक स्थानीय सरकार रहेको गाउँपालिका वा नगरपालिकामा एक बैङ्क शाखा खोल्न गरेको निर्देशनले बैङ्कहरूमा ग्रामीण सर्वसाधारणको पहुँच अझ वृद्धि हुने अपेक्षा गर्न सकिन्छ । वडागत पूर्ण विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

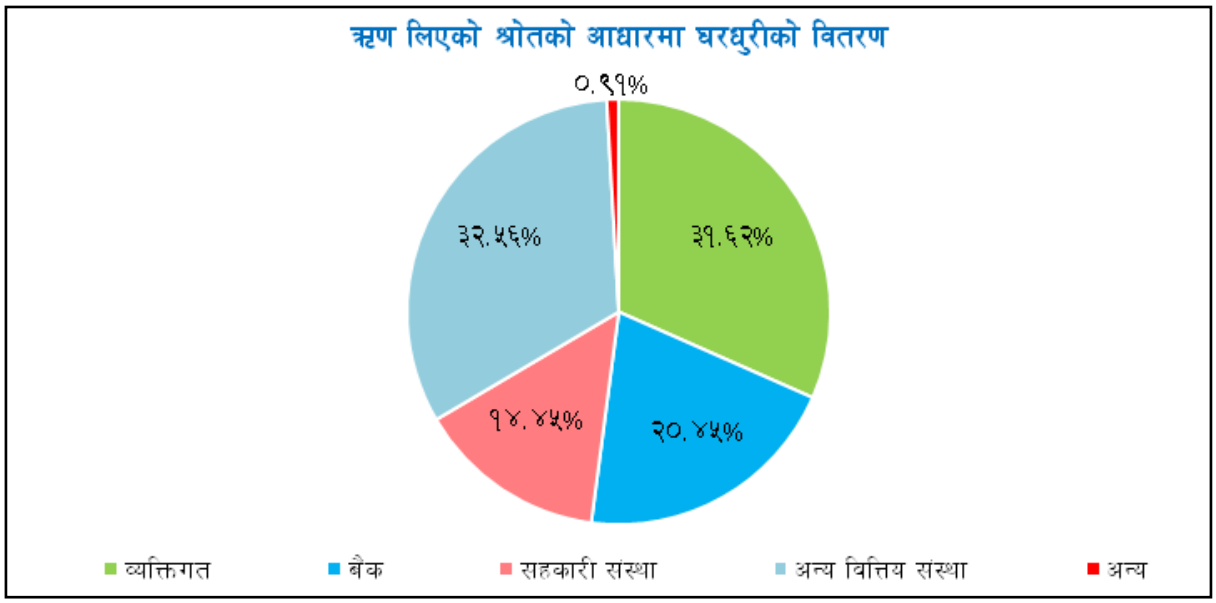

४.३ उद्योग तथा व्यापार व्यवसाय

४.३.१ व्यापरिक केन्द्र

धनकुटा नगरपालिका स्थित हिले, धनकुटा बजार, कोप्चे, देब्रेबास, बेलहारा, मूलघाटआदि नगरपालिकाको बजार केन्द्र हुन् । यस्ता बजारहरूबाट विशेषगरी खुद्रा तथा थोक व्यापार हुने गरेको छ। थोक व्यापार अन्तर्गत खाद्य मिलबाट उत्पादित चामल, पिठो, तेल अन्य पहाडी तथा तराई जिल्लासँग हुने गरेको छ भने अन्य थोक व्यापारमा विस्कुट, साबुन, चाउचाउ, चिया, चिनी आदिको हुने गरेको छ। यसका अतिरिक्त

तेस्रो मुलुकमा निर्मित इलेक्ट्रीक र इलेक्ट्रोनिक्स सामानहरूका साथै फरेन गुड्सको नाममा विभिन्न तेस्रो मुलुकहरूबाट उत्पादन भई आयात गरिएका घरेलु उपयोगका सामानहरूको समेत थोक र खुद्राबिक्री यस नगरपालिकाबाट हुने गरेको पाइन्छ ।

नगरका यी व्यापारिक केन्द्रहरूबाट कृषिजन्य तथा उत्पादनमुलक उद्योग अन्तर्गत पर्ने खाद्य मिलबाट उत्पादन हुने बस्तु, दाल, चामल, तेल, पिठो, मसला, आदिले स्थानीय बजारको आवश्यकता पूर्ति गर्नुको साथै केही मात्रामा यिनले अन्य नगरपालिका तथा छिमेकी जिल्लाहरूको बजारको रूपमा सेवासमेत पुऱ्याइरहेका छन्। स्थानीय उत्पादन तथा आयातित उत्पादनहरूको बजारीकरण हुने गरेको छ । कृषि योग्य जमिनको उपलब्धता कृषि तथा वनजन्य कच्चा पदार्थहरूको उपलब्धता, परम्परागत तथा जातिगत सीप, कौशल, पर्यटकीय महत्वका स्थलहरूको उपलब्धता लगायतका विभिन्न कारणले नगरपालिकामा कृषि तथा स्थानीय परम्परा र सीपमा आधारित उद्योगहरूको विकासको राम्रो सम्भावना रहेको छ । त्यसैगरी साप्ताहिक रूपमा लाग्ने धनकुटा नगरपालिकामा विभिन्न हाट बजारमा स्थानीय उत्पादन तथा दैनिक उपभोग्य वस्तुहरू चौपायाको किनबेच हुने गर्दछ । यसले पनि नगरपालिकामा आर्थिक कारोबारको मात्रामा वृद्धि गराएको छ । नगरपालिकाको मुख्य व्यापरिक केन्द्रहरूको विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ६१: नगरपालिकाको व्यापारिक केन्द्रहरूको विवरण

क्र.सं.	बजार/व्यापारिक केन्द्रको नाम	वडा नं.	मुख्य व्यापारिक वस्तुहरू
१	हिले बजार	१	खाद्यान्न, लत्ता कपडा, निर्माण सामग्री, होटल व्यवसाय तथा कृषिजन्य उत्पादन
२	धनकुटा हुलाक टोल बजार	६	खाद्यान्न, लत्ता कपडा, निर्माण सामग्री, होटल व्यवसाय तथा कृषिजन्य उत्पादन
३	ध.न.पा. तल्लो कोप्चे	५	खाद्यान्न, लत्ता कपडा, निर्माण सामग्री आदि ।
४	ध.न.पा. माथिल्लो कोप्चे	५	खाद्यान्न, लत्ता कपडा, निर्माण सामग्री आदि
५	ध.न.पा. सिरान बजार	६	खाद्यान्न, लत्ता कपडा, निर्माण सामग्री, होटल व्यवसाय तथा कृषिजन्य उत्पादन
६	ध.न.पा. देब्रेबास	४	खाद्यान्न तथा होटल व्यवसाय
७	मुल्घाट	९	कृषिजन्य उत्पादन
८	गुठीटार	९	कृषिजन्य उत्पादन
९	कागते	३	कृषिजन्य उत्पादन
१०	पात्ले खोला	६	कृषिजन्य उत्पादन
११	बेलहारा	९	कृषिजन्य उत्पादन
१२	उत्तरपानी	१०	कृषिजन्य उत्पादन

स्रोतः धनकुटा नगरपालिका कार्यालय, २०७५

४.३.२ उद्योगसम्बन्धी विवरण

उद्योग सामाजिक तथा आर्थिक विकासको मेरुदण्ड हो । ऐतिहासिक कालदेखि नै धनकुटा नगरपालिका प्रमुख बजारको रूपमा स्थापित थियो । धनकुटा उत्कृष्ट सामान उत्पादन गरी जिल्ला, देश मात्र नभएर अन्तराष्ट्रिय क्षेत्रमा समेत पहिचान बनाउन सफल भएको छ । चौथो पञ्चवर्षिय योजनामा धनकुटालाई पूर्वाञ्चल विकास क्षेत्रको विकास केन्द्रको रूपमा अघि सारिएको थियो । यसअनुसार तराई प्रदेशलाई हिमाल प्रदेशमा जोड्ने विकास अक्ष (Growth Axis) को अवधारणा अनुरूप मोटर बाटो निर्माण गरी धरान तथा विराटनगरलाई धनकुटाको माध्यमबाट भोजपुर, चैनपुर, संखुवासभा तथा तेह्रथुमसँग सम्पर्क कायम गरी हेदाङ्गनासम्म बढाई

उत्तर दक्षिण व्यापार कायम भई आर्थिक विकासमा क्षेत्रीय असन्तुलन घट्दै जाने अपेक्षा राखिएको यसपूर्व नै उल्लेख गरिएको छ । यद्यपि धनकुटा नगरपालिकामा उपलब्ध प्राकृतिक कच्चा पदार्थ तथा विभिन्न स्रोत र साधनले उद्योगको संभावना प्रचुर भएतापनि लगानी, व्यवसायिकता तथा विभिन्न पूर्वाधारको असुविधाको कारण उद्योगमा अपेक्षित विकास हुन सकेको देखिँदैन ।

धनकुटा नगरपालिकामा ४३ वटा सानार ४४ वटा घरेलु उद्योग भने संचालित छन् । सञ्चालित उद्योगहरूबाट वार्षिक रु. १,०४,४०,१३८ ।- आम्दानी हुनुको साथै कुल ३३२ जनाले रोजगार पाएका छन् । त्यस्तै नगरपालिकामा १६० साना व्यापार व्यवसाय र ४८ वटा विभिन्न किसिमका होटल उद्योग व्यवसायहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । जसले धनकुटा नगरपालिका लगायत आसपासका क्षेत्र सम्म आवश्यकता परिपूर्ति गर्न सफल हुनुको सार्थस्थानीय रूपमा रोजगारी सिर्जना गर्न योगदान पुऱ्याई रहेका छन् । धनकुटा नगरपालिकामा सञ्चालित उद्योगहरूको विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ६२: साना तथा घरेलु उद्योगहरूको विवरण

क्र. सं.	उद्योगको नाम तथा ठेगाना	ठेगाना	उद्योगको स्वामित्व	उद्योगको प्रकार	लगानी रु (दश लाखमा)	प्रत्यक्ष रोजगारी जना			बार्षिक आम्दानी
						महिला	पुरुष	जम्मा	
१	श्रीवानी कृषि फर्म	ध.न.पा. ७	निजी	कृषि तथा वनजन्य	-	१	२	३	४५०००
२	सगरमाथा होटल एण्ड लज	ध.न.पा. १	निजी	पर्यटन	-	१	२	३	८६५००
३	राना गेष्ट हाउस एण्ड लज	ध.न.पा. १	निजी	पर्यटन	-	२	२	४	९४५०००
४	संगम बंगूर फर्म	ध.न.पा. ७	निजी	कृषि	-	१	२	३	४३४५०००
५	शर्मिला होटल	ध.न.पा. ७	निजी	पर्यटन	-	१	२	३	८१५०००
६	विश्वनाथ अटो वर्क शप	ध.न.पा. १	निजी	सेवा	-	१	३	४	२२५०००
७	थोक्लेन एग्रो फर्म	ध.न.पा. ६	निजी	कृषि	-	२	२	४	४००००
८	चन्द्र होटल	ध.न.पा. ७	निजी	पर्यटन	-	१	२	३	८७५००
९	हलेसी होटल एण्ड लज	ध.न.पा. १	निजी	पर्यटन	-	१	२	३	८३५००
१०	सन्तोषी होटल	ध.न.पा. १	निजी	पर्यटन	-	१	२	३	६३५००
११	साथीभाइ होटल	ध.न.पा. ७	निजी	पर्यटन	-	१	२	३	५३५००
१२	शोभा होटल	ध.न.पा. १	निजी	पर्यटन	-	१	१	२	४८५००
१३	बक्रकूण्ड मिडिया एजेन्सी	ध.न.पा. १	पब्लिक	सुचना	-	१	३	४	६२५००
१४	जिमी बहूउद्देसीय	ध.न.पा. ७	निजी	कृषि तथा वन्यजन्य	-	१	३	४	२२५००
१५	जे.एस. चिया नास्ता	ध.न.पा. ४	निजी	पर्यटन	-	२	१	३	५९०००

क्र. सं.	उद्योगको नाम तथा ठेगाना	ठेगाना	उद्योगको स्वामित्व	उद्योगको प्रकार	लगानी रु (दश लाखमा)	प्रत्यक्ष रोजगारी जना			बार्षिक आम्दानी
						महिला	पुरुष	जम्मा	
१६	पारिजात होटल	ध.न.पा. ७	निजी	पर्यटन	-	१	२	३	६५६००
१७	मकालू भ्यु होटल एण्ड लज	ध.न.पा. १	निजी	पर्यटन	-	२	१	३	७२५००
१८	मकालू खाजा घर	ध.न.पा. १	निजी	पर्यटन	-	२	१	३	६२५००
१९	७मेल रेष्टूराण्ट एण्ड लज	ध.न.पा. १	निजी	पर्यटन	-	२	१	३	६७५००
२०	मधूगंगा डेरी उद्योग	ध.न.पा. २	निजी	कृषि	-	१	३	४	२०२५००
२१	रुजिना चिया नास्ता	ध.न.पा. १	निजी	पर्यटन	-	३	१	४	५६०००
२२	चिया राग होटल	ध.न.पा.	निजी	पर्यटन	-	१	२	३	५५५००
२३	ग्रेस सिलाइ कटाई	७	निजी	सेवा	-		–	–	३५०००
२४	बगेश्वरी कृषि फर्म	ध.न.पा. १	निजी	कृषिजन्य	-	१	२	३	७३००
२५	कागते मोटर साइकल वर्कशप	ध.न.पा.	निजी	सेवा	-	–	–	–	७०००
२६	जालपादेवी पोल्ट्री फर्म	ध.न.पा.	निजी	कृषि	-	१	२	३	८४१००
२७	नेपाली खाजा घर	ध.न.पा. १	निजी	पर्यटन	-	१	२	३	७६५००
२८	कागते सेकूवा कर्नर	ध.न.पा. ३	निजी	पर्यटन	-	४	१	५	७५००
२९	पारिपालत्ले बाखा फर्म	ध.न.पा. १०	निजी	कृषि	-	१	१	२	७२६००
३०	जिमी गूल्ट उद्योग	ध.न.पा. १०	निजी	कृषि	-	५	२	७	८२५००
३१	शिमिरे पशूपंक्षी तथा बेमौसमी फर्म	ध.न.पा. ७	निजी	कृषि	-	–	२	२	८३०००
३२	मधूगंगा बाखा फर्म	ध.न.पा. २	निजी	कृषि	-	१	२	३	९०००
३३	आठपहरिया फोकिम बहूउद्देसीय कृषि फर्म	ध.न.पा. ८	सहकारी	कृषि तथा वन्यजन्तू	-	९	२०	२९	७६५००
३४	हाम्रो नमूना डेरी	ध.न.पा.	निजी	पर्यटन	-	२	२	४	७२५००
३५	दिप मोटर साइकल वर्कशप	ध.न.पा. ७	निजी	सेवा	-	–	३	३	५३५००
३६	एएसरी कन्ट्रक्सन	ध.न.पा. ५	निजी	सेवा	-	–	–	–	११५००
३७	श्री किरण फर्निचर	ध.न.पा. १	निजी	कृषि	-	–	४	४	८७५००
३८	बास्तोला कूटानी पिसानी मिल	ध.न.पा. १०	निजी	सेवा	-	२	३	५	६८५००
३९	हाम्रो बहूमूखी पाठशाला	ध.न.पा. ७	निजी	सेवा	-	२	३	५	८३२००
४०	कार्की गृल उद्योग	ध.न.पा. ३	निजी	उत्पादन	-	१	१	२	७५०००

क्र. सं.	उद्योगको नाम तथा ठेगाना	ठेगाना	उद्योगको स्वामित्व	उद्योगको प्रकार	लगानी रु (दश लाखमा)	प्रत्यक्ष रोजगारी जना			बार्षिक आम्दानी
						महिला	पुरुष	जम्मा	
४१	सन्तोष ग्यारेज	ध.न.पा. १	निजी	सेवा	-	–	४	४	८०००
४२	मकालू गेष्ट हाउस	ध.न.पा. ७	निजी	पर्यटन	-	३	६	९	३१५००
४३	त्रिवेणी नारम नराह डान्स सेन्टर	ध.न.पा.७	निजी	उत्पादन	-	४	–	४	४५००
				घरेलु/लघु					
१	सरकार खाजा घर	ध.न.पा. ६	निजी	पर्यटन	-	१	१	२	४२५००
२	सिर्जना पोल्ट्री फर्म	ध.न.पा. ६		कृषि	-	३	–	३	४७५००
३	लक्ष्मी सिलाई कटाई उद्योग	ध.न.पा. ५	निजी	सेवा	-	३	–	३	४६१४०
४	शर्मिला होटल	ध.न.पा. ७		पर्यटन	-	१	१	२	५५५००
५	ईशा होटल	ध.न.पा. ६	निजी	पर्यटन	-	–	४	४	७६०००
६	मार्गादेवी ग्रील उद्योग	ध.न.पा. ६	निजी	उत्पादन	-	१	१	२	७७५००
७	एस्तर व्युटि पार्लर	ध.न.पा. ९	निजी	सेवा	-	–	४	४	५२५००
८	आचार्य खाजा घर	ध.न.पा. १	निजी	पर्यटन	-	१	१	४	३५००
९	पूष्पा सिलाई कटाई	ध.न.पा. १	निजी	सेवा	-	१	१	२	३२००
१०	पञ्कन्यादेवी दूर्गा मौरी पालन	ध.न.पा. १	निजी	कृषि	-	१	१	२	४७५००
११	सिता घरेलू उद्योग	ध.न.पा. ७	निजी	उत्पादन	-	२	–	२	५७५००
१२	निशान फूटवेर	ध.न.पा. ७	निजी	उत्पादन	-	–	३	३	७७५००
१३	श्री हिरो एकीकृत कृषि फर्म	ध.न.पा. ५	निजी	कृषि	-	४	३	७	७५०००
१४	कालिका एकीकृत कृषि फर्म	ध.न.पा. २	निजी	कृषि	-	३	३	६	७५०००
१५	एस.पि.मोटर साईकल वर्क शप	ध.न.पा.	निजी	सेवा	-	१	२	३	७५००
१६	रमेश साउन्ड सिस्टम	ध.न.पा. ७	निजी	घडी रेडियो मर्मत	-	५	२	७	५४५००
१७	न्यु रिचा होटल	ध.न.पा. १	निजी	पर्यटन	-	९	९	१८	५५५००
१८	सिंहदेवी कृषि फर्म	ध.न.पा. ६	निजी	कृषि	-	१	१	२	८५५००
१९	डि.एस कृषि फर्म	ध.न.पा. ६	निजी	कृषि	-	२	२	४	१००००
२०	छिन्ताङ लक्ष्मी गणेश दूध्ध उत्पादन	ध.न.पा. ६	निजी	कृषि तथा वनजन्य	-	५	२	७	७२००
२१	श्री धानी होटल	ध.न.पा. ९	निजी	पर्यटन	-	–	२	२	५७५००

क्र. सं.	उद्योगको नाम तथा ठेगाना	ठेगाना	उद्योगको स्वामित्व	उद्योगको प्रकार	लगानी रु (दश लाखमा)	प्रत्यक्ष रोजगारी जना			बार्षिक आम्दानी
						महिला	पुरुष	जम्मा	
२२	श्री रोजिना होटल	ध.न.पा. ४	निजी	पर्यटन	-	१	१	२	६३५००
२३	श्री सी .आर.री .कृषि फर्म	ध.न.पा. ८	निजी	कृषि	-	२	२	४	५५०००
२४	बूडाहाङ चिया तथा नास्ता	ध.न.पा. ६	निजी	पर्यटन	-	१	५	६	६३५००
२५	श्री सरस्वती पोल्ट्री फर्म	ध.न.पा. ६	निजी	कृषि	-	२	२	४	१२०००
२६	आयूष कृषि फर्म	ध.न.पा.	निजी	कृषि	-	३	२	५	९२५००
२७	न्यू त्रिवेणी कृषि तथा पशू पोल्ट्री फर्म	ध.न.पा.	निजी	कृषि	-	२	२	४	५१६००
२८	स्पर्श कृषि फर्म	ध.न.पा.	निजी	कृषि	-	२	२	४	५३५००
२९	नवदूर्गा अलैची व्यवसायिक फर्म	ध.न.पा.	निजी	कृषि	-	२	२	४	६५००
३०	पौडेल बहूउद्देशीय व्यवसाय फर्म	ध.न.पा.	निजी	कृषि	-	२	२	४	५३५००
३१	न्यू शूभ लक्ष्मी वेतबास उद्योग	ध.न.पा.	निजी	कृषि	-	२	२	४	५८५००
३२	शाही होटल	ध.न.पा. १	निजी	पर्यटन	-	२	२	४	३५५००
३३	गोदावरी कृषि फर्म	ध.न.पा.	निजी	कृषि	-				
३४	टिपटप म.म. हाउस	ध.न.पा. ५	निजी	पर्यटन	-	१	१	२	३२५००
३५	नबिन गाइ तथा बाख्रा पालन फर्म	ध.न.पा. २	निजी	कृषि	-	२	३	५	६५००
३६	होटल देउराली एण्ड लज	ध.न.पा. १	निजी	पर्यटन/सेवा					
३७	आयूष पशू पंक्षि तथा कृषि फर्म	ध.न.पा. ५	निजी	कृषि	-	२	१	३	-
३८	पञ्जिका दालमोठ भूजिया उद्योग	ध.न.पा.	निजी	उत्पादन	-	२	१	३	-
३९	आज्ञा आकृति सिलाई कटाई सेन्टर	ध.न.पा. ५	निजी	सेवा	-	४	-	४	६९८
४०	एस.पि.आर. बाख्रा पालन फर्म	ध.न.पा. ८	निजी	कृषि तथा वनजन्य	-	-	-	-	-
४१	मालती चिया नास्ता पसल	ध.न.पा. १	निजी	सेवा	-	२	१	३	८३५००
४२	सिंहदेवी कृषि फर्म	ध.न.पा.	निजी	कृषि	-	२	२	४	६७५००
४३	न्यू हिमाली होटल	ध.न.पा. १	निजी	पर्यटन	-	२	३	५	८८५००
जम्मा						**१४९**	**१८१**	**३३२**	**१०४४०१३८**

स्रोतः उद्योग विभाग, धनकुटा २०७५

कृषियोग्य जमिनको उपलब्धता कृषि तथा वनजन्य कच्चा पदार्थहरूको उपलब्धता, परम्परागत तथा जातिगत सीप, कौशल, पर्यटकीय महत्वका स्थलहरूको उपलब्धता लगायतका विभिन्न कारणले नगरपालिकामा कृषि तथा स्थानीय परम्परा र सीपमा आधारित उद्योगहरूको विकासको राम्रो सम्भावना रहेको छ । विशेषगरी ग्रामीण क्षेत्रका मानिसहरू उल्लेखनीय रूपमा औद्योगिक विकासतर्फ लागी सकेका छैनन् । तथापि, स्थानीय माग कार्यमा केही मझौला, साना तथा घरेलु उद्योग भने संचालित छन् । त्यसैगरी साप्ताहिक रूपमा लाग्ने धनकुटा नगरपालिकामा विभिन्न हाट बजारमा स्थानीय उत्पादन तथा दैनिक उपभोग्य वस्तुहरू चौपायाको किनबेच हुने गर्दछ । यसले पनि नगरपालिकामा आर्थिक कारोबारको मात्रामा वृद्धि गराएको छ ।

धनकुटा नगरपालिकामा उपलब्ध प्राकृतिक कच्चा पदार्थ तथा विभिन्न स्रोत र साधनले उद्योगको संभावना प्रचुर देखिन्छ तर लगानी, व्यवसायिकता तथा विभिन्न पूर्वाधारको असुविधाको कारण उद्योगमा अपेक्षित विकास हुन सकेको देखिँदैन । केही साना साना उद्योगहरू सञ्चालित भएता पनि धनकुटा नगरपालिका लगायत आसपासका क्षेत्रसम्म मात्र आवश्यकता परिपूर्ति गर्न सफल छन् । ती उद्योगहरूले राष्ट्रिय माग तथा अर्थतन्त्रको हिस्सा भने खासै ओगट्न सकेको देखिँदैन ।

४.३.३ दर्ताको आधारमा उद्योगहरूको वर्गीकरण (बहुउत्तरमा आधारित)

नगरपालिकामा दर्ता भएका व्यापारिक वा व्यवसायिक फर्महरूमध्ये सबैभन्दा बढी नगरपालिकामा दर्ता भएका फर्महरू ८४०, घरेलुमा दर्ता भएका ५३१, कम्पनीमा दर्ता भएका ३०७, वाणिज्य कार्यालयमा दर्ता भएका ४०३, उद्योगमा दर्ता भएका २१४ र अन्यमा ३१ रहेका छन् । तथ्याङ्कलाई हेर्दा नगरपालिकामा दर्ता हुने फर्मको संख्या सबैभन्दा धेरै हुनुले नगरपालिकामा व्यापारिक प्रकृतिका फर्महरू धेरै भएको र उत्पादनमुखी उद्योग, व्यवसाय वा कम्पनीमा दर्ता भएका फर्महरूको संख्या कम देखिन्छ । नगरपालिकाको अर्थतन्त्र बलियो बनाउन उत्पादनलाई सबैभन्दा बढी जोड दिई नगरपालिकामा उत्पादित वस्तुहरू अन्यत्र निर्यात गर्ने वातावरण बनाउनुपर्दछ । यसका लागि लगानी मैत्री वातावरण, सार्जजनिक, निजी साझेदारी, युवा उद्यमशिलता विकास कार्यक्रम, अभिमुखीकरण, तालिमजस्ता क्रियाकलापहरू सम्पूर्ण सम्बन्धित सरोकारवालाहरूसँगको सहकार्यमा सञ्चालन गरिनुपर्दछ । वडागत थप विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६३: दर्ता भएका उद्योग/व्यवसायिक फर्मको वर्गीकरण (वहुउत्तरमा आधारित)

वडा नं.	घरेलु	कम्पनी दर्ता भएका	उद्योग	वाणिज्य कार्यालय	नगरपालिका	*अन्य	उल्लेख नगरिएको	जम्मा
१	१७०	९९	९५	२२३	३००	३		**३३८**
२	४	१		१	१	२		**५**
३	३				९		१	**११**
४	११		१	३	२३	३		**३१**
५	४८	१३	२३	११	७१	६		**८६**
६	५२	७	३	१०	६७	६	१	**८२**
७	१३६	१४६	६३	५४	२५१	११		**२७९**
८	१							**१**
९	२२			१	६			**२७**
१०	८४	४१	२९	१००	११२			**१२८**
जम्मा	**५३१**	**३०७**	**२१४**	**४०३**	**८४०**	**३१**	**२**	**९८८**
प्रतिशत	**५३.७४**	**३१.०७**	**२१.६६**	**४०.७९**	**८५.०२**	**३.१४**	**०.२०**	**१००.००**

***माथि उल्लेखित दर्ता भएका उद्योगबाहेक समिति तथा संगठन, समुदाय आदि ।** स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क संकलन, २०७५

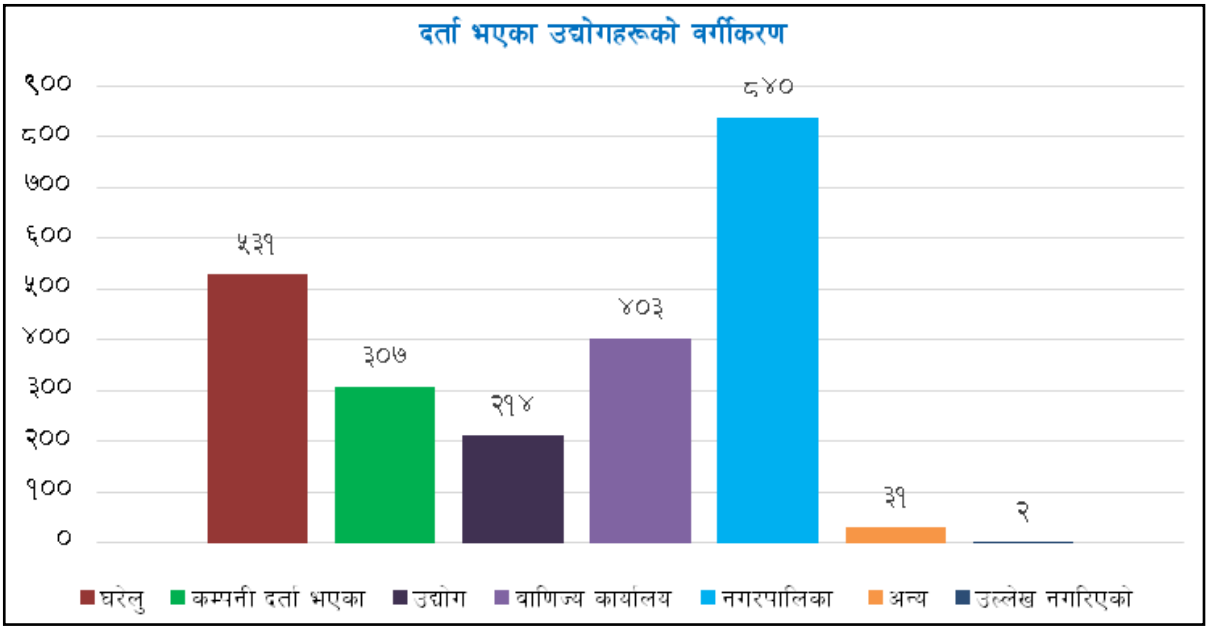

४.३.४ उद्योग व्यवसाय र व्यापारिक फर्महरू संचालन भई रहेका घरहरूको स्वामित्वको प्रकार

नगरपालिकामा संचालित उद्योग व्यवसायहरू संचालन भई रहेका घरहरूमा स्वामित्वको प्रकारलाई हेर्दा सबैभन्दा बढी भाडाको घरमा ७०२ अर्थात् ५०.२९ प्रतिशत, आफ्नै घरमा ६३७ अर्थात् ४५.६३ प्रतिशत, भाडाको जमिनमा ३१ अर्थात् २.२२ प्रतिशत र अन्यमा २६ अर्थात् १.८६ प्रतिशत फर्महरू संचालनमा रहेको पाइयो । आफ्नै स्वामित्वमा घर वा जमिन नभएपनि लगानी गरी भाडामा लिएको घर वा जमिनमा व्यापार व्यवसाय संचालन गर्नेको संख्या धेरै हुनुले व्यापार व्यवसाय संचालन गर्न आफ्नै घर वा जमिन हुनु पर्दैन सीप, जाँगर र लगानी गर्ने वातावरण साथै, ऋणको सहजता र सुरक्षाजस्ता कुराहरू महत्वपूर्ण हुन्छन् भन्ने संकेत मिल्दछ । वडागत थप विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६४: उद्योग/व्यवसायिक फर्म सञ्चालन भइरहेका घरको स्वामित्व

वडा नं.	आफ्नो घर	भाडाको घर	भाडाको जमिन	*अन्य	जम्मा
१	१८०	३०१	३	३	**४८७**
२	१६		१		**१७**
३	१७	१			**१८**
४	४६	६	१		**५३**
५	७७	५०	३	२	**१३२**
६	६८	४०	६		**११४**
७	१४३	१७४	१४	१९	**३५०**
८	५	१			**६**
९	३८	१४	१	१	**५४**
१०	४७	११५	२	१	**१६५**
जम्मा	**६३७**	**७०२**	**३१**	**२६**	**१,३९६**
प्रतिशत	**४५.६३**	**५०.२९**	**२.२२**	**१.८६**	**१००.००**

***माथि उल्लेखित घरको स्वामित्वबाहेक सरकारी जमिन, गुठी, अतिक्रमण आदि ।** स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क संकलन, २०७५

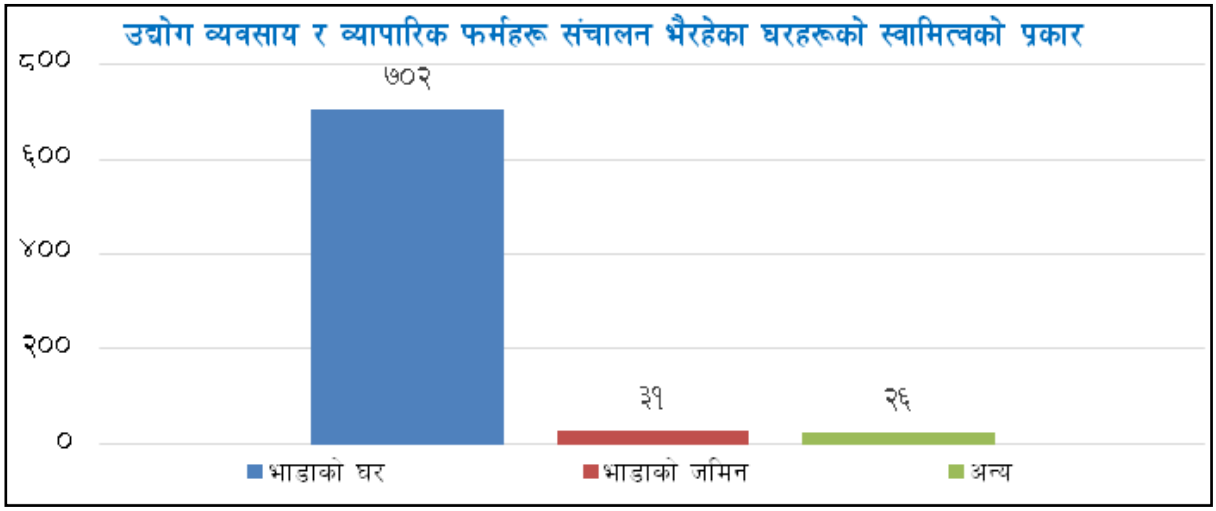

४.३.५ व्यवसायिक फर्म तथा कम्पनीको प्रकृति

नगरपालिकामा संचालनमा रहेका व्यवसायिक फर्म तथा कम्पनीहरू मध्ये वस्तुको बिक्री गर्ने सबैभन्दा बढी १,००८ अर्थात् ७२.२१ प्रतिशत, सेवाको बिक्री गर्ने २८६ अर्थात् २०.४९ प्रतिशत, वस्तुको उत्पादन गर्ने ५९ अर्थात् ४.२३ प्रतिशत र अन्यमा ४३ अर्थात् ३.०८ प्रतिशत रहेका छन् । नगरपालिकामा उत्पादनशील फर्महरूको संख्या न्युन रहेको तथ्याङ्कबाट के स्पष्ट हुन्छ भने व्यापारबाट मात्र आर्थिक सम्वृद्धि सम्भव हुँदैन किनकि व्यापारमा विदेशमा उत्पादित वा देशका अन्य भागमा उत्पादित वस्तुहरूको किनबेच मात्र हुन्छ। तसर्थ नगरपालिकाको अर्थतन्त्रलाई सबल बनाउन नगरपालिकाभित्र नै उत्पादन हुने खालका वस्तुहरूको उत्पादन तथा त्यस्ता वस्तुहरूको निर्यातलाई विशेष जोड दिनुपर्दछ । त्यस्ता वस्तुहरूको उत्पादन स्थानीय श्रोत र साधनमा आधारित हुनुपर्दछ। तथ्याङ्कलाई हेर्दा यस प्रकारका वस्तु उत्पादन गर्ने उद्योगहरूको संख्या सबैभन्दा कम हुनुले नगरपालिकाको अर्थतन्त्र सबल हुने सम्भावना न्यून देखिएकोले यसतर्फ नगरपालिका र सम्बन्धित सरोकारवालाहरूले ध्यान दिनु नितान्त जरुरी छ। विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. ६५: व्यवसायिक फर्म तथा कम्पनीको प्रकृति

वडा नं.	वस्तुको बिक्री	सेवाको बिक्री	वस्तुको उत्पादन	*अन्य	जम्मा
१	३६४	११०	६	७	**४८७**
२	१४	१	२		**१७**
३	१२		४	२	**१८**
४	३३	६	१०	४	**५३**
५	९४	१८	४	१६	**१३२**
६	७३	३०	९	२	**११४**
७	२५१	६८	२०	११	**३५०**
८	६				**६**
९	४३	१०	१		**५४**
१०	११८	४३	३	१	**१६५**
जम्मा	**१,००८**	**२८६**	**५९**	**४३**	**१,३९६**
प्रतिशत	**७२.२१**	**२०.४९**	**४.२३**	**३.०८**	**१००.००**

***माथि उल्लेखित व्यवसायिक फर्मबाहेक अन्य जस्तै वस्तुको ओसार-पसार, विज्ञापन, बजार विस्तार आदि ।**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क संकलन, २०७५

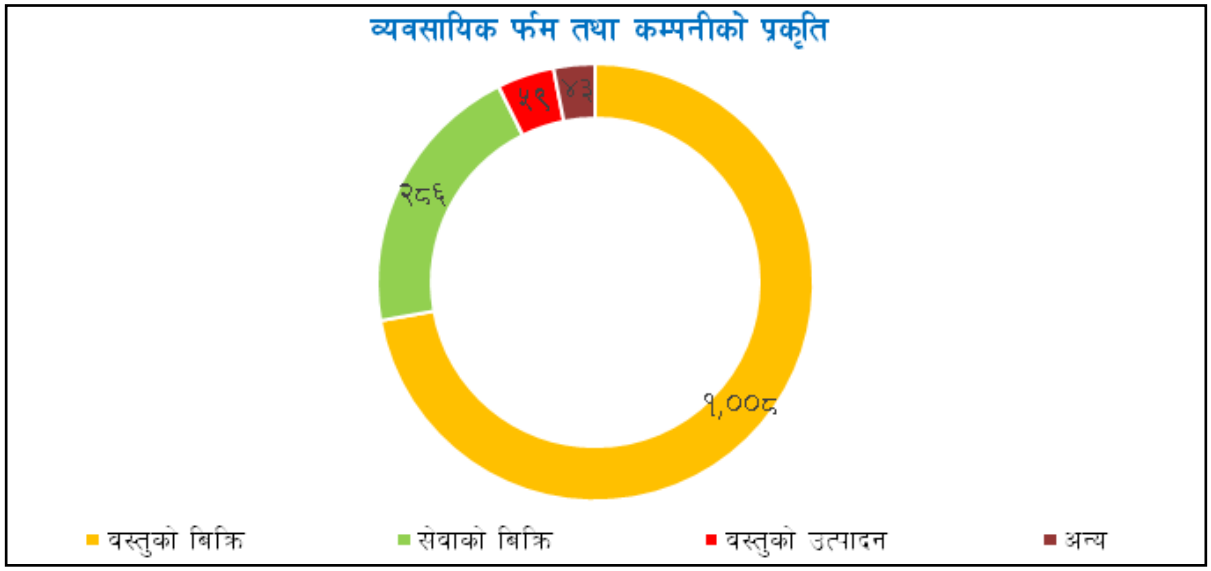

४.३.६ पुँजी लगानीको आधारमा व्यवसायिक फर्म तथा कम्पनीको विवरण

तालिका नं. ६६: पुँजी लगानीको आधारमा व्यवसायिक फर्म तथा कम्पनीको विवरण

वडा नं.	रु.५०००० भन्दा कम	रु.५००००१ - रु.१०००००	रु. १००००१- रु.५०००००	रु. ५००००१ - रु.१००००००	रु. ५०००००० भन्दा धेरै	जम्मा	औषत लगानी रकम
१	११९	८०	२८३	२	३	४८७	**५०५,९२४**
२	११	१	५			१७	**४३६,१७६**
३	४	३	११			१८	**४०२,२२२**
४	१२	२२	१९			५३	**१४१,३२१**
५	५४	३०	४८			१३२	**२४२,८५६**
६	२२	१२	७९	१		११४	**५२८,५७०**
७	१०५	८०	१६२	२	१	३५०	**५८५,५७४**
८	१		५			६	**२४९,१६७**
९	६	१५	३३			५४	**३११,८५२**
१०	१६	२१	१२७	१		१६५	**४६४,०९१**
जम्मा	**३५०**	**२६४**	**७७२**	**६**	**४**	**१,३९६**	**४७३,२८४**
प्रतिशत	**२५.०७**	**१८.९१**	**५५.३०**	**०.४३**	**०.२९**	**१००.००**	

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क संकलन, २०७५

लगानीको आधारमा नगरपालिकामा रहेका व्यवसायिक फर्महरूको वर्गीकरण गर्दा रु. १००,००१ देखि पाँच लाखसम्म लगानी गरी सञ्चालन गरिएका फर्महरू सबैभन्दा बढी ७७२ अर्थात् ५५.३० प्रतिशत रहेका छन् । त्यसैगरी रु.५०,००० भन्दा कम लगानी गरी सञ्चालन गरिएका फर्महरू ३५० अर्थात् २५.०७ प्रतिशत, रु.५०,००१ देखि १,००,००० लगानी गरी सञ्चालन गरिएका फर्महरू २६४ अर्थात् १८.९१ प्रतिशत रहेका छन् । यसरी हेर्दा नगरपालिकामा साना खालका व्यवसायिक फर्महरूको बाहुल्यता रहेको देखिन्छ । साना व्यवसायीहरूलाई प्रोत्साहन गर्न ऋण सहुलियत, स्थानीय करहरूमा छुट तथा लगानी सुरक्षाका प्रभावकारी रणनीति अवलम्बन गर्न सके नगरपालिकाको आयस्तर वृद्धि गर्न सहयोग पुग्दछ । थप विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ:

४.३.७ उद्योग तथा व्यवसायिक क्रियाकलपामा संलग्न व्यक्तिहरूको विवरण

नगरपालिकामा संचालनमा रहेका कुल १,३९६ व्यापारिक वा व्यवसायिक फर्महरूमा जम्मा ३,८०२ व्यक्तिहरू संलग्न छन् । संचालक र साझेदारहरूको संख्या १,६६७ रहेको छ भने यी फर्महरूमा योगदान गर्ने परिवार सदस्य संख्या १,०३८ रहेको छ । साथै यी फर्महरूमा काम गर्ने नियमित कर्मचारी संख्या १,०९७ रहेको छ । नगरपालिकामा काम गर्न सक्ने १५ देखि ५९ वर्षसम्मको उमेर समूहमा कुल २१,७६९ जनाको जनसंख्या रहेपनि उद्योग, व्यवसाय आदिमा संलग्न व्यक्तिको संख्या अत्यन्त न्यून रहेको देखिन्छ । यस्तै स्थिति रहीरहे उत्पादन मूलक क्षेत्रभन्दा नगरपालिकाका घरपरिवारहरू थप गरिवीतर्फ धकेलिने सम्भावना रहेकोले बेलैमा प्रभावकारी कार्यक्रमहरू संचालन गरी उद्यमशीलता विकासतर्फ उन्मुख हुनु जरुरी छ । विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ६७: उद्योग तथा व्यवसायिक क्रियाकलापमा संलग्न व्यक्तिहरूको विवरण

वडा नं.	जम्मा व्यवसायिक फर्म	जम्मा संलग्न व्यक्ति	जम्मा प्रोपाइटर/ सक्रिय साझेदार	योगदान गर्ने परिवार सदस्य संख्या	जम्मा नियमित कर्मचारी संख्या
१	४८७	१,१५४	५३१	३७६	२४७
२	१७	६५	३०	१६	१९
३	१८	८०	२८	२८	२४
४	५३	१६०	७२	४०	४८
५	१३२	३५३	१६६	११३	७४
६	११४	३२८	१४०	१०५	८३
७	३५०	१,१००	४५१	२१२	४३७
८	६	२४	१०	१२	२
९	५४	२५०	६५	९५	९०
१०	१६५	२८८	१७४	४१	७३
जम्मा	**१,३९६**	**३,८०२**	**१,६६७**	**१,०३८**	**१,०९७**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क संकलन, २०७५

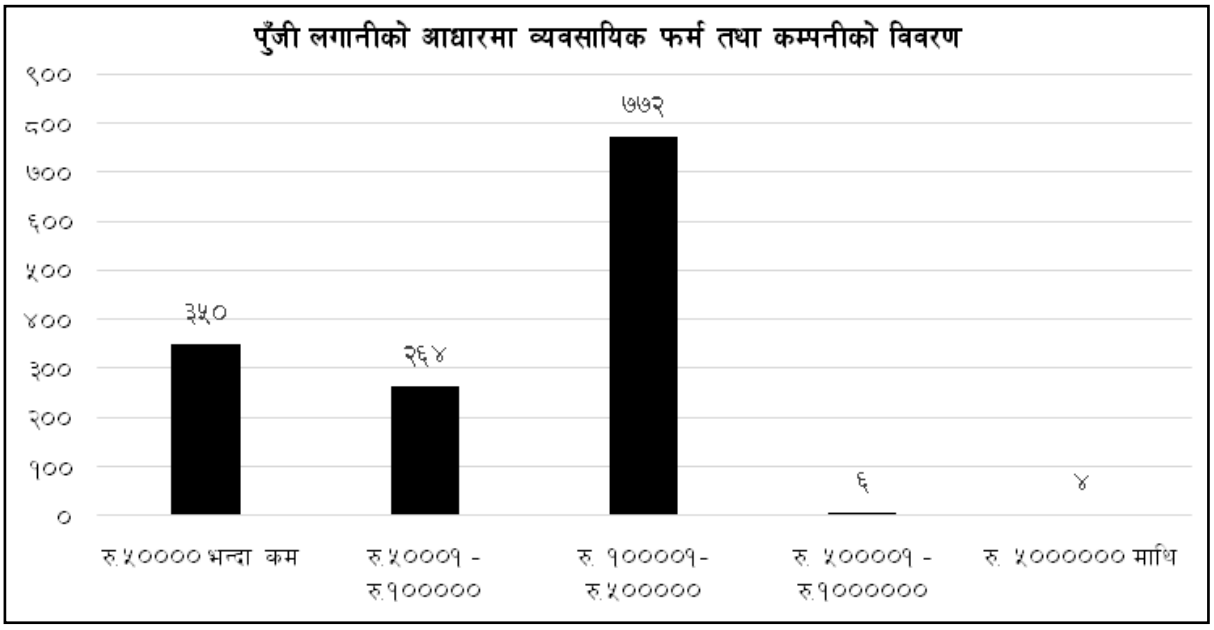

४.३.८ संचालकको लिङ्गअनुसार उद्योग तथा व्यवसायिक फर्मको विवरण

प्राप्त तथ्याङ्कअनुसार नगरपालिकामा सञ्चालनमा रहेका व्यापार, व्यवसायिक फर्म तथा कम्पनी सञ्चालकको लिङ्गका आधारमा जनसंख्याको विश्लेषण गर्दा पुरुषको तुलनामा महिलाको स्वामित्वमा रहेका फर्महरूको संख्या आधाभन्दा पनि कम रहेको छ । तथ्याङ्कअनुसार नगरपालिका भरी संचालनमा रहेका १,३९६ फर्महरू मध्ये ८१२ अर्थात् ५८.२ प्रतिशत फर्ममा पुरुषको स्वामित्व र ५८४ अर्थात् ४१.८ प्रतिशत फर्ममा महिलाको स्वामित्व रहेको देखिन्छ । त्यसो त महिलाका नाममा रहेका फर्महरूमा महिलाको नै भूमिका निर्णायक हुन्छ भन्न सकिँदैन वा पुरुषको नाममा रहेका फर्महरूमा महिलाको भूमिका पनि निर्णायक हुन सक्दछ । यद्यपि लैङ्गिक हिसाबले तथ्याङ्कको तुलनात्मक अन्तरमा देखिएको फराकिलोपनले व्यापारिक वा व्यवसायिक फर्महरू संचालन गर्ने महिलाको संख्या पक्कै नै न्यून रहेको देखाउँछ । महिलालाई आर्थिक रूपले निर्णायक तहमा पुऱ्याउन सर्वप्रथम महिला उद्यमशिलता विकासका प्रभावकारी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी महिला सशक्तिकरणलाई केन्द्रमा राख्नुपर्दछ । अर्कोतर्फ तथ्याङ्कले व्यापार-व्यवसाय संचालकमा महिलाको संलग्नता भने देखिएको सकारात्मक संकेत गरेपनि उनीहरूले संचालन गरेका फर्मको प्रकृति कस्तो प्रकारको हो भन्ने स्पष्ट नभएकोले उनीहरूको आर्थिक स्थिति कति बलियो छ भनेर आँकलन गर्नभने सकिँदैन । उदाहरणका लागि यदि महिलाले संचालन गरेका फर्महरू सामान्य सिलाइ-कटाइ, तितौरा, अचार, बुनाइ, बुटिक, पार्लर आदि खालका रहेछन् भने यस प्रकारका व्यापारिक फर्महरूले चरम गरिवीबाट माथि उठ्न सहयोग पुऱ्याए तापनि महिलालाई आर्थिक हिसाबले वास्तवमै सबल भने बनाउँदैनन् । यसको लागि महिला उद्यमशीलता विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी ठुला लगानीतर्फ आकर्षित गर्नुपर्दछ । वडागत थप विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६८: उद्योग व्यवसाय सञ्चालकको लिङ्गअनुसार उद्योग/व्यवसायिक फर्मको विवरण

वडा नं.	पुरुष सञ्चालक भएको		महिला सञ्चालक भएको		जम्मा फर्म संख्या
	फर्मको संख्या	प्रतिशत	फर्मको संख्या	प्रतिशत	
१	२७४	५६.३	२१३	४३.७	**४८७**
२	१०	५८.८	७	४१.२	**१७**
३	११	६१.१	७	३८.९	**१८**
४	३३	६२.३	२०	३७.७	**५३**
५	६३	४७.७	६९	५२.३	**१३२**
६	५८	५०.९	५६	४९.१	**११४**
७	२०८	५९.४	१४२	४०.६	**३५०**
८	३	५०.०	३	५०.०	**६**
९	३९	७२.२	१५	२७.८	**५४**
१०	११३	६८.५	५२	३१.५	**१६५**
जम्मा	**८१२**	**५८.२**	**५८४**	**४१.८**	**१,३९६**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क संकलन, २०७५

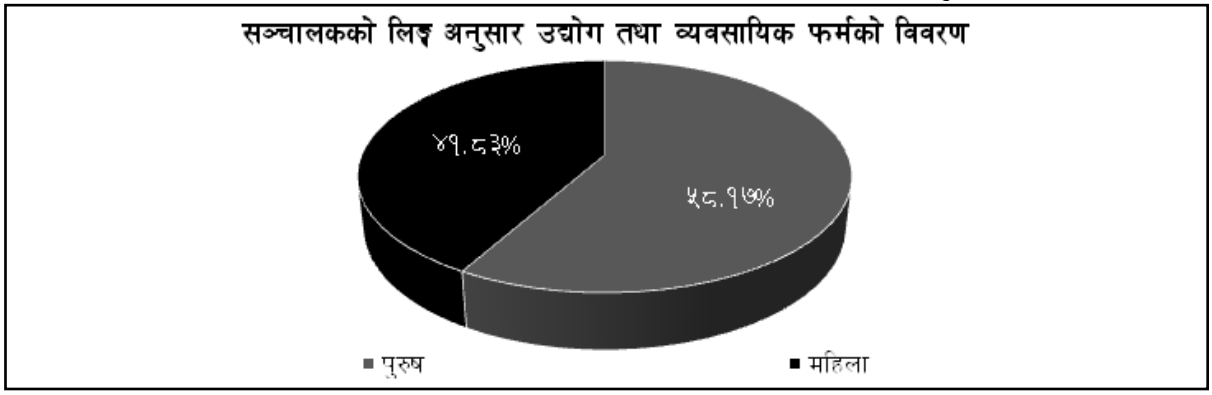

४.३.९ सञ्चालकको उमेरसमुह अनुसार उद्योग/व्यवसायिक फर्मको विवरण

नगरपालिकामा संचालनमा रहेका १,३९६ व्यापारिक वा व्यवसायिक फर्महरू मध्ये संचालकको उमेरसमूह अनुसार वर्गीकरण गर्दा सबैभन्दा बढी ३५-३९ वर्षको उमेर समूहका संचालकहरूको स्वामित्वमा २६१ अर्थात् १८.७० प्रतिशत फर्महरू रहेका छन् । त्यसैगरी ३० देखि ३४ वर्षको उमेर समूह बीचमा मात्र २३९ अर्थात् १७.१२ प्रतिशत फर्महरू रहेका छन् । २५ देखि ४४ वर्षको उमेर समूह उर्जावान उमेर समूह भएकोले स्वाभाविक रूपमा यस उमेर समूहका संचालकहरू बढी देखिएका छन् । महत्वपूर्ण पक्ष भनेको यो उमेर समूहका कति जनसंख्या यसप्रकारको उद्यमशीलतामा संलग्न छन् भन्ने हो । सम्पन्नता सूचकाङ्क र बेरोजगारीको तथ्याङ्क हेर्दा नगरपालिकामा व्यापक ढंगले उद्यमशिलता विकास, युवा स्वरोजगार तथा रोजगारी श्रृजनाका कार्यान्वयन योग्य कार्यक्रमहरू संचालन गर्नुपर्ने देखिन्छ । वडागत थप विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । उमेरगत हिसाबले हेर्दा ३ वटा फर्महरू बालबालिकाको नाम रहेको देखिन्छ ।

तालिका नं. ६९: सञ्चालकको उमेरसमुह अनुसार उद्योग/व्यवसायिक फर्मको विवरण

उमेर समुह	वडा नं.										जम्मा	प्रतिशत
	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०		
१०-१४ वर्ष	२		१							२	५	०.३६
१५-१९ वर्ष	१		१						१		३	०.२१
२०-२४ वर्ष	१६	२		२	४	३	११		२	४	४४	३.१५
२५-२९ वर्ष	५६	१	१	४	८	१४	२७	१	४	१५	१३१	९.३८
३०-३४ वर्ष	९४	२		९	२३	२६	५१		६	२८	२३९	१७.१२
३५-३९ वर्ष	९६	४	१	१०	२९	२२	५६	३	११	२९	२६१	१८.७०
४०-४४ वर्ष	७१	३	४	७	२२	१७	६६	१	१०	२४	२२५	१६.१२
४५-४९ वर्ष	६०		६	५	५	१०	४०		१०	२१	१५७	११.२५
५०-५४ वर्ष	४०	२	२	४	१२	७	४०	१	६	१६	१३०	९.३१
५५-५९ वर्ष	१९	२	१	४	१०	५	२५		१	११	७८	५.५९
६०-६४ वर्ष	१९	१	१	५	६	४	२१		२	१०	६९	४.९४
६५-६९ वर्ष	७			२	६	५	९		१	३	३३	२.३६
७०-७४ वर्ष	५			१	४	१	२			२	१५	१.०७
७५+ वर्ष	१				३		२				६	०.४३
जम्मा	**४८७**	**१७**	**१८**	**५३**	**१३२**	**११४**	**३५०**	**६**	**५४**	**१६५**	**१,३९६**	**१००.००**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क संकलन, २०७५

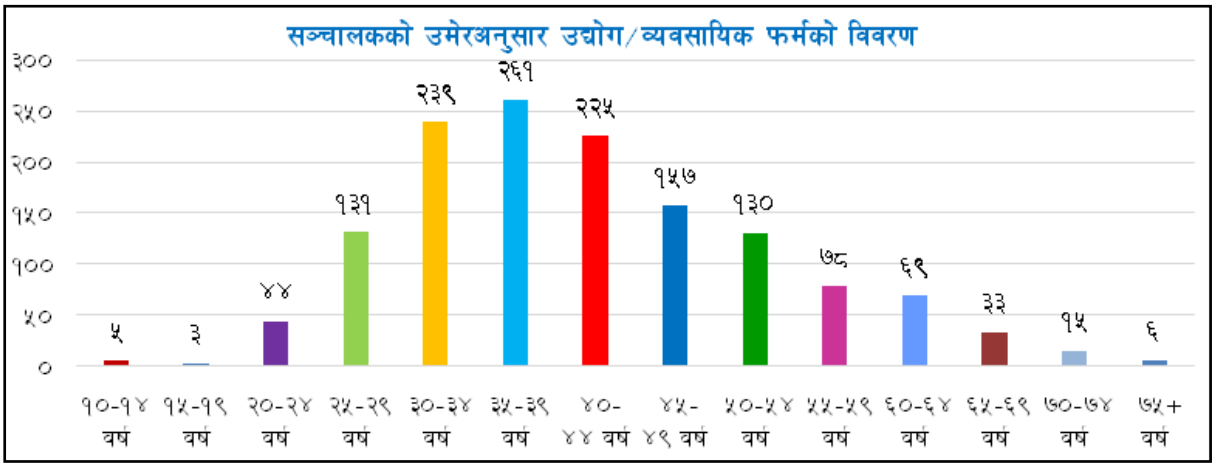

४.३.१० संचालकको राष्ट्रियताका आधारमा उद्योग व्यवसायिक फर्मको विवरण

नगरपालिकामा संचालनमा रहेका व्यापार-व्यवसायिक फर्महरूमध्ये राष्ट्रियताका आधारमा हेर्दा नेपालीको स्वामित्वमा ९८.३५ प्रतिशत, भारतियका नाममा १.६५ प्रतिशत छन् । नगरपालिकामा वैदेशिक लगानीमा रहेका व्यापार व्यवसायिक फर्महरूको संख्या देखिँदैन । लगानी रहेका केही फर्महरूमा भारतीयहरूको सीमित संख्यामा लगानी भएको र तेस्रोमा अन्य मुलुकका नागरिकहरूको संलग्नता शुन्य भएको देखिन्छ । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ७०: संचालकको राष्ट्रियताका आधारमा उद्योग व्यवसायिक फर्मको विवरण

वडा नं.	नेपाली	भारतीय	जम्मा
१	४७७	१०	**४८७**
२	१७		**१७**
३	१८		**१८**
४	५३		**५३**
५	१३२		**१३२**
६	११४		**११४**
७	३४४	६	**३५०**
८	६		**६**
९	५४		**५४**
१०	१५८	७	**१६५**
जम्मा	**१,३७३**	**२३**	**१,३९६**
प्रतिशत	**९८.३५**	**१.६५**	**१००.००**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क संकलन, २०७५

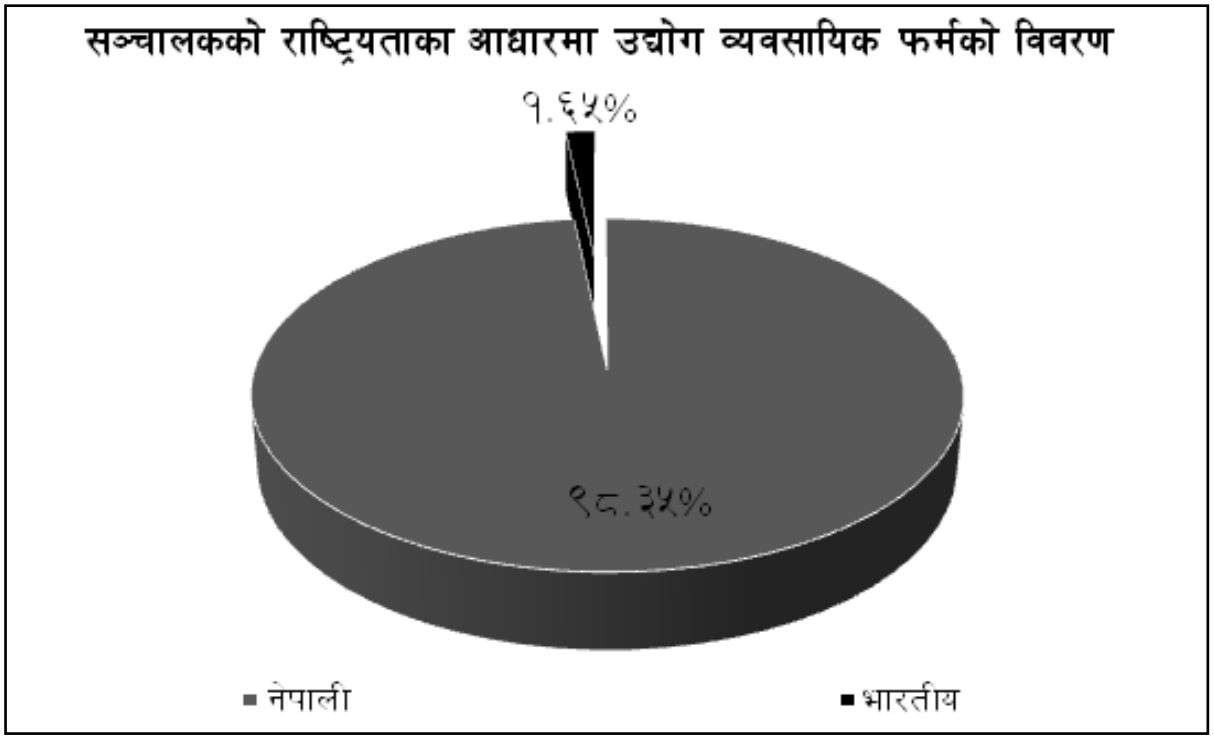

४.३.११ सञ्चालित उद्योग/व्यवसायिक फर्मद्वारा मासिकरूपमा घर भाडा प्राप्त गर्ने परिवारहरूको विवरण

नगरपालिकामा उद्योग व्यवसाय सञ्चालनमा रहेका ७५९ घरहरू मध्ये ९९ घरपरिवारहरूले मासिक २००० भन्दा कम भाडा प्राप्त गर्दछन् । त्यसैगरी ८४ घरपरिवाहरूले रु. २,१०० देखि ३,००० सम्म, १५२ घरपरिवार हरूले ३००१ देखि ५००० को बिचमा भाडा प्राप्त गर्दछन् । त्यसैगरी २२८ घरपरिवारले ५००१ देखि १०००० सम्म, १६१ घरपरिवारले १०००१ देखि ५०००० सम्म भाडा प्राप्त गर्दछन् भने ५०००० भन्दामाथि भाडा प्राप्त गर्ने घर परिवार १ मात्र देखिन्छ । तथ्याङ्कलाई हेर्दा उच्च मासिक भाडा प्राप्त गर्ने घरपरिवारहरू वडा नं. ४ मा तुलनात्मकरूपमा बढी रहेको छ । नगरपालिकामा न्यून मासिक भाडामा बस्ने व्यापारिक तथा व्यवसायिक फर्मको संख्या धेरै भएकोले यस नगरपालिकामा ठूला स्तरका उद्योग व्यवसायहरू न्यून संख्यामा मात्र रहेको संकेत मिल्दछ । वडागत थप विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ७१: सञ्चालित उद्योग/व्यवसायिक फर्मद्वारा मासिकरूपमा घर भाडा प्राप्त गर्ने परिवारको विवरण

वडा नं.	रु.२००० भन्दा कम	रु.२१०० - रु.३०००	रु.३००१ - रु.५०००	रु.५००१ - रु.१००००	रु.१०००१ - रु.५००००	रु.५०००० भन्दा बढी	थाहा नभएको	जम्मा	औषत मासिक भाडा रकम
१	२४	२४	६५	९८	७९		१७	३०७	९,१२६.२७
२				१				१	९,०००.००
३		१						१	३,०००.००
४	१		४	१	१			७	११,०००.००
५	२१	८	१३	९	२		२	५५	३,६४३.५६
६	९	५	१०	१०	११		१	४६	७,४६५.१७
७	२८	२८	३१	६८	३९	१	१२	२०७	७,२९३.६०
८			१					१	५,०००.००
९	७	६	२		१			१६	३,२५०.००
१०	९	१२	२६	४१	२८		२	११८	८,७८८.१०
जम्मा	**९९**	**८४**	**१५२**	**२२८**	**१६१**	**१**	**३४**	**७५९**	**७,९५५.६४**
प्रतिशत	**१३.०४**	**११.०७**	**२०.०३**	**३०.०४**	**२१.२१**	**०.१३**	**४.४८**	**१००.००**	

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क संकलन, २०७५

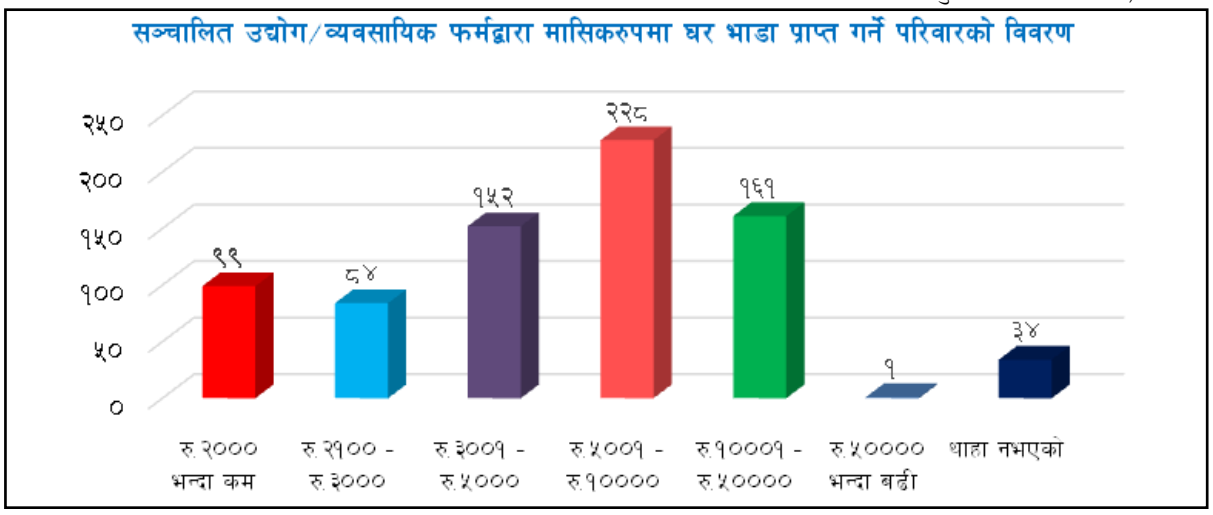

४.४ बैंक तथा सहकारी

४.४.१ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको विवरण

नगरपालिकामा उद्योग व्यापार लगानी गर्न वित्तीय संस्थाहरूमा "क" तथा "ख" वर्गको बैंक र "घ" वर्गको लघु वित्तीय संस्थाहरूबाट सेवा पुऱ्याइरहेका छन् ।नगरमा यी संस्थाहरू मार्फत कर्जासमेत लगानी हुने गरेको देखिन्छ । यसबाहेक नगरपालिकामा संचालित अन्य बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले पनि कर्जा उपलब्ध गर्दै आएका छन् भने नगरपालिकाबासीहरूसँग रहेको रकमलाई निक्षेपको रूपमा स्वीकार गरी बचत पनि गर्दै आएका छन् ।यस नगरपालिकामा ६ वटा "क" वर्ग, २ वटा "ख" वर्ग र ९ वटा "घ" वर्गको लघु वित्तीय संस्था गरी १७ वित्तीय संस्थाहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । यी बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट कुल ६३९९४७५३८.३ वार्षिक कारोबार हुने गरेको देखिन्छ । यी संस्थाहरूको लगानीको मुख्य क्षेत्रकोरूपमा व्यापार, कृषि, उद्योग आदि रहेका छन् । नगरमा सञ्चालित बैंक तथा वित्तिय संस्थाहरूको विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ:

तालिका नं. ७२: बैंकसम्बन्धी विवरण

क्र. सं.	वित्तिय संस्था	वडा नं.	वार्षिक कारोकार रकम (रु. हजारमा)	लगानी रकम (रु. हजारमा)	लगानीका मुख्य क्षेत्र	प्रत्यक्ष रोजगारी			कैफियत
						महिला	पुरुष	जम्मा	
क वर्गको बैंक									
१	राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक	६	६०००००	५०००००	व्यापार, कृषि, उद्योग, विविध	३	८	११	
२	माछापुच्छे बैंक	७	१००००००	४५००००	व्यापार, कृषि,उद्योग	३	५	८	
३	सिद्धार्थ बैंक	७	१०००००	३०००००	व्यापार, कृषि, उद्योग विविध	१	५	६	
४	एन.आई . सी. एसिया बैंक	१	७५०००००	७०००००	व्यापार, कृषि तथा पशुपालन	२	५	७	
५	लक्ष्मी बैंक लिमिटेड	१	८००००	६५००००	व्यापार, कृषि तथा पशुपालन	२	३	५	
६	हिमालयन बैंक लि.	१	५००००	२००००	व्यापार, कृषि तथा पशुपालन	१	६	७	
	जम्मा		९३३००००	२६२००००		१२	३२	४४	
ख वर्गको बैंक									
१	काबेली बिकास बैंक	६	६५००००	६०००००	व्यापार, कृषि तथा पशुपालन	२०	१५	३५	
२	कृषि विकास बैंक	६	७४५००	३६००००	व्यापार, कृषि तथा पशुपालन	६	८	१४	
	जम्मा		७२४५००	९६००००		२६	२३	४९	

क्र. सं.	वित्तिय संस्था	वडा नं.	वार्षिक कारोकार रकम (रु. हजारमा)	लगानी रकम (रु. हजारमा)	लगानीका मुख्य क्षेत्र	प्रत्यक्ष रोजगारी			कैफियत
						महिला	पुरुष	जम्मा	
घ वर्गको लघु वित्तीय संस्था									
१	फर्वाड	५	७३००००	७३०००	व्यापार, कृषि तथा पशुपालन	५	२	७	
२	आरम्भ माइक्रो फाइनान्स	४	५००००	२८९६११०५	व्यापार, कृषि तथा पशुपालन	४	२	६	
३	सपोर्ट	७	६०००००	५०००००	व्यापार, कृषि तथा पशुपालन	३	८	११	
४	नेरुडे	१	७२००००	७२००००	व्यापार, कृषि तथा होटल व्यवसाय	३	३	६	
५	निर्धन उत्थान बैंक	१	२०००००	११२८५१	व्यापार, कृषि सेवा क्षेत्र	३	३	६	
६	स्वावलम्बन	१	१२७८८७१९८.३	१९०४००५१०	व्यापार, कृषि तथा पशुपालन	१	५	६	
७	जीवन विकास	१	५०९६९०३४०	२०२३८८५२०	व्यापार, कृषि तथा घरेलु उद्योग		५		
८	एन.एम .वी बैंक	४	४००००	२००००	व्यापार, कृषि तथा घरेलु उद्योग	३	३	६	
९	गुराँस लघुवित्त वित्तीय संस्था	७	३००००	२०५००	व्यापार, कृषि तथा घरेलु उद्योग	१	४	४	
	जम्मा		६३९९४७५३८.३	४२३१९६४८६		२३	३५	५२	
	कुल जम्मा		६५०००२०३८.३	४२६७७६४८६		६१	९०	१४५	

स्रोतः सम्बन्धित संस्थाबाट लिईएको, धनकुटा २०७५

४.४.२ सहकारी संस्थाको विवरण

नगरपालिकाको आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा यहाँका सहकारी संस्थाको भूमिका महत्वपूर्ण रहेको छ। सहकारी संस्थाले स्थानीय स्तरको बचतलाई नगरपालिका बाहिर जानबाट रोकी स्थानीय क्षेत्रमा विभिन्न आय मूलक कार्यमा लगानी गरिरहेका छन्। सहकारी संस्था प्रति जनताको अपनत्व बढी र प्रशासनिक झन्झट कमी हुने हुँदा वित्तिय क्षेत्रमा यहाँका जनताको पहुँचसमेत बढेको छ। नगरको उद्योग व्यापार क्षेत्रमा लगानी गर्ने उद्देश्यका साथ बचत तथा ऋण, कृषि, उपभोक्ता, चिया/कफी उत्पादन र बहुद्देश्यीय आदि प्रकृतिका सहकारी संस्थाहरूबाट कर्जा लगानी हुने गरेको छ। साथै यी संस्थाहरूले नियमित रूपमा सदस्यहरूबाट बचत सङ्कलन पनि गर्दै आएको देखिन्छ। यी सहकारी संस्थाहरूबाट कृषि, उद्योग व्यापार क्षेत्रमा लगानी हुने गरेको छ। यस नगरपालिकामा रहेका सहकारी संस्थाहरूको विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छः

तालिका नं. ७३: सहकारी संस्थाको विवरण

क्र.सं.	कार्य/प्रकृति	संस्था संख्या	क्र.सं.	कार्य/प्रकृति	संस्था संख्या
१	बचत तथा ऋण	३२	६	चिया /कफी उत्पादन	३
२	बहुउद्देश्यीय	९	७	दुध उत्पादक	४
३	उपभोक्ता	७	८	विद्युत उत्पादन	१
४	कृषि	२३	९	स्वास्थ्य	१
५	बिउ विजन उत्पादन	१		**जम्मा**	**८१**

स्रोत: धनकुटा नगरपालिकाको कार्यालय, २०७५

तालिका नं. ७४: सहकारी संस्थाको नामावली सहीत विस्तृत विवरण

क्र. सं.	सहकारीको नाम	वडा नं.	किसिम	बचत	ऋण लगानी	लगानीको मुख्य क्षेत्र	सदस्य			प्रत्यक्ष रोजगारी		
							म.	पु.	जम्मा	म.	पु.	जम्मा
१	अरुण उपभोक्ता स. संस्था	१	उपभोक्ता/वचत तथा ऋण स. संस्था	१२,३७६,४९९	१३,१८९,२१५	कृषि/व्यापार	३३६	४०३	७३९	५	-	५
२	नवज्योति वचत तथा ऋण स. संस्था	१	वचत तथा ऋण स. संस्था	८९२४६८	६७१२७०९	कृषि/व्यापार तथा उद्योग	१८६	२३७	४२३	२	७	९
३	मजदुर वचत तथा ऋण स. संस्था	१	वचत तथा ऋण स. संस्था	३३६२०१	३०३२६९८	कृषि/व्यापार उद्योग	८	१७	२१	-	-	-
४	अरुण तमोर इन्भेष्टमेण्ट प्रा.लि.	१	वचत तथा ऋण स. संस्था									
५	धनकुटा वचत तथा ऋण स. संस्था	१	वचत तथा ऋण स. संस्था	२९९०००००	४००००००	कृषि/व्यापार उद्योग	५५५	४१७	९७२	५	३	८
६	महिला सशक्तिकरण वचत तथा ऋण स. संस्था	१	वचत तथा ऋण स. संस्था	४४५३२३९	५५१८७६	कृषि/व्यापार उद्योग	२५	-	२५	७	-	७
७	जन प्रगति वचत तथा ऋण स. संस्था	१	वचत तथा ऋण स. संस्था	५३४८४०५	५९५०७४	कृषि/व्यापार उद्योग	१२६	१५४	२८०	२	५	७
८	हिले वचत तथा ऋण स. संस्था	१	वचत तथा ऋण स. संस्था	१३६४९५६	६३३७१४	कृषि/व्यापार उद्योग	४१	१४	५५	२	७	९
९	श्री प्रगतिशिल उपभोक्ता स. संस्था	१	उपभोक्ता	३४९७१	४९९२५	कृषि/व्यापार उद्योग	६	१९	२६	-	-	
१०	श्री मकालु चिया तथ कफी उत्पादक स. संस्था	१	चिया	५२९४०	२३६६१	कृषि/व्यापार उद्योग	४	२२	२६	१	२	३
११	श्री जनएकता कृषि स. संस्था लि.	१	कृषि	४२००२३	४०३८८२	कृषि/व्यापार उद्योग	६	२४	३०	३	४	७
१२	श्री जनसहारा उपभोत्ता स. संस्था लि.	१	उपभोक्ता	१९७७८३	१८८७२४	कृषि/व्यापार उद्योग	९	१६	२५	३	४	७
१३	श्री पाथीभरा दुग्ध उत्पादक स. संस्था लि.	१	दुग्ध उत्पादक	१२०१२७२	५१५४५०	कृषि/व्यापार उद्योग	३३	-	३३	११	-	११
१४	श्री सत्यदेवी महिला कृषि स. संस्था लि.	१	कृषि	५४७७५	४७५०९	कृषि/व्यापार उद्योग	११९	-	११९	७-	७	

क्र. सं.	सहकारीको नाम	वडा नं.	किसिम	बचत	ऋण लगानी	लगानीको मुख्य क्षेत्र	सदस्य			प्रत्यक्ष रोजगारी		
							म.	पु.	जम्मा	म.	पु.	जम्मा
१५	श्री जनकल्याण वचत तथा ऋण स. संस्था	१	वचत तथा ऋण	१७६६४	४१८२०	कृषि/व्यापार उद्योग	५	२३	२८	-	-	-
१६	श्री चञ्चलादेवी बहुउद्देशीय स. संस्था लि.	१	बहुउद्देश्यि	२५३९५९२	५९९८३१	कृषि/व्यापार उद्योग	१	३८	३९	३	१२	१५
१७	श्री गाउँनगर कृषि स. संस्था लि.	१	कृषि	३९४१६	३४१२२	कृषि/व्यापार उद्योग	६५	१४०	२०५	३	६	९
१८	श्री मजदुर बचत तथा ऋण स. संस्था लि.	१	वचत तथा ऋण	३३६२०१	३१७६२२	कृषि/व्यापार उद्योग	८	१७	२५	-	-	-
१९	श्री महिला सशक्तीकरण बचत तथा ऋण स. संस्था लि.	१	वचत तथा ऋण	५५१८७६	५२४१७२	कृषि/व्यापार उद्योग	२५	-	२५	७	-	७
२०	श्री हिले बचत तथा ऋण स. संस्था लि.	१	वचत तथा ऋण	६३३७१४	४७१४४९	कृषि/व्यापार उद्योग	४१	१४	५५	२	७	९
२१	श्री जनप्रगति बचत तथा ऋण स. संस्था लि.	१	वचत तथा ऋण	५९५०७४	४१३९०२	कृषि/व्यापार उद्योग	१२६	१५४	२८०	२	५	७
२२	श्री मार्गादेवी बहुउद्देश्यिय स. संस्था लि.	१०	बहुउद्देश्यिय	२०१०४७५	२०१०८७७	कृषि/व्यापार उद्योग	१०	१७	२७	-	-	-
२३	श्री मार्गापोखरी कृषि स. संस्था लि.	१०	कृषि	३२०६९	२८१९७	कृषि/व्यापार उद्योग	७	२०	२७	३	४	७
२४	श्री मनकामना दुग्ध उत्पादक स. संस्था लि.	१०	दुग्ध उत्पादक	१८०९८२	१६५२४५	कृषि/व्यापार उद्योग	१२	१८	३०	६	५	११
२५	श्री महिला विकास बहुउद्देशीय स. संस्था लि.	१०	बहुउद्देश्यिय	६६९२८९	६३३२३१	कृषि/व्यापार उद्योग	३३५	-	३३५	७	-	७
२६	श्री जनसहभागी पहाडी साना किसान चिया तथा कफी स. संस्था लि.	१०	चिया तथा कफी			कृषि/व्यापार उद्योग	२०	३१	५१	-	-	११
२७	श्री जीवन आधार कृषि स. संस्था लि.	१०	कृषि			कृषि/व्यापार उद्योग	३०	२०	५०	-	-	९
२८	श्री दुध उत्पादक स. संस्था लि.	२	दुग्ध उत्पादक	२४४४६	३१८५३	कृषि/व्यापार उद्योग	१	२९	३०	-	-	-
२९	श्री बैरे कृषि स. संस्था लि.	२	कृषि	१३७२५५	१३१११०	कृषि/व्यापार उद्योग	६	२९	३५	२	५	७
३०	श्री पशुपति महिला बचत तथा ऋण स. संस्था लि.	२	बचत तथा ऋण	८४५६७	५२७७९	कृषि/व्यापार उद्योग	१८०	-	१८०	११	-	११
३१	श्री सामुदायिक मध्यस्त उपभोक्ता स. संस्था लि.	२	उपभोक्ता	-	१४९८६	कृषि/व्यापार उद्योग	८४	२०८	२९२	२	५	७
३२	श्री मधुगंगा सुन्तले विद्युत उत्पादक स. संस्था लि.	२	विद्युत् उत्पादक	-	-	कृषि/व्यापार उद्योग	५	२०	२५	-	-	१५
३३	श्री बसुन्धरा महिला कृषि स. संस्था लि.	३	कृषि	१९३७००	३३०९३	कृषि/व्यापार उद्योग	४४	-	४४	९	-	९
३४	श्री दुग्ध उत्पादकस. संस्था लि.	३	दुग्ध उत्पादक	२२३५	२५०००	कृषि/व्यापार उद्योग	१७	१२९	१४६	१	८	९
३५	श्री देउराली कृषि स. संस्था लि.	३	कृषि			कृषि/व्यापार उद्योग	११	१९	३०	४	३	७
३६	श्री एकता बचत तथा ऋण स. संस्था लि.	३	बचत तथा ऋण		११३०३२९	कृषि/व्यापार उद्योग	२०	२०	४०	-	-	७
३७	श्री जागृति बचत तथा ऋण स. संस्था लि.	३	बचत तथा ऋण		५३३२५०	कृषि/व्यापार उद्योग	१०	३३	४३	२	५	७

क्र. सं.	सहकारीको नाम	वडा नं.	किसिम	बचत	ऋण लगानी	लगानीको मुख्य क्षेत्र	सदस्य			प्रत्यक्ष रोजगारी		
							म.	पु.	जम्मा	म.	पु.	जम्मा
३८	श्री लालीगुराँस महिला कृषि स. संस्था लि.	४	कृषि		२५०००	कृषि/व्यापार उद्योग	२५	-	२५	७	-	७
३९	श्री स्वावलम्बन बहुउद्देशीय स. संस्था लि.	४	बहुउद्धेसीय		-	कृषि/व्यापार उद्योग	२	३८	४०	-	-	७
४०	श्री हजुरको उपभोक्ता स. संस्था लि.	४	उपभोक्ता		-	कृषि/व्यापार उद्योग	५	२०	२५	३	६	९
४१	श्री जनउत्थान बहुउद्देशीय स. संस्था लि.	४	बहुउद्धेसीय		८२५५१५३	कृषि/व्यापार उद्योग	४३	८०	१२३	४	९	१३
४२	श्री शिक्षक हित बचत तथा ऋण स. संस्था लि.	४	बचत तथा ऋण		१७०७	कृषि/व्यापार उद्योग	२०६	३६२	५६८	१	६	७
४३	श्री सदाबहार कृषि स. संस्था लि.	४	कृषि		-	कृषि/व्यापार उद्योग	९	१६	२५	-	-	७
४४	श्री हाम्रो कृषि स. संस्था लि.	५	कृषि		-	कृषि/व्यापार उद्योग	१३	१२	२५	-	-	७
४५	श्री कामना बचत तथा ऋण स. संस्था लि.	५	बचत तथा ऋण		११५००००	कृषि/व्यापार उद्योग	८६	३६	१२२	७	७	१४
४६	श्री लक्ष्मी बचत तथा ऋण स. संस्था लि.	५	बचत तथा ऋण		१४०११०९	कृषि/व्यापार उद्योग	१४	११	२५	-	-	७
४७	श्री खाल्डे पाइसिङ बहुउद्देशीय स. संस्था लि.	६	बहुउद्धेसीय		-	कृषि/व्यापार उद्योग	६	२८	३४	३	६	९
४८	श्री जालपादेवी कृषि स. संस्था लि.	६	कृषि		२४८०००	कृषि/व्यापार उद्योग	४५	१०१	१४६	३	४	७
४९	श्री अन्नपूर्ण बचत तथा ऋण स. संस्था लि.	६	बचत तथा ऋण		-	कृषि/व्यापार उद्योग	१३	१२	२५	३	४	७
५०	श्री जिल्ला स. संघ लि.	६	बहुउद्धेसीय		-	कृषि/व्यापार उद्योग	-	-	-	-	-	-
५१	श्री धनकुटा महिला बचत तथा ऋण स. संस्था लि.	६	बचत तथा ऋण		७१६७३१५	कृषि/व्यापार उद्योग	२५	-	२५	-	-	७
५२	श्री जनज्योति बचत तथा ऋण स. संस्था लि.	६	बचत तथा ऋण		८८७८८४७५	कृषि/व्यापार उद्योग	५२	६३	११५	२	५	७
५३	श्री कान्तिपुर बचत तथा ऋण स. संस्था लि.	६	बचत तथा ऋण		५१६००००	कृषि/व्यापार उद्योग	६	१९	२५	-	-	७
५४	श्री सहयोगी बचत तथा ऋण स. संस्था लि.	६	बचत तथा ऋण		१९४०७	कृषि/व्यापार उद्योग	२८७	१८०	४६७	२	५	७
५५	श्री जिल्ला कृषि स. संघ	७	कृषि		-	कृषि/व्यापार उद्योग	-	-	-	-	-	-
५६	श्री क्रमिक दैनिक बचत तथा ऋण स. संस्था लि.	७	बचत तथा ऋण		-	कृषि/व्यापार उद्योग	८	१७	२५	३	४	७
५७	श्री सुनौलो कृषि स. संस्था लि.	७	कृषि		-	कृषि/व्यापार उद्योग	६३	३४	९७	३	४	७
५८	श्री निशान देवी उद्यमी महिला बचत तथा ऋण स. संस्था लि.	७	बचत तथा ऋण		३४१३३६	कृषि/व्यापार उद्योग	२५	-	२५	-	-	७
५९	श्री कोशी पहाडी बिउ व्यवसायी उत्पादक	७	बिउबिजन		-	कृषि/व्यापार उद्योग	६	१९	२५	१	८	९
६०	श्री हाम्रो बचत तथा ऋण स. संस्था लि.	७	बचत तथा ऋण		१२२९४००	कृषि/व्यापार उद्योग	४८	७५	१२३	१	८	९

क्र. सं.	सहकारीको नाम	वडा नं.	किसिम	बचत	ऋण लगानी	लगानीको मुख्य क्षेत्र	सदस्य			प्रत्यक्ष रोजगारी		
							म.	पु.	जम्मा	म.	पु.	जम्मा
६१	श्री कर्मचारी युनियन बचत तथा ऋण स. संस्था लि.	७	बचत तथा ऋण		१३३३३५	कृषि/व्यापार उद्योग	१५	७२	८७	१	८	९
६२	श्री समृद्धि बचत तथा ऋण स. संस्था लि.	७	बचत तथा ऋण		१९५१३४१	कृषि/व्यापार उद्योग	१७२	११८	२९०	४	५	९
६३	श्री शिक्षा कर्मी बचत तथा ऋण स. संस्था लि.	७	बचत तथा ऋण		४२७०६७	कृषि/व्यापार उद्योग	१०३	१३७	२४०	२	७	९
६४	श्री त्रिवेणी उपभोक्ता स. संस्था लि.	७	उपभोक्ता		-	कृषि/व्यापार उद्योग	२६	५८	८४	४	५	९
६५	श्री उद्यमी महिला बचत तथा ऋण स. संस्था लि.	७	बचत तथा ऋण		६७०३७३१	कृषि/व्यापार उद्योग	२५	-	२५	७	-	७
६६	श्री साथी बचत तथा ऋण स. संस्था लि.	७	बचत तथा ऋण		९१८०२६७	कृषि/व्यापार उद्योग	९	२२	३१	२	९	११
६७	श्री सहयात्री कृषि स. संस्था लि.	७	कृषि		७५१२१५६	कृषि/व्यापार उद्योग	४८	८४	१३२	-	-	७
६८	श्री राष्ट सेवक बहुमुखी बहुउद्देशीय स. संस्था लि.		बहुउद्धेसीय		२३०७	कृषि/व्यापार उद्योग	८८	२३१	३१९	३	८	११
६९	श्री धनकुटा बचत तथा ऋण स. संस्था लि.	७	बचत तथा ऋण		३७०७	कृषि/व्यापार उद्योग	५४६	४१३	९५१	२	५	७
७०	श्री धनकुटा मोडल स्वास्थ्य स. संस्था लि.	७	स्वास्थ्य		-	कृषि/व्यापार उद्योग	९	१८	२७	३	६	९
७१	श्री चिया उत्पादक स. संघ लि.	७	चिया तथा कफी उत्पादक		-	कृषि/व्यापार उद्योग	६	१९	२५	-	-	७
७२	श्री सान्ताङ्ग कृषि स. संस्था लि.	८	कृषि		१५३३३८	कृषि/व्यापार उद्योग	१४	२३	३७	४	७	११
७३	श्री टेकुनाला कृषि स. संस्था लि.	८	कृषि		१०५०००	कृषि/व्यापार उद्योग	१२	२०	३२	३	४	७
७४	श्री आठपहरिया बंगुर पालन कृषि स. संस्था लि.	८	कृषि		-	कृषि/व्यापार उद्योग	६	१९	२५	-	-	७
७५	थानी उपभोक्ता स. संस्था लि.	९	उपभोक्ता		-	कृषि/व्यापार उद्योग	२४	७७	१०१	-	-	-
७६	पात्लेपानी स. संस्था लि.	९	बहुउद्धेसीय		-	कृषि/व्यापार उद्योग	१५	२७	४२	-	-	-
७७	श्री गुठी कृषि स. संस्था लि.	९	कृषि		-	कृषि/व्यापार उद्योग	१३	१५	२८	५	४	९
७८	श्री तमोर जुनेली कृषि स. संस्था लि.	९	कृषि		-	कृषि/व्यापार उद्योग	१६	९	२५	-	-	७
७९	श्री नेब्ला कृषि स. संस्था लि.	९	कृषि		-	कृषि/व्यापार उद्योग	५	२०	२५	-	-	७
८०	श्री पंचकन्या कृषि स. संस्था लि.	२	कृषि		-	कृषि/व्यापार उद्योग	३	८१	८४	२	९	११
जम्मा				**६४,६८२,०८७**	**१७७,०९६,४५६**		**४,६७२**	**४,९०३**	**९,५६४**	**१९५**	**२६१**	**५७५**

स्रोतः धनकुटा नगरपालिकाको कार्यालय, २०७५

४.४.३ बैंकमा खाता भए/नभएको आधारमा परिवार संख्याको विवरण

यस नगरपालिकामा रहेका कुल ८,६५३ परिवाहरू मध्ये ५,३७४ अर्थात् ६२.१ प्रतिशत परिवारहरूको बैङ्क खाता रहेको छ भने ३,२६७ अर्थात् ३७.८ प्रतिशत घरधुरीको बैङ्क खाता नरहेको देखिन्छ। ग्रामीण जनतालाई आधुनिक बैङ्किङ सुविधा प्रदान गर्न थप प्रोत्साहन गर्नुपर्ने देखिन्छ। यसो गर्दा नागरिकले गर्ने सबै आर्थिक कारोबारको पूर्ण अभिलेख रहन्छ र राज्यद्वारा प्राप्त हुने विभिन्न सुविधाहरू बैङ्किङ प्रणालीबाट गर्दा त्यो लक्षित वर्गमा पुग्ने सुनिश्चितता समेत हुनजान्छ। राज्यलाई वित्तिय व्यवस्थापन गरी सम्पूर्ण जन साधारणहरूमा बैङ्किङ प्रति सकारात्मक धारणा विकास गर्न सहयोग पुऱ्याउनु पर्ने देखिन्छ। वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ७५: बैंकमा खाता भए/नभएको आधारमा परिवार संख्याको विवरण

वडा नं.	बैंक खाता भएको घरधुरी		बैंक खाता नभएको घरधुरी		उल्लेख नगरिएको		जम्मा
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
१	१,१२१	६८.४	५१७	३१.५	१	०.१	१,६३९
२	४५४	४७.२	५०८	५२.८			९६२
३	३०४	६०.१	२०२	३९.९			५०६
४	४८०	७३.१	१७६	२६.८	१	०.२	६५७
५	५५७	७७.५	१५५	२१.६	७	१.०	७१९
६	६८९	६९.७	२९९	३०.२	१	०.१	९८९
७	८०७	६९.४	३५४	३०.५	१	०.१	१,१६२
८	११४	२४.८	३४५	७५.२			४५९
९	४७०	४९.८	४७३	५०.२			९४३
१०	३७८	६१.३	२३८	३८.६	१	०.२	६१७
जम्मा	५,३७४	६२.१	३,२६७	३७.८	१२	०.१	८,६५३

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क संकलन, २०७५

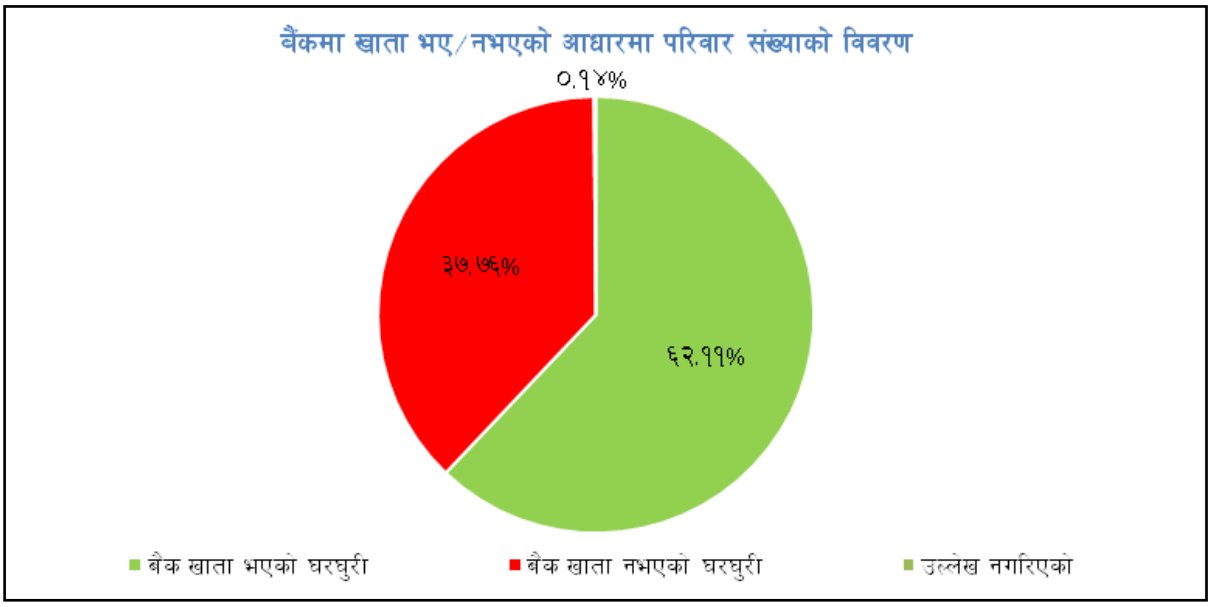

खण्ड ५: कृषि तथा पशुपालन

५.१ कृषि

राष्ट्रिय कृषि नीति २०६१ मा देशमा भौगोलिक विविधताले उपलब्ध गराएको अवसर, कृषकहरूको लामो समयदेखिको विशिष्ट अनुभव र आधुनिक कृषि प्रविधिको सदुपयोगबाट दिगो आर्थिक वृद्धि तथा खाद्य सूरक्षा कायम गर्न सकिने सम्भावना रहेको औल्याँइएको छ। तथापि कृषि उर्वर भूमिको अवैज्ञानिक प्रयोग, प्राकृतिक प्रकोपहरूको भूमिमा पर्ने असरहरू, कृषि श्रम र सिप हुनेहरूमा कृषि योग्य भूमिको पहुँच नहुनु र पहुँच हुनेहरूले भूमिको प्रयोग गर्न नसक्नु, कृषि क्षेत्रको विकासका लागि आवश्यक भौतिक पूर्वाधारको व्यवस्था हुन नसक्नु नेपालमा कृषि क्षेत्रका मुख्य समस्या र चुनौती रहेको राष्ट्रिय कृषि नीति २०६१ को पृष्ठभूमि मै स्पष्ट उल्लेख गरिएको छ। यो समग्र राष्ट्रको कृषि क्षेत्रको आम समस्या भएकोले यस नगरपालिकाको हकमा समेत लागु हुन्छ। नेपालमा कृषि क्षेत्र देशको प्रमुख रोजगार प्रदायक तथा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा प्रमुख हिस्सेदार भै देशको अर्थतन्त्रको मेरुदण्डको रूपमा रहेको छ। ग्रामीण जनताहरूको जीवनस्तरमा प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने कृषि क्षेत्रको आधारभूत कृषि तथ्याङ्कलाई ग्रामीण विकासको सूचकको रूपमा लिन सकिन्छ। खाद्यान्न तथा नगदे बालीहरू फलफूल, पशुपंक्षी, मत्स्य सिँचाइ साथै कृषि उत्पादन र क्षेत्रफलसम्बन्धी विविध सूचनाहरू कृषि तथ्याङ्कको क्षेत्रभित्र पर्ने भएता पनि नेपालमा सरकारी स्तरबाट राष्ट्रिय तथा स्थानीयस्तरमा कृषिसम्बन्धी सूचना तथा तथ्याङ्कको प्रमुख स्रोतको रूपमा कृषि, भूमि व्यवस्थापन तथा सहकारी मन्त्रालय र केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग रहेका छन्। स्थानीय उत्पादनको वृद्धि र विकास गर्न बजारीकरणतर्फ विशेष ध्यान दिनुपर्ने देखिन्छ।

आर्थिक सर्वेक्षण २०७३/७४ अनुसार नेपालको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको योगदान २९.३७ प्रतिशत रहेको छ। नेपालमा करिब ६३ प्रतिशत जनसंख्या रोजगारी तथा जीविकाको लागि कृषिमा निर्भर रहेका छन्। वर्षेनी युवा जनशक्ति पलायनमा बढोत्तरी, अव्यवस्थित शहरीकरण, जग्गाको खण्डिकरण, घडेरीकरण, जग्गा बाँझो राख्ने प्रवृत्ति, समग्र कृषि क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन्। कृषि क्षेत्रको विकासका लागि आवश्यक सिँचाइ, सडक, विजुली, संचार, उद्योग र बजार व्यवसाय तथा उन्नत प्रविधिहरूमा पर्याप्त लगानी आर्कषण गर्न नसक्नु कृषि क्षेत्रको मूलभूत समस्या हो भने कृषि पेशालाई प्रतिस्पर्धा, नाफामूलक, सम्मानजनक र व्यवसायिक रूपमा स्थापित गर्नु पनि चुनौतीको रूपमा रहेको छ।

नेपालको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा सबैभन्दा बढी कृषि क्षेत्रको योगदान रहिआएको छ। मुलूकको अधिकांश जनताको रोजगारी, आयआर्जन र जिविकोपार्जनको मुख्य क्षेत्र नै कृषि हो। परम्परागत जीवन तथा निर्वाहमुखी नेपालको कृषि क्षेत्र क्रमश आधुनिक तथा व्यवसायिकरूपमा विकास गर्नु आवस्यक छ। कृषि क्षेत्रको विकास र प्रबर्द्धन गर्न कृषि मन्त्रालयले देहायको रणनीति तथा कार्यक्रमहरू ल्याएको छः

रणनीति

- कृषि जन्य उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गरि खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सुनिश्चित गर्नेतर्फ कार्यक्रम केन्द्रीत गर्ने,
- स्थान विशेषको सम्भाव्यता, तुलनात्मक लाभ एवं प्राथमिकताको आधारमा बाली, वस्तु विशेषका पकेटक्षेत्रहरूको विकास गरि व्यवसायिक एवं प्रतिस्पर्धी कृषि प्रणालीको विकास गर्ने,
- विकसित पकेट क्षेत्रहरूलाई क्रमिक रूपमा (Agricultural Growth Center) मा रूपान्तरण गर्ने र यसको लागि आवश्यक श्रोत केन्द्रहरूको विकास गर्ने,

- समावेशी र सामाजिक न्यायको आधारमा, सामाजिक, भौगोलिक तथा आर्थिकरूपमा पिछडिएको समुदायलाई कृषि विकासको मूलप्रवाहमा समावेश गर्न प्राथमिकता दिने र उत्पादनशिल रोजगारीका अवसरहरू बढाई गरिबी न्यूनीकरणमा टेवा पुऱ्याउने,
- कृषि विकास कार्यक्रमहरूलाई विश्व व्यापार संगठन एवं क्षेत्रीयस्तरका व्यापार सम्झौताहरूबाट प्राप्त अवसरहरूको अधिकतम लाभ लिनेतर्फ उन्मुख गराउने,
- सार्वजनिक-निजी साझेदारी अवधारणा (PPP) अनुरूप निजी, सहकारी, सरकारी, गैह्रसरकारी तथा सामुदायिक संघ/संस्थाहरूलाई साझेदार निकायको रूपमा अंगीकार गरि प्रभावकारी सेवा प्रवाहमा व्यापकता ल्याउने,
- कृषक समूह तथा कृषि सहकारीहरूलाई सक्षम बनाई कृषि पेशालाई मर्यादित बनाउदै लैजानुपर्ने ।

कार्यक्रम

- उत्कृष्ट कृषक पुरस्कार
- व्लक सञ्चालन
- व्यवसायिक कृषि तथा व्यापार आयोजना (PACT)

कृषि क्षेत्रको विकास तथा प्रवर्द्धन नीति तथा कार्यक्रमहरूसँगै कृषि क्षेत्रको व्यवसायिकता थपिँदै गएको देखिन्छ । ग्रामीण तथा शहरी क्षेत्रहरूमा व्यवसायिक कृषि फर्महरूको तथा कृषकहरूको संलग्नतामा सुधार भएको देखिन्छ । धनकुटा नगरपालिकामा कृषि तथा पशुपालनमा धैरै व्यवसायिक फार्म सञ्चालनमा रहेका छैनन् । यस नगरमा आधुनिक कृषि फर्मको रूपमा मधुगंगा एग्रो कृषि फर्म सञ्चालित रहेको छ । फार्मको विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ७६: आधुनिक कृषि फार्महरूको विवरण

कृषि फार्मको नाम	फार्मको ठेगाना र वडा नं.	सञ्चालकको नाम र ठेगाना	किसिम	वार्षिक उत्पादन	रोजगारी		
				वस्तु	परिमाण	महिला	पुरुष
मधुगंगा एग्रो कृषि फर्म	ध.न.पा. २ चोक्रोक	श्री चन्द्रलाल तामाङ्ग	कृषि तथा पशु	दुध, अलैंची,चिज आलु, बन्दा तथा किवी	१८००० लि., ८० क्विन्टल, १०० क्विन्टल	२	१

५.१.१ कृषिजन्य बालीसम्बन्धी विवरण

भौगोलिक असमानताले विभिन्न स्थानहरूमा लगाउने बाली तथा उत्पादन फरक फरक हुनुको साथै लगाउने समय पनि भिन्न रहेको छ । धनकुटा नगरपालिकामा विभिन्न हिँउदे तथा वर्षे खाद्यान्न, तरकारी फलफुल तथा मसला बालीहरू लगाइन्छ ।

(क) हिउँदे बाली

नगरपालिकामा उत्पादन गरिने प्रमुख हिउँदे बालीहरूमा धान, मकै, आलु, बन्दा, काउली लगायतका तरकारी, मसला बाली तथा हिँउदे फलफूल आदि रहेका छन् ।

(ख) वर्षे बाली

नगरपालिकाका प्रमुख वर्षे बालीहरूमा धान, मकै, गहुँ, कोदो, दलहन, भटमास, मास, मुग, आलु, कागती, अलैंची, केरा, मसला बाली, अदुवा आदि छन् ।

५.१.२ वार्षिक कृषि उत्पादन

धनकुटा नगरपालिकामा पनि अधिकांशं मानिसहरू कृषिमा संलग्न रहेका छन् । नगरपालिकाको ६८.८६ वर्ग कि.मि. (६२.१५ प्रतिशत) भूभाग कृषिको क्षेत्रको रूपमा रहेको छ । सामान्यत: कृषि प्रणालीमा मुख्य अन्न बालीहरू धान, मकै, गहुँ, कोदो आदि हुन् । यस्तै दलहन बालीमा दाल, गहत, मुसुरो भटमास आदि उत्पादन हुने गर्दछ । तेलहन बालीमा तोरी/सस्यूँ आलस/तिल, सुर्यमुखी उत्पादन गरिन्छ भने तरकारी खेती आलु, प्याज, बन्दा, लौका, फर्सी लगायत प्रमुख तरकारी तथा नगदे बाली हुन् र यिनको उत्पादकत्व पनि बढी छ । नगरपालिकामा सबैभन्दा धेरै क्षेत्रमा खाद्यान्न, तरकारी र फलफूल बाली लगाइने गरेको छ भने तुलनात्मक रूपले न्यून क्षेत्रमा दलहन र मसला बाली लगाइने गरेको छ । यस नगरपालिकामा लगाईने बालीको क्षेत्रफल र उत्पादनसम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ:

तालिका नं. ७७: नगरपालिकाको वार्षिक उत्पादनसम्बन्धी विवरण

बाली	उत्पादन (क्विन्टलमा)	खेति गरिएको जग्गको (क्षेत्रफल हेक्टरमा)		
		जम्मा क्षेत्रफल	सिंचित क्षेत्रफल	असिंचित क्षेत्रफल
अन्नबाली				
धान (चैते)	३७२०	१४२५	१०२५	४००
धान (वर्षे)	२७०९०	७८२०	३२८४	४५३६
मकै (बसन्ते)	१४३८०	५४२५	४२३१	११९४
मकै (वर्षे)	३९९७०	१२७८५	५६२५	७१६०
गहुँ	२८८९	१४००	६१५	७८५
कोदो	७५५८	७८००	३३००	४५००
जम्मा	९५६०७	३६६५५	१८०८०	१८५७५
दलहन				
दाल	५३५	८१५	३६०	४५५
गहत	२५०	३२०	१४०	१८०
मुसुरो	११७	१४३	६५	७८
चना	-	-	-	-
सिमि	-	-	-	-
भटमास	५०४	६२०	३२०	३००
जम्मा	१४०६	१८९८	८८५	१०१३
तेलहन				
तोरी /सर्स्यु	५६०	८६०	४१५	४४५
आलस/तिल	१५०	०.८४	६५	८५
सुर्यमुखी	०.८	२.५	२.५	०
जम्मा	**७१०.८**	**८६३.३४**	**४८२.५**	**५३०**
तरकारी				
आलु (हिउँदे)	२१३००	८१०	३२५	४८५
आलु (वर्षे)	१५८७०	१२००	५२३	६७७
बन्दा/काउली (हिउँदे/वर्षे)	४८९७४	२६६०	९०७.५	१११२.५
रायो	३५५०	३०५	१३५	१७०

बाली	उत्पादन (क्विन्टलमा)	खेति गरिएको जग्गको (क्षेत्रफल हेक्टरमा)		
		जम्मा क्षेत्रफल	सिंचित क्षेत्रफल	असिंचित क्षेत्रफल
गोलभेँडा	५०७५०	१३७५	६२५	७५०
काँक्रो	७५०	७०	५०	२०
फर्सी	७२८	५२	३५	१७
लौका	१००	१२	८	४
घिरौँला	१००	१७	७	१०
करेला	६१	१५	५	१०
ब्रोकाउली	१२५	२०	८	१२
मटरकोसा	२२५०	२९०	१४०	१९०
मुला (हिउँदे र वर्षे)	९७००	५६०	२६०	३००
प्याज	९००	६५	१५	४०
गाँजर	२५०	२२	१०	१२
सजीवन	३५	८	५	३
सिमी	२७७५	२४२	१००	१४२
अकबरे खोर्सानी	५५	७५	३५	४०
पिरो खोर्सानी	८५०	७०	३०	४०
धनियाको साग	९५	२५	५	८
स्कुवास	१८.५	१३	५	८
स्कुसको जरा	४०	३.५	३	०.५
रामतोरिया (भिन्डी)	१२५	२५	१०	१५
ट्रि टमेटो	२०	५	३	२
भन्टा	१७०	१७	७	१०
जम्मा	**१५९५९१.५**	**७९५६.५**	**३२५६.५**	**४०७८**
नगदे/मसला बाली				
अलैंची	१४५	२४०	१००	१४०
अदुवा	४०६६	२५५	११५	१४०
बेसार नसुकेको	८२४	७५	२५	५०
लसुन	३७६	६०	२०	४०
उखु	९९०	५०	३०	२०
चिया	२७२	४५०	२५०	२००
कफी	४१	१०	७	३
जम्मा	**६७१४**	**११४०**	**५४७**	**५९३**
फलफुल				
आँप	१००९	३२५	२२५	१००
केरा	३५५	४०	१५	२५
लिचि	४००	७५	५०	२५
मेवा	४०	५	५	०
सुन्तला	३६७०	६७५	३५०	४२५
कागती	६१०	२५५	११५६	१४०

बाली	उत्पादन (क्विन्टलमा)	खेति गरिएको जग्गको (क्षेत्रफल हेक्टरमा)		
		जम्मा क्षेत्रफल	सिंचित क्षेत्रफल	असिंचित क्षेत्रफल
जुनार	७२०	२२५	१००	१२५
एपोकाडो	८०	१४	१०	४
स्याउ	७०	२०	१५	५
आरुबखडा	१३५	३०	२०	१०
रुखकटहर	१००	२०	१५	५
नास्पाती	१८५०	२२५	२००	२५
अम्बा	३००	५०	३०	२०
आरु	२९०	४५	३०	१५
सरिफा	७५	१४	१०	४
जम्मा	**९७०४**	**२०१८**	**२२३१**	**९२८**

स्रोतः जिल्ला कषि विकास कार्यालय, धनकुटा २०७४

५.१.३ कृषि बालीमा लाग्ने रोग

नगरपालिकाको कृषि उत्पादनमा धान, गहुँ, मकै, दलहन, तेलहन, तरकारी, फलफूल आदि नै मुख्य रूपमा रहेको छ। सामान्यतया धानमा ब्लास्ट, खैरो थोप्ले, फेद कुहिने रोगहरू देखा परेको छ भने गहुँमा कालो पोके र सिन्दुरेजस्ता रोगहरू देखिन्छन्। यसैगरी मकैमा डाँठ वा घोगा कुहिने र तरकारी आलु, सागपात आदिमा लेटव्लाइट, मोजाइक, ओइलाउने, खोस्टे, अल्टरनेरिया, कवरट, ड्याम्पिङ्ग अफ, जरा कुहिनेजस्ता रोगहरू मुख्य रूपमा देखा पर्दछन्। फलफूलमा विशेषगरी कोत्रे, सेतो धुले रोग, भोजक पात गुजुमुज्ज हुने, जरा कुहिने, ओइलाउने आदि रोगहरूको प्रकोप देखिने गरेको छ। मुख्य बालीहरूमा लाग्ने शत्रु जीव र रोगहरूको विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ :

तालिका नं. ७८: बालीमा लाग्ने रोग विवरण

क्र.सं.	बाली	प्रमुख शत्रु जीव	प्रमुख रोग
१.	गोलभेंडा	टूटायप्सूलूटा, सेतो झिंगा, लाही, फलको गवारो, पतेरो आदि।	उडूवा– अगौटे, पछौटे आईलाउने, ममाजाईक आदि।
२.	काउली, बन्दा	डाईमण्ड ब्याक मोथ, टोवाको क्याटरपिलर, लाही, उफ्रने फडके आदि।	सफ्ट रट, ब्लाक रट, अल्टरवेरिया, क्लव रुटडेम्पीङ अफ, क्लब रुट आदि।
३.	आलू	पि.टी. एम., लाही, पात खाने लाभ्रे आदि ।	ढूवा, मोजाइफ, खैरो पिप, चक्के आदि।
४.	रायो	डाईमण्ड ब्याक मोथ, टोवाको क्याटरपिलर, लाही, उफ्रने फडके आदि।	सफ्ट रट, ब्लाक रट, अल्टरवेरिया, क्लव रुटडेम्पीङ अफ आदि।
५.	धान	गवारो, पतेरो, ढुंगे किरा, कटओर्भ आदि।	वि.एल.वि., ब्लाष्ट, ब्राउन लिफ स्पट आदि।
६.	गहूँ	गवारो, वायर वर्म, लाही आदि।	सिन्दूरे, कालोपोके आदि।
७.	मकै	गवारो, वायर वर्म, खुम्ले किरा आदि।	घोगा कुहिने, पात डढ्ने, जरा कूहिने आदि।
८.	सुन्तला	पतेरो, लाही, फूट फ्लाई, स्केल लिफ, भाईनर, लेमन डग आदि।	क्याकर, फूट रट, रुटरक, स्वीटीमोल्ड, fruit fly आदि।
९.	अलैंची	गवारो, लाही, हेरो क्याटर पिलर, थ्रीप्स आदि।	पात कुहिने, वगान डढ्ने, जरा कुहिने रोग आदि।
१०.	चिया	हेलोपोटिस, लूपर, थ्रीप्स, एफिड आदि।	जरा कुहिने, ग्रेब्लाईट आदि।

स्रोतः जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, धनकुटा २०७४

५.१.४ सबै स्थानिय निकायमा कृषि इकाई विवरण

कृषि प्रविधि विस्तारको उद्देश्यलाई आत्मसाथ गर्दै कृषकको कृषि प्राविधिकसम्मको पहुँचलाई सरल बनाउन कृषि सेवा केन्द्र तथा उपसेवा केन्द्रहरूको स्थापना भएको हो । एउटा सेवा केन्द्रले ६ वटा गा.वि.स. समेट्ने गरी जिल्लामा कृषि सेवा कार्यालयहरू रहेका थिए । जिल्ला कृषि विकास कार्यालय मातहतका कृषि सेवा केन्द्र तथा उपसेवा केन्द्र राज्यको पुनसंरचना पश्चात स्थानीय तहमा हस्तान्तरण गरिएको छ जसले कृषि योजना र कार्यन्वयन स्थानीय तहमा नै हुन्छ । धनकुटा नगरपालिकामा रहेका कृषिसेवा केन्द्रहरूको विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ :

तालिका नं. ७९: कृषि सेवा केन्द्रको विवरण

वडा नं.	कृषि सेवा केन्द्र		पशु सेवा केन्द्र		अन्य विवरण
	भवन संख्या	भवनको अवस्था	भवन संख्या	भवनको अवस्था	
	नभएको			नभएको	

स्रोत: जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, धनकुटा २०७४

५.१.५ कृषि बजारीकरण

परम्परागत कृषि बजारीकरणमा उत्पादकहरूले असंगठीत रूपमा आफ्नो उपजको आफैं बजारीकरण गर्ने चलन थियो तर पछिल्ला दिनमा विविध खाले बजार श्रृंखला पार गर्दै कृषि उपजहरूको बजारीकरण प्रचलन विकास हुन थालेको छ । यद्यपि आजसम्म पनि व्यवस्थित कृषि बजार निर्माण भई नसके पनि बन्ने र बनाउने दिशामा भएका प्रयत्नहरूले कृषि बजारको क्रमिक विकासमा टेवा पुऱ्याएका छन् । कृषि उपज बजारीकरणका ढाँचाहरूले एकले अर्कोलाई विस्थापन गरेका छैनन्, तर एकले अर्काको विकास गर्न परिस्थिति निर्माण गरेका छन् । नगरपालिकामा विभिन्न बजारहरूबाट कृषि लगायत अन्य वस्तुहरूको (तरकारी, आलु, फलफूल तथा दैनिक उपभोग्य अन्य वस्तुहरू) बजारीकरण हुने गरेको देखिन्छ साथै यस नगरपालिकाको वडा नं. १ हिलेस्थित ड्रायर हाउस पनि छिटै सञ्चालनमा ल्याउने प्रकृया अगाडि बढेको देखिन्छ । नगरपालिकामा लाग्ने कृषि बजारहरू सम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ:

तालिका नं. ८०: बजारको नाम र प्रकृति (थोक, हाट, संकलन केन्द्र)

कृषि बजार			हाट बजार (कृषि बजार बाहेक)			
कृषि बजार स्थलको नाम	वडा नं.	उपलब्ध प्रमुख पूर्वाधार	हाट बजार स्थलको नाम	वडा नं.	हाट बजार लाग्ने दिन	उपलब्ध प्रमुख पूर्वाधार
खुद्रा बजार	६	दैनिक उपभोग्य सामग्री साथै कृषि सामग्री	बिहिबारे हटिया	५	बिहिबार	-
धनकुटा तरकारी बजार	७	तरकारी फलफूल तथा अन्य कृषि सामग्रीहरू				
संकलन केन्द्र	९	कृषि संकलन केन्द्र भवन				

स्रोत: जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, धनकुटा २०७४

५.१.६ कृषि पकेट क्षेत्रको विवरण

पकेट क्षेत्र भन्नाले राष्ट्रिय आवस्यकता र स्थानीय संभाव्यताका आधारमा तोकिएको बाली/वस्तुमा न्युनतम १० हे. जमिनमा जिल्ला स्तरमा सञ्चालन गरेको साना व्यवसायिक उत्पादन केन्द्रलाई बुझिन्छ । यसको प्रमुख उद्देश्य पकेटमा समावेश गरिएका बाली/वस्तुको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गर्नुको साथै पकेट

क्षेत्रमा मौसमी रोजगारी सिर्जना गर्नु हो । कृषि मन्त्रालयले स्थानीय संभाव्यताको आधारमा सडकको पहुँच, सिँचाइको उपलब्धता, विद्युतको उपलब्धता, तोकिएको क्षेत्रफल चक्लाबन्दी भएको एउटै कोरिडोरमा रहेको कृषि बाली/व्यवसायिक उत्पादन क्षेत्रलाई कृषि पकेट क्षेत्र भनिन्छ । कृषि, भूमि व्यवस्थापन तथा सहकारी मन्त्रालयले परिवर्तित नेपालको संरचनाअनुसार ७ प्रदेशमा संभावित व्यवसायिक कृषि उत्पादन केन्द्र (पकेट क्षेत्र) निर्धारण गरेको छ । हिमाल, पहाड, तराई र हिमाली जिल्लाहरूमा बालीको प्रकृतिअनुसार सार्वजनिक/निजी साझेदारीमा पकेट क्षेत्र घोषणा भइरहेको छ । राष्ट्रियस्तरमा कृषि क्षेत्रको विकास गर्न पकेट क्षेत्र अवधारणाअनुसार कृषि उत्पादन बढाउने लक्ष्य राखिएको छ ।

धनकुटा नगरपालिकामा कृषि पेशा अगाल्ने परिवारको संख्या उच्च रहेको छ । कृषि पेशामा संलग्न श्रम शक्ति उच्च रहेको यस नगरपालिकामा कृषि व्यवसायलाई प्रोत्साहन गर्ने उद्देश्यले नगरपालिकामा विभिन्न क्षेत्रलाई कृषि पकेट क्षेत्रको रूपमा विकास गरी नगदे, तरकारी, फलफूल, खाद्यान्न, मौरी पालन, चिया, सुन्तला, उखुजस्ता कृषि उत्पादनको वृद्धि गर्न सक्ने प्रसस्त संम्भावना देखिन्छ। यस नगरपालिकामा रहेका पकेट क्षेत्रको विवरण निम्नअनुसार रहेको छ :

तालिका नं. ८१: कृषि पकेट क्षेत्रको विवरण

क्र.सं.	व्यवसायिक पकेट क्षेत्र	पकेट क्षेत्र	पकेट क्षेत्र अन्तर्रगतका वडाहरू
१	तरकारी खेती	भीर गाउँ	२
२	तरकारी खेती तथा पशु पालन	बेलहारा	९
३	चिया खेती	हिले, त्रिशुले	१
४	फलफूल तथा तरकारी खेती	सान्ताङ्ग	८
५	उखू, आँप टमाटर तथा सजीवन खेती	मुल्घाट	९
६	टमाटर खेती	बेलहारा,पारी पात्ले	९, १०
७	तरकारी खेती	ठोका, खाल्डे पाङ्सिङ्	४, ६
८	दुग्ध उत्पादन	खाल्डे, स्याउले, निगाले, भिरगाउँ, बेलहारा	१, २, ३, ९
९	सुन्तला खेती	सिप्तीङ्ग,पारी पात्ले	३, १०
१०	एभोकाडो	नगरको सबै वडाहरूमा	१, २, ३, ४, ५, ६, ७, ९, १०

स्रोत: जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, धनकुटा २०७४

५.१.७ कृषि उद्यमी तथा बचत समूह

तालिका नं. ८२: कृषि उद्यमी तथा बचत समूहहरूको विवरण

वडा नं.	उद्यमीर संस्थाको नाम र ठेगाना	समूहमा आवद्ध सदस्य		जातजातिको आधारमा सदस्य संख्या			बचत रकम रु.	लगानी रकम रु.	लगानीका क्षेत्रहरू
		म.	पु.	दलित	जनजाति	अन्य			
३	सरस्वती महिला कृषि तथा पशूपालन बाखा समूह	२४	-	३	८	१३	२००	१५००००	कृषि
३	देउराली कृषि समूह	१८	१७				२००	१५००००	कृषि
४	जनजागृति माघा नागरिक सचेतना केन्द्र								

स्रोत: जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, धनकुटा २०७४

५.१.८ जग्गाको किसिमअनुसारको विवरण

तालिका नं. ८३: जग्गाको किसिम अनुसारको विवरण

जग्गाको किसिम	जम्मा क्षेत्रफल
अब्बल	२०१२९–४–२
दोयम	४६५४८–६–३
सिम	२९८०१–४–२
चाहर	६९९३–४–०
अन्य	८१३४४–२–३
जम्मा	१८४८१६–५–०

स्रोतः जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, धनकुटा २०७४

५.१.९ कृषि प्रयोजनको लागि जग्गा/जमिन भए/नभएको आधारमा परिवारको विवरण

नगरपालिकामा कृषि प्रयोजनको जमिन भएका वा कृषि प्रयोजनको जमिन भोगचलन गर्ने परिवारको संख्या ३,६६२ मध्ये सिँचाइ सुविधा हुने परिवार संख्या १,८५३ र सिँचाइ सुविधा नभएको जमिन हुने परिवार संख्या २,६७९ रहेको छ। सबै कृषि प्रयोजनको जमिन हुने परिवारले कृषि कर्म गरेको छैनन् भने कृषि प्रयोजनको जमिन नहुने परिवारले पनि अरुको जमिनमा खेति गर्ने गरेका छन्। नेपालको संविधानको धारा ४३ को उपधारा ४ मा "प्रत्येक किसानलाई कानूनबमोजिम कृषि कार्यमा लागि भूमिमा पहुँच, परम्परागत रूपमा प्रयोग र अवलम्बन गरिएको स्थानीय बीउ विजन र कृषि प्रजातिको छनौट र संरक्षणको हक हुनेछ।" भनि उल्लेख गरेको छ। मूलत यस तथ्याङ्कले कृषि प्रयोजनको जमिनको पूर्णरूपमा सदुपयोग भई दिगो उत्पादनशील काममा प्रयोग भएको छ कि छैन भन्ने कुरालाई इङ्गित गर्दछ। पहिलो कुरा वास्तविक कृषि कर्ममा संलग्न परिवारले जमिनको सही सदुपयोग गर्न पाउनु पर्दछ भने दोस्रो कृषि योग्य जमिनलाई जमिनको स्तर अनुसार बालीनाली लगाई सदुपयोग गर्नुपर्दछ। असिंचित जमिनको क्षेत्रफल पनि बढी हुनु र सिंचित जमिनको सही र पूर्ण सदुपयोग नहुँदा खाद्यान्न, तरकारी र अन्य कृषिजन्य उपजहरू आयात गर्नुपर्ने हुन्छ। यसले परनिर्भरता बढाउँछ। तसर्थ नगरपालिकालाई कृषि र खाद्यान्न उत्पादनमा सबल बनाउन सके आर्थिक क्षेत्रमा उल्लेख्य सुधार भई निर्यात प्रर्वद्धन गर्न सकिन्छ। अर्कोतर्फ सिँचाइ सुविधा नपुगेको कृषि योग्य जमिनमा सुविधा पुऱ्याउन पहल गर्नुपर्ने देखिन्छ। सिँचाइ सुविधा पुग्न नसक्ने स्थानहरूमा डालेघाँस, फलफुल खेति वा कृषिका कम सिँचाइ वा सिँचाइ आवस्यक नपर्ने वैकल्पिक उत्पादन हुने विधिहरू अपनाई जमिनको सदुपयोग गर्न सकिन्छ। वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छः

तालिका नं. ८४: कृषि प्रयोजनको लागि जग्गा/जमिन भए/नभएको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	कृषि प्रयोजनका लागि जमिन भएको		कृषि प्रयोजनका लागि जमिन नभएको		उल्लेख नभएको		जम्मा
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
१	४१०	२५.०	१,२२९	७५.०			१,६३९
२	९३४	९७.१	२८	२.९			९६२
३	१२२	२४.१	३८४	७५.९			५०६
४	१२५	१९.०	५३२	८१.०			६५७
५	१५७	२१.८	५५५	७७.२	७	१.०	७१९
६	३५४	३५.८	६३५	६४.२			९८९
७	२१०	१८.१	९५२	८१.९			१,१६२

वडा नं.	कृषि प्रयोजनका लागि जमिन भएको		कृषि प्रयोजनका लागि जमिन नभएको		उल्लेख नभएको		जम्मा
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
८	२९५	६४.३	१६४	३५.७			४५९
९	८१३	८६.२	१३०	१३.८			९४३
१०	२४२	३९.२	३७५	६०.८			६१७
जम्मा	**३,६६२**	**४२.३**	**४,९८४**	**५७.६**	**७**	**०.१**	**८,६५३**
प्रतिशत		**४२.३२**		**५७.६०**	**०.०८**	**०.००**	**१००.००**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

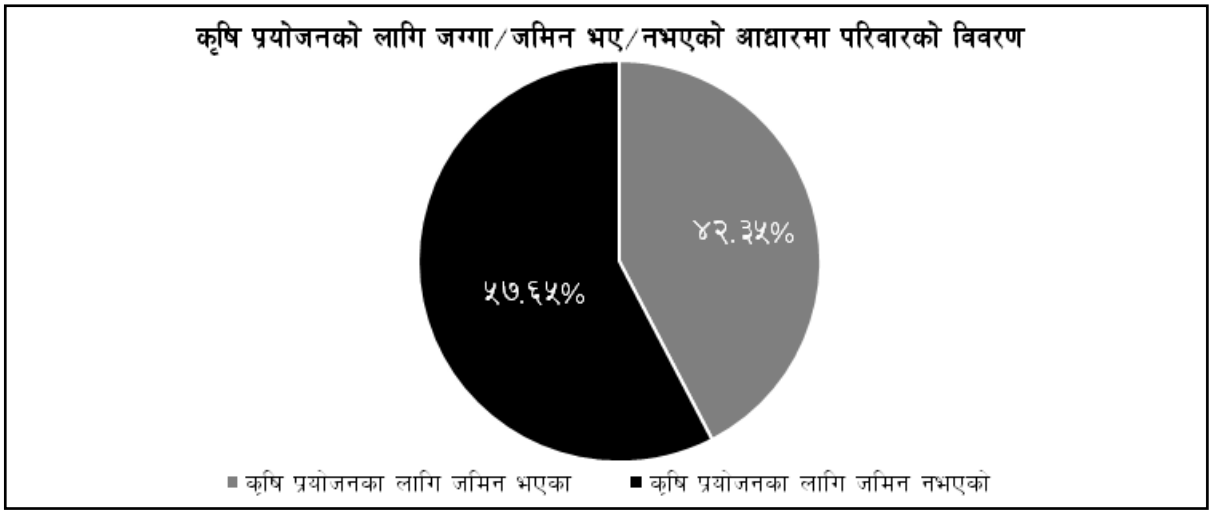

तालिका नं. ८५: कृषि प्रयोजनमा भोगचलन भएको जमिनमा सिँचाइ सुविधासम्बन्धी विवरण

वडा नं.	कृषि प्रयोजनका लागि जमिन भएका जम्मा परिवार	सिँचाइ सुविधा भएको			सिँचाइ सुविधा नभएको		
		कृषि प्रयोजनमा जमिनको उपयोग गर्नेपरिवारको संख्या	जम्मा क्षेत्रफल (हेक्टरमा)	प्रति परिवार औषत जमिनको क्षेत्रफल (हेक्टरमा)	कृषि प्रयोजनमा जमिनको उपयोग गर्नेपरिवारको संख्या	जम्मा क्षेत्रफल (हेक्टरमा)	प्रति परिवार औषत जमिनको क्षेत्रफल (हेक्टरमा)
१	४१०	१७१	७६.१०९	०.४४५	३२६	१६२.८८३	०.५००
२	९३४	७११	४९४.१६५	०.६९५	६४१	४७६.२९२	०.७४३
३	१२२	५२	१६.९३०	०.३२६	१०६	४३.१३९	०.४०७
४	१२५	७६	२९.३०४	०.३८६	५३	१६.१११	०.३०४
५	१५७	१०३	४१.२०४	०.४००	६८	२४.५४२	०.३६१
६	३५४	२३८	९६.२०६	०.४०४	२१४	७६.५५६	०.३५८
७	२१०	१३७	३५.०५१	०.२५६	९३	२१.२५२	०.२२९
८	२९५	१०	३.६१२	०.३६१	२९३	१४५.३७१	०.४९६
९	८१३	२३२	१०७.९७०	०.४६५	७१८	३९८.१८७	०.५५५
१०	२४२	१२३	८१.८५०	०.६६५	१६७	११०.३१२	०.६६१
जम्मा	**३,६६२**	**१,८५३**	**९८२.४०१**	**०.५३०**	**२,६७९**	**१,४७४.६४४**	**०.५५०**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क संकलन, २०७५

५.१.१० कृषि उत्पादनमा आवद्ध घरधुरीको विवरण

नगरपालिकाका कुल ८,६५३ परिवारहरू मध्ये ४,७४२ अर्थात् ५४.८० प्रतिशत परिवारहरू कृषिमा आवद्ध रहेका छन् भने ३,९०४ अर्थात् ४५.१२ प्रतिशत घरपरिवारहरू कृषिमा आवद्ध छैनन् । विशेषगरी सबैभन्दा बढी कृषिमा आवद्ध परिवार वडा नं. २ मा रहेका छन् भने वडा नं. ७ र ५ मा कृषिमा आवद्ध नरहेका परिवारहरू धेरै रहेका छन् । यी बजार क्षेत्रहरूमा विभिन्न स्थानबाट आई व्यापार, अध्ययन, रोजगार वा नोकरी गर्ने परिवारको संख्या धेरै रहेकाले कृषिमा आवद्ध नरहेको परिवार ७५ प्रतिशतभन्दा बढी रहेको देखिन्छ यद्यपि नगरपालिकाका अन्य वडाहरूमा समेत कृषिमा आवद्ध परिवारको संख्या सन्तोषजनक देखिन्छ । तथ्याङ्कले राष्ट्रियरूपमा अधिकांश जनसंख्या कृषिमा संलग्न भएको देखाए पनि यस नगरपालिकामा कृषि पेशामा संलग्नको संख्या कम देखाउँछ । कृषि प्रणालीमा रहेका समस्याहरू जस्तै निर्वाहमुखी खेती, मल विउ विजनको समस्या, प्रविधिको समस्या, तालिम, बजारीकरण भण्डारण तथा बजार मूल्यमा हुने अस्थिरता, कृषि बीमा, ऋण आदिमा भएका समस्याका कारण कृषिमा आकर्षणभन्दा विकर्षण बढी रहेकाले क्रमशः तथ्याङ्क घटेको छ । विगतमा भन्दा खेतीपातीमा संलग्न घरधुरीको संख्या क्रमश कम हुँदै गएको देखिन्छ । यसको कारण कृषिमा अपेक्षाकृत आम्दानी नहुनु र अन्य पेशा र रोजगारीका अवसरहरूसमेत वृद्धि हुनु हुन् । तसर्थ वैज्ञानिक कृषि गुरुयोजना निर्माण गरी कृषि उत्पादन दिगोरूपमा वृद्धि गर्न स्थानीय सरकार अग्रसर हुनुपर्ने देखिन्छ । वडागत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ८६: कृषि उत्पादनमा आवद्ध घरधुरीको विवरण

वडा नं.	कृषि उत्पादनमा आवद्ध रहेको		कृषि उत्पादनमा आवद्ध नरहेको		उल्लेख नभएको		जम्मा
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
१	५६८	३४.७	१,०७१	६५.३			**१,६३९**
२	९५४	९९.२	८	०.८			**९६२**
३	४१३	८१.६	९३	१८.४			**५०६**
४	२०८	३१.७	४४९	६८.३			**६५७**
५	१७०	२३.६	५४२	७५.४	७	१.०	**७१९**
६	४०५	४१.०	५८४	५९.०			**९८९**
७	२८१	२४.२	८८१	७५.८			**१,१६२**
८	४४८	९७.६	११	२.४			**४५९**
९	८७४	९२.७	६९	७.३			**९४३**
१०	४२१	६८.२	१९६	३१.८			**६१७**
जम्मा	**४,७४२**	**५४.८**	**३,९०४**	**४५.१**	**७**	**०.१**	**८,६५३**
प्रतिशत	**५४.८०**	**०.६३**	**४५.१२**	**०.५२**	**०.०८**	**०.००**	**१००.००**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

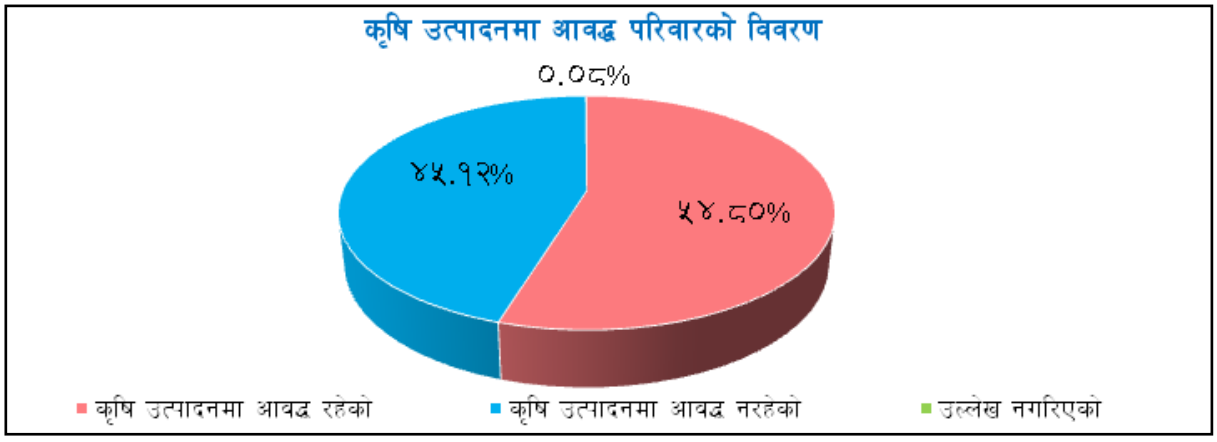

५.१.११ कृषि बाली उत्पादनको आधारमा परिवारको विवरण (बहुउत्तरमा आधारित)

यस नगरपालिकामा खेतीपातीमा संलग्न ४,७४३ परिवारहरू मध्ये ४,१४८ अर्थात् ८७.४६ प्रतिशतले अन्न बाली, २,४८२ अर्थात् ५२.३३ प्रतिशत दलहनबाली, ४४४ अर्थात् ९.३६ प्रतिशत तेलहन बाली, ३,९५८ अर्थात् ८३.४५ प्रतिशत तरकारी बाली, २,६८२ अर्थात् ५६.५५ प्रतिशत मसला बाली, ९६६ अर्थात् २०.३७ प्रतिशत फलफूल र बाँकिले अन्य बाली लगाउने गरेका छन् । समग्र तथ्याङ्कको विश्लेषण गर्दा परम्परागत रूपमा अन्न बाली भने झण्डै सबै परिवारहरूले लगाउने गरेको देखियो र दोस्रोमा तरकारी बाली लगाउने गरेको देखियो तर फलफूल र तेलहनजस्ता नगदेबालीको खेतीगर्ने परिवारहरू भने तुलनात्मक रूपमा कम देखिन्छन् । समशीतोष्ण क्षेत्रमा खेतीगर्न सकिने फलफूलहरू जस्तै कागती, सुन्तला, नासपाती, केरा आदिको व्यवसायिक खेतीको प्रवल सम्भावना भएको यस नगरपालिकामा निकै न्यून संख्याका कृषकहरूले सीमित मात्रामा मात्र फलफूल खेतीगर्ने गरेको पाइयो । यसका लागि प्राविधिक ज्ञान दिलाउने तालिम, विउविजन, भण्डारण र बजारीकरणको प्रबन्ध मिलाउन सके व्यवसायिक फलफूल खेती र अन्य नगदे बालीको उत्पादन वृद्धि गर्न सकिन्छ ।

यस तथ्याङ्कले परम्परागत निर्वाहमूखी खेतीपातीमा ग्रामीण अर्थतन्त्र सीमित रहेको देखिन्छ । फलफूल, मसला र अन्य नगदेबालीको वैज्ञानिक र व्यवसायिक खेतीबाट उर्वर जमिनको पूर्ण सदुपयोग गरी निर्यात प्रवर्द्धन गर्न सकेमात्र ग्रामीण अर्थतन्त्र सबल हुने देखिन्छ । यसका लागि नगरपालिकाले बृहत कृषि विकास गुरुयोजना निर्माण गरी युवा कृषक तथा अन्य कृषकहरूलाई व्यवसायिक ढंगले अधिक फाइदा हुने खालका नगदेबाली, फलफूल तथा तरकारी बालीमा आकर्षण गरी कृषि विमा, विउविजनमा सहुलियत, बजारीकरणको व्यवस्था, कोल्ड स्टोर, तालिम, कीटनाशक औषधी तथा मलखादको उपलब्धता जस्ता विषयहरूमा स्थानीय सरकारले ध्यान पुऱ्याउनु जरुरी छ । साथै आधारभूत कृषि पूर्वाधारको विकास मार्फत् उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि, कृषिजन्य उपजहरूको व्यवसायीकरण र बजारीकरण, कृषि सूचना तथा सञ्चार, प्रसार र तालिम लगायत गुणस्तर नियमन, मानव तथा पशु रोग व्यवस्थापन एवंम विपद व्यस्थापन तथा सचेतनाजस्ता ठोस कार्यक्रमको कार्यान्वयन मार्फत कृषि क्षेत्रको पुनःउत्थान गर्नुपर्ने आवश्यक छ ।

तालिका नं. ८७: कृषि बाली उत्पादनको आधारमा परिवारको विवरण

विवरण		वडा नं.										जम्मा	प्रतिशत
१		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०		
अन्न बाली	उत्पादन नगर्ने परिवार संख्या	१०६	१५३	५२	३९	१२	६०	२९	२	७०	७२	५९५	१२.५४
	उत्पादन गर्ने परिवार संख्या	४६३	८०१	३६१	१६९	१५८	३४५	२५२	४४६	८०४	३४९	४,१४८	८७.४६
	जम्मा परिवार संख्या	**५६९**	**९५४**	**४१३**	**२०८**	**१७०**	**४०५**	**२८१**	**४४८**	**८७४**	**४२१**	**४,७४३**	
दलहन बाली	उत्पादन नगर्ने परिवार संख्या	३६८	५५८	२३०	११०	६१	१०७	१३१	१४	५२७	१५५	२,२६१	४७.६७
	उत्पादन गर्ने परिवार संख्या	२०१	३९६	१८३	९८	१०९	२९८	१५०	४३४	३४७	२६६	२,४८२	५२.३३
	जम्मा परिवार संख्या	**५६९**	**९५४**	**४१३**	**२०८**	**१७०**	**४०५**	**२८१**	**४४८**	**८७४**	**४२१**	**४,७४३**	
तेलहन बाली	उत्पादन नगर्ने परिवार संख्या	५५७	८२१	४००	२०१	१६३	३२९	२८१	४४१	७८८	३१८	४,२९९	९०.६४
	उत्पादन गर्ने परिवार संख्या	१२	१३३	१३	७	७	७६		७	८६	१०३	४४४	९.३६
	जम्मा परिवार संख्या	**५६९**	**९५४**	**४१३**	**२०८**	**१७०**	**४०५**	**२८१**	**४४८**	**८७४**	**४२१**	**४,७४३**	
तरकारी बाली	उत्पादन नगर्ने परिवार संख्या	३५	१८४	७१	७३	५४	५९	१२४	८७	५८	४०	७८५	१६.५५
	उत्पादन गर्ने परिवार संख्या	५३४	७७०	३४२	१३५	११६	३४६	१५७	३६१	८१६	३८१	३,९५८	८३.४५
	जम्मा परिवार संख्या	**५६९**	**९५४**	**४१३**	**२०८**	**१७०**	**४०५**	**२८१**	**४४८**	**८७४**	**४२१**	**४,७४३**	

विवरण		वडा नं.										जम्मा	प्रतिशत
१		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०		
मसला बाली	उत्पादन नगर्ने परिवार संख्या	३७८	४२३	८८	८७	४१	१६८	२०५	२२५	३६८	७८	२,०६१	४३.४५
	उत्पादन गर्ने परिवार संख्या	१९१	५३१	३२५	१२१	१२९	२३७	७६	२२३	५०६	३४३	२,६८२	५६.५५
	जम्मा परिवार संख्या	**५६९**	**९५४**	**४१३**	**२०८**	**१७०**	**४०५**	**२८१**	**४४८**	**८७४**	**४२१**	**४,७४३**	
फलफुल बाली	उत्पादन नगर्ने परिवार संख्या	४७७	८१३	२५९	१६२	१३६	२८१	२४८	३७७	६८३	३४१	३,७७७	७९.६३
	उत्पादन गर्ने परिवार संख्या	९२	१४१	१५४	४६	३४	१२४	३३	७१	१९१	८०	९६६	२०.३७
	जम्मा परिवार संख्या	**५६९**	**९५४**	**४१३**	**२०८**	**१७०**	**४०५**	**२८१**	**४४८**	**८७४**	**४२१**	**४,७४३**	
*अन्य	उत्पादन नगर्ने परिवार संख्या	५०७	९२३	४०१	१९७	१६४	३७७	२७७	४४१	८६६	४०६	४,५५९	९६.१२
	उत्पादन गर्ने परिवार संख्या	६२	३१	१२	११	६	२८	४	७	८	१५	१८४	३.८८
	जम्मा परिवार संख्या	**५६९**	**९५४**	**४१३**	**२०८**	**१७०**	**४०५**	**२८१**	**४४८**	**८७४**	**४२१**	**४,७४३**	

***माथि उल्लेखित बालीबाहेक जडिबुटी, चिया, कफि, अम्रिसो, आदि ।** स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

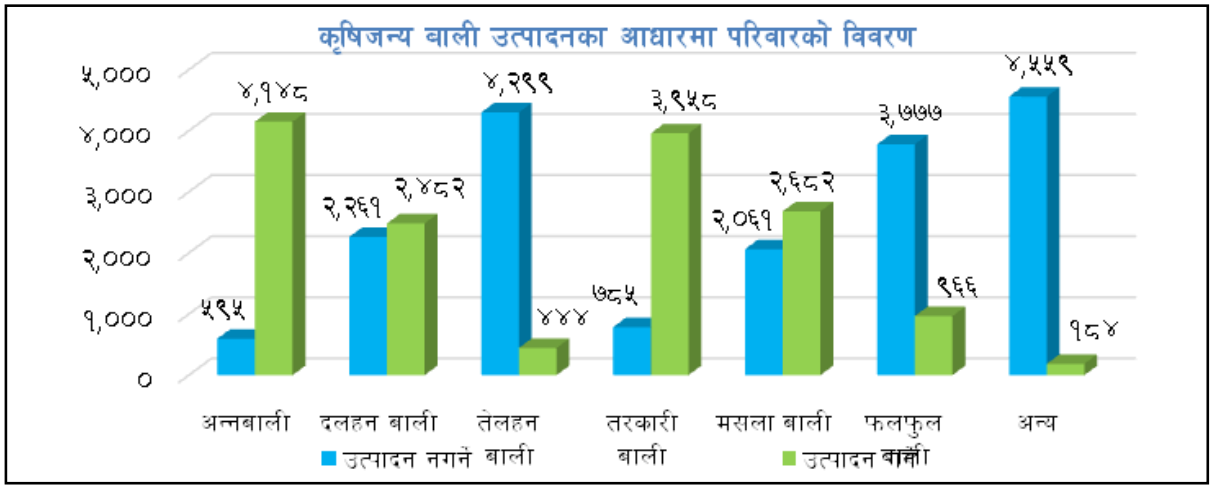

५.१.१२ कृषिजन्य बाली बिक्रीका आधारमा परिवारको विवरण

नगरपालिकामा खेतीपातीमा संलग्न ४,७४३ परिवारहरूमा ४,१४८ अर्थात् ८७.४६ प्रतिशतले अन्न बाली उत्पादन गर्ने परिवारहरू रहेका छन् । तीमध्ये बाट आफूले प्रयोग गरी बढी भएको अन्नबाली बेच्नेको परिवार संख्या जम्मा २५६ परिवार अर्थात् ६.१७ प्रतिशत रहेको छ । यसको अर्थ ३,८९२ अर्थात् ९३.८३ प्रतिशत घरपरिवार अन्न बालीको बिक्री गर्दैनन् । यसका कारण अवैज्ञानिक र परम्परागत कृषि प्रणाली निर्वाहमुखी खेती, उद्यमशीलता र व्यवसायिक सोचको न्युनता साथसाथै सीमित जमिन र न्यून परिमाणको उत्पादन नै हो । नगरपालिकामा तुलनात्मकरूपमा अन्य बालीभन्दा तरकारी बाली बिक्री गर्ने परिवार संख्या उच्च देखिन्छ । नगरपालिकामा तरकारी बालीको खेतीगर्ने ३,९५८ परिवारहरू मध्ये २,४९१ अर्थात् ६२.९४ प्रतिशत परिवारहरूले तरकारी बाली बेच्ने गरेको पाइयो । १,४६७ अर्थात् ३७.०६ प्रतिशत परिवारले तरकारी बालीको बिक्री नगर्नुको कारण सीमित परिमाणको उत्पादन भई घरायसी प्रयोजनका लागि मात्र प्रयोग हुनु हो । त्यसैगरी उत्पादन गर्नेहरूमध्ये बाट दलहन बालीको बिक्री गर्ने परिवार २५.५० प्रतिशत, तेलहन बालीको बिक्री गर्ने ०.४५ प्रतिशत, मसला बालीको बिक्री गर्ने ३०.६५ प्रतिशत रहेका छन् त्यस्तै ५७.१४ प्रतिशतले फलफुल बालीको बिक्री गर्ने गरेको देखिन्छ । यसरी उत्पादन गरेता पनि धेरै प्रतिशतले बिक्री नगरी घरायसी प्रयोजनको लागि मात्र प्रयोग गर्नु र ठूलो संख्यामा रहेका किसानहरूले मसलाबालीको खेती नगर्नुको कारण, प्राविधिक ज्ञानको कमी, बजारीकरण, विउविजन तथा परम्परागत सोचको खेती प्रणाली हुन सक्छन् । बाली बिक्रीसम्बन्धी विस्तृत वडागत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका नं. ८८: कृषिजन्य बाली बिक्रीका आधारमा घरधुरीको विवरण

विवरण		वडा नं.										जम्मा	प्रतिशत
१		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०		
अन्नबाली	बिक्री नगरेका	४१६	७२९	३२६	१५४	१५१	३१६	२४३	४३९	७९०	३२८	३,८९२	९३.८३
	बिक्री गरेका	४७	७२	३५	१५	७	२९	९	७	१४	२१	२५६	६.१७
	जम्मा	**४६३**	**८०१**	**३६१**	**१६९**	**१५८**	**३४५**	**२५२**	**४४६**	**८०४**	**३४९**	**४,१४८**	
दलहन बाली	बिक्री नगरेका	१०९	३५७	१४२	९१	१०१	१९७	१२६	२५७	२९९	१७०	१,८४९	७४.५०
	बिक्री गरेका	९२	३९	४१	७	८	१०१	२४	१७७	४८	९६	६३३	२५.५०
	जम्मा	**२०१**	**३९६**	**१८३**	**९८**	**१०९**	**२९८**	**१५०**	**४३४**	**३४७**	**२६६**	**२,४८२**	
तेलहन बाली	बिक्री नगरेका	१२	१३३	१३	७	७	७५		७	८५	१०३	४४२	९९.५५
	बिक्री गरेका						१			१		२	०.४५
	जम्मा	**१२**	**१३३**	**१३**	**७**	**७**	**७६**		**७**	**८६**	**१०३**	**४४४**	
तरकारी बाली	बिक्री नगरेका	१२९	४४४	१४६	८५	७८	१६४	७९	१३३	१११	९८	१,४६७	३७.०६
	बिक्री गरेका	४०५	३२६	१९६	५०	३८	१८२	७८	२२८	७०५	२८३	२,४९१	६२.९४
	जम्मा	**५३४**	**७७०**	**३४२**	**१३५**	**११६**	**३४६**	**१५७**	**३६१**	**८१६**	**३८१**	**३,९५८**	
मसला बाली	बिक्री नगरेका	१४६	३३७	१५४	८७	११७	१९९	७३	२१२	३४६	१८९	१,८६०	६९.३५
	बिक्री गरेका	४५	१९४	१७१	३४	१२	३८	३	११	१६०	१५४	८२२	३०.६५
	जम्मा	**१९१**	**५३१**	**३२५**	**१२१**	**१२९**	**२३७**	**७६**	**२२३**	**५०६**	**३४३**	**२,६८२**	
फलफुल बाली	बिक्री नगरेका	६६	१०७	२८	२७	१७	६१	१७	१८	४५	२८	४१४	४२.८६
	बिक्री गरेका	२६	३४	१२६	१९	१७	६३	१६	५३	१४६	५२	५५२	५७.१४
	जम्मा	**९२**	**१४१**	**१५४**	**४६**	**३४**	**१२४**	**३३**	**७१**	**१९१**	**८०**	**९६६**	
*अन्य	बिक्री नगरेका	४५	१७	१	५	२	९	२	२	५	४	९२	५०.००
	बिक्री गरेका	१७	१४	११	६	४	१९	२	५	३	११	९२	५०.००
	जम्मा	**६२**	**३१**	**१२**	**११**	**६**	**२८**	**४**	**७**	**८**	**१५**	**१८४**	

***माथि उल्लेखित बालीबाहेक जडिबुटी, चिया, कफि, अम्लीसो, आदि ।**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

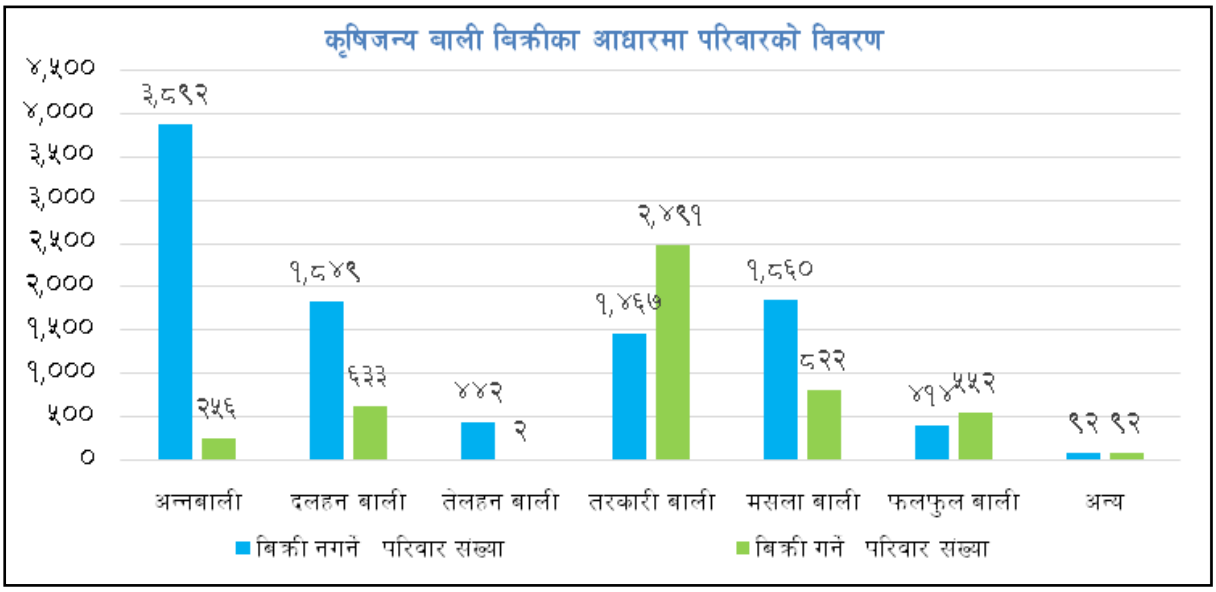

५.२ पशुपालन

नगरपालिकामा विशेषगरी गाई, भैंसी, बाख्रा, बुँगुर/सुँगुर, कुखुरा आदि नै यहाँका मुख्य घरपालुवा जनावरहरू हुन। यसबाट नगरपालिकाबासीहरूको जीविकोपार्जनमा उल्लेख्य सुधार भई रहेको छ। पशुजन्य उत्पादनहरू जस्तै, दुध, दही, घ्यू तथा मासुका लागि कुखुरा, बंगुर, खसी, बोकाहरूको बिक्रीबाट आम्दानी बढेको देखिन्छ। यहाँ डेरी उद्योग, व्यापारिक फार्म, गाई, भैसी, कुखुरा फार्महरू लगायतका कृषिजन्य उद्योगहरू रहेका छन्। त्यस्तै गरि भेटेनरी सेवा पनि नगरपालिकामा उपलब्ध रहेको छ। नगरपालिकामा पशुपालन अधिक मात्रामा हुने गरेको देखिन्छ।

तालिका नं. ८९: वार्षिक पशुजन्य उत्पादनसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	किसिम	संख्या			उत्पादन		
१	पशुधन	स्थानीय	उन्नत	जम्मा	दूध लि.	मासु के.जी	उन के.जी
क	गाई/गोरु	४२१४	५८०३	१००१७			
ख	भैंसी/राँगा	२१८	९३०	११४८		९४.३५	
ग	बोका/खसी/बाख्रा	६९००	४७००	११६००		१३४	
घ	भेडा/च्यांग्रा	१३०	०	१३०			
ङ	सुँगुर/वंगुर	२६८७	४७५४	७४४१		१४३	
च	अन्य						
२	पंक्षी	स्थानीय	उन्नत	जम्मा	अण्डा सख्या	मासु के.जी.	
क	कुखुरा	११६५०	५७६५	१७४१५	५४२७०९	२२३ मे.	
ख	हाँस	१२५	०	१२५			
३	माछा	०	९००	९००	के.जी. ७५०		
४	मौरी घार	०	६२	६२	मह के.जी. ९०६		
५	अन्य	०	१२५०	१२५०			

स्रोत: जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, धनकुटा २०७५

५.२.१ पशु नश्ल

नगरपालिकामा पालन गरिने मुख्य पशुपंक्षीहरूमा गाई, भैंसी, बाख्रा, भेंडा आदि रहेका छन्। सामान्यतया व्यवसायिक पशुपालनको विकाससँगै वर्णशंकर तथा उन्नत जातका पशुहरू पाल्ने गरेको पाइन्छ। गाई भैंसीमा कृत्रिम गर्भाधान सेवा उपलब्ध हुनु तथा बाख्रा र बंगुरतर्फ उन्नत जातका भालेहरूसँग प्रजनन् गराउने परिपाटी बसेको हुँदा यी जातका जनावरहरूमा वर्णशंकरको संख्या बढ्दो छ। तथापि बँधुवा पशुपालन पद्धतिको कमी, कमजोर पशु स्वास्थ्य व्यवस्थापन, कुपोषण तथा पशुपालनसम्बन्धी प्राविधिक ज्ञान तथा चेतनाको अभावको कारण वर्ण शंकरबाट उत्पादनमा खासै उत्साह थपिएको अवस्था छैन। त्यसैगरी ठूलो संख्यामा रहेका कम उत्पादक जनावरहरूले अपेक्षाकृत बढी उत्पादक जनावरहरूको आहारा खाई दिने हुँदा सबै न्यून उत्पादक जनावरहरूलाई हटाएर उन्नत जातको जनावर किनेर पाल्दा उचित हुन्छ। तसर्थ नश्ल सुधारमार्फत् नयाँ जन्मिएका जनावरका बच्चाहरू भविष्यको राम्रो माउमाविकसित गर्ने कुरा मध्यनजर गरी थप कार्यक्रमहरू संचालन गर्नु आवश्यक छ।

सारांशमा, विगतका वर्षहरूमा नगरपालिकाको पशुपालन क्षेत्रले राम्रो फड्को मारेको छ जसले गर्दा पशुपंक्षीजन्य उत्पादनमा परिमाणात्मक विकास सम्भव भएको छ। तर हालको परिमाणात्मक विकासको गति सुस्त छ। पशुपालन क्षेत्रमा क्रमिक रूपमा व्यवसायिकता थपिएको छ तर पशुपंक्षीजन्य उत्पादन प्रशोधनका लागि उद्योग स्थापना खासै हुन सकेको पाईंदैन। त्यसैगरी पशुपालनतर्फ गुणात्मक विकासको खाँचो सर्वत्र

महसुस गरिएको छ । पशुपालनसँग आवद्ध श्रमिक तथा महिला वर्गहरूको उत्पादकत्व अति न्यून हुनु, युवा वर्गहरू विदेश पलायन हुनु र सो अनुरूप पशुपालनमा यान्त्रिकीकरण हुन नसक्नु, पशु पालन क्षेत्रमा पूँजी लगानीको आकार धेरै सानो हुनु तथा जनमानसमा पशुपालनको कृषि अर्थतन्त्रमा योगदानको बारेमा अज्ञानता आदि कारणले गर्दा पशुपालन क्षेत्रबाट आशातीत उपलब्धि हासिल हुन सकिरहेको छैन ।

५.२.२ पशुपंक्षीमा लाग्ने रोगहरू

कृषकहरूको मुख्य आम्दानीको स्रोतको रूपमा रहेको पशुपंक्षीहरूको पालन यस नगरपालिकामा निकै बढी मात्रामा रहेको देखिन्छ । पशुमा लाग्ने रोगहरू पशुपालन व्यवसायको समस्याको रूपमा रहेको देखिन्छ । पशुपालनको विशेष शिक्षाको कमीले यो व्यवसायलाई पछाडि पारिरहेको छ तर परम्परागत पशुपालनभन्दा केही सुधार भएको छ। नगरपालिकामा देखिने पशु रोगहरूमा रेविज, खोरेत, पिपिआर, स्वाइन फिवर, भ्यागुते, चरचरे, नाम्ले, माटे, थुनेलो, प्रजनन्सम्बन्धी र जुका पर्दछन्। नगरपालिकाको वन जङ्गलसँग जोडिएका वडाहरूमा एन्टी रेजिव खोप लगाउनुपर्ने देखिन्छ भने खोरेत पिपिआर स्वाइन फिवरजस्ता अत्यन्त संक्रामक रोगको प्रकोप पनि यस नगरपालिकामा त्यत्तिकै रहेको पाइन्छ। यसका कारणहरूलाई हेर्दा, पशुको अवाञ्छित आवत जावत तथा आयात, दयनिय व्यवस्थापन, खोप लगाउनुपर्छ भन्ने चेतनाको कमी, आदि मान्न सकिन्छ। यी रोगको नियन्त्रणका लागि जिल्ला पशुसेवा कार्यालयबाट निरन्तर प्रयास भई रहेको देखिन्छ।

जीवाणुबाट हुने रोगहरूमध्ये भ्यागुत्ते, चरचरे विरुद्ध यस नगरपालिकाको किसानहरूले खोप लगाउने गरेको पाइन्छ। तापनि यी रोगहरू फाट्टफुट रूपमा देखिने गरेका छन्। नगरपालिकामा स्वाइन फिवर, खोरेत, रेविज विरुद्धको खोप कार्यसमेत नगरपालिकाको विभिन्न वडाहरूमा समेत संचालन गर्न सकेमा धेरै हदसम्म रोग नियन्त्रण कार्य सफल हुने देखिन्छ। सामान्यतया पशुपंक्षीमा ठूलो महामारी फैलिएको पाइदैन । तथापि यहाँका पशुपंक्षीहरूमा खोरेत, भ्यागुते, चरचरे, नाम्लेजुका, रेवीजजस्ता रोगहरूको प्रकोप रहेको छ भने पंक्षीहरूमा मुलत रानीखेत, गम्बोरा, सिआरडी र बर्डफ्लू मुख्य रूपमा लाग्ने गरेको छ ।

५.२.३ कृषि तथा पशुपालन समूह

नेपालमा कृषि र पशुपालनमा व्यवसायिकता थपिँदै गएको छ । दैनिक जीवन निर्वाहमा आधारित परम्परागत कृषि तथा पशुपालन हाल आएर व्यवसायिक बन्दै गएको छ । व्यवसायिक फार्ममा सञ्चालन गरी कृषि तथा पशुजन्य उत्पादनमा वृद्धि हुँदै जाने क्रममा परम्परागत कृषि को व्यवसायिकरण तथा आधुनिकीकरण गर्न अहिले विभिन्न कृषि तथा पशुपालन समूहहरू सञ्चालन भईरहेका छन् यसले कृषि व्यवसायलाई सहजीकरण गर्नुको साथै व्यवसायमा सेवा सुविधाहरू दिँदै यसका समस्या तथा आवस्यकतालाई पहिचान गरी पहल गर्नसमेत मद्दत पुऱ्याएको देखिन्छ । यस्ता समूहहरूले व्यवसायीहरूलाई सहुलियत कर्जा तथा विभिन्न कार्यक्रमहरू प्रदान गर्दै आएका छन् जसले व्यवसायीहरूलाई उर्जा प्रदान गरेको छ ।

कृषि तथा पशुपालन समूहको विवरणले यस धनकुटा नगरपालिका कृषि क्षेत्रमा रहेको संलग्नता र कृषि क्रियाकलापको अवस्थाको जानकारी गराउनुको साथै आगामी दिनहरूमा के कस्ता कार्यक्रमहरू ल्याउन आवश्यक छ भन्ने कुरा अवगत गराउँछ ।

कृषक समूहरूको विवरणलाई हेर्दा सामूहिक रूपमा मिलेर कृषिकार्यमा संलग्न हुने परिपाटीको विकास भएको मान्न सकिन्छ । संगठित रूपमा आगाडि बढ्दा चुनौती सामना गर्न सजिलो हुने ज्ञान र सीपको आदाप्रदान हुने र सामूहिक बल प्राप्त भई उत्पादनमा सकारात्मक योगदान मिल्दछ । नगरपालिकाको कृषक समूहहरूको बचत रकम र लगानी हर्दा निकै न्यून र लगानीको क्षेत्रसमेत अत्यन्त सीमित रहेको देखिन्छ । लगानी साथै क्षेत्रको समेत विस्तार र विविधिरकण गरी यस प्रकारका समूहहरूलाई प्रोत्साहन गर्नुपर्ने देखिन्छ । नगरमा सञ्चालित कृषि तथा पशुपालन समूहको विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ:

तालिका नं. ९०: कृषि तथा पशुपालन समूहसम्बन्धी विवरण

वडा नं.	कृषक समूह			पशुपालन समूह			एग्रोभेट/बिउविजन केन्द्र/घाँस उत्पादन केन्द्र/दाना उत्पादन केन्द्र	कोल्डस्टोर/ रस्टीक स्टोर केन्द्र	कम्पोष्ट तथा जैविक मल उत्पादन केन्द्र
	समूह संख्या	सदस्य संख्या		समूह संख्या	सदस्य संख्या				
		महिला	पुरुष		महिला	पुरुष			
१				१	१२	८	घाँस उत्पादन स्रोत केन्द्र (देउराली कृषि समूह) वार्ड नं. १ र ३		–
१०				१	६	४		नभएको	नभएको
९				१	११	९		नभएको	नभएको
९				१				नभएको	नभएको
जम्मा	**१०१**	**१२५०**	**१७५०**				१८ वटा एग्रोभेट, ३ वटा विउ विजन केन्द्र		

स्रोत: जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, धनकुटा २०७५

५.२.४ कृषि प्रयोजनका लागि घरपालुवा पशुपंक्षी पालनका आधारमा परिवारको विवरण

पशुपंक्षी पालन क्षेत्रले देशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा करिब ११% र कुल कृषि गार्हस्थ्य उत्पादनमा २६.८% योगदान गर्दै आएको सन्दर्भमा यस क्षेत्रको विशेष आर्थिक महत्व रहेको छ । नगरपालिकाको कुल ८,६५३ परिवारहरू मध्ये पशुपंक्षी पाल्ने घरधुरीको संख्या ५,१३४ अर्थात् ५९.३ प्रतिशत र नपाल्ने परिवारको संख्या ३,५१२ अर्थात् ४०.६ प्रतिशत रहेको छ । यसबाट आधाभन्दा बढी परिवारले पशुपंक्षी पाल्ने गरेको तथ्य तथ्याङ्कले देखाउँछ । नगरपालिकामा तुलनात्मक अध्ययन गर्दा वडा नं. २ र ८ मा अधिकांश परिवारहरूले पशुपंक्षी पालन गरेको देखिन्छ भने वडा नं. ७ र ५ मा पशुपंक्षी पालन गर्ने परिवार संख्या न्युन देखिन्छ । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ९१: कृषि प्रयोजनका लागि घरपालुवा पशुपंक्षी पालनका आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	घरपालुवा पशुपंक्षी पालन भएको		घरपालुवा पशुपंक्षी पालन नभएको		उल्लेख नभएको		जम्मा परिवार संख्या
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
१	६६०	४०.३	९७९	५९.७			**१,६३९**
२	९२१	९५.७	४१	४.३			**९६२**
३	४०६	८०.२	१००	१९.८			**५०६**
४	३३३	५०.७	३२४	४९.३			**६५७**
५	२६८	३७.३	४४४	६१.८	७	१.०	**७१९**
६	४३६	४४.१	५५३	५५.९			**९८९**
७	४३८	३७.७	७२४	६२.३			**१,१६२**
८	४४३	९६.५	१६	३.५			**४५९**
९	८०३	८५.२	१४०	१४.८			**९४३**
१०	४२६	६९.०	१९१	३१.०			**६१७**
जम्मा	**५,१३४**	**५९.३**	**३,५१२**	**४०.६**	**७**	**०.१**	**८,६५३**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

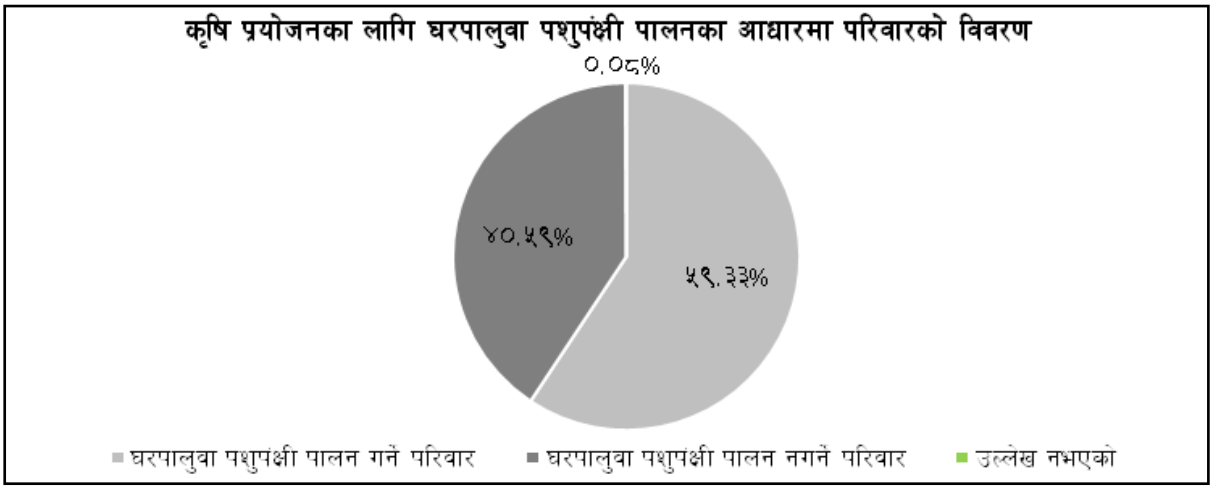

५.२.५ पशुपंक्षीजन्य उत्पादन आधारमा परिवारको विवरण

तालिका नं. ९२: पशुपंक्षीजन्य उत्पादनको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	पशुपंक्षी जन्य उत्पादन गर्ने जम्मा परिवार	दुध		दुग्धजन्य वस्तु		अण्डा		*पशुपंक्षी जन्य अन्य उत्पादन	
		उत्पादन हुने परिवार संख्या	उत्पादन नहुने परिवार संख्या	उत्पादन हुने परिवार संख्या	उत्पादन नहुने परिवार संख्या	उत्पादन हुने परिवार संख्या	उत्पादन नहुने परिवार संख्या	उत्पादन हुने परिवार संख्या	उत्पादन नहुने परिवार संख्या
१	६६०	२७०	३९०	१७	६४३	४४	६१६		६६०
२	९२१	३६८	५५३	४३	८७८	१६२	७५९	१	९२०
३	४०६	१७८	२२८	१०	३९६	६६	३४०	१	४०५
४	३३३	२९	३०४	४	३२९	८	३२५		३३३
५	२६८	१०	२५८	२	२६६	१२	२५६		२६८
६	४३६	१४१	२९५	८	४२८	१६	४२०		४३६
७	४३८	२२	४१६		४३८	४४	३९४	१	४३७
८	४४३	६	४३७		४४३	११	४३२	२	४४१
९	८०३	१४३	६६०	३७	७६६	६०	७४३	१	८०२
१०	४२६	१५४	२७२	५	४२१	११७	३०९	१	४२५
जम्मा	**५,१३४**	**१,३२१**	**३,८१३**	**१२६**	**५,००८**	**५४०**	**४,५९४**	**७**	**५,१२७**
प्रतिशत		**२५.७३**	**७४.२७**	**२.४५**	**९७.५५**	**१०.५२**	**८९.४८**	**०.१४**	**९९.८६**

***पशुपंक्षिजन्य अन्य उत्पादन भन्नालेछाला, भुवा, प्वाँख, हाड आदि पशुजन्य उत्पादनहरू ।**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा पशुपन्छी पालन गर्ने कुल ५,१३४ परिवारहरूमा गाइभैंसी पालेर दुध उत्पादन गर्ने कुल १,३२१ घरपरिवारहरू रहेका छन् । त्यसैगरी दुग्धजन्य पदार्थ उत्पादन गर्ने परिवार संख्या १२६, अण्डा उत्पादन गर्ने घरपरिवारहरूको संख्या ५४० रहेका छन् । दिगो विकास लक्ष्य र नेपालको संविधानमा उल्लेख भए जस्तै भोकमरीको अन्त्य, खाद्य र पोषण सुरक्षाजस्ता लक्ष्य प्राप्त गर्न पशुपंक्षी अनुसन्धान केन्द्रित कार्यक्रमको अत्यन्त महत्वपूर्ण स्थान रहन्छ । यद्यपि तथ्याङ्कलाई हेर्दा नगण्य संख्यामा बाहेक सबै प्रकारका पशुपंक्षीहरूको ठूलो परिमाणमा व्यवसायिक उत्पादन भएको देखिँदैन । यसले निर्वाहमूखी पशुपंक्षीपालनको नै निरन्तरता

देखाउँछ। पशुपंक्षी पालनलाई उत्पादनमूखी र व्यवसायिक बनाउन नसक्दा आम्दानी सीमित तथा श्रम र समयको खेर हुन जान्छ। यसतर्फ सम्बन्धित सरोकारवाला सबैको ध्यान जानु जरुरी छ। वडागत पूर्ण विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

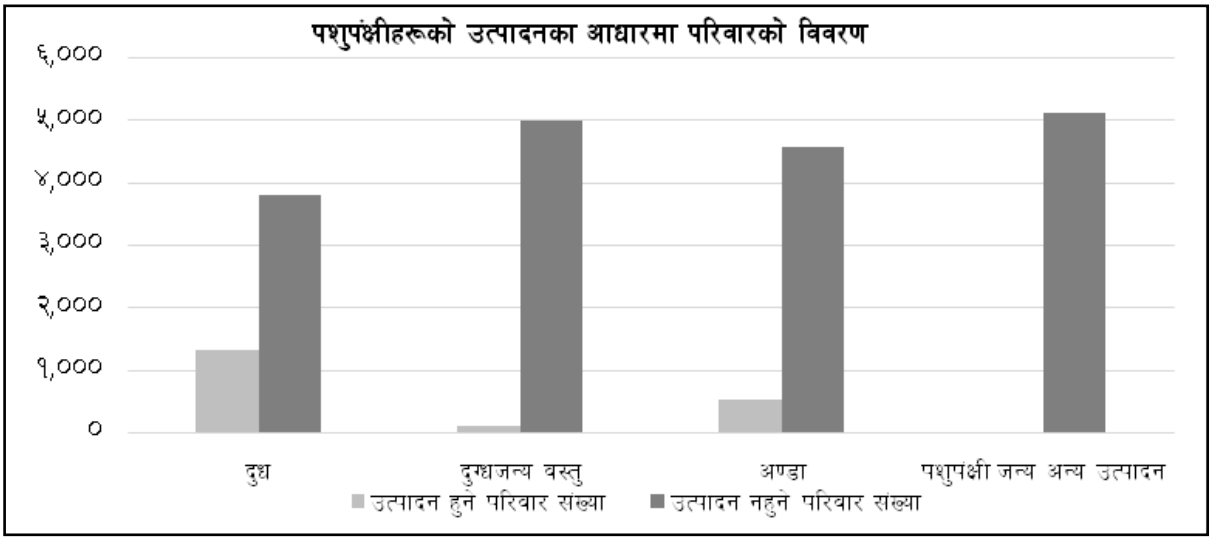

५.२.६ पशुपंक्षी बिक्रीका आधारमा घरधुरीको विवरण

तालिका नं. ९३: पशुपंक्षी बिक्रीका आधारमा घरधुरीको विवरण

वडा नं.	दुध उत्पादन			दुग्धजन्य वस्तु (घ्यू, चिज, मखन आदि)			अण्डा उत्पादन			*पशुपंक्षी जन्य अन्य उत्पादन		
	बिक्री गर्ने परिवार संख्या	बिक्री नगर्ने परिवार संख्या	जम्मा परिवार संख्या	बिक्री गर्ने परिवार संख्या	बिक्री नगर्ने परिवार संख्या	जम्मा परिवार संख्या	बिक्री गर्ने परिवार संख्या	बिक्री नगर्ने परिवार संख्या	जम्मा परिवार संख्या	बिक्री गर्ने परिवार संख्या	बिक्री नगर्ने परिवार संख्या	जम्मा परिवार संख्या
१	२६१	९	२७०	२	१५	१७	१०	३४	४४			
२	२५८	११०	३६८	४०	३	४३	२८	१३४	१६२		१	**१**
३	१७०	८	१७८	१०		१०	३३	३३	६६		१	**१**
४	१८	११	२९	२	२	४	४	४	८			
५	७	३	१०	२		२	५	७	१२			
६	१०४	३७	१४१	४	४	८	३	१३	१६			
७	९	१३	२२				१	४३	४४	१		**१**
८	४	२	६				१	१०	११		२	**२**
९	३१	११२	१४३	१०	२७	३७	२१	३९	६०		१	**१**
१०	१११	४३	१५४	२	३	५	५५	६२	११७	१		**१**
जम्मा	**९७३**	**३४८**	**१,३२१**	**७२**	**५४**	**१२६**	**१६१**	**३७९**	**५४०**	**२**	**५**	**७**
प्रतिशत	**७३.६६**	**२६.३४**	**१००.००**	**५७.१४**	**४२.८६**	**१००.००**	**२९.८१**	**७०.१९**	**१००.००**	**२८.५७**	**७१.४३**	**१००.००**

***छाला, भुवा, प्वाँख, हाड आदि पशुजन्य उत्पादनहरू।** स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा गाइ/भैंसी पालेर दुध उत्पादन गर्ने कुल १,३२१ परिवारहरू मध्ये ९७३ अर्थात् ७३.६६ प्रतिशतले दुध बेच्ने गरेको पाइयो। त्यसै गरी दुग्धजन्य पदार्थ उत्पादन गर्ने परिवारहरू मध्ये ७२ अर्थात् ५७.१४ प्रतिशतले मात्र दुग्धजन्य पदार्थ बिक्री गर्ने गरेको पाइयो। त्यसैगरी अण्डा उत्पादन गर्ने

कुल ५४० घरपरिवारहरू मध्ये १६१ घरपरिवार अर्थात् २९.८१ प्रतिशतले अण्डा बिक्री गर्ने गरेको पाइयो । यसरी दुग्धजन्य पदार्थ भन्दा परम्परागत हिसाबले सिधै दुध बेच्ने परिवारको संख्या उच्च नै देखिन्छ । यसको कारण भण्डारण र प्रशोधन गर्न प्रविधिको अभाव साथै बजारको कमीले हुन सक्छ । यी समग्र कृषिका तथ्याङ्कहरूबाट कृषियोग्य जमिन, उपयुक्त हावापानी र वातावरण भएको नगरपालिकामा समेत कृषि उत्पादन र बजारीकरणको अवस्था कमजोर रहेको र अदृष्य बेरोजगारी व्यापक रहेको देखिन्छ । अर्कोतर्फ कृषि पेशाबाट मानिसहरूको विकर्षण बढ्दै गएको स्पष्ट हुन्छ । पशुजन्य पदार्थको उपलब्धतामा आत्मनिर्भर बन्न पशुपालन क्षेत्रलाई उच्च प्राथमिकतामा राखी उल्लेखनीय प्रगति हासिल गर्नका लागि उन्नत नस्ल, पशु आहार, पशु स्वास्थ्य र व्यसायीकरणका क्षेत्रमा थप अनुसन्धान र क्षेत्रगत विकास गर्न आवश्यक छ । दिगो विकास लक्ष्य र नेपालको संविधानमा उल्लेख भए जस्तै भोकमरीको अन्त्य, खाद्य र पोषण सुरक्षाजस्ता लक्ष्य प्राप्त गर्न पशुपंक्षी अनुसन्धान केन्द्रित कार्यक्रमको अत्यन्त महत्वपूर्ण स्थान रहन्छ । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

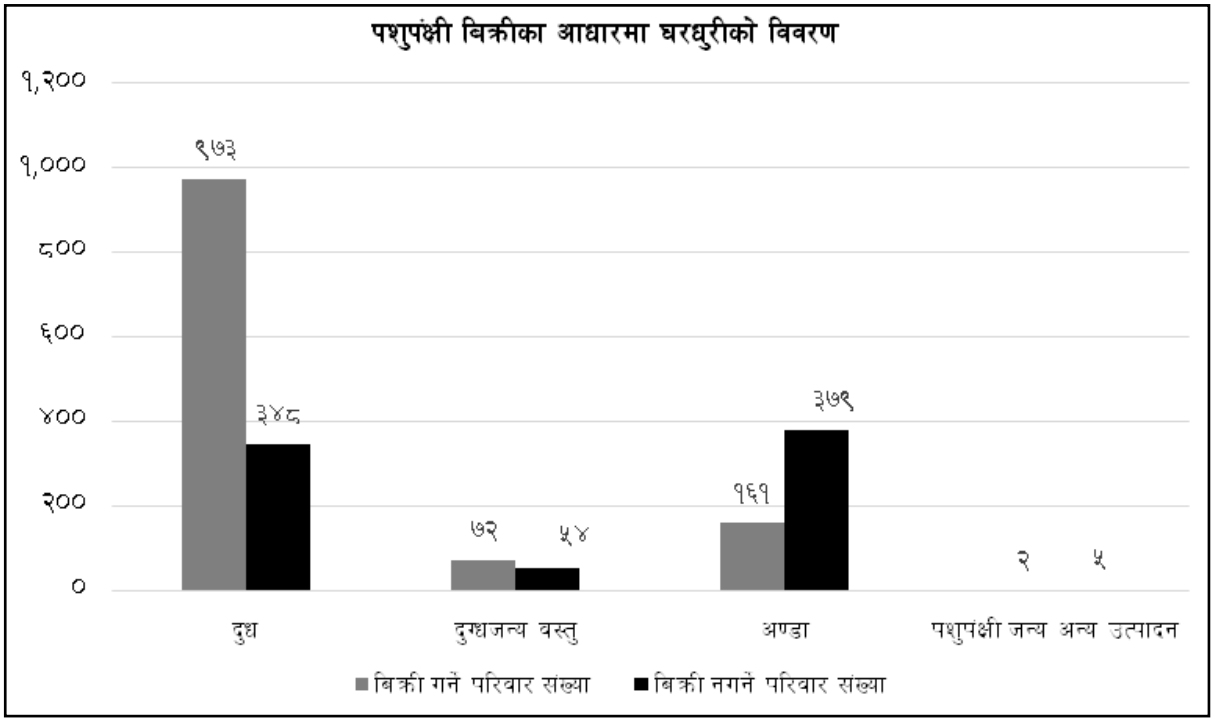

खण्ड ६: भौतिक तथा सार्वजनिक पूर्वाधार

६.१ सडक, सवारी तथा यातायात

सडक सञ्जाल तथा यातायात आर्थिक विकास, सार्वजनिक सेवा प्रवाह र सामाजिक एकीकरणको माध्यम हो । विकासको आधारभूत पूर्वाधारको रूपमा रहेका यातायातका साधनहरूको माध्यमबाट क्षेत्रीय असमानता कम गर्न, आर्थिक क्रियाकलापलाई गतिशीलता प्रदान गर्न र अन्य क्षेत्रको विकास तथा सेवा प्रवाहलाई सहज बनाउन सकिन्छ । हालसम्म नेपालमा सडकलाई यातायातको मुख्य माध्यमको रूपमा लिइदै आएको भए तापनि, हवाईमार्ग, रेलमार्ग, जलमार्ग, रज्जुमार्गजस्ता अन्य माध्यमहरूको विकासबाट पनि पर्याप्त फाइदा लिन सकिने सम्भावना रहेको छ । कुनै पनि क्षेत्रको आर्थिक सामाजिक विकासलाई गतिशील बनाउन सार्वजनिक वस्तु तथा सेवा प्रवाहलाई सरल र सहज बनाउन कृषि तथा गैर कृषि क्षेत्रको विकास गर्न सडक तथा यातायात सेवा एउटा महत्वपूर्ण पूर्वाधारको रूपमा रहेको हुन्छ ।

६.१.१ बिद्यमान सडक सञ्जाल

धनकुटा नगरपालिकाको सबै वडाहरूमा पक्कीसडकको विस्तार नभए पनि कच्चीसडकको विस्तार भईरहेको छ । नगरपालिकामा यातायातका विभिन्न साधनहरूको उपयोग भएको देखिन्छ। नगरपालिकामा रिक्सा, टेक्टर,साइकल, ट्याक्सी, बस, मोटरसाइकलहरूको उपयोग गरिएको देखिन्छ। नगरपालिकाको सडकमार्ग राम्रो भएका रुटहरूमा बस सेवा चालु रहेको छ। यो नगरपालिका नेपालको एक पूरानो नगरपालिका भएकोले गर्दा अन्य नगरपालिका तथा गाउँपालिकाको तुलनामा धेरै विकसित भएको पाइन्छ । यस नगरपालिकामा सडक सञ्जालको पहुँच राम्रो रहेको छ । यहाँ राजमार्ग, सहायक राजमार्ग, पक्की तथा कालोपत्रे, ग्राभेल र कच्चि सबै प्रकारका सडकहरू रहेका छन् । शहरी क्षेत्रमा सडकको अवस्था राम्रो रहेको छ भने ग्रामीण क्षेत्रमा कच्चि सडक रहेको छ । यस नगरपालिकामा रहेका सडकको वर्तमान अवस्था र सडक मार्गको विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ९४: सडक सञ्जालको वर्तमान अवस्था

क्र.सं.	सडकको वर्गीकरण	लम्बाई (कि.मि.)	औषत चौडाई (मि)	पुगेका वडाहरू	कैफियत
१	कोशी राजमार्ग	३८	६.५	१, २, ३, ४, ६, ७, ९, १०	
२	सहायक राजमार्ग	९	६.५	१,२	
३	पक्की तथा कालोपत्रे	२०.६६	४.५	१, २, ३, ४, ५,६, ७, ८, ९, १०	
४	ग्राभेल सडक	३.६५	४.५	४, ६, ८	
५	कच्ची सडकरमौसमी सडक	१४९	४.५	१, २, ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९, १०	नाली सहीत

स्रोत: सडक विभाग, धनकुटा २०७५

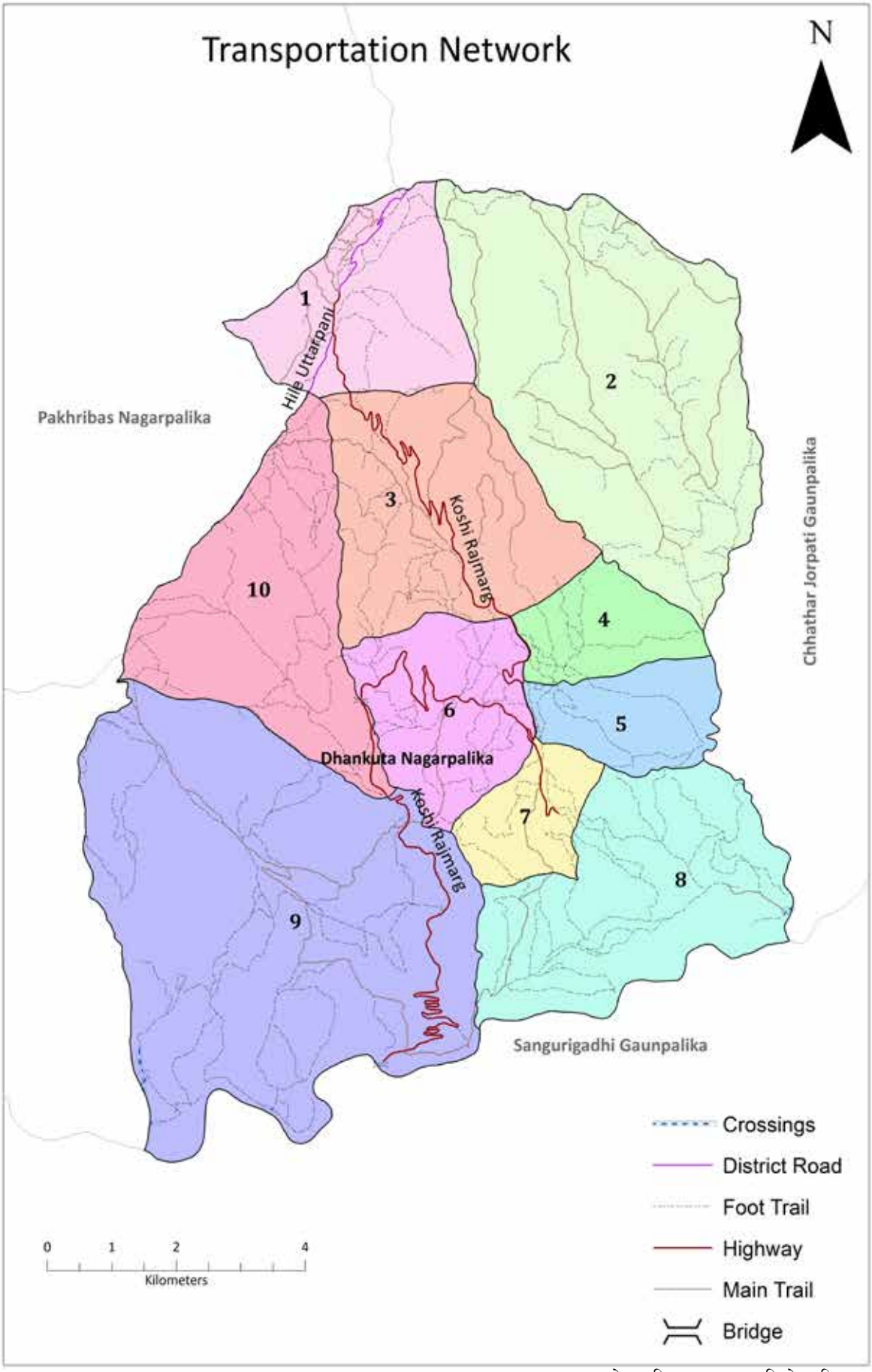

नक्सा स्रोतःभूमि सूचना र अभिलेख विभाग

तालिका नं. ९५: सडक मार्गको विवरण

क्र. सं.	सडकको नाम	वडा नं.	जोडिका बस्तीहरू		लम्बाई (कि.मी)	सडकको प्रकार
			देखि	सम्म		
१	षडेश्वर मन्दिर–चियाबगान सिजाली गाउँ चोकरोक	१	षडेश्वर मन्दिर	सिजाली गाउँ चोकरोक	३.५	कच्ची
२	हिले षडेश्वर मन्दिर–सेवा केन्द्र भवन–मधुगंगा–मालबासे–विहिबारे हटिया (धनकुटा) सडक		हिले षडेश्वर	धनकुटा बिहिबारे हटिया	१८	ग्राभेल, कच्ची
३	सुकेपोखरी–चञ्चलादेवी–ओकमालुङ्ग		सुकेपोखरी	ओकमालुङ्ग	३.७	कच्ची
४	निगाले–उत्तरपानी		निगाले	उत्तरपानी	४	कच्ची
५	तल्लो ट्यासी स्ट्याण्ड–रत्न रिङरोड		तल्लो ट्याक्सी स्ट्याण्ड	रत्न रिङरोड	०.३	कालोपत्रे
६	हिले चर्च–तारापिट–हटिया		हिले चर्च	हटिया	१.४	कच्ची
७	कुवापानी–गुराँसे चिया उद्योग		कुवापानी	गुराँसे चिया उद्योग	०.२५	ग्राभेल
८	गजुर होटेल–हटिया		गजुर होटेल	हटिया	द्व.०८	कच्ची
९	रत्न रिङ रोड–जौटार		रत्न रिङरोड	जौटार	१.३	ग्राभेल
१०	निरन तामाङ्ग घर–गौरी टोल		निरन तामाङ्ग घर	गौरी टोल	द्व.६५	ग्राभेल
११	गौरी टोल–हेलिप्याड		गौरी टोल	हेलिप्याड	१.५	ग्राभेल
१२	हेलिप्याड–बोक्रे		हेलिप्याड	बोक्रे	२.५	ग्राभेल
१३	राम मरिन्दर–तामाङ्ग टोल		राम मन्दिर	तामाङ्ग टोल	१.४	ग्राभेल
१४	ताङ्वा चोक–गौरीशंकर टोल–चंचलादेवी मन्दिर सडक		तोङ्वा चोक	चंचलादेवी मन्दिर सडक	१.०१	ग्राभेल
१५	सुकेपोखरी–हरियाली टोल–तोङ्वा चोक		सुकेपोखरी	तोङ्वा चोक	०.५२	
१६	हेम बहादुर मगर घर–विरेन्द्र घिमिरे घर		हेम बहादुर घर	विरेन्द्र घर	०.३७	ग्राभेल
१७	सुके पोखरी–छिरिङ तामाङ्ग टोल सडक		सुके पोखरी	छिरिङ्ग तामाङ्ग टोल	०.६६	ग्राभेल
१८	कुवापानी–सुकेपोखरी–निगाले सडक		कुवापानी	निगाले	०.५	ग्राभेल
१९	तोङ्वा चोक–चियावगान–ओकमालुङ–स्याउले–भिरगाउँ सडक		तोङ्गवा चोक	भिरगाउँ	२.५	ग्राभेल
२०	चर्चमुनि–सिजाली टोल		चर्चमुनि	सिजाली टोल	४	ग्राभेल
२१	त्रिसुले–चापे सडक		त्रिसुले	चापे सडक	२	ग्राभेल
२२	आर्मी नं. १ जौटर सडक		आर्मी नं. १	जौटार सडक	७	ग्राभेल
२३	सुकेपोखरी–जोरपोल–निगाले–उत्तरपानी सडक		सुकेपोखरी	उत्तरपानी	१.५	ग्राभेल
२४	जलकन्या प्रा.वि.–सिजाली टोल–चोक्रोक सडक		जलकन्या प्रा.वि.	चोक्रोक सडक	३	ग्राभेल
२५	निरन तामाङ्ग घर–विश्वकर्मा टोल		निरन तामाङ्ग घर	विश्वकर्मा टोल	०.७	ग्राभेल
२६	त्रिशुले चोक–मुखिया टोल–मधुगंगा	२	त्रिसुले	मधुगंगा	२.२१	ग्राभेल/कच्ची
२७	दुध संकलन संस्था–एन सेल टावर–चुलाचुली सडक		दुध संकलन संस्था	चुलाचुली सडक	१.७	कच्ची
२८	मंगले चौतारा–लाला टोल–लुङ्गदाङ्ग खोला–मधुगंगा–स्याउले हुँदै कागते सडक		मंगले चौतारा	कागते	३.४४	ग्राभेल/कच्ची
२९	त्रिदाङ्ग टोल–कैदले टोल–मधुगंगा–ज्ञानोपार्जन नि.मा.वि. सडक		त्रिदाङ्ग टोल	ज्ञानोपार्जन नि.मा.वि.	३	ग्राभेल/कच्ची
३०	त्रिसुले–चापे सडक		त्रिसुले	चापे सडक	२	कच्ची
३१	जलकन्या प्रा.वि.–सिजाली टोल–चोक्रोक सडक		जलकन्या प्रा.वि.	चोक्रोक सडक	३	कच्ची
३२	धर्मोदय प्रा.वि.–मधुगंगा प्रा.वि. सडक		धर्मोदय प्रा.वि.	मधुगंगा प्रा.वि.	१.५	कच्ची

क्र. सं.	सडकको नाम	वडा नं.	जोडिका बस्तीहरू		लम्बाई (कि.मी)	सडकको प्रकार
			देखि	सम्म		
३३	पिङ डाँडा–त्रिदा सडक		पिङ डाँडा	त्रिदा सडक	१	
३४	पिङ डाँडा त्रिदा हुँदै चिहान सडक		पिङडाँडा	चिहान सडक	१.५	कच्ची
३५	नाकढुङ्गा–मार्गेश्वरी–पोखरी सडक		नाकढुङ्गा	पोखरी सडक	२.६१	ग्राभेल
३६	कागते–पारी पात्ले मार्ग–थानी–गुठीटार सडक	३	कागते	गुठीटार	१८.८७	ग्राभेल/ कच्ची
३७	निगाले–उत्तर पानी		निगाले	उत्तरपानी	४	कच्ची
३८	श्रीमाने गोलाई–लाकुरे		श्रीमाने गोलाई	लाकुरे	२.६	कच्ची
३९	स्याउले शिव मन्दिर–राम बहादुर घिमिरे–मालबासे		स्याउले शिव मन्दिर	मालबासे	१	कच्ची
४०	चतुर्भूज प्रा.वि.–चाम्लूँगा		चतुर्भूज प्रा.वि.	चाम्लूँगा	२.५	कच्ची
४१	रामकृष्ण मन्दिर शहरी स्वास्थ्य क्लिनिक		रामकृष्ण मन्दिर	शहरी स्वास्थ्य क्लिनिक	०.८	कच्ची
४२	श्याम वाग्ले घर–कञ्चनजंघा टोल		श्याम वाग्ले घर	कञ्चनजंघा टोल	१.२	कच्ची
४३	भाषा प्रा.वि. पदम भण्डारी घर		भाषा प्रा.वि.	पदम भण्डारी घर	०.८	कच्ची
४४	निगाले ईटा भट्टा–माथिल्लो निगाले		निगाले ईटा भट्टा	माथिल्लो निगाले	१.१	कच्ची
४५	निगाल– उत्तरपानी–अमर राय घर		निगाले उत्तरपानी	अमर राय घर	१.२	कच्ची
४६	स्याउले शिव मन्दिर–चाम्लुङ्गा सडक		स्याउले शिव मन्दिर	चाम्लुङ्गा	०.०५	कच्ची
४७	ओकमालुङ–कलेनी सडक		ओकमालुङ	कलेनी	२	कच्ची
४८	सिंहदेवी–मार्गापात्ले सडक		सिंहदेवी	मार्गापात्ले	१.५	कच्ची
४९	भाषा क्याम्पस भक्त मल्लको घर सडक		भाषा क्याम्पस	भक्त मल्लको घर	०.४	पक्की/ ग्राभेल
५०	निगाले जनता मा.वि. सडक		निगाले	जनता मा.वि.	१	कच्ची
५१	ज्वाला प्रा.वि.–चाङ्लुङ्गा सडक		ज्वाला प्रा.वि.	चाङ्लुङ्गा	०.९	कच्ची
५२	भाटे चौतारा–बि.क. टोल सडक		भाटे चौतारा	बि.क. टोल	०.८६	कच्ची
५३	स्याउले–सिप्तिङ सडक		स्याउले	सिप्तिङ	१	कच्ची
५४	शहरी स्वास्थ्य क्लिनिक पिलेडाँडा– जैविरे शिरिशे		पिलेडाँडा	जैविरे शिरिशे	०.९	कच्ची
५५	गुराँस ढाका उद्योग नुनथला चप्लेटी	४	नुनथला	चप्लेटी	१	कच्ची
५६	बिहिबारे हटिया–छहरा गाउँ–ठोका–बईरे गाउँ–मधुगंगा खोला–दाहाल चौतारा सडक		बिहिबारे हटिया	दाहाल चौतारा	३	कच्ची/ ग्राभेल
५७	साविक काले ढुङ्गा–गणेशधारा–जिल्ला प्रशासन कार्यालय–क्षेत्रीय प्रशासन क्वाटर		साबिक काले ढुङ्गा	क्षेत्रीय प्रशासन क्वाटर	१.५	कालोपत्रे
५८	सडक कार्यालय–पुरानो देब्रेबास–भोटे चौतारा–कागते सडक		सडक कार्यालय	कागते	०.५	ग्राभेल
५९	कोशी राजमार्ग गोलाइ–स्याउले		कोशी राजमार्ग गोलाई	स्याउले	२.७	पक्की/ ग्राभेल
६०	जिल्ला प्रशासन कार्यालय–चप्लेटी सडक		जि. प्र. का.	चप्लेटी	द्व.८	ग्राभेल
६१	लक्ष्मी नारायण मन्दिर–अमलेटार		लक्ष्मी नारायण मन्दिर	अमलेटार	०.२५	कच्ची
६२	सिंहेश्वर महादेव मन्दिर–दानाबारी–घलेटार सडक		सिंहेश्वर महादेव मन्दिर	घलेटार	०.३३	कच्ची
६३	छारागाउँ–भोटेयाक्सा सडक		छहरा गाउँ	भोटेयाक्सा	१	ग्राभेल
६४	छारा गाउँ–माघा सडक		छहरा गाउँ	माघा	०.७८	ग्राभेल

क्र. सं.	सडकको नाम	वडा नं.	जोडिका बस्तीहरू		लम्बाई (कि.मी)	सडकको प्रकार
			देखि	सम्म		
६५	हातेमालो टोल गणेश मन्दिर स्याउले सडक		हातेमालो टोल	गणेश मन्दिर स्याउले	०.८	कच्ची
६६	क्षेत्रिय प्रशासन कार्यालय सिंहेश्वर महादेव मन्दिर घलेटार सडक		क्षेत्रिय प्रशासन कार्यालय	घलेटार	०.८८	कंक्रिट/ कच्ची
६७	सल्लेरी श्रीपञ्चमी पार्क–नपा कार्यालय सडक		श्रीपञ्चमी पार्क	नपा कार्यालय	०.६	पक्की
६८	भोटेयाक्सा–सिस्ने सडक		भोटेयाक्सा	सिस्ने	१	कच्ची
६९	अमलेटार नुनथला सडक		अमलेटार	नुनथला	०.५	कच्ची
७०	ठोका खानेपानी फिल्टर टंकी सडक		ठोका	खानेपानी टंकी सडक	१.३	कच्चीक
७१	माथिल्लो गो.उ.मा.वि.–भिमनारायण चोक–माथिल्लो कोप्चे–तल्लो कोप्चे–कोशी ग्यास	५	माथिल्लो गो. उ. मा. वि.	कोशी ग्यास	२.५	कालोपत्रे
७२	टुंडिखेल–माथिल्लो कोप्चे		टुंडिखेल	माथिल्लो कोप्चे	०.८	कालोपत्रे
७३	टुंडिखेल–बालमन्दिर–जलाधार–फुजुलुक		टुंडिखेल	फुजुलुक	१.१५	कालोपत्रे/ कच्ची
७४	बिहिबारे–तलेघर–माझगाउँ–कर्मीटार		बिहिबारे	कर्मीटर	०.३५	ग्राभेल
७५	बिहिबारे–सिंगापुर चोक–रेडक्रस–खन्याबास		बिहिबारे	खन्याबास	३.५	कालोपत्रे/ ग्राभेल
७६	न.पा. कार्यालय–हटिया		न.पा. कार्यालय	हटिया	०.३	कालोपत्रे
७७	कर्मिटार गणेश मन्दिर–सल्लेरी स्कुल		कर्मिटार गणेश मन्दिर	सल्लेरी स्कुल	०.२	कच्ची
७८	ईन्द्र चोक सशस्त्र क्याम्प–छहरा गाउँ		ईन्द्र चोक सशस्त्र क्याम्प	छहरा गाउँ	१.९	कंक्रिट
७९	जलाधार–कर्मिटार		जलाधार	कर्मिटार	१.५	कालोपत्रे
८०	कृष्ण कम्पनी–देवानटार		कृष्ण कम्पनी	देवानटार	०.६	ग्राभेल
८१	देवानटार चोक कर्मिटार		देवानटार चोक	कर्मिटार	१	ग्राभेल
८२	देवानटार चोक–छोडदेन टोल सडक		देवानटार चोक	छोडदेन टोल	०.५	ग्राभेल
८३	बिहिबारे हटिया–घरेलु कार्यालय–श्रमिक टोल सडक		बिहिबारे हटिया	श्रमिक टो ल	०.८	ग्राभेल
८४	कोशी राजमार्ग–चार चौतारा–यलम्बर चौक	६	कोशी राजमार्ग	यलम्बर चोक	०.१७	कालोपत्रे
८५	चार चौतारा–भिमनारायण चोक–आयुर्वेद सडक		चार चौतारा	आयुर्वेद सडक	१.६५	कालोपत्रे
८६	दिपा चोक–कृषि बैंक		दिपा चोक	कृषि बैंक	द्व.१	कालोपत्रे
८७	भीमसेन थान–क्षेत्रीय प्रशासन क्वार्टर		भिमसेन थान	क्षेत्रीय प्रशासन क्वार्टर	०.१२	कालोपत्रे
८८	छाउनी धारा–अमरपुरुष होस्टेल		छाउनी धारा	अमरपुरुष होस्टेल	०.२५	कालोपत्रे
८९	कोशी राजमार्ग–फोकल्याण्ड टापु–कालिकाथान सडक		कोशी राजमार्ग	कालिकाथान	१.४५	ग्राभेल
९०	बसपार्क–श्रीवानी–घुमाउने चौतारा सडक	७	बसपार्क	घुमाउने चौतारा	३	कालोपत्रे
९१	बस पार्क–हुलाक टोल–चार चौतारा		बसपार्क	चार चौतारा	१.६५	कालोपत्रे
९२	चिरबिरे चौतारा–जिरो प्वान्ट		चिरबिरे चौतारा	जिरो प्वाइन्ट	३.८	कालोपत्रे/ ग्राभेल
९३	मदन चोक–डाँडा गाउँ–विष्णु स्मृति		मदन चोक	विष्णु स्मृति	२	कालोपत्रे
९४	विष्णु स्मृति चोक–चुलिबन रेस्टुरेन्ट–देउराली टोल		विष्णु स्मृति चोक	देउराली टोल	१.४	कंक्रिट
९५	सिनेमा हल–मोती टोल गल्ली		सिनेमा हल	मोती टोल गल्ली	०.१५	कंक्रिट
९६	कोशी राजमार्ग–कोशी ग्यास गल्ली		कोशी राजमार्ग	कोशी ग्यास गल्ली	०.१	कंक्रिट
९७	शितलपाटी–ालमन्दिर		शितलपाटी	बालमन्दिर	१.६	कंक्रिट
९८	शितलपाटी–टुंडिखेल		शितलपाटी	टुडिखेल	१.४	कालोपत्रे

क्र. सं.	सडकको नाम	वडा नं.	जोडिका बस्तीहरू		लम्बाई (कि.मी)	सडकको प्रकार
			देखि	सम्म		
९९	घुमाउने चौतारा–चुवाबुङ्ग		घुमाउने चौतारा	चुवाबुङ्ग	२.५	कच्ची
१००	टोमुवा–टोड्के–छोट्टी		टोमुवा	छोट्टी	२.५	कच्ची
१०१	बरडाङ्ग–मितेरी टोल सडक		बरडाङ्ग	मितेरी सडक	०.६१	कच्ची
१०२	यस्माली डाँडा–चिरबिरे चौतारा		यस्माली डाँडा	चिरबिरे चौतारा	१.२	ग्राभेल
१०३	त्रिवेणी स्कुल –याक्चाना	८	त्रिवेणी स्कुल	याक्चाना	८	ग्राभेल
१०४	विष्णु स्मृति–चाम्जिबुङ्ग–मिलन चोक		विष्णु स्मृति	मिलन चोक	२.४	ग्राभेल
१०५	टोड्के–सरिवा टोल		टोड्के	सरिवा टोल	१	कच्ची
१०६	चाम्जिबुङ्ग मिलन टोल सडक		चाम्जिबुङ्ग	मिलन टोल	१	कच्ची
१०७	मिलन चोक–चुलिवन–धनकुटा एफ.एम.–ठाङ्गगोदाङ्ग सडक		मिलन चोक	ठाङ्गगोदाङ्ग	३.८५	कच्ची
१०८	पिप्ले–खाम्बेला–लुकुवा–डाँडा टोल सडक		पिप्ले	डाँडाटोल	३.८५	कच्ची
१०९	लुकुवा–डाँडा टोल सडक		लुकुवा	डाँडा टोल	३.१९	कच्ची
११०	लुकुवा डाँडा टोल–सयपत्रि सडक		लुकुवा	सयपत्रि सडक	०.६१	कच्ची
१११	चाम्जिबुङ्ग–स्वारिवा पिप्मेरी		चाम्जिबुङ्ग	पिप्मेरी	१.५	कच्ची
११२	सान्ताङ्ग–याक्ते सडक		सान्ताङ्ग	याक्ते	२	कच्ची
११३	याक्चाना घाट–बालविकास केन्द्र सडक		याक्चानाघाट	बालबिकास केन्द्र	०.५	कच्ची
११४	घुमाउने चौतारा–टेकुनारला सडक		घुमाउने चौतारा	टेकुनाला	३.५	कच्ची
११५	तमुँदाग–याक्ते सडक		तमुँदाग	याक्ते	२.५	कच्ची
११६	घुमाउने चौतारा–पेलेकपाङ्ग		घुमाउने चौतारा	पेलेकपाङ्ग	१.५	कच्ची
११७	भोभोदाङ्ग–पोखरी–कटहरे सडक		भोभोदाङ्ग	कटहरे	४.३६	कच्ची
११८	पेलेकपाङ्ग–चुलिबन सडक		पेलेकपाङ्ग	चुलिबन	१३.६	कच्ची
११९	रुदुवा खोला पुल–बरबोटे–राटमाटे	९	रुदुवा खोला	राटमाटे	३.७२	कच्ची
१२०	राई–रोईला–राया–दियाली फलाटे–राटमाटे		राई	राटमाटे	१.३	कच्ची
१२१	थानी चोक साँवाबारी आँखीसल्ला सडक		थानी चोक	आँखिसल्ला सडक	२.९५	कच्ची
१२२	इटहरी चौक–रिपेनी–बागखोर–थानी डाँडा		इटहरी चौक	थानी डाँडा	२.७३	कच्ची
१२३	थानी चौक–खानी गाउँ–सावाबारी (तल्लो बाटो)		थानी चौक	साँवा बारी	१.५	कच्ची
१२४	तेह्रथुमे डाँडा–लामी डाँडा–साँबाबारी (माथिल्लो बाटो)		तेह्रथुमे डाँडा	साँबाबारी	१.४	कच्ची
१२५	राजारानी–सखे सडक		राजारानी	सखे	२	कच्ची
१२६	बागखोर–थानी सडक		बागखोर	थानी सडक	१७.६	कच्ची
१२७	मुलघाट–त्रिवेणी सडक		मुलघाट	त्रिवेणी सडक	४.४६	कच्ची
१२८	च्याङ्गच्याङ्गबारी–माहाङ्ग–अम्रेनी–ढांडीखण्ड सडक		च्याङ्गच्याङ्गबारी	ढांडीखण्ड सडक	५.६७	कच्ची
१२९	माहाङ्ग–बाघखोर सडक		माहाङ्ग	बाघखोर सडक	१.८८	कच्ची
१३०	बाघखोर–राजारानी चौतारा–खामाङ्गा–बेलहारा बेसी सडक		बाघखोर	बेलहारा बेसी	६.१५	कच्ची
१३१	धर्मशाला–सल्लेरी–पात्ले खोला सडक		धर्मशाला	पात्ले खोला	७	कच्ची
१३२	उत्तरपानी–चौधरी गाउँ–पात्ले फर्म सडक		उत्तरपानी	पात्ले फर्म	१.५	कच्ची
१३३	धर्मशाला–खनाल टोल–भट्टराई–टोल सडक		धर्मशाला	भट्टराई टोल	२.५	कच्ची

क्र. सं.	सडकको नाम	वडा नं.	जोडिका बस्तीहरू		लम्बाई (कि.मी)	सडकको प्रकार
			देखि	सम्म		
१३४	बाघखोर–सुर्यमुखी बोर्डिङ्ग स्कुल –रुद्रबारी चोक सडक		बाघखोर	रुद्रबारी	५.०३	कच्ची
१३५	राजारानी चौतारा–विष्ट डाँडा–संखे बेसि सडक		राजारानी चौतारा	विष्ट डाँडा संखे बेसि सडक	२	कच्ची
१३६	सुवेदी डाँडा–प्रगती चोक–श्री मार्गा देवी प्रा.वि.–डुम्रे सान्ने सडक	१०	सुवेदी डाँडा	डुम्रे सान्ने	०.४९	कच्ची
१३७	उत्तरपानी–पात्ले फर्म–मन्धारा–पाङसिङ सडक		उत्तरपानी	पाङसिङ सडक	६	कच्ची
१३८	डुम्रे सान्ने–याक्सा प्रधान टोल–मन्धारा–पाङसिङ सडक		डुम्रे सान्ने	पाङसिङ	३	कच्ची
१३९	मार्गा–पात्ले खोला सडक		मार्गा	पात्ले खोला	३	कच्ची

स्रोतः सडक विभाग, धनकुटा २०७५

६.१.२ सडक सञ्जालले छुने क्षेत्रको आधारमा परिवारहरूको विवरण

तालिका नं. ९६: परिवार बसोबास गरेको घरसम्म पुग्ने सडकको प्रकारको आधारमा वडागत परिवारहरूको विवरण

वडा नं.	घरसम्म कालो पत्रे सडक पुग्ने परिवार संख्या	घरसम्म ग्राभेल सडक पुग्ने परिवार संख्या	घरसम्म धुले (कच्ची) सडक पुग्ने परिवार संख्या	गोरेटो बाटो जोडिएको घरमा बस्ने परिवार संख्या	*अन्य प्रकारका बाटोले छोएको घरमा बस्ने परिवार संख्या	उ.न.	जम्मा
१	५७१	२७९	५८१	२०६		२	**१,६३९**
२	४१	१६	३२०	५८५			**९६२**
३	९५	७५	१९५	१४१			**५०६**
४	११०	७२	३८२	९०		३	**६५७**
५	३६२	१३०	८४	१३५		८	**७१९**
६	४०३	४३	२७१	२६९	२	१	**९८९**
७	४२२	१२६	२९८	३१४	१	१	**१,१६२**
८		२	३०७	१५०			**४५९**
९	१५८	३०	४५९	२८९	७		**९४३**
१०	१७५	७	३१४	११९		२	**६१७**
जम्मा	**२,३३७**	**७८०**	**३,२११**	**२,२९८**	**१०**	**१७**	**८,६५३**
प्रतिशत	**२७.०१**	**९.०१**	**३७.११**	**२६.५६**	**०.१२**	**०.२०**	**१००.००**

***माथि उल्लेखित सडकबाहेक खेतको आली, खाली जग्गा, नहर, कुलो आदि ।**

उ.न. = उल्लेख नभएको

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा रहेका ८,६५३ परिवारहरू मध्ये सबैभन्दा धेरै अस्थायी सडक सञ्जालले छुने घर परिवारहरूको संख्या ३,२११ अर्थात् ३७.११ प्रतिशत, दोस्रोमा २,३३७ अर्थात् २७.०१ प्रतिशत घरपरिवारहरूमा कालोपत्रे सडक सञ्जालको पहुँच रहेको देखिन्छ । गोरेटो बाटो भएको घरपरिवारहरूको संख्या २,२ ९८ अर्थात् २६.५६ प्रतिशत रहेका छन् । तथ्याङ्कलाई हेर्दा २७.०१ प्रतिशत परिवारहरूमा सहज प्रकारको सडक पहुँच छ । यसबाहेक घरपरिवारमा अस्थायी प्रकृति तथा गोरेटो सडक सञ्जालको पहुँच देखिन्छ । वडागतरूपमा वडा

नं. १ मा कालोपत्रे सडक सञ्जालले छुने घरपरिवार संख्या उच्च देखिन्छ भने वडा नं. ८ मा कालोपत्रे सडकसञ्जालले एउटा पनि परिवारलाई छोएको देखिदैन । तथ्याङ्क हेर्दा पूर्वाधार विकासमा सबैभन्दा महत्वपूर्णसडकको अवस्था नाजुक हुँदा अन्य विकासले गति लिन सक्दैन तसर्थ सहज आवागमनका लागि नगरपालिकाले सडक सञ्जालको विकास र स्तरको उन्नतिका लागि यातायात गुरुयोजना निर्माण गरी लागु गर्नुपर्ने देखिन्छ । अन्य वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

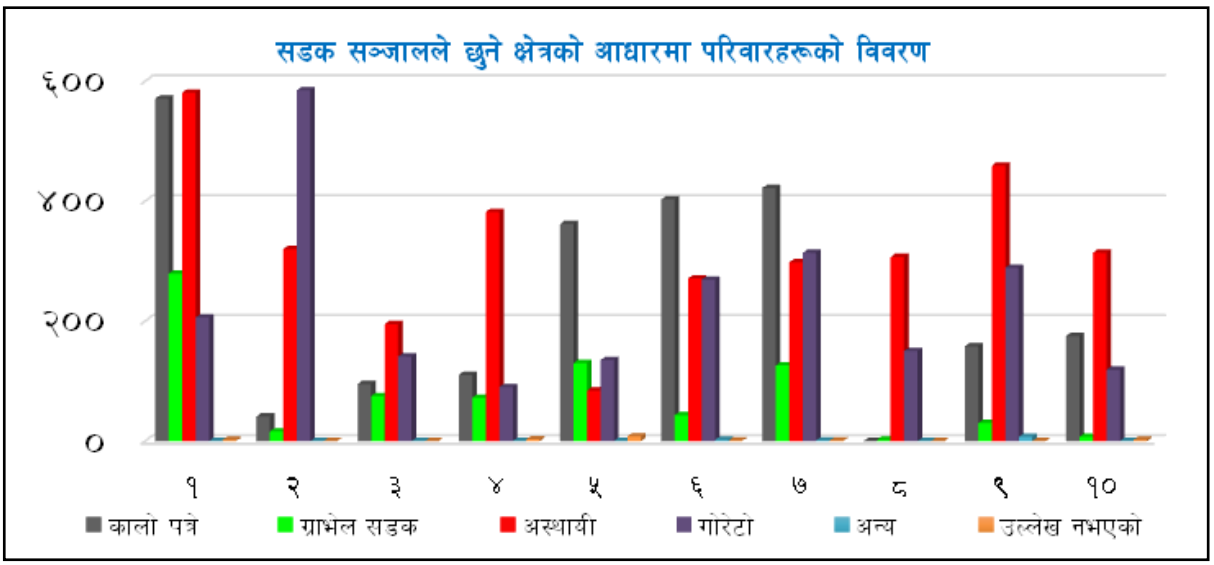

६.१.३ परिवार बसोबास गरेको घरसम्म पुग्ने सडकको चौडाइको आधारमा वडागत विवरण

तालिका नं. ९७: सडकको चौडाइको आधारमा वडागत परिवारको विवरण

वडा नं.	घरसम्म पुग्ने सडकको चौडाइ ३ फिट सम्म भएका परिवार संख्या	घरसम्म पुग्ने सडकको चौडाइ ४-८ फिट सम्म भएका परिवार संख्या	घरसम्म पुग्ने सडकको चौडाइ ९-१३ फिट सम्म भएका परिवार संख्या	घरसम्म पुग्ने सडकको चौडाइ १४-२५ फिट सम्म भएका परिवार संख्या	घरसम्म पुग्ने सडकको चौडाइ २५ फिटभन्दा बढी भएका परिवार संख्या	उल्लेख नगरिएको	जम्मा परिवार संख्या
१	११७	५०३	१९९	७१५	१०५	०	**१,६३९**
२	४६१	२९०	७१	१२९	११	०	**९६२**
३	१५७	१८०	३०	८५	५४	०	**५०६**
४	३४	२२९	१७७	१४२	७५	०	**६५७**
५	९३	३०४	१८१	१३३	८	०	**७१९**
६	२६६	३६२	२११	१४९	१	०	**९८९**
७	२२३	२४०	१२६	५३१	४२	०	**१,१६२**
८	११७	१९४	३३	४०	७३	२	**४५९**
९	२३९	१८४	२२१	१५८	१४१	०	**९४३**
१०	९९	१७९	८०	२३८	२१	०	**६१७**
जम्मा	**१,८०६**	**२,६६५**	**१,३२९**	**२,३२०**	**५३१**	**२**	**८,६५३**
प्रतिशत	**२०.८७**	**३०.८०**	**१५.३६**	**२६.८१**	**६.१४**	**०.०२**	**१००.००**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा रहेको ८,६५३ घरपरिवारहरू मध्ये २,६६५ अर्थात् ३०.८० प्रतिशत परिवारहरूमा ४ देखि ८ फिट चौडाइ भएको सडकको पहुँच छ। दोस्रोमा २,३२० परिवाहरू अर्थात् २६.८१ प्रतिशतको १४ फिटदेखि २५ फिटसम्मको चौडा सडकमा पहुँच पुगेको देखिन्छ। त्यसैगरी ३ फिट सम्मको १,८०६ अर्थात् २०.८७ प्रतिशत, ९ देखि १३ फिट सम्मको १,३२९ अर्थात् १५.३६ प्रतिशत र २५ फिटभन्दा बढी चौडाइको पहुँच भएका घरपरिवारहरू ५३१ अर्थात् ६.१४ प्रतिशत रहेका छन्। सडकको चौडाइको अवस्थाका साथै सडकको स्तरले आवागमनमा व्यापक असर पर्ने हुँदा सहज आवागमन गर्न सकिने सडक निर्माणलाई प्राथमिकता दिनुपर्ने देखिन्छ। वडाअनुसार थप विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

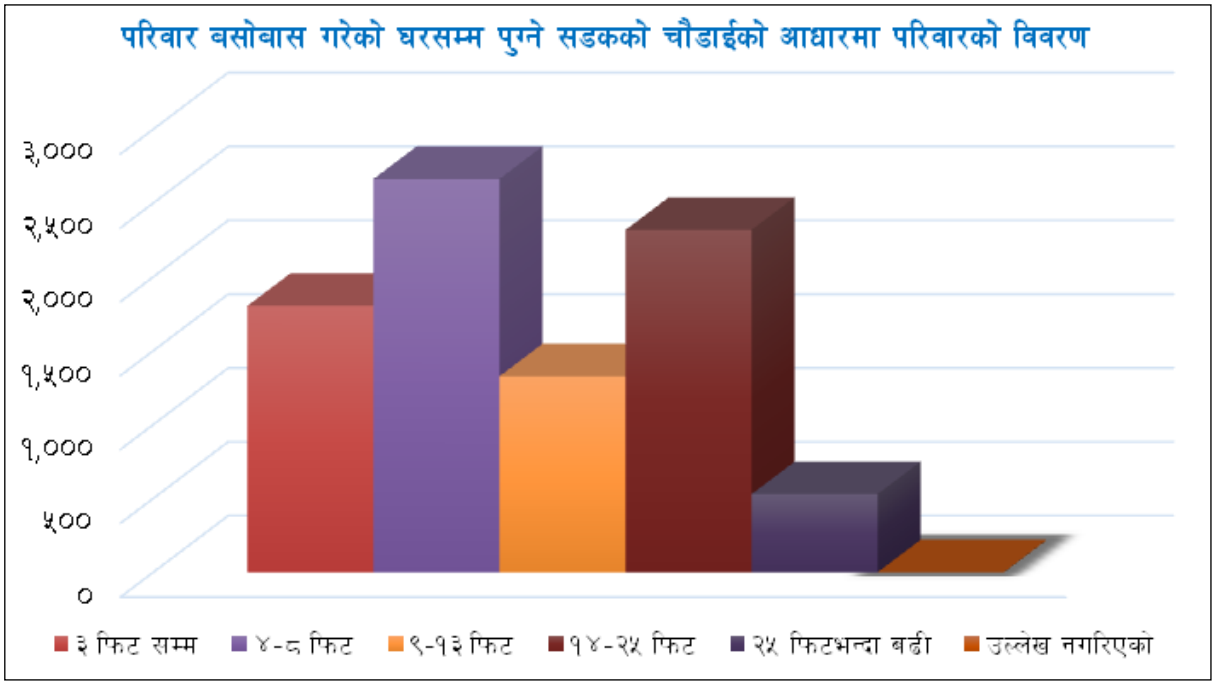

६.१.४ सडक दुर्घटनाका सम्बन्धी विवरण

नेपालमा सडकको खराब अवस्था, तीव्र गती, चालकको लापरवाही, सवारी साधनमा हुने गडबढी आदिका कारणले वर्षेनी, गम्भिर प्रकृतिको सडक दुर्घटना हुने गरेका छन्। नगरपालिकामा समेत यो अवस्था रहेकोले त्यसलाई न्यूनीकरण गर्ने अभियान नै सञ्चालन गर्नुपर्ने हुन्छ। यससम्बन्धी विस्तृत विवरण तलिकामा उल्लेख गरिएको छ:

तालिका नं. ९८: सडक दुर्घटनासम्बन्धी विवरण

क्र. सं.	बारम्बार दुर्घटना हुने स्थान	दुर्घटनामा संलग्न सवारी साधनहरू					टकरावका ढाँचा	साइटको विशेषता	कारण	दुर्घटनाको प्रकार
		मो.सा.	कार	बस	ट्रक	ट्रिपर				
१	देब्रेबास						Head on side on angled runoff skidding	१. वक्र २. जंक्सन ३. सिधा	१. डाइभरको लापरबाही २.तीब्र गति ३. ओभरटेकिङ	१. मृत्यु २ जना २. गम्भीर घाईते २ जना
२	पात्ले खोला	२		१						
३	च्याङ्गच्याङ्गबारी	१								

स्रोत: ईलाका ट्राफिक कार्यालय, धनकुटा २०७५

६.२ यातायात सेवा

नगरपालिकाको धेरै जसो क्षेत्र सुगम र जिल्लाको केन्द्र भएकोले सडक तथा यातायातको सुविधा राम्रो रहेको छ। तैपनि नगरपालिकाको ग्रामीण क्षेत्रमा भने कच्ची सडक भएको कारण सडक भएको भएपनि नियमित रूपमा यातायातको साधन आवतजावत नहुने गरेको देखिन्छ भने केही स्थानमा वर्षातको समयमा सडक विग्रने भएकोले यातायात नचल्ने गरेको पाइन्छ। यस नगरपालिकामा रुट परमिट लिएर सञ्चालन भएका सवारी साधनहरू र ति सवारी साधन पार्किङसम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

६.२.१ विमानस्थलको विवरण

तालिका नं. ९९: विमानस्थलको विवरण

क्र.सं.	विवरण	स्थान	अवस्था	कैफियत
१	विमानस्थल	–	–	
२	हेलीप्याड	हिले १	चालु अवस्थामा रहेको	नेपाली सेनाको संरक्षणमा
३	हेलिप्याड	ध.न.पा. ४	चालु अवस्थामा रहेको	नेपाली सेनाको संरक्षणमा

स्रोतः धनकुटा नगरपालिकाको कार्यालय, २०७५

६.२.२ रुट परमिट लिएर सञ्चालन भएका सवारी साधनहरू

तालिका नं. १००: रुट परमिट लिएर सञ्चालन भएका सवारी साधनहरू

क्र.सं.	शुरुको स्थान	पुग्ने अन्तिम स्थान	दैनिक सञ्चालन हुने सवारी संख्या	वस स्टप संख्या
१	धनकुटा बसपार्क	चौविसे	२	८ ठाउँमा
२	धनकुटा बसपार्क	भद्रपुर	२	१० ठाउँमा
३	ध.न.पा. १ हिले	छिन्तांग	४	३ ठाउँमा
४	हिले	काठमाण्डौ	४	४ ठाउँमा
५	धनकुटा बसपार्क	काठमाण्डौ	१	४ ठाउँमा
६	धनकुटा बसपार्क	याक्चना	२	१ ठाउँमा
जम्मा			**८**	**३० ठाउँमा**

स्रोतः सडक विभाग, धनकुटा २०७५

नगरपालिकामा पार्किङको अवस्था हेर्दा धेरै जसो सडकमै गर्ने गरेको पाइन्छ यसले आवगमनमा अवरोध हुनुका साथै सडक साँघुरो भई दुर्घटनासमेत हुने सम्भावना रहन्छ।

६.२.३ बसपार्क तथा सवारी पार्किङ्गसम्बन्धी विवरण

तालिका नं. १०१: बसपार्क तथा सवारी पार्किङ्गसम्बन्धी विवरण

क्र. सं.	तोकिएको पार्किङ स्थान	पार्किङको प्रकार (१. सडकमा गरिने २. सडक बाहिर गरिने)	पार्किङको क्षमता (संख्यामा)	
			मोटरसाइकल	साना सवारी साधन
१	धनकुटा बसपार्क	पार्किङ	२००	४५
२	हिले बजार	पार्किङ	२००	३५
३	धनकुटा बजार एरिया	सडक	१००	२०

स्रोतः सडक विभाग, धनकुटा २०७५

६.२.४ पुल तथा पुलेसासम्बन्धी विवरण

यस नगरपालिकामा विभिन्न साना तथा ठूला नदि तथा खोलाहरू रहेका छन् । ति नदि तथा खोलाहरूमा विभिन्न पक्की तथा झोलुङ्गे पुलहरू रहेका छन् । जसको विवरण तलको तालिमा उल्लेख गरिएको छः

तालिका नं. १०२: पुल सम्बन्धी विवरण

वडा नं.	पुलको नाम	पुल भएको खोला वा खोल्सीको नाम	जोडिने बस्तीहरू		प्रकार	लम्बाई (मि.)	अवस्था	निर्मित साल
			देखि	सम्म				
*	याक्चाना झोलुङ्गे पुल	तमोर नदी	याक्चाना	डुम्रे सान्ने	झोलुङ्गे	३९७	राम्रो	२०७०
९	रुदुवा पुल	रुदुवा खोला	डुम्रे सान्ने	गुठीटार	पक्की	४२	राम्रो	२०४३
९	तमोर पुल	तमोर नदी	ध.न.पा.	साँगुरीगडी गा.पा.	पक्की	२०० मि.	राम्रो	२०३९
६	पात्ले खोला पुल	पात्ले खोला	पात्ले टोल	डुम्रे सान्ने	पक्की	२८	राम्रो	२०३९
७	तमोर झो.पु.	तमोर नदी	ध.न.पा.	साँगुरीगडी गा.पा.				
८	फो झो पु	फोडसुवा खोला	साँवाबारी	खाल्सा छिन्ताङ्ग				
९	निबुवा खोला झो.पु.	निबुवा खोला	मालबासे	भिरगाउँ				
१०	तांखुवा खोला झो.पु.	तांखुवा खोला	ध.न.पा.	तांखुवा				

स्रोतः धनकुटा नगरपालिका कार्यालय, २०७५

६.३ नगरपालिका केन्द्र तथा वडा केन्द्रबीच दुरी

नेपालको संविधान २०७२ असोज ३ गतेदेखि नेपाल विधिवत रूपमा संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक राष्ट्रमा रूपान्तरण भएको छ । संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक व्यवस्था विकेन्द्रीकरणको सिद्धान्तमा आधारित हुन्छ। विकेन्द्रीकरण शासकीय क्रियाकलापमा जनताको सहभागिता विस्तार गर्ने रणनीतिक औजार हो । राज्य प्रक्रियालाई जनमुखी र सेवा व्यवस्थापन प्रभावकारी बनाउन प्रयोग भएका समकालीन ढाँचामध्ये विकेन्द्रीकरण एक हो । अहिलेको स्थानीय सरकारले शासकीय क्रियाकलाप (विकास, व्यवस्थापन, शक्ति अभ्यास) मा आमजनतालाई सक्रियतापूर्वक संलग्न गराउने कार्य गर्दछ। त्यसैले वर्तमान समयमा जनतालाई सेवा ग्रहण गर्न स्थानीय सरकारलाई नै अधिकार प्रत्यायोजन गरेको छ ।

नगपालिकाका वडा केन्द्रदेखि नगरपालिकाको केन्द्र र टाढाको बस्तीदेखि वडा केन्द्रसम्मको दुरीले नगरपालिकासँग जनताको पहुँचलाई निर्धारण गर्दछ । त्यसैले नगरपालिका केन्द्र र वडा केन्द्र बीचको दुरी सबै वडा तथा टाढाको बस्तीहरू सापेक्ष हुनु जरुरी हुन्छ। स्थानीय संरचनामा जनताले आफ्नो वडा केन्द्र तथा नगरपालिका केन्द्रबाट आवस्यक सेवा सजिलै ग्रहण गर्न सक्ने किसिमको हुनु पर्छ । जनताले सार्वजनिक सेवा ग्रहण गर्न वडा कार्यालय तथा नगरपालिका कार्यालयको दुरी सेवाग्राहीको सहज पहुँचमा आधारित हुनुपर्दछ । जसले गर्दा जनताले सेवा सुविधा प्राप्त गर्न कठिनाइ हुँदैन । त्यसको लागि सबै स्थानका जनताहरूलाई मध्यनजर गर्दै वडा कार्यालय तथा नगरपालिका केन्द्र निर्धारण गर्नु उचित हुन्छ । यसर्थ टाढाको बस्तीबाट वडा केन्द्र कति दुरीमा पर्छ भन्ने कुरा महत्वपूर्ण हुन्छ । धनकुटा नगपालिकाका वडा केन्द्रदेखि नगरपालिकाको केन्द्र र टाढाको बस्तीदेखि वडा केन्द्रसम्मको दुरीको विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

६.३.१ टाढाको बस्तीबाट सम्बन्धित वडा केन्द्रसम्म पुग्न लाग्ने अनुमानित समय

धनकुटा नगरपालिकाका मुख्य बजार क्षेत्रभन्दा बाहिर रहेका अन्य इलाका तथा बस्तीबाट स्थानीयवासीहरूले सेवा लिन जाँदा वडा केन्द्र सम्म पुग्न १ घण्टादेखि ३ घण्टा सम्म लाग्ने देखिन्छ । वडा केन्द्रको दुरी हेर्दा सबैभन्दा टाढाको बस्ती बेलहरा बेशी देखिन्छ जहाँबाट वडा केन्द्र आइपुग्न पैदल ३ घण्टा/सवारी साधनबाट १ घण्टा लाग्छ । ग्रामीण परिवेशका यी क्षेत्रहरूमा सडक मार्ग तथा सवारी साधनको उपलब्धता नभएका क्षेत्रहरूसमेत रहेका हुन् तसर्थ यातायात योजना निर्माण गरी राज्यद्धारा प्रदान गरीने सेवालाई सुगम बनाउन स्थानीय सरकारले काम गर्नुपर्ने देखिन्छ । टाढाको बस्तीहरूबाट आइपुग्न लाग्ने समयको विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएिको छ ।

तालिका नं. १०३: टाढाको बस्तीदेखि वडा केन्द्र सम्म पुग्न लाग्ने समयसम्बन्धी विवरण

वडा नं.	टाढाको बस्तीको नाम	पैदल वा सवारी साधन	वडा केन्द्रसम्म पुग्न लाग्ने समय
१	कैलेनी र मुलाबारी	पैदल	पैदल १ घण्टा ३० मिनेटदेखि
२	बैरे,सुन्तले	पैदल	२.५ घण्टा
३	मालबासे	पैदल/सवारी साधन	पैदल १ घण्टा ३० मिनेट/सवारी साधनबाट ४५ मिनेट
४	माघा	पैदल/सवारी साधन	पैदल १ घण्टा/सवारी साधनबाट ४५ मिनेट
५	फुजुलुक	पैदल	पैदल १ घण्टा/सवारी साधनबाट ४५ मिनेट
६	पात्ले खोला	पैदल /सवारी साधन	पैदल ४५ मिनेट/सवारी साधनबाट १५ मिनेट
७	फुङ्स्वा र चुवाबुङ्ग	पैदल	पैदल १ घण्टा
८	याक्चाना	पैदल/सवारी साधन	पैदल ३ घण्टा/सवारी साधनबाट ४५ मिनेट
९	बेलहारा बेंसी	पैदल /सवारी साधन	पैदल २ घण्टा/सवारी साधनबाट १ घण्टा
१०	पखेरे टोल	पैदल /सवारी साधन	पैदल २ घण्टा/सवारी साधनबाट १ घण्टा ३० मिनेट

स्रोतः धनकुटा नगरपालिका कार्यालय, २०७५

६.३.२ वडा केन्द्रबाट नगरपालिका केन्द्रसम्म पुग्न लाग्ने अनुमानित समय

तालिका नं. १०४: वडा केन्द्रदेखि नगरपालिका केन्द्र सम्म पुग्न लाग्ने समयसम्बन्धी विवरण

वडा नं.	वडा केन्द्र रहेको स्थान	पुग्न लाग्ने समय	
		पैदल मार्गबाट	सवारी साधनबाट
१	हिले	१ घण्टा ३० मिनेट	२५ मिनेट
२	भिरगाउँ	३ घण्टा	१ घण्टा
३	कागते	४५ मिनेट	१० मिनेट
४	देब्रेबास	१५ मिनेट	५ मिनेट
५	माथिल्लो कोप्चे	१० मिनेट	५ मिनेट
६	सल्लेरी	२० मिनेट	१० मिनेट
७	मदन चौक	२५ मिनेट	१० मिनेट
८	मदन चौक	२५ मिनेट	१० मिनेट
९	बेलहारा	२ घण्टा ३० मिनेट	४५ मिनेट
१०	पारी पात्ले	१ घन्टा ३० मिनेट	३० मिनेट

स्रोतः धनकुटा नगरपालिका कार्यालय, २०७५

६.४ नगरपालिकाका हालका भवनहरू

तालिका नं. १०५: नगरपालिकाका हालका भवनहरूको विवरण

क्र. सं.	भवनको नाम	वडा नं.	भवनको प्रकृति (वटा)			कैफियत
			कच्ची	पक्की	जम्मा	
१	वडा कार्यालय	१		३	३	
२	वडा कार्यालय	२		१	१	
३	समुदायिक भवन	४, ६		२	२	
४	नगरपालीका भवन	५		३	३	
५	स्लटर हाउस	५		१	१	
६	वडा कार्यालय	७		३	३	वडा नं. ७ र ८ को वडा कार्यालय व्यापारिक भवनमा रहेको
७	वडा कार्यालय	९		१	१	
८	व्यापारीक भवन	७		३	३	वडा नं. ७ र ८ को वडा कार्यालय व्यापारिक भवनमा रहेको

स्रोतः धनकुटा नगरपालिका कार्यालय, २०७५

६.५ सरकारी भवन

तालिका नं. १०६: सरकारी भवनसम्बन्धी विवरण

वडा नं.	भवनको नाम	भवन भएको टोलको नाम	कार्यालयको नाम	क्षेत्रफल (वर्ग मि.)	अवस्था
४		देब्रेबास, सल्लेरी र लोकसेवा	नगरपालिका, तथ्यांक कार्यालय, क्षेत्रिय खानेपानी तथा सरसफाई कार्यालय, जिल्ला अदालत, नापी कार्यालय, मालपोत कार्यालय, जिल्ला प्रशासन कार्यालय, प्रदेश प्रशारण कार्यालय, जिल्ला हुलाक कार्यालय, क्षेत्रीय शिक्षा निर्देशनालय, क्षेत्रीय प्रशासन, पूर्वाञ्चल क्षेत्रीय स्वास्थ्य कार्यालय, पूर्वाञ्चल आयुर्वेद औषधालय लगायत	२८२ रोपनी १५ अना	सबै राम्रो

स्रोतः धनकुटा नगरपालिका कार्यालय, २०७५

६.६ सामुदायिक भवनहरूको विवरण

सार्वजनिक तथा सामुदायिक हितका कार्यक्रमहरू संचालन गर्न नगरपालिकाका विभिन्न वडाहरूमा सामुदायिक भवनहरू निर्माण गरिएका छन् । यस्ता भवनहरूले सामुदायिक अन्तरकृया गर्न सहज बनाएका छन् । यस नगरपालिकामा रहेका सामुदायिक भवनहरूको विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. १०७: सामुदायिक भवनहरूको विवरण

क्र.सं.	भवनको नाम	वडा नं.	भवनको अवस्था	हालको उपयोग
१	धनकुटा नगर सभा हल	ध.न.पा. ५	पक्की	विभिन्न कार्यक्रम, विवाह, भोज
२	हिले सामुदायिक भवन	ध.न.पा. १	पक्की	तालिम, सानातिना कार्यक्रम
३	ज्ञान मन्दिर	ध.न.पा. ५	पक्की	तालिम, सानातिना कार्यक्रम
४	टोल विकास संस्था भवनहरू करिब २० वटा	१ देखि १०	पक्की/कच्ची	बैठक, सानातिना कार्यक्रम
५	महिला भवनहरू	१ देखि १०	पक्की/कच्ची	बैठक, सानातिना कार्यक्रम
६	बौद्धिक समाज हल	ध.न.पा. ६	पक्की	भाडामा र बैठक
७	हुलाकटोल समाज भवन	ध.न.पा. ७	पक्की	भाडामा
८	उत्तरपानी सामुदायिक भवन	ध.न.पा. १०	पक्की	

स्रोतः धनकुटा नगरपालिका कार्यालय, २०७५

६.७ सञ्चार

सूचना र प्रविधिमा भएका नविनतम खोज तथा विकासले गाउँ, समुदाय, देश, अन्तरदेशलाई एउटा सीमाहिन विश्व समुदायको रूपमा रूपान्तरित गरिदिएको छ । दिनानुदिन संचार प्रविधिको प्रयोग विस्तारित भइरहेको छ । सन् १९९० सालको दशकमा सीमित जनसंख्याले प्रयोग गर्ने संचारका माध्यामहरू हाल आधारभूत आवश्यकतामा परिणत भएको छ । हाल देशमा ११०.३ प्रतिशत टेलिफोनको घनत्व ४६.५ प्रतिशत इन्टर नेटका प्रयोगकर्ता, रेडियोको राष्ट्रिय प्रसारणमा पँहुच ८८ प्रतिशत रहेको तथ्यांकले संचार क्षेत्रको तीब्र विकास र विकासका अन्य क्षेत्रमा यसको प्रभाव दर्शाउँछ ।

हाल पत्रपत्रिका, रेडियो र टि.भि.को प्रयोग बढ्दै गएको छ । धनकुटा नगरपालिकामा कान्तिपुर एफ.एम., रेडियो नेपाल लगायत प्रदेश प्रशारण केन्द्र विभिन्न स्टेसनहरू जिल्ला तथा केन्द्रबाट सिधा प्रशारण भएको सुन्न सकिन्छ । नगरपालिकामा नेपाल टेलिकम र एनसेलको 3G Network सेवा उपलब्ध छ । नगरपालिकामा Ncell, NTC आदि कम्पनीहरूले इन्टरनेट सेवा पुऱ्याउँदै आइरहेका छन् भने केही केवल नेटवर्क तथा डिस होमजस्ता स्याटेलाइट च्यानलहरूको माध्यमबाट नगरपालिकाबासीले मनोरन्जनात्मक टि.भी कार्यक्रमहरू हेर्ने गरेका छन् ।

६.७.१ टेलिफोन/मोबाइल

सञ्चार प्रणालीको विवेचना गर्दा यस नगरपालिकाको धेरै वडाहरूमा ल्याण्डलाइन, सिडिएमए, एडिएसएल, मोबाइल, आदि सेवा नेपाल टेलिकम, एनसेलजस्ता कम्पनीहरूले उपलब्ध गराएका छन्। ग्रामीण क्षेत्रहरूमा पातलो र छरिएको बस्ती भएकोले, केवल नेटवर्कबाट टेलिफोनसेवा पुऱ्याउन प्राविधिक कठिनाइको साथै, बढी खर्चिलो हुने देखिएकोले त्यस्ता स्थानहरूमा वायरलेस प्रणालीबाट सेवा पुऱ्याउनु पर्ने देखिन्छ। यस नगरपालिकामा सञ्चालन रहेका मोबाइल तथा टेलिफोनसम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. १०८: मोबाइल तथा टेलिफोन सञ्चालनसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	संचारको किसिम	परिमाण	कैफियत
१	पिएसटिएन टेलिफोन लाईन	२१५४	
२	ए.डी.एस.एल. सेवा	५९०	
३	इन्टरनेट तथा जी.पी.आर.एस. सेवा		Wireless सेवाको Data एकिन गर्न नसकिने भएकाले
४	मोबाइल टावर जी.एस.एम.	७	
५	मोबाइल टावर स्काई	२	
६	जी.एस.एम. पोस्टपेड मोबाइल	१६१८	
७	जी.एस.एम. प्रिपेड मोबाइल	७७३३७	
८	स्काई पोस्टपेड मोबाइल	४३८	
९	स्काई प्रिपेड मोबाइल	१६२६	

स्रोतः नेपाल दुरसंचार संस्था, धनकुटा २०७५

६.७.२ रेडियो तथा एफ.एम.सम्बन्धी विवरण

तालिका नं. १०९: एफ.एम. रेडियो

क्र. सं.	नाम	वडा नं.	फ्रिक्वेन्सी	किसिम	प्रत्यक्ष रोजगारी		
					महिला	पुरुष	जम्मा
१	रेडियो नेपाल प्रदेश प्रशारण केन्द्र	४	६४८.१००	सरकारी	७	१७	२४
२	रेडियो धनकुटा	७	१०६.२	सामुदायिक	२	३	५
३	रेडियो मकालु	७	९२.२	सामुदायिक	९	१७	२६
४	रेडियो लालीगुराँस	१	१०५.२	सामुदायिक	७	३	१०
५	रेडियो भेडेटार	७	९१.	सामुदायिक			
जम्मा					२५	४०	६५

स्रोत: सम्बन्धित एफ.एम.बाट लिइएको - २०७५

यस नगरपालिकामा रेडियो नेपाल प्रदेश प्रशारण केन्द्र सरकारी र ३ वटा सामुदायिक एफ्.एम्. रहेका छन् । यसको साथै नगरपालिकामा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरका बीबीसी नेपाली सेवा तथा रेडियो नेपाल पनि प्रसारण हुने गरेको पाईन्छ । जुन सुविधाबाट यस नगरपालिकाका वासिन्दाले प्रत्यक्ष लाभ लिइरहेको पाइन्छ ।

नगरपालिकाबासीहरूलाई विभिन्न सूचना तथा मनोरञ्जन उपलब्ध गराउँदै आएका टेलिभिजनहरूमा नेपालको राष्ट्रिय स्तरको नेपाल टेलिभिजन पनि एक हो भने अन्य काठमाडौंबाट संचालन हुने सबै च्यानलहरू रहेका छन् । यसका साथै हिन्दी, अंग्रेजी च्यानलहरू पनि प्रसारण हुन्छन् ।

६.७.३ हुलाक सेवा

नगरपालिकामा आधा शताब्दीदेखि सञ्चार क्षेत्रमा सेवा पुऱ्याइरहेको हुलाक सेवा हाल नगरपालिकाको विभिन्न वडाहरूमा कार्यरत छन्। हुलाक सेवा अन्तर्गत साधारण चिठीपत्रहरू, रजिष्ट्री पत्रहरू, बिमा पुलिन्दा, धनादेश सेवा र बचत सेवाहरू सञ्चालित छन् भने धनकुटादेखि काठमाण्डौ, ललितपुर, भक्तपुरसम्म द्रुत सेवा पनि उपलब्ध छ । यद्यपि हाल संचारको तीव्र विकासले हुलाक सेवाको प्रयोग सांघुरिएको छ ।

६.७.४ पत्रपत्रिका

धनकुटा नगरपालिकामा साप्ताहिक ५ ओटा पत्रपत्रिकाहरू नियमित रूपमा प्रकाशित भई रहेका छन् । यसका अतिरिक्त काठमाडौंबाट प्रकाशित हुने सबैजसो दैनिक, साप्ताहिक र मासिक पत्रिकाहरू (गोरखापत्र, कान्तिपुर दैनिक, नागरिक दैनिक, नेपाल समाचार पत्र, राजधानी दैनिक, अन्नपूर्ण पोष्ट, द काठमाडौं पोष्ट, हिमालयन टाइम्स आदि) समेत नगरपालिकाका विभिन्न वडाहरूमा पाइन्छ । नगरपालिकामा प्रकाशित हुने पत्रपत्रिकाहरूको विवरण तलको तालिमा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ११०: पत्रपत्रिका सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	संचारको किसिम	परिमाण	कैफियत
१	दैनिक		
२	साप्ताहिक	५	धनकुटा हेराल्ड, धनकुटे साप्ताहिक,जनविश्वास साप्ताहिक, नयाँ नेपाल विचार साप्ताहिक
९	वार्षिक		
जम्मा		५	

स्रोत: जिल्ला प्रशासन कार्यालय, धनकुटा २०७५

६.८ परिवारमा भएको साधन तथा सुविधाको आधारमा घरपरिवारको विवरण

तालिका नं. १११: परिवारमा भएको साधन तथा सुविधाको आधारमा घरपरिवारको विवरण

साधन तथा सुविधा	वडा										जम्मा	प्रतिशत
	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०		
रेडियो	६९४	६२०	२५०	४३७	४६६	४४९	८५१	१८४	७३२	३०१	**४,९८४**	**५७.६०**
टेलिभिजन	१,३१४	६३०	३७६	५२९	५४७	७४८	८८२	२३५	५८९	४६३	**६,३१३**	**७२.९६**
केवल/डिस(छाता) च्यानल	१,१८३	३२४	३२३	४६५	४६९	६५४	७७३	१४४	५४५	३५०	**५,२३०**	**६०.४४**
कम्प्युटर	३५०	६५	९५	१५७	२५३	३२६	३४९	३०	५५	१००	**१,७८०**	**२०.५७**
इन्टरनेट	१,०२९	६३४	१६०	३३८	५४४	४७७	६६३	२३६	४९२	२८१	**४,८५४**	**५६.१०**
ल्याण्डलाईन टेलिफोन	२८०	१४	६१	१६१	१४४	२९१	२५०	२	१२	६८	**१,२८३**	**१४.८३**
मोबाइल फोन	१,५८२	८७१	४५४	६२९	६९१	९३०	१,११२	३९९	८२७	५८८	**८,०८३**	**९३.४१**
मोटरसाईकल/स्कुटर	२८८	६०	९८	१३५	१७१	२६०	२७५	१९	९३	११४	**१,५१३**	**१७.४९**
कार/जीप/भ्यान (निजी प्रयोगको लागि)	४१	६	९	१०	१९	२७	२२	०	२	१५	**१५१**	**१.७५**
अन्य सवारी/ढुवानी साधन (बस, ट्रक, टिपर आदि)	३६	४	५	७	८	२१	१८	१	४	११	**११५**	**१.३३**
ट्याक्टर	२३	६	५	४	४	४	४	१	२२	१०	**८३**	**०.९६**
पावर टिलर/पम्पसेट	४	०	१	४	३	२	३	०	३	२	**२२**	**०.२५**
साईकल/रिक्सा	७	२	३	५	१६	१५	११	३	३	२	**६७**	**०.७७**
रेफ्रिजेरेटर (फ्रिज)	१२४	०	३५	९७	२३५	२४८	३५५	२	३६	५७	**१,१८९**	**१३.७४**
एयर कण्डिसन/कुल र	३	०	०	३	३	१४	२	०	१	१	**२७**	**०.३१**
वासिङ मेसिन	१०	०	५	८	१८	२९	२७	०	१	८	**१०६**	**१.२३**
हिटर/गिजर/सोलार (तातो पानीको लागि)	२१३	४०	१७	४०	६९	१६२	२१६	२	६	४५	**८१०**	**९.३६**
जम्मा	**१,६३९**	**९६२**	**५०६**	**६५७**	**७१९**	**९८९**	**१,१६२**	**४५९**	**९४३**	**६१७**	**८,६५३**	**१००.००**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा रहेका कुल घरपरिवारहरूमध्ये मोबाइल फोन प्रयोगकर्ता संख्या उल्लेखनीय अर्थात् ८,०८३ घरपरिवार रहेको छ। दोस्रोमा टेलिभिजन सुविधा भएका परिवारहरूको संख्या ६,३१३ र तेस्रोमा केबल वा डिस भएका परिवारहरूको संख्या ५,२३० रहेको छ। त्यसैगरी रेडियो ४,९८४, इन्टरनेट प्रयोगकर्ता ४,८५४, कम्प्युटर प्रयोगकर्ता १,७८० र मोटरसाइकल/स्कुटरप्रयोग गर्ने घरपरिवार १,५१३ रहेको देखिन्छ। तथ्याङ्कलाई हेर्दा संचार क्षेत्रको मोबाइल फोन प्रयोगकर्ताहरू झण्डै पूर्णरूपमा भएको अवस्था छ। मोबाइल प्रयोगकर्ताले सबैखाले संचारका सुविधा जस्तै श्रव्य, दृष्य, सुचना, गीत, खबर आदान प्रदान लगायतका धेरै काम गर्न एउटै साधनबाट सहज हुने भएकोले प्रयोगकर्ताको संख्या बढी भएको देखिन्छ।

अर्कोतर्फ कार/जीप, एर कन्डिसनर, हिटर वा ग्याँस गिजरजस्ता उच्च सुविधाका सामाग्रीहरूको प्रयोग गर्ने घरपरिवारको संख्या कम देखिन्छ। यद्यपि ग्रामीण इलाकाहरूमा समेत क्रमशः आधुनिक सुख सुविधाका सामग्रीहरूको प्रयोगकर्ताहरू बढ्नाले उपभोक्तावादी संस्कृतिको विकास भएरहेको देखिन्छ। वडागत रूपमा विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

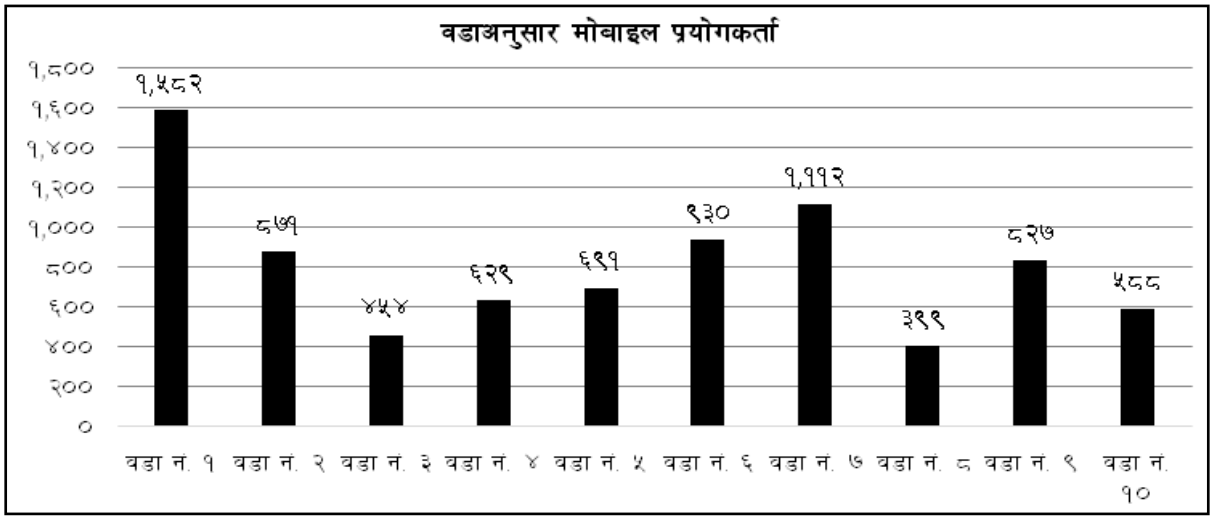

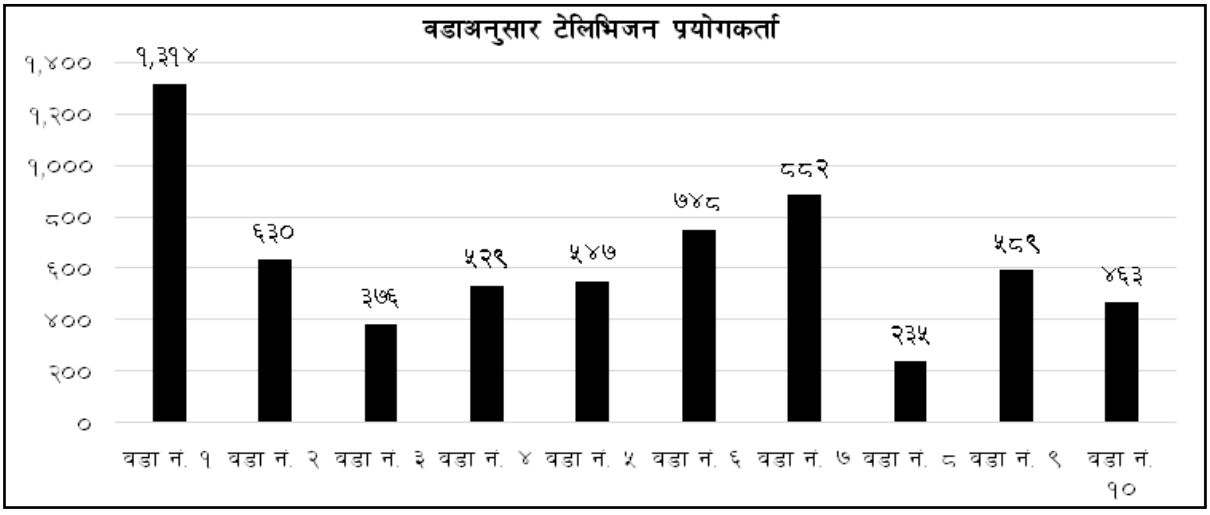

६.९ विद्युत तथा सौर्य उर्जा

६.९.१ नगरपालिकामा उर्जा उपयोगको अवस्था

तालिका नं. ११२: नगरपालिकामा उर्जा उपयोगको अवस्था

क्र.सं.	उपभोक्ता	संख्या	वार्षिक उर्जा खपत (पधज)
१	गार्हस्थ्य उपभोक्ता	५८२६	१५०८७५३
२	व्यापारिक उपभोक्ता	५८	२२६९०३
३	सेवामुलक उपभोक्ता	०	
४	अन्य उपभोक्ता	२९५	४९९,६९०

स्रोत: धनकुटा नगरपालिकाको कार्यालय, २०७५

६.९.२ बिजुलीको मिटर जडान भएका परिवारको विवरण

नगरपालिकामा रहेका कुल ८,६५३ घरपरिवारहरू मध्ये मिटर जडान भएका घर परिवारको संख्या ७,२५५ अर्थात् ८३.८ प्रतिशत रहेका छन् भने १,१२९ अर्थात् १३ प्रतिशत घरपरिवारहरूले विद्युत सेवा उपभोग गरिरहेका तर मिटर जडान नभएका परिवारको रूपमा रहेका छन् र विद्युत सेवा उपभोग नगरेका परिवार संख्या २६२ अर्थात् ३ प्रतिशत रहेका छन् ।

विगतका दशकहरूभन्दा हाल देशभर ग्रामीण विद्युतीकरणमा व्यापकता भएकाले विद्युतीय सेवा प्राप्त गर्ने जनसंख्या बढेको छ । आफ्नै मिटर जडान नभएता पनि अरुको बाट विद्युत उपयोग गर्ने घरपरिवारको संख्यासमेत १३ प्रतिशत रहेकाले यसबाट विद्युत चुहावट वा दुरूपयोग हुन सक्ने संभावना रहन्छ । विगतमा देशमा रहेको उर्जा संकटलाई भविष्यमा हुन नदिन यस प्रकारको तथ्याङ्कले सहयोग पुऱ्याउँछ । आधार भूत उर्जाको स्रोतको रूपमा विकास भएको विद्युतको पहुँचलाई सहज र पूर्णरूपमा विस्तार गरी यसको उचित सदुपयोग गर्दा गुणस्तरीय जीवन निर्वाह, सुचना तथा सञ्चार, उद्योग व्यवसाय र अन्य मानवीय क्रियाकलापमा ठूलो सहयोग पुग्दछ । वडागत थप विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ:

तालिका नं. ११३: दैनिक बत्ति बाल्न प्रयोग गरिने इन्धनको आधारमा घरधुरीको विवरण

वडा नं.	मिटर जडान भएको		बिजुली छ, मिटर जडान छैन		बिजुली नभएको		उल्लेख नभएको		जम्मा
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
१	१,३४४	८२.०	२६०	१५.९	३५	२.१			**१,६३९**
२	७३६	७६.५	१७७	१८.४	४९	५.१			**९६२**
३	४३४	८५.८	५४	१०.७	१८	३.६			**५०६**
४	६००	९१.३	४७	७.२	१०	१.५			**६५७**
५	६५७	९१.४	४०	५.६	१५	२.१	७	१.०	**७१९**
६	८६८	८७.८	११०	११.१	११	१.१			**९८९**
७	१,०९७	९४.४	५३	४.६	१२	१.०			**१,१६२**
८	२४३	५२.९	१६७	३६.४	४९	१०.७			**४५९**
९	७५९	८०.५	१५१	१६.०	३३	३.५			**९४३**
१०	५१७	८३.८	७०	११.३	३०	४.९			**६१७**
जम्मा	**७,२५५**	**८३.८**	**१,१२९**	**१३.०**	**२६२**	**३.०**	**७**	**०.१**	**८,६५३**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

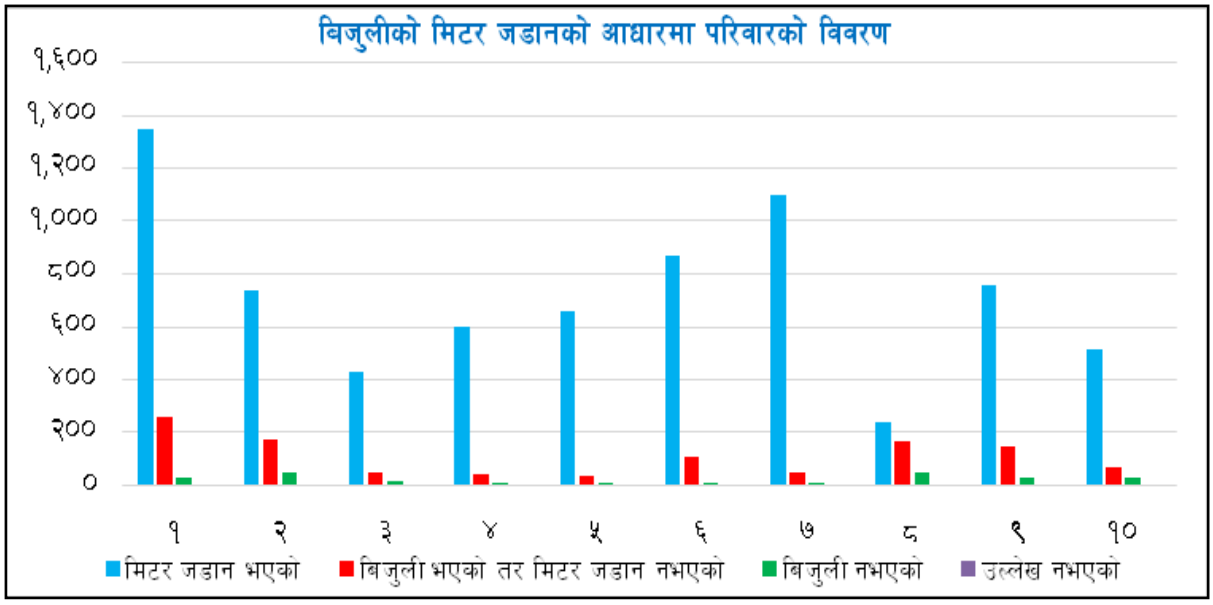

६.९.३ दैनिक बत्ती बाल्न प्रयोग गरिने इन्धनको आधारमा परिवारको विवरण

तालिका नं. ११४: दैनिक बत्ती बाल्न प्रयोग गरिने इन्धनको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	बिजुली	सोलार	मट्टितेल	अन्य	उल्लेख नगरिएको	जम्मा
१	१,५८९	४०	१०			**१,६३९**
२	९१३	४०	४	५		**९६२**
३	४८७	१०	३	६		**५०६**
४	६४७	५	२	३		**६५७**
५	६९७	६	२	७	७	**७१९**
६	९७६	५	४	४		**९८९**
७	१,१४८	१२	१	१		**१,१६२**
८	४१०	४५	२	२		**४५९**
९	९०९	२८	६			**९४३**
१०	५८६	२१	९	१		**६१७**
जम्मा	**८,३६२**	**२१२**	**४३**	**२९**	**७**	**८,६५३**
प्रतिशत	**९६.६४**	**२.४५**	**०.५०**	**०.३४**	**०.०८**	**१००.००**

***माथि उल्लेखित इन्धनबाहेक घट्ट, गोबरग्याँस, कोइला, ब्रिकेट, बेट्री, क्यान्डल आदि ।**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकाको कुल घरपरिवारहरूमध्ये ८,३६२ अर्थात् ९६.६४ प्रतिशतले विद्युत, २१२ अर्थात् २.४५ प्रतिशतले सोलार, ४३ अर्थात् ०.५० प्रतिशतले मट्टितेल र बाँकिले अन्य स्रोतहरू प्रयोग गरेको पाइयो । यस तथ्याङ्कलाई हेर्दा ग्रामीण विद्युतिकरणमा व्यापक विकास भई नगरपालिकामा विद्युतको पहुँच नपुगेको जनसंख्या नगन्य रहेको देखिन्छ । वडागत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

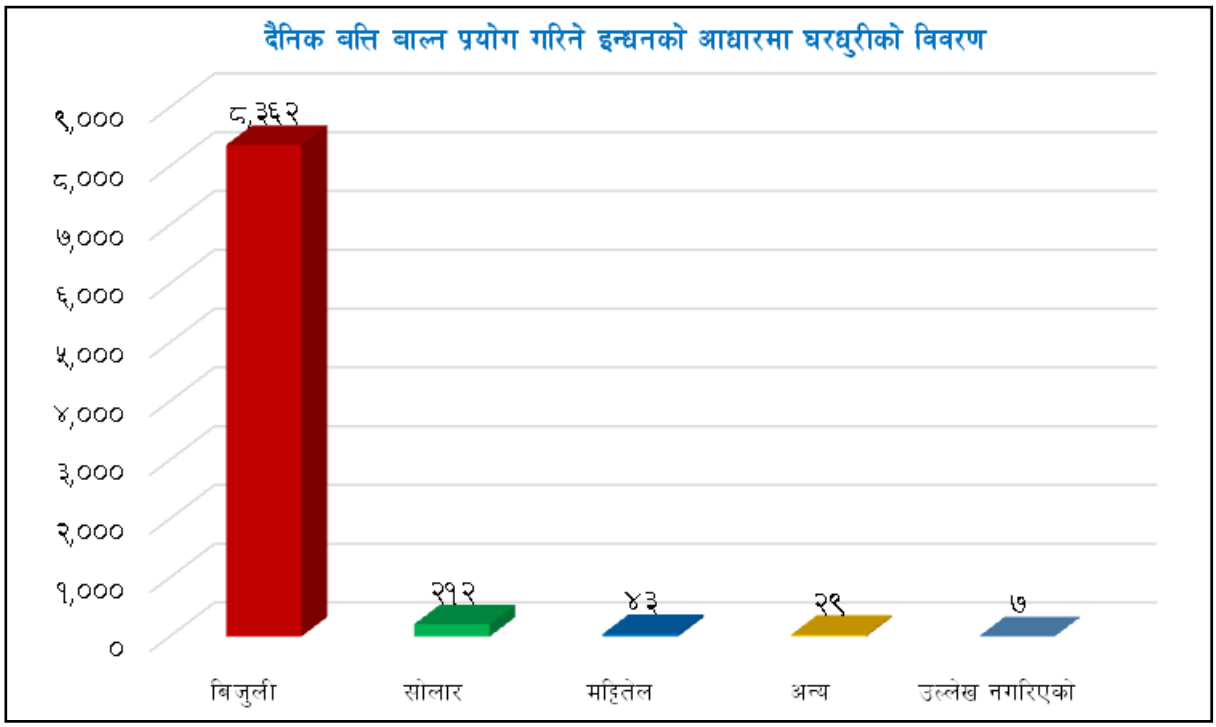

६.९.४ खाना पकाउन प्रयोग गर्ने मुख्य इन्धनको आधारमा परिवारको विवरण

तालिका नं. ११५: खाना पकाउन प्रयोग गर्ने मुख्य इन्धनको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	काठ/दाउरा	एल.पी. ग्याँस	मट्टीतेल	बिजुली	गोबर ग्याँस	गोबर/गुँइठा	अन्य	जम्मा
१	५५३	१,०७८			१	७		**१,६३९**
२	९५२	९	१					**९६२**
३	३३५	१७०			१			**५०६**
४	१६३	४९३				१		**६५७**
५	६६	६४४	१	१			७	**७१९**
६	२८९	६९२		१	७			**९८९**
७	१५१	१,०१०				१		**१,१६२**
८	४४५	१२	२					**४५९**
९	८११	१३२						**९४३**
१०	४२५	१८८		३		१		**६१७**
जम्मा	**४,१९०**	**४,४२८**	**४**	**५**	**९**	**१०**	**७**	**८,६५३**
प्रतिशत	**४८.४२**	**५१.१७**	**०.०५**	**०.०६**	**०.१०**	**०.१२**	**०.०८**	**१००.००**

***माथि उल्लेखित इन्धनबाहेक कोइला, भुसे चुलो, ब्रिकेट आदि ।** स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

दिगो विकासको अवधारणाअनुसार पर्यावरणीय सन्तुलन बनाइ राख्न मानिसको प्राकृतिक श्रोतको उपभोगशैलीमा नै परिवर्तन गर्नु अपरिहार्य छ । उदाहरणका लागि नेपालले आधारवर्ष २०१५ मा ७४.७ % रहेको इन्धनको प्राथमिक श्रोतको रूपमा काठ, दाउरा, गुइँठा आदि प्रयोग गर्ने जनसमुदाय सन् २०३० सम्म ३०% मा झार्ने (SDG–7) तथा पकाउने प्रयोजनार्थ LPG प्रयोगलाई १८% (२०१५) बाट ३३% मा पुऱ्याउने लक्ष्य राखेको छ । यसै राष्ट्रिय लक्ष्यलाई मनन् गर्दै नगरमा समेत नीति तथा कार्यक्रमहरूलाई यसतर्फ उन्मुख बनाउनु आवश्यक छ ।

मानिसको गुणस्तरीय जीवनशैलिको निर्धारक तत्व उसको आर्थिक, शैक्षिक र साँस्कृतिक पक्षहरू पनि हुन् । परम्परागत जीवनधारा, ग्रामीण परिवेश र जनचेतनाको सुशुप्त अवस्थाले उसको उन्नयनलाई उजागर गर्छ चाहे त्यो दृढविश्बास होस् वा भान्छामा प्रयोग गर्ने इन्धन नै किन नहोस् । उदाहरणको लागि धनकुटा नगरपालिकाको इन्धनको प्राथमिक श्रोतको रूपमा प्रयोग हुने काठदाउरालाई नै लिन सकिन्छ ।

नगरपालिकाको कुल घरपरिवारहरूमध्ये ४,४२८ अर्थात् ५१.१७ प्रतिशतले एल.पी. ग्याँस, ४,१९० अर्थात् ४८.४२ प्रतिशतले काठदाउरा र बाँकिले मट्टीतेल, गोबर/गुइँठा, बिजुली र अन्य प्रयोग गरेको पाइयो । स्थानीयहरूले अधिकांश काठ दाउराको प्रयोग गरेबाट एकातर्फ वनजंगल र पर्यावरणमा क्षति पुग्ने र अर्कोतर्फ धुवाँ र दाउरा संकलन गर्दा लाग्ने समयले क्रमशः स्वास्थ्यमा असर पुऱ्यानुका साथै समयसमेत बढी खर्च हुने देखिन्छ । तसर्थ वैकल्पिक उर्जाको उत्तम उपाय गोबर ग्याँसको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गर्ने र आय आर्जनका कार्यक्रमहरूमा केन्द्रित गरी नगरवासीहरूलाई काठ दाउराको विकल्पतर्फ लैजानुपर्ने देखिन्छ । वडागत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

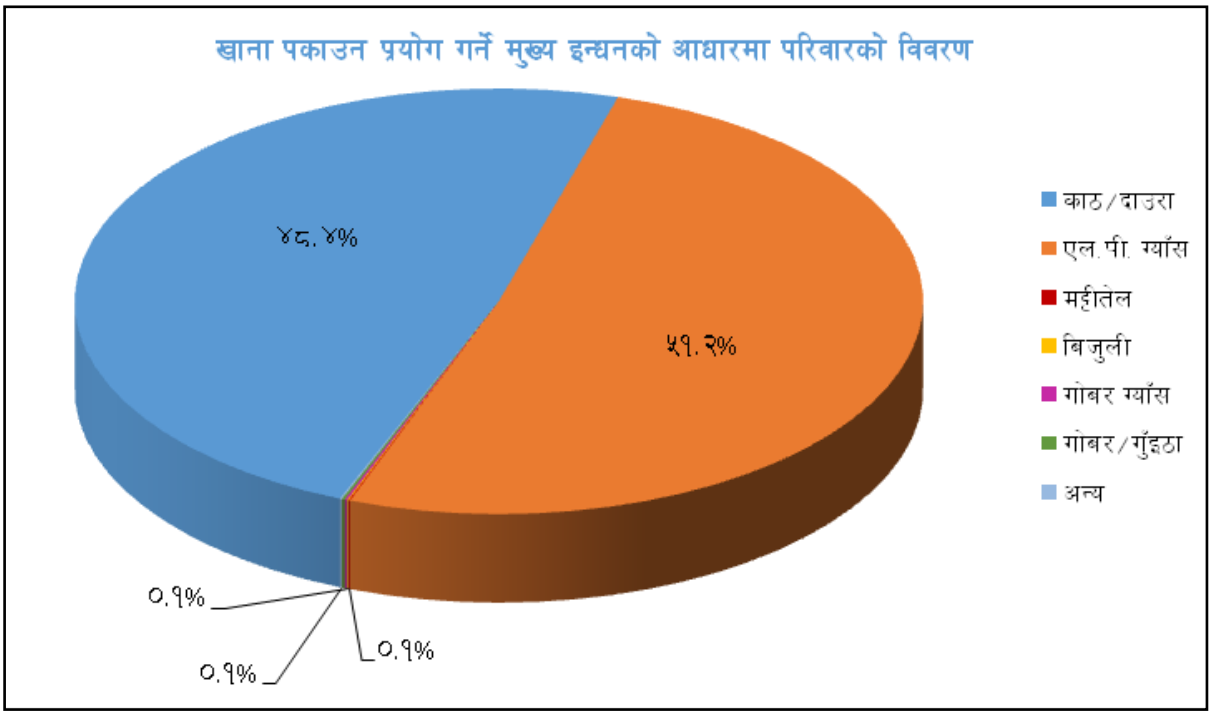
खाना पकाउन प्रयोग गर्ने मुख्य इन्धनको आधारमा परिवारको विवरण
४८.४%
५१.२%
०.१%
०.१%
०.१%
काठ/दाउरा
एल.पी. ग्याँस
मईतेल
बिजुली
गोबर ग्याँस
गोबर/गुँइठा
अन्य

खण्ड ७ : सामाजिक पूर्वाधार तथा सेवा

७.१ शिक्षा (पृष्ठभूमि)

नेपाललाई अल्पविकसित राष्ट्रहरूको सूचीबाट मुक्त गराई विकासोन्मुख राष्ट्रको सूचीमा समावेश गराउन एवंम दिगो विकासका लक्ष्य अनुरूप समावेशी र समन्वयमा आधारित शिक्षा सबैमा पुऱ्याउने संविधान प्रदान अधिकार सुनिश्चित गर्ने प्रतिबद्धता सहीत शिक्षा प्रणालीलाई आर्थिक सामाजिक रूपान्तरणको संवाहकका रूपमा विकास गर्ने सबै तह एवं विधाको शिक्षामा समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्ने, शिक्षालाई रोजगारी उन्मूख बनाउने, गुणस्तरमा सुधार एवम् व्यवस्थापकीय क्षमता अभिवृद्धि गरी आर्थिक सामाजिक विकासका लक्ष्यहरू हाँसिल गर्नेतर्फ राष्ट्रिय शिक्षा नीति र कार्यक्रमहरू लक्षित गरेको चौधौँ (०७३/७४-७५/७६) आवाधिक योजनामा उल्लेख गरिएको छ ।

कुनै पनि देशको सामाजिक तथा आर्थिक विकासमा शिक्षाले ठूलो भूमिका खेलेको हुन्छ । यसलाई मानव विकासको सूचकको रूपमा लिइन्छ । यसै सिलसिलामा यहाँ धनकुटा नगरपालिकाको शैक्षिक स्थिति देखाउन खोजिएको छ । विकासको प्रमुख आधारशीला शिक्षा नै हो, शिक्षाको माध्यमबाट व्यक्तिमा अन्तर्निहित प्रतिभाहरूको विकास हुन गई समग्र समाज र राष्ट्रमा नै सकारात्मक परिवर्तन ल्याउन सकिन्छ भन्ने सर्वमान्य सिद्धान्त रहिआएको छ। सचेत, अनुशासित तथा उत्पादनशील जनशक्ति निर्माण गर्नका लागि शिक्षा क्षेत्रको नै सर्वोपरि भूमिका अनिवार्य रहन्छ। योजना निर्माणमा गरिबी निवारण तथा चौतर्फी विकासका लागि शिक्षा क्षेत्रलाई मानव संशाधन विकासको एक सशक्त माध्यमको रूपमा नीतिगत रूपमा अबलम्बन गरिएको छ। नेपालको संविधान २०७२ को भाग ३, धारा ३१ शिक्षासम्बन्धी हक मा देहायबमोजिमको व्यवस्था गरिएको छ ।

- प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत शिक्षामा पहुँचको हक हुनेछ ।
- प्रत्येक नागरिकलाई राज्यबाट आधारभूत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क तथा माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा निःशुल्क पाउने हक हुनेछ ।
- अपांगता भएका र आर्थिक रूपले विपन्न नागरिकलाई कानूनबमोजिम निःशुल्क उच्च शिक्षा पाउनेहक हुनेछ ।
- दृष्टिविहीन नागरिकलाई ब्रेललिपि तथा बहिरा र स्वर वा बोलाइसम्बन्धी अपांगता भएका नागरिकलाई सांकेतिक भाषाको माध्यमबाट कानूनबमोजिम निःशुल्क शिक्षा पाउने हक हुनेछ ।
- नेपालमा बसोबास गर्ने प्रत्येक नेपाली समुदायलाई कानूनबमोजिम आफ्नो मातृभाषामा शिक्षा पाउने र त्यसका लागि विद्यालय तथा शैक्षिक संस्था खोल्ने र सञ्चालन गर्ने हक हुनेछ ।

संविधान तथा योजनाको ठुला ठुला वहस भएता पनि शिक्षाको हकमा विश्वको सामु तुलनात्मक अध्ययन गर्दा उल्लेखनीय विकास भने भएको देखिँदैन । शिक्षाले ज्ञान र सिपको प्रयोगात्मक परिवर्तन ल्याउने, पिछडिएको, विपन्न र अभावग्रस्त वर्गको पक्षपोषण गर्ने, अवोध बालबालिका एवं आवाजविहिनका पक्षमा रही देशलाई समृद्ध बनाउने परिकल्पनालाई साकार पार्नुपर्दछ । देशका लागि आवश्यक नेतृत्वदायी क्षमताको विकास, अथकरूपमा सिक्ने र सिकाउने प्रवृत्ति, सामाजिक र मानवीय मूल्यमान्यता र आत्मविश्वासजस्ता आधारभूत समग्र पक्षको विकास गर्न सघाउनु नै गुणस्तरीय शिक्षाको विशेषता हो । यस्तो शिक्षामा विश्लेषणात्मक र मौलिक सोचको पर्याप्तता हुनुपर्छ । निर्दिष्ट सिकाइमात्र स्तरीयता होइन । आज व्यवहारिक परिवर्तन, श्रमसँगको आस्था, जीवनोपयोगी खोज अनुसन्धान, सान्दर्भिकता देश र संस्कृतिप्रति प्रेम, नैतिक जिम्मेवारी, मौलिकरूपमा विज्ञानको उपयोग गर्न स्तरीय शिक्षाको आवश्यकता छ ।

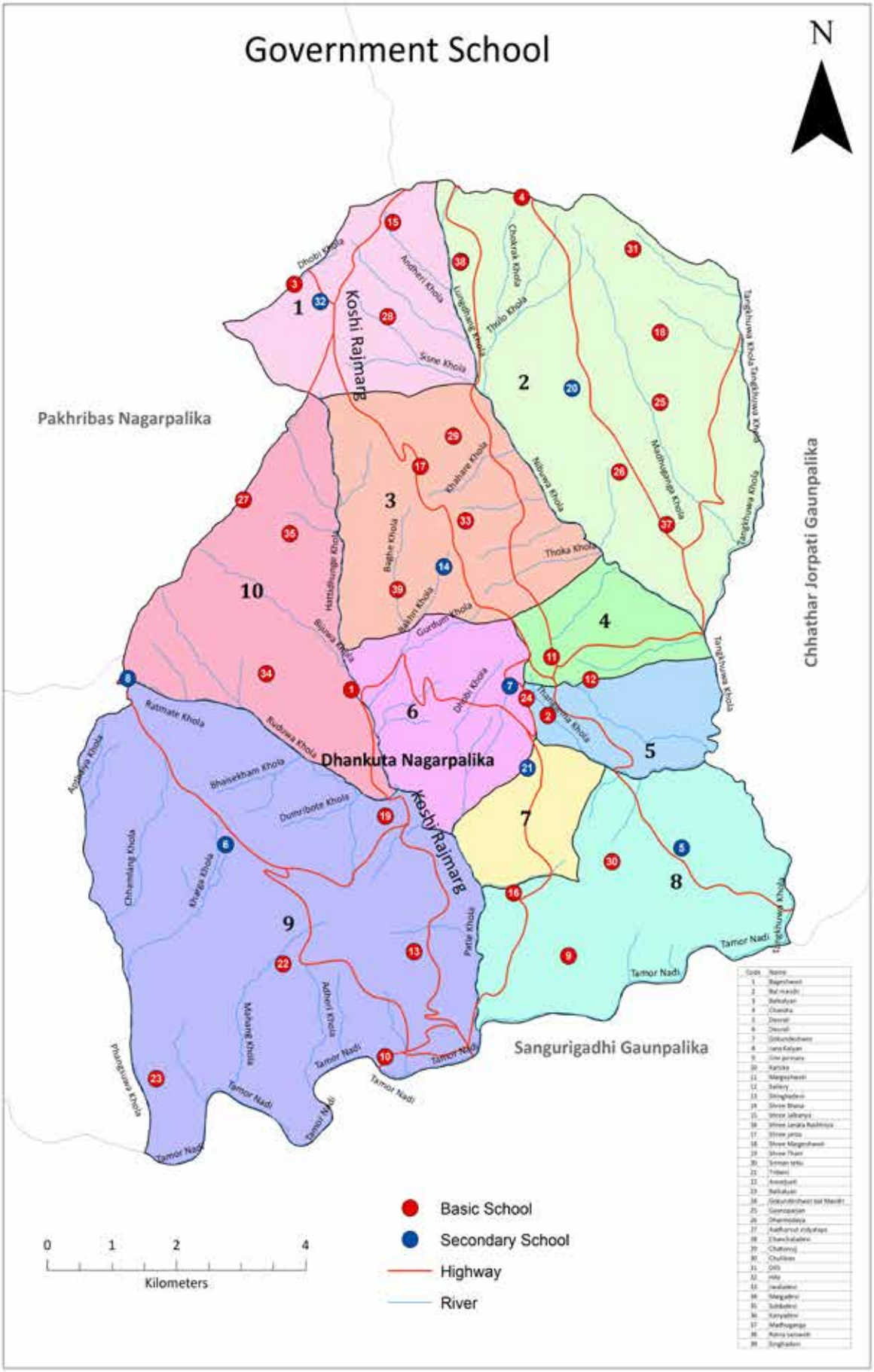

नक्सा स्रोतः धनकुटा नगरपालिका, तथ्याङ्क स्रोतः जि पि एस (GPS) तस्विर सङ्कलन,२०७५

शिक्षाको स्तरीय विकासले मात्र देशमा रोजगारीको अवसर, कलकारखानाको विकास, सुविधाको पहुँच, प्रविधिको विस्तार, उत्पादनमुखी कृषि, आयमुखी व्यवसाय, स्थानीय साधनश्रोतको प्रचुर सदुपयोगले जनताको जीवनस्तर उकास्न सकिन्छ ।

शिक्षा क्षेत्रको परिसूचकलाई त्यस क्षेत्रमा सञ्चालित विभिन्न शैक्षिक कार्यक्रमबाट निर्धारण गर्न सकिन्छ। यसै सिलसिलामा यस धनकुटा नगरपालिकाको शैक्षिक स्थिति देखाउन यहाँको साक्षरताा स्थिति, शिक्षण संस्थाको विवरण, दरबन्दी शिक्षकहरूको विवरण, विद्यार्थीको भर्ना, तहगत तथा विषयगत शैक्षिक विवरण देखाउन खोजिएको छ जसबाट धनकुटा नगरपालिकाको शैक्षिक अवस्थालाई बुझी आगामी दिनमा सुधार गर्न नीति तथा कार्यक्रम बनाउन सकिन्छ ।

७.१.१ शैक्षिक संस्थाहरूको विवरण

विकासको प्रमुख आधारशिला शिक्षा नै हो । शिक्षाको माध्यमबाट व्यक्तिमा अन्तर्निहित प्रतिभाहरूको विकास हुन गई समग्र समाज र राष्ट्रमा नै सकारात्मक परिवर्तन ल्याउन सकिन्छ भन्ने सर्वमान्य सिद्धान्त रही आएको छ। सचेत, अनुशासित तथा उत्पादनशिल जनशक्ति निर्माण गर्नका लागि शिक्षा क्षेत्रको नै सर्वोपरि भूमिका अनिवार्य रहन्छ। नगरपालिकामा शिक्षा क्षेत्रमा धेरै प्रयास भएता पनि अपेक्षित उपलब्धि भने प्राप्त गर्न सकिएको छैन। तथापि योजनाबद्ध रूपमा शैक्षिक पूर्वाधार एवम् सेवा विस्तार गर्ने प्रयास हुँदै आएको छ। योजना निर्माणमा गरिबी निवारण तथा चौतर्फी विकासका लागि शिक्षा क्षेत्रलाई मानव संशाधन विकासको एक शसक्त माध्यमको रूपमा नीतिगत रूपमा अबलम्बन गरिएको छ। शिक्षा क्षेत्रको परिसूचकलाई त्यस क्षेत्रमा सञ्चालित विभिन्न शैक्षिक कार्यक्रमबाट निर्धारण गर्न सकिन्छ। यसै अनुरूप यस नगरपालिकामा २०७४ सालसम्म सञ्चालन भई रहेका विभिन्न तहका शैक्षिक संस्थाहरूको विवरण तलको तालिकामा देखाईएको छ ।

तालिका नं. ११६: नगरपालिकामा रहेका शिक्षण संस्थाहरूको विवरण

क्र.सं.	विवरण	सरकारी	विद्यालय, समुदाय	निजी	कुल
१	बाल विकास केन्द्र		४८	११	**५९**
२	प्रा. वि.		२३	२	**२५**
३	नि. मा. वि.		८	५	**१३**
४	मा. वि.		८	११	**१९**
५	क्याम्पस		४	२	**६**
६	वेद विद्याश्रम		-	-	**०**
७	मदरशा		-	१	**१**
८	गुम्बा		-	-	**०**
९	अन्य	प्राविधिक शिक्षालय	१	१	**२**
		सीप विकास तालिम केन्द्र	१	-	**१**
जम्मा			**८३**	**२९**	**११२**

स्रोतः जिल्ला शिक्षा कार्यालय, धनकुटा २०७५

नोटः नयाँ शिक्षा ऐनअनुसार कक्षा १ देखि ८ सम्मको तहलाई आधारभूत तह र कक्षा ९ देखि १२ सम्मलाई माध्यमिक तहमा घोषणा गरिएको छ । त्यस्तै कक्षा १ भन्दामुनिको तहलाई बाल विकास भनेर नामकरण गरिएको छ ।

७.१.२ बालविकास केन्द्रको विवरण

तालिका नं. ११७: बाल विकास केन्द्रसम्बन्धी विवरण

क्र. सं.	बाल विकास केन्द्रको नाम	ठेगाना (वडा नं. सहीत)	प्रकार	भर्ना भएका बालबालिका संख्या		
				बालिका	बालक	जम्मा
१	गोकुण्डेश्वर मा.वि.	ध.न.पा. ६	सा. विद्यालयमा आधारित	६	९	**१५**
२	गोकुण्डेश्वर बाल मन्दिर मा.वि.	ध.न.पा. ५	सा. विद्यालयमा आधारित	११	१२	**२३**
३	सल्लेरी आ.वि.	ध.न.पा. ५	सा. विद्यालयमा आधारित	८	७	**१५**
४	भाषा मा.वि.	ध.न.पा. ३	सा. विद्यालयमा आधारित	१२	१९	**३१**
५	बाल संसार मा.वि.	ध.न.पा. ६	संस्थागत वि. आधारित	२६	२७	**५३**
६	तमोर भ्याली मा.वि.	ध.न.पा. ७	संस्थागत वि. आधारित	२५	५२	**७७**
७	तुलसी मेहर मा.वि.	ध.न.पा. ६	संस्थागत वि. आधारित	६७	९४	**१६१**
८	धनकुटा ई. बोर्डिङ्ग स्कुल	ध.न.पा. ५	संस्थागत वि. आधारित	६६	७१	**१३७**
९	साकार शिक्षा निकेतन	ध.न.पा. ६	संस्थागत वि. आधारित	२०	३३	**४३**
१०	लालीगुराँस नि.मा.वि.	ध.न.पा. ४	संस्थागत वि. आधारित	३२	३०	**६२**
११	मोडेल अंग्रेजी मा.वि.	ध.न.पा. ३	संस्थागत वि. आधारित	२३	३५	**५८**
१२	दीप अंग्रेजी मा.वि.	ध.न.पा. ६	संस्थागत वि. आधारित	५५	८१	**१३६**
१३	देउराली आ.वि.	ध.न.पा. ८	सा. विद्यालयमा आधारित	१२	११	**२३**
१४	चुलीवन प्रा.वि.	ध.न.पा. ७	सा. विद्यालयमा आधारित	४	११	**१५**
१५	श्री जनता राष्ट्रिय आ.वि.	ध.न.पा. ८	सा. विद्यालयमा आधारित	०	५	**५**
१६	बाल कल्याण प्रा.वि.	ध.न.पा. १	सा. विद्यालयमा आधारित	२	०	**२**
१७	देउराली मा.वि.	ध.न.पा. ९	सा. विद्यालयमा आधारित	२१	१८	**३९**
१८	अमरज्योति प्रा.वि.	ध.न.पा. ९	सा. विद्यालयमा आधारित	४	५	**९**
१९	जनकल्याण मा.वि.	ध.न.पा. १०	सा. विद्यालयमा आधारित	२४	१४	**३८**
२०	कन्यादेवि प्रा.वि.	ध.न.पा. ९	सा. विद्यालयमा आधारित	२	०	**२**
२१	कौशिका मा.वि.	ध.न.पा. ९	सा. विद्यालयमा आधारित	५	५	**१०**
२२	मार्गादेवी प्रा.वि.	ध.न.पा. ९	सा. विद्यालयमा आधारित	६	८	**१४**
२४	सिंहदेवी प्रा.वि.	ध.न.पा. ६	सा. विद्यालयमा आधारित	६	१४	**२०**
२३	थानी आ.वि.	ध.न.पा. ९	सा. विद्यालयमा आधारित	४	६	**१०**
२४	चन्द्र प्रा.वि.	ध.न.पा. २	सा. विद्यालयमा आधारित	४	४	**८**
२५	धर्मोदय प्रा.वि.	ध.न.पा. २	सा. विद्यालयमा आधारि	३	४	**७**
२६	डिल्ली प्रा. वि.	ध.न.पा. २	सा. विद्यालयमा आधारि	७	४	**११**
२७	ज्ञानोपार्जन आ.वि.	ध.न.पा. २	सा. विद्यालयमा आधारि	७	२	**९**
२८	मधुगंगा प्रा.वि.	ध.न.पा. २	सा. विद्यालयमा आधारित	२	५	**७**
२९	मार्गेश्वरी प्रा.वि.	ध.न.पा. २	सा. विद्यालयमा आधारित	४	१९	**२३**
३०	रत्न सरस्वती प्रा.वि.	ध.न.पा. २	सा. विद्यालयमा आधारित	५	५	**१०**
३१	श्रीमान टंक मावि	ध.न.पा. २	सा. विद्यालयमा आधारित	१७	२३	**४०**
३२	आत्मारा प्रा.वि.	ध.न.पा. ६	सा. विद्यालयमा आधारि	१	२	**३**
३३	बालकल्याण प्रा.वि.	ध.न.पा. १	सा. विद्यालयमा आधारि	१५	९	**२४**
३४	पोलस्टार अंग्रेजी स्कुल	ध.न.पा. ४	संस्थागत वि.आधारित	२७	२७	**५४**
३५	चंचलादेवी आ.वि.	ध.न.पा. १	सा. विद्यालयमा आधारित	६	३	**९**
३६	चतुर्भुज प्रा.वि.	ध.न.पा. ३	सा. विद्यालयमा आधारित	१	३	**४**
३७	जलकन्या प्रा.वि	ध.न.पा. १	सा. विद्यालयमा आधारित	३	२	**५**

क्र. सं.	बाल विकास केन्द्रको नाम	ठेगाना (वडा नं. सहीत)	प्रकार	भर्ना भएका बालबालिका संख्या		
				बालिका	बालक	जम्मा
३८	डिज्नेवर्ड स्कुल	ध.न.पा. ७	संस्थागत विद्यालयमा आधारित	४२	३१	**७३**
३९	जनता आ.वि.	ध.न.पा. ३	सा. विद्यालयमा आधारित	१०	१३	**२३**
४०	ज्वालादेवी प्रा.वि.	ध.न.पा. ३	सा. विद्यालयमा आधारित	९	९	**१८**
४१	निलगिरी बोर्डिङ्ग स्कुल	ध.न.पा. १	सं विद्यालयमा आधारित	५५	५७	**११२**
४२	मदरल्याण्ड मा.वि.	ध.न.पा. १	सं विद्यालयमा आधारित	८	१४	**२२**
४३	समता अंग्रेजी बोर्डिङ्ग स्कुल	ध.न.पा. ७	सं विद्यालयमा आधारित	४१	३७	**७८**
४४	दिप ज्योति ई. बो. स्कुल	ध.न.पा. १	सं विद्यालयमा आधारित	३४	४६	**८०**
४५	मनकामना आवासीय मा.वि.	ध.न.पा. १	सं विद्यालयमा आधारित	६८	९०	**१५८**
४६	हिले मा.वि.	ध.न.पा. १	सा. विद्यालयमा आधारित	३४	२२	**५६**
४७	जनउत्थान ई. बो.स्कुल	ध.न.पा. २	संस्थागत विद्यालयमा आधारित	१४	२२	**३६**
४८	मार्गादेवी प्रा.वि.	ध.न.पा. १०	सा. विद्यालयमा आधारित	६	८	**१४**

श्रोतः जिल्ला शिक्षा कार्यालय, धनकुटा २०७५

७.१.३ विश्वविद्यालय तथा क्याम्पसहरू

तालिका नं. ११८: नगरपालिकामा रहेका क्याम्पस तथा विश्वविद्यालयहरूको विवरण

क्र.सं.	क्याम्पसको नाम	ठेगाना	संचालित संकाय	विद्यार्थी संख्या		
				छात्रा	छात्र	जम्मा
१	धनकुटा बहुमुखी क्याम्पस (स्नातकेत्तर)	ध.न.पा. ६	शिक्षा, मानविकी, व्यवस्थापन, विज्ञान	८१९	५२०	**१३३९**
२	भाषा क्याम्पस	ध.न.पा. ३	व्यवस्थापन	४१	२०	**६१**
३	हिले क्याम्पस	ध.न.पा. १	व्यवस्थापन	६०	४१	**१०१**
४	गोकुण्डेश्वर क्याम्पस	ध.न.पा. ५	व्यवस्थापन	५७	२४	**८१**
५	तुलसी मेहर क्याम्पस	ध.न.पा. ६	व्यवस्थापन	६९	४०	**१०९**
६	लिबर्टी क्याम्पस	ध.न.पा. ५	व्यवस्थापन	५३	४८	**१०१**
७	गोकुण्डेश्वर बाल मन्दिर क्याम्पस	ध.न.पा. ४	व्यवस्थापन			**९८**
जम्मा				**१०९९**	**६९३**	**१८९०**

स्रोतः जिल्ला शिक्षा कार्यालय, धनकुटा २०७५

७.१.४ शिक्षक विवरण

तालिका नं. ११९: तहगत शिक्षक विवरण

तह	स्वीकृत दरबन्दीमा कार्यरत						राहत दरबन्दीमा कार्यरत			निजी स्रोतमा कार्यरत		PCF मा	तालिम प्राप्त शिक्षक	विद्यालय कर्मचारी
	स्थायी			अस्थायी										
	म.	पु.	जम्मा	म.	पु.	जम्मा	म.	पु.	जम्मा	म.	पु.			
बालविकास केन्द्र													४७	
प्रा.वि.	५५	८५	१४०	२२	१२	३४	१८	३	२१	-	-	-	९३	१
नि.मा.वि.	१२	२०	३२	०	५	५	८	१०	१८				४१	३८
मा.वि.	२	२०	२२	१०	२४	३४	३	८	११				३०	८
उ.मा.वि.			०	३	१९	२२			०				८	
जम्मा	**६९**	**१२५**	**१९४**	**३५**	**६०**	**९५**	**२९**	**२१**	**५०**	**०**	**०**	**०**	**२१९**	**४७**

श्रोतः शिक्षा शाखा ध.न.पा., धनकुटा २०७५

७.१.५ विद्यालयमा अध्ययन गरिरहेका छात्र/छात्राको विवरण

तालिका नं. १२०: विद्यालयमा अध्ययन गरिरहेका छात्र/छात्राको विवरण

तह	कक्षा	सरकारी विद्यालय			निजी विद्यालय			कुल जम्मा		
		छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा
आधारभूत	१	१८२	१८६	३६८	१९८	३०५	५०३	३८०	४९१	**८७१**
	२	१६५	१६७	३३२	२००	२६३	४६३	३६५	४३०	**७९५**
	३	१६३	१८९	३५२	१९८	२४२	४४०	३६१	४३१	**७९२**
	४	१९५	१९३	३८८	२१५	२४३	४५८	४१०	४३६	**८४६**
	५	१७२	२१७	३८९	१६४	२०७	३७१	३३६	४२४	**७६०**
१ देखि ५ सम्म		**८७७**	**९५२**	**१८२९**	**९७५**	**१२६०**	**२२३५**	**१८५२**	**२२१२**	**४०६४**
	६	२५६	२१९	४७५	२०३	२२७	४३०	४५९	४७०	**८९४**
	७	२४२	२२५	४६७	१४३	१८८	३३१	३८५	४९४	**९७८**
	८	२७८	२७९	५५७	१५४	१९५	३४९	४३२	४६९	**९६६**
६ देखि ८ सम्म		**७७६**	**७२३**	**१४९९**	**५००**	**६८६**	**११८६**	**१२७६**	**१२८६**	**२५६२**
माध्यमिक	९	२७९	२५७	५३६	१३४	१७७	३११	४३७	४०६	**८४३**
	१०	२८८	२२७	५१५	१३०	१९३	३२३	३५५	३५२	**७०७**
९ देखि १० सम्म		**५६७**	**४८४**	**१०५१**	**२६४**	**३३०**	**५९४**	**७९२**	**७५८**	**१५५०**

निजी विद्यालयका कुल विद्यार्थी संख्या	**३९२०**
सरकारी विद्यालयका कुल विद्यार्थी संख्या	**४३७९**
सरकारी तथा निजी विद्यालयका कुल विद्यार्थी संख्या	**८२९९**

श्रोतः शिक्षा शाखा ध.न.पा. २०७५

७.१.६ विशेष शिक्षातर्फ स्रोत कक्षामा अध्ययनरत छात्र/छात्राको विवरण

तालिका नं. १२१: विशेष शिक्षातर्फ स्रोत कक्षामा अध्ययनरत छात्र/छात्रको विवरण

क्र.सं.	स्रोत कक्षा रहेको विद्यालयको नाम	ठेगाना (वडा नं. सहीत)	अपाङ्ग बालबालिकाको कक्षागत विवरण										जम्मा
			कक्षा १		कक्षा २		कक्षा ३		कक्षा ४		कक्षा ५		
			छात्र	छात्रा	छात्र	छात्रा	छात्र	छात्रा	छात्र	छात्रा	छात्र	छात्रा	
१	मार्गादेवी प्रा.वि	डुम्रेसन्ने बेलहारा ९	१	२	०	१	१	२	०	१	१	१	**१०**
२	मार्गेश्वरी प्रा.वि.	ध.न.पा. ४, छहरागाउँ	५	५	१	२	२	०	०	२	२	२	**२१**
३	हिले मा.वि.	ध.न.पा. १ हिले	६	२	०	१	०	१	२	१	०	१	**१४**
४	कौशिका आवासीय विद्यालय	मुल्घाट ९	२	२	३	१	१	०	१	०	०	०	**१०**
५	पारिपात्ले आधारभूत आवासीय विद्यालय	उत्तरपानी (यहाँ सबै आवासीय विद्यार्थीहरू मात्र छन् । कक्षा छुटाको छैन ।	१	१	०	१	१	०	०	०	०	०	**४०**
जम्मा			**१६**	**८**	**५**	**३**	**४**	**३**	**४**	**३**	**२**	**४**	**९०**

श्रोतः जिल्ला शिक्षा कार्यालय, धनकुटा २०७५

७.१.७ विद्यालयमा भएका पुस्तकालय, कम्प्युटर तथा विज्ञान प्रयोगशालासम्बन्धी विवरण

तालिका नं. १२२: विद्यालयमा भएका पुस्तकालय, कम्प्युटर तथा विज्ञान प्रयोगशालासम्बन्धी विवरण

क्र. सं.	विद्यालयको नाम	ठेगाना	प्राथमिक उपचार कक्ष छ ?	पुस्तकालय संख्या	कम्प्युटर प्रयोगशालार कम्प्युटर संख्या	विज्ञान प्रयोगशाला संख्या
१	गोकुण्डेश्वर मा.वि.	ध.न.पा. ६, बीचबजार	छ	१	१/१०	४
२	गोकुण्डेश्वर बाल मन्दिर मा.वि.	ध.न.पा. ५, तल्लो टुडिखेल	छ	१	१/११	१
३	त्रिवेणी मा.वि.	ध.न.पा. ७, सिरवानी	छ	१	१/३०	१
४	बाल मन्दिर प्रा.वि.	ध.न.पा. ५, बाल मन्दिर	छैन	छैन	छैन	छैन
५	मार्गेश्वरी प्रा.वि.	ध.न.पा. ४, छहरागाउँ	छैन	छैन	१	छैन
६	सल्लेरी प्रा.वि.	ध.न.पा. ५, कर्मिटार	छैन	छैन	छैन	छैन
७	भाषा मा.वि.	ध.न.पा. ३, कागते	छ	-	१/	१
८	बाल संसार मा.वि.	ध.न.पा. ६, बीचबजार	छ	१	१/	१
९	तमोर भ्याली मा.वि.	ध.न.पा. ७, डाँडागाउँ	छ	१	१/३२	१
१०	तुलसी मेहर मा.वि.	ध.न.पा. ६, बीचबजार	छ	१	१/१२	१
११	धनकुटा ई.बो.स्कुल	ध.न.पा. ५, बाल मन्दिर	छ	छैन	१/१४	छैन
१२	साकार शिक्षा निकेतन	ध.न.पा. ६, जिरो प्वाइन्ट	छ	१	१/६	छैन
१३	लालीगुराँस नि.मा.वि.	ध.न.पा. ४, देब्रेबास	छ	१	१/७	१
१४	मोडल अंग्रेजी मा.वि.	ध.न.पा. ३, कागते		छैन	१/१०	१
१५	दीप अंग्रेजी मा.वि.	ध.न.पा. ६, बीचबजार	छ	१	१/१२	१
१६	निजामती आवासीय मा.वि.	ध.न.पा. ७, चुलीवन	छ	छ	१/१०	१
१७	देउराली आ.वि.	ध.न.पा. ८, सान्ताङ्ग	छ	-	-	-
१८	चुलीवन प्रा.वि.	ध.न.पा. ७, चुलीवन	छैन	छैन	छैन	छैन
१९	जिमी प्रा.वि.	ध.न.पा. ८, याक्ते	छैन	छैन	छैन	छैन
२०	श्री जनता राष्ट्रिय आ.वि.	ध.न.पा. ८, टेकुनाला	-	१	१	-
२१	अमरज्योति प्रा.वि.	ध.न.पा. ९	छैन	छैन	छैन	छैन
२२	बाल कल्याण प्रा.वि.	ध.न.पा. ९	छैन	छैन	छैन	छैन
२३	श्रीमान टंक मावि	ध.न.पा. २	छ	१	१/१२	१
२४	आत्मारा प्रा.वि.	ध.न.पा. ६	छैन	छैन	छैन	छैन
२५	बागेश्वरी प्रा.वि.	ध.न.पा. ६	छैन	छैन	छैन	छैन
२६	बालकल्याण प्रा.वि.	ध.न.पा. ६	छैन	छैन	छैन	छैन
२७	पोलस्टार अंग्रेजी स्कुल	ध.न.पा. ४	छ	सामान्य	१/६	१
२८	चंचलादेवी आ.वि.	ध.न.पा. १	छैन	छैन	छैन	छैन
२९	चतुर्भुज प्रा.वि.	ध.न.पा. ३	छैन	छैन	छैन	छैन
३०	थानी आ.वि.	ध.न.पा. ९	छैन	छैन	-	-
३१	जलकन्या प्रा.वि	ध.न.पा. १	छैन	छैन	छैन	छैन
३२	डिज्नेवर्ड स्कुल	ध.न.पा. ७	छ	छ	१	-
३३	जनता आ.वि.	ध.न.पा. ३	छैन	छैन	छैन	छैन
३४	धर्मोदय प्रा.वि.	ध.न.पा. २	-	-	-	-
३५	डिल्ली प्रा. वि.	ध.न.पा. २	छैन	छैन	छैन	छैन

क्र. सं.	विद्यालयको नाम	ठेगाना	प्राथमिक उपचार कक्ष छ ?	पुस्तकालय संख्या	कम्प्युटर प्रयोगशालार कम्प्युटर संख्या	विज्ञान प्रयोगशाला संख्या
३६	ज्ञानोपार्जन आ.वि.	ध.न.पा. २	छैन	छैन	१/४	छैन
३७	मधुगंगा प्रा.वि.	ध.न.पा. २	–	–	–	–
३८	मार्गेश्वरी प्रा.वि.	ध.न.पा. २	छैन	छैन	छैन	छैन
३९	रत्न सरस्वती प्रा.वि.	ध.न.पा. २	छैन	छैन	छैन	छैन
४०	ज्वालादेवी प्रा.वि.	ध.न.पा. ३	छैन	छैन	छैन	छैन
४१	निलगिरी बोर्डिङ्ग स्कुल	ध.न.पा. १	छ	१	१/८	–
४२	मदरल्याण्ड मा.वि.	ध.न.पा. १	छ	१	१/१५	१
४३	हिले मा.वि.	ध.न.पा. १	–	छ	१/८	१
४४	मनकामना आवासीय मा.वि.	ध.न.पा. १	छ	१	१/२२	१
४५	जनता राष्ट्रिय आ.वि.	ध.न.पा. ८	–	१	१	–
४६	जनउत्थान ई. बा	ध.न.पा. २	छैन	छैन	छैन	छैन
४७	देउराली मा.वि.	ध.न.पा. ९	छैन	छ	१/१०	१
४८	जनकल्याण मा.वि.	ध.न.पा. १०	छैन	!	१/६	१
४९	चन्द्र प्रा.वि.	ध.न.पा. १	छैन	छैन	छैन	छैन
५०	दिपज्योति ई.बो. स्कुल	ध.न.पा. १	छैन	छैन	छैन	छैन
५१	कौशिका आ.वि.	ध.न.पा. ९	छ	छैन	छैन	छैन
५२	श्री सिंहदेवी प्रा.वि.	ध.न.पा. ९	छैन	छैन	छैन	छैन
५३	श्री सिद्धदेवी प्रा.वि.	ध.न.पा. १०	छैन	छैन	छैन	छैन
५४	श्री जनकल्याण मा.वि	ध.न.पा. १०	छैन	छ	१/६	१
५५	मार्गादेवी प्रा.वि.	ध.न.पा. १०	छैन	छैन	छैन	छैन
५६	श्री आ.वि.	ध.न.पा. १०	छैन	छैन	छैन	छैन

श्रोत: जिल्ला शिक्षा कार्यालय, धनकुटा २०७५

७.१.८ विद्यालयको भौतिक विवरण

तालिका नं. १२३: विद्यालयको भौतिक विवरणसम्बन्धी विवरण

क्र. सं.	विद्यालयको नाम	ठेगाना	पक्की		कच्ची		अस्थायी सिकाई केन्द्र		कैफियत
			भवन संख्या	कोठा संख्या	भवन संख्या	कोठा संख्या	भवन संख्या	कोठा संख्या	
१	गोकुण्डेश्वर मा.वि.	ध.न.पा. ६, बीचबजार	४	३४	–	–	–	–	–
२	गोकुण्डेश्वर बाल मन्दिर मा.वि.	ध.न.पा. ५, तल्लो टुडिखेल	४	२८	१	८	–	–	–
३	त्रिवेणी मा.वि.	ध.न.पा. ७, सिरवानी	८	२६	–	–	–	–	–
४	बाल मन्दिर प्रा.वि.	ध.न.पा. ५, बाल मन्दिर	३	७	–	–	–	–	–
५	मार्गेश्वरी प्रा.वि.	ध.न.पा. ४, छहरागाउँ	५	१०	–	–	–	–	–
६	सल्लेरी आ.वि.	ध.न.पा. ५, कर्मिटार	३	७	–	–	१	१	–
७	भाषा मा.वि.	ध.न.पा. ३, कागते	३	१६	७	१४	–	–	–
८	बाल संसार मा.वि.	ध.न.पा. ६, बीचबजार	६	१९	–	–	–	–	–

क्र. सं.	विद्यालयको नाम	ठेगाना	पक्की		कच्ची		अस्थायी सिकाई केन्द्र		कैफियत
			भवन संख्या	कोठा संख्या	भवन संख्या	कोठा संख्या	भवन संख्या	कोठा संख्या	
९	तमोर भ्याली मा.वि.	ध.न.पा. ७, डाँडागाउँ	३	२२	१	१	–	–	–
१०	तुलसी मेहर मा.वि.	ध.न.पा. ६, बीचबजार	२	२९	२	१६	२	५	
११	धनकुटा ई. बो. स्कुल	ध.न.पा. ५, बाल मन्दिर	२	१७	–	–	–	–	–
१२	साकार शिक्षा निकेतन	ध.न.पा. ६, जिरो प्वाइन्ट	२	१४	–	–	–	–	–
१३	लालीगुराँस नि.मा.वि.	ध.न.पा. ४, देब्रेबास	२	१३	–	–	–	–	
१४	मोडल अंग्रेजी मा.वि.	ध.न.पा. ३, कागते	१	२२	–	–	–	–	–
१५	दीप अंग्रेजी मा.वि.	ध.न.पा. ६, बीचबजार	१	६	२	१६	२	५	–
१६	निजामती आवासीय मा.वि.	ध.न.पा. ७, चुलीवन	६	१२	–	–	–	–	–
१७	देउराली आ.वि.	ध.न.पा. ८, सान्ताङ्ग	४	१३	–	–	–	–	–
१८	चुलीवन प्रा.वि.	ध.न.पा. ७, चुलीवन	–	–	२	८	–	–	–
१९	जिमी प्रा.वि.	ध.न.पा. ८, याक्ते	२	४	–	–	–	–	–
२०	श्री जनता राष्ट्रिय आ.वि.	ध.न.पा. ८, टेकुनाला	२	७	२	४	–	–	–
२१	बाल कल्याण प्रा.वि.	ध.न.पा. ९							
२२	देउराली मा.वि.	ध.न.पा. ९	३	१३	१	६	–	–	–
२३	अमरज्योति प्रा.वि.	ध.न.पा. ९	२	५	–	–	–	–	–
२४	जनकल्याण मावि	ध.न.पा. १०	१	८	१०	२२	–	–	–
२५	कन्यादेवि प्रा.वि.	ध.न.पा. ९							
२६	कौशिका आ.वि.	ध.न.पा. ९	–	–	७	१४	–	–	–
२७	मार्गादेवी प्रा.वि.	ध.न.पा. ९							
२८	पारिपात्ले निमावि	ध.न.पा. १०							
२९	सिद्धदेवी प्रा.वि.	ध.न.पा. १०	१	५	–	–	–	–	
३०	सिंहदेवी प्रा.वि.	ध.न.पा. ६	–	–	३	८	–	–	–
३१	थानी आ.वि.	ध.न.पा. ९	१	३	४	१०	–	–	–
३२	चन्द्र प्रा.वि.	ध.न.पा. २	३	७	–	–	–	–	–
३३	धर्मोदय प्रा.वि.	ध.न.पा. २	४	८	–	–	–	–	–
३४	डिल्ली प्रा. वि.	ध.न.पा. २	२	४	१	५	–	–	–
३५	ज्ञानोपार्जन आ.वि.	ध.न.पा. २	–	–	६	११	–	–	–
३६	मधुगंगा प्रा.वि.	ध.न.पा. २	२	५	–	–	–	–	–
३७	मार्गेश्वरी प्रा.वि.	ध.न.पा. २	३	६	१	२	–	–	–
३८	रत्न सरस्वती प्रा.वि.	ध.न.पा. २	३	६	१	२			
३९	श्रीमान टंक मावि	ध.न.पा. २	८	१५	२	६	–	–	–
४०	आत्मारा प्रा.वि.	ध.न.पा. ६	१	४	–	–	–	–	–
४१	बागेश्वरी प्रा.वि.	ध.न.पा. ६							
४२	बालकल्याण प्रा.वि.	ध.न.पा. १	३	७	–	–	–	–	–
४३	पोलस्टार अंग्रेजी स्कुल	ध.न.पा. ४	३	१०	२	५	–	–	–

क्र. सं.	विद्यालयको नाम	ठेगाना	पक्की		कच्ची		अस्थायी सिकाई केन्द्र		कैफियत
			भवन संख्या	कोठा संख्या	भवन संख्या	कोठा संख्या	भवन संख्या	कोठा संख्या	
४४	चंचलादेवी आ.वि.	ध.न.पा. १							
४५	चतुर्भुज प्रा.वि.	ध.न.पा. ३							
४६	जलकन्या प्रा.वि	ध.न.पा. १	१	२	१	२	–	–	–
४७	डिज्नेवर्ड स्कुल	ध.न.पा. ७	२	१०	–	–	–	–	–
४८	जनता आ.वि.	ध.न.पा. ३	२	७	२	४	–	–	–
४९	ज्वालादेवी प्रा.वि.	ध.न.पा. ३							
५०	निलगिरी बोर्डिङ्ग स्कुल	ध.न.पा. १	१	२८	–	–	–	–	–
५१	मदरल्याण्ड मा.वि.	ध.न.पा. १	२	२८	–	–	–	–	–
५२	पोलस्टार ई. बो. स्कुल	ध.न.पा. १	३	१०	२	५	–	–	–
५३	समता ई. बोर्डिङ्ग स्कुल	ध.न.पा. ७	२	६	–	–	–	–	–
५४	मनकामना आवासीय मा.वि.	ध.न.पा. १	२	२१	–	–	–	–	–
५५	दिप ज्योति ई. बो. स्कुल	ध.न.पा. १	२	१४	–	–	–	–	–
५६	हिले मा.वि.	ध.न.पा. १	३	१३	५	१७	–	–	–
५७	जनउत्थान ईं बो.स्कुल	ध.न.पा. २	–	–	२	५	–	–	–

श्रोतः जिल्ला शिक्षा कार्यालय, धनकुटा २०७५

७.१.९ शिक्षक तथा कक्षाकोठाको पर्याप्तता सम्बन्धी विवरण

तालिका नं. १२४: शिक्षक तथा कक्षाकोठाको पर्याप्तता सम्बन्धी विवरण

क्र. सं.	विद्यालयको नाम	ठेगाना	विद्यार्थी संख्या	शिक्षक संख्या	कक्षा कोठा संख्या	विद्यार्थी शिक्षक अनुपात (STR)	विद्यार्थी कक्षा कोठा अनुपात (SCR)
१	गोकुण्डेश्वर मा.वि.	ध.न.पा. ६, बीचबजार	७३०	२०	२३	३६:१	३२:१
२	गोकुण्डेश्वर बाल मन्दिर मा.वि.	ध.न.पा. ५, तल्लो टुडिखेल	२९५	२०	२८	१५:१	११:१
३	त्रिवेणी मा.वि.	ध.न.पा. ७, सिरवानी	८५२	१९	२६	४५:१	३३:१
४	बाल मन्दिर प्रा.वि.	ध.न.पा. ५, बाल मन्दिर	३०	५	५	६:१	६:१
५	मार्गेश्वरी प्रा.वि.	ध.न.पा. ४, छहरागाउँ	३८	११	७	३:१	५:१
६	सल्लेरी आ.वि.	ध.न.पा. ५, कर्मिटार	३८	६	८	६:१	५:१
७	भाषा मा.वि.	ध.न.पा. ३, कागते	२३८	२६		९:१	
८	बाल संसार मा.वि.	ध.न.पा. ६, बीचबजार	३४७	२७	१९	१३:१	१८:१
९	तमोर भ्याली मा.वि.	ध.न.पा. ७, डाँडागाउँ	३६४	२९	२३	१३:१	१६:१
१०	तुलसी मेहर मा.वि.	ध.न.पा. ६, बीचबजार	५०१	३०	२९	१७:१	१७:१
११	धनकुटा ई. बोर्डिङ्ग स्कुल	ध.न.पा. ५, बाल मन्दिर	२८६	२४	१५	१२:१	१७:१
१२	साकार शिक्षा निकेतन	ध.न.पा. ६, जिरो प्वाइन्ट	१३५	१७	१४	८:१	१०:१
१३	लालीगुराँस नि.मा.वि.	ध.न.पा. ४, देब्रेबास	१३६	१४	११	१०:१	१२:१
१४	मोडल अंग्रेजी मा.वि.	ध.न.पा. ३, कागते	१३२	८	५	१७:१	२६:१
१५	दीप अंग्रेजी मा.वि.	ध.न.पा. ६ बीच बजार	४००	२४	२६	१७:१	१५:१

क्र. सं.	विद्यालयको नाम	ठेगाना	विद्यार्थी संख्या	शिक्षक संख्या	कक्षा कोठा संख्या	विद्यार्थी शिक्षक अनुपात (STR)	विद्यार्थी कक्षा कोठा अनुपात (SCR)
१६	निजामती आवासीय मा.वि.	ध.न.पा. ७, चुलीवन	१४४				
१७	देउराली आ.वि.	ध.न.पा. ८, सान्ताङ्ग	२३८	११	१०	२२:१	२४:१
१८	चुलीवन प्रा.वि.	ध.न.पा. ७, चुलीवन	२४	४	६	६:१	४:१
१९	जिमी प्रा.वि.	ध.न.पा. ८, याक्ते	३	२	४	२:१	१:१
२०	श्री जनता राष्ट्रिय आ.वि.	ध.न.पा. ८, टेकुनाला	४८	९	८	५:१	६:१
२१	अमरज्योति प्रा.वि.	ध.न.पा. ९	२३	२	५	१२:१	५:१
२२	बाल कल्याण प्रा.वि.	ध.न.पा. १	२४	६	७	४:१	३:१
२३	देउराली मा.वि.	ध.न.पा. ९	४९८	२१	१९	२४:१	२६:१
२४	बालबल्याण प्रा.वि.	ध.न.पा. ६	२१	३	३	७:१	७:१
२५	जनकल्याण मा. वि.	ध.न.पा. ३	१८१	१३	१२	१४:१	१५:१
२६	कन्यादेवि प्रा.वि.	ध.न.पा. १	१५	३	५	५:१	३:१
२७	कौशिका आ.वि.	ध.न.पा. ९	१०८	६		१८:१	
२८	मार्गादेवी प्रा.वि.	ध.न.पा. २	२६	४	६	६:१	४:१
२९	सिद्धदेवी प्रा.वि.	ध.न.पा. १०	२३	४	५	६:१	४:१
३०	सिंहदेवी प्रा.वि.	ध.न.पा. ६	४५	७	७	६:१	६:१
३१	थानी आ.वि.	ध.न.पा. ९	८२	११	१०	७:१	८:१
३२	चन्द्र प्रा.वि.	ध.न.पा. २	१८	३	५	६:१	४:१
३३	धर्मोदय प्रा.वि.	ध.न.पा. २	५४	४	६	१४:१	९:१
३४	डिल्ली प्रा. वि.	ध.न.पा. २	३२	४	९	८:१	४:१
३५	ज्ञानोपार्जनक निमावि	ध.न.पा. २	६९	८	११	९:१	६:१
३६	मधुगंगा प्रा.वि.	ध.न.पा. २	२०	२	५	१०:१	४:१
३७	मार्गेश्वरी प्रा.वि.	ध.न.पा. २	३२	४	६	८:१	५:१
३८	रत्न सरस्वती प्रा.वि.	ध.न.पा. २	२४	३	८	८:१	३:१
३९	श्रीमान टंक मावि	ध.न.पा. २	३८६	१८	१६	२१:१	२४:१
४०	आत्मारा प्रा.वि.	ध.न.पा. ६	८	२	३	४:१	३:१
४१	बागेश्वरी प्रा.वि.	ध.न.पा. ६	२७	३		९:१	
४२	बालकल्याण प्रा.वि.	ध.न.पा. ६	३७	४		९:१	
४३	पोलस्टारअंग्रेजी स्कुल	ध.न.पा. ४	१२२	१३	१५	९:१	
४४	चंचलादेवी आ.वि.	ध.न.पा. १	४७	७		७:१	
४५	चतुर्भुज प्रा.वि.	ध.न.पा. ३	१२	२		६:१	
४६	जलकन्या प्रा.वि	ध.न.पा. १	१४	३		५:१	
४७	डिज्नेवर्ड स्कुल	ध.न.पा. ७	६९	८	९	९:१	९:१
४८	जनता आ.वि.	ध.न.पा. ३	१५६	७		२२:१	
४९	ज्वालादेवी प्रा.वि.	ध.न.पा. ३	२३	३		८:१	
५०	निलगिरी बोर्डिङ्ग स्कुल	ध.न.पा. १	३१५	२३	२८	१४:१	११:१
५१	कमदरल्याण्ड मा.वि.	ध.न.पा. १	३८२	३०	२८	१३:१	१४:१
५२	समता इ. बोर्डिङ्ग स्कुल	ध.न.पा. ७	३७	६	५	६:१	८:१

क्र. सं.	विद्यालयको नाम	ठेगाना	विद्यार्थी संख्या	शिक्षक संख्या	कक्षा कोठा संख्या	विद्यार्थी शिक्षक अनुपात (STR)	विद्यार्थी कक्षा कोठा अनुपात (SCR)
५३	मनकामना आवासीय मा.वि.	ध.न.पा. १ हिले	४५९	३२	२१	१४:१	२२:१
५४	दिप ज्योति ई. बो . स्कुल	ध.न.पा. १ हिले	१०२	१७	१४	६:१	७:१
५५	हिले मा.वि.	ध.न.पा. १	६३७	३२	१८	२०:१	३५त्त१
५६	जनउत्थान ई. बो. स्कुल	ध.न.पा. २	१८	५	६	४:१	३:१
५७	जनकल्याण मा.वि.	ध.न.पा. १०	२४१	१८	१४	१३:१	१७:१

श्रोतः जिल्ला शिक्षा कार्यालय, धनकुटा २०७५

७.१.१० विद्यालयमा शौचालयको विवरण

तालिका नं. १२५: विद्यालयहरूमा सुचनाको हकसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	विद्यालयको नाम	ठेगाना	शौचालयको किसिम					जम्मा
			सामान्य, सबैले प्रयोग गर्ने किसिमको	शिक्षक शिक्षिकाका लागि भिन्नाभिन्दै भएको	छात्रा र छात्रका लागि भिन्नाभिन्दै भएको	अपांगका लागि भिन्नाभिन्दै भएको	शौचालय नभएको	
१	गोकुण्डेश्वर मा.वि.	ध.न.पा. ६, बीचबजार		४/४	६/५	२	–	२१
२	गोकुण्डेश्वर बाल मन्दिर मा.वि.	ध.न.पा. ५, तल्लो टुडिखेल	–	३	५	–	–	८
३	त्रिवेणी मा.वि.	ध.न.पा. ७, सिरवानी	–	२/२	२/२	–	–	८
४	बाल मन्दिर प्रा.वि.	ध.न.पा. ५, बाल मन्दिर	–	१	२	–	–	३
५	मार्गेश्वरी प्रा.वि.	ध.न.पा. ४, छहरागाउँ	१	१/१	१/१	१/१	–	७
६	सल्लेरी प्रा.वि.	ध.न.पा. ५, कर्मिटार	–	१/१	१/१	–	–	४
७	भाषा मा.वि.	ध.न.पा. ३, कागते	२	२	६	–	–	१०
८	बाल संसार मा.वि.	ध.न.पा. ६, बीचबजार	२	६	२	–	–	१०
९	तमोर भ्याली मा.वि.	ध.न.पा. ७, डाँडागाउँ	२	२	३	–	–	७
१०	तुलसी मेहर मा.वि.	ध.न.पा. ६, बीचबजार	६	१	७	–	–	१४
११	धनकुटा इङ्लिस बोर्डिङ्ग स्कुल	ध.न.पा. ५, बाल मन्दिर	१	२	५	–	–	८
१२	साकार शिक्षा निकेतन	ध.न.पा. ६, जिरो प्वाइन्ट	१	२/२	१/१	–	–	६
१३	लालीगुराँस ई.बो. स्कुल	ध.न.पा. ४, देब्रेबास	–	१	३	–	–	४
१४	मोडेल अंग्रेजी मा.वि.	ध.न.पा. ३, कागते	–	१/१	२/२	–	–	६
१५	दीप अंग्रेजी मा.वि.	ध.न.पा. ६, बीचबजार	–	१/१	२/२	–	–	६
१६	निजामती आवासीय मा.वि.	ध.न.पा. ७, चुलीवन	–	१/१	३/३	–	–	८
१७	देउराली आ.वि.	ध.न.पा. ८, सान्ताङ्ग	–	१	१/१	–	–	३
१८	चुलीवन प्रा.वि.	ध.न.पा. ७, चुलीवन	–	–	१/१	–	–	२
१९	जिमी प्रा.वि.	ध.न.पा. ८, याक्ते	–	१/१	१/१	–	–	४
२०	श्री जनता राष्ट्रिय आ.वि.	ध.न.पा. ८, टेकुनाला	–	१/१	१/१	–	–	४
२१	अमरज्योति प्रा.वि.	ध.न.पा. ९	–	–	१/१	–	–	२
२३	देउराली मा.वि.	ध.न.पा. ९	१	–	१	–	–	२
२४	अमरज्योति प्रा.वि.	ध.न.पा. ९	१	–	१	–	–	२

क्र.सं.	विद्यालयको नाम	ठेगाना	शौचालयको किसिम					जम्मा
			सामान्य, सबैले प्रयोग गर्ने किसिमको	शिक्षक शिक्षिकाका लागि भिन्दाभिन्दै भएको	छात्रा र छात्रका लागि भिन्दाभिन्दै भएको	अपांगका लागि भिन्दाभिन्दै भएको	शौचालय नभएको	
२५	बालकल्याण प्रा.वि.	ध.न.पा. ९	२	१	१	–	–	४
२६	जनकल्याण मा.वि.	ध.न.पा. १०	१	–	१	–	–	२
२७	कन्यादेवि प्रा.वि.	ध.न.पा. ९	–	–	१/१	–	–	२
२८	कौशिका मा.वि.	ध.न.पा. ९	१	–	१/१	–		३
२९	सिंहदेवी प्रा.वि.	ध.न.पा. ९	–	१	१	–	–	
३०	पारिपात्ले आ.वि.	ध.न.पा. १०	–	१	१/१	–	–	३
३१	सिद्धदेवी प्रा.वि.	ध.न.पा. १०	–	१	१/१	–	–	३
३२	सिंहदेवी प्रा.वि.	ध.न.पा. ६	१	१	१/१	–	–	४
३३	थानी आ.वि.	ध.न.पा. ९	–	१	१	–	–	२
३४	चन्द्र प्रा.वि.	ध.न.पा. २	–	१	१	–	–	२
३५	धर्मोदय प्रा.वि.	ध.न.पा. २	–	१	१	–	–	२
३६	डिल्ली प्रा. वि.	ध.न.पा. २	–	१	२	–	–	३
३७	ज्ञानोपार्जन आ.वि.	ध.न.पा. २	–	१	१	२/२	–	६
३८	मधुगंगा प्रा.वि.	ध.न.पा. २	–	१	१/१	–	–	३
३९	मार्गेश्वरी प्रा.वि.	ध.न.पा. २	–	१	१	–	–	२
४०	रत्न सरस्वती प्रा.वि.	ध.न.पा. २	–	१	१	–	–	२
४१	श्रीमान टंक मावि	ध.न.पा. २	–	१	४/४	–	–	९
४२	आत्मारा प्रा.वि.	ध.न.पा. ६	–	१	१	–	–	२
४३	बागेश्वरी प्रा.वि.	ध.न.पा. ६	–	–	१/१	–	–	२
४४	बालकल्याण प्रा.वि.	ध.न.पा. १	–	–	१/१	–	–	२
४५	पोल स्टार अंग्रेजी स्कुल	ध.न.पा. ४	–	१	२	२	–	५
४६	चंचलादेवी आ.वि.	ध.न.पा. १	–	१	२/२		–	५
४७	चतुर्भुज प्रा.वि.	ध.न.पा. ३	–	१	१	–	–	२
४८	जलकन्या प्रा.वि	ध.न.पा. १	–	१	१/१	–	–	३
४९	डिज्नेवर्ड स्कुल	ध.न.पा. ७	–	१	२	–	–	३
५०	जनता आ.वि.	ध.न.पा. ३	–	१/१	१/१	–	–	४
५१	ज्वालादेवी प्रा.वि.	ध.न.पा. ३	–	–	१/१	–	–	२
५२	निलगिरी बोर्डिङ्ग स्कुल	ध.न.पा. १	१	१/१	२/२	–	–	७
५३	मनकामना आवासीय मा.वि.	ध.न.पा. १	१	२	२/२	–	–	७
५४	दिपज्योति ई. बो. स्कुल	ध.न.पा. १	–	१	१	––	–	२
५५	समता ई. बो. स्कुल	ध.न.पा. ७	–	१	१	–	–	२
५६	मदरल्याण्ड ई.बो. स्कुल	ध.न.पा. १	१	१	२	४/४	–	१२
५७	हिले मा.वि.	ध.न.पा. १	१	२	३/३	–	–	९

श्रोतः जिल्ला शिक्षा कार्यालय, धनकुटा २०७५

७.१.११ विद्यालयको प्रशासन र व्यवस्थापनसम्बन्धी विवरण

तालिका नं. १२६: विद्यालयको प्रशासन र व्यवस्थापनसम्बन्धी विवरण

क्र. सं	विद्यालयको नाम	ठेगाना	शिक्षकहरूको बैठक नियमित बस्ने गरेको छ ?	विद्यालय व्यवस्थापन समितिको बैठक कति समयमा बस्छ ?	प्रगति समिक्षा सरोकारवालाहरूसँग बर्षमा कति पटक गर्ने गरेको छ ?	विद्यालय सुधार योजना निर्माण र अध्यावधिक गर्ने गरेको छ ?	बाल समुह गठन भएको छ ?
१	गोकुण्डेश्वर मा.वि.	ध.न.पा. ६, बीचबजार	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
२	गोकुण्डेश्वर बाल मन्दिर मा.वि.	ध.न.पा. ५, तल्लो टुडिखेल	मासिक	मासिक	२ पटक	छ	छ
३	त्रिवेणी मा.वि.	ध.न.पा. ७, सिरवानी	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
४	बाल मन्दिर प्रा.वि.	ध.न.पा. ५, बाल मन्दिर	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
५	मार्गेश्वरी प्रा.वि.	ध.न.पा. ४, छहरागाउँ	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
६	सल्लेरी प्रा.वि.	ध.न.पा. ५, कर्मिटार	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
७	भाषा मा.वि.	ध.न.पा. ३, कागते	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
८	बाल संसार मा.वि.	ध.न.पा. ६, बीचबजार	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
९	तमोर भ्याली मा.वि.	ध.न.पा. ७, डाँडागाउँ	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
१०	तुलसी मेहर मा.वि.	ध.न.पा. ६, बीचबजार	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
११	धनकुटा मा.वि.	ध.न.पा. ५, बाल मन्दिर	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
१२	साकार शिक्षा निकेतन	ध.न.पा. ६, जिरो प्वाइन्ट	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
१३	लालीगुराँस नि.मा.वि.	ध.न.पा. ४, देब्रेबास	साप्ताहिक	त्रैमासिक	४ पटक	छ	छ
१४	मोडल अंग्रेजी मा.वि.	ध.न.पा. ३, कागते	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
१५	दीप अंग्रेजी मा.वि.	ध.न.पा. ६, बीचबजार	मासिक	त्रैमासिक	३ पटक	छ	छ
१६	निजामती आवासीय मा.वि.	ध.न.पा. ७, चुलीवन	मासिक	मासिक	१ पटक	छ	छ
१७	देउराली आ.वि.	ध.न.पा. ८, सान्ताङ्ग	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
१८	चुलीवन प्रा.वि.	ध.न.पा. ७, चुलीवन	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
१९	जिमी प्रा.वि.	ध.न.पा. ८, याक्ते	मासिक	त्रैमासिक	१ पटक	छ	छैन
२२	बाल कल्याण प्रा.वि.	ध.न.पा. ९	मासिक	त्रैमासिक	२पटक	छ	छ
२३	देउराली मा.वि.	ध.न.पा. ९	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
२४	अमरज्योति प्रा.वि.	ध.न.पा. ९	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
२५	बालकल्याण प्रा.वि.	ध.न.पा. ९	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
२५	जनकल्याण मा.वि.	ध.न.पा. १०	मासिक	त्रैमासिक	३ पटक	छ	छ
२६	कन्यादेवि प्रा.वि.	ध.न.पा. ९	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
२७	काशिका आ.वि.	ध.न.पा. ९	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
२८	मार्गादेवी प्रा.वि.	ध.न.पा. ९	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
२९	पारिपात्ले आ.वि.	ध.न.पा. १०	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
३०	सिद्धदेवी प्रा.वि.	ध.न.पा. १०	मासिक	मासिक	१ पटक	छ	छैन
३१	सिंहदेवी प्रा.वि.	ध.न.पा. ६	मासिक	त्रैमासिक	१ पटक	छ	छ

क्र. सं	विद्यालयको नाम	ठेगाना	शिक्षकहरूको बैठक नियमित बस्ने गरेको छ ?	विद्यालय व्यवस्थापन समितिको बैठक कति समयमा बस्छ ?	प्रगति समिक्षा सरोकारवालाहरूसँग बर्षमा कति पटक गर्ने गरेको छ ?	विद्यालय सुधार योजना निर्माण र अध्यावधिक गर्ने गरेको छ ?	बाल समुह गठन भएको छ ?
३२	थानी आ.वि.	ध.न.पा. ९	मासिक	मासिक	-	छ	छ
३३	चन्द्र प्रा.वि.	ध.न.पा. २	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
३४	धर्मोदय प्रा.वि.	ध.न.पा. २	मासिक	मासिक	३ पटक	छ	छ
३५	डिल्ली प्रा. वि.	ध.न.पा. २	मासिक	त्रैमासिक	२पटक	छ	
३६	ज्ञानोपार्जन निमावि	ध.न.पा. २	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	१ पटक	छ
३७	मधुगंगा प्रा.वि.	ध.न.पा. २	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
३८	मार्गेश्वरी प्रा.वि.	ध.न.पा. २	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
३९	रत्न सरस्वती प्रा.वि.	ध.न.पा. २	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
४०	श्रीमान टंक मावि	ध.न.पा. २	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
४१	आत्मारा प्रा.वि.	ध.न.पा. ६	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
४२	बागेश्वरी प्रा.वि.	ध.न.पा. ६	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
४३	बालकल्याण प्रा.वि.	ध.न.पा. ६	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
४४	पोलस्टार अंग्रेजी स्कुल	ध.न.पा. ४	मासिक	त्रैमासिक	वर्षमा ४ पटक	छ	छ
४५	चंचलादेवी कनिमावि	ध.न.पा. १	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
४६	चतुर्भुज प्रा.वि.	ध.न.पा. ३	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
४८	जलकन्या प्रा.वि	ध.न.पा. १	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
४९	डिज्नेवर्ड स्कुल	ध.न.पा. ७	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
५०	जनता आ.वि.	ध.न.पा. ३	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
५१	ज्वालादेवी प्रा.वि.	ध.न.पा. ३	चौमासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
५२	निलगिरी बोर्डिङ्ग स्कुल	ध.न.पा. १	मासिक	त्रैमासिक	२ पटक	छ	छ
५३	मदरल्याण्ड मा.वि.	ध.न.पा. १	साप्ताहिक	त्रैमासिक	४ पटक	–	छ
५४	हिले मा.वि.	ध.न.पा. १	मासिक	द्वैमासिक	३ पटक	छ	छ
५५	मनकामना आवासीय मा.वि.	ध.न.पा. १	मासिक	त्रैमासिक	१ पटक	छ	छ

श्रोतः जिल्ला शिक्षा कार्यालय, धनकुटा २०७५

७.१.१२ विद्यालय गुणस्तर सुधारसम्बन्धी विवरण

तालिका नं. १२७: विद्यालय गुणस्तर सुधारसम्बन्धी विवरण

क्र. सं.	विद्यालयको नाम	ठेगाना	कुल भर्ना दर	खुद भर्ना दर	विद्यालय छाड्ने दर	विद्यार्थी टिकाउ दर	तह पुरा गर्ने दर				सिकाई उपलब्धी दर			
							आधार-भूत	माध्य-मिक	आधार-भूत	माध्य-मिक	आधार-भूत	माध्य-मिक	आधार-भूत	माध्य-मिक
							१-५	१-८	१-१०	१-१२	१-५	१-८	१-१०	१-१२
१	हिले मा.वि.	ध.न.पा. १	१००%	८०%	५०%	७५%	७५%	७५%	७४%	७६	८८%	९१%	८९%	९०%
२	जिमी प्रा.वि, याक्ते	ध.न.पा. ८	१००%	४	-	४	३	-						
३	श्री जनता राष्ट्रिय आ.वि.	ध.न.पा. ८, टेकुनाला	१००%	१४६	१	९०	९०				६०=५०			
३	मधुगंगा प्रा.वि.	ध.न.पा. २	१००%	१००	०	१००	१००	-	६८=७४	-	-	-	-	-
४	बाघेश्वरी प्रा.वि.	ध.न.पा. ६							८५		७०.३३			
५	श्री कन्यादेवी प्रा.वि.	ध.न.पा. ६	१००%	१००	०	१००	७५	-	-	-	-	-	-	-
६	श्री त्रिवेणी मा.वि.	ध.न.पा. ७	१००%	६३.२३	३७.५	६२.५	८१	७५	७१.४३	३५	६३.९२	६१.५६	५९.६५	५८.७९
७	श्री जनकल्याण मा.वि.	ध.न.पा. १०			९.३३	९१	८७	८७	९५	१००				
८	श्री मार्गेश्वरी प्रा.वि.	ध.न.पा. ४	१००%	१४५.०९	-	५७.१४	३८२.९	-						
९	श्री श्रीमान् टंक मा.वि.	ध.न.पा. २	१००%	८५.७५%	१५.२५%	८३.७५%	८२.५०%	७३.७२%	७०.४५%	९५.६४%	५६.२२%	४७.२७%	४७.४०%	५१.८६%
१०	श्री ज्ञानोपार्जन प्रा.वि.	ध.न.पा. २	१००%	१८%	१९%	-	७४%	७३%	-	-	४७%	४९%	-	-
११	श्री रत्न सरस्वती प्रा.वि.	ध.न.पा. २	१००%	२७	२२	-								
१२	श्री मार्गेश्वरी प्रा.वि.	ध.न.पा. २	९५%	९५%	-	१००%	-	-						
१३	श्री डिल्ली प्रा.वि.	ध.न.पा. २	९०%	८९%	९%	८५%	६५%	-	-	-	५१%	-	-	-
१४	श्री बाल मन्दिर प्रा.वि.	ध.न.पा. ५	-	-	७.८९%	९२.१०%	६१.५३%	-	-	-	७१.५४%	-	-	-
१५	चुलीवन प्रा.वि.	ध.न.पा. ८	९०%	३०%	३५%	२५%	७५%	-	-	-	९०%	-	-	-
१६	श्री मधुगंगा प्रा.वि.	ध.न.पा. २	१००%	१००%	०%	१००%	१००%	-	-	-	६८%	७४%	-	-
१७	श्री गोकुण्डेश्वर मा.वि.	ध.न.पा. ६	-	-	९०%	९१%	८२%	८०%	९३%	५२%	९८.१८%	६१.४६%	५०.४८%	३८.२३%
१८	श्री आत्मारा प्रा.वि.	ध.न.पा. ६	१००%	१०%	०	१००%	-	-	-	-	-	-	-	-
१९	श्री चञ्चलादेवी आ.वि.	ध.न.पा. १	१००%	१२%	२%	९८%	१०%	९८%	-	-	-	-	-	-
२०	श्री आ.वि.	ध.न.पा. १०	११४%	१००%	२०%	८०%	८०%	७९%	४१%	-	-	-	-	-

श्रोत: जिल्ला शिक्षा कार्यालय, धनकुटा २०७५

७.१.१३विद्यालयको संरचनात्मक विवरण

तालिका नं. १२८: विद्यालयको संरचनात्मक विवरण

क्र. सं.	विद्यालयको नाम	ठेगाना	विद्यालयमा पर्खाल र बार छ/छैन ?	पिउने पानीको सुविधा छ/छैन ?	शैक्षिक सामाग्री दराज कक्षागत रूपमा छ/छैन ?	विद्यालयमा सबै शिक्षकका लागि पाठ्यक्रम छ/छैन?
१	गोकुण्डेश्वर मा.वि.	ध.न.पा. ६, बीचबजार	छ	छ	छ	छ
२	गोकुण्डेश्वर बाल मन्दिर मा.वि.	ध.न.पा. ५, तल्लो टुडिखेल	छ	छ	छ	छ
३	त्रिवेणी मा.वि.	ध.न.पा. ७, सिरवानी	छ	छ	छैन	छ
४	बाल मन्दिर प्रा.वि.	ध.न.पा. ५, बाल मन्दिर	छैन	छ	छैन	छ
५	मार्गेश्वरी प्रा.वि.	ध.न.पा. ४, छहरागाउँ	छ	छ	छैन	छ
६	सल्लेरी प्रा.वि.	ध.न.पा. ५, कर्मिटार	छैन	छ	छैन	छ
७	भाषा मा.वि.	ध.न.पा. ३, कागते	छ	छ	छैन	छ
८	बाल संसार मा.वि.	ध.न.पा. ६, बीचबजार	छ	छ	छैन	छ
९	तमोर भ्याली मा.वि.	ध.न.पा. ७, डाँडागाउँ	छ	छ	छैन	छ
१०	तुलसी मेहर मा.वि.	ध.न.पा. ६, बीचबजार	छ	छ	छैन	छ
११	धनकुटा ई. बोर्डिङ्ग स्कुल	ध.न.पा. ५, बाल मन्दिर	छ	छ	छैन	छ
१२	साकार शिक्षा निकेतन	ध.न.पा. ६, जिरो प्वाइन्ट	छैन	छ	छैन	छ
१३	लालीगुराँस ई. बो. स्कुल	ध.न.पा. ४, देब्रेबास	छ	छ	छैन	छ
१४	मोडेल अंग्रेजी मा.वि.	ध.न.पा. ३, कागते	छैन	छ	छैन	छ
१५	दीप अंग्रेजी मा.वि.	ध.न.पा. ६, बीचबजार	छ	छैन	छैन	छ
१६	निजामती आवासीय मा.वि.	ध.न.पा. ७, चुलीवन	छ	छ	छैन	छ
१७	देउराली आ.वि.	ध.न.पा. ८, सान्ताङ्ग	छैन	छ	छैन	छ
१८	चुलीवन प्रा.वि.	ध.न.पा. ७, चुलीवन	छैन	छ	छैन	छ
१९	जिमी प्रा.वि.	ध.न.पा. ८, याक्ते	छ	छ	छैन	छ
२०	श्री जनता राष्ट्रिय आ.वि.	ध.न.पा. ८, टेकुनाला	छ	छ	छैन	छ
२१	अमरज्योति प्रा.वि.	ध.न.पा. ९	छ	छ	छैन	छ
२२	बाल कल्याण आधारभुत विद्यालय	ध.न.पा. ९	छैन	छ	छैन	छ
२३	देउराली मा.वि.	ध.न.पा. ९	छ	छ	छैन	छ
२४	बालकल्याण प्रा.वि.	ध.न.पा. १	छैन	छ	छैन	छ
२५	जनकल्याण मा.वि.	ध.न.पा. १०	छ	छ	छ	छ
२६	कन्यादेवि प्रा.वि.	ध.न.पा. ९	छैन	छ	छैन	छ
२७	कौशिका आ.वि.	ध.न.पा. ९	छ	छ	छैन	छ
२८	मार्गादेवी प्रा.वि.	ध.न.पा. १०	छ	छ	छैन	छ
२९	सिद्धदेवी प्रा.वि.	ध.न.पा. १०	छ	छ	छैन	छ

क्र. सं.	विद्यालयको नाम	ठेगाना	विद्यालयमा पर्खाल र बार छ/छैन ?	पिउने पानीको सुविधा छ/छैन ?	शैक्षिक सामाग्री दराज कक्षागत रूपमा छ/छैन ?	विद्यालयमा सबै शिक्षकका लागि पाठ्यक्रम छ/छैन?
३०	सिंहदेवी प्रा.वि.	ध.न.पा. ६	छ	छ	छन	छ
३१	थानी आ.वि.	ध.न.पा. ९	छैन	छ	छैन	छैन
३२	चन्द्र प्रा.वि.	ध.न.पा. २	छ	छ	छैन	छ
३३	धर्मोदय प्रा.वि.	ध.न.पा. २	छ	छ	छैन	छैन
३४	डिल्ली प्रा. वि.	ध.न.पा. २	छैन	हल्का	छैन	छ
३५	ज्ञानोपार्जन निमावि	ध.न.पा. २	छ	छ	छैन	छ
३६	मधुगंगा प्रा.वि.	ध.न.पा. २	छ	छ	छ	छ
३७	मार्गेश्वरी प्रा.वि.	ध.न.पा. २	छ	छ	छैन	छ
३८	रत्न सरस्वती प्रा.वि.	ध.न.पा. २	छ	छ	छैन	छ
३९	श्रीमान टंक मावि	ध.न.पा. २	छ	छ	छैन	छ
४०	आत्मारा प्रा.वि.	ध.न.पा. ६	निर्माणाधिन	छैन	छैन	छ
४१	बागेश्वरी प्रा.वि.	ध.न.पा. ६	छ	छ	छैन	छ
४२	बालकल्याण प्रा.वि.	ध.न.पा. ६	छ	छ	छैन	छ
४३	पोल स्टार अंग्रेजी स्कुल	ध.न.पा. ४	छ	छ	छैन	छ
४४	चंचलादेवी आ.वि.	ध.न.पा. १	छ	आंशिक	छैन	अपुरो छ।
४५	चतुर्भुज प्रा.वि.	ध.न.पा. ३	छैन	छ	छैन	छैन
४६	जलकन्या प्रा.वि	ध.न.पा. १	छ	छ	छैन	छ
४७	डिज्नेवर्ड स्कुल	ध.न.पा. ७	छ	छ	छैन	छ
४८	जनता आ.वि.	ध.न.पा. ३	छ	छ	छैन	छ
४९	ज्वालादेवी प्रा.वि.	ध.न.पा. ३	छ	छ	छैन	छ
५०	निलगिरी बोर्डिङ्ग स्कुल	ध.न.पा. १	छैन	छ	छैन	छ
५१	मदरल्याण्ड मा.वि.	ध.न.पा. १	छ	छ	छैन	छ
५२	मनकामना आवासीय मा.वि.	ध.न.पा. १	छ	छ	छ	छ
५३	दिप ज्योति ई. बोर्डिङ्ग स्कुल	समता ई. बो. स्कुल	छ	छ	छैन	छ
५४	हिले मा.वि.	ध.न.पा. १	छ	छ	छ	छ
५५	श्री आ.वि.	ध.न.पा. १०	छैन	छैन	छैन	छैन
५६	सिंहदेवी प्रा.वि.	ध.न.पा. ९	छैन	छ	छैन	छ
५७	श्री जनकल्याण मा.वि.	ध.न.पा. १०	छ	छ	छ	छ

श्रोतः जिल्ला शिक्षा कार्यालय, धनकुटा २०७५

७.१.१४ विद्यालयमा सूचनाको हकसम्बन्धी व्यवस्था

तालिका नं. १२९: विद्यालयहरूमा सुचनाको हकसम्बन्धी विवरण

क्र. सं.	विद्यालयको नाम	ठेगाना	सूचना अधिकारीको व्यवस्था		सुचना स्वतः प्रकाशन गर्ने गरेको छ ?	सूचना प्रकाशनका माध्यमहरू	विद्यालयका निर्णयहरू सरोकारवालालाई कसरी जानकारी गर्ने गरिएको छ ?	सुझाव/गुनासो पेटिका छ ?
			नाम	सम्पर्क नं.				
१	गोकुण्डेश्वर मा.वि.	ध.न.पा. ६, बीचबजार			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छ
२	गोकुण्डेश्वर बाल मन्दिर मा.वि.	ध.न.पा. ५, तल्लो टुडिखेल			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छ
३	त्रिवेणी मा.वि.	ध.न.पा. ७, सिरवानी			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छ
४	बाल मन्दिर प्रा.वि.	ध.न.पा. ५, बाल मन्दिर			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छैन
५	मार्गेश्वरी प्रा.वि.	ध.न.पा. ४, छहरागाउँ			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छैन
६	सल्लेरी प्रा.वि.	ध.न.पा. ५, कर्मिटार			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छैन
७	भाषा मा.वि.	ध.न.पा. ३, कागते			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छ
८	बाल संसार मा.वि.	ध.न.पा. ६, बीचबजार			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छ
९	तमोर भ्याली मा.वि.	ध.न.पा. ७, डाँडागाउँ			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छ
१०	तुलसी मेहर मा.वि.	ध.न.पा. ६, बीचबजार			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छ
११	धनकुटा मा.वि.	ध.न.पा. ५, बाल मन्दिर			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छ
१२	साकार शिक्षा निकेतन	ध.न.पा. ६, जिरो प्वाइन्ट			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छ
१३	लालीगुराँस नि.मा.वि.	ध.न.पा. ४, देब्रेबास			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छ
१४	मोर्डन अंग्रेजी मा.वि.	ध.न.पा. ३, कागते			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छ
१५	दीप अंग्रेजी मा.वि.	ध.न.पा. ६, बीचबजार			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छ
१६	निजामती आवासीय मा.वि.	ध.न.पा. ७, चुलीवन			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छ
१७	देउराली नि.मा.वि.	ध.न.पा. ८, सान्ताङ्ग			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छ

क्र. सं.	विद्यालयको नाम	ठेगाना	सूचना अधिकारीको व्यवस्था		सुचना स्वतः प्रकाशन गर्ने गरेको छ ?	सूचना प्रकाशनका माध्यमहरू	विद्यालयका निर्णयहरू सरोकारवालालाई कसरी जानकारी गर्ने गरिएको छ ?	सुझाव/गुनासो पेटिका छ ?
			नाम	सम्पर्क नं.				
१८	चुलीवन प्रा.वि.	ध.न.पा. ७, चुलीवन			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छैन
१९	जिमी प्रा.वि.	ध.न.पा. ८, याक्ते			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छैन
२०	श्री जनता राष्ट्रिय आ.वि.	ध.न.पा. ८, टेकुनाला			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छ
२१	अमरज्योति प्रा.वि.	ध.न.पा. ९			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छैन
२२	बाल कल्याण प्रा.वि.	ध.न.पा. ९			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छैन
२३	देउराली मा.वि.	ध.न.पा. ९			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छ
२४	अमरज्योति प्रा.वि.	ध.न.पा. ९			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छैन
२५	बालकल्याण प्रा.वि.	ध.न.पा. ९			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छैन
२६	जनकल्याण उमावि	ध.न.पा. ९			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छ
२७	कन्यादेवि प्रा.वि.	ध.न.पा. ९			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छैन
२८	काशिका उमावि	ध.न.पा. ९			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छ
२९	मार्गादेवी प्रा.वि.	ध.न.पा. ९			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छैन
३०	सिद्धदेवी प्रा.वि.	ध.न.पा. १०	–	–	छ	सूचना पाटी	समिति बैठक	छैन
३१	सिंहदेवी प्रा.वि.	ध.न.पा. ६	हरिअधिकारी		छ	सूचना पाटी	फोन/पत्र	छैन
३२	थानी आ.वि.	ध.न.पा. ९	मिना अधिकारी	९८४२११२२१५	छैन	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	पढेर	छैन
३३	चन्द्र प्रा.वि.	ध.न.पा. २			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छैन
३४	धर्मोदय प्रा.वि.	ध.न.पा. २	–	–	–	बैठक बसेर	–	छैन
३५	डिल्ली प्रा. वि.	ध.न.पा. २	पहलमान पिठाकोटे	९८४२०६२६६९	छ	टेलिफोन, बैठक तथा प्रचार प्रसार	बैठक	छ
३६	ज्ञानोपार्जन आ.वि.	ध.न.पा. २			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छ
३७	मधुगंगा प्रा.वि.	ध.न.पा. २	टेक ब. राई	९८४२०४९३५२	छ	सूचना पेटिका	अभिभावक भेला	छैन

क्र. सं.	विद्यालयको नाम	ठेगाना	सूचना अधिकारीको व्यवस्था		सुचना स्वतः प्रकाशन गर्ने गरेको छ ?	सूचना प्रकाशनका माध्यमहरू	विद्यालयका निर्णयहरू सरोकारवालालाई कसरी जानकारी गर्ने गरिएको छ ?	सुझाव/गुनासो पेटिका छ ?
			नाम	सम्पर्क नं.				
३८	मार्गेश्वरी प्रा.वि.	ध.न.पा. २			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छैन
३९	रत्न सरस्वती प्रा.वि.	ध.न.पा. २			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छैन
४०	श्रीमान टंक मावि	ध.न.पा. २			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छ
४१	आत्मारा प्रा.वि.	ध.न.पा. ६			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छैन
४२	बागेश्वरी प्रा.वि.	ध.न.पा. ६			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छैन
४३	बालकल्याण प्रा.वि.	ध.न.पा. ६			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छैन
४४	पोलस्टार अंग्रेजी स्कुल	ध.न.पा. ४	-	-	छैन	टेलिफोन, बैठक	अभिभावक भेला	छैन
४५	चंचलादेवी आ.वि.	ध.न.पा. १			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छ
४६	चतुर्भुज प्रा.वि.	ध.न.पा. ३			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छैन
४७	जलकन्या प्रा.वि	ध.न.पा. १			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छैन
४८	डिज्नेवर्ड स्कुल	ध.न.पा. ७			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छैन
४९	जनता निमावि	ध.न.पा. ३			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छैन
५०	ज्वालादेवी प्रा.वि.	ध.न.पा. ३			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छैन
५१	निलगिरी बोर्डिङ्ग स्कुल	ध.न.पा. १			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छ
५२	मदरल्याण्ड मा.वि.	ध.न.पा. १			छ	टेलिफोन, बैठक तथा बार्षिक क्यालेन्डर	छ	छ
५३	हिले मा.वि.	ध.न.पा. १	पोषण घिमिरे		छ	सूचना पाटी	छ	छ
५४	मनकामना आवासीय मा.वि.	ध.न.पा. १			छ	सूचना पाटी	बैठक मार्फत	छ
५५	दिप ज्योति ई. बो. स्कुल	ध.न.पा. १	नम्रता	९८०४०२५९७३	छैन	-	सूचना प्रकाशन	
५६	श्री आ.वि.	ध.न.पा. १०	विनोद प्र. सुवेदी	९८४२०७०३१३	छैन	सूचना सुनाएर	भेला बोलाएर	छैन

श्रोतः जिल्ला शिक्षा कार्यालय, धनकुटा २०७५

७.१.१५ लिङ्गअनुसार पाँच वर्षभन्दा माथिल्लो उमेर समूहका जनसंख्याको वडागत साक्षरता स्थिति

नगरपालिकामा ५ वर्ष वा सोभन्दा माथि उमेर समूहका कुल ३१,७४३ जनसंख्यामध्ये पढ्न र लेख्न सक्ने सिपयुक्त २६,४१९ अर्थात् ८३.२३ प्रतिशत मानिस रहेका छन् भने पढ्न मात्र सक्ने ७५४ जना अर्थात् २.३८ प्रतिशत रहेका छन्। पढ्ने र लेख्ने दुवै सीप नभएका अर्थात् निरक्षर जनसंख्या ४,५५९ अर्थात् १४.३६ प्रतिशत रहेको छ। वडागत रूपमा तुलना गर्दा सबैभन्दा बढी साक्षरता प्रतिशत वडा नं ५ रहेको छ जसको साक्षरता ९३.७ प्रतिशत रहेको छ भने सबैभन्दा न्यून साक्षरता वडा नं ३ जसको साक्षरता ७३.६ प्रतिशत रहेको छ।

उल्लेखित आँकडालाई लैंगिक दृष्टिकोणबाट विश्लेषण गर्दा यस नगरपालिकामा ५ वर्ष वा सोभन्दा माथि उमेर समूहका कुल ३१,७४३ जनसंख्यामा १३,०७८ पुरुष र १३,३४१ महिला पढ्न र लेख्न सक्ने अर्थात् साक्षर रहेका छन्। लैंगिक रूपमा निरक्षरता विश्लेषण गर्दा कुल ४,५५९ अर्थात् १४.३६ प्रतिशत निरक्षर रहेकोमा १,४२६ पुरुष र महिला ३,१३३ निरक्षर रहेका छन्।

पुरुषको भन्दा महिलाको जनसंख्या बढी भएको यस नगरपालिकामा महिला निरक्षरता पुरुषको तुलनामा बढी रहेको छ। साक्षरताले पढ्न र लेख्न सक्ने सीपभन्दा माथि समग्र मानव विकास सूचकलाई इंगित गर्दछ। तथ्यहरूका अनुसार महिला साक्षरताले समग्र बहुआयामिक गरिबी सूचकमा महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दछ । वर्तमान संविधान, शिक्षाप्रतिको राष्ट्रिय अन्तराष्ट्रिय प्रतिवद्धताहरू, विश्वव्यापी एजेण्डाको रूपमा रहेको दिगो विकासका लक्ष्यहरूको कार्यान्वयन, सन् २०२२ मा नेपाललाई अतिकम विकसित राष्ट्रहरूको सूचीबाट स्तरोन्नति गर्ने लक्ष्य २०३० सम्म देशलाई मध्यम आयस्तर भएका राष्ट्रको रूपमा पुऱ्याउने महत्वकांक्षी सोचलाई यथार्थतामा रूपान्तरण गर्न समाजमा विद्यमान सबै किसिमका असमानताहरूको अन्त्य गर्दै समन्यायिक, समतामुलक, गुणस्तरीय र जीवनपयोगी शिक्षालाई प्राथमिकतामा राख्नु सबै तहका सरकारको दायित्व हो।

तालिका नं. १३०: लिङ्गअनुसार वडागत साक्षरता

वडा	लिङ्ग	पढ्न र लेख्न सक्ने		पढ्न मात्र सक्ने		पढ्न र लेख्न नसक्ने		उल्लेख नगरिएको		जम्मा
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
१	पुरुष	२,५३८	८९.२	५०	१.८	२५४	८.९	४	०.१	**२,८४६**
	महिला	२,४७२	७८.९	६३	२.०	५९७	१९.०	२	०.१	**३,१३४**
	जम्मा	५,०१०	८३.८	११३	१.९	८५१	१४.२	६	०.१	**५,९८०**
२	पुरुष	१,५६५	९१.१	५	०.३	१४७	८.६			**१,७१७**
	महिला	१,५९१	८०.७	५	०.३	३७६	१९.१			**१,९७२**
	जम्मा	३,१५६	८५.६	१०	०.३	५२३	१४.२			**३,६८९**
३	पुरुष	७०८	७८.६	७३	८.१	१२०	१३.३			**९०१**
	महिला	७०५	६९.२	९२	९.०	२२२	२१.८			**१,०१९**
	जम्मा	१,४१३	७३.६	१६५	८.६	३४२	१७.८			**१,९२०**
४	पुरुष	९९९	९५.१	७	०.७	४५	४.३			**१,०५१**
	महिला	१,०७४	८३.९	१०	०.८	१९५	१५.२	१	०.१	**१,२८०**
	जम्मा	२,०७३	८८.९	१७	०.७	२४०	१०.३	१	०.०	**२,३३१**
५	पुरुष	१,०२३	९६.९			३३	३.१			**१,०५६**
	महिला	१,२४४	९१.३	५	०.४	११३	८.३	१	०.१	**१,३६३**
	जम्मा	२,२६७	९३.७	५	०.२	१४६	६.०	१	०.०	**२,४१९**

वडा	लिङ्ग	पढ्न र लेख्न सक्ने		पढ्न मात्र सक्ने		पढ्न र लेख्न नसक्ने		उल्लेख नगरिएको		जम्मा
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
६	पुरुष	१,४०५	८८.८	३८	२.४	१४०	८.८			**१,५८३**
	महिला	१,४३०	८१.१	६०	३.४	२७४	१५.५			**१,७६४**
	जम्मा	२,८३५	८४.७	९८	२.९	४१४	१२.४			**३,३४७**
७	पुरुष	१,५३१	८७.१	९७	५.५	१२९	७.३			**१,७५७**
	महिला	१,७६१	८०.६	९४	४.३	३३१	१५.१			**२,१८६**
	जम्मा	३,२९२	८३.५	१९१	४.८	४६०	११.७			**३,९४३**
८	पुरुष	६७५	८२.७	११	१.३	१३०	१५.९			**८१६**
	महिला	६९४	७१.२	१४	१.४	२६७	२७.४			**९७५**
	जम्मा	१,३६९	७६.४	२५	१.४	३९७	२२.२			**१,७९१**
९	पुरुष	१,६१६	८०.४	५८	२.९	३३६	१६.७			**२,०१०**
	महिला	१,४४२	७३.६	३९	२.०	४७८	२४.४			**१,९५९**
	जम्मा	३,०५८	७७.०	९७	२.४	८१४	२०.५			**३,९६९**
१०	पुरुष	१,०१८	९०.२	१८	१.६	९२	८.२			**१,१२८**
	महिला	९२८	७५.७	१५	१.२	२८०	२२.८	३	०.२	**१,२२६**
	जम्मा	१,९४६	८२.७	३३	१.४	३७२	१५.८	३	०.१	**२,३५४**
कुल पुरुष		**१३,०७८**	**४९.५०**	**३५७**		**१,४२६**		**४**		**१४,८६५**
कुल महिला		**१३,३४१**	**५०.५०**	**३९७**		**३,१३३**		**७**		**१६,८७८**
कुल जम्मा		**२६,४१९**		**७५४**		**४,५५९**		**११**		**३१,७४३**
प्रतिशत		**८३.२३**		**२.३८**		**१४.३६**		**०.०३**		**१००.००**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

७.१.१६ उमेरसमुह अनुसार पाँच वर्षभन्दा माथिल्लो उमेर समूहका जनसंख्याको साक्षरता स्थिति

तालिका नं. १३१: उमेरसमुह अनुसार पाँच वर्षभन्दा माथिल्लो उमेर समूहका जनसंख्याको साक्षरता स्थिति

उमेर समूह	लिङ्ग	पढ्न र लेख्न सक्ने		पढ्न मात्र सक्ने		पढ्न र लेख्न नसक्ने		उल्लेख नगरिएको		जम्मा
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
५-९ वर्ष	पुरुष	१,४७७	९२.४	९४	५.९	२७	१.७	१	०.१	**१,५९९**
	महिला	१,३५०	९२	६९	५	४१	३			**१,४६०**
१०-१४ वर्ष	पुरुष	१,६१४	९६.९	२९	१.७	२२	१.३	१	०.१	**१,६६६**
	महिला	१,६३२	९८	१५	१	२०	१	१	०	**१,६६८**
१५-१९ वर्ष	पुरुष	१,५७७	९८.१	१५	०.९	१६	१.०			**१,६०८**
	महिला	१,७३४	९८	९	१	१७	१	१	०	**१,७६१**
२०-२४ वर्ष	पुरुष	१,३५९	९७.२	११	०.८	२८	२.०			**१,३९८**
	महिला	१,७७१	९७	१५	१	३३	२	३	०	**१,८२२**
२५-२९ वर्ष	पुरुष	१,१३४	९६.५	१३	१.१	२६	२.२	२	०.२	**१,१७५**
	महिला	१,६३५	९५	२५	१	५४	३			**१,७१४**
३०-३४ वर्ष	पुरुष	१,१३३	९५.३	२२	१.९	३४	२.९			**१,१८९**
	महिला	१,४१०	९२	३४	२	८८	६	१	०	**१,५३३**

उमेर समूह	लिङ्ग	पढ्न र लेख्न सक्ने		पढ्न मात्र सक्ने		पढ्न र लेख्न नसक्ने		उल्लेख नगरिएको		जम्मा
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
३५-३९ वर्ष	पुरुष	१,०१८	९४.०	२२	२.०	४३	४.०			**१,०८३**
	महिला	१,१४२	८४	४६	३	१६८	१२	१	०	**१,३५७**
४०-४४ वर्ष	पुरुष	८१७	९०.२	२९	३.२	६०	६.६			**९०६**
	महिला	७९७	७२	३३	३	२७७	२५			**१,१०७**
४५-४९ वर्ष	पुरुष	७००	८१.६	२३	२.७	१३५	१५.७			**८५८**
	महिला	६१२	६२	३३	३	३३६	३४			**९८१**
५०-५४ वर्ष	पुरुष	७०८	७९.०	२४	२.७	१६४	१८.३			**८९६**
	महिला	४४६	४८	४१	४	४४२	४८			**९२९**
५५-५९ वर्ष	पुरुष	५४०	७४.६	२२	३.०	१६२	२२.४			**७२४**
	महिला	३२१	४४	२५	३	३८२	५२			**७२८**
६०-६४ वर्ष	पुरुष	३६४	६२.९	१९	३.३	१९६	३३.९			**५७९**
	महिला	२२७	३७	१४	२	३७८	६१			**६१९**
६५-६९ वर्ष	पुरुष	३०६	६२.३	१२	२.४	१७३	३५.२			**४९१**
	महिला	१३३	३१	१५	४	२७७	६५			**४२५**
७०-७४ वर्ष	पुरुष	१४६	५३.९	८	३.०	११७	४३.२			**२७१**
	महिला	६०	२०	१४	५	२२८	७५			**३०२**
७५ वर्ष माथि	पुरुष	१८५	४३.८	१४	३.३	२२३	५२.८			**४२२**
	महिला	७१	१५	९	२	३९२	८३			**४७२**
कुल पुरुष		**१३,०७८**	**८८.०**	**३५७**	**२.४**	**१,४२६**	**९.६**	**४**	**०.०**	**१४,८६५**
कुल महिला		**१३,३४१**	**७९.०**	**३९७**	**२.४**	**३,१३३**	**१८.६**	**७**	**०.०**	**१६,८७८**
कुल जम्मा		**२६,४१९**	**८३.२**	**७५४**	**२.४**	**४,५५९**	**१४.४**	**११**	**०.०**	**३१,७४३**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

७.१.१७ ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूह जनसंख्याका हाल स्कुल /कलेज गइरहेका/नगएका वा छाडेका उमेरसमूह अनुसार विवरण

तालिका नं. १३२: ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका जनसंख्या हाल स्कुल /कलेज गइरहेका/नगएका उमेरसमूह अनुसार विवरण

हालको उमेर समूह	हाल स्कुल /कलेज गइरहेका	हाल स्कुल /कलेज नजाने वा छाड्ने	उल्लेख नगरिएको	जम्मा
५-९	२,९६६	६४	२९	**३,०५९**
१०-१२	१,९०५	३६	१०	**१,९५१**
१३-१६	२,९५१	४६६	२१	**३,४३८**
१७-२४	१,६६५	२,८१९	५०	**४,५३४**
जम्मा	**९,४८७**	**३,३८५**	**११०**	**१२,९८२**
प्रतिशत	**७३.०८**	**२६.०७**	**०.८५**	**१००.००**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा ५ देखि २४ वर्ष उमेर भित्रका कुल १२,९८२ जना जनसंख्यामध्ये, के तपाइँ हाल स्कुल /कलेज जानु भएको छ भनि सोधिएको प्रश्नमा हाल स्कुल कलेज गईरहेकाहरूको संख्या ९,४८७ अर्थात् ७३.०८ रहेका छन् भने ३,३८५ जना अर्थात् २६.०७ प्रतिशत हाल स्कुल /कलेज नजाने/छाड्ने गरेको पाइयो । विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ :

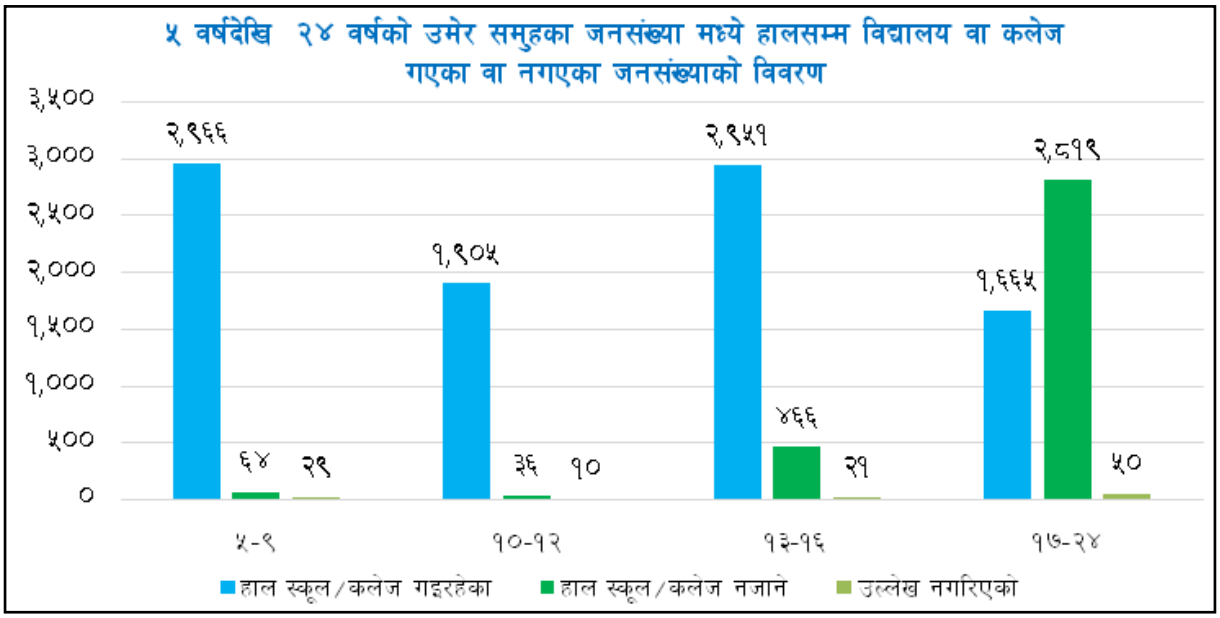

७.१.१८ ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कुल /कलेज गइरहेका वा नगएका जनसंख्याको उमेरसमूह अनुसार वडागत विवरण

तालिका नं. १३३: ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कुल /कलेज गइरहेका वा नगएका जनसंख्याको उमेरसमूह अनुसार वडागत विवरण

वडा नं.	हालको उमेर समूह	हाल स्कुल /कलेज गइरहेका	हाल स्कुल /कलेज नजाने	उल्लेख नगरिएको	जम्मा
१	५-९	६४३	१७	३	**६६३**
	१०-१२	४००	७	४	**४११**
	१३-१६	५४९	६०	४	**६१३**
	१७-२४	२२१	५६८	१४	**८०३**
	जम्मा	**१,८१३**	**६५२**	**२५**	**२,४९०**
२	५-९	३२१	८	२	**३३१**
	१०-१२	२२५	८	१	**२३४**
	१३-१६	३२५	६६	३	**३९४**
	१७-२४	१२८	३४८	२	**४७८**
	जम्मा	**९९९**	**४३०**	**८**	**१,४३७**
३	५-९	१७०	२	२	**१७४**
	१०-१२	१०८	२	२	**११२**
	१३-१६	१८४	२३	७	**२१४**
	१७-२४	८८	१३५	१०	**२३३**
	जम्मा	**५५०**	**१६२**	**२१**	**७३३**

वडा नं.	हालको उमेर समूह	हाल स्कुल /कलेज गइरहेका	हाल स्कुल /कलेज नजाने	उल्लेख नगरिएको	जम्मा
४	५-९	१९०	१	१	**१९२**
	१०-१२	१०२	३	१	**१०६**
	१३-१६	२२५	१८	१	**२४४**
	१७-२४	१४९	१८४	१	**३३४**
	जम्मा	**६६६**	**२०६**	**४**	**८७६**
५	५-९	२५०	२		**२५२**
	१०-१२	१६२			**१६२**
	१३-१६	२१८	२२	१	**२४१**
	१७-२४	१७२	१५६	१	**३२९**
	जम्मा	**८०२**	**१८०**	**२**	**९८४**
६	५-९	२६८	८	१	**२७७**
	१०-१२	१७६	८		**१८४**
	१३-१६	३०८	५१		**३५९**
	१७-२४	२४८	२५२	५	**५०५**
	जम्मा	**१,०००**	**३१९**	**६**	**१,३२५**
७	५-९	३७४	५	१२	**३९१**
	१०-१२	२४४	१	२	**२४७**
	१३-१६	३९२	७८	४	**४७४**
	१७-२४	३०२	२९५	६	**६०३**
	जम्मा	**१,३१२**	**३७९**	**२४**	**१,७१५**
८	५-९	१६५		२	**१६७**
	१०-१२	१००	१		**१०१**
	१३-१६	१६१	३९		**२००**
	१७-२४	७२	२१२	१	**२८५**
	जम्मा	**४९८**	**२५२**	**३**	**७५३**
९	५-९	३४९	१२	६	**३६७**
	१०-१२	२५१	४		**२५५**
	१३-१६	३९२	६२	१	**४५५**
	१७-२४	१९०	४४२	५	**६३७**
	जम्मा	**१,१८२**	**५२०**	**१२**	**१,७१४**
१०	५-९	२३६	९		**२४५**
	१०-१२	१३७	२		**१३९**
	१३-१६	१९७	४७		**२४४**
	१७-२४	९५	२२७	५	**३२७**
	जम्मा	**६६५**	**२८५**	**५**	**९५५**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

७.१.१९ ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कुल /कलेज नगएका जनसंख्यामध्ये कहिल्यै स्कुल / कलेज नगएका जनसंख्याको विवरण

तालिका नं. १३४: ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कुल /कलेज नगएका जनसंख्यामध्ये कहिल्यै स्कुल /कलेज नगएका जनसंख्याको विवरण

हालको उमेर समूह	विगतमा स्कुल /कलेज गएका	कहिल्यै स्कुल /कलेज नगएका	जम्मा
५-९	८	५६	**६४**
१०-१२	९	२७	**३६**
१३-१६	२३४	२३२	**४६६**
१७-२४	१,४०९	१,४१०	**२,८१९**
जम्मा	**१,६६०**	**१,७२५**	**३,३८५**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा ५ देखि २४ वर्ष उमेर भित्रका कुल १२,९८२ जना जनसंख्यामध्ये, हाल विद्यालय नजाने ३,३८५ लाई के तपाईं विगतमा कहिल्यै स्कुल /कलेज जानु भएको छ भनि सोधिएको प्रश्नमा विगतमा स्कुल /कलेज जानेहरूको संख्या १,६६० रहेका छन् भने १,७२५ कहिल्यै पनि स्कुल /कलेज नगएको पाइयो। यो तथ्यलाई हेर्दा आधुनिकता, विकास र नवजागरणको चहल पहल चरम अवस्थामा पुगेको वर्तमान विश्व परिवेशमा यस नगरपालिकामा विद्यालय/कलेज नै नगएको संख्या उल्लेख्य हुनु गम्भीर विषय हो। तसर्थ यो अवस्थालाई प्रभावकारी ढंगले अन्त्य गर्न अविलम्ब पहल गरिनु आवश्यक छ। यसका लागि औपचारिक शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा, प्रौढ शिक्षा तथा अन्य शैक्षिक विकासका व्यवहारिक र कार्यन्वयनमुखी योजना निर्माण गरी लागु गर्नु जरुरी छ। वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ :

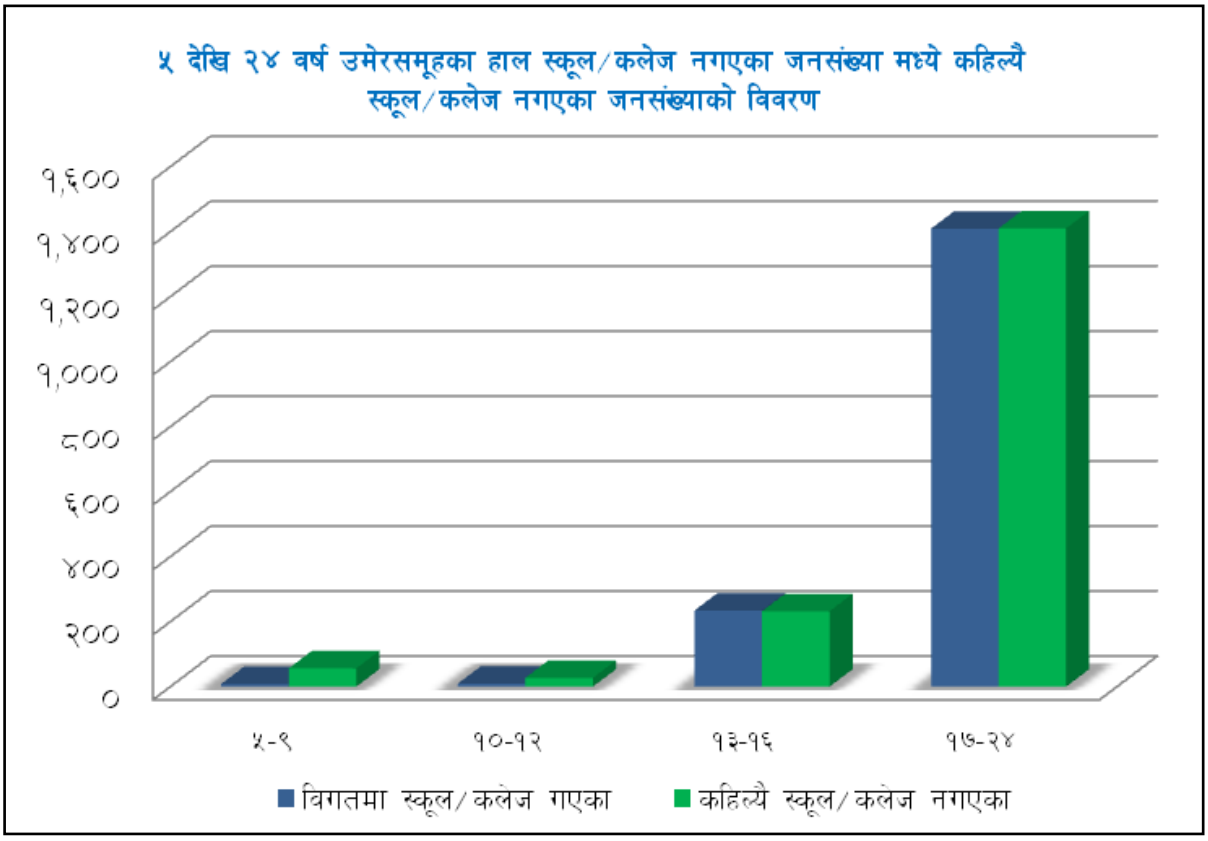

७.१.२० ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कुल /कलेज नगएका जनसंख्यामध्ये कहिल्यै स्कुल /कलेज नगएका जनसंख्याको वडागत विवरण

तालिका नं. १३५: ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कुल /कलेज नगएका जनसंख्यामध्ये कहिल्यै स्कुल /कलेज नगएका जनसंख्याको वडागत विवरण

वडा नं.	हालको उमेर समूह	विगतमा स्कुल /कलेज गएका	कहिल्यै स्कुल /कलेज नगएका	जम्मा
१	५-९	३	१४	**१७**
	१०-१२	१	६	**७**
	१३-१६	१४	४६	**६०**
	१७-२४	१३१	४३७	**५६८**
	जम्मा	**१४९**	**५०३**	**६५२**
२	५-९	२	६	**८**
	१०-१२	२	६	**८**
	१३-१६	२७	३९	**६६**
	१७-२४	१७१	१७७	**३४८**
	जम्मा	**२०२**	**२२८**	**४३०**
३	५-९		२	**२**
	१०-१२		२	**२**
	१३-१६	१५	८	**२३**
	१७-२४	६८	६७	**१३५**
	जम्मा	**८३**	**७९**	**१६२**
४	१३-१६		१	**१**
	१७-२४	१	२	**३**
	जम्मा	**६**	**१२**	**१८**
५	५-९	९७	८७	**१८४**
	१०-१२	१०४	१०२	**२०६**
	१३-१६		२	**२**
	१७-२४	१३	९	**२२**
	जम्मा	**९७**	**५९**	**१५६**
६	५-९	११०	७०	**१८०**
	१०-१२	१	७	**८**
	१३-१६		८	**८**
	१७-२४	४	४७	**५१**
	जम्मा	**५२**	**२००**	**२५२**

वडा नं.	हालको उमेर समूह	विगतमा स्कुल /कलेज गएका	कहिल्यै स्कुल /कलेज नगएका	जम्मा
७	५-९	५७	२६२	**३१९**
	१०-१२	२	३	**५**
	१३-१६	१		**१**
	१७-२४	५८	२०	**७८**
	जम्मा	**२२२**	**७३**	**२९५**
८	५-९	२८३	९६	**३७९**
	१०-१२	१		**१**
	१३-१६	२९	१०	**३९**
	१७-२४	१७२	४०	**२१२**
	जम्मा	**२०२**	**५०**	**२५२**
९	५-९		१२	**१२**
	१०-१२	३	१	**४**
	१३-१६	४०	२२	**६२**
	१७-२४	२६०	१८२	**४४२**
	जम्मा	**३०३**	**२१७**	**५२०**
१०	५-९		९	**९**
	१०-१२		२	**२**
	१३-१६	२८	१९	**४७**
	१७-२४	१३९	८८	**२२७**
	जम्मा	**१६७**	**११८**	**२८५**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

७.१.२१ ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कुल /कलेज गइरहेका जनसंख्यामध्ये स्कुल /कलेजको प्रकारका आधारमा जनसंख्याको विवरण

तालिका नं. १३६: ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कुल /कलेज गइरहेका जनसंख्यामध्ये स्कुल /कलेजको प्रकारका आधारमा जनसंख्याको विवरण

हालको उमेर समूह	स्कुल /कलेजको प्रकार									जम्मा
	सामुदायिक		निजी/संस्थागत		गुरुकुल	अन्य		उल्लेख नगरिएको		
	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	
५-९	५१४	५२०	१,०१७	८७९				२०	१६	**२,९६६**
१०-१२	४७८	५०३	४६१	४४२	१			१३	७	**१,९०५**
१३-१६	९००	१,०१०	५२९	४८८		१		१४	९	**२,९५१**
१७-२४	४९०	७२८	२००	२४१		३	१	१	१	**१,६६५**
जम्मा	**२,३८२**	**२,७६१**	**२,२०७**	**२,०५०**	**१**	**४**	**१**	**४८**	**३३**	**९,४८७**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

७.१.२२ ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कुल /कलेज गइरहेका जनसंख्यामध्ये स्कुल /कलेजको प्रकारका आधारमा जनसंख्याको वडागत विवरण

तालिका नं. १३७: ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कुल /कलेज गइरहेका जनसंख्यामध्ये स्कुल /कलेजको प्रकारका आधारमा जनसंख्याको वडागत विवरण

वडा नं.	हालको उमेर समूह	स्कुल /कलेजको प्रकार									जम्मा
		सामुदायिक		निजी/ संस्थागत		गुरुकुल /गुम्बा/ मदरसा	अन्य		उल्लेख नगरिएको		
		पु.	म.	पु.	म.	पुरुष	पु.	म.	पु.	म.	
१	५-९	४४	५९	२९५	२३८				४	३	६४३
	१०-१२	६३	६१	१४४	१२८				३	१	४००
	१३-१६	११८	१३०	१५२	१४४				५		५४९
	१७-२४	५२	७३	४३	४९		३	१			२२१
	जम्मा	**२७७**	**३२३**	**६३४**	**५५९**		**३**	**१**	**१२**	**४**	**१,८१३**
२	५-९	९९	१०९	६५	४२				३	३	३२१
	१०-१२	९५	९८	१३	१४				४	१	२२५
	१३-१६	१२६	१६३	१३	१६				४	३	३२५
	१७-२४	५८	६५	२	२				१		१२८
	जम्मा	**३७८**	**४३५**	**९३**	**७४**				**१२**	**७**	**९९९**
३	५-९	३४	३२	५३	४८				३		१७०
	१०-१२	३१	२६	२६	२४				१		१०८
	१३-१६	५७	६९	३०	२८						१८४
	१७-२४	२२	४४	१०	११					१	८८
	जम्मा	**१४४**	**१७१**	**११९**	**१११**				**४**	**१**	**५५०**
४	५-९	२२	१५	८२	७१						१९०
	१०-१२	१४	२४	३०	३३				१		१०२
	१३-१६	६४	५५	४९	५५					२	२२५
	१७-२४	३२	६५	२१	३१						१४९
	जम्मा	**१३२**	**१५९**	**१८२**	**१९०**				**१**	**२**	**६६६**
५	५-९	२४	१४	१०५	१०५				२		२५०
	१०-१२	१९	३३	५४	५५					१	१६२
	१३-१६	५०	५७	६३	४६				१	१	२१८
	१७-२४	३१	७७	२२	४२						१७२
	जम्मा	**१२४**	**१८१**	**२४४**	**२४८**				**३**	**२**	**८०२**
६	५-९	२३	२६	१०५	१११				१	२	२६८
	१०-१२	२९	३५	५५	५४				२	१	१७६
	१३-१६	९४	८९	६५	५९					१	३०८
	१७-२४	८२	१०५	२६	३५						२४८
	जम्मा	**२२८**	**२५५**	**२५१**	**२५९**				**३**	**४**	**१,०००**

वडा नं.	हालको उमेर समूह	स्कुल /कलेजको प्रकार									जम्मा
		सामुदायिक		निजी/ संस्थागत		गुरुकुल /गुम्बा/ मदरसा	अन्य		उल्लेख नगरिएको		
		पु.	म.	पु.	म.	पुरुष	पु.	म.	पु.	म.	
७	५-९	२५	२८	१६९	१४४				४	४	**३७४**
	१०-१२	२८	४१	८९	८१	१			२	२	**२४४**
	१३-१६	८१	११८	९२	९७		१		२	१	**३९२**
	१७-२४	७१	१३८	५०	४३						**३०२**
	जम्मा	**२०५**	**३२५**	**४००**	**३६५**	**१**	**१**		**८**	**७**	**१,३१२**
८	५-९	६५	४१	३४	२४					१	**१६५**
	१०-१२	४०	३९	९	१२						**१००**
	१३-१६	६९	८३	७	२						**१६१**
	१७-२४	२३	४५	२	२						**७२**
	जम्मा	**१९७**	**२०८**	**५२**	**४०**					**१**	**४९८**
९	५-९	१३४	१४५	३८	२८				२	२	**३४९**
	१०-१२	१३०	१०१	१०	९					१	**२५१**
	१३-१६	१७५	१८४	१८	१३				१	१	**३९२**
	१७-२४	८५	७२	१४	१९						**१९०**
	जम्मा	**५२४**	**५०२**	**८०**	**६९**				**३**	**४**	**१,१८२**
१०	५-९	४४	५१	७१	६८				१	१	**२३६**
	१०-१२	२९	४५	३१	३२						**१३७**
	१३-१६	६६	६२	४०	२८				१		**१९७**
	१७-२४	३४	४४	१०	७						**९५**
	जम्मा	**१७३**	**२०२**	**१५२**	**१३५**				२	१	**६६५**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

७.१.२३ वडाअनुसार तहगत शिक्षासम्बन्धी विवरण

तालिका नं. १३८: वडाअनुसार तहगत शिक्षासम्बन्धी विवरण

वडा नं.	लिङ्ग	शैक्षिक तह						जम्मा संख्या
		पूर्व प्राथमिक शिक्षा	कक्षा १ देखि कक्षा ८	कक्षा ९-१२ कक्षा	उच्च शिक्षा	अनौपचारिक	प्रौढ शिक्षा	
१	छात्र	९३	१,१६९	१,०५३	१८७	१३	२३	**२,५३८**
	छात्रा	७५	१,०६६	१,०३०	१६३	२६	११२	**२,४७२**
	जम्मा	१६८	२,२३५	२,०८३	३५०	३९	१३५	**५,०१०**
२	छात्र	३९	८३३	५४२	४६	६८	३७	**१,५६५**
	छात्रा	२३	७३८	५२१	४०	८३	१८६	**१,५९१**
	जम्मा	६२	१,५७१	१,०६३	८६	१५१	२२३	**३,१५६**
३	छात्र	४७	२९६	२८९	६८	४	४	**७०८**
	छात्रा	५३	२७६	२९१	७३	७	५	**७०५**
	जम्मा	१००	५७२	५८०	१४१	११	९	**१,४१३**

वडा नं.	लिङ्ग	शैक्षिक तह						जम्मा संख्या
		पूर्व प्राथमिक शिक्षा	कक्षा १ देखि कक्षा ८	कक्षा ९-१२ कक्षा	उच्च शिक्षा	अनौपचारिक	प्रौढ शिक्षा	
४	छात्र	२८	३४७	४५३	१५१	७	१३	**९९९**
	छात्रा	१८	३८९	४५८	१४३	१६	५०	**१,०७४**
	जम्मा	४६	७३६	९११	२९४	२३	६३	**२,०७३**
५	छात्र	४१	३४४	४४९	१५४	२१	१४	**१,०२३**
	छात्रा	३३	३७४	५२९	१९०	२७	९१	**१,२४४**
	जम्मा	७४	७१८	९७८	३४४	४८	१०५	**२,२६७**
६	छात्र	३२	४९७	६११	२३८	५	२२	**१,४०५**
	छात्रा	३५	४५९	६२१	२१६	५	९४	**१,४३०**
	जम्मा	६७	९५६	१,२३२	४५४	१०	११६	**२,८३५**
७	छात्र	३४	५५७	७२१	१९०	१५	१४	**१,५३१**
	छात्रा	३२	५५४	८७५	२२३	३६	४१	**१,७६१**
	जम्मा	६६	१,१११	१,५९६	४१३	५१	५५	**३,२९२**
८	छात्र	१०	४९५	१५४	१०	१	५	**६७५**
	छात्रा	१	३७६	२२९	२१	१	६६	**६९४**
	जम्मा	११	८७१	३८३	३१	२	७१	**१,३६९**
९	छात्र	२८	९१५	५७२	६२	१३	२६	**१,६१६**
	छात्रा	२०	७४४	५३०	४५	१८	८५	**१,४४२**
	जम्मा	४८	१,६५९	१,१०२	१०७	३१	१११	**३,०५८**
१०	छात्र	२७	४३६	४४५	७१	२७	१२	**१,०१८**
	छात्रा	३३	३७८	३९८	४८	२२	४९	**९२८**
	जम्मा	६०	८१४	८४३	११९	४९	६१	**१,९४६**
कुल पुरुष		**३७९**	**५,८८९**	**५,२८९**	**१,१७७**	**१७४**	**१७०**	**१३,०७८**
कुल महिला		**३२३**	**५,३५४**	**५,४८२**	**१,१६२**	**२४१**	**७७९**	**१३,३४१**
कुल जम्मा		**७०२**	**११,२४३**	**१०,७७१**	**२,३३९**	**४१५**	**९४९**	**२६,४१९**
प्रतिशत		**२.६६**	**४२.५६**	**४०.७७**	**८.८५**	**१.५७**	**३.५९**	**१००.००**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा ५ वर्ष वा सोभन्दा माथि उमेर समूहका कुल २६४१९ जनसंख्यामा १३,०७८ पुरुष र १३,३४१ महिला पढ्न र लेख्न सक्ने अर्थात् साक्षर रहेका छन्। कुल साक्षर जनसंख्याको सबैभन्दा बढी ४२.५६ प्रतिशत अर्थात् ११,२४३ जना कक्षा १ देखि ८ सम्मको शैक्षिक स्तर, ४०.७७ प्रतिशत अर्थात् १०,७७१ जना कक्षा ९ देखि १२ सम्म अध्ययन गरिरहेका छन्। नगरपालिकामा उच्च शिक्षा अध्ययन गरेकाहरूको ८.८५ प्रतिशत अर्थात् २,३३९ जना मात्र रहेका छन्। उच्च अध्ययन गर्ने अवसर नमिलेर वा आर्थिक अवस्था नभएर सो संख्या न्यून रहेको हुनसक्छ। नगरपालिकाको विकासका लागि नगरपालिकाकै दक्ष तथा शिक्षित जनशक्तिको योगदान महत्वपूर्ण हुन्छ। सामान्यतया उच्च अध्ययन गरेकाहरू रोजगारी तथा उचित अवसरको कमीले पलायन हुने गर्दछन्। दिगो विकासको लागि शिक्षित र दक्ष जनशक्ति नगरपालिकामा रहि ज्ञान र सीपको पूर्ण सदुपयोग गर्न पाउने वातावरणको सुनिश्चितता हुनुपर्दछ। तुलनात्मक रूपमा केही मात्रामा भएपनि पुरुषको भन्दा महिलाहरूको संख्या प्राय सबै शैक्षिक तहहरूमा कम रहेको देखिन्छ। किशोरी र महिलाको जनसंख्या धेरै भएको यो नगरपालिकामा शिक्षामा भने उनीहरूको संख्या कम हुनु उचित नभएकोले यसतर्फ सम्बन्धित सबैको ध्यान जानु जरुरी छ। वडागत लैङ्गिक विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

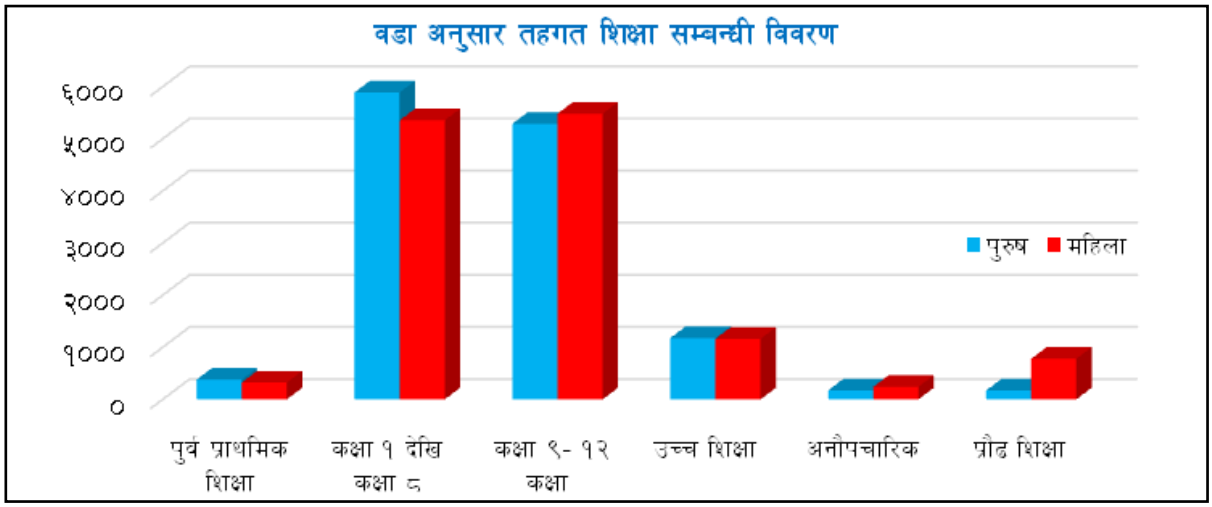

७.१.२४ उमेरसूह अनुसार तहगत शैक्षिक स्तरसम्बन्धी विवरण

उमेरसमूह र लैङ्गिकताका आधारमा हेर्दा नगरपालिकामा १० देखि १४ वर्षका कक्षा १ देखि कक्षा ८ सम्मको शैक्षिक स्तर हासिल गरेकासंख्या सबैभन्दा बढी अर्थात् २,७९६ छ जसमा छात्रको संख्या १,४३४ र छात्राको संख्या १,३६२ रहेको छ। उमेर बढ्दै जाँदा क्रमशः पढाइको स्तर कम हुने वा छोड्ने प्रवृत्ति उच्च रहेको छ। यद्यपि आधारभूत शिक्षामा सबैको पहुँचमा विगतको तुलनामा ठूलो सुधार भएतापनि उच्च शिक्षामा भने अपेक्षाकृत सुधार देखिँदैन। आधारभूत शिक्षामा उपलब्धी प्राप्त भएपश्चात उच्च शिक्षामा लगानी वृद्धि गरी दिगो विकासतर्फ अघि बढ्ने योजना निर्माण गर्नु जरुरी छ। पाको उमेर समूहका प्रौढ र बृद्ध बृद्धाहरूमा शैक्षिक स्तर कम रहनु विगतमा शिक्षाको पहुँचबाट टाढा रहेको जनसंख्या हाल पाको उमेर समूहमा परेकोले हुनसक्छ। बालबालिकाहरूमा भने विद्यालय जाने परिवार संख्या राम्रो रहेको पाइन्छ भने नर्सरीदेखि उच्च तह सम्म सबै उमेर समूहमा पुरुषको संख्या महिलाको भन्दा धेरै रहेको देख्न सकिन्छ। विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका नं. १३९: वडाअनुसार तहगत शिक्षा, लिङ्ग र उमेरसमूह सम्बन्धी विवरण

उमेर समूह	लिङ्ग	शैक्षिक तह						जम्मा संख्या
		पूर्व प्राथमिक शिक्षा	कक्षा १ देखि कक्षा ८	कक्षा ९- १२ कक्षा	उच्च शिक्षा	अनौपचारिक	प्रौढ शिक्षा	
५-९ वर्ष	पुरुष	३४२	१,१३५					**१,४७७**
	महिला	२६०	१,०९०					**१,३५०**
१०-१४ वर्ष	पुरुष	१	१,४३४	१७८		१		**१,६१४**
	महिला	५	१,३६२	२६५				**१,६३२**
१५-१९ वर्ष	पुरुष	२	३७३	१,१६७	३४	१		**१,५७७**
	महिला	१	२६५	१,३९६	६९	३		**१,७३४**
२०-२४ वर्ष	पुरुष		३०५	८३७	२१६	१		**१,३५९**
	महिला		२९३	१,०९९	३७४	२	३	**१,७७१**
२५-२९ वर्ष	पुरुष	१	३०७	६०५	२१९	१	१	**१,१३४**
	महिला	५	३७८	९१६	३२२	७	७	**१,६३५**
३०-३४ वर्ष	पुरुष		३२३	६२०	१८५	२	३	**१,१३३**
	महिला	३	४८८	६९८	१८८	१४	१९	**१,४१०**

उमेर समूह	लिङ्ग	शैक्षिक तह						जम्मा संख्या
		पूर्व प्राथमिक शिक्षा	कक्षा १ देखि कक्षा ८	कक्षा ९- १२ कक्षा	उच्च शिक्षा	अनौपचारिक	प्रौढ शिक्षा	
३५-३९ वर्ष	पुरुष	१	३५१	५२०	१४०	४	२	**१,०१८**
	महिला	२	४८६	४८६	८७	२०	६१	**१,१४२**
४०-४४ वर्ष	पुरुष	१	२९६	३७१	१२७	९	१३	**८१७**
	महिला	५	३२३	२५८	६४	३४	११३	**७९७**
४५-४९ वर्ष	पुरुष		३०७	२८०	९४	८	११	**७००**
	महिला	५	२५०	१६३	२४	५२	११८	**६१२**
५०-५४ वर्ष	पुरुष	३	३११	२७४	६८	२४	२८	**७०८**
	महिला	४	१५८	८९	१३	३२	१५०	**४४६**
५५-५९ वर्ष	पुरुष	८	२६७	१७८	४१	२५	२१	**५४०**
	महिला	११	११०	४५	६	२२	१२७	**३२१**
६०-६४ वर्ष	पुरुष	३	१९६	९८	२१	२२	२४	**३६४**
	महिला	६	६८	४२	८	२३	८०	**२२७**
६५-६९ वर्ष	पुरुष	६	१४७	८०	१८	३२	२३	**३०६**
	महिला	२	३८	१६	२	१८	५७	**१३३**
७०-७४ वर्ष	पुरुष	१	५९	४२	१०	२०	१४	**१४६**
	महिला	५	२१	४	१	८	२१	**६०**
७५ वष(ंमाथि	पुरुष	१०	७८	३९	४	२४	३०	**१८५**
	महिला	९	२४	५	४	६	२३	**७१**
कुल पुरुष		**३७९**	**५,८८९**	**५,२८९**	**१,१७७**	**१७४**	**१७०**	**१३,०७८**
कुल महिला		**३२३**	**५,३५४**	**५,४८२**	**१,१६२**	**२४१**	**७७९**	**१३,३४१**
कुल जम्मा		**७०२**	**११,२४३**	**१०,७७१**	**२,३३९**	**४१५**	**९४९**	**२६,४१९**
प्रतिशत		**२.६६**	**४२.५६**	**४०.७७**	**८.८५**	**१.५७**	**३.५९**	**१००.००**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

७.१.२५ उमेर समूहको आधारमा ५ वर्षदेखि ३५ वर्षसम्म उमेर समूहका जनसंख्यामध्ये हाल विद्यालय वा कलेज गइरहेका जनसंख्याको विवरण

तालिका नं. १४०: उमेर समुहको आधारमा ५ वर्षदेखि ३५ वर्षसम्म उमेर समुहका जनसंख्यामध्ये हाल विद्यालय वा कलेज गइरहेका जनसंख्याको विवरण

वडा नं.	हाल विद्यालय/कलेज गईरहेका		हाल विद्यालय/कलेज नजाने		विवरण उल्लेख नभएका		जम्मा संख्या
	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	
१	९४७	९१०	८५१	१,०७९	२७	३९	**३,८५३**
२	४९०	५२६	४७१	५८५	५	११	**२,०८८**
३	२७५	३००	१९८	२८१	२१	२९	**१,१०४**
४	३२६	३६३	२८१	३७८	१	८	**१,३५७**
५	३८५	४६१	२४५	४०४	४	२	**१,५०१**
६	४९३	५३९	४१९	५२३	१०	१५	**१,९९९**

वडा नं.	हाल विद्यालय/कलेज गईरहेका		हाल विद्यालय/कलेज नजाने		विवरण उल्लेख नभएका		जम्मा संख्या
	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	
७	६२४	७२७	४४८	६४८	१८	२२	**२,४८७**
८	२४९	२५५	२१०	३०५	९	७	**१,०३५**
९	६२८	५८५	६२८	६१०	१८	२५	**२,४९४**
१०	३३९	३४५	३४५	३८९	४	९	**१,४३१**
जम्मा	**४,७५६**	**५,०११**	**४,०९६**	**५,२०२**	**११७**	**१६७**	**१९,३४९**
प्रतिशत	**२४.५८**	**२५.९०**	**२१.१७**	**२६.८९**	**०.६०**	**०.८६**	**१००.००**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

७.१.२६ लिङ्गअनुसार ५ वर्षदेखि ३५ वर्षको उमेर समूहमा हाल स्कुल /कलेज नगएका जनसंख्यामध्ये कहिल्यै स्कुल /कलेज गए/नगएका जनसंख्याको विवरण

नगरपालिकामा रहेका ५ देखि ३५ वर्ष उमेर भित्रका १९,३४९ जनसंख्यामध्ये हाल स्कुल तथा कलेज नजाने ९,२९८ जनालाई के तपाई विगतमा कहिल्यै स्कुल /कलेज जानु भएको छ भन्ने प्रश्नमा ४,५०९ जना विगतमा स्कुल /कलेज गएका र ४,७८९ जना कहिल्यै स्कुल तथा कलेज नगएको पाईयो । अनिवार्य रूपमा विद्यालय/कलेज जानुपर्ने यो उमेर भित्रको जनसंख्या हाल स्कुल /कलेज नगएका र कहिल्यै नजाने जनसंख्याको कारणहरू पहिचान गरी अध्ययन गर्ने उमेर समूहलाई अध्ययनमा प्रोत्साहन गर्ने रणनितिहरू अपनाउनु पर्दछ । वडागत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छः

तालिका नं. १४१: लिङ्गअनुसार ५ वर्षदेखि ३५ वर्षको उमेर समुहमा हाल स्कुल /कलेज नगएका जनसंख्यामध्ये कहिल्यै स्कुल /कलेज नगएका जनसंख्याको विवरण

वडा नं.	विगतमा स्कुल /कलेज गएका					हाल सम्म कहिल्यै पनि स्कुल /कलेज नगएका					जम्मा
	पुरुष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत	जम्मा	पुरुष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत	जम्मा	
१	२२७	११.८	२१६	११.२	४४३	६२४	३२.३	८६३	४४.७	१,४८७	**१,९३०**
२	२२६	२१.४	२७९	२६.४	५०५	२४५	२३.२	३०६	२९.०	५५१	**१,०५६**
३	९२	१९.२	१३७	२८.६	२२९	१०६	२२.१	१४४	३०.१	२५०	**४७९**
४	१४४	२१.९	१९९	३०.२	३४३	१३७	२०.८	१७९	२७.२	३१६	**६५९**
५	१७८	२७.४	२९४	४५.३	४७२	६७	१०.३	११०	१६.९	१७७	**६४९**
६	९४	१०.०	१२५	१३.३	२१९	३२५	३४.५	३९८	४२.३	७२३	**९४२**
७	३२६	२९.७	४७७	४३.५	८०३	१२२	११.१	१७१	१५.६	२९३	**१,०९६**
८	१७३	३३.६	२३५	४५.६	४०८	३७	७.२	७०	१३.६	१०७	**५१५**
९	३५१	२८.४	३५८	२८.९	७०९	२७७	२२.४	२५२	२०.४	५२९	**१,२३८**
१०	१९४	२६.४	१८४	२५.१	३७८	१५१	२०.६	२०५	२७.९	३५६	**७३४**
जम्मा	**२,००५**	**२१.६**	**२,५०४**	**२६.९**	**४,५०९**	**२,०९१**	**२२.५**	**२,६९८**	**२९.०**	**४,७८९**	**९,२९८**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

७.१.२७ विद्यालय/कलेजको प्रकारअनुसार ५ वर्षदेखि ३५ वर्षको उमेर समूहमा हाल विद्यालय वा कलेज गइरहेका जनसंख्याको विवरण

तालिका नं. १४२: विद्यालय/कलेजको प्रकारअनुसार ५ वर्षदेखि ३५ वर्षको उमेर समुहमा हाल विद्यालय वा कलेज गइरहेका जनसंख्याको विवरण

वडा नं.	सामुदायिक/सरकारी		संस्थागत/निजी		अन्य		उल्लेख नगरिएको		जम्मा संख्या
	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	
१	२८८	३३३	६४३	५७२	३	१	१३	४	**१,८५७**
२	३८३	४४३	९३	७४			१४	९	**१,०१६**
३	१५०	१८७	१२०	११२			५	१	**५७५**
४	१४०	१७१	१८५	१९०			१	२	**६८९**
५	१३७	२०८	२४५	२५१			३	२	**८४६**
६	२३९	२७३	२५१	२६१			३	५	**१,०३२**
७	२१२	३५४	४०२	३६६	२		८	७	**१,३५१**
८	१९७	२१४	५२	४०				१	**५०४**
९	५३९	५११	८६	७०			३	४	**१,२१३**
१०	१८४	२०६	१५३	१३८			२	१	**६८४**
जम्मा	**२,४६९**	**२,९००**	**२,२३०**	**२,०७४**	**५**	**१**	**५२**	**३६**	**९,७६७**
प्रतिशत	**२५.२८**	**२९.६९**	**२२.८३**	**२१.२३**	**०.०५**	**०.०१**	**०.५३**	**०.३७**	**१००.००**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

७.१.२८ ५ वर्षदेखि ३५ वर्षको उमेर समूहको हाल विद्यालय वा कलेज गइरहेका जनसंख्याले विद्यालयमा बुझाउने मासिक शुल्कको विवरण

यस पूर्व उल्लेख गरिएको तथ्याङ्कअनुसार नागरिकहरूले गर्ने खर्चका मुख्य शिर्षकहरू मध्ये शिक्षामा गर्ने खर्च प्रमुख मध्ये एक हो । सामान्यतया सामुदायिक विद्यालयहरूमा आकर्षण घटी निजी विद्यालयमा महँगो शुल्क तिरेर आफ्ना बालबालिकाको भविष्यको लागि अभिभावकहरू पढाउन बाध्य हुन्छन् । यसरी अभिभावकहरूले विद्यालयमा मासिकरूपमा बुझाउने शुल्कको आधारमा हेर्दा सबैभन्दा धेरै अर्थात् ३,५६५ जनाले मासिक १०० सम्म खर्च गर्ने गरेको, २,८६७ जनाले मासिक रु. १००१ देखि ५००० सम्म खर्च गर्ने गरेको, १,५२६ जनाले मासिक रु. ५०१ देखि १००० सम्म तिर्ने गरेको देखिन्छ । एकातर्फ समुचित पठनपाठनको सुनिश्चितता नहुँदा साधारण आर्थिक हैसियत भएका परिवारका बालबालिकाहरू सामुदायिक विद्यालयमा नगन्य मात्रामा पैसा खर्च गरिरहेका छन् भने राज्यले ठूलो लगानी गरेपनि प्रतिफल न्युन छ अर्कोतर्फ आधाभन्दा बढी जनसंख्याले शिक्षामा ठूलो लगानी गर्न बाध्य छन् । वास्तवमा संविधानको मर्मअनुसार शिक्षामा गरिएको प्रावधान मुताविक आधारभूत शिक्षामा निशुल्क र सबैको पहूँच पुऱ्याउन सके शिक्षाजस्तो संवेदनशील क्षेत्रमा नागरिकहरू सुरक्षित हुन सक्छन् । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छः

तालिका नं. १४३: ५ वर्षदेखि ३५ वर्षको उमेर समूहको हाल विद्यालय वा कलेज गइरहेका जनसंख्याले विद्यालयमा बुझाउने मासिक शुल्कको विवरण

वडा नं.	मासिक शुल्क रु. १०० सम्म तिर्ने विद्यार्थीको संख्या	मासिक शुल्क शुल्क रु. १०१-२०० तिर्ने विद्यार्थीको संख्या	मासिक शुल्क रु. २०१-५०० तिर्ने विद्यार्थीको संख्या	मासिक शुल्क रु. ५०१-१००० तिर्ने विद्यार्थीको संख्या	मासिक शुल्क रु. १००१-५००० तिर्ने विद्यार्थीको संख्या	मासिक शुल्क रु. ५००१-१०००० तिर्ने विद्यार्थीको संख्या	मासिक शुल्क रु.१०००० भन्दा माथि तिर्ने विद्यार्थीको संख्या	उल्लेख नगरिएको	५ वर्षदेखि ३५ वर्षसम्मका हाल स्कुल /कलेज गइरहेका जम्मा विद्यार्थी संख्या	औषत मासिक शुल्क
१	५५५	३०	११६	४४९	६३७	२५	२८	१७	१,८५७	**१,४२६**
२	७१४	१०	९५	१३४	३७	२	१	२३	१,०१६	**२५८**
३	२१३	९	९७	८१	१६०	६	३	६	५७५	**८६९**
४	१४४	२१	१०६	१५०	२४९	११	५	३	६८९	**१,१८९**
५	२४५	११	९५	१२९	३४४	९	८	५	८४६	**१,०५२**
६	३१५	१५	१४७	११८	४२३	३	३	८	१,०३२	**९२६**
७	३७२	२१	१७२	१५६	५८५	१५	१५	१५	१,३५१	**१,३५६**
८	३३५	१९	४३	३८	६२	१	५	१	५०४	**५३१**
९	४३९	२५४	२०८	१२३	१७४	३	५	७	१,२१३	**६१४**
१०	२३३	३५	५७	१४८	१९६	८	४	३	६८४	**१,१८५**
जम्मा	**३,५६५**	**४२५**	**१,१३६**	**१,५२६**	**२,८६७**	**८३**	**७७**	**८८**	**९,७६७**	**९९६**
प्रतिशत	**३६.५०**	**४.३५**	**११.६३**	**१५.६२**	**२९.३५**	**०.८५**	**०.७९**	**०.९०**	**१००.००**	

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

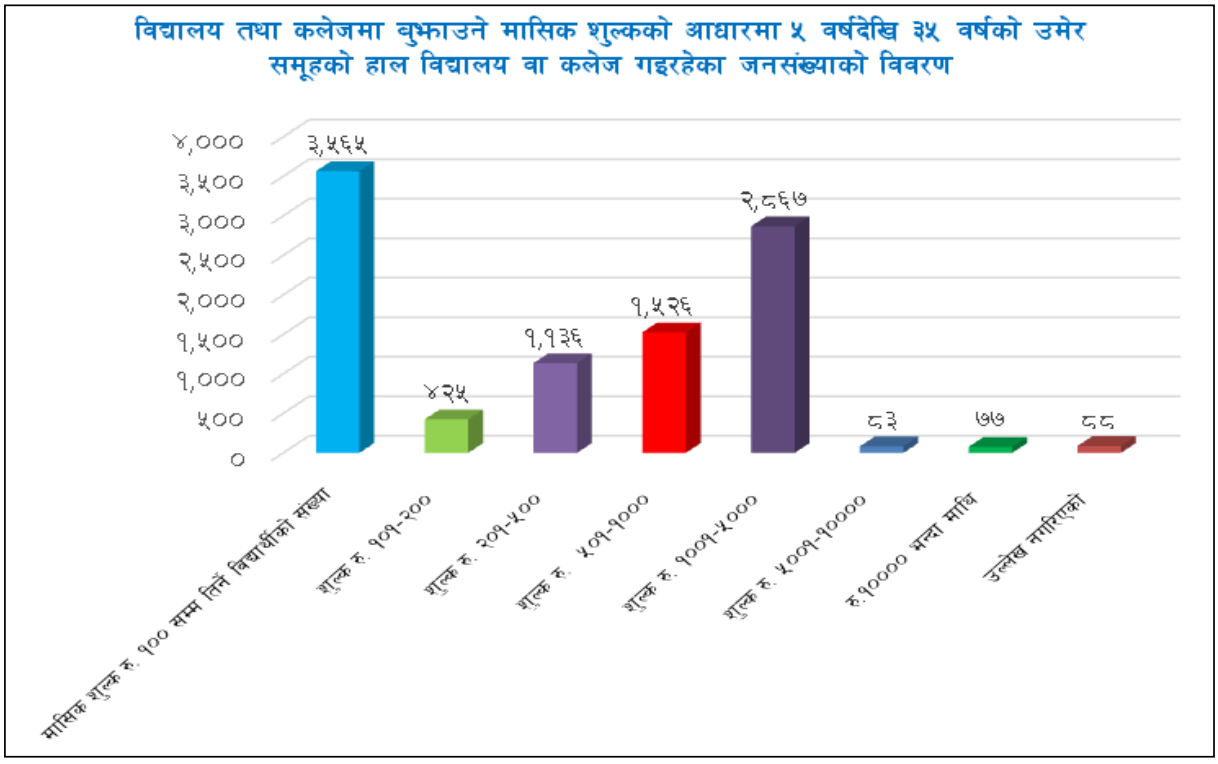

७.१.२९ परिवार, परिवारमा रहेका विद्यार्थी संख्या र शिक्षामा वार्षिक खर्चको विवरण

नगरपालिकामा रहेका कुल ९,७६७ विद्यार्थीहरूमा कुल रु.२००,३५५,३०३।- खर्च भएकोमा औषत प्रति विद्यार्थी बार्षिक रु ३४,९७८।- खर्च भएको देखिन्छ । निम्न आयस्तर भएका परिवारहरूको संख्या उल्लेख्य भएको यस नगरपालिकामा शिक्षामा प्रति विद्यार्थी औषत झण्डै ३००० रूपैँया सम्म खर्च हुनु सामान्य आयस्तर भएका परिवारहरूको लागि असंम्भव जस्तो हो । यस पूर्व रु १०,००० भन्द कम रकममा मासिक रूपमा पुरै परिवार चलाउनु पर्ने परिवारको संख्या ५,२५७ अर्थात् ६०.७५ प्रतिशत रहेको तथ्याङ्क छ साथै वार्षिक आम्दानीले परिवार धान्न नपुग हुने परिवारहरूको संख्यासमेत २,७५० अर्थात् ३१.७८ प्रतिशत रहेकाले शिक्षाजस्तो संवेदनशील र अत्यावश्यक क्षेत्रमा गुणस्तरीय शिक्षाबाट यस्ता परिवारका बालबालिकाहरू बञ्चित हुन सक्ने तथ्याङ्कले देखाउँछ । तसर्थ राज्यद्वारा गुणस्तरीय शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गरिनु पर्ने टड्कारो आवस्यकता छ ।

तालिका नं. १४४: शिक्षामा भएको वार्षिक खर्चको विवरण

वडा नं.	परिवार संख्या	विद्यार्थी भएका परिवार संख्या	जम्मा विद्यार्थी संख्या	शिक्षामा वार्षिक खर्च	विद्यार्थी भएका प्रतिपरिवार औषत वार्षिक खर्च
१	१,६३८	१,०७७	१,८५७	५७,२१२,८००	५३,१२२
२	९६२	५६५	१,०१६	६,३२४,३१०	११,१९३
३	५०६	३४१	५७५	९,६३३,०५०	२८,२४९
४	६५६	४३२	६८९	१२,८८२,९०६	२९,८२२
५	७१२	५१०	८४६	२४,५१६,९८०	४८,०७३
६	९८८	६४४	१,०३२	२२,०८४,३७८	३४,२९३
७	१,१६१	८०७	१,३५१	३५,२१८,०३४	४३,६४१
८	४५९	२९०	५०४	५,७४७,५५०	१९,८१९
९	९४३	६६०	१,२१३	१३,७९८,५८५	२०,९०७
१०	६१६	४०२	६८४	१२,९३६,७१०	३२,१८१
जम्मा	**८,६४१**	**५,७२८**	**९,७६७**	**२००,३५५,३०३**	**३४,९७८**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

७.१.३० ५ वर्षदेखि ३५ वर्षसम्म उमेर समूहका जनसंख्या हाल विद्यालय/कलेज नजानुका कारणका तथा लिङ्गको आधारमा वडागत विवरण

नगरपालिकामा ५ वर्षदेखि ३५ वर्षसम्मको कुल १९,३४९ जनसंख्यामध्ये हाल ९,२९८ जना विद्यालय/कलेज गईरहेका छैनन् । यसमध्ये ४,०९६ जना पुरुष र ५,२०२ जना महिला रहेका छन् । विद्यालय/कलेज नजानुको कारणमा सबैभन्दा बढी ३,४५६ अर्थात् ३७.१७ प्रतिशतले विवाहका कारणले, २,०६७ अर्थात् २२.२३ प्रतिशतले घरको काममा सहयोग गर्नु परेकाले र तेस्रोमा १,६७३ अर्थात् १७.९९ प्रतिशतले चाहे जति पढिसकेकाले भन्ने जवाफ दिएका छन् । त्यसैगरी ८.९४ प्रतिशतले धेरै महङ्गो भएर भन्ने जवाफ दिएका छन भने ४.१२ प्रतिशतले माथिल्लो तहको शिक्षण संस्थाको पहुँच नभएर भन्ने जवाफ दिएका छन् । यस्तै आफ्नै जागिरको कारण, इच्छा नभएर र अन्यसमेत कारणले विद्यालय तथा कलेज नजाने जनसंख्या रहेका छन् । जे सुकै कारणले भएपनि उचित शिक्षाबाट बञ्चित हुनु राम्रो होइन तसर्थ शिक्षालाई प्राथमिकता दिने र युवाहरूलाई शिक्षातर्फ उत्साहित गर्न रोजगारमूलक र जीवनोपयोगी शिक्षा, व्यवसायिक, शिक्षा तथा सीपमूलक शिक्षाको व्यवस्था गर्नु आवश्यक हुन्छ ।

लैङ्गिक हिसाबले गर्दा विवाहका कारण शिक्षाबाट बञ्चित हुने पुरुषको तुलनामा महिलाको संख्या अत्यधिक अर्थात् ५८८ पुरुष विवाहको कारण शिक्षाबाट बञ्चित हुँदा २,८६८ महिलाहरू विवाह पश्चात शिक्षामा बञ्चित रहेको देखिन्छ। विवाह पश्चात नेपाली सामाजिक परिपाटीमा महिलाहरू घरायसी धन्दा र बालबच्चा जन्माउने र हुर्काउने कार्यमा लाग्ने साथै विवाह भएर जाने घरबाट शिक्षामा प्रोत्साहन नगर्नेजस्ता कारणले उनीहरू शिक्षाबाट टाढिएका हुनसक्छन्। यसतर्फ सामाजिक जागरण र महिला हक अधिकारको क्षेत्रमा काम गर्ने सम्बन्धित सबैले ध्यान पुऱ्याउनु जरुरी छ। वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. १४५: ५ वर्षदेखि ३५ वर्षसम्म उमेर समूहका जनसंख्या हाल विद्यालय/कलेज नजानुका कारणहरूकको आधारमा जनसंख्याको विवरण

लिङ्ग	वडा नं.	माथिल्लो तहको शिक्षण संस्थाको पहुँच नभएर	धेरै महङ्गो भएर	धेरै टाढा भएर	घरमा काम सघाउनु परेकोले	बा/आमा इच्छुक नभएर	चाहेजति पढिसकेकोले	विवाहका कारण	काम शुरु गरेको/जागिर पाएर	विद्यालयले भर्ना लिन अस्वीकार गरेर	*अन्य	जम्मा
१	पुरुष	२९	६	८	१०७	५	२५८	१८०	२२५	१६	१७	**८५१**
	महिला	२९	६	२१	१२५	७	१८५	६२१	५६	८	२१	**१,०७९**
	जम्मा	५८	१२	२९	२३२	१२	४४३	८०१	२८१	२४	३८	**१,९३०**
२	पुरुष	१४	३	५	२२१	५	१३०	७७	६	५	५	**४७१**
	महिला	१७	४	५	१५८	६	११२	२५६	६	८	१३	**५८५**
	जम्मा	३१	७	१०	३७९	११	२४२	३३३	१२	१३	१८	**१,०५६**
३	पुरुष	५	६	१	६८	१	५८	४८	८	१	२	**१९८**
	महिला	१३	५	३	५८	५	४१	१४७		३	६	**२८१**
	जम्मा	१८	११	४	१२६	६	९९	१९५	८	४	८	**४७९**
४	पुरुष	३	७	१	७९	१	८३	३०	४९		२८	**२८१**
	महिला	५	४	२	४५	४	८५	२०६	१०		१७	**३७८**
	जम्मा	८	११	३	१२४	५	१६८	२३६	५९		४५	**६५९**
५	पुरुष	७	११		२८		३६	१६	११६		३१	**२४५**
	महिला	५	३	१	३२	४	१८	२८४	३५		२२	**४०४**
	जम्मा	१२	१४	१	६०	४	५४	३००	१५१		५३	**६४९**
६	पुरुष	८९	१८	१२	७७	९	९३	२९	५६	२५	११	**४१९**
	महिला	८५	७	४	७२	९	५९	२१९	१९	३६	१३	**५२३**
	जम्मा	१७४	२५	१६	१४९	१८	१५२	२४८	७५	६१	२४	**९४२**
७	पुरुष	२०	८	१	६२	६	१८८	२४	१०५		३४	**४४८**
	महिला	२५	५	६	४६	८	१८४	३१३	२३		३८	**६४८**
	जम्मा	४५	१३	७	१०८	१४	३७२	३३७	१२८		७२	**१,०९६**
८	पुरुष		६	२	९५	२	२६	३२	८	२	३७	**२१०**
	महिला		३	१	११७	४	१२	१३४	४	१	२९	**३०५**
	जम्मा		९	३	२१२	६	३८	१६६	१२	३	६६	**५१५**

लिङ्ग	वडा नं.	माथिल्लो तहको शिक्षण संस्थाको पहुँच नभएर	धेरै महङ्गो भएर	धेरै टाढा भएर	घरमा काम सधाउनु परेकोले	बा/आमा इच्छुक नभएर	चाहेजति पढिसकेकोले	विवाहका कारण	काम शुरु गरेको/जागिर पाएर	विद्यालयले भर्ना लिन अस्वीकार गरेर	*अन्य	जम्मा
९	पुरुष	१	१५	५३	३४५	५	१५	१२८	३७	२	२७	**६२८**
	महिला	८	१०	१७	७७	१	५	४६८	१४	१	९	**६१०**
	जम्मा	९	२५	७०	४२२	६	२०	५९६	५१	३	३६	**१,२३८**
१०	पुरुष	१८	४	१५	१७०	४	६४	२४	४१	१	४	**३४५**
	महिला	१०	५	८	८५	१२	२१	२२०	१३	७	८	**३८९**
	जम्मा	२८	९	२३	२५५	१६	८५	२४४	५४	८	१२	**७३४**
जम्मा पुरुष		**१८६**	**८४**	**९८**	**१,२५२**	**३८**	**९५१**	**५८८**	**६५१**	**५२**	**१९६**	**४,०९६**
जम्मा महिला		**१९७**	**५२**	**६८**	**८१५**	**६०**	**७२२**	**२,८६८**	**१८०**	**६४**	**१७६**	**५,२०२**
कुल जम्मा		**३८३**	**१३६**	**१६६**	**२,०६७**	**९८**	**१,६७३**	**३,४५६**	**८३१**	**११६**	**३७२**	**९,२९८**
प्रतिशत		**४.१२**	**१.४६**	**१.७९**	**२२.२३**	**१.०५**	**१७.९९**	**३७.१७**	**८.९४**	**१.२५**	**४.००**	**१००.००**

***माथि उल्लेखित कारणबाहेक अन्य कारणजस्तो अपांगता, अज्ञानता, रुची नभएर आदि ।**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

७.१.३१ विशेष सीप वा दक्षता भएको जनसंख्याको वडागत विवरण

१० वर्ष वा सोभन्दा माथिका उमेरसमुहको जनसंख्यालाई तपाईमा विशेष सीप वा दक्षता के छ भनि सोधिएको प्रश्नमा नगरपालिकामा ६,८३८ जनाको विशेष सीप वा दक्षता भएको जवाफ दिएका छन् । जुन नगरपालिकाको १० वर्ष वा सोभन्दा माथिका उमेरसमुहको कुल जनसंख्याको २१.५४ प्रतिशत हो । यीमध्ये सबैभन्दा बढी १,४२८ जनामा शिक्षण सिकाईसम्बन्धी सीप वा दक्षता भएको देखिन्छ भने दोस्रोमा कृषि, पशुपालन, माछापालन र मौरीपालन सम्बन्धी सीप हासिल गरेको जनसंख्या २,०९३ जना रहेका छन् । त्यसैगरी तेस्रोमा सिकर्मी तथा डकर्मी सम्बन्धी ५३९ जना रहेका छन् । नगरमा ६५१ जनामा अन्य कुनै न कुनै सीप भएको र १४ जना उल्लेख नभएको अर्थात् कुनै सीप भएको भन्ने कुरा अष्पस्ट देखिन्छ । यी बाहेक फर्निचर बानउने, सावरी चलाउने, रेडियो, टेलिभिजन, मोबाईल, तथा अन्य ईलेक्ट्रिक बस्तुको मर्मत, जुत्ता, चप्पल बनाउने, छपाइसम्बन्धी, प्लम्बिङसम्बन्धी, साहित्य श्रृजना तथा इन्जिनियरिङ सम्बच्धी डिजाइन गर्नेको संख्या न्युन रहेको छ । समग्रमा हेर्दा कुनैपनि प्रकारको सीप वा दक्षता हुनु आफैमा राम्रो भएतापनि नगरपालिकामा आधुनिक समाजमा आवश्यक पर्ने खालका विशेष सीपहरू तथा विश्वविद्यालयबाट प्राज्ञिक सर्टिफिकेट (प्रमाणपत्र) लिएर तयार भएको दक्ष जनशक्ति जस्तै डाक्टर, इन्जिनियर, मेकानिक्स वा विषयगत विशेषज्ञहरूको संख्या अत्यन्त न्यून देखिन्छ । दक्ष जनशक्तिको आयस्तर उच्च हुने हुनाले विकास निर्माणमा सहयोग पुग्नुका साथै उक्त जनशक्तिको जीवनयापन गुणस्तरीय हुन्छ । यस प्रकारको जनशक्तिले नगरपालिकाको समग्र दिगो विकासमा प्रत्यक्ष भूमिका खेल्दछ । नगरपालिकामा ७७.५४ प्रतिशत जनसंख्या अदक्ष वा अर्धदक्ष हुनाले नगरपालिकाको दिगो विकासमा ठूलो प्रयास गर्नुपर्ने देखिन्छ । साथै मानव संसाधन विकासलाई उच्च प्राथमिकतामा राख्नुपर्ने देखिन्छ । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छः

तालिका नं. १४६: वडागतरूपमा विशेष सीप वा दक्षता भएको जनसंख्याको विवरण

सिपको विवरण	वडा नं.										जम्मा	
	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	संख्या	प्रतिशत
विशेष सीप वा क्षमता नभएको	५,०९४	२,९७८	१,६५१	१,६३९	१,४६७	२,९९०	३,०४१	१,४६५	३,०४०	१,५४०	**२४,९०५**	**७८.४६**
शिक्षण शिकाईसम्बन्धी	१८३	९९	५८	२६७	२९१	९५	१५४	२३	११३	१४५	**१,४२८**	**४.५०**
श्रव्यदृष्य तथा फोटोग्राफी सम्बन्धी	२	१		१	२	२	१	१	३		**१३**	**०.०४**
हस्तकला/ चित्रकलासम्बन्धी	२		२	९	२४	३	६	५६	१	१	**१०४**	**०.३३**
गीत, संगीत, नाटक तथा कलाकारिता	२		१	६	१५	१	११	१		१	**३८**	**०.१२**
मूर्तिकला, प्रस्तरकला, काष्ठकला	२		४	२	३		४	१			**१६**	**०.०५**
सिकर्मी, डकर्मीसम्बन्धी	९८	५२	२३	४२	३८	३८	८२	४४	८०	४२	**५३९**	**१.७०**
प्लम्बिङसम्बन्धी	४	१	२	२	५		२	५	२	२	**२५**	**०.०८**
मानव स्वास्थ्यसँग सम्बन्धी	१८	५	१४	१४	१०	१४	३३	५	१२	१२	**१३७**	**०.४३**
पशु चिकित्सा तथा पशु स्वास्थ्य सम्बन्धी	४	४	६	५	४	४	४	२	४	१५	**५२**	**०.१६**
बिजुली जडानसम्बन्धी	५	११	४	१३	२२	५	५	१४	६	३	**८८**	**०.२८**
होटल तथा रेष्टुरेन्टसम्बन्धी	२६	२	४	३	४८	१६	५८	१	९	२३	**१९०**	**०.६०**
कृर्षि, पशुपालन, माछापालन, मौरी पालनसम्बन्धी	२८८	४५९	४०	६४	१२६	३१	७५	८	५४०	४६२	**२,०९३**	**६.५९**
छपाईसम्बन्धी	१	२		१		१	६				**११**	**०.०३**
सवारी चालकसम्बन्धी	७१	२३	२६	१९	३५	३६	३३	१२	९१	२७	**३७३**	**१.१८**
यान्त्रिक (मेकानिक्स) सम्बन्धी	१९	५	३	१	९	८	१३	१	४	१२	**७५**	**०.२४**
फर्निचर बनाउने सम्बन्धी	१५	३		३	३	१	५	४	१	१	**३६**	**०.११**
जुत्ता चप्पल बनाउने	२		१				८				**११**	**०.०३**
पोशाक बनाउने/सिउने	३७	१७	१४	६३	११३	२२	४१	२४	२४	१३	**३६८**	**१.१६**

सिपको विवरण	वडा नं.										जम्मा	
	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	संख्या	प्रतिशत
गरगहना बनाउने/मर्मत गर्ने	१७	१	१०	३	३		२		४	२	**४२**	**०.१३**
केश सजावट/श्रृंगारसम्बन्धी	२१	४	१	११	२६	५	१९	२	४	५	**९८**	**०.३१**
आत्म सुरक्षा सम्बन्ध/शारीरिक सुसंगठन	१३	५	३	१०	१०		१		७	७	**५६**	**०.१८**
जमिनको सर्भेक्षणसम्बन्धी	१	१	५	२	१	१			२		**१३**	**०.०४**
कम्प्युटर विज्ञानसम्बन्धी	१०	१	४	६३	४२	५१	७६	३५	४	१७	**३०३**	**०.९५**
इन्जिनियरिङ डिजाईनसम्बन्धी	१		१	६	४			१	३	१	**१७**	**०.०५**
रेडियो, टेलिभिजन, मोबाईल, तथा अन्य ईलेक्ट्रिक बस्तुको मर्मत	१३	२	१	३	५	३	८	१	२	३	**४१**	**०.१३**
साहित्य श्रृजनासम्बन्धी	१			१	१		२			१	**६**	**०.०२**
*अन्य	२४	१३	४२	७५	११०	२०	२५३	८५	१३	१६	**६५१**	**२.०५**
उल्लेख नगरिएको	६			३	२					३	**१४**	**०.०४**
जम्मा	**५,९८०**	**३,६८९**	**१,९२०**	**२,३३१**	**२,४१९**	**३,३४७**	**३,९४३**	**१,७९१**	**३,९६९**	**२,३५४**	**३१,७४३**	**१००.००**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

७.२ स्वास्थ्य

नेपालको संविधानले प्रत्येक नेपाली नागरिकलाई राज्यबाट प्राप्त हुने आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निशूल्क प्राप्त गर्ने तथा स्वास्थ्य सेवामा सबैको समान पहुँच रहने कुरालाई मौलिक हकको रूपमै प्रत्याभूत गरेको छ । राजनीतिक रूपमा १० वटा वडाहरूमा विभाजित यस नगरपालिकाका धेरैजसो जनताले आवश्यकताअनुसार स्वास्थ्य सुविधा लिन सकेका छैनन् । नगरका केन्द्र क्षेत्रका जनताहरूको पहुँच सहज देखिएता पनि बाँकी जनताको पहुँच केवल स्वास्थ्य चौकीसम्म रहेको छ जहाँ सबै स्वास्थ्य समस्याको समाधान संभव छैन । हेल्थपोष्टहरूमा पर्याप्त स्वास्थ्यकर्मी, स्वास्थ्य उपकरण, सामग्री र औषधीको उपलब्धता नहुँदा समस्या झेल्नुपर्ने बाध्यता छ ।

नगरपालिकामा विभिन्न वडाहरूमा स्वास्थ्य चौकी रहेका छन् तर आवश्यक भौतिक पूर्वाधार तथा दरबन्दीअनुसार स्वास्थ्यकर्मीहरू छैनन्। तथापि ग्रामीणस्तरमा उपचारात्मक स्वास्थ्य स्थिति कमजोर रहेको छ । यस नगरपालिकामा रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरूको विवरण निम्नअनुसार छ :

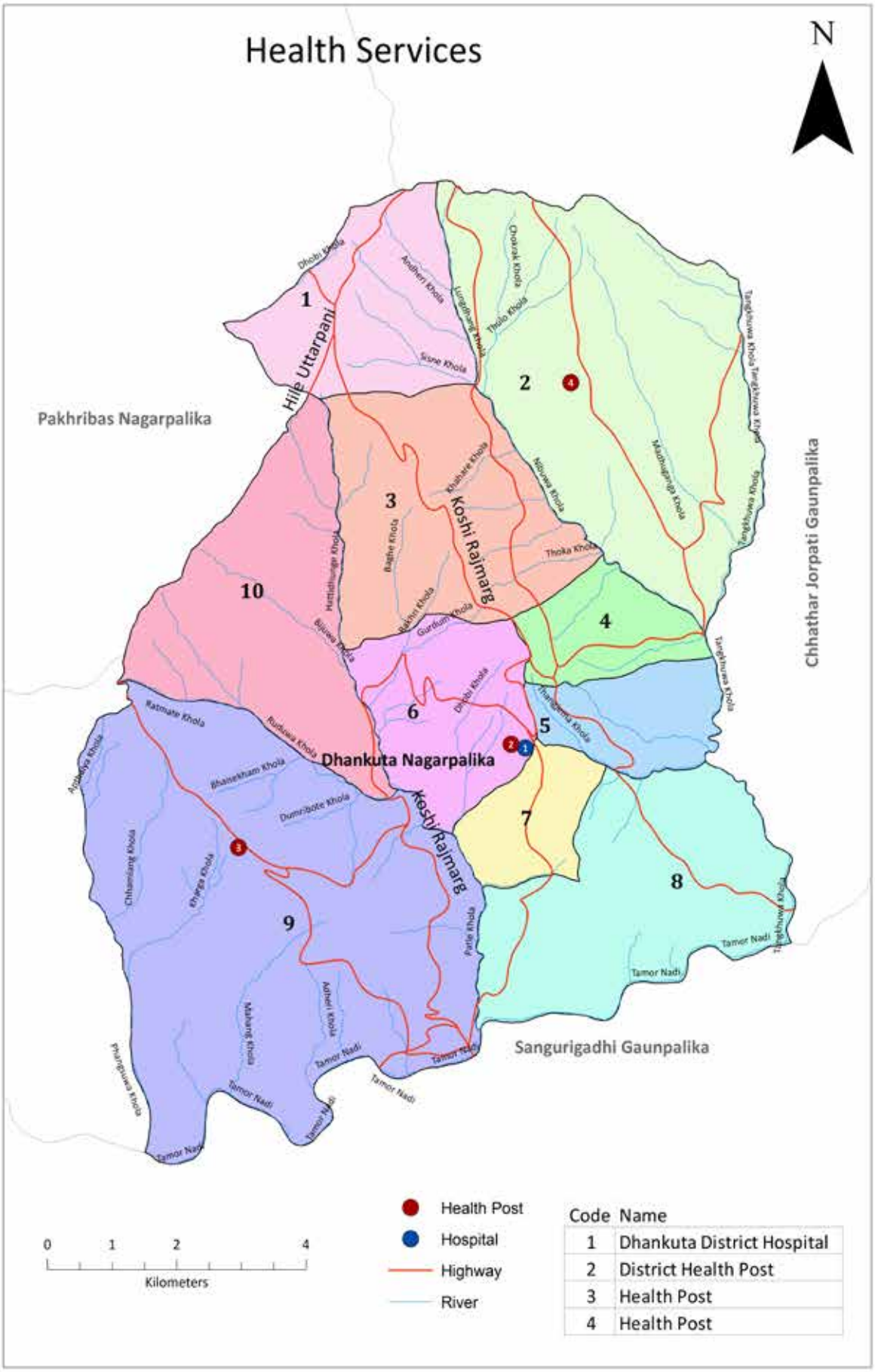

नक्सा स्रोतः धनकुटा नगरपालिका, तथ्याङ्क स्रोतः जि पि एस (GPS) तस्विर सङ्कलन,२०७५

तालिका नं. १४७: स्वास्थ्य संस्थाहरूको विवरण

क्र.सं.	स्वास्थ्य सेवा	संख्या	बेड संख्या
१	जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय	१	
२	सरकारी अस्पताल	१	२७
३	प्रसुती गृह	१	
४	वाल अस्पताल	–	
५	आयुर्बेद अस्पताल	१	
६	प्राकृतिक चिकित्सा	–	
७	स्वास्थ्य चौकी	२	
८	उप-स्वास्थ्य चौकी	–	
९	प्राथमिक स्वास्थ्य स्याहार केन्द्र	२	
१०	निजी अस्पताल	४	
११	फार्मेसी	१	
१२	चिकित्सक संख्या	८	
१३	चिकित्सक अनुपात	१:२१०५६	
१४	क्लिनिक	३	
१५	बर्थिङ सेन्टर:	२	
१६	पोलि क्लिनिक	१	
१७	स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी गराउने प्रतिशत	१५.७	
१८	दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट सुत्केरी गराउने प्रतिशत	१४	
१९	सुडेनीबाट सुत्केरी गराउने प्रतिशत:	–	
२०	भिसीटी केन्द्र संख्या: जतअ	–	
२१	महिला स्वयंम सेविका संख्या:	४५	
२२	टि.बी. उपचार केन्द्र:	१	
२३	परिवार नियोजन का ५ विधि र ३ विधिको सेवा उपलब्ध स्वास्थ्य संस्था संख्या:	५	
२४	बि.ओ.सी.(आधारभूत)	३	
२५	सि.ई.ओ.सी.(अपरेसन सेवा) उपलब्ध स्वास्थ्य संस्था	१	
२६	गर्भवती जाँच पहिलो पटकको प्रतिशत: ५८.३ प्रतिशत		
२७	गर्भवती जाँच चौथो पटक सम्मको प्रतिशत: ४१		
२८	सुत्केरी पश्चात जाँच गराउन आउने प्रतिशत: ७.६		
२९	औषत आयु: .. ७२..... वर्ष महिला ..... वर्ष पुरुष..... वर्ष		

स्रोत: जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय, धनकुटा २०७५

स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयको सर्भेक्षणअनुसार करिब आधाजति जनसंख्याले गैरसरकारी तथा निजी क्षेत्रबाट स्वास्थ्य सेवा लिएको देखिन्छ। आर्थिक स्थिति मजबुत भएका तथा पहूँचवाला व्यक्तिहरू मात्रले यस किसिमको सेवा उपभोग गर्न सफल भएको पाइन्छ।

यस क्षेत्रमा आपतकालीन प्रसुती सेवा (Emergency Obstetric Care) को कमीको कारणले गर्दा उत्पन्न हुने परिस्थिति नै मातृमृत्यदर (Maternal Mortality) को सबैभन्दा प्रमुख कारण बनेको छ। समस्याको पहिचान गर्ने सन्दर्भमा ज्ञानको कमी, लक्षणहरूको (Symptoms) गम्भीरता सम्बन्धी बुझाइमा कमी, औषधी उपचार

प्रणाली (Medical System) माथिको विश्वासमा कमी, स्वास्थ्य सेवाका लागि यात्रा गरिरहनुपर्ने दुरीसम्बन्धी कुराहरू, सेवाको लागत, परम्परागत विश्वास, गरिबी न्यून गर्ने सामाजिक, आर्थिक अवस्थाजस्ता विविध प्रकारका तत्वहरूको कारणले गर्दा आपतकालीन सेवामा कमी आउने गरेको देखिएको छ। नगरपालिकामा रहेको सामुदायिक अस्पतालमा विशेषज्ञ चिकित्सकहरूको (Medical Officers) संख्यामा कमी रहेको छ। दरबन्दीअनुसार डाक्टर लगायत स्वास्थ्यकर्मीहरू उपलब्ध हुन सकेको छैन ।

नगरपालिकाको विभिन्न वडाहरूमा स्वास्थ्य चौकी रहेको देखिन्छ। स्वास्थ्य संस्थाहरूमा औषधीको कमी मुख्य समस्याको रूपमा रहेको देखिन्छ । दुर्गम वडाहरूमा बस्ने परिवारहरूले स्वास्थ्य सेवाका लागि धेरै समय खर्चिनु पर्ने बाध्यता छ भने वर्षातको समयमा अझ कठिनाई झेल्नु पर्ने अवस्था छ।

७.२.१ नगरपालिकामा देखा परेका १० प्रमुख रोगहरूको विवरण

तालिका नं. १४८: रोगहरूको विवरण

क्र.सं.	प्रमुख रोगहरू	रोगीको संख्या	प्रतिशत	ओ.पि.डि.मा आउने विरामी संख्या
१	URTI			३४०२८
२	PUO			
३	Dental cassies			
४	ARI/LRTI			
५	APD			
६	Typhoid (Entencfever)			
७	Torsiltis			
८	Peridorter disese			
९	Oral Ulcer			

स्रोत: जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय, धनकुटा २०७५

७.२.२ परिवार नियोजनसम्बन्धी विवरण

परिवार नियोजनबाट हुने फाइदाका बारेमा विभिन्न संघ संस्थाहरूबाट गरिएको अध्ययन अनुसन्धानबाट आमा, बच्चा र नवजात शिशुको स्वास्थ्य सुधार गर्न उल्लेखनिय भूमिका खेल्ने कुरा प्रमाणित भएको छ । साथै यसले लैङ्गिक समानता, महिलाको शिक्षा र वृति विकास गर्नको लागि सहयोग पुऱ्याउँछ । त्यस कारण गुणस्तरीय परिवार नियोजन सेवा प्रदान गर्ने उद्देश्यले सन् १९९१ देखि प्रजनन स्वास्थ्य कार्यक्रम र परिवार नियोजन कार्यक्रमलाई विस्तार गरी अस्पताल, प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, स्वास्थ्य चौकी, गाउँघर क्लिनिक र घुम्ती शिविरहरू महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाद्धारा सेवा पुऱ्याउँदै आएको छ । परिवार नियोजनसम्बन्धी अस्थायी विधिहरू प्रयोगकर्ताको संख्या तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. १४९: परिवार नियोजनसम्बन्धी विवरण

विवरण		आ.व. २०७१/०७२	आ.व. २०७२/०७३	आ.व. २०७३/०७४
नयाँ प्रयोगकर्ता संख्या	पिल्स	७८	७५	४२
	डिपो	३५३	४०५	२९१
	आई.यु.सी.डी.	२५	१२	९
	ईम्प्लान्ट	७८	७०	३३

हाल प्रयोग गरिरहेकाहरूको संख्या	पिल्स	३५३	३८	३२६
	डिपो	२५	३३२	३९७४
	आई.यु.सी.डी.		१८४	२२३६
	ईम्प्लान्ट		२३१	२९४८
बन्ध्याकरण गराउनेको संख्या				
कण्डम वितरण संख्या		२८,८५०	२१६०	२४२५०

स्रोतः जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय, धनकुटा २०७५

७.२.३ महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरू

सन् १९९० देखि जनसंख्याको आधारमा महिला स्वास्थ्य स्वयंसेवीकाहरू छनौट गर्ने प्रावधानअनुसार यस धनकुटा नगरपालिकामा कुल ४५ जना कार्यरत रहेका छन् । नेपाल सरकारको राष्ट्रिय स्वास्थ्य नीतिअनुसार सन् २००० को प्रारम्भमा नै छनौट भएका महिला स्वास्थ्य स्वंयसेविकाहरूले नगरपालिका तथा गाउँपालिका स्वास्थ्य चौकीहरूमा उपचारात्मक, प्रबर्द्धनात्मक तथा प्रतिकारात्मक स्वास्थ्य सेवामा उल्लेखनीय काम गर्दै आएका छन्। यस नगरपालिकामा २०७४ साल सम्ममा ४५ जना महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरू रहेका छन् ।

७.२.४ गाउँघर क्लिनिक र नियमित खोप

खोप तथा मासिक क्लिनिकहरू सञ्चालन गर्नको लागि हरेक नगरपालिकाले विभिन्न स्थानहरूको पहिचान गर्दछ। नगरपालिकाको विभिन्न स्थानमा गाउँघर क्लिनिक कार्यक्रम संचालन भएको पाइएको छ । यी स्थानहरूमा आश्विन महिनाबाहेक क्लिनिकहरूलाई नियमित रूपमा सञ्चालन गरिएको देखिन्छ । यद्यपि तिनीहरूलाई खटाइएको कर्मचारीहरूको नियमित उपस्थिति भने कम पाइएको छ भने औषधीको आपूर्ति पनि उपलब्ध छैन। शारीरिक वृद्धिको लेखाजोखाजस्ता अन्य सेवाहरू स्वास्थ्य चौकीको तहमा मात्र उपलब्ध गराइन्छ। नगरपालिकामा नियमित खोप कार्यक्रम नियमित रूपमा नै चालु रहेको छ तथा यसले ढाक्ने लक्षित वर्ग पनि बढ्दो क्रममा पाइएको छ। ११ किसिमका विभिन्न प्राणघातक रोगहरूबाट बचाउनका लागि बच्चा जन्मेको १५ महिनभित्र ११ वटा खोप पुरा लगाइसक्नु पर्दछ। यस नगरपालिकामा हाल ७ वटा गाउँघर क्लिनिक रहेका छन् ।

७.२.५ सुरक्षित मातृत्वको अवस्थाको विवरण

बालबालिकालाई गर्भमा रहँदादेखि र जन्मेपछि स्याहार तथा रेखदेख गर्न सकिएन भने उनीहरू विभिन्न रोगबाट संक्रमित हुने जोखिम हुन्छ। गर्भमा रहँदा मूलतः आमाको उमेर, पोषण, आराम, मादक तथा सुर्तिजन्य पदार्थको सेवन लगायतका पक्षहरूले बालबालिकाको स्वास्थ्य निर्धारण गर्दछ। बालबालिका स्वस्थ जन्मनका लागि गर्भवती महिलाले कम्तीमा पनि चारपटक नियमित स्वास्थ्य जाँच गराउनु पर्दछ र आवश्यक खोप (टि.टि) तथा आइरन, अर्वेन्डाजोल, क्याल्सियम चक्कीहरू नियमित सेवन गर्नु पर्दछ। कम उमेरमै गर्भवती हुँदा आमा र शिशु दुवैको स्वास्थ्यमा हानि नोक्सानी पुग्ने भएकाले सरकारले कानूनी रूपमा विवाह गर्ने न्यूनतम उमेर २० वर्ष तोकिएको छ। तर १७ प्रतिशत किशोरीहरू (१५ देखि १९ वर्ष उमेरका) गर्भवती भएका वा आमा भइसकेका हुन्छन् (नेपाल जनसांख्यिक तथा स्वास्थ्य सर्वेक्षण-२०११)।

सरकारले स्वास्थ्य सेवा विभागमार्फत सुरक्षित मातृत्व तथा नव शिशु स्वास्थ्यका लागि समुदायमा आधारित कार्यक्रम सञ्चालन गरिरहेको छ। यसले आमा र बालबालिकाको मृत्युदर घटाउन धेरै मद्दत पुऱ्याएको छ। तर पनि उक्त सेवाहरू कार्यक्रम केन्द्रित भएका कारण सबै लक्षित वर्गमा अझै पुग्न सकेको देखिँदैन। ग्रामीण

भेगहरूमा समयमा नै गर्भवती महिला स्वास्थ्य चौकी नपुग्दा र स्वास्थ्यकर्मी पर्याप्त नहुँदा कति शिशुहरू को मृत्यु हुने गरेको कुरा हामी सामु छ । धनकुटा नगरापालिका सुरक्षित मातृत्वसम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. १५०: सुरक्षित मातृत्वको विवरण

विवरण	आ.व. २०७१/०७२	आ.व. २०७२/०७३	आ.व. २०७३/०७४
पहिलो पटक गर्भवति जाँच सेवा लिनेको संख्या	६०६	८५७	९२५
प्रोटोकलअनुसार पहिलो पटक गर्भवति जाँच सेवा लिनेको संख्या	५४३	५९३	४९२
प्रोटोकलअनुसार ४ पटक गर्भवति जाँच सेवा लिनेको संख्या	५४०	४६६	४९२
दक्ष प्रसुतिकर्मी (डाक्टर, नर्स, तालिम प्राप्त अ.न.मि.) बाट प्रसुति गराउने संख्या	२९९	३३०	२७२
स्वास्थ्य संस्थामा प्रसुति भएको संख्या			
स्वास्थ्य संस्थामा प्रसुति भएका जातजातिअनुसारको संख्या			
प्रोटोकलअनुसार ३ पटक सुत्केरी जाँच गरेको संख्या	३४४	११९	
सुरक्षित गर्भपतन सेवा	११८	१२१	१७४

स्रोतः जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय, धनकुटा २०७५

७.२.६ १५ देखि ४९ वर्षका विवाहित महिलाहरूबाट अन्तिम १२ महिनामा जन्माएका जीवित शिशुहरूको विवरण

नगरपालिकामा रहेका ७,५२८ जना १५ देखि ४९ वर्ष भित्रका विवाहित महिलाहरूको विभिन्न उमेरसमूह अनुसार लिइएको तथ्याङ्कअनुसार अन्तिम १२ महिनामा १ वटा जीवित शिशुलाई जन्मदिने महिलाहरूको संख्या सबैभन्दा धेरै १२० जना रहेका छन् । उमेर समुहको आधारमा सबैभन्दा बढी २० देखि २४ वर्षको उमेर समुहका महिलाहरूले शिशुलाई जन्म दिएको देखिन्छ । यो तथ्याङ्कबाट क्रमशः नगरपालिकाको परिवारको औषत आकारमा अर्थात् महिलाको खुद प्रजनन् दर घट्दै गइरहेको पाइन्छ । परिवार नियोजन कार्यक्रमको प्रभावकारीता, प्रजनन् स्वास्थमा आएको चेतना र शिक्षाको सामाजिक र पारिवारिक जागरणमा परेको सकारात्मक प्रभावका कारण परिवारको आकार घट्ने क्रममा रहेको पाइन्छ । यस तथ्याङ्कको अर्को पक्ष भनेको सन्तान नै नभएका महिलाहरूको जनसंख्या हो । उदाहरणका लागि ४५ वर्षदेखि ४९ वर्षको उमेर पुगिसक्दा एक जीवित सन्तानसमेत नजन्माएका महिलाको संख्या ९४४ रहेको छ भने १५-४९ वर्ष सम्म शिशु नजन्माउने महिलाको संख्या ७,३९८ जना रहेका छन् । मुख्यतया महिलाको प्रजनन् स्वास्थमा भएको जटिलता, प्रजनन् स्वास्थ्यबारेको चेतनाको कमी, औषधोपचारमा पहुँचको कमी, पोषणको कमी, चुरोट तथा नशालु पदार्थको प्रयोग र वंशाणुगत कारण आदिले महिलामा बाँझोपन आउन सक्ने तथ्यलाई मनन् गरी त्यसतर्फ उचित कदम चाल्नु पर्ने देखिन्छ । महिलामा बाँझोपन हुँदा देखा पर्ने महिला हिंसा तथा नकारात्मक सामाजिक व्यवहारले लैङ्गिक हिंसा बढाएको तथ्य हामी सामु रहेको छ । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १५१: १५ देखि ४९ वर्षका विवाहित महिलाहरूबाट अन्तिम १२ महिनामा जन्माएका जीवित शिशुहरूको विवरण

विवरण	आमाको उमेर समूह							जम्मा
	१५-१९ वर्ष	२०-२४ वर्ष	२५-२९ वर्ष	३०-३४ वर्ष	३५-३९ वर्ष	४०-४४ वर्ष	४५-४९ वर्ष	
शिशु नजन्माउने महिलाको संख्या	२४०	९८९	१,४३१	१,४३५	१,२९८	१,०६१	९४४	**७,३९८**
१ वटा शिशुको जन्म दिने महिला	११	३७	३१	२५	११	२	३	**१२०**
२ वटा शिशुको जन्म दिने महिला		१	२	२	१		२	**८**
३ वा ३ भन्दा बढी शिशुहरूको जन्म दिने महिला			१	१				**२**
जम्मा महिला	२५१	१,०२७	१,४६५	१,४६३	१,३१०	१,०६३	९४९	**७,५२८**
दुबै लिङ्गको जन्म	११	३९	३८	३२	१३	२	७	**१४२**
बालकको जन्म	३	२१	१९	१८	७	१	२	**७१**
बालिकाको जन्म	८	१८	१९	१४	६	१	५	**७१**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

७.२.७ वडागतरूपमा १५ देखि ४९ वर्षका विवाहित महिलाहरूबाट अन्तिम १२ महिनामा जन्माएका जीवित शिशुहरूको विवरण

तालिका नं. १५२: वडागतरूपमा १५ देखि ४९ वर्षका विवाहित महिलाहरूबाट अन्तिम १२ महिनामा जन्माएका जीवित शिशुहरूको विवरण

वडा नं.	विवरण	आमाको उमेर समूह							जम्मा
		१५-१९ वर्ष	२०-२४ वर्ष	२५-२९ वर्ष	३०-३४ वर्ष	३५-३९ वर्ष	४०-४४ वर्ष	४५-४९ वर्ष	
१	शिशु नजन्माउने महिलाको संख्या	४६	१९५	३१३	३०७	२७०	२१०	१८१	**१,५२२**
	१ वटा शिशुको जन्म दिने महिला	१	३	५	४			१	**१४**
	२ वटा शिशुको जन्म दिने महिला							१	**१**
	जम्मा महिला	४७	१९८	३१८	३११	२७०	२१०	१८३	**१,५३७**
	दुबै लिङ्गको जन्म	१	३	५	४	०	०	३	**१६**
	बालकको जन्म	०	१	३	३	०	०	१	**८**
	बालिकाको जन्म	१	२	२	१	०	०	२	**८**
२	शिशु नजन्माउने महिलाको संख्या	२५	१३६	१३४	१५८	१२४	११०	१३२	**८१९**
	१ वटा शिशुको जन्म दिने महिला	२	७	७	६	१			**२३**
	२ वटा शिशुको जन्म दिने महिला			१	१			१	**३**
	३ वा ३ भन्दा बढी शिशुहरूको जन्म दिने महिला			१					**१**
	जम्मा महिला	२७	१४३	१४३	१६५	१२५	११०	१३३	**८४६**
	दुबै लिङ्गको जन्म	२	७	१२	८	१	०	२	**३२**
	बालकको जन्म	१	३	६	५	०	०	१	**१६**
	बालिकाको जन्म	१	४	६	३	१	०	१	**१६**

वडा नं.	विवरण	आमाको उमेर समूह							जम्मा
		१५-१९ वर्ष	२०-२४ वर्ष	२५-२९ वर्ष	३०-३४ वर्ष	३५-३९ वर्ष	४०-४४ वर्ष	४५-४९ वर्ष	
३	शिशु नजन्माउने महिलाको संख्या	८	६०	९१	७४	८४	५५	६९	**४४१**
	१ वटा शिशुको जन्म दिने महिला			१					**१**
	जम्मा महिला	८	६०	९२	७४	८४	५५	६९	**४४२**
	दुबै लिङ्गको जन्म	०	०	१	०	०	०	०	**१**
	बालकको जन्म	०	०	१	०	०	०	०	**१**
	बालिकाको जन्म	०	०	०	०	०	०	०	**०**
४	शिशु नजन्माउने महिलाको संख्या	४	६१	१०३	११६	८८	९४	५९	**५२५**
	१ वटा शिशुको जन्म दिने महिला		१	१	१	१			**४**
	२ वटा शिशुको जन्म दिने महिला					१			**१**
	जम्मा महिला	४	६२	१०४	११७	९०	९४	५९	**५३०**
	दुबै लिङ्गको जन्म	०	१	१	१	३	०	०	**६**
	बालकको जन्म	०	१	०	०	२	०	०	**३**
	बालिकाको जन्म	०	०	१	१	१	०	०	**३**
५	शिशु नजन्माउने महिलाको संख्या	१०	६४	१३०	१३१	१०२	७९	६७	**५८३**
	१ वटा शिशुको जन्म दिने महिला		१५	४	६	४	१	१	**३१**
	२ वटा शिशुको जन्म दिने महिला				१				**१**
	३ वा ३ भन्दा बढी बच्चको जन्म दिने महिला				१				**१**
	जम्मा महिला	१०	७९	१३४	१३९	१०६	८०	६८	**६१६**
	दुबै लिङ्गको जन्म	०	१५	४	११	४	१	१	**३६**
	बालकको जन्म	०	९	२	५	२	०	०	**१८**
	बालिकाको जन्म	०	६	२	६	२	१	१	**१८**
६	शिशु नजन्माउने महिलाको संख्या	२०	७१	१४८	१६६	१३३	१०७	९२	**७३७**
	१ वटा शिशुको जन्म दिने महिला	३	५	४	२	१			**१५**
	२ वटा शिशुको जन्म दिने महिला		१						**१**
	जम्मा महिला	२३	७७	१५२	१६८	१३४	१०७	९२	**७५३**
	दुबै लिङ्गको जन्म	३	७	४	२	१	०	०	**१७**
	बालकको जन्म	१	४	२	१	१	०	०	**९**
	बालिकाको जन्म	२	३	२	१	०	०	०	**८**
७	शिशु नजन्माउने महिलाको संख्या	२५	९५	१८२	१७२	१९३	१३९	११२	**९१८**
	१ वटा शिशुको जन्म दिने महिला	३	३	५	५	१	१		**१८**
	जम्मा महिला	२८	९८	१८७	१७७	१९४	१४०	११२	**९३६**
	दुबै लिङ्गको जन्म	३	३	५	५	१	१	०	**१८**
	बालकको जन्म	०	१	२	४	०	१	०	**८**
	बालिकाको जन्म	३	२	३	१	१	०	०	**१०**
८	शिशु नजन्माउने महिलाको संख्या	३३	६४	७८	६१	७४	५८	५२	**४२०**
	जम्मा महिला	३३	६४	७८	६१	७४	५८	५२	**४२०**

वडा नं.	विवरण	आमाको उमेर समूह							जम्मा
		१५-१९ वर्ष	२०-२४ वर्ष	२५-२९ वर्ष	३०-३४ वर्ष	३५-३९ वर्ष	४०-४४ वर्ष	४५-४९ वर्ष	
	दुबै लिङ्गको जन्म	०	०	०	०	०	०	०	**०**
	बालकको जन्म	०	०	०	०	०	०	०	**०**
	बालिकाको जन्म	०	०	०	०	०	०	०	**०**
९	शिशु नजन्माउने महिलाको संख्या	४५	१६२	१५३	१४३	१४९	११९	११६	**८८७**
	१ वटा शिशुको जन्म दिने महिला		१	१		१		१	**४**
	२ वटा शिशुको जन्म दिने महिला			१					**१**
	जम्मा महिला	४५	१६३	१५५	१४३	१५०	११९	११७	**८९२**
	दुबै लिङ्गको जन्म	०	१	३	०	१	०	१	**६**
	बालकको जन्म	०	१	१	०	१	०	०	**३**
	बालिकाको जन्म	०	०	२	०	०	०	१	**३**
१०	शिशु नजन्माउने महिलाको संख्या	२४	८१	९९	१०७	८१	९०	६४	**५४६**
	१ वटा शिशुको जन्म दिने महिला	२	२	३	१	२			**१०**
	जम्मा महिला	२६	८३	१०२	१०८	८३	९०	६४	**५५६**
	दुबै लिङ्गको जन्म	२	२	३	१	२	०	०	**१०**
	बालकको जन्म	१	१	२	०	१	०	०	**५**
	बालिकाको जन्म	१	१	१	१	१	०	०	**५**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

७.२.८ शिशुहरूको जन्मदाको तौलका आधारमा शिशुहरूको विवरण

नगरपालिकामा वितेको १२ महिनामा जन्मेका शिशुहरूको जन्मदाको तौलका आधारमा हेर्दा जम्मा १३० शिशु जन्मिएकोमा २.५ के.जी.भन्दा कम तौल भएका शिशुहरूको संख्या १६ अर्थात् १२.३ प्रतिशत र २.५ के.जी. भन्दा बढी तौल हुनेको संख्या ११४ अर्थात् ८७.७ प्रतिशत रहेको थियो। २.५ के. जी. भन्दा कम तौलको शिशु जन्मनुमा गर्भवती हुँदा आमाको उचित स्याहार र खानपान नपुग्नु तथा आवश्यक सम्पूर्ण पोषण सहीतको आहार नहुनु, धुम्रपान र किशोरी अवस्थामै आमा बन्नुजस्ता कारणहरू जिम्मेवार हुन्छन्। यस्ता शिशुहरूको शिशु मृत्युदरसमेत उच्च रहन्छ। तसर्थ यसको समाधानका लागि उपयुक्त उमेरमा विवाह, उचित तथा सन्तुलित खानपान र स्याहारको प्रबन्ध गर्नुका साथै गर्भवती अवस्थामा परिवारका सदस्यहरूले गर्भवतीको उचित हेरचाह पुऱ्याउनु आवश्यक हुन्छ। वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. १५३: शिशुहरूको जन्मदाको तौलका आधारमा शिशुहरूको विवरण

वडा नं.	२.५ केजी भन्दा कम		२.५ केजी भन्दा बढी		जम्मा
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
१	१	६.७	१४	९३.३	**१५**
२	६	२२.२	२१	७७.८	**२७**
३			१	१००.०	**१**
४			५	१००.०	**५**
५	१	३.०	३२	९७.०	**३३**
६			१६	१००.०	**१६**

वडा नं.	२.५ केजी भन्दा कम		२.५ केजी भन्दा बढी		जम्मा
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
७	१	५.६	१७	९४.४	**१८**
९	२	४०.०	३	६०.०	**५**
१०	५	५०.०	५	५०.०	**१०**
जम्मा	**१६**	**१२.३**	**११४**	**८७.७**	**१३०**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

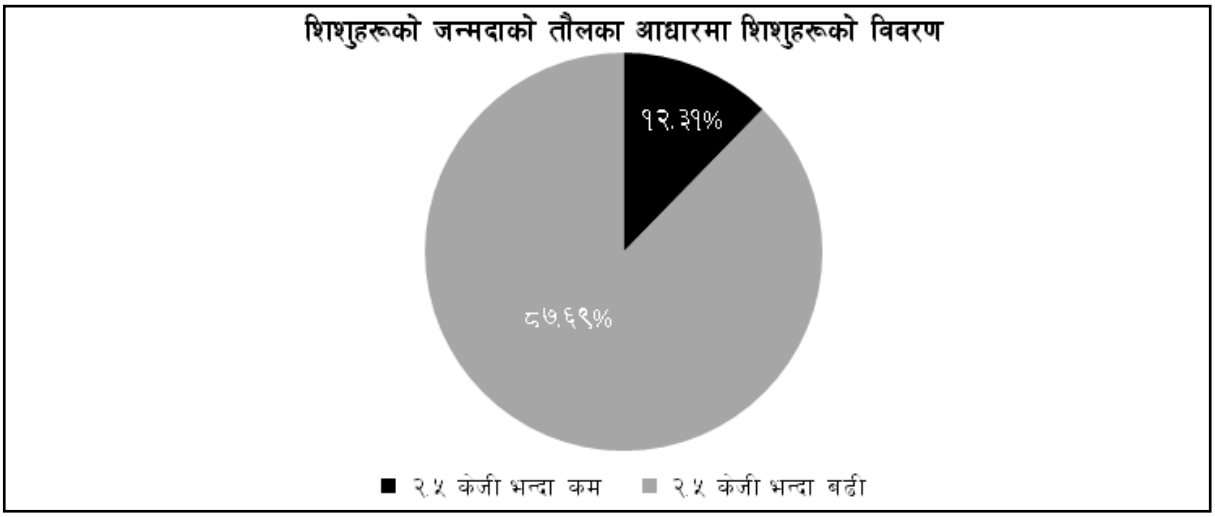

७.२.९ १५-४९ उमेर समूहका विवाहित महिलाहरूको पहिलो बच्चा जन्मिदाको उमेरसम्बन्धी विवरण

तालिका नं. १५४: १५-४९ उमेरसमूहका विवाहित महिलाहरूको पहिलो बच्चा जन्मिदाको उमेरसम्बन्धी विवरण

वडा नं.	पहिलो शिशु जन्मिदा आमाको उमेर						जम्मा
	१४ वर्षभन्दा कम	१५-१९ वर्ष	२०-२४ वर्ष	२५-२९ वर्ष	३०-३४ वर्ष	३५ वर्षभन्दा बढी	
१	४	२९३	५२६	१२४	२७	७	**९८१**
२		२००	३९२	९१	२०	२	**७०५**
३		४५	११९	३६	११	२	**२१३**
४	१	६६	१९२	५८	१४	१	**३३२**
५		९३	२५०	९०	२२	३	**४५८**
६	२	१४९	३०४	११५	१८	४	**५९२**
७	१	१६४	३२८	१३२	२१	१०	**६५६**
८		३४	६१	२१	५	२	**१२३**
९	१	२४६	३०९	६९	९	३	**६३७**
१०		८१	१५४	५३	१२	२	**३०२**
जम्मा	**९**	**१,३७१**	**२,६३५**	**७८९**	**१५९**	**३६**	**४,९९९**
प्रतिशत	**०.१८**	**२७.४३**	**५२.७१**	**१५.७८**	**३.१८**	**०.७२**	**१००.००**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

कुल ४,९९९ महिलालाई पहिलो सन्तान जन्मिदाको उनीहरूको उमेरको बारेमा सोधिएको प्रश्नमा ९ जना अर्थात् ०.१८ प्रतिशत महिला १४ वर्षभन्दा कम उमेरमा आमा बनेको तथ्यांक प्राप्त भएको छ भने १,३७१

जना अर्थात् २७.४३ प्रतिशत महिलाले १५-१९ वर्षको बिचमा पहिलो सन्तान जन्माएको देखिन्छ । त्यसैगरी २,६३५ जना अर्थात् ५२.७१ प्रतिशत महिला २०-२४ वर्ष उमेरमा, ७८९ जना अर्थात् १५.७८ प्रतिशत महिला २५-२९ वर्ष उमेरमा र १५९ जना अर्थात् ३.१८ प्रतिशत महिला ३०-३४ वर्ष उमेरमा आमा बनेको देखिन्छ भने ३५ वर्षमाथि पहिलो पटक आमा बन्नेको संख्या जम्मा ३६ जना अर्थात् ०.७२ प्रतिशत रहेको छ ।

कानूनी र प्रजनन स्वास्थको दृष्टिकोणबाट २० वा सो वर्षभन्दा कम उमेरमा आमा बन्नु गैरकानूनी र मातृ तथा शिशु दुवैको स्वास्थ्यका दृष्टिकोणबाट जोखिमपूर्ण मानिन्छ । शारीरिक, मानसिक, आर्थिक रूपमा अपरिपक्व अवस्थामा गर्भाधान र सन्तान जन्माउँदा एकातर्फ अपरिपक्व, कम तौलको, शारीरिक र बौद्धिक रूपमा विकलाङ्ग शिशु जन्मन सक्ने जोखिम उच्च रहन्छ भने अर्कोतर्फ गर्भावस्थाको हेरविचार, मातृ तथा शिशुको स्याहार, खानपान, सरसफाईजस्ता विषयमा पर्याप्त जानकारी नहुँदा आमा र शिशु विभिन्न प्रकारका संक्रमणको सिकार हुन सक्ने संभावना रहन्छ । अर्कोतर्फ सानो उमेरमा आमा बन्नुपर्दा उनीहरू उचित शिक्षा, सीप विकास तथा जीवन उपयोगी वृति विकासमा पछाडि पर्दछन् ।

नेपालले सहश्राब्दि विकास लक्ष्य २०००–२०१५ का बिचमा मातृ तथा शिशु स्वास्थको क्षेत्रमा उल्लेखनीय कार्य गरेको छ । सन् १९९० लाई आधार वर्ष मान्दा नेपालमा कुल १००० जीवित जन्म भएका शिशुमध्ये १०८ जनाको मृत्यु हुने गरेकोमा यो संख्यामा सारभूत रूपमा गिरावट आई सन् २०१५ सम्म ३३ मा झरेको छ भने ५ वर्षभन्दा कम उमेरका बालबालिकाको मृत्युदर (प्रति हजार) ३८ मा झरेको छ । त्यसैगरी सन् १९९० लाई आधार वर्ष मान्दा मातृमृत्यु (प्रति एकलाख) मा ८५० रहेकोमा सन् २०१५ सम्म २५८ मा झरेको देखिन्छ भने तालिम पाप्त स्वास्थकर्मीबाट प्रसुति गराउने महिलाको अनुपात ५५.६% पुगेको तथ्यांक देखिन्छ (Nepal and the Millennium Development Goals Final Status Report 2000-2015) । यसरी हेर्दा समग्र मातृ तथा शिशु स्वास्थको क्षेत्रमा सकारात्मक परिवर्तनका संकेतहरू देखा परिरहेका छन् ।

७.२.१० नियमित खोप

बालबालिका भविष्यका निर्माता हुन् । तसर्थ यसको लागि यिनीहरू स्वस्थ र निरोगी हुनु आवश्यक छ । शिशु र बाल्य अवस्थामा उनीहरूलाई बी.सी.जी. एक पटक, डि.पि.टी. तीन पटक, दादुरा एक पटक, पोलियो र भिटामिन तोकिएको मात्रामा दिनै पर्दछ । बालबालिकाहरूको लागि एघार वटा खोपहरू नियमित पुरा मात्रामा दिनु पर्दछ । नेपाल सरकारले राष्ट्रिय खोप कार्यक्रमलाई उच्च प्राथमिकतामा राखेको छ। खोप कार्यक्रम कम खर्चिलो तथा मितव्ययी रूपमा गरिने स्वास्थ्य क्षेत्रको एउटा प्रभावकारी प्रयत्न हो। खोप कार्यक्रमले उल्लेख्य रूपमा बालमृत्युदर घटाउन र विभिन्न रोगलाई रोकथाम गर्न सहयोग पुऱ्याएको पाइन्छ। जसले गर्दा सहस्राब्दी विकास लक्ष्यको बालमृत्यु दर घटाउने लक्ष्य (एम.जी.डी.-४) प्राप्त गर्न सहयोग पुगेको छ। नियमित राष्ट्रिय खोप अन्तर्गत निम्नानुसारका खोपहरू पर्दछन् ।

तालिका नं. १५५: नियमित राष्ट्रिय खोप विवरण

पटक/भेट	कुन उमेरमा	कुन खोप	कुन रोगबाट बचाउँछ
१	जनिमने वित्तिकै	वि.सि.जी.	क्षयरोग
२	६ हप्तामा	रोटा (पहिलो मात्रा) पोलियो (पहिलो मात्रा) एक आई.पि.भी.(पहिलो मात्रा) डि.पि.टी.हेप बी. हिब (पहिलो मात्रा)	• रोटा भाइरसबाट हुने झाडापखाला • पोलियो • निमोनिया न्यूमोकोकल रोगहरू • भ्यागुते रोग,लहरेखोकी, धनुष्टंकार, हेपाटाइटिस बी. र हेमोफिलस इन्फ्लुइन्जा वी.

३	१० हप्तामा	रोटा (दोस्रो मात्रा) पोलियो (दोस्रो मात्रा) पि.सी.भी.(दोस्रो मात्रा) डि.पि.टी.हेप बी. हिब -दोस्रो मात्रा)	• रोटा भाइरसबाट हुने झाडापखाला • पोलियो • निमोनिया न्यूमोकोकल रोगहरू • भ्यागुते रोग, लहरेखोकी, धनुष्टंकार, हेपाटाइटिस बी. र हेमोफिलस इन्फ्लुइन्जा वी.
४	१४ हप्तामा	पोलियो (तेस्रो मात्रा) एफ.आई.पि.भी.(दोस्रो मात्रा) डि.पि.टी.हेप बी. हिब (तेस्रो मात्रा	• पोलियो • पोलियो • निमोनिया न्यूमोकोकल रोगहरू • भ्यागुते रोग,लहरेखोकी, धनुष्टंकार, हेपाटाइटिस बी. र हेमोफिलस इन्फ्लुइन्जा वी.
५	९ महिनामा	पि.सी.भी. (तेस्रो मात्रा) दादुरा–रुवेला (पहिलो मात्रा)	• निमोनिया (न्यूमोकोकल रोगहरू) • दादुरा र रुवेला
६	१२ महिनामा	जापानिज इन्सेफलाइटिस	• जापानिज इन्सेफलाइटिस
७	१५ महिनामा	दादुरा–रुबेला (दोस्रो मात्रा)	• दादुरा र रुवेला

स्रोतः जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय, धनकुटा २०७५

बालबालिकाले बाल्य अवस्थामा लगाएको खोपले बालबालिकाको स्वास्थ्य निर्धारण गर्दछ । बालक स्वस्थ रहन बाल्य अवस्थामा लगाउनुपर्ने खोपहरू सबै पुरा गर्नु पर्छ । खोप कार्यक्रम प्रभावकारी भएको खण्डमा बाल्यअवस्थामा जोखिम हुने रोगहरूबाट बच्नुको साथै बाल मृत्युदर पनि कम हुन्छ । यस धनकुटा नगरपालिकामा बालबालिकामा लगाईएको खोपको विवरण निम्न अनुसार रहेको छ ।

तालिका नं. १५६: खोपसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	खोपको नाम	आ.व. २०७१/०७२	आ.व. २०७२/०७३	आ.व. २०७३/०७४
		संख्या	संख्या	संख्या
१	वि.सि.जि.	५५७	६८१	५१०
२	डि.पि.टि.	६२८	६५३	४६४
३	हेपाटाइटिस "वि"	६२८	६५३	४६४
४	दादुरा	६६९	६८५	४३७
५	पोलियो ३	६२८	६५३	४६४
६	टि.टि (गर्भवती महिला)	५१८	५५६	४५८

स्रोतः जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय, धनकुटा २०७५

७.२.११ २ वर्षभन्दा मुनिका पूर्ण खोपयुक्त बालबालिकाको विवरण

बालक अवस्थामा उनीहरूलाई बी.सी.जी. एक पटक, डि.पि.टी. तीन पटक, दादुरा एक पटक, पोलियो र भिटामिन तोकिएको मात्रामा दिनै पर्दछ। बालबालिकाहरूको लागि पाँचओटै खोपहरू नियमित पुरा मात्रामा दिनु पर्दछ। नेपाल सरकारले राष्ट्रिय खोप कार्यक्रमलाई उच्च प्राथमिकतामा राखेको छ। खोप कार्यक्रम कम खर्चिलो तथा मितव्ययी रूपमा गरिने स्वास्थ्य क्षेत्रको एउटा प्रभावकारी प्रयत्न हो। खोप कार्यक्रमले उल्लेख्य रूपमा बाल मृत्युदर घटाउन र विभिन्न रोगलाई रोकथाम गर्न सहयोग पुऱ्याएको पाइन्छ। जसले गर्दा सहस्राब्दी विकास लक्ष्यको बाल मृत्युदर घटाउने लक्ष्य (एम.जी.डी.-४) प्राप्त गर्न सहयोग पुगेको छ। खोप मानव जीवनमा रोग प्रतिरोध क्षमता बढाउनका लागि महत्वपूर्ण छ भने आमा र बच्चाको स्वास्थ्यसम्बन्धी अत्यन्त महत्वपूर्ण सूचक पनि हो । बाल अधिकारको बाल बचाउसम्बन्धी महत्वपूर्ण अवयबका रूपमा पनि खोपले काम गरेको हुन्छ ।

यस नगरपालिकामा पूर्णखोप लगाएका बालबालिकाहरूको तथ्याङ्कलाई हेर्दा ७६८ बालबालिकाहरूमध्ये४९५ अर्थात् ६४.५ प्रतिशतले पूर्णरूपमा खोप पाएका छन् भने २६७ अर्थात् ३४.८ प्रतिशत बालबालिकाहरूले भने पूर्ण खोप नपाएको देखियो । यति ठूलो संख्याका बालबालिकाहरू खोपबाट टाढा हुँदा उनीहरूको स्वास्थ्य जोखिममा पर्दछ । यसले बाल मृत्युदर बढाउने र बालकको आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गरी बाँच्न पाउने मौलिक अधिकारसमेत हनन् हुने हुँदा यसतर्फ सरोकारवालाहरूको ध्यान पुग्नु जरुरी छ । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका नं. १५७ : २ वर्षभन्दा मुनिका पूर्ण खोपयुक्त बालबालिकाको विवरण

वडा नं.	पूर्णखोप पाएका		पूर्ण खोप नपाएका		थाहा नभएको		उल्लेख नगरिएको		जम्मा
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
१	८९	५९.७	५६	३७.६	४	२.७			**१४९**
२	४९	५७.०	३७	४३.०					**८६**
३	२८	७३.७	१०	२६.३					**३८**
४	३३	५५.०	२७	४५.०					**६०**
५	४९	५९.८	३२	३९.०			१	१.२	**८२**
६	५७	६७.१	२७	३१.८	१	१.२			**८५**
७	६०	६२.५	३६	३७.५					**९६**
८	२९	५६.९	२२	४३.१					**५१**
९	५४	७३.०	२०	२७.०					**७४**
१०	४७	१००.०							**४७**
जम्मा	**४९५**	**६४.५**	**२६७**	**३४.८**	**५**	**०.७**	**१**	**०.१**	**७६८**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

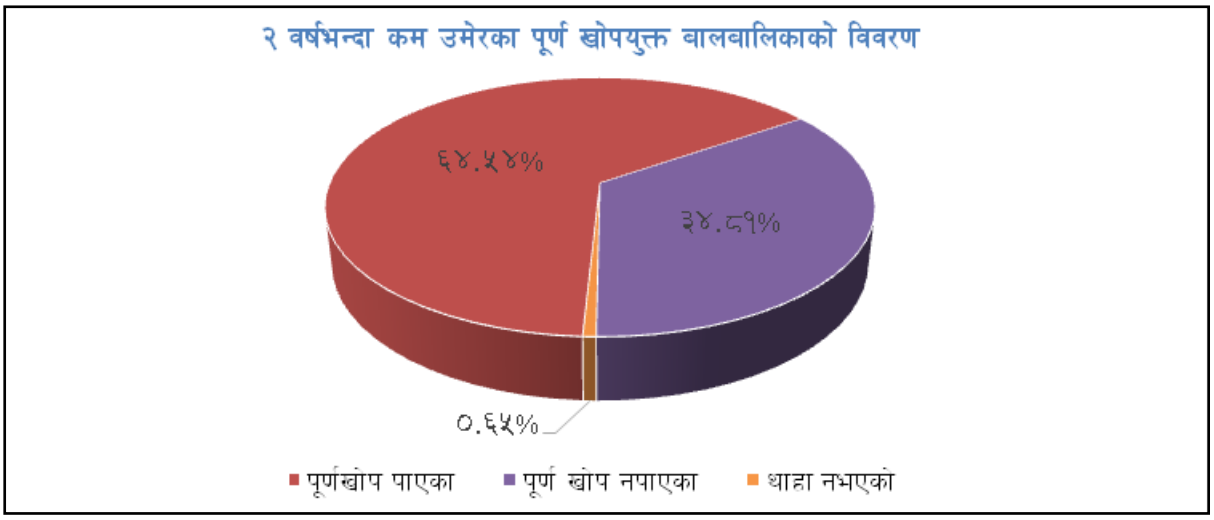

७.२.१२ पोषणसम्बन्धी विवरण

कुनै पनि ठाउँको पोषणको अवस्था त्यस ठाउँका बालबालिकालाई हेरेर सजिलै अनुमान लगाउन सकिन्छ। पोषित बालबालिकालाई कुनै पनि ठाउँको सामाजिक र आर्थिक विकासको सूचकको रूपमा हेर्न सकिन्छ। सरकारले पनि पोषणलाई प्राथमिकता दिई ५ वर्षमुनिका बालबालिकाहरूलाई नियमित रूपमा बालवृद्धि अनुमान गर्दै आएको छ। बालअधिकारसम्बन्धी महासंन्धी, १९८९ ले समेत बालबालिकालाई अवहेलना,

बेवास्ता, हेलचेक्राइ, दुव्यर्वहार, हिंसा लगायतबाट जोगाई खाना र पोषणको अधिकार सुनिश्चित गर्नुपर्ने उल्लेख गरेको छ। नेपालको संविधान (२०७२) ले पनि खाद्य सम्प्रभूतालाई मौलिक हकका रूपमा राखेको छ।

स्वास्थ्य र पोषण मानव जीवनको पहिलो महत्वपूर्ण आवश्यकता भएको र स्वस्थ नागरिकबिना राष्ट्रका अन्य विकास क्रियाकलापहरू प्रभावकारी हुन नसक्ने भएको हुँदा जनस्वास्थ्यको अध्ययन योजना तर्जुमा प्रक्रियाको एक महत्वपूर्ण हिस्सा हुन आउँछ । धनकुटा नगरपालिकामा राष्ट्रिय नीति तथा कार्यक्रममा आधारित भई बाल स्वास्थ्य कार्यक्रम, परिवार स्वास्थ्य कार्यक्रम, व्यवस्थापन कार्यक्रम, प्राथमिक स्वास्थ्य सेवा पुनर्जागरण कार्यक्रम, रोग नियन्त्रण कार्यक्रम, स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा सञ्चार कार्यक्रम, महामारी तथा रोग नियन्त्रण कार्यक्रम तथा क्षमता विकाससम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन भइ आएका छन् । स्वास्थ्य तथा पोषणसम्बन्धी कार्य गर्नका लागि राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थाहरूसमेत कार्यरत रहेका छन् । कार्यक्रम सञ्चालनको सहयोगका लागि नगरमा स्वास्थ्य संञ्जाल विस्तार भएको छ ।

बालबालिकाको पोषणलाई ध्यानमा राख्दै सरकारले विभिन्न पोषण कार्यक्रहरू संञ्चालन गर्दै आएको छ । जसले बालबालिकामा देखिने कुपोषणजस्ता समस्यालाई कम गर्दै गएको पाइन्छ । वर्तमान समयमा धनकुटा नगरपालिकाको पोषणको अवस्था निम्नअनुसार रहेको छ ।

तालिका नं. १५८: विगत ३ वर्षमा पोषणको अवस्था

क्र.सं.	सुचकाङ्कहरू	आ.व. २०७१/०७२	आ.व. २०७२/०७३	आ.व. २०७३/०७४
१	५ वर्षभन्दा मुनिको वृद्धि अनुगमन (पटक)	४३६६	२६१०	१२४२
२	गर्भवती महिलाहरूका लागि आइरन चक्की वितरण (जना)	२९००	६३२	२५८१
३	१८० आईरन चक्की पाएका गर्भवति महिलाहरूको संख्या	१६४७	१६४७	१८५९
४	गर्भवती महिलाहरूले प्राप्त गरेको जुकाको औषधी (जना)	२८५२	६३३	२६०७
५	भिटामिन ए पाएका सुत्केरी महिलाहरूको संख्या	१६५९	४७४	
६	६ महिनादेखि ५ वर्ष सम्मका वच्चाहरूलाई खुवाएको भिटामिन ए (जना)	१४५६०	१३१६४	२००२६

स्रोतः जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय, धनकुटा २०७५

७.२.१३ दीर्घरोगको प्रकारअनुसार दीर्घ रोगीहरूको जनसंख्या विवरण

नगरपालिकामा रहेका कुल जनसंख्यामध्ये दीर्घ रोगका कारण पीडितहरूको संख्या २,६३८ रहेको छ । यीमध्ये सबैभन्दा बढी रक्तचापसम्बन्धी समस्या भएका ५९५, दोस्रोमा बाथ/हाडजोर्नीसम्बन्धी समस्या हुनेहरू ४६१, तेस्रोमा ग्याष्ट्रिक/अल्सर हुनेहरू ३९२ रहेका छन् भने मधुमेह, दम रोगी, मुटु रोगी, श्वासप्रश्वाससम्बन्धी रोगीहरूको संख्यासमेत धेरै रहेको छ । विशेष गरी खानपान र जीवनशैली, धुम्रपान, मध्यपान, शारीरिक व्यायामको कमी, मानसिक चिन्ता तथा बंशाणुगत कारणले दीर्घ रोगहरू लाग्छन् । तसर्थ यस्ता रोगहरू कम गर्न व्यापक स्वास्थ्य चेतना फैलाउने खालका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नुपर्ने देखिन्छ । विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छः

तालिका नं. १५९: दीर्घरोग रोगको प्रकारअनुसार जनसंख्याको विवरण

वडा नं.	मुटु रोग	श्वासप्रश्वास	दम	एपिलेप्सी	अबुर्द (क्यानसर)	मधुमेह	मृगौलासम्बन्धी रोग	कलेजोसम्बन्धी रोग	बाथ/हाडजोर्नी दुखे	गाइनोसम्बन्धी	पेशागत बिरामी	रक्तचाप	र्‍याष्टिक/अल्सर	माइग्रेन	*अन्य	जम्मा
१	३२	५	३०	४	३	३६	६	२	९४	१०	३	६८	६३	२	५२	**४१०**
२	२४	१५	३७	४	३	५	४		६१	३		१४	५१	१	२६	**२४८**
३	५	५	९	१	३	१६	६	२	१८	१		२८	१७		१२	**१२३**
४	१७	४	१८	५	३	४०	७		५८	८		६९	५३	१	२७	**३१०**
५	१८	४	१७	२	१	७३	३	१	४०	६		१३७	३२	१	२६	**३६१**
६	१७	१०	१०		३	३५	४	२	२८	७		४०	१६	१	१७	**१९०**
७	२२	२३	२०	२	१	८८	४		७६	५	१	१६८	५७	६	४८	**५२१**
८	८	१	९	३			१		१०	५		१५	१८		१७	**८७**
९	७	२२	२८	२	१	७			४०	९		२०	३६	२	१०	**१८४**
१०	१७	१३	१०	१	२	८	५		३६	१३	१	३६	४९	१	१२	**२०४**
जम्मा	**१६७**	**१०२**	**१८८**	**२४**	**२०**	**३०८**	**४०**	**७**	**४६१**	**६७**	**५**	**५९५**	**३९२**	**१५**	**२४७**	**२,६३८**
प्रतिशत	**६.३३**	**३.८७**	**७.१३**	**०.९१**	**०.७६**	**११.६८**	**१.५२**	**०.२७**	**१७.४८**	**२.५४**	**०.१९**	**२२.५५**	**१४.८६**	**०.५७**	**९.३६**	**१००.००**

***माथि उल्लेखित रोगबाहेक अन्य दीर्घ रोगहरू जस्तै स्नायूसम्बन्धी, कुष्ठरोग, एलर्जी, छारे रोग आदि**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

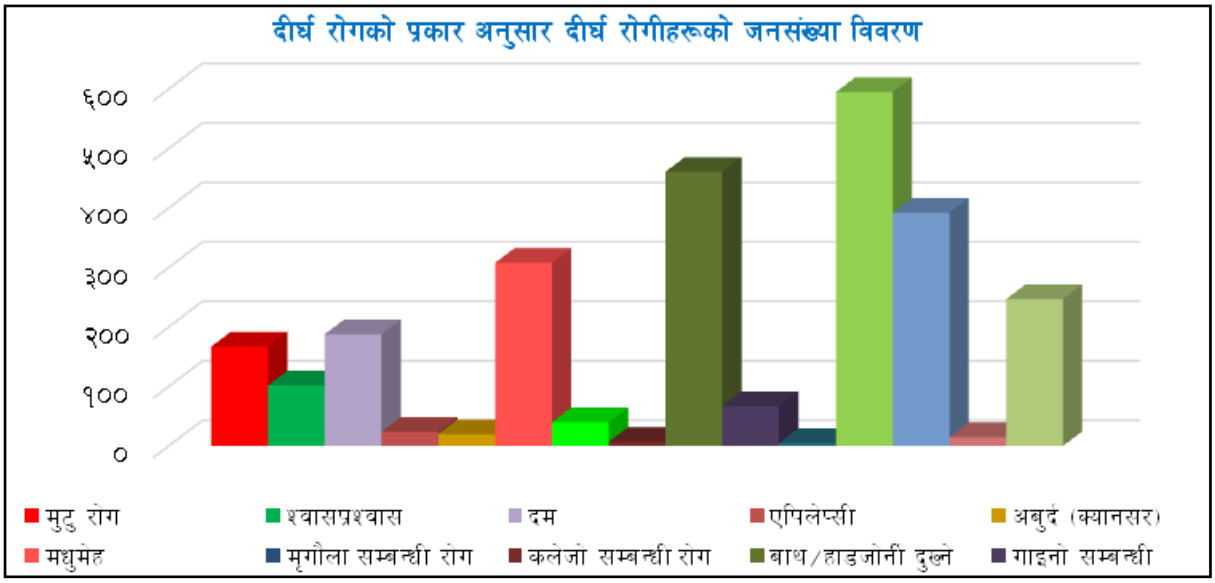

७.२.१४ दीर्घ रोगको कारणले मृत्यु भएका बालबालिकासम्बन्धी विवरण

तालिका नं. १६०: दीर्घ रोगको कारणले मृत्यु भएका बालबालिकासम्बन्धी विवरण

रोगको नाम	बालिका	बालक	जम्मा
एच.आई.भि./एड्स	-	-	
मलेरिया	-	-	
क्षयरोग	-	-	
मुटुसम्बन्धी	-	-	
मेनेन्जाइटिस	-	-	
कुपोषण	-	-	
अन्य	-	-	
जम्मा			

स्रोतः जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय, धनकुटा २०७५

७.३ महिला तथा बालबालिका

७.३.१महिलासम्बन्धी विवरण

कुल जनसङ्ख्याको आधा हिस्साभन्दा बढी ओगटेका महिलाहरू अझै पनि देश विकासको मुल प्रवाहमा उल्लेखनीयरूपमा आउन सकेका छैनन् । महिला सहभागिता,सशक्तिकरण तथा विभिन्न कार्यक्रमहरू पछिल्लो समयमा हुँदै आए पनि समान सहमागिता र लैङ्गिक समता भने कायम हुन सकेको देखिँदैन । यसको कारण समाजमा व्याप्त असमान शक्ति सम्बन्ध, पितृसत्तात्मक सोच तथा सामाजिक संरचना आदि रहेका छन् जसको फलस्वरूप महिलाहरू आर्थिक, सामाजिक, साँस्कृतिक, राजनैतिक र शैक्षिकरूपमा अझै पनि तुलनात्मकरूपमा पछाडि परेको देखिन्छ ।

विकासमा महिलाहरूको समानुपातिक र सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गर्न उनीहरूको आर्थिक र सामाजिक जीवनस्तर अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यका साथ अभियानका रूपमा आ.व.२०३९/०४० देखि पहिलो ५ जिल्लाहरू जस्तै सुर्खेत, तनहुँ, स्याङ्जा, धादिङ र नवलपरासीबाट सुरु भएको महिला विकास कार्यक्रम हाल नेपालको ७७ जिल्लाहरूमा विस्तार भएको छ । महिला विकास कार्यक्रम महिला विकास र सशक्तिकरणको लागि एउटा महत्वपूर्ण प्रयास हो । ग्रामीण विपन्न महिलाहरूलाई समूह, समिति, संस्थामा संगठित गराई जनचेतना अभिवृद्धि, क्षमता विकास गरी सामाजिक तथा आर्थिकरूपमा सशक्त बनाउन,सामाजिक विभेद र लैङ्गिक हिंसा विरुद्ध जागरुकता बढाउन यस कार्यक्रमले प्रमुख भूमिका निर्वाह गर्दै आईरहेको छ ।

महिला विकासको तीन आयाम र पाँच प्राथमिकता

लक्षित वर्गको महिलाको न्यूनतम सशक्तिकरणको स्तर हाँसिल गर्ने गरी महिला विकास कार्यक्रममा तीन आयाम र पाँच प्राथमिकता रहेका छन् ।

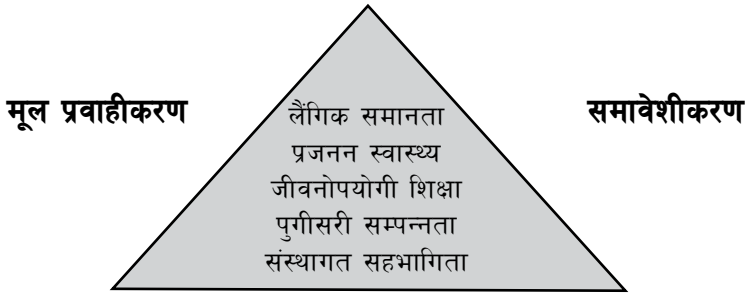

सशक्तिकरण

महिला हक,अधिकार र सशक्तिकरणका लागि विभिन्न गैर सरकारी संघ संस्था तथा सरकारी निकायहरूबाट कामहरू शसक्त रूपमा भईरहेको छ । अझ नेपालको संविधान २०७२ मा महिलासम्बन्धी हकसमेत सुनिश्चित गरिएको छ । नेपालको संविधान २०७२ को भाग ३ को धारा ३८ ले देहाय बमोजिमको महिलाको हक सुनिश्चित गरेको छ ।

- ✓ प्रत्येक महिलालाई लैंगिक भेदभाव विना समान वंशीय हक हुनेछ ।
- ✓ प्रत्येक महिलालाई सुरक्षित मातृत्व र प्रजनन स्वास्थ्यसम्बन्धी हक हुनेछ ।
- ✓ महिला विरुद्व धार्मिक, सामाजिक, सांस्कृतिक परम्परा, प्रचलन वा अन्य कुनै आधारमा शारीरिक, मानसिक, यौनजन्य, मनोवैज्ञानिक वा अन्य कुनै किसिमको हिंसाजन्य कार्य वा शोषण गरिने छैन । त्यस्तो कार्य कानूनबमोजिम दण्डनीय हुनेछ र पीडितलाई कानूनबमोजिम क्षतिपूर्ति पाउने हक हुनेछ ।
- ✓ राज्यका सबै निकायमा महिलालाई समानुपातिक समावेशी सिद्धान्तको आधारमा सहभागी हुने हक हुनेछ ।
- ✓ महिलालाई शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी र सामाजिक सुरक्षामा सकारात्मक विभेदका आधारमा विशेष अवसर प्राप्त गर्ने हक हुनेछ ।
- ✓ सम्पत्ति तथा पारिवारिक मामिलामा दम्पतीको समान हक हुनेछ ।

विशेषगरी गर्भवती महिलाहरूको निःशुल्क वा न्यूनतम् शुल्कमा स्वास्थ्य परिक्षण गर्न तथा महिलाहरूमा देखिने स्तन क्यान्सर र पाठेघर क्यान्सरको अग्रीम पहिचान र न्यूनीकरणका लागि विशेष पहल गर्नुपर्ने देखिन्छ । जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय एवं अन्य सम्बद्ध स्वास्थ्य संस्थाहरूसँग समन्वय गरी मातृशिशु स्वास्थ्य तथा क्षयरोग नियन्त्रणका क्षेत्रमा कार्यरत स्वास्थ्यकर्मीहरूका लागि स्थायित्व, वृत्तिविकास तथा पुनर्ताजगिजस्ता कार्यक्रम ल्याई महिलाहरूका लागि लघु उद्यम व्यवसाय तालिम प्रदान गरी उद्यम व्यवसाय मार्फत आर्थिक रूपमा सबल बनाउनु पर्ने देखिन्छ । आर्थिक, सामाजिक, शैक्षिक तथा साँस्कृतिक सशक्तिकरण गर्दै नगर विकासमा महिलाहरूको समान सहभागिता गराउन अझैपनि उनीहरूलाई थप प्रोत्साहन गर्नुपर्ने देखिन्छ । सामाजिक क्षेत्रमा उदाहरणीय कार्य गर्ने आमा समूह, टोल विकास संस्था, महिला समन्वय समिति तथा महिलासम्बन्धी संघसंस्थालाई संस्थागत विकासका लागि विभिन्न कार्यक्रम संचालन गर्न प्रोत्साहन गर्नु पर्दछ । महिला तथा बालबालिकाका लागि सामुदायिक कार्यप्रक्रियालाई वडाहरूमा विस्तार गर्ने तथा सामाजिक परिचालन प्रवर्द्धन कार्यलाई निरन्तरता दिई लक्षित समूहतर्फ सबै समूह र वर्गको सहभागिता हुने कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी समावेशी अवधारणाअनुरूप स्थानीय शासन र विकासमा महिलाको संलग्नता वृद्धि गर्न विभिन्न क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू ल्याउनुपर्ने देखिन्छ । देशका विभिन्न स्थानमा जस्तै यस नगरपालिमा पनि महिला हिंसा हुने गरेको छ । जसको विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छः

तालिका नं. १६१: महिला हिंसासम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	विवरण	संख्या	कैफियत
१	घरेलु हिंसाबाट पिडित	१८	
२	सौता रहेको	३	
३	वेचविखनमा परेको	–	
४	श्रीमानबाट पिडित र पिटिएका	३९	
५	द्वन्दबाट पिडित	–	
६	सामाजिक कुरिती लगाईएका	३	यौन हिंसा पिडित
जम्मा		**६३**	

स्रोतः महिला तथा बालबालिका कार्यालय, धनकुटा २०७५

७.३.२ महिला सहकारी संस्था

तालिका नं. १६२: महिला सहकारी संस्थासम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	सहकारी संस्थाको नाम	ठेगाना	सदस्य संख्या	शेयर पूँजी
	१. बहुउद्देश्यीय			
१	श्री महिला विकास बहुउद्धेसीय सहकारी संस्था लि.	ध.न.पा. १०	३३५	५२२५६९
	२. कृषि सहकारी			
१	बसुन्धरा महिला कृषि सहकारी संस्था लि.	ध.न.पा. ३	४५	१८०००
२	श्री लाली गुराँस महिला कृषि सहकारी संस्था लि.	ध.न.पा. ४	३५	३५००
३	श्री सत्यदेवी महिला वचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	ध.न.पा. १	११९	११९०००
	३. बचत तथा ऋण			
१	श्री उद्यमी महिला वचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	ध.न.पा. ७	३०१	९६३७००
२	श्री महिला वचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	ध.न.पा. ६	-	४७६१००
३	श्री निशान देवी उद्यमी महिला वचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	ध.न.पा. ७	१३६	७९०००
४	श्री पशुपति महिला वचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	ध.न.पा. २	१८०	७६१००
५	श्री महिला सशक्तिकरण वचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	ध.न.पा. १	१२२	७९५५५०

स्रोतः महिला तथा बालबालिका कार्यालय, धनकुटा २०७५

७.३.३ बालबालिकासम्बन्धी विवरण

अन्तराष्ट्रिय स्तरमा १८ वर्षभन्दा मुनिका बालबालिकालाई बालक/बालिका भनिन्छ भने नेपालको बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०४८ ले १६ वर्षभन्दा मुनिका सम्पूर्ण मानिसहरूलाई बालबालिका हुन् भनेर परिभाषित गरेको छ। बालबालिका भविष्यका कर्णधार हुन्। बालबालिका साझा भविष्य हुन र उनीहरूको स्वतन्त्रता, अधिकार, संरक्षण, विकास र जीवनस्तर सुधारको लागि सामूहिक प्रतिवद्धता र साझा प्रयास आवश्यक छ भन्ने कुरा महसुस गरी संयुक्त राष्ट्र संघले सन् सन् १९८९ नोभेम्बरमा बाल अधिकारसम्बन्धी महासन्धि पारित गरे पछिहरेक वर्ष नोभेम्बर २० का दिन अन्तराष्ट्रिय बाल दिवस मनाइन्छ। बालबालिकाहरूलाई अधिकाररूपी औजारले एक कर्मठ र सबल नागरिकमा परिणत गर्न सकिन्छ। नेपालमा बालबालिकाको हकहितको लागि थुप्रै कुराहरूसमावेश गरिएको छ। नेपालको संविधान २०७२ को भाग ३ को धारा ३९ मा देहाय बमोजिमको बालबालिकाको हकको व्यवस्था गरिएको छ।

१ प्रत्येक बालबालिकालाई आफ्नो पहिचान सहीत नामकरण र जन्मदर्ताको हक हुनेछ।

२ प्रत्येक बालबालिकालाई परिवार तथा राज्यबाट शिक्षा, स्वास्थ्य, पालन पोषण, उचित स्याहार, खेलकूद, मनोरञ्जन तथा सर्वाङ्गीण व्यक्तित्व विकासको हक हुनेछ।

३ प्रत्येक बालबालिकालाई प्रारम्भिक बाल विकास तथा बाल सहभागिताको हक हुनेछ।

४ कुनै पनि बालबालिकालाई कलकारखाना, खानी वा यस्तै अन्य जोखिमपूर्ण काममा लगाउन पाइने छैन।

५ कुनै पनि बालबालिकालाई बाल विवाह, गैरकानूनी ओसारपसार र अपहरण गर्न वा बन्धक राख्न पाइने छैन।

६ कुनै पनि बालबालिकालाई सेना, प्रहरी वा सशस्त्र समूहमा भर्ना वा प्रयोग गर्न वा सांस्कृतिक वा धार्मिक प्रचलनका नाममा कुनै पनि माध्यम वा प्रकारले दुर्व्यवहार, उपेक्षा वा शारीरिक, मानसिक, यौनजन्य वा अन्य कुनै प्रकारको शोषण गर्न वा अनुचित प्रयोग गर्न पाइने छैन।

७ कुनै पनि बालबालिकालाई घर, विद्यालय वा अन्य जुनसुकै स्थान र अवस्थामा शारीरिक, मानसिक वा अन्य कुनै किसिमको यातना दिन पाइने छैन ।

८ प्रत्येक बालबालिकालाई बाल अनुकुल न्यायको हक हुनेछ ।

९ असहाय, अनाथ, अपांगता भएका, द्वन्द्वपीडित, विस्थापित एवं जोखिममा रहेका बालबालिकालाई राज्यबाट विशेष संरक्षण र सुविधा पाउने हक हुनेछ ।

१० उपधारा (४), (५), (६) र (७) विपरीतका कार्य कानूनबमोजिम दण्डनीय हुनेछन् र त्यस्तो कार्यबाट पीडित बालबालिकालाई पीडकबाट कानूनबमोजिम क्षतिपूर्ति पाउने हक हुनेछ ।

यो सँगै बालबालिकाहरूको अधिकारसम्बन्धी महासन्धिमा ५० औं देशहरू मध्ये नेपालपनि एक हस्ताक्षर कर्ता हो । संविधानमा बालबालिकासम्बन्धी हकको सुनिश्चितता र विभिन्न सरकारी तथा गैर सरकारी संघ संस्थाको प्रयासको बावजुत घरेलु कामदारको रूपमा खटिएका बालबालिकाहरू, उद्योग तथा कलकारखानामा कडा श्रममा खटिएका बालबालिकाहरू, शिक्षाबाट बञ्चित रहेका बालबालिकाहरू, बाँच्न पाउने नैसर्गिक अधिकार संविधानमा सुनिश्चित भएर पनि जन्मन नपाई जन्मने अधिकार खोसिएका बालबालिकाहरू र बाल अधिकारको उपयोगबाट टाढा रहेका बालबालिकाहरूको उदाहरणहरू समाजमा हामी सामु छर्लङ्ग नै छन् । यसरी समाजमा हुने गरेका बाल श्रम तथा बाल अधिकारबाट बंञ्चित बालबालिकाहरूको लागि अझै सरकार, नागरिक समाज सचेत रहन जरुरी छ । यस नगरपालिकामा रहेका परिवार बिहिन बालबालिकाहरूको विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. १६३: परिवार बिहिन बालबालिकाहरूको विवरण

विवरण	बालिका	बालक	जम्मा	कैफियत
परिवारिक संरक्षणविहीन बालबालिकाको कुल सङख्या	–	–	–	
परिवारमा वयस्क व्यक्ति नभइ बालबालिका मात्र भएको अवस्थामा रहेका बालबालिका	–	–	–	
आफन्तको संरक्षणमा रहेका बालबालिका	–	–	–	
संस्थागत संरक्षणमा रहेका बालबालिका	५	६	११	बाल पुनर्स्थापना केन्द्रमा
सडक बालबालिका	–			
जेलमा रहेका	२	–	२	जिल्ला कारागारमा आफ्नी आमासँग
हिंसारयातना पीडित	–	–	–	
अलपत्र वा वेवारिसे अवस्थामा फेला परेका	–	–	–	
बेचविखनमा परेका बालबालिका	–	–	–	

स्रोतः महिला तथा बालबालिका कार्यालय, धनकुटा २०७५

७.३.४ बालश्रमको अवस्था

बालबालिकालाई सामाजिक वा आर्थिक लाभका लागि श्रममा संलग्न गराउनु बालश्रम हो। नेपालमा कानूनले बालबालिकाको उमेरका आधारमा स्वीकार्य र अस्वीकार्य कामहरू तोकेको छ। १३ वर्ष उमेर नपुगेका बालबालिकाहरूलाई श्रमिकका रूपमा काममा लगाउन हुदैन भने १४ वर्षदेखि १५ वर्षसम्मकालाई खासखास क्षेत्रको हलुका र विशेष सुविधाका काममा लगाउन पाइन्छ। कुनै पनि बालबालिकालाई जोखिमपूर्ण काममा लगाउन पाइदैन। तथापि सुरक्षित वातावरणमा नयाँ-नयाँ कुरा सिक्ने, जान्ने, पढ्ने, बुझ्ने उमेरमा नेपालका धेरै बालबालिकाहरू बालश्रमिकका रूपमा काम गर्न बाध्य छन्। आफ्ना बालापनलाई कडा श्रमसँग

साटिरहेका छन्। काम गर्नु पर्नाले शिक्षाबाट बञ्चित हुनुदेखि शोषण र दुर्व्यवहारबाट धेरै बालबालिका पिडित भएका छन्। नेपालमा बालश्रमका बारेमा विभिन्न विषयगत क्षेत्रहरूमा साना-ठुला अध्ययन भए तापनि आवधिक, एकिकृत, आधिकारिक तथ्याङ्क तथा जानकारीको भने अभाव छ। बालश्रम नेपाली बालबालिकाको एक दुःखद यथार्थ हो ।

बालबालिकालाई श्रममा लगाइनु बालअधिकार विपरित कार्य हो। यसैगरी नेपालले राज्य पक्षका रूपमा अनुमोदन गरिसकेको संयुक्त राष्ट्रसंघका बाल अधिकारसम्बन्धी महासन्धि, १९८९, अन्तराष्ट्रिय श्रम संगठनको रोजगारीको न्यूनतम उमेरसम्बन्धी महासन्धी नं १३८ तथा निकृष्ट प्रकारको बालश्रमसम्बन्धी महासन्धी नं. १८२ तथा सिफारिश नं १९० ले पनि राज्यलाई बालश्रमविरुद्ध थप उत्तरदायित्व बहन गर्न प्रेरित गरेको छ।

७.३.५ बालक्लब

बालबालिकाहरू संगठित भई आफुसँग सरोकार राख्ने विषयमा छलफल गर्न, प्रतिनिधित्व गर्न र आफ्नै क्षमता विकास, सचेतना लगायत बाल अधिकारको संरक्षण प्रबर्द्धनमा विविध क्रियाकलाप गर्न नेपालमा बाल-समूह, बाल क्लव, बालअधिकार मञ्च आदिका रूपमा बालबालिकाहरू क्रियाशिल रहेका छन्। बालक्लब, बाल-सहभागिताको एक शसक्त माध्यम बनेको छ। जसलाई बालबालिकासँग सम्बन्धित थुप्रै नीतिगत दस्तावेजहरूमा पनि उल्लेख गरिएको छ। बालबालिकाहरूलाई समूहमा आवद्ध गराउन र उनीहरूसँग सरोकार राख्ने विषयमा मत व्यक्त गर्नका लागि विभिन्न स्तरका नीति तथा योजना निर्माणदेखि कार्यान्वयन र अनुगमनसम्म बालक्लबको प्रतिनिधित्वलाई मान्यता दिइएको छ।

व्यक्तिगतरूपमा नगरपालिकामा बालबालिकाको सहभागिता, सक्रियता र नेतृत्वमा गठन गरिएका बालक्लबहरूले बाल अधिकारसम्बन्धी चेतनामुलक कार्यहरू गरिरहेको छन्। बालक्लबहरूले संचालन गरेका कार्यक्रमहरूमा (१) जन्मदर्ता प्रचारात्मक अभियान, (२) विद्यालय भर्ना अभियान, (३) बालश्रम न्यूनीकरण कार्यक्रम, (४) बालसहभागिता अभिवृद्धि कार्यक्रम, (५) बालबालिकालाई प्रदान गरिने खोप प्रचार कार्यक्रम, (६) निशुल्क शिक्षा प्रचारात्मक र प्रबर्द्धनात्मक कार्यक्रम, (७) भयरहित वातावरणमा शिक्षा पाउने अधिकारबारे प्रचारप्रसार, (८) वातावरणीय सुधार कार्यक्रम, (९) अभिभावक चेतना शिक्षा कार्यक्रम र (१०) बालविवाह उन्मुलनसम्बन्धी प्रचारात्मक कार्यक्रम प्रमुख रहेका छन्।

धनकुटा नगरपालिकामा विद्यालय आधारित ३९ वटा बालक्लवमा ५१८ जना बालबाललिका, समुदायमा आधारित ९ वटा बालक्लवमा १७० जना बालबालिका आवद्ध रहेका छन् । साथै नगरमा १० वडास्तरी बालसञ्जाल रहेको छ । नगरमा भएका बालक्लबहरू तथा बाल सञ्जालको विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ:

तालिका नं. १६४: विद्यालयमा आधारित बालक्लबको विवरण

क्र.सं.	बालक्लबको नाम	बालिका सदस्य	बालक सदस्य	जम्मा
१	मधुगंगा बालक्लब	६	७	**१३**
२	संकल्प बालक्लव	१८	१८	**३६**
३	चञ्चलादेवी बालक्लव	३	४	**७**
४	मनकामना बालक्लव	१२	१३	**२५**
५	निल्गीरि बालक्लव	१७	१९	**३६**
६	लाली गुरांस बलक्लव	४	५	**९**
७	मोडल सिर्जनशिल	७	८	**१५**

क्र.सं.	बालक्लबको नाम	बालिका सदस्य	बालक सदस्य	जम्मा
८	सचेतना बाक्लव	८	३	**११**
९	ज्योतीविद्या बालक्लव	९	६	**१५**
१०	अन्नपूर्ण बालक्लव	४	११	**१५**
११	सिंहदेवी बालक्लव	३	६	**९**
१२	सम्वृद्दि बालक्लव	८	३	**११**
१३	बालमन्दिर बालक्लव	५	६	**११**
१४	मैत्रीपूर्ण वातावरण बालक्लव	११	२	**१३**
१५	सल्लेरी बालक्लव	७	४	**११**
१६	समुन्नती बालक्लव	१२	१७	**२९**
१७	बालसंसार बालक्लव	६	९	**१५**
१८	दीप इङ्लिस बालक्लव	९	४	**१३**
१९	त्रिबेणी बालक्लव	९	६	**१५**
२०	निजामती बालक्लव	६	७	**१३**
२१	तमोरभ्याल्ली बालक्लव	५	८	**१३**
२२	साकार शिक्षा निकेतन	८	३	**११**
२३	तुलसीमेहर	५	७	**१२**
२४	देउराली बालक्लव	७	६	**१३**
२५	चुलीवन बालक्लव	४	५	**९**
२६	टेकुनाला बालक्लव	४	५	**९**
२७	सुम्निमा बालक्लव	६	७	**१३**
२८	फुलबारी बालक्लव	३	४	**७**
२९	नमुना बालक्लव	५	६	**११**
३०	सयपत्री बालक्लव	३	६	**९**
३१	सुनाखरी बालक्लव	५	६	**११**
३२	मखमली बालक्लव	०	७	**७**
३३	जनकल्याण बालक्लव	७	४	**११**
३४	लालीगुरांस बालक्लव	६	५	**११**
३५	सयपत्रि बालक्लव	४	३	**७**
३६	स्मिती बालक्लव	५	४	**९**
२७	थानी बालक्लव	१०	५	**१५**
३८	कौशिका बालक्लव	९	२	**११**
३९	नमुना बालक्लव	५	२	**७**
जम्मा		**२६५**	**२५३**	**५१८**

स्रोतः महिला तथा बालबालिका कार्यालय, धनकुटा २०७५

तालिका नं. १६५: वडास्तरीय बालसञ्जालको विवरण

वडा नं.	बालसञ्जालको विवरण	सदस्य संख्या					जम्मा
		लैङ्गिक आधार		सामाजिक आधार			
		बालक	बालिका	दलित	जनजाति	अन्य	
१	वडा स्तरीय बालक्लव	८	७	२	९	४	**१५**
२	वडा स्तरीय बालक्लव	१७	१९	४	१६	१६	**३६**
३	वडा स्तरीय बालक्लव	८	८	२	५	९	**१६**
४	वडा स्तरीय बालक्लव	७	९	२	५	९	**१६**
५	वडा स्तरीय बालक्लव	५	९	१	११	२	**१४**
६	वडा स्तरीय बालक्लव	१३	१६	२	१०	१७	**२९**
७	वडा स्तरीय बालक्लव	८	७	१	८	६	**१५**
८	वडा स्तरीय बालक्लव	१०	१४	१	२३	०	**२४**
९	वडा स्तरीय बालक्लव	८	१४	४	१०	८	**२२**
१०	वडा स्तरीय बालक्लव	५	६	१	४	६	**११**
जम्मा		**८९**	**१०९**	**२०**	**१०१**	**७७**	**१९८**

स्रोतः महिला तथा बालबालिका कार्यालय, धनकुटा २०७५

तालिका नं. १६६: नगरस्तरिय वाल सञ्जालका पदाधिकारीहरू, २०७५

क्र.स.	नाम थर	पद
१	श्री सम्राट मानन्धर	अध्यक्ष
२	श्री सृष्टी विश्वकर्मा	उपाध्यक्ष
३	श्री अनिशा रुचाल	सचिव
४	श्री कृति खड्का	सहसचिव
५	श्री पृतिशा घिमिरे	कोषाध्यक्ष
६	श्री कर्जन राई	सदस्य
७	श्री युवराज हमाल	सदस्य
८	श्री अर्जुन शाही	सदस्य
९	श्री धिरज घिमिरे	सदस्य
१०	श्री रविना तिवारी	सदस्य
११	श्री अस्मिता राई	सदस्य
१२	श्री पवित्रा कार्की	सदस्य
१३	श्री झरना बराल	सदस्य
१४	श्री दिपेन्द्र कार्की	सदस्य
१५	श्री उज्वलता खनाल	सदस्य

स्रोतः महिला तथा बालबालिका कार्यालय, धनकुटा २०७५

७.४ खानेपानी

७.४.१ खानेपानीको स्रोतको आधारमा परिवारको विवरण

यस नगरपालिकामा रहेका ८,६५३ परिवारहरू मध्ये धारा/पाइपको पानी पिउने परिवारको संख्या ७,९४२ अर्थात् ९१.७८ प्रतिशत भएकाले सामान्यतया सबैजसो घरपरिवारले धारा तथा पाइपको स्रोतको पानी पिउने गर्दछन् भन्दा हुने देखिन्छ। दोस्रोमा नढाकिएको इनार/कुवा मार्फत आपूर्ति गरिएको पानी पिउने परिवारको संख्या २५८ अर्थात् २.९८ प्रतिशत, ढुङ्गे धारा मार्फत २३९ अर्थात् २.७६ प्रतिशत र नदि खोलाबाट १.३४ प्रतिशत रहेका छन्। अन्य श्रोत प्रयोग गर्नेको संख्या नगन्य रहेको छ। पानीको जुनसुकै श्रोत प्रयोग गरेतापनि पिउने पानी पूर्णरूपमा शुद्ध र पिउन योग्य भएको एकिन गर्न शुद्धीकरणका उपायहरू अवलम्बन गर्नुपर्ने देखाउँछ। यसो गर्दा पानी जन्य रोगहरूबाट बच्न सकिन्छ। विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. १६७: खानेपानीको स्रोतको आधारमा घरधुरीको विवरण

वडा	धारा/पाइप	ट्युबवेल/हाते पम्प	ढाकिएको इनार/कुवा	नढाकिएको इनार/कुवा	ढुङ्गे धारा	नदी/खोला	जार	ट्याङ्करको पानी	*अन्य	उल्लेख नगरिएको	जम्मा
१	१,५२१		६	२८	७४	२	३	१	४		**१,६३९**
२	८८५		१२	२६	३३	४			२		**९६२**
३	३८३	६	७	२३	३४	४७		१	५		**५०६**
४	५८४	१	४	६२	३		१		२		**६५७**
५	६८५		१५	३	३	५			१	७	**७१९**
६	९५३		२	११	२२	१					**९८९**
७	१,१०३			१३	३६	८			२		**१,१६२**
८	३७३		६	५३	२०	६			१		**४५९**
९	८९३		६	५	२	३७					**९४३**
१०	५६२		३	३४	१२	६					**६१७**
जम्मा	**७,९४२**	**७**	**६१**	**२५८**	**२३९**	**११६**	**४**	**२**	**१७**	**७**	**८,६५३**
प्रतिशत	**९१.७८**	**०.०८**	**०.७०**	**२.९८**	**२.७६**	**१.३४**	**०.०५**	**०.०२**	**०.२०**	**०.०८**	**१००.००**

***माथि उल्लेखित स्रोतबाहेक मूल, झरना, कुलो, आकासे पानी, हिउँ, असिना आदि।** स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

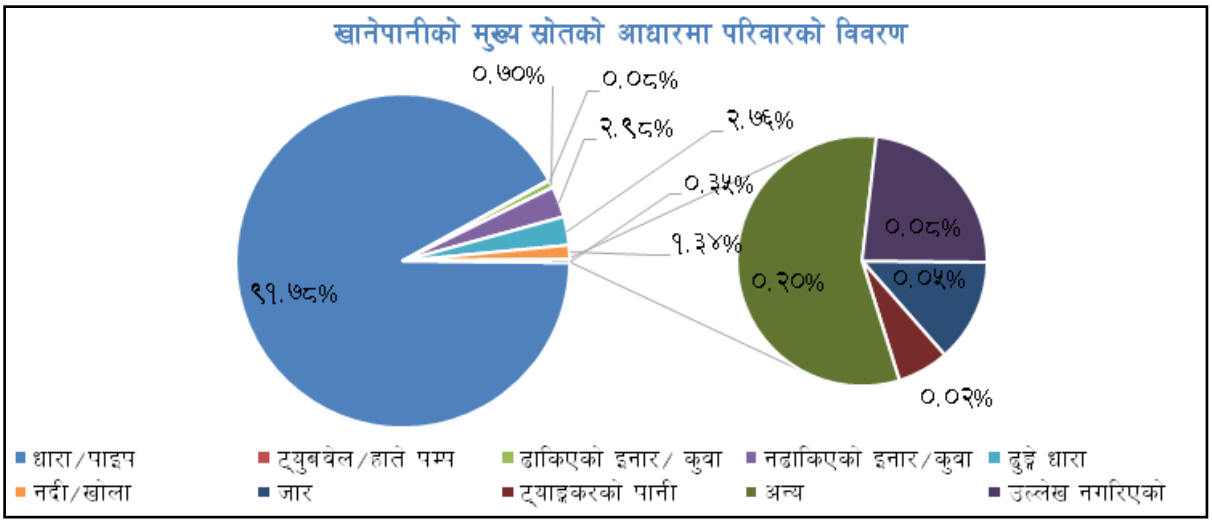

Sustainable Development Goals Status & Roadmap: २०१६ - २०३० का अनुसार (SDG- 6) आधार वर्ष २०१५ मा सुरक्षित पिउने पानी उपभोग गर्ने जनसंख्या १५% मात्र देखिन्छ । दिगो विकास लक्ष्य अनुगमन ढाँचासमेत उल्लेख भएको उक्त दस्तावेजअनुसार यो जनसंख्या क्रमश वृद्धि गर्ने अपेक्षा गरिएको छ । जसअनुसार २०१९ मा ३५%, २०२२ मा ५०%, २०५५ मा ६५% हुँदै सन् २०३० सम्म सुरक्षित पिउने पानी प्रयोग कर्ता कुल जनसंख्याको ९०% हुने महत्वाकांक्षी लक्ष्य राखिएको छ । उक्त राष्ट्रिय लक्ष्य प्राप्तिमा टेवा पुऱ्याउन तथा आमरूपमा जनस्वास्थमा सुधार गर्न पानी प्रयोग गर्दा पानीको उपयुक्तताको परीक्षण र सुरक्षाको उपायहरूबारे व्यापक जन जागरण फैलाउनु पर्ने देखिन्छ ।

७.४.२ परिवारले प्रयोग गरेको पानीको श्रोतको स्वामित्वको आधारमा परिवारको विवरण

नगरपालिकामा रहेका ८,६५३ घरपरिवारहरू मध्ये ७,९४९ परिवारहरूले धारा तथा ट्युबवेल/हाते पम्पको पानी प्रयोग गरेको देखिन्छ । जसमध्ये ५,९०३ अर्थात् ७४.२६ प्रतिशत घरपरिवारको पानीको स्रोत निजी रहेको तथ्याङ्कले देखाउँछ भने सामुदायिक स्रोत प्रयोग गर्ने १,२३९ अर्थात् १५.५९ प्रतिशत, सरकारी/सार्वजनिक स्रोत प्रयोग गर्ने ४६७ अर्थात् ५.८७ प्रतिशत, अरुको धारा वा पानीको स्रोत प्रयोग गर्ने ३२८ अर्थात् ४.१३ र अन्यमा १२ अर्थात् ०.१५ प्रतिशत रहेका छन् । परिवारलाई आवस्यक पर्ने पानीजस्तो आधारभूत आवस्यकताको स्रोत निजी स्वामित्वमा हुनु राम्रो भएतापनि पानीको उपलब्धताको स्थिति र गुणस्तरले परिवारको स्वास्थ्य र गुणस्तरीय जीवनमा प्रत्यक्ष प्रभाव पार्दछ । वडागत थप विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १६८: परिवारले प्रयोग गरेको पानीको श्रोतको स्वामित्वको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	निजी	सरकारी/सार्वजनिक	सामुदायिक	अरुको घरको धारा	अन्य	जम्मा
१	१,२००	७१	१९३	५६	१	**१,५२१**
२	५६८	२६	२५१	३९	१	**८८५**
३	३४२	१८	११	१७	१	**३८९**
४	५०८	३३	५	३६	३	**५८५**
५	६४९		१	३०	५	**६८५**
६	७९७	३१	१००	२५		**९५३**
७	१,०१९	८	११	६४	१	**१,१०३**
८	२२६	५६	४४	४७		**३७३**
९	२६१	१५९	४६४	९		**८९३**
१०	३३३	६५	१५९	५		**५६२**
जम्मा	**५,९०३**	**४६७**	**१,२३९**	**३२८**	**१२**	**७,९४९**
प्रतिशत	**७४.२६**	**५.८७**	**१५.५९**	**४.१३**	**०.१५**	**१००.००**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

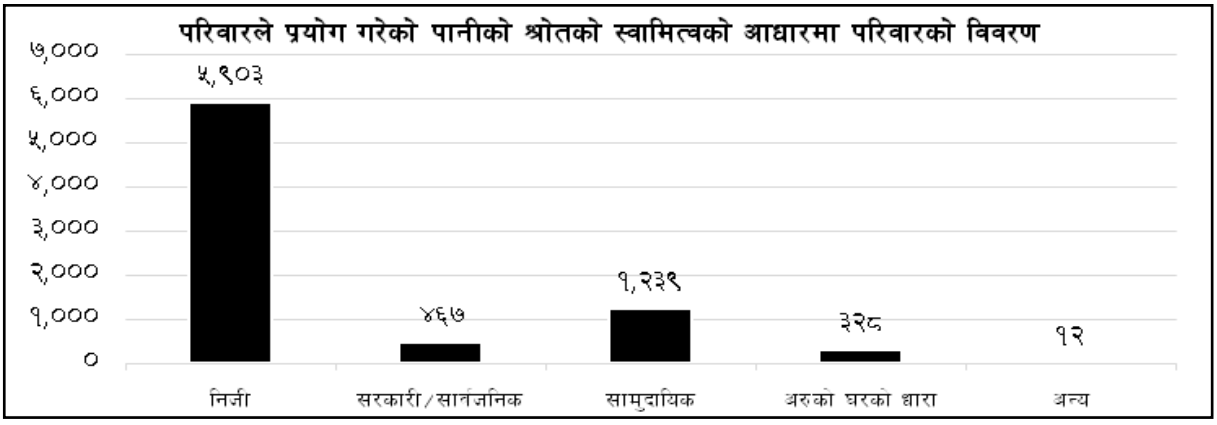

७.४.३ खानेपानीको मुख्य श्रोत भएको ठाउँसम्म पुग्न लाग्ने समयको आधारमा परिवारको विवरण

नगरपालिकामा रहेका कुल ८,६५३ परिवारहरू मध्ये ५,३४७ अर्थात् ६१.७९ प्रतिशत घर परिवारहरूका पानीको श्रोत आफ्नै घर परिसर भित्र रहेको, १,२४० अर्थात् १४.३३ प्रतिशत परिवारहरूले १ देखि १५ मिनेट टाढाको श्रोतहरूबाट पिउने पानी ल्याउने गरेको पाइयो । त्यसैगरी ८१३ अर्थात् ९.४० प्रतिशत घरपरिवारमा १६ देखि ३० मिनेट टाढाको श्रोतहरूबाट पानी ल्याउने गरेको देखिन्छ भने नगरमा दुई घण्टाभन्दा टाढाको श्रोतहरूबाट पानी ल्याउने गरेको केही घरपरिवार रहेको देखिन्छ । पहाडी क्षेत्रको नगरपालिका भएको हुँदा केही परिवारहरूमा पिउने पानीको श्रोत र त्यसको सुगमतामा कठिन भएको देखिनुको साथै नगरपालिकामा पानीको निर्मलीकरण गरेर पिउनुपर्ने विषयलाई गम्भिरताका साथ लिनुपर्ने देखिन्छ । वडागत पूर्ण विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ :

तालिका नं. १६९: खानेपानीको मुख्य श्रोत भएको ठाउँसम्म पुग्न लाग्ने समयको आधारमा घरधुरीको वितरण

वडा नं.	घरको कम्पाउण्ड भित्र भएको	१-१५ मिनेट	१६-३० मिनेट	३१-४५ मिनेट	४६ मिनट - १ घण्टा	१ घण्टा- १.५ घण्टा	१.५ घण्टा- २ घण्टा	दुई घण्टा भन्दा बढी	उल्लेख नगरिएको	जम्मा	औषत समय (मिनेटमा)
१	१,०६३	१३१	१५९	९०	११५	७०	६	५		**१,६३९**	**१४.७४**
२	५५५	२४०	७३	५	१०	७१	२	६		**९६२**	**१०.४३**
३	१४२	६८	५३	१९	१७६	१६	२८	४		**५०६**	**३६.४७**
४	४२०	८६	३२	२	२९	८४	१	३		**६५७**	**१४.३१**
५	६९१	१३	७				१		७	**७१९**	**१०.२७**
६	६१९	१२२	१५२	१७	३८	२६	१	१४		**९८९**	**१३.४७**
७	१,०६२	४९	११		४	३६				**१,१६२**	**३.२५**
८	७९	१८०	११५	२०	२९	१८	१८			**४५९**	**२३.७८**
९	३९५	२२०	१९०	१५	१०२	४	११	६		**९४३**	**१६.३७**
१०	३२१	१३१	२१	४	८	६६	५	६१		**६१७**	**२६.६८**
जम्मा	**५,३४७**	**१,२४०**	**८१३**	**१७२**	**५११**	**३९१**	**७३**	**९९**	**७**	**८,६५३**	**१४.९५**
प्रतिशत	**६१.७९**	**१४.३३**	**९.४०**	**१.९९**	**५.९१**	**४.५२**	**०.८४**	**१.१४**	**०.०८**	**१००.००**	

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

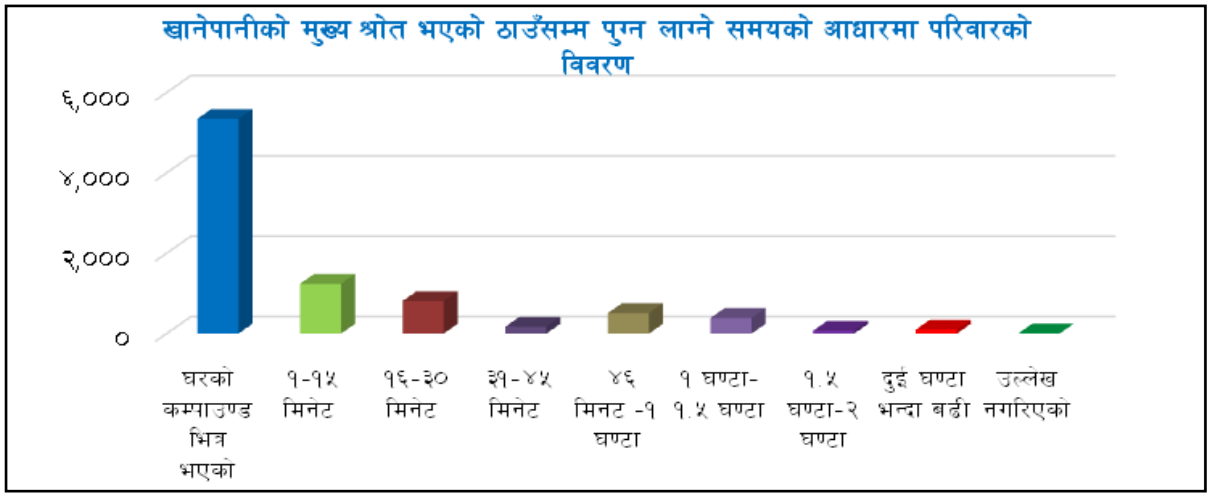

७.४.४ खानेपानी आयोजनासम्बन्धी विवरण

नगरपालिका स्वच्छ र सफा हुनुपर्छ । खानेपानी स्वच्छ जीवनको प्रमुख आधार हो । खानेपानी सुरक्षित नहुँदा विभिन्न दुषित तथा असुरक्षित पानीबाट लाग्ने रोगको जोखिम हुन्छ । खानेपानी सुरक्षित राख्न त्यस ठाउँको वातावरण पनि सफा र स्वच्छ रहनु पर्दछ । खानेपानीको लागि प्रयोग गरिएको स्रोतको आधारमा नगर तथा नगरपालिकाको स्वास्थ्य स्थिति निर्धारण गर्न सकिन्छ । सुरक्षित खानेपानीको प्रयोगबाट विभिन्न रोगको जोखिम न्यूनीकरण गर्न सकिन्छ । धनकुटा नगरपालिकाको खानेपानीको स्थिति बुझ्न तल नगरबासीहरूले खानेपानीमा प्रयोग गरेको स्रोतको विवरण देखाइएको छ ।

तालिका नं. १७०: नगरपालिका भित्र सञ्चालित खानेपानीका सार्वजनिक आयोजना एवम् उद्योगसम्बन्धी विवरण

क्र. सं.	खानेपानी आयोजना र उद्योगको नाम	ठेगाना	सञ्चालन	स्वामित्व	पानीको श्रोत	अवस्था	लाभान्वित घरधुरी संख्या	आयोजनाले समेटुने क्षेत्र
१	खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता समिति	ध.न.पा. ६	२०५१	निजी	खोला, मूल	राम्रो	३६७०	३,४,५,६, ७
२	बेलहारा खानेपानी आयोजना	ध.न.पा. ९				राम्रो		

स्रोतः खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन, २०७५

तालिका नं. १७१: खानेपानी आयोजना, माग, आपूर्ति र महसुलसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	खानेपानी आयोजनाको नाम	दैनिक माग	दैनिक आपूर्ति	महसुल दर		आयोजना लागत	मासिक आम्दानी	मासिक खर्च	मासिक बचत
				मासिक न्यूनतम रू.	न्युनतममा थप घन मिटरको दरले				
१	धनकुटा खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता समिती	३००००	१७६६.३१ घन मि.	कार्यालय तथा संघसंस्था ८०० र ग्राहकलाई रु.४००		कुल २९ करोड	सरदर १८ देखि २० लाख	करिव १५ देखि १६ लाख	करिव २ देखि ४ लाख

स्रोतः खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन, २०७५

तालिका नं. १७२: खानेपानी आयोजनाबाट उपलब्ध हुने पानीको गुणस्तरसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	आयोजनाहरूको नाम	भौतिक गुणस्तर	रासायनिक गुणस्तर	जैविक गुणस्तर
१	बेलहारा खानेपानी आयोजना	राम्रो	राम्रो	राम्रो
२	धनकुटा नगरपालिका आयोजना	राम्रो	राम्रो	राम्रो
३	ध.न.पा. २।८।९।१३ खानेपानी आयोजना	राम्रो	राम्रो	राम्रो

स्रोतः खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन, २०७५

तालिका नं. १७३: खानेपानीका संभावित श्रोतहरू

क्र.सं.	खानेपानीको स्रोतहरू	ठेगाना	लाभान्वित हुने क्षेत्र
१	मुल, नदी, खोला	ध.न.पा.	ग्रामीण र बजार क्षेत्र

स्रोत: खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन, २०७५

७.४.५ शौचालय प्रयोगको प्रकारको आधारमा परिवारको विवरण

तालिका नं. १७४: शौचालय प्रयोगको प्रकारको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	फ्लस भएको (सार्वजनिक ढल)	फ्लस भएको (सेप्टिक ट्याङ्की)	साधारण चर्पी	सामुदायिक चर्पी	चर्पी नभएको	उल्लेख नभएको	जम्मा
१	५	१,११३	५१३	३	५		**१,६३९**
२	४	६४९	२९०	६	१३		**९६२**
३	११	४०२	८०	५	८		**५०६**
४	४	५९४	५१	५	३		**६५७**
५	७	५४२	१४१	१०	१२	७	**७१९**
६	१५२	५७१	२३८	२६	२		**९८९**
७	१३	८८८	२४७	८	६		**१,१६२**
८	१	२५४	१९१	२	११		**४५९**
९	३०	६३२	२६५	७	९		**९४३**
१०	१	५१२	१०१		३		**६१७**
जम्मा	**२२८**	**६,१५७**	**२,११७**	**७२**	**७२**	**७**	**८,६५३**
प्रतिशत	**२.६३**	**७१.१५**	**२४.४७**	**०.८३**	**०.८३**	**०.०८**	**१००.००**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा रहेका कुल घरपरिवार ८,६५३ मध्ये ६,१५७ अर्थात् ७१.१५ प्रतिशत परिवारहरूले फ्लस सहीतको सेप्टि ट्याङ्क भएको चर्पी, २११७ अर्थात् २४.४७ प्रतिशतले साधारण चर्पी प्रयोग गरेको पाइयो । त्यसैगरी २२८ अर्थात् २.६३ प्रतिशतले फ्लस सहीतको सार्वजनिक ढल भएको चर्पीको प्रयोग गर्ने गरेको, ७२ अर्थात् ०.८३ प्रतिशतले सामुदायिक चर्पीको प्रयोग गरेको र ७२ घरपरिवारहरूले भने चर्पीको प्रयोग नै नगरेको पाइयो । साधारण चर्पी प्रयोग गर्नेको संख्या २,११७ र ७२ घरपरिवारहरूले चर्पीको प्रयोग नै नगर्नु व्यक्तिगत तथा सामुदायिक स्वास्थ्यका हिसाबले जोखिम रहेको देखाउँछ । सानो संख्याले मात्र खुल्ला स्थानमा दिसापिसाब गर्दासमेत समुदायको ठूलो हिस्साको जनस्वास्थ्य प्राणघातक संक्रामक रोगहरूको जोखिममा पर्ने हुँदा चर्पी प्रयोगलाई अनिवार्य गर्ने र चर्पीको गुणस्तर सुधारमा ध्यान दिनुपर्ने देखिन्छ ।

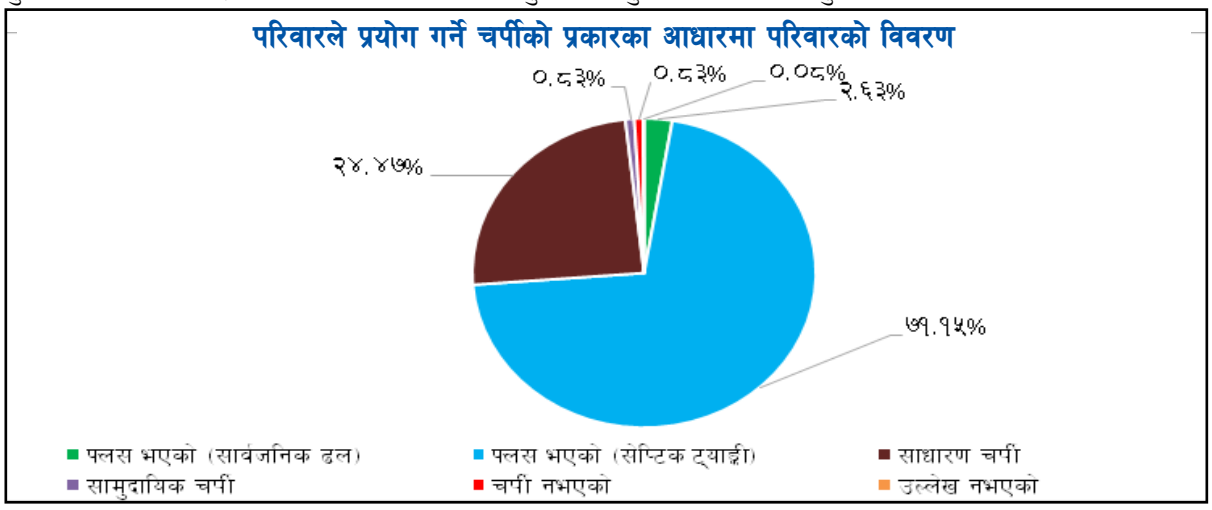

७.५ सामाजिक सुरक्षा

संविधानको मूल भावना लोककल्याणकारिता र सामाजिक न्यायमा लक्षित रहेको छ। जसअनुरूप जोखिममा रहेका, अत्यन्त विपन्न र बहिष्करणमा परेका, वृद्ध असहाय, अपाङ्ग, एकल महिला, लोपोन्मुख आदिवासी, जनजाति तथा विपन्न नागरिकलाई जीविकोपार्जनमा आइपर्ने जोखिमको सामना गर्न सघाउ पुऱ्याउने दृष्टिकोणले सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ। साथै सबै प्रकारको आम्दानीमा एक प्रतिशत सामाजिक सुरक्षा शुल्क असुल गरी बृहत् रूपमा सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्न अवधारणा पनि अघि सारिएको छ, तर यसलाई कार्य रूपमा ल्याइसकिएको भने छैन। नेपालमा खाद्यान्नमा अनुदान (छानिएका दुर्गम जिल्ला) सम्बन्धित कार्यक्रम, सामाजिक सहायता बीमा (वृद्ध भत्ता, एकल महिला भत्ता, अशक्त भत्ता, लोपोन्मुख आदिवासी भत्ता आदि) रोजगार सुरक्षा योजना, सार्वजनिक निर्माण कार्य (कामका लागि खाद्यान्न), कर्णाली विशेष कार्यक्रम, कर्मचारी सुरक्षा कार्यक्रम, सीप विकास कार्यक्रम, लक्षित कार्यक्रम, सामाजिक विकास कार्यक्रम, सामाजिक समावेशिता (आरक्षण र सकारात्मक विभेद) मार्फत सामाजिक सुरक्षाको सीमित प्रयोग भइरहेको छ। चालू तेह्रौं योजनामा सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षणका कार्यक्रमहरूलाई एकीकृत र प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयनमा ल्याई गरिबी न्यूनीकरण, मानव विकास र सामाजिक न्यायमा सहयोग पुऱ्याउने लक्ष्य राखेको छ।

सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि २०६९ बमोजिम समाजका जेष्ठ नागरिक, एकल महिला, विधवा, दलित वर्ग, लोपोन्मुख आदिवासी जनजाति, अशक्त, अपाङ्गता भएका नागरिकहरू एवंम दलित बालबालिकाहरूले सामाजिक सुरक्षा भत्ता वृत्ति अनुदान प्राप्त गर्नेछन्। नेपालको संविधान २०७२ को भाग ३ मौलिक हक र कर्तव्य अन्तरर्गत धारा ४३ मा सामाजिक सुरक्षासम्बन्धी व्यवस्था गरिएको छ। उक्त धारामा आर्थिक रूपले विपन्न, अशक्त र असहाय अवस्थामा रहेका, असहाय एकल महिला, अपांगता भएका, बालबालिका, आफ्नो हेरचाह आफैं गर्न नसक्ने तथा लोपोन्मुख जातिका नागरिकलाई कानून बमोजिम सामाजिक सुरक्षाको हक हुने व्यवस्था उल्लेख गरिएको छ।

७.५.१ सामाजिक सुरक्षा प्राप्त व्यक्तिको विवरण

सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमको व्यवस्थाबमोजिम यस नगरपालिकामा विभिन्न श्रेणीका व्यक्तिहरूलाई सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्रदान गरिएको छ। जसको विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. १७५: विगत १२ महिनामा सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्त गर्ने जनसंख्याको विवरण

वडा नं.	जेष्ठ नागरिक	एकल महिला	अपाङ्गता भएका	बाल सुरक्षा	वृद्ध भत्ता	अन्य	सामाजिक सुरक्षा नपाएका	उल्लेख नभएको	जम्मा
१	१०२	११०	३१	१	५	४	५	६	**२६४**
२	१२१	९७	१६	४	८	१४	२		**२६२**
३	५६	३०	९		६	७	४		**११२**
४	५८	५१	१९		६	१३	१४	६	**१६७**
५	६२	५३	९	१	३८	६	१०	६	**१८५**
६	९९	५१	१५	१	५	१	८		**१८०**
७	९०	७१	२३	२	१९	४	१५		**२२४**
८	६१	३१	३५		१	६	३		**१३७**
९	१०९	७४	३२	४	१	२	८		**२३०**

वडा नं.	जेष्ठ नागरिक	एकल महिला	अपाङ्गता भएका	बाल सुरक्षा	वृद्ध भत्ता	अन्य	सामाजिक सुरक्षा नपाएका	उल्लेख नभएको	जम्मा
१०	५६	४२	१६	३	८		७	३	**१३५**
जम्मा	**८१४**	**६१०**	**२०५**	**१६**	**९७**	**५७**	**७६**	**२१**	**१,८९६**
प्रतिशत	**४२.९३**	**३२.१७**	**१०.८१**	**०.८४**	**५.१२**	**३.०१**	**४.०१**	**१.११**	**१००.००**

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७५

७.६ अपांगताका आधारमा जनसंख्या

शरीरका अङ्गहरू र शारीरिक प्रणालीमा भएको समस्याका कारण भौतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक वातावरणका साथै सञ्चारसमेतबाट सिर्जना भएको अवरोधसमेतले दैनिक क्रियाकलाप सामान्यरूपमा सञ्चालन गर्न एवं सामाजिक जीवनमा पूर्ण सहभागी हुन कठिनाइ हुने अवस्थालाई अपाङ्गता भनिन्छ । खासगरी व्यक्तिहरूमा अपाङ्गता हुने कारण आयोडिनयुक्त नुनको प्रयोगको कमी, ग्रामीण क्षेत्रमा मुख नधुने समस्याका कारण उत्पन्न (Trachoma) रोग, दुर्घटना, जन्मजात, प्राकृतिक प्रकोप, कुपोषण, स्वास्थ्य उपचार नपाएर, द्वन्द्व वा युद्ध वा विस्फोटक पदार्थको प्रयोग आदि देखिएका छन्। जसलाई घटाउन प्रतिरोधात्मक र उपचारात्मक दुवै कार्यहरू गरिनुपर्दछ। नेपालले अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा बालबालिकाहरूको हक हित र अधिकारको संरक्षण एवं सम्बर्द्धन र विकास गर्न १९ वटा क्षेत्रलाई समेटी अपाङ्ग संरक्षण तथा कल्याण ऐन, २०३९ र अपाङ्गतासम्बन्धी कार्ययोजना, २०६३ तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ। त्यसै गरी २०६६ पुस १२ गते नेपालले अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको अधिकारसम्बन्धी संयुक्त राष्ट्र संघीय महासन्धी, २००६ लाई अनुमोदन गरेको छ। नेपालको संविधान २०७२ मा अपाङ्गता सम्बन्धी देहायबमोजिम व्यवस्था उल्लेख गरिएको छः

१) धारा ४२ "सामाजिक न्यायको हक" अन्तर्गत उपधारा ३ मा अपाङ्गता भएका नागरिकलाई विविधताको पहिचान सहीत मर्यादा र आत्मसम्मानपूर्वक जीवनयापन गर्न पाउने र सार्वजनिक सेवा सुविधामा समान पहुँचको हक हुनेछ भनि व्यवस्था गरिएको छ ।

२) धारा ३१ "शिक्षासम्बन्धी हक" अन्तर्गत उपधारा ३ मा अपाङ्गता भएका नागरिकहरूलाई कानूनबमोजिम निःशुल्क उच्च शिक्षा पाउने हक हुने तथा उपधारा ४ मा दृष्टिविहिन नागरिकलाई ब्रेललिपि तथा बहिरा र स्वर वा बोलाईसम्बन्धी अपाङ्गगता भएका नागरिकलाई सांकेतिक भाषाको माध्यमबाट कानूनबमोजिम निशुल्क शिक्षा पाउने हक हुने व्यवस्था गरिएको छ ।

३) धारा ३९ "बालबालिकाको हक" अन्तर्गत उपधारा ९ अपाङ्गता भएका बालबालिकालाई राज्यबाट विशेष संरक्षण र सुविधा पाउने हक हुने व्यवस्था उल्लेख छ ।

अपाङ्गता परिचयपत्र वितरण गर्नका लागि अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई अपाङ्गताका आधारमा शारीरिक अपाङ्गता, दृष्टिविहीन र न्यून दृष्टियुक्त, स्वर बोलाईसम्बन्धी अपाङ्गता, सुस्त श्रवण र बहिरा, श्रवण दृष्टिविहिनता, मानसिक अपाङ्गता बौद्धिक अपाङ्गता, बहुअपाङ्गता गरी सात किसिमले र गाम्भीर्यताका आधारमा तह क (रातो रङको परिचयपत्र), तह ख (नीलो रङको परिचयपत्र), तह ग (पहेलो रङको परिचयपत्र) र तह घ (सेतो रङको परिचयपत्र) गरी चार तहमा विभक्त गरी परिचय पत्र वितरण गर्ने कार्य सुरु गरिएको छ। हालसम्म यो समुदायको सामाजिक आर्थिक अवस्थामा परिवर्तन ल्याउन केही सामान्य आयमुलक र सिपमुलक तालिमहरू सञ्चालन गरिएता पनि यिनीहरूको आत्मविश्वासलाई बढाउन र समुदायबाट हुने गरेको उपेक्षाबाट मुक्त राख्न स्थानीय स्रोत साधन र निकायहरूमा यो समुदायको पहूँच पुऱ्याउन विभिन्न कार्यक्रम ल्याउनु पर्ने देखिन्छ।

घरधुरी तथ्याङ्क संकलनको विवरणअनुसार नगरपालिकामा रहेका कुल ३४,१५६ जनसंख्यामध्ये १.७८ प्रतिशत अर्थात् ६०७ जनामा कुनै न कुनै प्रकारको अपाङ्गता रहेको छ। जसमध्ये शारीरिक अपाङ्गता भएका सबैभन्दा बढी २५९ जना, दृष्टिविहिन भएका ५१ जना, श्रवण दृष्टिविहिनसम्बन्धी अपाङ्गता भएका २४ जना, स्वर बोलाईसम्बन्धी अपाङ्गता भएका ७६ जना, सुनाइ सम्बन्धी अपाङ्गता भएका ८२ जना, मानसिक अपाङ्गता २२ जना र बहुअपाङ्गता ५२ जना रहेका छन्। थप अपाङ्गता तथा वडागत अपाङ्गताको विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ:

तालिका नं. १७६: अपाङ्गताको आधारमा जनसंख्या विवरण

वडा नं.	अपाङ्गता नभएको	शारीरिक अपाङ्गता	दृष्टिसम्बन्धी अपाङ्गता	श्रवण दृष्टिबिहिन	सुनाईसम्बन्धी अपाङ्गता	स्वर बोलाई सम्बन्धी अपाङ्गता	मानसिक अपाङ्गता	बौद्धिक अपाङ्गता	बहुअपाङ्गता	जम्मा
१	६,४०५	२३	६	१	२	५	४	३	१५	**६,४६४**
२	३,८६१	४३	१६	४	१७	७	६	२	२	**३,९५८**
३	२,०२०	१८	१	४	२	४	६	४	१	**२,०६०**
४	२,४३०	२५	३		८	५	७	२	८	**२,४८८**
५	२,५९२	१२	२		६	५	२	२	८	**२,६२९**
६	३,५१०	२६	६	८	८	६	२	३	३	**३,५७२**
७	४,१७१	३५	६	१	६	४	४	५	२	**४,२३४**
८	१,९०८	२२	४	१	१५	१८			५	**१,९७३**
९	४,१७१	४१	१		५	२०	४	१	३	**४,२४६**
१०	२,४८१	१४	६	५	७	८	६		५	**२,५३२**
जम्मा	**३३,५४९**	**२५९**	**५१**	**२४**	**७६**	**८२**	**४१**	**२२**	**५२**	**३४,१५६**
प्रतिशत	**९८.२२**	**०.७६**	**०.१५**	**०.०७**	**०.२२**	**०.२४**	**०.१२**	**०.०६**	**०.१५**	**१००.००**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

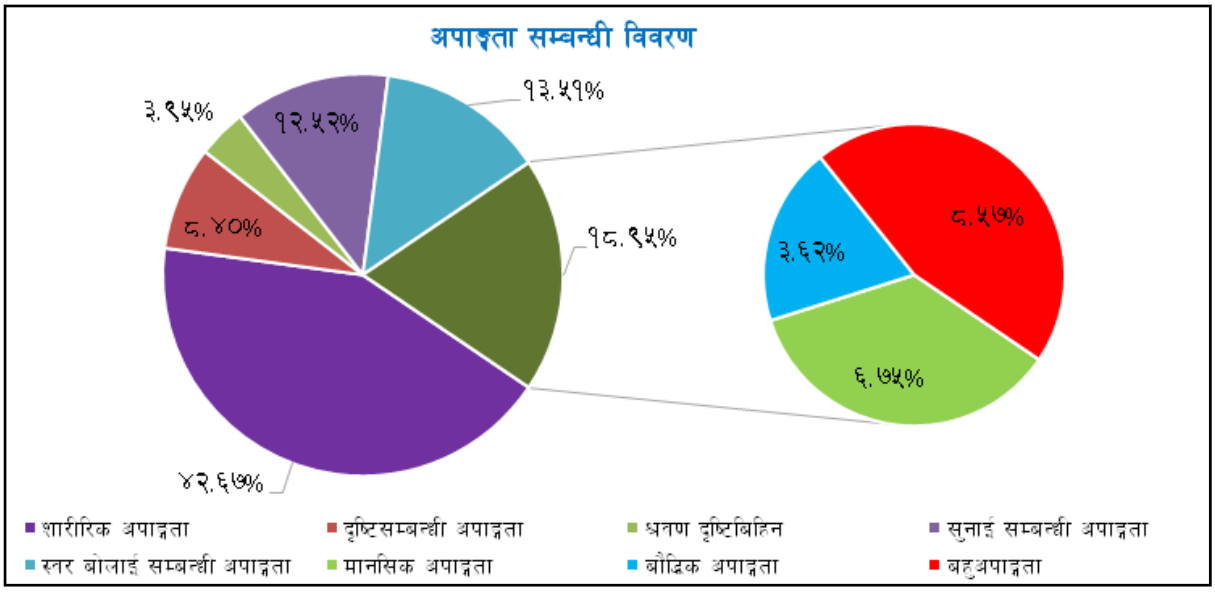

७.७ व्यक्तिगत घटनादर्ताको वार्षिक विवरण

नागरिकले आफ्नो व्यक्तिगत अधिकार उपयोग गर्न कानूनी प्रक्रिया पुरा गर्नु पर्ने हुन्छ। नागरिकता, राहदानी वा अन्य परिचयपत्र लिन, रोजगारी वा उद्यम गर्न, विदेश जान निश्चित कानूनी प्रक्रिया पुरा गर्नु पर्ने हुन्छ। जस पश्चात सरकारले प्रमाणपत्र उपलब्ध गराउँछ। जन्म, मृत्यु, बसाई, सराई विवाह र सम्बन्ध विच्छेदजस्ता व्यक्तिगत घटना दर्ता गर्नु पर्ने हुन्छ। संविधानले नागरिकलाई विभिन्न अधिकारको प्रत्याभूत गरेको छ। त्यसको प्रस्थान विन्दु भनेकै व्यक्तिगत घटना दर्ता हो। राष्ट्रिय तथ्याङ्क बनाउने यसको विश्वव्यापी मान्यता हो। कहाँ कति जन्मे, कतिको मृत्यु भयो कतिले बसाईसराई गरे, कतिको सम्बन्ध विच्छेद भयो भन्ने कुराको जानकारी राज्यले पाउनु पर्छ। यसको आधारमा सरकारले नीति बनाउने हुँदा व्यक्तिगत घटना दर्ताको लागि जनचेतना अभिवृद्धि गर्नु पर्ने देखिन्छ। धनकुटा नगरपालिकामा भएको व्यक्तिगत घटनादर्ताको विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. १७७: व्यक्तिगत घटना दर्ताको बार्षिक विवरण

वडा नं.	जन्म दर्ता			मृत्यु दर्ता			विवाह दर्ता	समन्ध विच्छेद	बसाई सराई दर्ता		
	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष			दर्ता संख्या	आएको सदस्य	गएको सदस्य
१	१४५	७७	६८	३८	१८	२०	४९	-	१९	५	३२
२	७७	३६	४१	३७	१६	२१	४२	१	११	१	१०
३	४५	१७	२८	१	१	०	२५	-	१०	६	४
४	५७	२८	२९	७	३	४	२८	-	१०	२०	१०
५	४२	१५	२७	८	४	४	१७	-	२७	१८	९
६	८२	३३	४९	२४	१०	१४	३७	३	१०	५१	३६
७	५०	२९	२१	९	४	५	३३	१	२४	१२	१२
८	५४	२५	२९	९	५	४	१२	-	१	-	१
९	९२	५३	३९	२२	११	११	३२	१	१२	१५	१९
१०	४९	२४	२५	१०	४	६	२१	१	६	-	६
जम्मा	**६९३**	**३३७**	**३५६**	**१६५**	**७६**	**८९**	**२९६**	**७**	**१३०**	**१२८**	**१३९**

श्रोतः धनकुटा नगरपालिकाको कार्यालय, २०७५

माथिको तालिकामा धनकुटा नगरपालिकाको व्यक्तिगत घटना दर्ताको अवस्थालाई देखाइएको छ। नगरमा २०७४ सालमा यस नगरमा ६९३ जनाले जन्म दर्ता गराएका छन् भने १६५ जनाको मृत्यु दर्ता भएको देखिन्छ। त्यसैगरी विवाह दर्ताको स्थिति हेर्दा नगरपालिकामा २९६ जनाको विवाह दर्ता भएको देखिन्छ। सो अवधिमा नगरपालिकामा सम्बन्ध विच्छेदको घटना दर्ता ७ जनाको भएको देखिन्छ। त्यसैगरी १३० घरपरिवारको बसाई सराई दर्ता भएको देखिन्छ।

७.८ फोहोरमैला व्यवस्थापन तथा सरसफाई

नगरपालिकालाई सधैं सफा राखि वातावरणमैत्री घर, टोल, बस्ती, समाज बनाउने हेतुले राष्ट्रिय सरसफाई अभियानलाई निरन्तरता प्रदान गर्दै आएको क्रममा वडा नागरिक मञ्च, नागरिक सचेतना केन्द्र, टोल विकास संस्था, टोल सुधार समाज र विपद व्यवस्थापन समितिको अगुवाई र सहकार्यमा टोल तथा वडास्तरमा अभियानको रूपमा संचालन भएको पाइन्छ। शहरीकरणको धेरै प्रभाव नभएको धनकुटा नगरपालिकामा स्वच्छ हावापानीको र प्राकृतिक वातावरणको अनुभव गर्न सकिन्छ। तर पनि दैनिक रूपमा घरबाट निस्किएको

फोहोरलाई उचित व्यवस्थापन गर्न सकिएको खण्डमा फोहोर मैलाको व्यवस्थापन हुन्छ । जसले नगरका बासिन्दालाई स्वस्थकर जीवन जिउन मद्दत गर्दछ । यस विषयमा नगरपालिकाले विशेष प्राथमिकताका साथ कार्य गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

तालिका नं. १७८: फोहोरमैला व्यवस्थापनसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	फोहरमैला ब्यबस्थापन	ल्यान्डफिल साईट (जग्गा) को व्यवस्था	कुहिने र नकुहिने फोहरको बर्गिकरण
१	छ	जग्गा छ ।	आंशिक

स्रोतः धनकुटा नगरपालिकाको कार्यालय, २०७५

तालिका नं. १७९: हस्पिटलबाट निस्केको फोहोर मैला व्यवस्थापनसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	हस्पिटल/हेल्थपोस्ट/ क्लिनिकहरूको नाम	हस्पिटलको फोहोर व्यवस्थापन			
		कुहिने फोहोरको व्यवस्थापन	नकुहिने फोहोरको व्यवस्थापन	अन्य फोहोरहरूको व्यवस्थापान	फोहोर जलाउने व्यवस्थापन
१	जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय	छ	छ	छ	छ
२	पूर्वाञ्चल आयुर्वेद अस्पताल	छ	छ	छ	छ
३	पूर्वाञ्चल क्षत्रिय स्वास्थ्य कार्यालय	छ	छ	छ	छ
४	धनकुटा मोडल हस्पिटल	छ	छ	छ	छैन
५	हिले पालिक्लिनिक	छ	छ	छ	छैन

स्रोतः क्षेत्रीय वा जिल्ला हस्पिटल, निजी हस्पिटल, हेल्थपोस्ट, मेडिकल क्लिनिक, २०७५

तालिका नं. १८०: पक्की तथा कच्ची ढलसम्बन्धी विवरण

क्र. सं.	वडा नं.	गुरु योजना	पक्की ढल कभर सहीत (प्रतिशतमा)	पक्की ढल (प्रतिशतमा)	कच्ची ढल (प्रतिशतमा)	ढल व्यवस्थापन छैन
१	४	-	२०%	२०-%	२५%	छैन
२	५	-	१५%	२०%	२०%	छैन
३	६	-	३०%	२५%	२८%	छैन
४	७	-	३५%	३०%	३०%	छैन

स्रोतः खानेपानी तथा सरसफाई डभिजन कार्यालय, २०७५

७.८.१ खुलादिशा मुक्त क्षेत्र

देशका कतिपय भागहरूमा सामुदायिक स्वास्थ्यका हिसाबले हानिकारक खुला रूपमा दिसापिसाब गर्ने प्रवृत्ति रहेको छ । यो मानव सभ्यता र व्यक्तिगत स्वास्थ्यका दृष्टिले समेत अवाञ्चित कार्य हो । तर हालका वर्षहरूमा सञ्चार माध्यमहरूको सकारात्मक भूमिका, शिक्षाको विकास र विस्तारले आम जनसमुदायहरूले खुला दिशा मुक्त क्षेत्र घोषणा गर्ने कार्य गरिरहेका छन् । पछिल्लो राष्ट्रिय जनगणना २०६८, अनुसार धनकुटा नगरपालिकामा ७.०६ प्रतिशत घरहरूमा शौचालयको प्रयोग नभएको देखिएता पनि पछिल्लो समयमा विभिन्न संघ संस्था, नेपाल सरकारको साथै नागरिक समाजको सक्रिय पहलमा सञ्चालन भएका "एक घर एक चर्पी कार्यक्रम", "खुला दिशा मुक्त क्षेत्र कार्यक्रम" लगायत जनचेतनामुलक कार्यक्रहरूले नगरपालिकामा शौचालयको प्रयोग बढ्दै गएको छ । आर्थिक वर्ष २०७३/०७४ को नतिजाअनुसार यस नगरपालिका पूर्ण खुल्ला दिशा मुक्त क्षेत्र कायम भएको छ ।

७.८.२ सार्वजनिक शौचालयसम्बन्धी विवरण

तालिका नं. १८२: सार्वजनिक शौचालयको विवरण

स्थान	भवन संख्या		कैफियत
	कच्ची	पक्की	
ध.न.पा. ७ बसपार्क	-	६	यूरिनल सहीत
विश्रान्ति ९ मूल्घाट	-	१२	यूरिनल सहीत
हिले हाट	-	६	यूरिनल सहीत
बिहिबारे हाट	-	४	यूरिनल सहीत

स्रोतः धनकुटा नगरपालिकाको कार्यालय, २०७५

७.८.३ घरबाट निस्कने ठोस फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्ने स्थानको आधारमा परिवारको विवरण

तालिका नं. १८३: घरबाट निस्कने ठोस फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्ने स्थानको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	घरमै लिन आउने	फोहर थुपार्ने ठाउँमा/क्यानमा	घर कम्पाउन्ड भित्र बाल्ने	कम्पाउन्ड भित्र गाड्ने/थुपार्ने	नदी वा खोल्सामा	सडक/सार्वजनिक स्थलमा	कम्पोष्ट मल बनाउने	*अन्य	उल्लेख नभएको	जम्मा
१	६२९	१७३	६९५	५१	६१		१७	१३		**१,६३९**
२	९	१५	६२९	१४०	१४९	३	१७			**९६२**
३	९४	४२	११७	१११	८४	१	५७			**५०६**
४	४५६	५२	७३	३०	३८		८			**६५७**
५	५४९	३४	४९	६	५८		८	८	७	**७१९**
६	४४८	८२	३८९	२५	२३	४	१८			**९८९**
७	७६९	७४	१५९	२९	१२७	१	३			**१,१६२**
८	१	१००	१७६	२९	१४०		१२	१		**४५९**
९	७८	७	५८४	१५३	१११	२	८			**९४३**
१०	१५१	१७	२८६	१२१	४०		२			**६१७**
जम्मा	**३,१८४**	**५९६**	**३,१५७**	**६९५**	**८३१**	**११**	**१५०**	**२२**	**७**	**८,६५३**
प्रतिशत	**३६.८०**	**६.८९**	**३६.४८**	**८.०३**	**९.६०**	**०.१३**	**१.७३**	**०.२५**	**०.०८**	**१००.००**

***माथि उल्लेखित फोहोर व्यवस्थापन गर्ने स्थानबाहेक अन्य स्थान जस्तै खुला जग्गा, नाली, आदि**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा रहेका कुल घरपरिवारहरू मध्ये ३,१८४ अर्थात् ३६.८० प्रतिशतको घरमा नै फोहर लिन आउने गरेको, ३,१५७ अर्थात् ३६.४८ प्रतिशतले घरको कम्पाउन्ड भित्र बाल्ने गरेको देखिन्छ । त्यसैगरी नगरपालिकामा रहेका ८३१ अर्थात् ९.६० प्रतिशतले नदी वा खोल्सामा फाल्ने गरेको, ६९५ अर्थात् ८.०३ प्रतिशतले कम्पाउन्डभित्र गाड्ने र थुपार्ने गरेको, ५९६ अर्थात् ६.८९ प्रतिशतले फोहर थुपार्ने ठाउँमा/क्यानमा राख्ने गरेको पाइयो १५० अर्थात् १.७३ प्रतिशतले कम्पोष्ट मल बनाउने गरेका छन् भने ग्रामीण इलाका तथा कृषि मुख्य पेशाको रूपमा रहे पनि यहाँका न्युन अर्थात् १.७३ प्रतिशत घरपरिवारले फोहरलाई कम्पोष्ट मलको रूपमा प्रयोग गरेको तथ्याङ्कले नगरपालिकामा कम्पोष्ट मल कृषि क्षेत्रको लागि फोहर व्यवस्थापनको

उत्तम उपाय हो भन्ने कुरामा सचेतना कार्यक्रम नगरपालिकाले सञ्चालन गर्नु पर्ने देखिन्छ। तर फोहोरलाई कम्पोष्ट मलकोरूपमा प्रयोग गर्नु उत्तम उपाय भएता पनि फोहरको प्रकृतिअनुसार प्लाष्टिक जन्य तथा अन्य नसड्ने फोहरहरू खेतीयोग्य जमिनमा पर्न जाँदा क्रमशः भू-प्रदुषण वृद्धि भई उत्पादकत्वमा ह्रास आउन सक्ने देखिन्छ। अर्कोतर्फ जलाउने, खोल्सामा फाल्ने साथै सार्वजनिक स्थलमा समेत फाल्ने कार्यहरूले प्रदुषण वृद्धि गराई जनस्वास्थ्यमा प्रत्यक्ष असर गर्दछ। तसर्थ फोहरको उचित व्यवस्थापनमा समुदायलाई सचेत बनाउनुपर्ने देखिन्छ। वडागतरूपमा थप विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छः

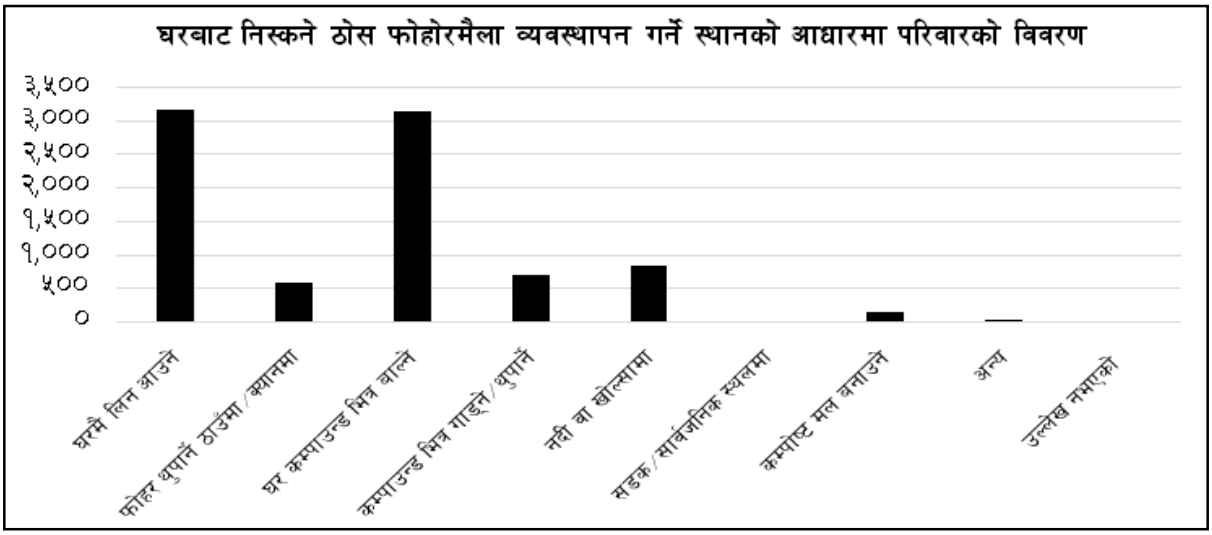

७.८.४ ढल निकासको प्रकारको आधारमा परिवारको विवरण

नगरपालिकामा रहेका कुल ८,६५३ घरपरिवारहरू मध्ये जम्मा १,६०७ अर्थात् १८.५७ प्रतिशत घरपरिवार हरूको मात्र ढल निकासको व्यवस्था छ भने बाँकी ७,०३९ अर्थात् ८१.३५ प्रतिशत घरपरिवारहरूको घरमा ढल निकासको व्यवस्था छैन। नगरपालिकामा आवस्यक आधारभूत सार्वजनिक भौतिक पूर्वाधारको विद्यमान अवस्थालाई हेर्दा ढलजस्तो सामुदायिक सरसफाइ, स्वास्थ्य तथा व्यक्तिगत र पारिवारिक स्वास्थ्यसँग प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने विषय व्यवस्थापनको स्थिति कमजोर देखिन्छ। सडक, पिउने पानी, ढलजस्ता भौतिक पूर्वाधारको समुचित विकास नगरपालिकाका विकासका अपरिहार्य आयामहरू भएकाले सम्बन्धित निकायहरूको ध्यान यसतर्फ जानु जरुरी छ। वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छः

तालिका नं. १८४: ढल निकास भए/नभएको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	ढल निकास भएको	ढल निकास नभएको	उल्लेख नभएको	जम्मा
१	४३३	१,२०६		**१,६३९**
२	८१	८८१		**९६२**
३	४५	४६१		**५०६**
४	१३८	५१९		**६५७**
५	२२३	४८९	७	**७१९**
६	२८५	७०४		**९८९**
७	२३१	९३१		**१,१६२**
८		४५९		**४५९**
९	५९	८८४		**९४३**

वडा नं.	ढल निकास भएको	ढल निकास नभएको	उल्लेख नभएको	जम्मा
९	५९	८८४		**९४३**
१०	११२	५०५		**६१७**
जम्मा	**१,६०७**	**७,०३९**	**७**	**८,६५३**
प्रतिशत	**१८.५७**	**८१.३५**	**०.०८**	**१००.००**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

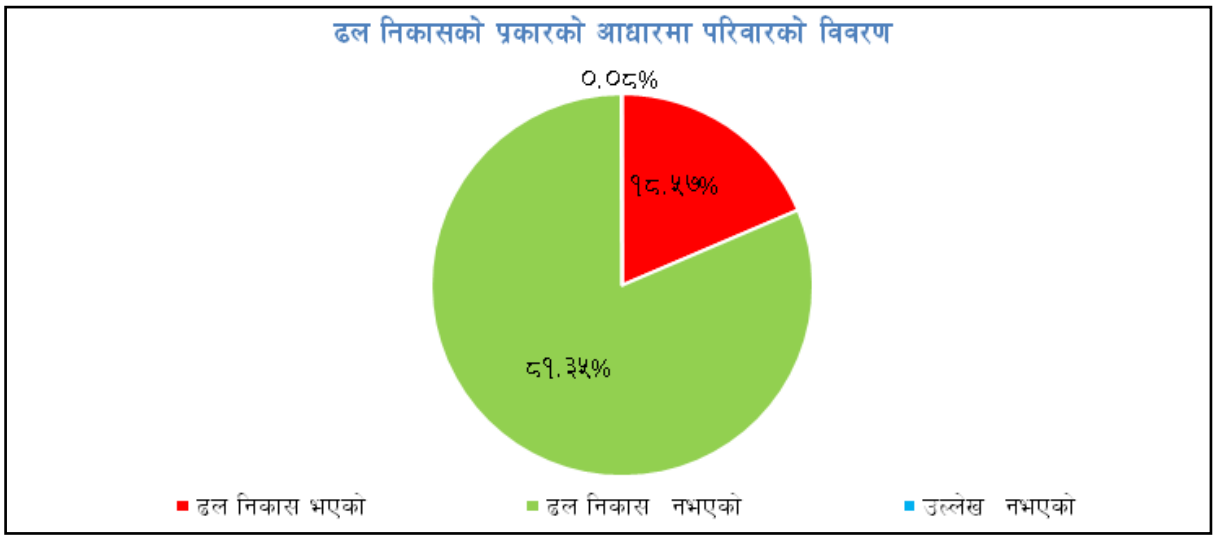

७.९ अपराधिक घटनाबाट पीडित भएको परिवारको विवरण

नगरपालिकाका सम्पूर्ण परिवारहरूलाई तपाईको परिवार बसोबास गरेको स्थानमा कस्तो-कस्तो किसिमको अपराधिक घटनाबाट पिडित हुनुहन्छ भनी सोधिएको बहुउत्तर आउने प्रश्नमा ८,६५३ परिवारले यससम्बन्धी उत्तर दिएका थिए जसमध्ये सबैभन्दा बढी चोरीबाट पिडित भएका परिवारको संख्या १९, दोस्रोमा हत्याबाट पिडित भएको परिवारको संख्या १५ र तेस्रोमा बेपत्ता पारिएका नागरिक भएको परिवारको संख्या १४ रहेका छन्। यस बाहेक नगरपालिकामा अपहरण, डकैती, बालबच्चा बेचबिखन र अन्य अपराधिक घटनाबाट पिडित भएको देखिन्छ।

तालिका नं. १८५: अपराधिक घटनाबाट पीडित भएको परिवारको विवरण

वडा नं.	हत्या	बलात्कार	अपहरण	धम्की	चोरी	डकैती	बालबच्चा बेचबिखन	बेपता नागरिक	*अन्य	कुनै पनि गतिविधि नभएको	उल्लेख नगरिएको	जम्मा
१	९	१	१		१			४	९	१,६१४	२	**१,६३९**
२		१		१						९६०	०	**९६२**
३	१	१			१					५०४	०	**५०६**
४					२	१			४	६४८	३	**६५७**
५				१			२	२	१	७०५	८	**७१९**
६	२	१			२			१	१	९८१	१	**९८९**
७		१			१	१		१		१,१५८	१	**१,१६२**
८					९					४५०	०	**४५९**

वडा नं.	हत्या	बलात्कार	अपहरण	धम्की	चोरी	डकैती	बालबच्चा बेचबिखन	बेपता नागरिक	*अन्य	कुनै पनि गतिविधि नभएको	उल्लेख नगरिएको	जम्मा
९	३	३	३	३	३	३	१	३	३	९३४	०	**९४३**
१०				२				३	१	६०९	२	**६१७**
जम्मा	**१५**	**८**	**४**	**७**	**१९**	**५**	**३**	**१४**	**१९**	**८,५६३**	**१७**	**८,६५३**
प्रतिशत	**०.१७**	**०.०९**	**०.०५**	**०.०८**	**०.२२**	**०.०६**	**०.०३**	**०.१६**	**०.२२**	**९८.९६**	**०.२०**	**१००.००**

*** माथि उल्लेखित अपराधिक घटना बाहेक साइबर क्राइम, घरेलु हिँसा, आदि ।** स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

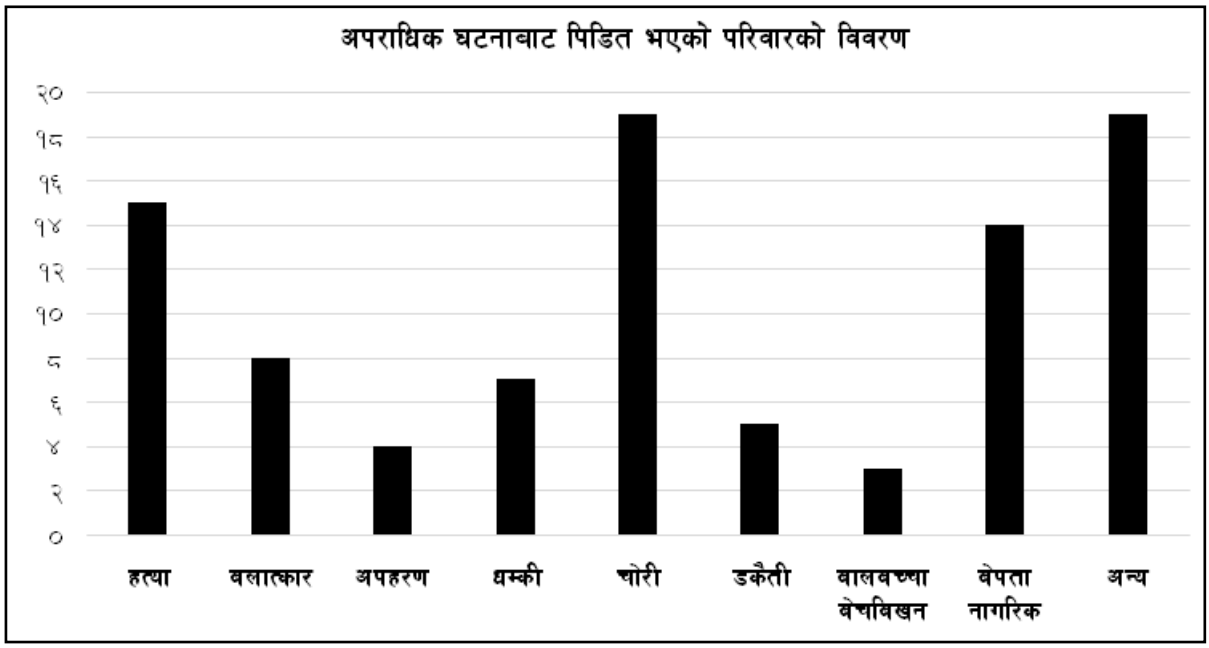

खण्ड ८: वन तथा वातावरण

८.१ प्राकृतिक वन तथा वनस्पति

धनकुटा नगरपालिका वन वातावरण र जैविक विविधताको दृष्टिकोणले सम्पन्न नगरपालिकाको श्रेणीमा पर्दछ। नगरपालिकामा जैविक विविधताको अवस्था तथा स्थिति पत्ता लगाउन नगरपालिकाको जैविक विविधता बारे लेखिएका लेख, रचनाहरूको अध्ययन गर्नुको साथै सम्बन्धित कार्यालयबाट प्राप्त तथ्याङ्कको आधारमा यो विवरण तयार पारिएको हो । अध्ययन एवं प्राप्त जानकारीअनुसार यस नगरपालिकामा उष्ण (Tropical) देखि समशीतोष्ण (Temperate Climate) मा हुने वन्यजस्तु तथा वनस्पतिहरू पाईएका छन् ।

यस धनकुटा नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल १११ वर्ग कि.मि. मध्ये २५.१३ प्रतिशत वन क्षेत्रको रूपमा रहि आएको छ। जुन राष्ट्रिय वन र सामुदायिक वन क्षेत्रको रूपमा रहेको छ । धनकुटा नगरपालिकामा पाइने प्रमुख वनस्पतिका प्रजातिहरूमा साल, श्रीखण्ड, रुद्राक्ष, अस्ना, सल्ला प्रजाती, चिउरी, सिमल, चाँप, टुनी, खयर, ओखर, रातो सिरिस, सिमल, गिठा, लालीगुराँस, काउलो, अमला, दालचिनी, टिमुर, चिराईतो, कुरिलो यसै गरी घिस्रने जन्तुहरूमा सर्प, पानी सर्प, डोम जातका सर्प, गोहोरा, सुन गोहोरो, आदि पाइन्छन् । चराचुरुङ्गीहरूमा डाँफे, काग, रूपी, कालो तित्रा, लुईंचे, खैरो धनेश,सुगा, कण्ठे सुगा, मदन सुगा/टुईके सुगा, जुँगे सुगा, जङ्गली लाटोकोसेरो, खैरो माटोकोरे, चिल, काँडे बाज, कण्ठे बाज, ढुकुर, सानो बौडाई, कोईली, लालसर, चिभे, तोप चरा, कोकले, जुरेली/बुलबुल, गाजले चरी, धोबी चरा, श्यामा, रानी चरी, छिरबिरे माटो कोरे, कालिज, निलकण्ठ, बट्टाई, कुथ्रुके, ठूलो चमेरो, भँगेरी बाज, थोप्ले लाटोकोसेरो, बकुल्ला, फिस्टेचरा आदि प्रजातिका स्थानीय र आप्रवासी चराचुरुङ्गीहरू पाइन्छन्।

८.२ जैविक विविधता सम्बन्धी विवरण

धनकुटा नगरपालिकाको पर्यावरणीय सन्तुलनका लागि पारिस्थितिक जैविक प्रणालीलाई सन्तुलितरूपबाट कायम राख्न वन, वनस्पति तथा प्राणीहरू बिचको स्थापित सम्बन्धलाई दिगोरूपमा कायम राख्न सजगता अपनाउनुपर्ने देखिन्छ। दिगो विकासका निम्ती पूर्वाधार विकासको क्रममा हुने वनजंगल र पारिस्थितिक विनासलाई न्यूनीकरण गर्न नितान्त आवश्यक छ। वातावरणीय असन्तुलनले वनस्पति वा प्राणीहरूको क्रमिक ह्रास र विनास हुँदै अन्ततः लोप हुने अवस्था हुन सक्छ। विषम हावापानीमा विभिन्न जात जातिका प्राणी र वनस्पति रहेको यस नगरपालिकामा वन संरक्षण र सम्बर्द्धनको कार्यमा स्थानीय बासिन्दाहरूको सहभागिता अपरिहार्य हुन पुगेको छ। यिनै कुराहरूलाई मध्यनजर गरी २०४९ सालमा स्थानीय बासिन्दाहरूलाई आफ्नो दैनिक उपभोग्य वन पैदावारको उपलब्धता गराउने उद्देश्य राखी सामुदायिक वन दर्ता गर्ने कार्यको थालनी भएको पाइन्छ।

मानव जीवनको लागि जैविक विविधताको संरक्षण अपरिहार्य छ। दैनिक जीवनको लागि आवश्यक काठ, दाउरा, घाँसको लागि मात्र नभई पारिस्थितिक तथा जैविक प्रणालीको सन्तुलनको लागि समेत जैविक विविधताको महत्वलाई दृष्टिगत गरी हाल यस नगरपालिकामा सामुदायिक वनजस्ता अवधारणाहरूलाई व्यवहारमा लागु गरिएको छ। यसै सन्दर्भमा वन वरिपरि बढिरहेको जनसंख्या, चोरी निकासी र आगामी दिनहरूमा उक्त वन क्षेत्रले मागेको आधारमा आपूर्ति गर्न नसक्ने वन पैदावारको हैसियतलाई विचार गर्दा यस क्षेत्रको जैविक विविधता व्यवस्थापन कार्य चुनौतीपूर्ण बन्दै गएको छ। हाल सामुदायिक वनहरू वन संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा सदुपयोगमा सहभागी भइरहेका छन्।

नगरपालिकाको हावापानीले जीवजन्तु र वनस्पतिहरूलाई संरक्षित गर्न सकिने खालका वासस्थान उपलब्ध गराइएको भएतापनि यहाँको वनक्षेत्र अतिक्रमण र वन फडाँनीको चपेटामा पर्न गएको छ। जैविक विविधता अन्तर्गत पर्ने स्थानीय कला संस्कृतिहरूको विविधतालाई जगेर्ना गर्दै धार्मिक, ऐतिहासिक, सांस्कृतिक र पर्यटकिय दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण ठानिएका विभिन्न स्थानहरूको संरक्षण गर्नुपर्ने देखिन्छ।

यस क्षेत्रमा पाइने गैरकाष्ठ वन पैदावारले यहाँका स्थानीय वासिन्दाका कतिपय महत्वपूर्ण आवश्यकता परिपूर्ति गर्नुका साथै धनकुटा नगरपालिकाका ग्रामीण बस्तीहरूको जीवनस्तर उकास्न र खाद्य सुरक्षामा महत्वपूर्ण भूमिका खेलेका छन् । यस्ता पैदावारहरूले जैविक विविधताको संरक्षण गर्नुका साथै रोजगारी र आयआर्जनको आधार तथा साना उद्योगहरूलाई अवसर प्रदान गर्छन् यसको लागि सरकार तथा सम्बन्धित निकायले नीति बनाउनु पर्छ ।

८.३ सामुदायिक वनसम्बन्धी विवरण

स्थानीय बासिन्दालाई वन संरक्षण र उपयोगमा सहभागी बनाउने नेपाल सरकारको नीतिअनुसार यस नगरपालिकामा जिल्ला वन कार्यालय मार्फत सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह गठन गरी वन हस्तान्तरण गर्ने काम पनि भइरहेको छ। वन ऐन, २०४९ तथा वन नियमावली, २०५१ ले व्यवस्था गरेबमोजिम सामुदायिक वनको संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा व्यवस्थापनको सम्पूर्ण जवाफदेही सम्बन्धित वन उपभोक्ता समूहहरू नै हुन्छन् । यो कार्यक्रम शुरुमा लागु हुँदा यसको उद्देश्य नाङ्गा डाँडा पाखाहरूमा हरियाली बढाउने र सर्वसाधारण जनतालाई, काठ, दाउरा र डालेघाँस लगायत वन पैदावारको आधारभूत आवश्यकता परिपूर्ति गर्ने रहेको थियो, तर अहिले यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्यमा विपन्न परिवारहरूको गरिवी निवारण, जीविकोपार्जन, जैविक विविधताको संरक्षण, दिगो वन व्यवस्थापन, सुशासन, समावेसीकरण, लैङ्गिक समानता, विशेष गरी महिला, दलित तथा जनजातिको सहभागिता जस्ता नयाँ नयाँ सवालहरूसमेत समावेश भएकोले यस कार्यक्रमले गरिवी न्यूनिकरणमा समेत सहयोग पुऱ्याउन सक्ने विश्बास गरिएको छ । जिल्ला वन कार्यालयको प्राविधिक सहयोगमा समूहको स्वीकृत विधान तथा वन कार्ययोजना बमोजिम उपभोक्ता समूहको क्रियाकलापहरू संचालन तथा सामुदायिक वनको संरक्षण, सम्वर्द्धन, व्यवस्थापन तथा वन पैदावारको सदुपयोग हुने गरेको छ ।

यस धनकुटा नगरपालिकामा आ.व. २०७४/७५ सम्ममा ४४ सामुदायिक वनहरूलाई वन उपभोक्ता समूहमा हस्तान्तण गरिएको छ । विगतको समयमा थोरै जनसंख्याको तुलनामा प्रशस्त वन क्षेत्र भएकोले पनि वन संरक्षणभन्दा उपयोगमा मात्र जोड दिएको पाइन्छ तर गएको केही वर्षदेखि वन क्षेत्र वरिपरिका जनतामा नयाँ जागरण देखिएको छ। बढ्दो अतिक्रमण, लुकिचोरी हुने कटानी, चरिचरन, आगलागी आदि कारण र भई रहेको वन विनासले वनको अवस्था अत्यन्त संवेदनशील भएको छ। त्यसैले गर्दा वन क्षेत्रका बस्तीहरूमा वन संरक्षण समिति तथा वन उपभोक्ता समितिहरू गठन गरी वन संरक्षणका लागि स्थानीय प्रयास शुरु हुन थालेको छ। एकातिर वनको महाभारत क्षेत्र नजिक बस्ने बासिन्दाहरूमा वन संरक्षणको प्रयास शुरु हुँदैछ भने अर्कोतर्फ वनक्षेत्रबाट टाढाका गाउँलेहरूको लागि सर्वसुलभ तरिकाबाट वन उपयोग व्यवस्थित हुन नसक्दा वनबाट काठदाउरा लुकिछिपी चोरी निकासी हुने क्रम पनि यथावत छ। विगतका वर्षहरूको तुलनामा जनताको सहभागिताको परिणाम स्वरूपवनको महाभारत क्षेत्र लगायत सघन अवस्थामा रहेका कतिपय वनक्षेत्रहरू पुनः प्राकृतिक अवस्थामा रूपान्तरित हुन पुगेका छन्। सामुदायिक वनहरूमा विद्यमान संरक्षण र आफ्नो सामुदायिक वन प्रतिको लगावको परिणाम स्वरूप उजाड र मरुभूमीकरणतर्फ उन्मुख हुँदै खोला र खहरेहरूले ग्रसित भएका वनक्षेत्रहरू आज प्राकृतिक रूपमा संरक्षित भएका छन्। सामुदायिक वनका उपभोक्ताहरूसँग प्राविधिक ज्ञान र वनको उत्पादकत्व बढाउन आवश्यक पर्ने प्रविधिको अभाव खड्किएको छ। तसर्थ वन व्यवस्थापन कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन सामुदायिक वनहरूलाई स्रोत, साधन र प्रविधियुक्त जनशक्तिको उपलब्ध हुनु जरुरी छ। उपभोक्ताहरूमा रहेका परम्परागत वन संरक्षण विधिहरूका अतिरिक्त नयाँ विधि र

कार्यशैलीहरूको विकास गराउन जरुरी देखिन्छ। दक्षता अभिवृद्धिका निमित्त सामुदायिक वन उपभोक्ताहरूलाई तालिम, गोष्ठी, सेमिनार र अवलोकन भ्रमणका अवसरहरू प्रदान गर्नुपर्ने देखिन्छ।

बौद्धिक सम्पदा अधिकार (Patent right) का विषयमा र WTO सम्बन्धी अवधारणाहरूका विषयमा समुदायलाई आवश्यक जानकारी गराउनु र अनुशिक्षण दिनुपर्ने देखिन्छ। नगरपालिका र सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरूको सहभागितामा सामुदायिक वनभित्र गैरकाष्ठ वनपैदावारको उत्पादनलाई प्रोत्साहित गर्न विभिन्न तालिम, गोष्ठी र अध्ययन भ्रमणहरू गरिदै आएका छन्। यसले स्थानीय स्तरबाट वन व्यवस्थापनका सम्पूर्ण पक्षहरूलाई अघि बढाउन र वनक्षेत्रको उत्पादन बढाउन थप मद्दत मिल्ने देखिन्छ। सामुदायिक वनहरूको सुदृढीकरणका विभिन्न गैससहरूलाई नगरपालिकामा परिचालन गर्नुपर्ने देखिन्छ। सामुदायिक वनहरूको क्रमिक हस्तान्तरण र वन संरक्षणका प्रभावकारी उपायहरूको अवलम्बनले प्राकृतिक पुनरुत्पादन क्रमशः बढ्दै जाने देखिन्छ। वनहरूबाट काठ र दाउराको परम्परागत उत्पादन लिने प्रवृत्तिमा परिवर्तन गर्दै जनतालाई गैरकाष्ठ पैदावारको उत्पादनतर्फ उन्मुख गराउनुपर्ने र वन्यजन्तुहरूको व्यवसायिक पालन लगायतका गतिविधिहरूबाट आय स्रोतहरूमा वृद्धि गर्न जनसहभागितामा विशेष जोड दिनुपर्ने देखिन्छ।

वन विकास गुरुयोजना, २०४६ ले प्राथमिकतामा राखेको सामुदायिक वन विकास कार्यक्रममा यो नगरपालिकाले अग्रणी भूमिका खेलेको छ। नगरपालिकामा वनहरूको संख्या धेरै भएपनि ती सबैलाई उपभोक्तालाई हस्तान्तरण गरिसकिएको छैन । धनकुटा नगरपालिकामा आ.व.२०७४/०७५ सम्ममा जम्मा ४४ वटा सामुदायिक वनहरू रहेका छन् । सामुदायिक वनले यस नगरपालिकाको ६५२०.८ हे. क्षेत्रफल ओगटेको छ भने यस नगरपालिकाका १३,७९१ घरधुरी जनसंख्या लाभान्वित भएका छन् । यस नगरपालिकामा रहेका सामुदायिक वनहरूको विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. १८६: सामुदायिक वन व्यवस्थापनको विवरण

क्र.सं.	सामुदायिक वनको नाम	वडा नं.	ओगटेको क्षेत्रफल (हे.)	लाभान्भित घरधुरी
१	संसारी सुकेपोखरी सामुदायिक वन	१	३६.५५	११३
२	लुङ्दाङ आइतबारे	१	२४.६७	६४
३	लुंगदांदेवी	१	१८.२३	६४
४	वयरबोटे	१	९.६२	३६
५	हिरचाने भिर	१	११२.५	१३३
६	ढाड खर्क सामुदायिक वन	२	४१.४१	३०१
७	चाँपेहित सामुदायिक वन	२	१०.३६	२७
८	स्याउले सामुदायिक वन	२		११५
९	ढाँसेबैरे सामुदायिक वन	२	१०२	१०६
१०	मधुगंगा सल्लेरी सामुदायिक वन	२	७६.७३	२०८
११	सिम्ले सामुदायिक वन	२	१४	८२
१२	पात्ले पाङसिङ सामुदायिक वन	३	३४.३२	१७३
१३	शिल ढुङ्गा सामुदायिक वन	३	२६.५	२४५
१४	आइतबारे रानीवन सामुदायिक वन	३	८.७	१२०
१५	हाडिखर्क सामुदायिक वन	३	२०१.०७	२३७
१६	कांगियोघारी सामुदायिक वन	३	२३	१३५
१७	वाग्ले सल्लेरीसामुदायिक वन	४	१७.४९	१८५
१८	चुरेघाटी सामुदायिक वन	४	३.६६	७०
१९	छारागाउँ सल्लेरीसामुदायिक वन	४	१२९.८९	२२१

क्र.सं.	सामुदायिक वनको नाम	वडा नं.	ओगटेको क्षेत्रफल (हे.)	लाभान्भित घरधुरी
२०	वडहरे सामुदायिक वन	५	३६.४२	१४३
२१	खन्युबास सामुदायिक वन	५	१२०.३६	१४१
२२	सिम्ले सामुदायिक वन	५	१४	८२
२३	घेल्पे पटांगवा सामुदायिक वन	७	३२.४१	४४
२४	कात्तिके खोप सामुदायिक वन	७	४४.२५	५३
२५	चुलीवन सामढुदायिक वन	७	३५२४.७५	७५५६
२६	तिरीदांग सामुदायिक वन	८	६.१८	१४
२७	चुलीवन देउराली	८	३२.६१	७०
२८	सिकावा साकिला	८	६३.५५	११६
२९	जलकन्या सामुदायिक वन	९	२७२.०१	२७२
३०	रुद्रबारी सामुदायिक वन	९	२६५	२४९.७८
३१	भुवनेश्वरी सामुदायिक वन	९	१९८	१२०
३२	ढोडेनी कालिवन सामुदायिक वन	९	१४५.१८	१७५
३३	कालीमाटी सामुदायिक वन	९	२.९६	५४
३४	जालपादेवी सालघारी सामुदायिक वन	९	३२.३६	७२
३५	बाघखोर सामुदायिक वन	९	३०.५	११७
३६	भैसाखाम सामुदायिक वन	९		३४१
३७	मुलावारी सामुदायिक वन	९	२०२.४	३११
३८	साँवाबारी सामुदायिक वन	९	३३१.७९	५२३
३९	चिहान डाँडा रोपा खानी सामुदायिक वन	९	३१.९७	९०
४०	रघुटार सामुदायिक वन	९	३७.०६	१३०
४१	लाखिम र्गया सामुदायिक वन	९	५४.३	७८
४२	पात्ले सान्ने सामुदायिक वन	१०	१४७.०६	३५६
४३	धर्मशाला सामुदायिक वन	१०	१.१२	१९
४४	भदौरेमार्ग सामुदायिक वन	१०	३.८६	३०
जम्मा			**६५२०.८**	**१३७९१.७८**

द्रष्टव्यः घरधुरी संख्या दोहोरो तेहेरो भएकोले नगरपालिकाको अभिलेखभन्दा बढी देखिन्छ ।

स्रोतः जिल्ला वन कार्यालय, धनकुटा २०७५

८.४ कबुलियती वन

राष्ट्रिय वन ऐन, २०४९ को परिच्छेद-६ मा उल्लेख भएअनुसार राष्ट्रिय वनको कुनै भाग देहाय बमोजिमको उद्देश्य प्राप्तिको लागि छुट्याइएको वनलाई कबुलियती वन भनिन्छ ।

(क) वन पैदावारमा आधारित उद्योगहरूलाई आवश्यक पर्ने कच्चा पदार्थ उत्पादन गर्न,

(ख) बृक्षारोपण गरी वन पैदावारको उत्पादनमा अभिवृद्धि गरी बिक्री वितरण गर्न वा उपयोग गर्न,

(ग) वनको संरक्षण र विकास हुने गरी पर्यटन व्यवसाय सञ्चालन गर्न,

(घ) वनको संरक्षण र विकास हुने गरी कृषि वन बाली कार्य सञ्चालन गर्न,

(ङ) वनको संरक्षण र विकास हुने गरी कीट, पतङ्ग तथा वन्यजन्तुको फार्म सञ्चालन गर्न ।

८.५ धार्मिक वन

धार्मिक संघ/संस्थाको वरिपरि रहेको वन जंगल क्षेत्रहरू धार्मिक क्षेत्रको महत्व र सौन्दर्य बढाउने उद्देश्यले त्यस्ता धार्मिक वनको रूपमा हस्तान्तरण गरिन्छ। नगरपालिकाको विभिन्न भागहरूमा रहेका धार्मिक स्थल धार्मिक वनको सम्भावना बोकेका क्षेत्रहरू भएतापनि त्यसको उचित संरक्षण र प्रर्वद्धन हुन नसकेको देखिन्छ।

तालिका नं. १८७ धार्मिक वन विवरण

क्र.सं.	धार्मिक वनको नाम	वडा नं.	ओगटेको क्षेत्रफल (हे.)
१	विश्रान्ति मन्दिर धार्मिक वन	बेलहारा ९	२९.४८
२	गैयादेवी तथा वछलादेवी मन्दिर	ध.न.पा. ७	०.०७८
जम्मा			**२९.५५८**

स्रोतः जिल्ला वन कार्यालय, धनकुटा २०७५

८.६ सरकारद्वारा व्यवस्थित वन

नगरपालिकाको कुल वन क्षेत्रमध्ये नगरपालिकामा सामुदायिक वन, निजी वन र धार्मिक वनको रूपमा हस्तान्तरित बाहेक बाँकी रहेको वन क्षेत्र सरकारद्वारा व्यवस्थित वनको रूपमा रहेको छ। धनकूटा जिल्लाको धनकुटाकै गहनाको रूपमा रहेको धनकूटा नगरपालिकास्थित ४३.७३ हेक्टर (ब्यारेक क्षेत्र बाहेक) मा फैलिएको सल्लेरी वन सरकारद्धारा व्यवस्थित वन हो। यो वन धनकूटा जिल्ला अन्तर्गत उपोष्ण हावापानी भएको क्षत्रमा पर्ने हूदा विविध प्रकारको वनस्पतिहरू पाईन्छ।

८.७ निजी वन

परम्परादेखि नै निजी नम्बरी जग्गाहरूमा विशेष गरी उत्तिस, सल्ला र डालेघाँस प्रजातिका रुखहरू रोप्ने अभ्यास भई आएकोमा यस जिल्लामा यातायात सूविधाको विस्तार, बजारमा बिशेष गरी उत्तिसको तथा विभिन्न वन पैदावारहरूको अत्याधिक माग तथा मुल्य बढेको हूनाले कृषकहरूमा निजी वन विकासमा अभिरुची बढेको देखिन्छ।विगत केही वर्ष यता व्यवसायिक रूपमा उत्तिस, चिलाउने, आदि रुखहरू रोप्ने क्रम बढेको पाइन्छ। निजी वन लगाउन प्रोतसाहित गर्न जिल्ला वन कार्यालयले वर्षेनी करिव १.५-२ लाख विरुवा आफ्नै पहल तथा समूह मार्फत उत्पादन गरी वितरण गर्दै आएको छ। जस अनूरूप यस आ.व. मा जि.व.का. मार्फत ६० हजार विरुवा उत्पादन भई वितरण गरिएको छ। तर निजी वनको रूपमा जिल्ला वन कार्यालयमा विधवत दर्ता गराउने कार्य तूलनात्मक रूपमा कम देखिन्छ।

८.८ वन पैदावारको माग र आपूर्ति

धनकुटा जिल्लामा रहेको धनकुटा नगरपालिकाबाट उत्पादन भएका वन पैदावारको बिक्री वितरण उपभोगको स्थितिलाई हेर्दा यहाँको उत्पादन यस नगरपालिकाको आपूर्तिलाई पुऱ्याई जिल्लाभित्रकै अन्य नगरपालिका तथा ग्रामीण क्षेत्र तथा अन्य जिल्लामा पनि जाने गरेको छ। यस नगरपालिकामा काठ/दाउरा खपत मुख्य वन पैदावारमा आधारित उद्योगहरूमा हुने गर्दछ। यस अलावा यहाँको बढ्दो जनसंख्या र बसाई सराई तथा शहरीकरणले आवश्यक पर्ने काठ/दाउरा तथा विकास निर्माणमा काठको माग बढ्दै गएको छ। वनजंगलको नजिकका परिवारले बढी काठ/दाउरा खपत गर्दछन् भने वनबाट टाढा रहने परिवारले धेरै कम परिमाणमा काठ/दाउरा खपत गर्ने गरेको पाईन्छ।

धनकुटा नगरपालिकाभित्र रहेका सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहका उपभोक्ताहरूलाई आवश्यक पर्ने काठ, दाउरा, सम्बन्धित सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको स्वीकृत वन कार्ययोजना अनुसार समूहबाट नै आपूर्ति हुने गरेको अवस्था रहेको छ।

८.९ जडिबुटीसम्बन्धी विवरण

यस नगरपालिकाको वन क्षेत्रमा पाइने जडिबुटीहरूमा खोटे सल्ला, रुद्राक्ष, मजिठो, चिराईतो, रिट्ठा, अम्रिसो, अँलैची, बेल, तेजपात, अमला, सिट्रोनेला, तितेपाती, जमानेमान्द्रो, कुरिलो, गुर्जो, मानी अमला, नागवेली, राजबृक्ष आदि हुन् । यी जडिबुटीहरू संकलन तथा बिक्री हुने प्रसस्त संम्भावना रहेको देखिन्छ।

८.१० वन संरक्षणका लागि चाल्नु पर्ने कदम

राष्ट्रिय, सामुदायिक र संरक्षित वनहरूलाई सघनीकरण गर्दै तिनीहरू भित्र गैरकाष्ठ पैदावार र बहुमुल्य जडिबुटीहरूको उत्पादन गर्नु नितान्त आवश्यक छ। राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय बजारको विश्लेषण गरी गैरकाष्ठ पैदावारमा आधारित जडिबुटी प्रशोधन उद्योगको स्थापना तथा सञ्चालनतर्फ सरकारी तथा गैरसरकारी संघसंस्थाहरूको संलग्नता हुनु नितान्त आवश्यक देखिन्छ। नगरपालिकामा जनसंख्याको चाप बढ्दै गएको र उन्नत जातका पशुहरूको तुलनामा स्थानीय अनुत्पादक पशुहरूको संख्या पनि उच्च रहेको देखिन्छ । यी अनुत्पादक पशुहरूको अनियन्त्रित चरिचरनको कारण राष्ट्रिय र संरक्षित वन क्षेत्रहरू प्रभावित भएका छन् प्राकृतिक रूपबाट पुनरुत्पादन हुने गरेको पोथ्रा पोथ्रीहरू अनियन्त्रित चरिचरनले विनाश भइरहेका छन्। प्राकृतिक स्रोत र साधनहरूको दिगो उपयोगबाट नै मानव समाजको समुन्नत भविष्यको परिकल्पना गर्न सकिन्छ । जनताको सहभागिता र संलग्नतामा वन संरक्षणलाई सामुदायिक वन कार्यक्रम, कबुलियती वन कार्यक्रम र कृषि वन कार्यक्रम सञ्चालन गरी गरिब, असहाय, अपाङ्ग र महिला समुदायलाई हस्तान्तरण गर्नुपर्ने देखिन्छ। वनको हैसियतमा सुधार ल्याउन सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरूबाट हुन सक्ने सकारात्मक कार्यक्रमहरूलाई पहिचान गरी सहभागितात्मक सामुदायिक वन विकास कार्यक्रम अघि बढाउनु अत्यावश्यक देखिन्छ।वन नीति २०७१ का अनुसार वन संरक्षणमा चाल्नुपर्ने कदमहरू निम्न बुँदाहरूमा उल्लेख गरिएको छ ।

- ✓ घरायसी तथा अन्य इन्धनको रूपमा प्रयोग हुने काठ वा वन पैदावारको विकल्पमा अन्य वैकल्पिक उर्जाको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
- ✓ बहुपक्षिय सहभागितात्मक संयन्त्रको विकास गरी चोरी शिकारी, अवैध कटान, वन पैदावारको अवैध संकलन, अत्यधिक चरिचरन, मिचाहा प्रजाती र डढेलो नियन्त्रण गर्ने ।
- ✓ पर्यापर्यटन प्रवर्द्धनको विकासका लागि राष्ट्रिय वनमा तोकिएका प्रजातिका वन्यजन्तु तथा विरुवाको संरक्षण, प्रजनन् र उपयोग गर्ने ।
- ✓ दिगो वन व्यवस्थापनको नीति अवलम्वन गर्ने ।
- ✓ जैविक विविधता, सिमसार क्षेत्रको संरक्षण र जलवायू परिवर्तनको विषयमा एकिकृत कार्यक्रम संचालन गर्ने ।

८.११ हावापानी तथा वातावरणसम्बन्धी विवरण

भौगोलिक असमानता भएकोले नेपालको विभिन्न ठाउँहरूमा भिन्न भिन्न हावा पानी रहेको छ त्यस्तै धनकुटा जिल्लामा अवस्थित धनकुटा नगरपालिकाको उत्तरी भागमा हिमालको हावाको प्रभावले साथै उचाइपनि धेरै भएको कारण ज्यादा जाडो हुने र दक्षिणी भाग भित्री मधेशसँग जोडिएको र बेशी भाग भएकोले चैत्रदेखि जेठसम्म गर्मी हुन्छ । यहाँ लेकाली, समशितोष्ण र अर्ध-उष्ण हावापानी पाइन्छ । यो हावापानी स्वास्थ्यका दृष्टीकोणले उपयुक्त हावापानी हो । चैत्र महिनादेखि आश्विनको सुरुसम्म गर्मी हुन्छ । आश्विन, कार्तिक र फागुनमा यहाँको हावापानी समशितोष्ण हुन्छ भने मंसिर, पौष र माघमा निकै जाडो हुन्छ । जेष्ठको

अन्त्यदेखि आश्विनको सुरुसम्म मनसुनी वायुका कारण प्रशस्त वर्षा हुने गर्छ । यहाँको औषत ताफक्रम अधिकतम २८ डिग्री सेल्सियससम्म पुग्छ भने औषत न्यूनतम ७ डिग्री सेल्सियससम्म पुग्न जान्छ।

तालिका नं. १८८: मौसमको विवरण

महिना	औषत अधिकतम तापक्रम (डिग्री सेन्ट्रिग्रेड)	औषत न्युनतम तापक्रम (डिग्री सेन्ट्रिग्रेड)	वर्षा (मि.मि.)	सापेक्षिक आद्रता (प्रतिशत)
जनवरी	१९.५	७.२	–	६३.७
फेब्रुवरी	२२.२	१०.८	–	६७
मार्च	२३.२	१२.२	२.७	६९
अप्रिल	२६.८	१६.२	१.५९	६८
मे	२८	१७.९	५.२५	८१
जुन	२८.५	२०.६	३.८१	८४
जुलाई	२८.२	२१	६.३	८५
अगष्ट	२७.५	२१	६.७	८८
सेप्टेम्बर	२८.१	२०.१	४.४	८७
अक्टोबर	२६.५	१७.२	०.७५	८१
नोभेम्बर	२३.९	१२.१	०	६९
डिसेम्बर	२२.३	१०.१	०	६८.००

स्रोतः धनकुटा नगरपालिकाको कार्यालय, २०७५

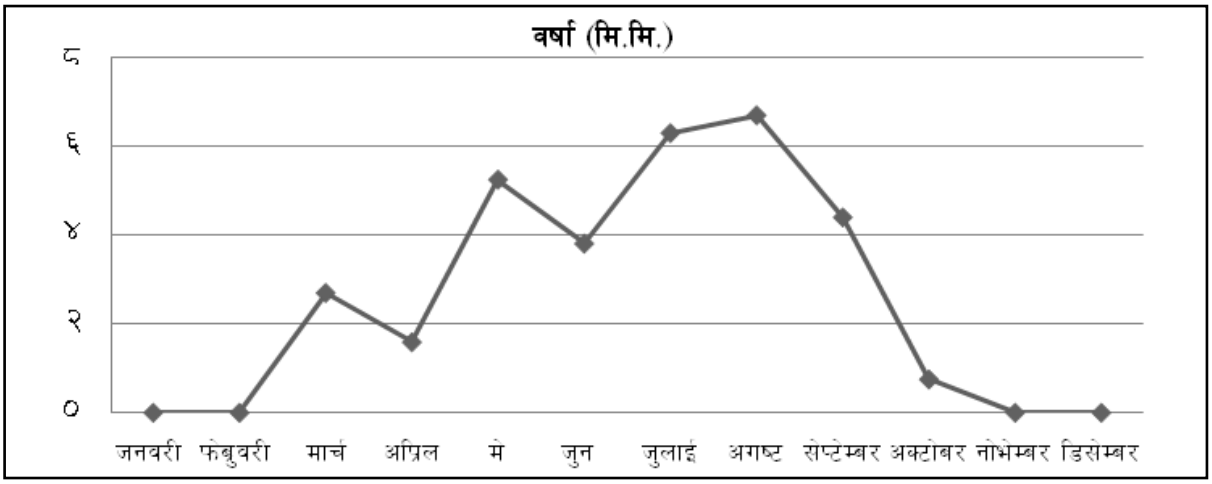

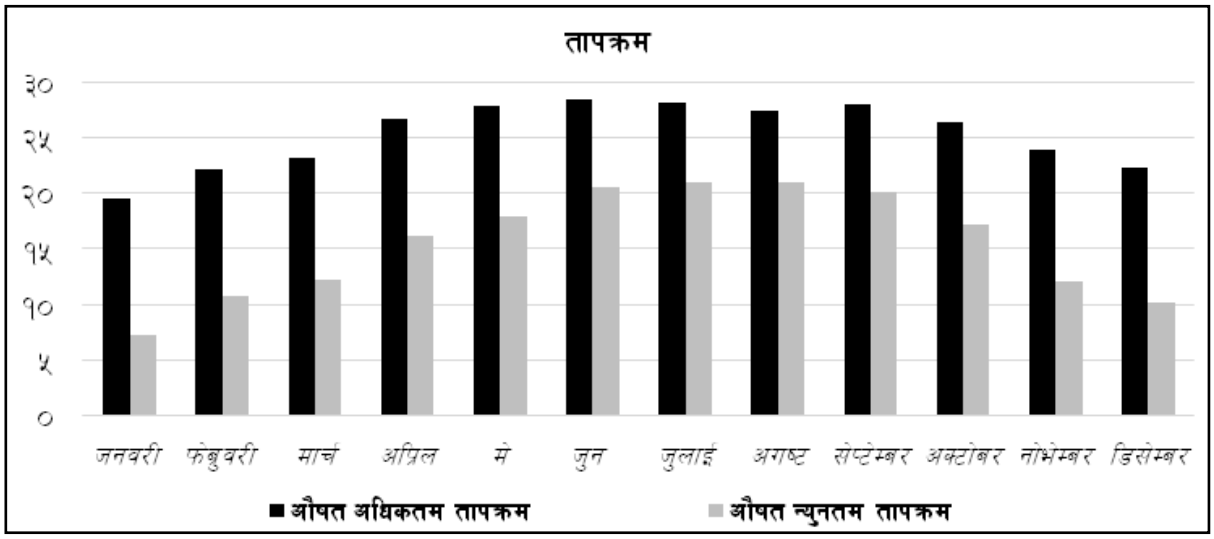

८.११.१ मुख्य वातावरणीय समस्याका प्रकारका कारण पीडित परिवारको विवरण

नगरपालिकामा तपाईंको परिवार बसोबास गरेको स्थान वरिपरिको मुख्य वातावरणीय समस्या के हो भनी सोधिएको प्रश्नमा सबैभन्दा बढी ५,४२८ परिवारले वातावरणीय समस्या नभएको जवाफ दिएका थिए भने १,४५६ ले प्रदुषित पानीको समस्या, १,४५६ ले फोहर व्यवस्थापन नभएको, १,३६६ ले वायु प्रदुषण भएको, ६१३ ले अव्यवस्थित ढल र ६४० ले ध्वनि प्रदुषणका कारण पीडित भएको बताएका छन् । नगरपालिकामा प्राप्त तथ्याङ्कले वातावरणीय समस्या नभएको ६२.७३ प्रतिशतको उत्तर रहेतापनि नगरमा रहेका केही समस्याहरू अव्यवस्थित शहरीकरणका कारण उत्पन्न समस्याहरू हुन् । शहरी विकासका लागि अत्यन्त आवश्यक भौतिक पूर्वाधारमध्ये स्वच्छ पिउने पानी वितरण प्रणालीको निर्माण, ठोस फोहर व्यवस्थापन योजना, ढल निकास, कालोपत्रे सडक ध्वनि नियन्त्रणजस्ता विषय अनिवार्य सर्तहरू हुन् । तसर्थ, नगरपालिकामा व्यवस्थित शहरी विकास योजना निर्माण र त्यसको पूर्ण कार्यान्वयन गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ । वडागत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १८९: मुख्य वातावरणिय समस्याको प्रकारको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	वातावरणीय समस्या								जम्मा
	पानी	फोहर व्यवस्थापन नभएको	अव्यवस्थित ढल	वायु प्रदुषण	ध्वनी प्रदुषण	*अन्य समस्या	वातावरणीय समस्या नभएको	उल्लेख नभएको	
१	११८	४०३	९३	३३७	७४	२७	१,०३८	२	**१,६३९**
२	२३७	११	११४	३	६७		६५८		**९६२**
३	२१५	१६		१	१	२	२८७		**५०६**
४	९७	१३०	३२	८८	४८		३८२	३	**६५७**
५	४६	३५	२७	१७६	२८	१५	४७३	८	**७१९**
६	२१५	७९	६१	२०४	२३१		६३४	१	**९८९**
७	१७५	२६१	१६	२५१	४०	३	८३५	१	**१,१६२**
८	४१	४	३	२	२		४०८		**४५९**
९	२८५	४०६	३१८	२१६	१३२	४	२७९		**९४३**
१०	३७	१११	९	८८	१७	१४	४३४	२	**६१७**
जम्मा	**१,४६६**	**१,४५६**	**६७३**	**१,३६६**	**६४०**	**६५**	**५,४२८**	**१७**	**८,६५३**
प्रतिशत	**१६.९४**	**१६.८३**	**७.७८**	**१५.७९**	**७.४०**	**०.७५**	**६२.७३**	**०.२०**	**१००.००**

***माथि उल्लेखित समस्याबाहेक दुर्गन्ध, रसायनिक प्रदुषण, विषादी प्रदुषण आदि ।** स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

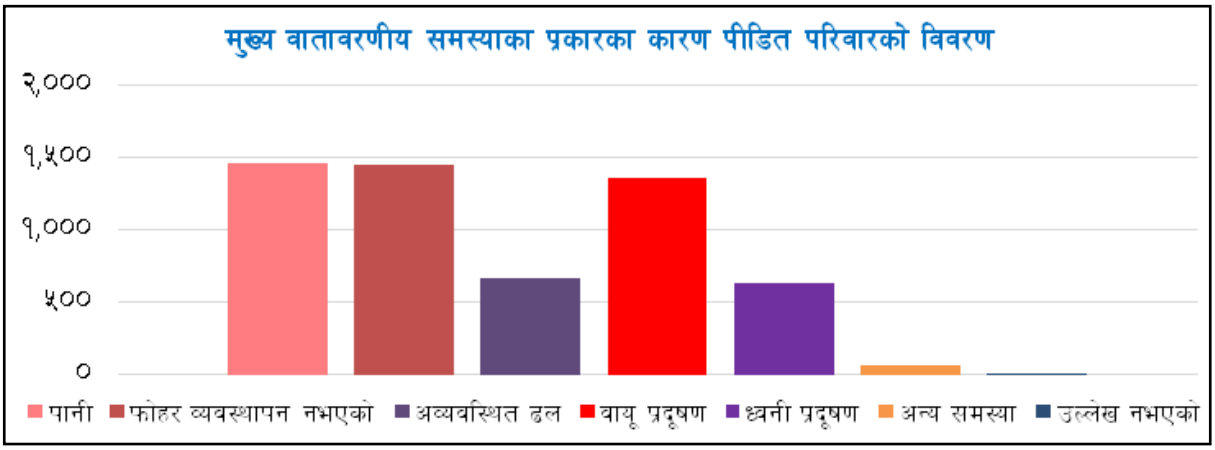

८.१२ विपद् व्यवस्थापन

धनकुटा नगरपालिकामा धरातलीय उचाइको विविधताले गर्दा समतल उपत्यकादेखि पहाडी भू-भागसमेत रहेका छन्। तल्लो क्षेत्रहरू नगरपालिकाकै प्रमुख उत्पादन क्षेत्रहरू पनि यस धनकुटा नगरपालिकामा पर्दछन्। माटो पाँगो एवंम दोमट भएको हुँदा उत्पादन राम्रो हुन्छ। उच्च पहाडी क्षेत्रमा कडा खालको बलौटे र चुनढुङ्गा मिसिएको माटो भएकाले यस क्षेत्रमा भु-क्षय पहिरो जाने संभावना बढी हुन्छ भने मध्य भागसमेत पत्रे चट्टानमा रातो माटो मिसिएको माटो बढी भएको हुँदा भु-क्षय र पहिरोको दृष्टिले बढी संवेदनशील मानिन्छ।

भौगोलिक हिसाबले कमजोर भूभाग र मध्यम खालको जलाधारीय अवस्थाले गर्दा यस धनकुटा नगरपालिकामा पनि वर्षेनी भुक्षय, बाढी, पहिरो, नदी कटान हुने गरेको छ। यसरी वातावरणीय असन्तुलनका कारण हुने प्राकृतिक प्रकोपका कारण ठूलो जनधनको क्षतीसमेत हुने गरेको छ। यस तितो यथार्थलाई मनन् गरी भुक्षय र पहिरोको समस्याहरू र यसको कारण पहिल्याएर समाधानको लागि एक निकायलाई मात्र जिम्मेवार नठानी सम्बद्ध सबै निकायहरूले समन्वय र साझेदारी गरेर भू-संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यक्रमलाई प्राथमिकताको साथ अगाडि बढाउनु आजको टड्कारो आवश्यकता देखिएको छ।

तालिका नं. १९०: नगरपालिकामा हुन सक्ने संभावित प्रकोपको विवरण

क्र स	संभावित प्रकोप	विधमान अवस्था	समय
१	भुकम्प	भूकम्पिय जोखिमका दृष्टिले नेपाल विश्वको ११ औँ स्थानमा रहेको र नगरपालिकामा भुकम्प प्रतिरोधात्मक भवन कमै मात्रामा भएको, भवन आचार संहिता पूर्ण रूपमा लागु नभएको	जुनसुकै समयमा
२	पहिरो	वृक्षारोपण नभएका नाङ्गा डाँडापाखा तथा नदिले कटान गर्ने क्षेत्रहरू	समयअनुसार असार-श्रावण-भदौ
२	बाढी	नगरमा विशेषतः साना ठुला नदि/खोलाहरू बग्ने गरेको र वर्षायाममा नदी तथा खोलाहरूले आसपासका भू-भागहरू बर्षेनी कटान गरी क्षति पुऱ्याईरहेको छ। बर्षेनी धेरै संख्यामा परिवारहरू प्रभावित भई रहेका छन् ।	जेष्ठ–असोज
३	आगलागि	अति विपन्न समुदायका घरहरू सचेतना अभाव, अग्नी नियन्त्रण यन्त्रको अभाव, चुल्होमा आगो सल्काउँदा मट्टीतेलको प्रयोग गर्नु र सलाई लाईटरजस्ता आगो बाल्ने वस्तुहरू बच्चाले खेलाउँदा आगलागिका घटना बढी हुने गरेको।	चैत्र–जेष्ठ
४	महामारी	प्रकोपका रूपमा झाडापखाला लगायतका पानी जन्य रोग बढ्ने गरेको, स्रोत साधन अभाव र जनचेतना कमी, अनुकुल क्षमताको अभाव।	विपद् पछि, अन्य समयमा
५	वर्डफ्लु, अन्य फ्लु	अव्यवस्थित कुखुरा पालन, स्वाइन फ्लु, आदि	जुनसुकै समयामा
६	जंगली जनावर आतंक	नगरको वनजंगल वरिपरि बसोबास भएको क्षेत्रहरू	जुनसुकै समयमा
८	मौसमी सुख्खा	पानी नपरेमा नहरको सिँचाइ नपुगेका भागहरू	असार –भदौ
८	किट आतंक	जलवायु परिवर्तन, बढी विषादि प्रयोगका कारण लाभकारी चरा, किरा लोप	खेती मौसम
९	चट्याङ, असिना	बढी जसो बर्षायाम र पानी परेको समयमा	जुनसुकै समयमा

स्रोतः जिल्ला समन्वय समिति, धनकुटा २०७५

८.१२.१ प्राकृतिक विपद वा प्रकोपको खतराको किसिमको आधारमा परिवारको विवरण

नगरपालिकाका सम्पूर्ण परिवारहरूलाई तपाईको परिवार बसोबास गरेको स्थानमा कस्तो-कस्तो किसिमको प्राकृतिक विपद् वा प्रकोपको जोखिमहरू छन् भनी सोधिएको बहुउत्तर आउने प्रश्नमा ८७८ परिवारले प्रकोप जोखिमसम्बन्धी उत्तर दिएका थिए जसमध्ये सबैभन्दा बढी खडेरीको जोखिममा रहेको परिवार संख्या ५८५, दोस्रोमा जंगलमा हुने आगलागिको जोखिम भएका परिवार संख्या ३३३ र तेस्रोमा पहिरोबाट जोखिम हुने

परिवार संख्या ३०९ रहेका छन् । त्यसैगरी आँधी, चट्याङ/हुरी, भूक्षइकरण, असिना आदिको समेत प्राकृतिक जोखिम रहेको पाइयो । माथि उल्लेखित प्राकृतिक विपद्हरू विशेषगरी जलवायू परिवर्तन, भूमण्डलिय तापक्रम वृद्धि, वातावरण प्रदुषण, वनजंगल फँडानी, अत्यधिक कार्बन उत्सर्जन र प्राकृतिक सन्तुलन विरुद्ध हुने मानविय गतिविधिका कारण उत्पन्न छन् । यस प्रकारका प्राकृतिक विपद्बाट जोगिन एकिकृत विपद् व्यवस्थापन प्रतिकार्य तथा पूर्व तयारी योजना निर्माण गरी विपद्सँग सामना गर्ने र कमभन्दा कम धनजनको क्षति हुने गरी तयार रहनु विवेकपूर्ण हुन्छ । दीर्घकालीन रणनीतिमा वातावरण संरक्षण र दिगो विकासका कार्यक्रमहरूलाई पूर्ण रूपमा पालना गर्नुपर्ने हुन्छ । अर्कोतर्फ स्वाभाविक भौगर्भिक प्रक्रियाको कारण जाने भूकम्पको जोखिमका हिसाबले नेपाल अत्यन्त जोखिमयूक्त क्षेत्रमा पर्ने हुँदा भूकम्प न्यूनिकरण गर्ने उपाय नै नहुने हुँदा पूर्व तयारी र प्रतिकार्यका प्रभावकारी योजना निर्माण गर्ने र विशेष गरी भूकम्पीय जोखिमका हिसाबले जोखिम रहित घर र भौतिक संरचना निर्माण गर्दा राष्ट्रिय भवन निर्माण संहितालाई कडाईका साथ पालना गर्नुपर्दछ । वडागत थप विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १९१: प्राकृतिक विपद वा प्रकोपको खतराको किसिमको आधारमा परिवारको विवरण

प्राकृतिक विपत र प्रकोप	वडा नं.										जम्मा	प्रतिशत
	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०		
खडेरी		१४९		४	२५	२९	४	३९	३३४	१	**५८५**	**६६.६३**
बस्तीमा आगलागि	१	२		१२	१६		१		१९३	२	**२२७**	**२५.८५**
जंगलमा आगलागि		२	१	२०	२१	२	१	४१	२३९	६	**३३३**	**३७.९३**
बाढी				४	१३		७	१	१८	२	**४५**	**५.१३**
डुबान	१	८		३	१	३	३	२५	१८२	१	**२२७**	**२५.८५**
आँधी		२		४	१		२	१	२४६	१	**२५७**	**२९.२७**
चट्याङ/हुरी		२		३	१	२		६	२३६	२	**२५२**	**२८.७०**
असीना			१	१		१			९		**१२**	**१.३७**
भारी वर्षा			१	१			१		६७		**७०**	**७.९७**
भूक्षइकरण	७	१०		१५	५	२	२८	२६	५९	२	**१५४**	**१७.५४**
पहिरो	२०	१९	१	१२	२७	१	३६	३४	१५६	३	**३०९**	**३५.१९**
शितलहर		१							१		**२**	**०.२३**
*अन्य		८			४	२	२				**१६**	**१.८२**
जम्मा	**२८**	**१८४**	**३**	**४८**	**५३**	**३९**	**४६**	**८१**	**३८५**	**११**	**८७८**	**१००.००**

***माथि उल्लेखित प्रकोपबाहेक महामारी, भूकम्प, किटआतंक आदि ।** स्रोत:घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

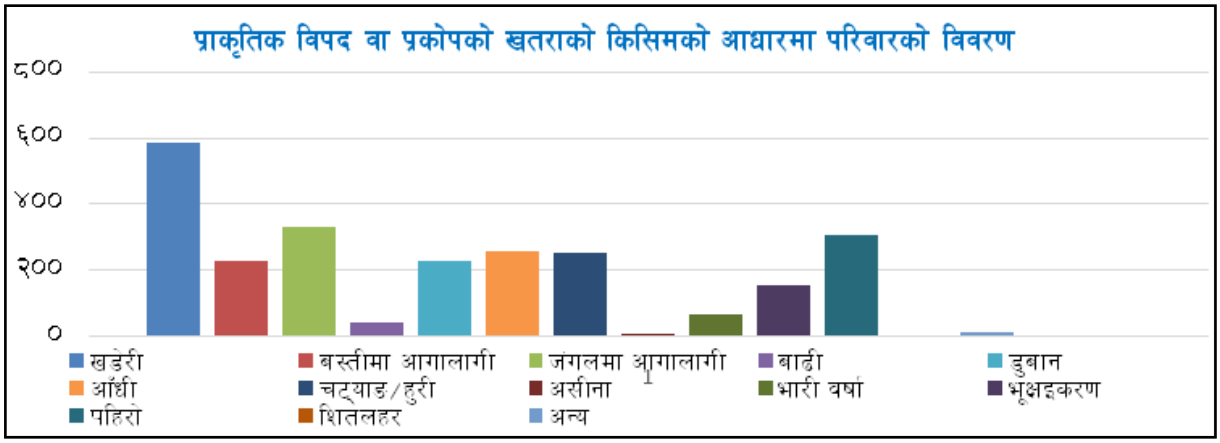

खण्ड ९: विकास सूचकाङ्क र गरिवीको स्थिति

९.१ प्रति परिवार वार्षिक आय तथा औषत प्रतिव्यक्ति आय

नगरपालिकामा रहेका कुल परिवारहरू मध्ये वार्षिक १२,००० भन्दा कम रकममा जीवन गुजारा गर्ने परिवार हरूको संख्या १,२९७ अर्थात् १४.९९ प्रतिशत, रु १२,००० देखि ३६,००० सम्ममा गुजारा गर्नेको संख्या १,५१६ अर्थात् १७.५२ प्रतिशत, रु. ३६,००० देखि ६०,००० सम्ममा गुजारा गर्नेको संख्या १,६४१ अर्थात् १८.९६ रहेको, रु. ६०,००० देखि १,२०,००० सम्ममा गुजारा गर्नेको संख्या २,४७९ अर्थात् २८.६५ प्रतिशत रहेको, रु. १२०,००० देखि १,८०,००० सम्ममा गुजारा गर्नेको संख्या ८०४ अर्थात् ९.२९ प्रतिशत रहेको, रु. १,८०,००० भन्दामाथि रकममा गुजारा गर्नेको संख्या ९०४ अर्थात् १०.४५ मात्र रहेको देखिन्छ। तथ्याङ्कको समग्र पक्षलाई हेर्दा नगरपालिकामा मध्यम अवस्थामा रहेका परिवारको संख्या उल्लेख्य रहेको देखाउँछ। जीवन निर्वाहका लागि अति आवश्यक गाँस, बास र कपासको परिपूर्ति कै लागि संघर्ष गर्नुपर्ने अवस्थाका परिवारहरूबाट राज्यले अपेक्षा गर्नुको साटो उनीहरू प्रति थप दायित्व हुने भएकाले गरिबी निवारणलाई प्राथमिकतामा राखी लोक कल्याणकारी राज्यको अवधारणालाई मूर्त बनाउनुपर्ने देखिन्छ। नगरपालिकाको जम्मा औषत प्रतिव्यक्ति वार्षिक आयलाई हेर्दा ९५,१३४ अर्थात् मासिक ७ रूपैँयामा सबै गुजारा चलाउनुपर्ने देखिन्छ। यद्यपि औषत प्रतिव्यक्ति आयले समग्र आर्थिक सूचकको काम भने गर्दैन। थप वडागत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. १९२: वडाअनुसार प्रति परिवार वार्षिक आय तथा औषत प्रतिव्यक्ति आय

वडा नं.	रु. १२००० भन्दा कम आय हुने परिवार संख्या	रु.१२०००- रु.३६००० सम्म आय हुने परिवार संख्या	रु.३६,०००- रु.६०,००० सम्म आय हुने परिवार संख्या	रु.६०,०००- रु.१,२०,००० सम्म आय हुने परिवार संख्या	रु.१,२०,०००- रु.१,८०,००० सम्म आय हुने परिवार संख्या	रु.१,८०,००० भन्दा बढी आय हुने परिवार संख्या	छुटेको	जम्मा परिवार संख्या	औषत प्रतिव्यक्ति वार्षिक आय
१	१७९	२२५	३०३	५४१	१६६	२२४	१	**१,६३९**	**११९,३१६**
२	३३६	२०८	१४८	१६६	४३	६१		**९६२**	**५२,६५२**
३	७०	१०४	८३	१३४	३९	७६		**५०६**	**१४१,२२५**
४	७०	७१	१२८	२५४	७५	५८	१	**६५७**	**९१,७१७**
५	६४	९३	१३७	२३५	९२	९१	७	**७१९**	**१०५,०६३**
६	१०९	११६	१९८	३२९	१२१	११५	१	**९८९**	**१०२,८९७**
७	१५१	९१	२१९	३८२	१४९	१६९	१	**१,१६२**	**११२,६२०**
८	१२५	१४७	८९	८०	११	७		**४५९**	**४१,१९१**
९	११२	३२१	२३३	२०९	४३	२५		**९४३**	**६२,९०५**
१०	८१	१४०	१०३	१४९	६५	७८	१	**६१७**	**९५,५९७**
जम्मा	**१,२९७**	**१,५१६**	**१,६४१**	**२,४७९**	**८०४**	**९०४**	**१२**	**८,६५३**	**९५,१३४**
प्रतिशत	**१४.९९**	**१७.५२**	**१८.९६**	**२८.६५**	**९.२९**	**१०.४५**	**०.१४**	**१००.००**	

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

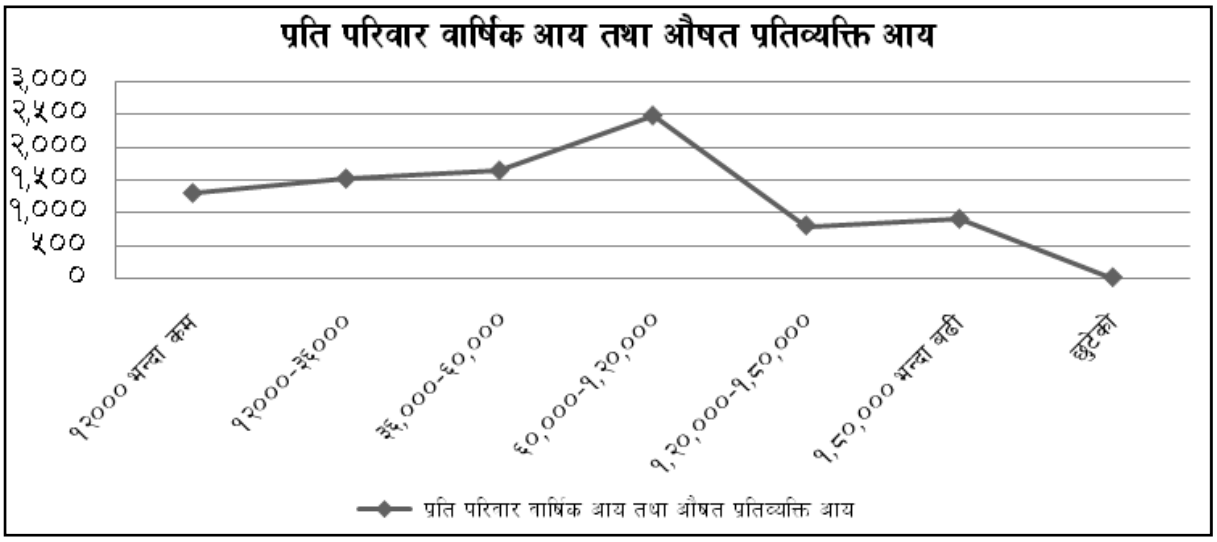

९.२ परिवारमुलीको लिङ्गको आधारमा प्रति परिवार वार्षिक आयसम्बन्धी विवरण

प्रति परिवार वार्षिक आम्दानी र प्रतिव्यक्ति आयमा योगदान गर्ने महिला र पुरुषको तथ्याङ्कलाई हेर्दा समग्रतामा महिलाको भन्दा धेरै घरपरिवारमा पुरुषकै योगदान बढी देखिन्छ। कुल घरपरिवारहरू मध्ये ६३.५ प्रतिशत पुरुषको योगदान र ३६.५ प्रतिशत महिलाको घरमुली भई आम्दानीमा योगदान भएको देखिन्छ। तुलनात्मक रूपमा पुरुषको योगदान नेपाली पितृसत्तात्मक सामाजिक संरचना भएको समाजमा बढी हुनु स्वभाविक देखिएतापनि महिलाको योगदानसमेत उल्लेख्य छ। विगतका वर्षहरूमा भन्दा हालका वर्षहरूमा महिलाहरूको आर्थिक क्रियाकलापहरूमा सकृयता अवश्य पनि बढेको छ। यसले आय आर्जनमा राम्रो टेवा पुऱ्याएको देखिन्छ। यस तथ्याङ्कको अर्कोपक्ष परिवारको मुख्य आम्दानीमा संलग्न व्यक्ति लामो समयदेखि विदेशमा वा बाहिर रहेका कारण महिला घरमूली भनी उत्तर दिने उत्तरदाताको कारणसमेत तथ्याङ्कमा महिलाको सहभागिता बढेको हुन सक्छ तथापि महिला उद्यमशीलता भने विगतभन्दा बढेको तथ्याङ्कले स्पष्ट गर्दछ। परिवारमूली भन्नाले परिवारमा परिआएका दैनिक कामकाज, खर्च र व्यवहार चलाउन व्यवस्था मिलाउने मुख्य व्यक्ति भन्ने बुझिन्छ। थप विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. १९३: परिवारमूलीको लिङ्गको आधारमा प्रति परिवार वार्षिक आयसम्बन्धी विवरण

प्रतिव्यक्ति आयको वर्गान्तर	पुरुष		महिला		जम्मा	औषत प्रतिव्यक्ति आय (वार्षिक)
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत		
रु. १२००० भन्दा कम आय हुने परिवार संख्या	८२७	१५.१	४७०	१४.९	**१,२९७**	**३,२९३**
रु.१२०००- रु.३६००० सम्म आय हुने परिवार संख्या	१,०५२	१९.२	४६४	१४.७	**१,५१६**	**२४,७२३**
रु.३६,०००- रु.६०,००० सम्म आय हुने परिवार संख्या	१,०९२	१९.९	५४९	१७.४	**१,६४१**	**४९,४८२**
रु.६०,०००- रु.१,२०,००० सम्म आय हुने परिवार संख्या	१,५७६	२८.७	९०३	२८.६	**२,४७९**	**८८,४३५**
रु.१,२०,०००- रु.१,८०,००० सम्म आय हुने परिवार संख्या	४५७	८.३	३४७	११.०	**८०४**	**१४९,९०२**
रु.१,८०,००० भन्दा बढी आय हुने परिवार संख्या	४७६	८.७	४२८	१३.५	**९०४**	**३९७,५०८**
छुटेको	१२	०.२			**१२**	**-**
जम्मा	५,४९२	६३.५	३,१६१	३६.५	**८,६५३**	**९५,१३४**

स्रोत:घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

९.३ विपन्नता सूचकाङ्क

संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको सहकार्यमा स्थानीय विकास प्रशिक्षण प्रतिष्ठानले सामाजिक परिचालकहरूको लागि तयार पारेको हाते पुस्तिकाअनुसार विपन्नता सूचक भन्नाले:

१. ठूला पशुपाल्ने क्षमता र रोजगारका अवसर नभईदैनिक ज्यालादारीमा आधारित जीविकोपार्जन (आर्थिक विपन्नताका कारण दैनिक ज्यालादारीको काम गर्न वाध्य घर परिवार)

२. खाद्य अपर्याप्तता (आफ्नो खेती/मुख्य आम्दानीबाट ३ महिनाभन्दा कम समयसम्म मात्र खान पुग्ने वा ३ देखि ६ महिनासम्म मात्र खान पुग्ने विपन्न घर परिवार । यस अन्तर्गत त्यस्ता घर परिवारहरू पर्दछन् जसले बाँकी अवधिको लागि ज्याला मजदुरी गरेर गुजारा गर्नुपर्ने हुन्छ)

३. सार्वजनिक तथा व्यक्तिगत रूपमा छेउ लगाइएका वा सीमान्तकृत गरिएका (Marginalised वा भेदभाव गरिएका परिवार जस्तैः दलित, जनजाति आदि । यसमा विशेष गरेर समाजमा पिछडिएको वर्गका घर परिवारहरू पर्दछन् । (तर स्पष्ट हुनुपर्ने कुरा के छ भने दलित तथा जनजाति भन्दैमा स्वतः विपन्न हुनेर अन्य जातजाति हुँदैमा स्वतः विपन्न नहुने भने होइन । यो त उनीहरूको सामाजिक, आर्थिक अवस्था र स्थितिको आधारमा बिचार गरी (Condition and position) निर्धारण गरिनुपर्नेकुरा हो) ।

४. ऋणबाट ग्रस्त परिवार (ऋणको भुमरीमा फसेको परिवार जस्तैः दैनिक गुजारा गर्न गाह्रोपरी बेसाएर खाँदा ऋणमा डुवेका, सामान्य औषधोपचार गर्न लिएको ऋण चुक्ता गर्न नसकेका, बाबुबाजेको पालामा लिएको ऋण चुक्ता गर्न असक्षम भई मारमा परेका, विपन्न र पीडित परिवार आदि पर्दछन् भने ठूला-ठूला व्यावसायिक ऋण लिने वर्गका, गरिव एकल महिला (विधवा, बुढी, बेसहारा, श्रीमान् बेपत्ता भएका, व्यक्तिगत तथा सामुहिकरूपमा सताइएका, घरवारविहीन र सुकुम्वासी वा द्वन्द्वबाट विस्थापित भई आएको परिवार (जग्गा जमिन नभएका, अरूको जग्गा कमाउने आफ्ना हक अधिकारका लागि आवाज उठाउन नसक्ने परिवार (सूचनामा पहुँच भएर वा नभएर आवाज उठाउन सकेका छैनन्, थिचोमिचोर अन्याय विरूद्ध आवाज उठाउन सक्दैनन्)

जुटाउन असक्षम परिवार सुचकांकको विवरण हेर्दा नगरपालिकामा रहेको कुल ८,६५३ घरपरिवारहरू मध्ये र सबैभन्दा बढी ४,८४६ अर्थात् ५६ प्रतिशत परिवार कमजोर अवस्थामा र ३६१ अर्थात् ४.१७ प्रतिशत परिवार एकदम कमजोर अवस्थामा रहेको देखिन्छ । उल्लेखित तथ्याङ्कले नगरपालिका विपन्नताको सूचकांकमा पर्ने संकेत गर्दछ । तसर्थ नगरपालिकाले यसतर्फ ध्यान दिनु आवश्यक देखिन्छ ।

९.३.१ सम्पन्नता सूचकाङ्कको आधारमा वडाअनुसार परिवारको विवरण

सम्पन्न सूचकाङ्कका आधारमा नगरपालिकामा रहेका घरपरिवारमध्ये धेरै राम्रो अवस्थामा भएको परिवार संख्या १ अर्थात् ०.०१ प्रतिशत र राम्रो अवस्थामा रहेका परिवारको संख्या जम्मा २०१ अर्थात् २.३२ प्रतिशत रहेको छ । यसको अर्थ मध्यम अवस्थामा रहेका ३,२४४ अर्थात् ३७.४९ प्रतिशत परिवारहरू बाहेक अन्य सबै परिवारको अवस्था कमजोर र अति कमजोर देखिन्छ । यसर्थ यस नगरपालिकालाई आर्थिक रूपले विपन्न नगरपालिका भन्न सकिन्छ । यसरी नगरपालिकाका हालका आर्थिक गतिविधिहरू सम्पन्नता तर्फभन्दा पनि निर्वाहतर्फ केन्द्रित हुनुपर्ने बाध्यतामा देखिन्छ । आर्थिक, सामाजिक, भौतिक र साँस्कृतिक सम्पन्नताको यात्रा भने जीवन निर्वाहका नागरिकहरूका सवालहरू पूर्णरूपमा सम्बोधन भएपश्चात मात्र अगाडि बढ्न सक्दछन् । यसतर्फ राज्यको ध्यान जानु जरुरी छ । वडागत थप विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छः

तालिका नं. १९४: सम्पन्नता सूचकाङ्कको आधारमा वडाअनुसार परिवारको विवरण

वडा नं.	एकदम कमजोर अवस्था भएको परिवार संख्या	कमजोर अवस्था भएको परिवार संख्या	मध्यम अवस्था भएको परिवार संख्या	राम्रो अवस्था भएको परिवार संख्या	धेरै राम्रो अवस्था भएको परिवार संख्या	जम्मा परिवार संख्या
१	३६	८४६	७२१	३६		**१,६३९**
२	४९	६५८	२५४	१		**९६२**
३	३०	३१२	१५७	७		**५०६**
४	१९	३४६	२८३	९		**६५७**
५	२०	२९०	३७७	३१	१	**७१९**
६	२२	५१०	४१२	४५		**९८९**
७	१९	५२२	५६५	५६		**१,१६२**
८	८२	३३०	४७			**४५९**
९	५०	६५१	२४०	२		**९४३**
१०	३४	३८१	१८८	१४		**६१७**
जम्मा	**३६१**	**४,८४६**	**३,२४४**	**२०१**	**१**	**८,६५३**
प्रतिशत	**४.१७**	**५६.००**	**३७.४९**	**२.३२**	**०.०१**	**१००.००**

स्रोत:घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

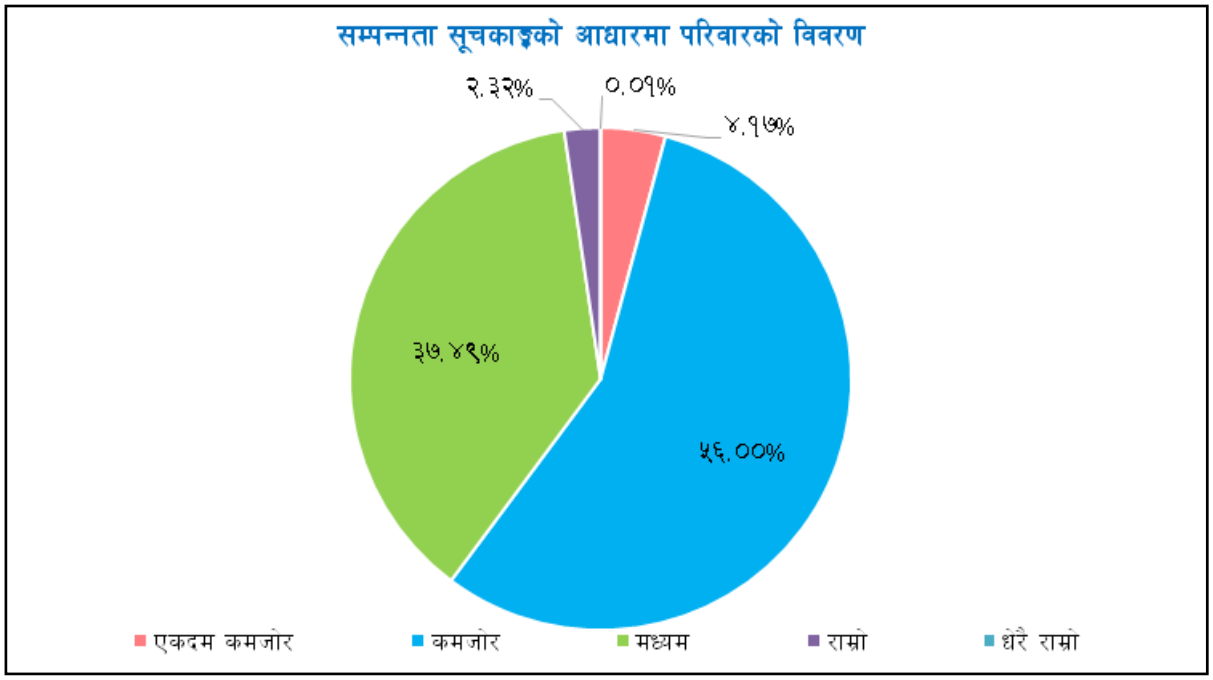

९.३.२ सम्पन्नता सूचकको आधारमा परिवारमूलीको लिङ्गअनुसार परिवारको विवरण

नगरपालिकामा सम्पन्नता सूचकाङ्कको आधारमा लैङ्गिक हिसाबले गरिएको तुलनात्मक अध्ययनअनुसार स्वाभाविक रूपमा विद्यमान पुरुष प्रधान नेपाली सामाजिक संरचनाका कारण पुरुषको संख्या दुवै तह राम्रो र कमजोरमा बढी देखिन्छ। अर्कोतर्फ राम्रो र मध्यम खालको आर्थिक हैसियत हुने परिवारमा भने पुरुष परिवार मूली भएका परिवार संख्या निकै बढी देखिन्छ अर्थात् महिला र पुरुष बिचको अन्तर निकै फराकिलो देखिन्छ। यसको अर्थ परिवारको आर्थिक हैसियत निर्माणमा महिलाको निर्णायक भूमिका पुरुषको भन्दा कमजोर नै छ। यद्यपि महिला सम्पन्नता भने बढेको तथ्याङ्कले देखाउँछ। विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. १९५: सम्पन्नता सूचकांकको आधारमा परिवारमूलीको लिङ्गअनुसार परिवारको विवरण

लिङ्ग	एकदम कमजोर अवस्था भएको परिवार संख्या	कमजोर अवस्था भएको परिवार संख्या	मध्यम अवस्था भएको परिवार संख्या	राम्रो अवस्था भएको परिवार संख्या	धेरै राम्रो अवस्था भएको परिवार संख्या	जम्मा परिवार संख्या
पुरुष	२२८	३,००४	२,१०५	१५४	१	५,४९२
महिला	१३३	१,८४२	१,१३९	४७		३,१६१
जम्मा	**३६१**	**४,८४६**	**३,२४४**	**२०१**	**१**	**८,६५३**
प्रतिशत	**४.१७**	**५६.००**	**३७.४९**	**२.३२**	**०.०१**	**१००.००**

स्रोत:घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

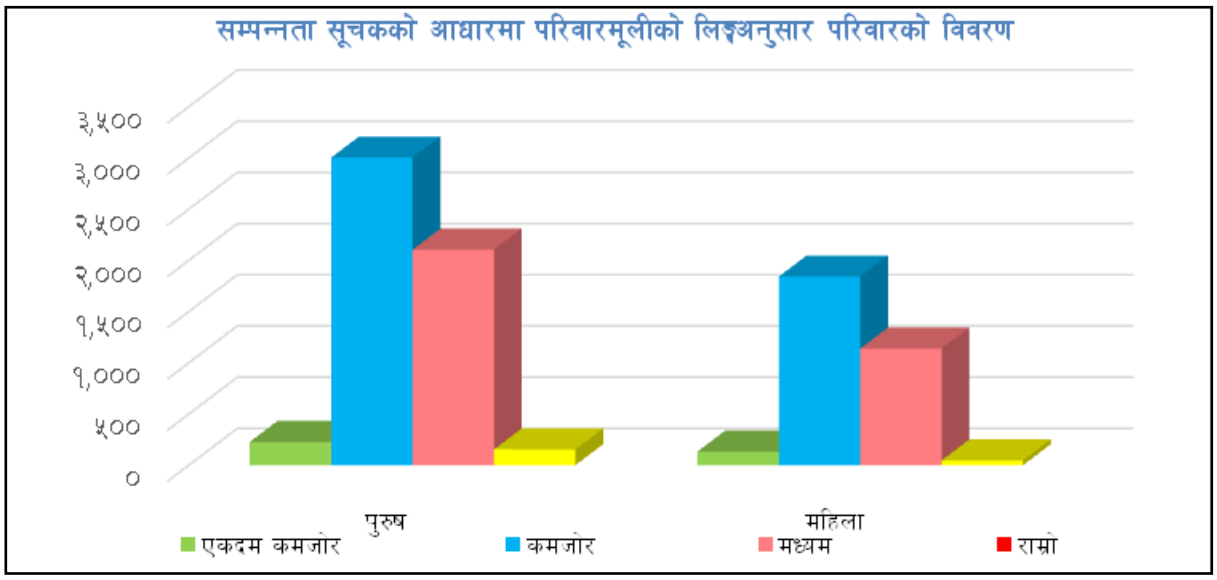

९.४ आमा/महिला समूह तथा परम्परागत समूहको विवरण

तालिका नं. १९६: आमा/महिला समूह तथा परम्परागत समूहको विवरण

समूह, संस्था संजालको नाम र ठेगाना	वडा नम्बर	समूहमा आवद्ध परिवार तथा सदस्य विवरण							लगानीको मुख्य क्षेत्र
		सदस्य संख्या			समेटेको परिवार				
		महिला	पुरुष	जम्मा	दलित	जनजाति	अन्य	जम्मा	
सरस्वती महिला कृषि तथा पशूपालन बाखा समूह	३	२४	–	२४	३	८	१३	२४	कृषि
तामाङ टोल महिला समूह	१, ३, १	२७	–	२७	–	–	–	२७	कृषि
मनकामना महिला कृषक समूह	६	२४	–	२४	–	–	–	–	
ताजा तरकारी तथा फलफुल उत्पादक समूह	५	२५	०	२५	–	२५	–	२५	तरकारी खेती
पशूपन्छीपालक महिला कृषक समूह	५	३६	–	३६	–	–	–	–	कृषि
महिला कृषि उद्यमी समूह	४	२०	–	२०	–	–	–	–	कृषि
हिमचूली महिला कृषक समूह	१	९	–	९	–	–	–	–	कृषि

समूह, संस्था संजालको नाम र ठेगाना	वडा नम्बर	समूहमा आवद्ध परिवार तथा सदस्य विवरण							लगानीको मुख्य क्षेत्र
		सदस्य संख्या			समेटेको परिवार				
		महिला	पुरुष	जम्मा	दलित	जनजाति	अन्य	जम्मा	
कुवापानी महिला कृषक समूह	१	१०	–	१०	–	–	–	–	कृषि
बेलहारा बेसी सचेतना महिला कृषक समूह	९	२५	–	२५	–	–	–	–	कृषि
जलदेवी महिला कृषक समूह	९	२६	–	२६	–	–	–	–	कृषि
जागृति महिला कृषक समूह	१०	२५	–	२५	–	–	–	–	कृषि
शिवालय बहुउद्देसीय कृषि महिला समूह	७	१७	–	१७	–	–	–	–	कृषि
पार्वती महिला कृषक समूह	४	१५	–	१५	–	–	–	–	कृषि
महिला उत्थान कृषक समूह	२	२४	–	२४	–	–	–	–	कृषि
परम्परागत समूह									
कृषि तथा उद्यमी समूह									कृषि
सिरिङ्गी ऋषि कृषि जागरण उद्यमी समूह	३	११	२०	३१					कृषि
प्रगतिशिल कृषक समूह	१०	९	१६	२५					कृषि
मोडेल अलैची उतपादक समूह		९	१६	२५					कृषि
जय बागेश्वरी कृषक समूह	६	९	१३	२२	–	–	–	–	कृषि
तिल्के चौर मन्धारा समाजसेवी बहूउद्देसीय कृषक समूह	९	५	८	१३					कृषि
गणेश कृषक समूह	४	१३	१६	२९	–	–	–	–	कृषि
हात्ती ढुंगे सामूदायिक कृषक समूह	२	४	२३	२७	–	–	–	–	कृषि
मधूगंगा बहूउद्देसीय कृषक समूह	२	४	२१	२५	–	–	–	–	कृषि
जनसेवा कृषक समूह	२	०	२७	२७	–	–	–	–	कृषि
वरडाँडा बहूउद्देसीय कृषक समूह	३	१०	१०	२०	–	–	–	–	कृषि
थानी बहूउद्देसीय दलित कृषक समूह	९	१२	१३	२५	–	–	–	–	कृषि
प्रगतिशील बहूउद्देसीय कृषक समूह	३	२०	–	२०	–	–	–	–	कृषि
धर्मगंगा ताजा तरकारी उत्पादक कृषक समूह	३	०	९	९	–	–	–	–	कृषि
देउराली कृषक स्वावलम्वी समूह	९	१९	११	३०	–	–	–	–	कृषि
खानीगाउ कृषक स्वावलम्वी समूह	९	१५	१५	३०	–	–	–	–	कृषि
कृषक समूह	३	५	१५	२०	–	–	–	–	कृषि
जीवन आधार बहूउद्देसीय	९	१९	१६	३५	–	–	–	–	कृषि
कृषक समूह विकास कार्यक्रम	९	२	२२	२४	–	–	–	–	कृषि
दलित एकता समाज कृषक स्ववलम्वी समूह	९	१४	१६	३०	३०	–	–	३०	कृषि
स्मृति स्वावलम्वी कृषक समूह	९	१५	१५	३०	–	–	–	–	कृषि
पिप्ले स्वावलम्बी कृषक समूह	९	१०	१५	२५	–	–	–	–	कृषि

समूह, संस्था संजालको नाम र ठेगाना	वडा नम्बर	समूहमा आवद्ध परिवार तथा सदस्य विवरण							लगानीको मुख्य क्षेत्र
		सदस्य संख्या			समेटेको परिवार				
		महिला	पुरुष	जम्मा	दलित	जनजाति	अन्य	जम्मा	
कामना स्वावलम्बी कृषक समूह	९	२०	५	२५	–	–	–	–	कृषि
सुर्योदय स्वावलम्बी कृषक समूह	९	२८	०	२८	–	–	–	–	कृषि
डूम्रे सान्ने स्वावलम्बी कृषक समूह	९	२०	१०	३०	–	–	–	–	कृषि
जलकन्या कृषक समूह	९	३	१४	१७	–	–	–	–	कृषि
चिम्टे टाहारा कृषक समूह	९	४	१३	१७	–	–	–	–	कृषि
मोतीटार कृषक समूह	९	७	३०	३७	–	–	–	–	कृषि
विजय खर्क कृषक समूह	९	३	१०	१३	–	–	–	–	कृषि
ओखलढुंगे बहूउद्दसीय कृषक समूह	६	१	९	१०	–	–	–	–	कृषि
नया घरे कृषक समूह	६	४	५	९	–	–	–	–	कृषि
सगरमाथा कृषक समूह	२	१५	१०	२५	–	–	–	–	कृषि
कान्ति अर्धव्यवसायिक कृषक समूह	९	१४	११	२५	–	–	–	–	कृषि
चिरविरे चौतारा कृषक समूह	७	१२	१३	२५	–	–	–	–	कृषि
जलकन्या देवी अर्धव्यवसायिक कृषक समूह	९	१२	१३	२५	–	–	–	–	
स्वावलम्बन अर्धव्यवसायिक कृषक सरोकारवालाहरूको समूह	४	३	२३	२६	–	–	–	–	कृषि
पात्ले खोला अर्धव्यवसायिक कृषक सरोकारवालाहरूको समूह	६	६	२०	२६	–	–	–	–	कृषि
सुर्यमूखी अर्धव्यवसायिक कृषक समूह	९	१२	१३	२५	–	–	–	–	कृषि
सिद्धदेवी कृषक समूह	६	१३	१४	२७	–	२५	–	२५	कृषि उत्पादन
कालपानी एकता कृषक समूह	२	१७	८	२५	–	२५	–	२५	कृषि उत्पादन
पेलेक्पाङ कृषक समूह	८	२४	१	२५	–	२५	–	२५	कृषि उत्पादन
ज्वाला कन्या कृषक समूह	२	१३	१२	२५	–	२४	१	२५	कृषि उत्पादन
दिप शिखा कृषक समूह	२	२०	५	२५					
पाथीभरा बहूउद्देसीय कृषक समूह	१	११	१४	२५					
स्कुल डाँडा कृषक समूह	२	२२	३	२५	–	–	–	–	कृषि
मार्गादेवी अर्धव्यवसायिक विउ उत्पादन कृषक समूह	९	१६	९	२५	–	–	–	–	कृषि
समावेसी कृषक समूह	२	२१	४	२५	–	–	–	–	कृषि
लालीगूरास कृषक समूह	२	१५	१०	२५	–	–	–	–	कृषि
जिमीमार्गा कृषक समूह	८	२१	४	२५	–	२५	–	२५	कृषि
सप्तरङ्गी कृषक समूह	८	१५	१०	२५	–	२५	–	२५	कृषि
पंखीदेवी कृषक समूह	२	१२	१३	२५	–	२५	–	२५	कृषि
रमिते कृषक समूह	२	१४	११	२५	–	–	–	–	कृषि

समूह, संस्था संजालको नाम र ठेगाना	वडा नम्बर	समूहमा आवद्ध परिवार तथा सदस्य विवरण							लगानीको मुख्य क्षेत्र
		सदस्य संख्या			समेटेको परिवार				
		महिला	पुरुष	जम्मा	दलित	जनजाति	अन्य	जम्मा	
नमुना कृषक समूह	२	१०	१५	२५	–	–	–	–	कृषि
हरियाली कृषक समूह	२	१५	३	१८	३	३	१२	१८	कृषि
प्रगतिशिल कृषक समूह	२	१९	९	२८	–	६	२२	२८	कृषि
ठूलोघर कृषक समूह	५	१२	१०	२२	–	२२	–	–	कृषि
याङ्सावाहाङ्ग कृषक समूह	२	०	२६	२६	–	२६	–	२६	कृषि
सरस्वती कृषक समूह	२	८	१९	२७	–	–	–	–	कृषि
गूर्धूम कृषक समूह	३	६	८	१४	–	–	–	–	कृषि
कागते सिप्तीङ सून्तला कृषक समूह	३	३	१८	२१	–	–	–	–	कृषि
पाङसुङटोल कृषक समूह	७	५	७	१२	–	–	–	–	कृषि
कृषि तथा सामाजिक विकास कृषक समूह	९	११	१४	२५	–	–	–	–	कृषि
गैरी टोल कृषक समूह	१	१७	८	२५	–	–	–	–	कृषि
तिनतले सिजाली टोल कृषक समूह	१	२०	५	२५	–	–	–	–	कृषि
बोक्रे वरबोटे जन एकता कृषक समूह	१	१०	१३	२३	–	–	–	–	कृषि
मिलन अगूवा कृषक समूह	८	३०	४१	७१	–	७१	–	७१	कृषि
चञ्चलादेवी तरकारी उत्पादन समूह	१	१८	७	२५	–	५	२०	२५	कृषि
चापेहित कृषक समूह	२	१२	१३	२५	–	–	–	–	कृषि
हाङचा कृषक समूह	४	१४	८	२२	–	२२	–	२२	कृषि
खाल्डे विउ उत्पादक कृषक समूह	६	९	२२	३१	–	–	–	–	कृषि
सा.व.का.इ. तरकारी उत्पादक कृषक समूह	१	८	१६	२४	–	–	–	–	कृषि
देउराली कृषक समूह	२	१०	२३	३३	–	–	–	–	कृषि
पानी ट्यांकी टोल बस्ती कृषक समूह	१	२०	२४	४४	–	–	–	–	कृषि
गाउ सहकारी कृषक समूह	१	६	१५	२१	–	२१	–	२१	कृषि
निगाले कृषि पशूपालक समूह	१	६	१०	१६	–	–	१६	१६	कृषि
जनसेवा कृषक समूह	२	०	२७	२७	–	–	–	–	कृषि
हात्तिटुंगे सामूदायिक कृषक समूह	२	४	२३	२७	–	–	–	–	कृषि
बचत					–	–	–	–	कृषि
मार्गेश्वरी वचत तथा कृषक समूह	२	११	१५	२६	–	–	–	–	कृषि
जनसेवा वचत तथा ऋण तरकारी उत्पादक कृषक समूह	२	२४	३	२७	–	–	–	–	कृषि

स्रोतः धनकुटा नगरपालिकाको कार्यालय, २०७५

९.५ नागरिक सचेतना केन्द्र र टोल विकास संस्थाको विवरण

तालिका नं. १९७ नागरिक सचेतना केन्द्र तथा नागरिक मञ्चसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	नागरिक सचेतना केन्द्रको नाम र ठेगाना	वडा नम्बर	समूहमा आवद्ध परिवार तथा सदस्य विवरण							अध्यक्षको नाम र सम्पर्क
			सदस्य संख्या			समेटेको परिवार				
			महिला	पुरुष	जम्मा	दलित	जनजाति	अन्य	जम्मा	
१	जलदेवी	१	५८	३३	९१	०	१९	०	१९	श्री नवीन राई ९८४२३३१०३०
२	सुकेपोखरी	१	४५	४१	८६	०	११	७	१८	श्री कमल ठकुरी
३	शिवालय मन्दिर	१	९९	९२	१९१	०	३	२८	३१	श्रीमती पुण्यवती शाही
४	चियाबगान	१	१४४	९९	२४३	१	२	२६	२९	श्री निल ब. घिमिरे ९४२०७०३९८
५	त्रिशुले	१	६९	७९	१४८	०	१५	१२	२७	श्री गजेन्द्र कार्की ९८५२००३१५६
६	श्रमजिवी	१	३९	४२	८१	०	१७	०	१७	श्री शुक ब. राई
७	चञ्चलादेवी	१	९६	८१	१७७	०	३	२९	३२	श्री नर ब. थापा ९८०७०३२५९७
८	हिलेगैरी	१	१०५	१०७	२१२	१	३५	१४	५०	श्री गंगा ब. राई
९	कुवापानी ख	१	६७	१०७	११५	४	१३	४		श्री दल ब. परियार ९८४२११०३३२
१०	कुवापानी क	१	७८	४८	१२५	०	२१	४	२५	श्री प्रतिक्षा बरुवाल ९८१५३६३१७१
११	शान्ती	१	१६९	४७	३१७	०	२५	२५	५०	श्री धिरेन्द्र थिङ्ग ९८४२००५५९७
१२	विश्वकर्मा	१	७८	१४८	१५३	३२	०	०	३२	श्री मान ब. बि.क ९८४२०६२८००
१३	हरियाली	१	७९	७३	१५२	७	०	१९	२६	श्री टंक बस्नेत ९८४२११३०५४
१४	गौरीशंकर	१	८६	७९	१६५	०	०	२८	२८	श्री जीत ब. कार्की ९८४२४४८६०३
१५	तामाङ्ग	१	५२	५०	१०२	०	२४	०	२४	श्री सार्कीराम तामाङ्ग ९८४२३६४४७२
१६	युवाजागरण	१	६९	५५	१२४	०	१७	३	२०	श्री सिताराम तामाङ्ग ९८४२१५६४२५
१७	जाल्पादेवी	१	८९	७०	१५९	०	२	३२	३४	श्री लिला ब. मल्ल
१८	रानातीनतले	१	१२३	१२०	२४३	०	२९	०	२९	श्री बेद बहादुर राना
१९	बोक्रेबरबोटे	१	८०	९२	१७२	१	११	२०	३२	श्रीभुपेन्द्र बुढाथोकी
२०	संगम	१	२३०	१४०	३७०	०	३१	२४	५५	श्री पर्सु बहादुर राई
२१	पानीट्यांकी	१	७०	८४	१५४	१	६	३१	३८	श्री फडिन्द्र पाठक
२२	जलकन्या	१	५०	६१	१११	०	१८	२	२०	श्री यज्ञ प्रसाद राई ९८४२२१९३१८
२३	त्रिसूले राई	१	७४	६१	१३५	०	२७	०	२७	श्री मनिकलाल राई

क्र.सं.	नागरिक सचेतना केन्द्रको नाम र ठेगाना	वडा नम्बर	समूहमा आवद्ध परिवार तथा सदस्य विवरण							अध्यक्षको नाम र सम्पर्क
			सदस्य संख्या			समेटेको परिवार				
			महिला	पुरुष	जम्मा	दलित	जनजाति	अन्य	जम्मा	
२४	हिलेबिचबजार	१	१३४	१०२	२३६	२	१८	७	२७	श्री रुकमान तामाङ्ग
२५	विरेन्द्रचोक	१	१०७	१००	२०७	२	२०	१५	३७	श्री बुद्ध तितुङ ९८४२५८३९०
२६	रत्नरिङ्गरोड	१	४०२	२९०	६९२	२	६१	३३	९६	श्री बीर बहादुर तामाङ्ग
२७	आइतबारे	१	३८	३८	७६	०	१८	०	१८	श्री दानबहादुर तामाङ्ग
२८	थिङ	१	५३	५४	१०७	०	१७	०	१७	श्री निर बहादुर तामाङ्ग
२९	राममन्दिर	१	४७	४३	९०	१	९	११	२१	श्री टेक बहादुर गोंग्बा
३०	प्रगतिटोल	१	५८	३९	९७	२	७	१४	२३	श्री गौरव कार्की
३१	त्रिवेणी	१	४०	३५	७५	०	१४	०	१४	श्री नगेन्द्र राई
३२	सुकुम्बासी	१	१२४	८०	२०४	५	२७	३	३५	
३३	उच्चमावि	२	११९	१२३	२४२	२	२९	१२	४३	श्री सीता तामाङ्ग ९८०४३५७७१४
३४	बस्नेत	२	१०४	१०९	२१३	१	६	२७	३४	श्री पहलमान बस्नेत ९८४२४४१६५१
३५	जलकन्या	२	१८४	१८३	३६७	०	५	५९	६४	श्री बोध बहादुर बस्नेत ९८४२४६७६८९
३६	चाँपे	२	१२३	१२१	२४४	०	४८	०	४८	श्री अमृत राना
३७	कालापानी गुराँसे	२	१२२	१०८	२३०	०	४४	६	५०	श्री भक्त ब. राना
३८	चोक्रोक	२	२१४	१३८	४५२	०	९५	२	९७	श्री रमेश तामाङ्ग ९८४२०२७८७५
३९	बैरेटोल	२	१०३	१३५	२३८	१	३४	०	३५	श्री ज्ञान ब. राई ९८१५३३५८२६
४०	बेलडाँडा	२	१०२	१०३	२०५	४	२२	७	३३	श्री प्रो ब. राई ९८४२०४९३५२
४१	रमितेसंगम	२	१३४	१२९	२६३	१५	७	२६	४८	श्री सूर्य दर्नाल ९८४२३२९१३१
४२	त्रिजंगलाला	२	१३२	१०५	२३७	०	४५	५	५०	श्री सान ब. राई ९८४२२२१२२७
४३	देउराली मधुगंगा	२	६३	७३	१३६	३	१५	१५	३३	श्री मान ब. भट्टराई
४४	सिंहदेवी	२	१२३	१२८	२५१	१	४१	१३	५५	श्री डम्बर बं. गुरागाईं ९८४२११७३६०
४५	जलकन्या	२	१२२	१३२	२५४	०	४७	०	४७	श्री डेकमान राई ९८४२२५६६३८
४६	रमाइलो	२	१२९	१५१	२८०	०	५८	२	६०	श्री शरदमान मगर ९८६२००३२०१
४७	लिंगश्वरी	२	१३१	१५५	२८६	०	५९	१	६०	श्री तिल ब. दर्लामी ९८४२१५६०७०
४८	मार्गाथान	२	१४४	१४४	२८८	२	२४	२९	५५	श्री बेल ब. दर्लामी ९८११३४८३२६०

क्र.सं.	नागरिक सचेतना केन्द्रको नाम र ठेगाना	वडा नम्बर	समूहमा आवद्ध परिवार तथा सदस्य विवरण							अध्यक्षको नाम र सम्पर्क
			सदस्य संख्या			समेटेको परिवार				
			महिला	पुरुष	जम्मा	दलित	जनजाति	अन्य	जम्मा	
४९	मार्गेश्वरी	२	१३८	१३७	२७५	५	२८	१८	५१	श्री चन्द्र ब. दाहाल ९८४२११८२७३
५०	मधुगंगा	२	१२६	१४९	२७५	१६	२५	०	४१	श्री डम्बर राना ९८४२०७०४३४
५१	कालीकाथान	२	१२०	१४४	२६४	१	१५	२६	४२	श्री मोहन थापा ९८४२१०९४४८
५२	गणेशपञ्चायन	२	१०४	९६	२००	०	१०	२४	३४	श्री नर ब. थापा ९८४२०५०२९०
५३	पञ्चकन्या	२	११८	११२	२३०	०	१	४२	४३	श्री टोम ब. थापा ९८६२०३१४१९
५४	माल्बासे	३	१११	९९	२१०	०	३३	२	३५	श्री नन्द ब. राई
५५	अन्नपूर्ण	३	७८	८५	१६३	०	२८	३	३२	श्री मेख ब. राई
५६	पञ्चकन्या	३	६६	७६	१४२	१०	२	१७	२९	श्री राम ब. घिमिरे ९८४२२७३८७३
५७	ज्वालादेवी	३	६३	५७	१२०	१	०	२३	२४	श्री महेन्द्र ब. घिमिरे
५८	सिंहदेवी	३	७८	७६	१५४	५	०	२५	३०	श्री भक्त थापा
५९	त्रिवेणी	३	९१	१०१	१९२	०	३६	२	३८	श्री जय ब. राई
६०	जलकन्यादेवी	३	९५	९६	१९१	०	३१	१३	४४	श्री गोरख ब. राई ९८१६३७८३०७
६१	कागते	३	११०	९९	२०९	४	३२	९	४५	श्री नयन श्रेष्ठ ९८४२०६१८७२
६२	लाकुरे (महाकाली)	३	८२	८३	१६५	१	७	२१	२९	श्री राम ब. शाही
६३	तामाङ्ग	३	३३	३५	६८	०	१६	१	१७	श्री दान ब. घिसिङ्ग
६४	कञ्चनजंघा	३	४४	४३	८७	२१	०	०	२१	श्री कुल ब. पुर्कुटी
६५	स्मृति	३	४७	४६	९३	०	०	१६	१६	श्री नारायण भण्डारी ९८४२०७०८०९
६६	मार्गापात्ले	३	७३	८८	१६१	२	१	३३	३६	श्री मिन ब. कार्की ९८४२०६६९१४
६७	जाल्पादेवी	३	२५	२६	५१	०	०	११	११	श्री
६८	डाँडाबारी प्रगतिशील	३	६६	६४	१३०	२	१	२२	२५	श्री कृष्ण ब. कार्की ९८४२१०९६४७
६९										श्री भक्त ब. कार्की ९८४२११७९००
७०	घलेटार	४	१२९	१३७	२६६	८	३०	१३	५१	श्री मेहरमान बि.क. ९८४२३६४२६५
७१	जागरण	४	५३	७८	१३१	३२	१	०	३३	श्री गोपाल बि.क. ९८४२०४९३४९
७२	जनजागृति	४	८९	८२	१७१	०	३१	६	३७	श्री थीर ब. थापा ९८४२०६२४५२

क्र.सं.	नागरिक सचेतना केन्द्रको नाम र ठेगाना	वडा नम्बर	समूहमा आवद्ध परिवार तथा सदस्य विवरण							अध्यक्षको नाम र सम्पर्क
			सदस्य संख्या			समेटेको परिवार				
			महिला	पुरुष	जम्मा	दलित	जनजाति	अन्य	जम्मा	
७३	छहारा गाउँ	४	६७	९४	१६१	०	२२	८	३०	श्री खड्ग प्र . खतिवडा ९८४२०१७२१९
७४	दानाबारी	४	७४	६४	१३८	१	२२	९	३२	श्री निला देवीश्रेष्ठ ९८४२०७१३७८
७५	हातेमालो	४	७८	७२	१५०	१	२७	५	३३	श्री प्रकाश तामाङ्ग ९८४२१११६८७
७६	गणेशधारा	४	९२	९२	१८४	३	१२	२३	३८	श्री लक्ष्मी प्रशाद भट्टराई ९८४२०५५१०१
७७	पृथ्वी मार्ग	४	१३८	१२३२	२६१	०	४७	११	५८	श्री धन ब. खड्का ९८४२०६१९९७
७८	जनकल्याण	४	६९	६४	१३३	०	४	१८	२२	श्री कालिका अधिकारी ९८४२१ ५६६४८
७९	नुनथला	४	८७	९६	१८३	४	६	२६	३७	श्री माधव दाहाल ९८४२०७०९८३
८०	वाग्लेउत्तरपानी	४	४४	२९	७४	०	७	१०	१७	श्री अशोक वाग्ले ९८४२०६२३३३
८१	जलकन्यादेवी	४	९०	९३	१८३	०	२६	१०	३६	श्री होम प्रशाद अधिकारी ९८४२३४५६४८
८२	चुलेघाटी	४	४९	५६	१०५	०	१४	३	१७	श्री अगमसेर राई
८३	सल्लेरी	४	६१	५३	११४	२	२२	०	२४	श्री रमेश राई ९८१२३१०४४२
८४	अमलेटार	४	४०	३५	७५	०	३	१३	१६	श्री केशव गुरागाई ९८४२०६९५३९
८५	छहरागाउँ बरबोटे	४	७४	८२	१५६	३	३२	२	३७	श्री चन्द्र ब. श्रेष्ठ
८६	तल्लो कोप्चे	५	१५३	१४६	२९९	०	४६	३	४९	श्री राम ब. श्रेष्ठ ९८४२१०९९६१
८७	बालमन्दिर	५	१६०	१४९	३०९	६	५८	१४	७८	श्री कृष्ण भगत श्रेष्ठ
८८	पुजारी	५	६८	५८	१२६	३	२०	०	२३	श्री किरण श्रेष्ठ
८९	तलेघर	५	५५	४८	१०३	३	२४	०	२७	श्री वीर ब. राई ९८४२०७०९४८
९०	हटिया	५	६०	६३	१२३	९	१७	२	२८	श्री राजेन्द्र श्रेष्ठ
९१	जयबजरंगवली	५	१७६	१७७	३५३					श्री चन्द्रकुमार राई ९८४२०८२३६७
९२	जलकन्या	५	५५	६०	११५	०	२१	०	२१	श्री सोम ब. राई ९८४२१५६२०९
९३	जलदेवी	५	४०	३९	७९	०	१२	०	१२	श्री कुमार राई
९४	माथिल्लोकोप्चे	५	१६९	१६५	३३४	५	६१	२६	९२	श्री गोविन्द राई ९८४२२७४३३३
९५	टुडिखेल	५	६९	६४	१३३	३	२१	१	२५	श्री मिना राई ९८४२१११९५
९६	छोडदेन	५	११४	११२	२२६	५	३३	१५	५३	श्री भिम ब. भुजेल

क्र.सं.	नागरिक सचेतना केन्द्रको नाम र ठेगाना	वडा नम्बर	समूहमा आवद्ध परिवार तथा सदस्य विवरण							अध्यक्षको नाम र सम्पर्क
			सदस्य संख्या			समेटेको परिवार				
			महिला	पुरुष	जम्मा	दलित	जनजाति	अन्य	जम्मा	
९७	नासलचोक	६	१०१	९९	२००	०	३५	८	४३	श्री दिपेश शाही ९८०७३२२२३४
९८	दिपाचोक	६	६४	६०	१२४	२	२२	६	३०	श्री मान ब. पराजुली ९८४२१५६१७०
९९	सिराबजार	६	८३	९४	१७७	०	२५	१३	३८	श्री नरेश श्रेष्ठ ९८४२२५८३९३
१००	सरस्वती	६	६९	६७	१३६	०	१४	१८	३२	श्री दुर्गा निरौला
१०१	भिमसेन	६	१३२	१२०	२५२	१	४९	५	५५	श्री सावित्री श्रेष्ठ ९८४२२५८१००
१०२	राधाकृष्ण	६	६०	५३	११३	०	२९	१	३०	श्री गोपनल प्रधान ०२६५२१२००
१०३	फोक्ल्याण्ड टापु	६	१०६	१०६	११२	०	४४	७	५१	श्री निर्मल राई ९८४२११८५२८
१०४	याक्तेनी	६	६३	७८	१४१	०	१७	११	२८	श्री चक्र ब. कार्की ९८४२१०९५४८
१०५	पात्लेखोला	६	७९	७१	१५०९०	१	६	२८	३५	श्री योगेन्द्र भट्टराई ९८४२२२१२९१
१०६	सुकुम्बासी	६	३०	३२	६२	३	१३	२	१८	श्री खिनादेवी दाहाल ९८१०५३९५३५
१०७	जाल्पादेबी	६	१७	२१	३८	०	०	७	७	श्री शेर ब. काकी ९८४२१५८४१३
१०८	सिर्जनशील	६	५८	७५	१६०	०	२६	९	३५	श्री जगत् ब. राई ९८४२१०९५४८
१०९	आत्मारा	६	७५	७४	१४९	०	१७	१३	३०	श्री संगिता चापागाई ९८४२०६१९४८
११०	सरस्वती	६	७१	७६	१४७	१५	२	१२	२९	श्री दोजराज बास्तोला ९८४२२५६१५५
१११	पाङसीङ	६	५३	५४	१०७	०	२	२१	२३	श्री भक्त ब. बस्नेत ९८४२१५९०७४
११२	राईकुवा	६	६८	५७	१२५	१	२६	०	२७	श्री उर्मिला राई ९८४२११७९९०
११३	माथिल्लोखाल्डे	६	५३	७७	१३०	४	०	२२	२६	श्री यज्ञ प्रशाद भण्डारी ९८४२११०३२३
११४	मार्गेश्वरी	६	१०३	१६२	२५५	५	२७	१९	५१	श्री राजेन्द्र प्रशाद न्यौपाने ९८४२२१८९८८
११५	जनश्रय	६	११२	११७	२२९	४	२२	२४	५०	श्री दिव्य प्रशाद मिश्र ९८४२१५८२७०
११६	सिंहदेवी	६	७६	७८	१५४	१	१२	२०	३३	श्री धनकेशर खड्का ९८४२४९८०६६
११७	प्रगतिशिल	६	१०४	१०७	२११	६	१३	२७	४६	श्री किरण घिमिरे ९८५२०५०५३२

क्र.सं.	नागरिक सचेतना केन्द्रको नाम र ठेगाना	वडा नम्बर	समूहमा आवद्ध परिवार तथा सदस्य विवरण							अध्यक्षको नाम र सम्पर्क
			सदस्य संख्या			समेटेको परिवार				
			महिला	पुरुष	जम्मा	दलित	जनजाति	अन्य	जम्मा	
११८	देउराली	७	१४०	१३०	२७०	०	४४	१६	६०	श्री तिलक यस्माली ९८४२०५४७९८
११९	चुवाबुङफोङसुवा	७	१०९	१०३	२१२	०	३६	०	३६	श्री बल ब. राई ९८६२०५५९५९
१२०	बरडाङ	७	१५८	१६५	३५०	९	५७	८	७४	श्री ज्ञान ब. राई ९८४२११३०६२
१२१	त्रिवेणी	७	७६	७२	१४८	१	२३	३	२७	श्री थाम ब. राई ९८४२०५८६११
१२२	संगमचोक	७	२४०	२०२	४४२	२४	५२	३४	११०	श्री शंकर दाहाल ९८४२०३९२७६
१२३	पाङसुङ	७	१०२	९९	२०१	०	४५	०	४५	श्री शोभा राई ९८०४०८१५१५
१२४	सितलपाटी	७	१८०	१२०	३००	१	५०	९	६०	श्री गोविन्द श्रेष्ठ
१२५	बछलादेवी	७	७६	८४	१७१	४	२३	४	३१	श्री सन्तमान डंगोल ०२६६९०५६३
१२६	छोटी	७	२७	२५	५२	०	१०	०	१०	श्री फाउदा राई
१२७	टोङ्के	७	८८	८८	१७६	२९	२	०	३१	श्री टिकादेवी बि. क.९८४२०६२६६५
१२८	टोमुवा	७	४२	५४	८७	०	१९	०	१९	श्री चन्द्र कुमारी राई ९८४२०४२६६५
१२९	मदनचोक	७	३१	२५	५६	०	६	७	१३	श्री राम ब. श्रेष्ठ
१३०	श्रीकृष्ण	७	९०	८८	१७८	६	३६	२	४४	श्री राजकुमार डंगोल ९८४२०२४३७५
१३१	नर्वदेश्वर	७	५१	४५	९६	०	२३	१	२४	श्री विष्णु भगत् श्रेष्ठ ९८५२०५००८३
१३२	जिरोप्वाइन्ट	७	२६५	२४५	५१०	५	१००	११	११६	श्री मोहनश्रेष्ठ ९८४२०६१९९३
१३३	हुलाकटोल	७	१७३	१७९	३५२	०	६८	१२	८०	श्री लक्ष्मी प्रशाद श्रैष्ठ ९८४२०४०९४०
१३४	बसपार्क	७	४४	५२	८६	१	१५	३	१९	श्री तिर्थ ब. तामाङ्ग ९८४२११९९१९
१३५	मोती	७	७७	७१	१४८	०	१७	१४	३१	श्री जस ब. लिम्बु ९८४२१०९६०१
१३६	चुलीबनचाम्जीबुङ	८	६७	६२	१२९	०	२६	०	२६	श्री दिल ब. राई ९८१९३१६४१९
१३७	स्वारिवा पेलेम्पाङ्ग	८	७९	६८	१४७	०	२१	०	२१	श्री बिजकर्ण राई ९८४२४४४१०१
१३८	लुकुवा बहुउद्धेश्य	८	७९	६८	१४७	०	२५	०	२५	श्री डम्बर ब. राई ९८६१२७९१८
१३९	सम्झना	८	७७	७९	१५६	०	४२	०	४२	श्री भुवनसिं राई ९८४२१०९०५१
१४०	सयापत्री		६५	५९	१२४		२६		२६	श्री विमल राई ९८४२०९१३३५

क्र.सं.	नागरिक सचेतना केन्द्रको नाम र ठेगाना	वडा नम्बर	समूहमा आवद्ध परिवार तथा सदस्य विवरण							अध्यक्षको नाम र सम्पर्क
			सदस्य संख्या			समेटेको परिवार				
			महिला	पुरुष	जम्मा	दलित	जनजाति	अन्य	जम्मा	
१४१	डाँडाटोल	८	७६	७७	१५३	०	२७	०	२७	श्री चन्डीलाल राई ९८०३७२०९४९
१४२	देउराली	८	९४	७७	१७१	०	२५	०	२५	श्री सजना राई ९८४२४५५७७४
१४३	पिप्ले	८	३९	३२	७१	०	१४	०	१४	श्री देउ ब. राइ
१४४	मीलन	८	३६	३७	७३	०	१८	०	१८	श्री चैतिस लाल राई ९८४२२७३०१०
१४५	खामबेला	८	८०	८५	१६५	०	३७	०	३७	श्री जिउ ब. राई ९८४२३०४४२४
१४६	जलदेवी	८	३७	४८	८५	०	१९	०	१९	श्री देव कुमारी राई
१४७	पेलेपाम	८	७१	६२	१३३	०	२४	०	२४	श्री निमा राई ९८४२२५६८०९
१४८	राटमाटे पेलेपाङ	८	५३	६१	११४	०	२६	०	२६	श्री शर्मिला लिम्बु राई
१४९	श्रीकृष्ण	८	६०	५९	११९	०	२५	०	२५	श्री मोहन डंगोल
१५०	जिमी	८	३८	४५	८३	०	१७	०	१७	श्री डोरश्वरी राई ९८०४३२११२४
१५१	पोखरी	८	३७	५१	८८	०	१३	०	१३	श्री विराटलाल राई ९८०४३२११२४
१५२	मित्र	८	४१	४०	८१	०	१९	०	१९	श्री भोलानाथ राई ९८४२४३२०८७
१५३	मार्गा	८	३५	४९	८४	०	२३	०	२३	श्री मन कुमारी राई ९८४२१०९४०४
१५४	सिर्जनशील	८	६३	६२	१२५	०	१८	०–	१८	श्री शन्त ब.राई ९८११३६८५७०
१५५	ढोडेनी खुरिला	९	६९	६०	१२९	०	३०	१	३१	श्री उर्मिला बास्तोला राई
१५६	गुठीटार कमलाबारी	९	१५४	१४६	३००	५	३०	२६	६१	श्री अनिस राई ९८४२१५७५१५
१५७	रिपेनीछाप	९	२३५	२४४	४७९	९	३	८४	९६	श्री तिलक रायमाझी ९८४२१५७५१५
१५८	मिलडाँडा	९	१७३	१७८	३५१	१७	३५	२०	७२	श्री डेडराज रायमाझी ९८४२११७६३०
१५९	थानीजिमी	९	२१२	२१६	४२८	३१	७३	११	११५	श्री रत्न ब. रायमाझी ९८४२१११२५०
१६०	साँवाबारी	९	१४८	१६०	३०८	०	११	५१	६२	श्री धर्म खड्का ९८४२४४१९७०
१६१	बरबोटे रातमाटे	९	१२६	१३९	२६५	०	७	४१	४८	श्री दल ब. नेउपाने ९८४२३८८५५१
१६२	मार्गा गाउँ	९	१३९	१५४	२९३	१८	१३	१७	४८	श्री गोपाल दर्लामी ९८४२१५२२७६
१६३	गैयादेवी	९	१२४	१२६	२५०	१२	३८	०	५०	श्री शहरमान राई ९८४२११७६७४

क्र.सं.	नागरिक सचेतना केन्द्रको नाम र ठेगाना	वडा नम्बर	समूहमा आवद्ध परिवार तथा सदस्य विवरण							अध्यक्षको नाम र सम्पर्क
			सदस्य संख्या			समेटेको परिवार				
			महिला	पुरुष	जम्मा	दलित	जनजाति	अन्य	जम्मा	
१६४	पाखाटोल	९	९६	८१	१७७	०	३३	०	३३	श्री इन्द्र ब. राई ९८१५३१३२०४
१६५	रुद्रबारी	९	७६	७४	१५०	०	२९	५	३४	श्री कमला मगर
१६६	माहांग	९	९८	११२	२१०	०	९	३४	४३	श्री मान ब. राई
१६७	मुल्घाट	९	१६७	१६३	३३०	२	४४	३०	७६	श्री पूर्ण गिरि ९८११३८०७०३
१६८	छिम्छुवा	९	७८	८८	१६६	८	९	१७	३४	श्री धनिन्द्र बस्नेत ९८४२१५७६०८
१६९	बेलहारा	९	१७५	१८१	३५६	२	९	६१	७२	श्री दिल ब. भट्टराई
१७०	जालपादेवी	१०	९१	८९	१८०	०	०	३८	३८	श्री ज्ञानेन्द्र घिमिरे ९८१९०७७४८१
१७१	मार्गादेवी	१०	८७	८१	१६८	०	८	२८	३६	श्री दिपेन्द्र दाहाल ९८४२२७३०४३
१७२	चौधरीगाउँ	१०	१३८	१५३	२९१	१२	१७	२६	५५	श्री अमरलो तामाङ्ग ९८००९६८९०९
१७३	पारीपात्ले धर्मशाला	१०	१९३	१९६	३८९	११	११	५९	८१	श्री बल ब. अधिकारी ९८४२११७६३९
१७४	पारीपात्ले मन्धारा	१०	१२६	१५४	२८०	०	३२	२५	५७	श्री हेम ब. दाहाल ९८४२२५६८२५
१७५	विजयखर्क	१०	१८८	१७६	३५५	२	६३	१	६६	श्री दिल मान राना ९८४२२३०२२८
१७६	डुम्रेसान्ने	१०	२३५	२१७	४५२	९	४५	३४	८८	श्री गणेश ब. दाहाल ९८४२११२१४०
१७७	पखेरेटोल	१०	५८	६३	१२१	०	२५	६	३१	श्री चन्द्र ब. रायमाझी ९८४२१५७३६७

स्रोतः धनकुटा नगरपालिकाको कार्यालय, २०७५

९.६ कृषक, उद्यमी तथा बचत समूहको विवरण

तालिका नं. १९८: कृषक, उद्यमी तथा बचत समूहको विवरण

कृषक उद्यमी तथा बचत समूह, संस्था, नाम र ठेगाना	वडा नं.	समूहमा आवद्ध परिवार तथा सदस्य विवरण							लगानीको मुख्य क्षेत्र
		महिला	पुरुष	जम्मा	दलित	जनजाति	अन्य	जम्मा	
सरस्वती महिला कृषि तथा पशुपालन बाख्रा समूह	३	२४	–	२४	३	८	१३	२४	कृषि
जनजाग्रिती माघा सचेतना केन्द्र	४								
देउराली कृषि समूह	३	१८	१७						कृषि
गौरी टोल कृषि समूह	१								
सिंहदेवी लियर्स कुखुरा पालन समूह	१०								

स्रोतः धनकुटा नगरपालिकाको कार्यालय, २०७५

९.७ गैह्र सरकारी संस्थासम्बन्धी विवरण

यस नगरपालिकामा विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी संघ संस्थाहरूले समुदायमा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा आफ्ना कार्यक्रमहरू संचालन गरिरहेका छन् । यहाँ रहेका सरकारी संस्थाहरू क्रमश नगरपालिका कार्यालय, स्वास्थ्य चौकी, हुलाक, इलाका प्रहरी, नेपाल टेलिकम, नेपाल विद्युत प्राधिकरण, कृषि सेवा केन्द्र, पशु सेवा केन्द्र आदि रहेका छन् ।यसका अतिरिक्त नगरपालिकामा विभिन्न समूहहरू युवा क्लबहरू, नागरिक समाज, राजनितिक दलहरू रहेका छन् । यस नगरपालिकमा रहेका संस्थाहरूको विवरण निम्न प्रकारका छन् ।

तालिका नं. १९९: गैर-सरकारी संस्थाहरूको विवरण

क्र.सं.	संस्थाको नाम	विषयगत क्षेत्र	जनशक्ति संख्या	समपर्क नं.
१	सल्भ नेपाल ध.न.पा. ५	लघुवित्त र उद्यम विकास, महिला सशक्तिकरण र सामाजिक न्याय एवं शान्ति प्रववर्द्धन तथा सुशासन र जाफदेहिता	५२	०२६-५२०५२३
२	मानव अधिकार सामाजिक सचेतना र विकास केन्द्र (हुसाडेक नेपाल ध.न.पा. ७	मानव अधिकार, शान्ति, लोकतन्त्र र कानुनि शासन, जीविकोपार्जन, सीप विकास र गरिबी न्यूनीकरण	२५	०२६-५२०६०६
३	विश्रान्ति मन्दिर ध.न.पा. ९	वृद्धाश्रम, जन्म मृत्यु संस्कार र अन्त्यष्टि	१५	
४	सामुदायिक विकास मञ्च नेपाल ध.न.पा. ६	बालबालिकाको संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा अधिकारको क्षेत्र, झोलुङ्गे पुलको निर्माण,अनुसन्धान तथा प्रकाशन, गाउँ बालपार्श्व चित्र निर्माण	७	०२६-५२०५७८
५	सामुदायिक तथा परिवर्तन केन्द्र (एसीडिसी नेपाल) ध.न.पा. ७	कृषि तथा पशुपालन, सामाजिक परिचालन, विपद् जोखिम न्यूकिकनकरण	६	०२६-५२०१७२ ९८४२०४३८०१
६	सामुदायिक विकासका लागि संचार नेपाल	सञ्चार तथा सामुदायिक रेडियो सञ्चालन, महिला सशक्तिकरण कार्यक्रम, यृवा दुर्व्यसनी विरुद्धका कार्यक्रमहरू	१०	०२६५२१४५१
७	द सेभेनयुथ क्लव	लागूपदार्थ दुर्व्यशन विरुद्धसम्बन्धी सचेतना सरसफाई र वातावरण संरक्षण, खेलकुदका कार्यक्रमहरूमा सहभागिता	९	
८	शैलुङ्ग सामुदायिक संचार ध.न.पा. ७	सञ्चारकर्मीहरूलाई पत्रकारितासम्बन्धी तालिम, संघ संस्थाहरूको बृत्तचित्र निर्माण पिछडिएका समुदायको लागि जनचेतना प्रशिक्षण	४	०२६-५२११२७
९	डाइन्यामिक प्रतिष्ठान नेपाल ध.न.पा. ७	प्राविधिक सीप विकास तालिम संचाला, लोकसेवा आयोग, शिक्षक सेवा आयोग तयारीकक्षा संचालन, रोजगारमुलक तथा व्यवसायिक तालिम संचालन	५	९८५०५०४४५
१०	अनुशन्धान तथा विकास शाखा	विभिन्न खोज र अनुशन्धान	७	९८४२०३६५२५
११	सामुदायिक स्वास्थ्य सेवा केन्द्र	समुदाय स्वास्थ्य	७	९८४२०६२०२९
१२	सामुदायिक वन उपभोक्ता महासंघ	सामुदायिक जन उपभोक्ता समूह सुदृढीकरण, महिला सशक्तिकरण	३०	

क्र.सं.	संस्थाको नाम	विषयगत क्षेत्र	जनशक्ति संख्या	समपर्क नं.
१३	अपाङ्ग सेवा संघ ध.न.पा. ७	अपाङ्गता व्यक्तिहरूको तथ्यांक संकलन, स्थानीय सतरमा अपाङ्गता परिचयपत्र वितरण, विभिन्न प्रकारका सहायक सामग्री उपलब्ध गराउनु	१०	०२६५२१४७४
१४	नेपाल परिवार नियोजन संघ	पारिवारिक स्वास्थ्य तथा युवा स्वास्थ्य	१२	
१५	मधुगंगा समाज सेवा ध.न.पा. ४	साक्षरता, सीपमुलक तालिम, गरीवको पहिचान र विश्लेषण, समूह गठन र परिचालन	१५	९८४२१८८९०
१६	आठपहरिया किरात राई समाज	सामाजिक विकास		०२६-५२०९१६
१७	समाज परिवर्तनका लागि महिला विकास कार्यक्रम नेपाल धनकुटा ध.न.पा. ७	महिला सशक्तिकरण	१२	९८४२१०९६८३
१८	डेभलप नेपाल ध.न.पा. ७	सामाजिक विकास		९८४२०२४९७१

स्रोतः धनकुटा नगरपालिकाको कार्यालय, धनकुटा २०७५

९.८ जनचेतनामूलक तालिम प्राप्त गरेका जनशक्तिको विवरण

तालिका नं. २००: जनचेतनामूलक तालिम प्राप्त गरेका जनशक्तिको विवरण

क्र.सं.	तालिमको विवरण	लिङ्ग		जम्मा	कैफियत
		पुरुष	महिला		
१	वचत तथा ऋण	२०६	१८६	३९२	
२	संस्थागत नेतृत्व	१२१	४६	१६७	
३	लैङ्गिक समविकास	७८	९८	१७६	
४	स्वास्थ्य	७	३३	४०	
५	परिवार नियोजन	३	२७	३०	
६	खानेपानी सरसफाई	१६७	९०	२५७	
७	वन व्यवस्थापन	६	२	८	
८	फोहोरमैला व्यवस्थापन	२७१	३४४	६१५	
९	सिप विकास	१९	६८	८७	
१०	अन्य	८५	५७	१४२	

स्रोतः धनकुटा नगरपालिकाको कार्यालय, धनकुटा २०७५

९.९ विपद् व्यवस्थापन

धनकुटा जिल्ला मध्यपहाडी प्रदेशमा अवस्थित छ । विपद् जोखिमका हिसाबले धनकुटा जिल्ला नै अत्यन्त जोखिममा रहेको जिल्ला हो । विगत लामो समयदेखि धनकुटा नगरपालिकामा घटेका विपद् र त्यसको कारण भएको जनधनको क्षतिले गर्दा भुकम्प, खडेरी, आगलागी र बाढी/पहिरो प्रमुख विपद् हुन् । यसका अतिरिक्त हुरीवतास, चट्याङ्ग, असिना, अनिकाल, महामारी, जनावर तथा कीराहरूको आक्रमण आदि सहायक विपद् हुन् ।

नगरपालिका क्षेत्रभित्र अधिकाशं भू-भाग भिरालो रहेकोले सुख्खा याममा आगलागीको ज्यादै जोखिम हुन्छ भने कमजोर भू-धरातलका कारण वर्षायाममा बाढी र पहिरोको अत्यन्त जोखिम रहेको छ । यस बाहेक पहाडी बस्तीहरूमा पानीको श्रोत ज्यादै न्यून रहेकोले फोहोर पानीको प्रयोग भएको देखिन्छ भने पानीको शुद्धीकरण गर्ने ज्ञान ज्यादै न्यून रहेको पाइएको छ । जसकारण पानीजन्य रोग र झाडापखालाको खतरा रहेको छ । नेपालमा बिभिन्न भागमा देखा परिसकेको पंक्षिजन्य रोग बर्ड फ्लु जस्ता रोगको खुला सिमानाका कारण र ब्रोइलर कुखुरा र अन्य पंक्षिको चोरी पैठारी भई रहेको अवस्थामा यस जिल्लामा पनि रोगको संक्रमण भविष्यमा नहोला भन्न सकिन्न । बिगतमा भएका भूकम्पका घटनाहरूबाट नगरपालिका क्षेत्रमा ठूलो जनधनको क्षति भएको देखिन्छ । तसर्थ भुकम्पीय जोखिमको अवस्थालाई मध्यनजर गर्दै भवन संहिताको पालना गर्नु गराउनु र सुरक्षित निर्माण संस्कारको बिस्तारमा नगरपालिकाको विशेष पहलकदमी हुन आवश्यक देखिन्छ ।

विपद्को समयमा प्रभावितलाई मानवीय सेवाको आवश्यकता पर्दछ । त्यो आवश्यकता पुरा गर्नु सरकारको दायित्व हो भने प्रभावितको सार्वभौम अधिकार हो । तसर्थ नगरपालिकाले विपद्को समयमा प्रभावितलाई तत्काल प्रदान गर्नुपर्ने सेवाको संयन्त्र हाल विकास नभई सकेकोले यस सेवालाई चुस्त दुरुस्त रूपमा लक्षित समूहसम्म पुऱ्याउन सरकारी निकायहरू मानवीय संघसंस्थाहरू, सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरू र स्थानीय स्तरमा गठन भएका सामुदायिक संस्था एवं नगरबासीको सहयोग हुन जरुरी छ । आपतकालीन अवस्थालाई सहज रूपमा प्रतिकार्य गर्न सबै निकायहरूको जिम्मेवारी रहन्छ। यसका अलावा नगरवासीहरूलाई विपद् सम्बन्धि जनचेतना र भवन-संहिताको पालनामा सु-सुचित हुने कार्यक्रम संचालनमा नगरपालिकाले सरोकारवाला निकायहरूसँग समन्वय, सहकार्य र साझेदारीलाई बढोत्तरी गर्दै समग्र विपद् व्यवस्थापनमा निजी क्षेत्रहरूको पनि संलग्नता बढाउनुपर्ने देखिन्छ । साथै नगरपालिकाले आवधिक योजना तर्जूमा तथा विकास निर्माणमा विपद् व्यवस्थापनलाई मूलप्रवाहिकरण गर्न टड्कारो आवश्यकता रहेको छ ।

९.९.१ नगरपालिकामा हुनसक्ने प्रकोप र क्षति सम्बन्धि विवरण

प्रकोपहरूको बारम्बरताको आधारमा नगरपालिका भित्र पहिरो, भू-क्षय, बाढी, आगलागी, असिना, चट्याङ्ग, महामारी, मौसमी सुख्खा साथै सडक दुर्घटनालाई लिन सकिन्छ भने २०४५, २०६८ र २०७२ सालको भुकम्पको मानवीय तथा भौतिका क्षतिलाई हेर्दा भूकम्प पनि संभावित प्रकोपको रूपमा रहेको छ । त्यसै गरि बर्ड फ्लु, किट आंतक, जनावर आतंक जस्ता प्रकोपहरूको असर पनि बढिरहेको देखिन्छ ।

तालिका नं. २०१: नगरपालिकामा हुनसक्ने प्रकोप र क्षति सम्बन्धि विवरण

क्र.सं.	संभावित प्रकोप	विद्यमान अवस्था	समय
१	भुकम्प	भूकम्पिय जोखिमका दृष्टिले नेपाल विश्वको ११ औँ स्थानमा रहेको र नगरपालिकामा भुकम्प प्रतिरोधात्मक भवन कमै मात्रामा भएको, भवन आचार संहिता पूर्ण रूपमा लागु नभएको	जुनसुकै समयमा
२	पहिरो	वृक्षारोपण नभएका नाङ्गा डाँडापाखा तथा नदिले कटान गर्ने क्षेत्रहरू	समय अनुसार असार-श्रावण-भदौ
२	बाढी	नगरमा विशेषतः साना ठुला नदि/खोलाहरू बग्ने गरेको र वर्षायाममा नदी तथा खोलाहरूले आसपासका भू-भागहरू बर्षेनी कटान गरि क्षति पुऱ्याईरहेको छ। बर्षेनी धेरै संख्यामा परिवारहरू प्रभावित भई रहेका छन् ।	जेष्ठ–असोज
३	आगलागी	अति विपन्न समुदायका घरहरू सचेतना अभाव, अग्नी नियन्त्रण यन्त्रको अभाव, चुल्होमा आगो सल्काउँदा मट्टीतेलको प्रयोग गर्नु र सलाई लाईटरजस्ता आगो बाल्ने वस्तुहरू बच्चाले खेलाउँदा आगलागीका घटना बढी हुने गरेको ।	चैत्र–जेष्ठ

४	महामारी	प्रकोपका रूपमा झाडापखाला लगायतका पानी जन्य रोग बढ्ने गरेको, स्रोत साधन अभाव र जनचेतना कमी, अनुकुल क्षमताको अभाव।	विपद् पछि, अन्य समयमा, बिशेष सुख्खा मौसममा
५	वर्डफ्लु, अन्य फ्लु	अव्यवस्थित कुखुरा पालन, स्वाइन फ्लु, आदि	जुनसुकै समयामा
६	जंगली जनावर आतंक	नगरको वनजंगल वरिपरि बसोबास भएको क्षेत्रहरू	जुनसुकै समयमा
७	मौसमी सुख्खा	पानी नपरेमा नहरको सिचाईं नपुगेका भागहरू	असार –भदौ
८	किट आतंक	जलवायु परिवर्तन, बढी विषादि प्रयोगका कारण लाभकारी चरा, किरा लोप	खेती मौसम
९	चट्याङ, असिना	बढी जसो बर्षायाम र पानी परेको समयमा	जुनसुकै समयमा

स्रोतः नगरपालिकाको कार्यालय

तथ्यांकको अभावमा नगरपालिकामा पहिला घटेका विपद्हरूको तुलनात्मक अध्ययन गर्न नसकिएकोले आगामी दिनमा नगरपालिकाले नगर क्षेत्रमा हुने विपद्का घटनाहरूको विवरण संकलन गर्ने परिपाटीको सुरुवात गर्न आवश्यक देखिन्छ। साथै वडागत जोखिम क्षेत्र पहिचान गरेर र अझ त्यस भित्रका समुदाय तथा बस्तीहरू साथै घरपरिवारको पहिचान गरि प्रकोप जोखिम तथा संकटासन्नता तथा क्षमताको नक्सांकन गरि विपद् जोखिम न्यूनिकरणमा संलग्न सरोकारवालाहरू बीच समन्वयात्मक र साझेदारी संयन्त्रको बिकास गर्दै बिपद् पूर्व, बिपद्को समयमा र बिपद् पश्चात्का गतिविधिहरू सञ्चालन गर्न सकिन्छ।

माथिको तालिकाको आधारमा नगरपालिका हुने प्रकोपहरूको पात्रो तयार गर्न सकिन्छ। जसबाट प्रकोप पर्न सक्ने समयको बारेमा थाहा पाउन सजिलो हुन्छ भने समयमै आवश्यक पूर्वतयारी गरेर जनधनको क्षतिमा कमी ल्याउन मद्दत पुग्दछ।

प्रकोपहरू	बैशाख	जेठ	असार	साउन	भदौ	असोज	कात्तिक	मङ्सिर	पुष	माघ	फागुन	चैत
भुकम्प												
पहिरो												
बाढी												
आगलागी												
महामारी												
मौसमी सुख्खा												
जनावर आतंक												
चट्यांग												
सडक दुर्घटना												

स्रोतः नगरपालिकाको कार्यालय

माथिको तालिकाबाट जेठ, असार, साउन र भदौ महिनाहरूमा पहिरोको प्रकोप देखिन्छ भने असार, साउन, भदौ र असोज महिनाहरूमा बाढीको प्रकोप हुने गर्दछ। बैशाख, जेठ तथा चैत्र जस्ता सुख्खा मौसममा हुरीबतासका घटनाहरू हुने गर्दछन् भने आगलागीको प्रकोप पनि अधिक यस समयमा देखिन्छ। यसैगरी बैशाख देखि असार तथा पुष र माघ महिनाहरूमा झाडा-पखाला जस्ता महामारीको प्रकोप हुने गर्दछ। चट्यांगका घटनाहरूले पनि मानवीय क्षति बढिरहेको देखिन्छ जुन बैशाख देखि साउन सम्म बर्षायाममा बढी घट्ने गर्दछ। नेपाल भूकम्पको जोखिमको उच्च स्थानमा रहेको हुदाँ भुकम्पीय जोखिमको संभावना जुनसुकै समयमा हुन सक्ने भएकाले यसको पूर्वतयारीका प्रयासहरू गरिराख्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ। त्यस्तै सडक

दुर्घटनाहरूको घटना पनि बर्षेनी बढिरहेको छ जसको लागि सडक सचेतना शिक्षामा जोड दिनु पर्ने देखिन्छ। उल्लेखित प्रकोपको समयरेखाबाट बिपद् अगाबै पूर्वतयारीका गतिविधिहरू संचालन गर्नका लागि विपद्मा काम गर्ने निकायहरू विच समन्वय र सहकार्यका लागि नगरपालिकाको भूमिका र पहलकदमी महत्वपूर्ण हुन्छ। यसका लागि आकस्मिक कार्ययोजना बनाउने, राहत सामाग्री भण्डारण गर्ने, कृतिम घटना अभ्यास गर्ने जस्ता बिपद् पूर्वतयारीका कार्यहरू गर्न र गराउन सकिन्छ।

९.९.२ संस्थागत विश्लेषण

नगरपालिकामा विपद् पूर्वतयारी, रोकथाम र अल्पिकरण, विपद्को समयको प्रतिकार्य र विपद् पश्चात्को पुर्नस्थापना र पुनर्निमार्ण तथा जलवायु परिवर्तन अनुकुल नका लागि आवश्यक पर्ने सेवा, सहयोग, सुविधा, उपलब्ध गराउने सरकारी निकाय वा सुरक्षा निकाय, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, स्थानीय सस्थाहरू र अन्य मानवीय सेवा प्रदायक सङ्घसंस्था, वित्तीय संस्था, सहकारी, स्वास्थ्य सेवा केन्द्र, निजी क्षेत्र आदिको उपलब्धता, पहुँच र सम्बन्धको विश्लेषण गरिएको छ।

तालिका नं. २०२: संस्थागत विश्लेषण

क्र.स	कार्यालय सङ्घसंस्थाको नाम	ठेगाना	पहुँचको अवस्था	भौगोलिक दुरी	प्राप्त हुन सक्ने सहयोगको क्षेत्र
१	जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति	धनकुटा	पहुंच पुगेको		समन्वय बैठक, खोज उद्धार तथा द्रुत सर्वेक्षण, गैर खाद्यय तथा नगद राहत वितरण
२	जिल्ला समन्वय समिति	धनकुटा	पहुंच पुगेको		स्थानीय तहसंग समन्वय
३	नेपाली सेना	धनकुटा	पहुंच पुगेको		ठूला विपद्को बेला खोज उद्धार
४	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	धनकुटा	पहुंच पुगेको		शान्ति सूरक्षा, विपद्को बेला खोज उद्धार तथा द्रुत सर्वेक्षण, राहत वितरण
५	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, जिल्ला शाखा	धनकुटा	पहुंच पुगेको		खोज उद्धार तथा द्रुत सर्वेक्षण, गैर खाद्यय राहत वितरण, एम्बुलेन्स सेवा
६	जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय	धनकुटा	पहुंच पुगेको		स्वास्थ्य सेवा समन्वय, स्वास्थ्य शिविर
७	शहरी बिकास तथा भवन निर्माण बिभाग	धनकुटा			आपतकालिन आबास व्यवस्थापन, शिविर समन्वय
८	उद्योग बाणिज्य संघ	धनकुटा	पहुंच पुगेको		राहत संकलन र सहयोग

स्रोतः नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, २०७४

बिपद्को अवस्थामा समयमै मानवीय सहयोग प्रदान गर्नका लागि माथि उल्लेखित सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरूसँग समन्वय र सहकार्यबाट विस्थापित समुदायहरूमा खोज-उद्धार तथा राहतका गतिविधिहरू संचालन गर्न सकिन्छ। यसका लागि संभावित बिपद्को जोखिम कम गर्न जोखिम व्यवस्थापन योजना आवश्यक पर्दछ। नगरपालिका भित्र मानवीय तवरमा काम गर्ने सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरूको पहिचान गरि स्रोत र साधनको आँकलनमा सहयोग पुग्दछ। प्राप्त सबै निकायको उपलव्ध स्रोत साधनको लेखाजोखा गरेर अपुग स्रोतको लागि नगरपालिकाले प्रदेश तथा केन्द्र सरकार, गैरसरकारी संघ–संस्था तथा दातृ निकायहरूसँग सहयोग जुटाएर बिपद् व्यवस्थापनका लागि दिर्घकालिन योजना निर्माण गर्न अग्रसर हुनु पर्ने देखिन्छ।

माथिको रोटी चित्रलेले बिपद् व्यवस्थापनमा नगरपालिकाको समन्वय र सहकार्यको सम्बन्ध कहाँ कहाँ हुन सक्छ भन्ने प्रष्ट देखिन्छ। विपद् प्रतिकार्यका लागि नगरक्षेत्र साथै जिल्लाभित्र रहेका सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरूको समन्वय र सहयोगबाट प्रभावित तथा जोखिममा रहेका समुदायमा तत्काल सेवा प्रदान गर्न सकिन्छ। नगरपालिकाले आपनो बिपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना बनाएर सबै सहयोगी निकायहरूलाई हातेमालो गरेर नगरबासीलाई समयमै खोज उद्धार तथा राहत सेवा प्रवाह गर्न आवश्किय पहलकदमी गर्न जरुरी देखिन्छ।

९.९.३ प्राकृतिक विपद् वा प्रकोपको खतराको किसिमको आधारमा परिवारको विवरण

नगरपालिकाका छनौट गरिएका परिवारहरूलाई तपाईको परिवार बसोबास गरेको स्थानमा कस्तो-कस्तो किसिमको प्राकृतिक विपद् वा प्रकोपको जोखिमहरू छन् भनी सोधिएको बहु-उत्तर आउने प्रश्नमा ७६९ परिवारले उत्तर दिएका थिए जसमध्ये सबैभन्दा बढी खडेरीको जोखिममा रहेको परिवार संख्या ४७६, दोस्रोमा पहिरोको जोखिम भएका परिवार संख्या ३०८ र तेस्रोमा जंगलमा हुने आगलागीको जोखिम हुने परिवार संख्या २४७ रहेका छन्। त्यसैगरी नगपालिकामा हुरीबतास, चट्याङ, असिना आदी प्राकृतिक जोखिम रहेको पाइयो।

माथि उल्लेखित प्राकृतिक विपद्हरू विशेषगरी जलवायू परिवर्तन, भूमण्डलिय तापक्रम वृद्धि, वातावरण प्रदुषण, वनजंगल फँडानी, अत्यधिक कार्बन उत्सर्जन र प्राकृतिक सन्तुलन विरुद्ध हुने मानविय गतिविधिका

कारण उत्पन्न छन् । यस प्रकारका प्राकृतिक विपद्बाट जोगिन एकिकृत विपद् व्यवस्थापन प्रतिकार्य तथा पूर्व तयारी योजना निर्माण गरी विपद्सँग सामना गर्ने र कमभन्दा कम धनजनको क्षति हुने गरी तयार रहनु विवेकपुर्ण हुन्छ । दिर्घकालिन रणनीतिमा वातावरण संरक्षण र दिगो विकासका कार्यक्रमहरूलाई पूर्ण रूपमा पालना गर्नुपर्ने हुन्छ । अर्कोतर्फ भूकम्पको जोखिमका हिसाबले नेपाल अत्यन्त जोखिमयूक्त क्षेत्रमा पर्ने हुँदा साथै विगतको भूकम्पले सिकाएको पाठका आधारमा पूर्वतयारी र प्रतिकार्यका प्रभावकारी योजना निर्माण गर्ने र विशेष गरी भूकम्पीय जोखिमका हिसाबले जोखिम रहित घर र भौतिक संरचना निर्माण गर्दा राष्ट्रिय भवन-संहितालाई कडाईका साथ पालना गर्नुपर्दछ । वडागत थप विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. २०३: प्राकृतिक विपद वा प्रकोपको खतराको किसिमको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	खडेरी	बस्तीमा आगालागी	जंगलमा आगालागी	बाढी	डुबान	आँधी	चट्याङ/हुरी	असीना	भारी वर्षा	भूक्षइकरण	पहिरो	शितलहर	अन्य	जम्मा
१		१			१					७	२०			**२८**
२	१४९	२	२		८	२	२			१०	१९	१	८	**१८४**
३			१					१	१		१			**३**
४	४	१२	२०	४	३	४	३	१	१	१५	१२			**४८**
५	२५	१६	२१	१३	१	१	१			५	२७		४	**५३**
६	२९		२		३		२	१		२	१		२	**३९**
७	४	१	१	७	३	२			१	२८	३६		२	**४६**
८	३९		४१	१	२५	१	६			२६	३४			**८१**
९	२२५	१०३	१५३	१७	१०१	१४३	१६१	६	३	५५	१५५	१		**२७६**
१०	१	२	६	२	१	१	२			२	३			**११**
जम्मा	**४७६**	**१३७**	**२४७**	**४४**	**१४६**	**१५४**	**१७७**	**९**	**६**	**१५०**	**३०८**	**२**	**१६**	**७६९**
प्रतिशत	**६१.९०**	**१७.८२**	**३२.१२**	**५.७२**	**१८.९९**	**२०.०३**	**२३.०२**	**१.१७**	**०.७८**	**१९.५१**	**४०.०५**	**०.२६**	**२.०८**	**१००.००**

स्रोत:घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

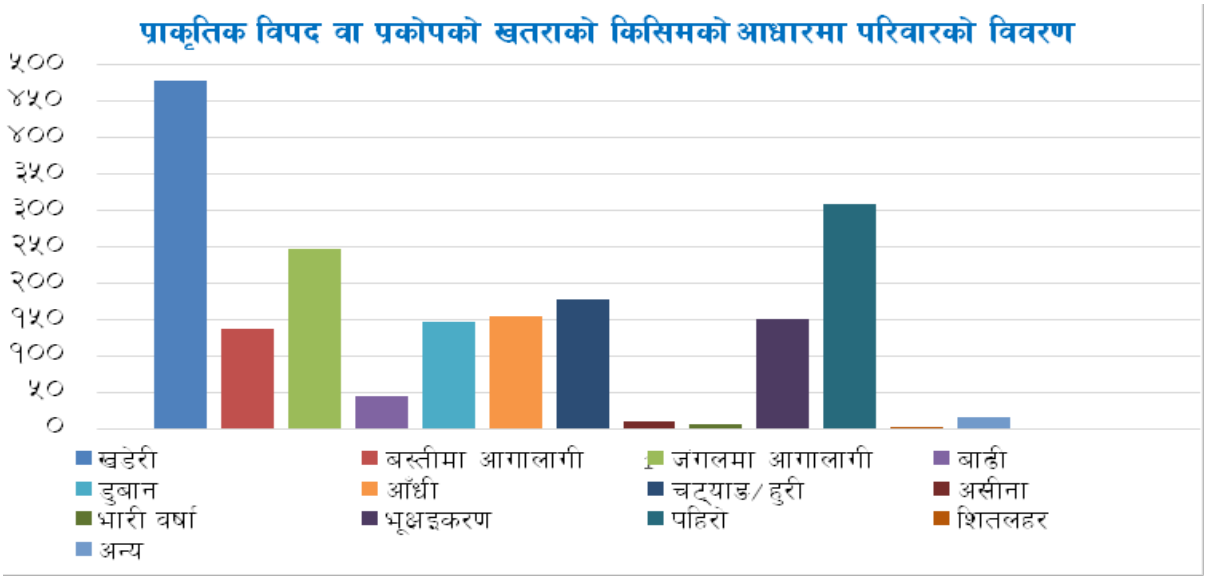

खण्ड १०: विविध

१०.१ नगरपालिकाको संगठनात्मक ढाँचा

(घ) २५ हजार देखि ५० हजारसम्म जनसंख्या भएकानगरपालिकाको संगठन संरचना (१५१वटा) (अनुसूची ४.१)

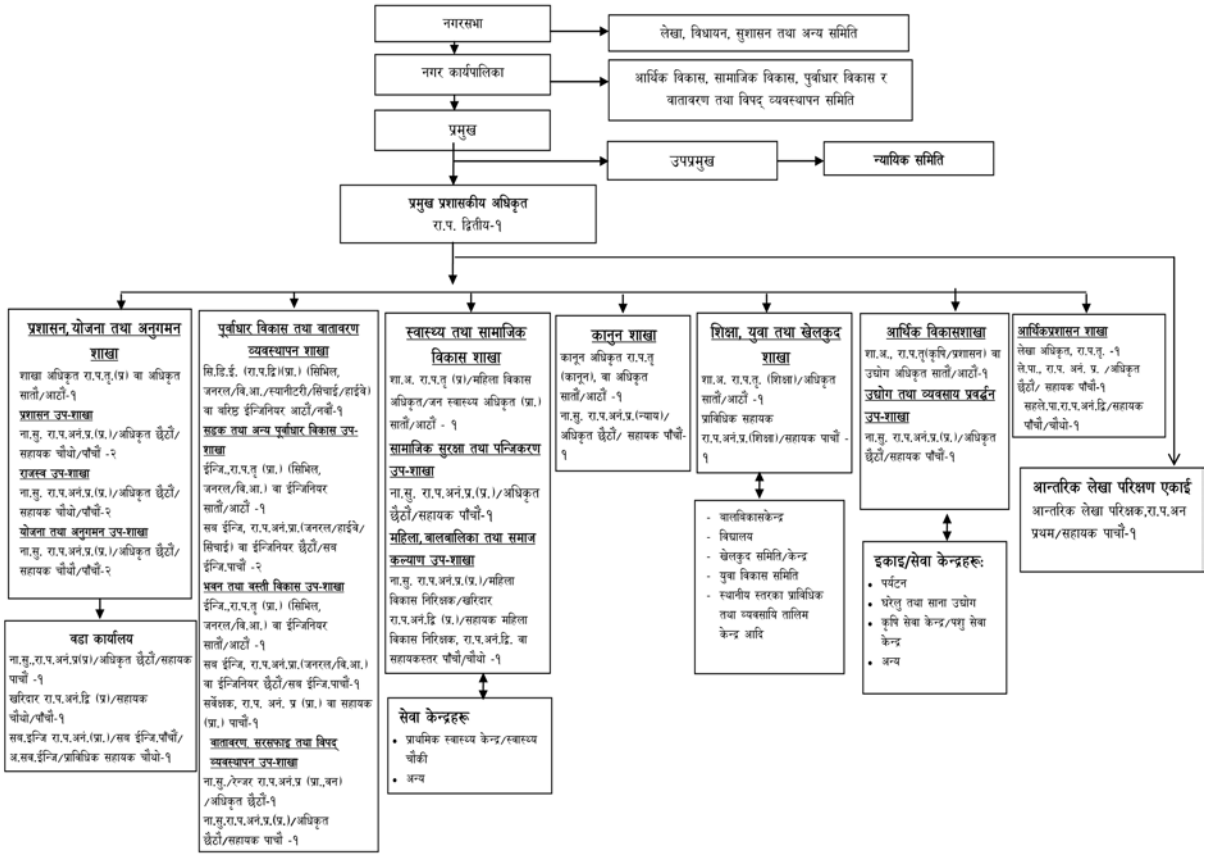

१०.२ नगरपालिकासँग साझेदारी गरेका संघ संस्थाहरू

तालिका नं. २०४: नगरपालिका सँग साझेदारी गरेका संघ संस्थाहरूको विवरण

क्र.सं.	संघ संस्थाको नाम	कार्यक्रम	स्वीकृत बजेट	कैफियत
१	खानेपानी उपभोक्ता समिति	धनकुटा खानेपानी परियोजना साझेदारी	१,००,०००	
२	आदिवासी जनजाति महासंघ	लोकसेवा तयारी परीक्षा सञ्चालन	३,००,०००	
३	मार्गा गुठी	साझेदारी सहयोग	८०,०००	
४	स्थानीय विभिन्न संघ संस्थाहरू	साझेदारी प्रवर्द्धन	२५,१५,०००	
५	होटल एसोसिएसन धनकुटा	पर्यटन प्रवर्द्धन	१,००,०००	
६	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी	विपद् व्यवस्थापन	१,००,०००	
७	नेत्रज्योति संघ	साझेदारी	१,००,०००	
८	पत्रकार महासंघ	संस्थागत विकास	१,५०,०००	
९	वाल पूनस्थापना केन्द्र	व्यवस्थापन साझेदारी	२,००,०००	
१०	महिला पूनस्थापना केन्द्र	भवन निर्माण साझेदारी	३,००,०००	
११	बजार क्षेत्रका टोल बस्ती संगठन	सडक बत्ती साझेदारी	३,४७,०००	

स्रोत: नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, धनकुटा २०७५

१०.३ नगरपालिका आफैले बनाएका नियम/विनियमहरूको विवरण

तालिका नं. २०५: नगरपालिका आफैले बनाएका नियम/विनियमहरूको विवरण

क्र.सं.	नियम/विनियम/कार्यविधि/निर्देशिकाको नाम	कार्यान्वयनमा आएको मिति
१	धनकुटा नगर कार्यपालिकाको बैठक संञ्चालन कार्यविधि,	२०७४
२	धनकुटा नगर कार्यपालिका कार्यसम्पादन नियमावली	२०७४
३	धनकुटानगर कार्यपालिका प्रमाणीकरण नियमावली कार्यविधि	२०७४
४	धनकुटा नगर कार्यपालिका जनप्रतिनिधिहरूको आचारसंहिता	२०७४
५	धनकुटानगर कार्यपालिका, नगर सभाको बैठक सञ्चालन कार्यविधि	२०७४
६	धनकुटा नगर कार्यपालिका, कर्मचारी प्रशासनसम्बन्धी विनियमावली	२०५८
७	धनकुटा नगर कार्यपालिका, आर्थिक प्रशासनसम्बन्धी विनियमावली	२०५८
८	धनकुटा नगर कार्यपालिका, प्लाष्टिक झोला नियन्त्रण निर्देशिका	२०७०
९	धनकुटा नगर कार्यपालिका, साझेदारी विकास कोष विनियम	
१०	धनकुटा नगर कार्यपालिका, मर्मत संभार कोष निर्देशिका	
११	धनकुटा नगर कार्यपालिका, सरसफाई सेवाशूल्क संकलन कार्यविधि	
१२	धनकुटा नगर कार्यपालिका, फोहोरमैला व्यवस्थापन निर्देशिका	
१३	धनकुटा नगर कार्यपालिका, सरसफाई एवम् शहरी सडक व्यवस्थापन कार्यविधि	
१४	धनकुटानगर कार्यपालिका, छाडापशु नियन्त्रण कार्यविधि	
१५	धनकुटानगर कार्यपालिका, भवन निर्माण तथा नक्शापास कार्यविधि	
१६	धनकुटानगर कार्यपालिका, कर्मचारी कल्याण कोष निर्देशिका	
१७	धनकुटा नगर कार्यपालिका, सार्वजनिक निजी साझेदारी कार्यक्रम संचालन निर्देशिका	

स्रोतः नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, धनकुटा २०७५

१०.४ नगरपालिकाले सञ्चालन गरेका प्रमुख कार्यक्रम तथा योजनाहरूको विवरण

तालिका नं. २०६: नगरपालिका सँग साझेदारी गरेका संघ संस्थाहरूको विवरण

क्र. सं.	कार्यक्रमगत विवरण	कार्यान्वयनको अवस्था	मुख्य प्रयासहरू
१	प्रशासनिक सांगठनिक सुदृढीकरण, क्षमता र सेवा प्रभावकारिता अभिवृद्धिसम्बन्धी	राम्रो	नगर प्रहरीको व्यवस्था, सूचना प्रवाहका लगि डिजिटल डिस्प्ले बोर्ड
२	वित्तीय व्यवस्थापन तथा श्रोत परिचालनसम्बन्धी कार्यक्रम	राम्रो	तथ्याङ्क संकलन, प्रक्षेपण, करदाता शिक्षा, दर परिमार्जन,फ्टवेयर प्रयोग तथा व्यापारिक भवनहरू निर्माण, साप्ताहिक हाटबजार सुधार
३	भौतिक पूर्वाधार तथा शहरी विकाससम्बन्धी कार्यक्रम		बेलहारा, भिरगाउँ, याक्चाना सडक स्तरोन्नती तथा बहुउद्देश्य सामुदायिक भवन निर्माण, तल्लो टुडिखेल मर्मत
४	समाजकल्याण तथा सामाजिक विकाससम्बन्धी कार्यक्रम	सामाजिक परिचालनमा राम्रो	
५	कला संस्कृति, सम्पदा तथा वातावरणीय सुधार कार्यक्रम	राम्रो	
६	पर्यटन विकास कार्यक्रम		संभावित पर्यटकीय स्थलहरू निर्माण तथा मर्मत हुने अवस्थामा

स्रोतः नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, धनकुटा २०७५

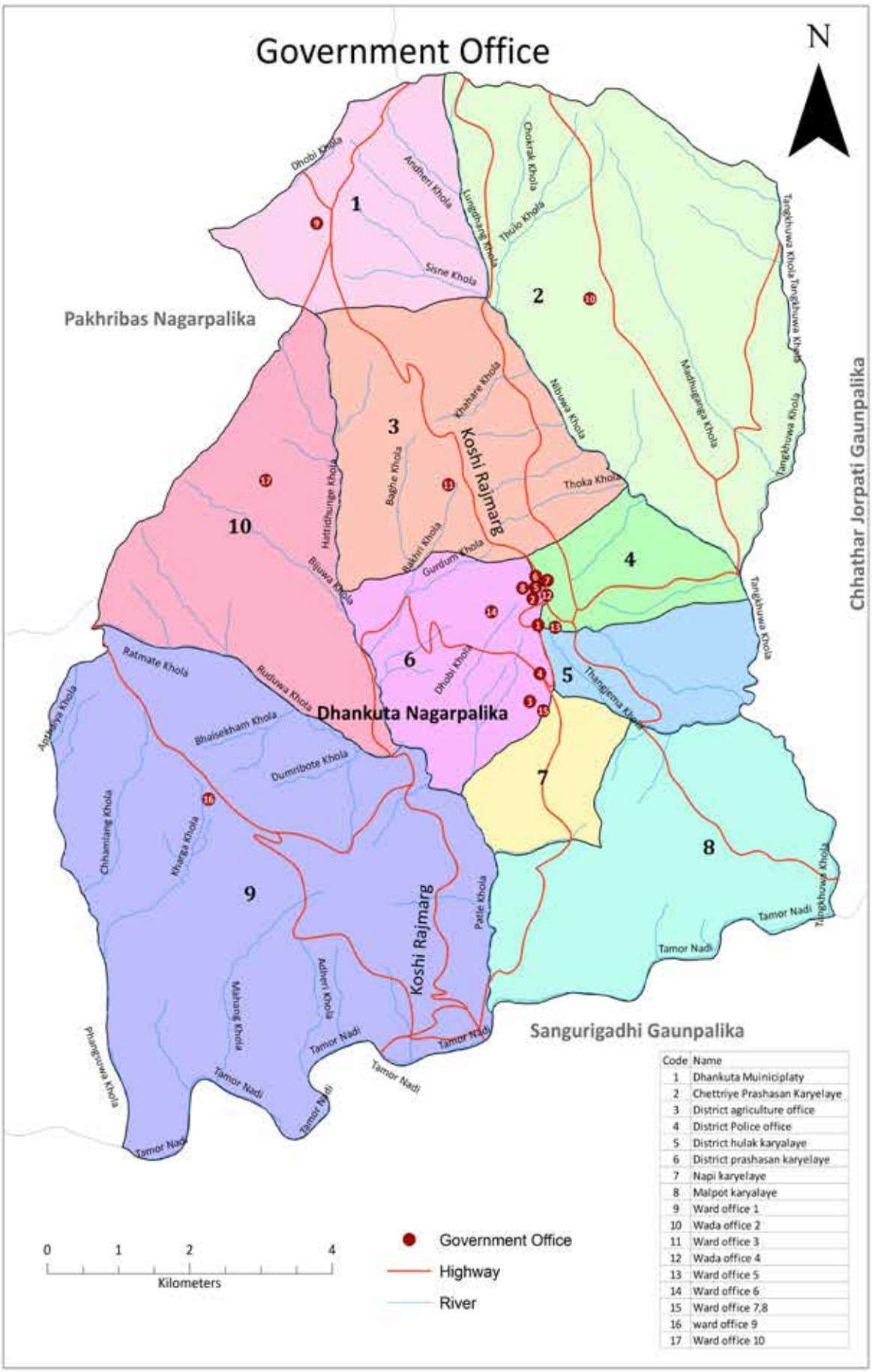
Government Office
N
Pakhribas Nagarpalika
Chhathar Jorpati Gaunpalika
Dhankuta Nagarpalika
Sangurigadhi Gaunpalika
Koshi Rajmarg
Koshi Rajmarg
Dhobi Khola
Andheri Khola
Lungdhang Khola
Chokrak Khola
Thulo Khola
Sisne Khola
Tangkhuwa Khola
Madhuganga Khola
Khahare Khola
Nibuwa Khola
Thoka Khola
Baghe Khola
Hattidhunge Khola
Bakhri Khola
Gurdum Khola
Bijuwa Khola
Ratmate Khola
Ruduwa Khola
Dhobi Khola
Thangpima Khola
Aptaliya Khola
Bhaisekham Khola
Dumribote Khola
Chhamiang Khola
Khanga Khola
Patle Khola
Kulheri Khola
Mahuna Khola
Phangchuwa Khola
Tamor Nadi
Tamor Nadi
Tamor Nadi

१०.५ नगरपालिका क्षेत्रका सरकारी कार्यालयहरूको नाम, टेलिफोन विवरण

तालिका नं. २०७ नगरपालिकामा रहेका सरकारी कार्यालयहरूको नाम र टेलिफोन

क्र.सं.	कार्यलयको नाम	ठेगाना	फोन नं.
१	क्षेत्रिय प्रशासन कार्यालय	ध.न.पा. ४, देब्रेबास	०२६५२०८८५
२	उच्च अदालत	ध.न.पा. ४, देब्रेबास	०२६५२०१७३
३	सरकारी वकिल कार्यालय	ध.न.पा. ४, देब्रेबास	०२६५२०२७९
४	क्षेत्रिय स्वास्थ्य निर्देशनालय	ध.न.पा. ४, देब्रेबास	०२६५२०२१३
५	क्षेत्रिय शिक्षा निर्देशनालय	ध.न.पा. ४, देब्रेबास	०२६५२०२१९,५२०२२०
६	क्षेत्रिय खानेपानी डिभिजन	ध.न.पा. ४, देब्रेबास	०२६५२०५०५
७	क्षेत्रिय संग्रहालय	ध.न.पा. ५	०२६५२०२४८
८	लोक सेवा आयोग	ध.न.पा. ४	०२६५२०१२०/५२०१५१
९	क्षेत्रिय स्वास्थ्य तालिम केन्द्र	ध.न.पा. ४	०२६५२०५०८
१०	डिभिजन सडक कार्यालय	ध.न.पा. ४	०२६५२१२१८
११	कोशी अञ्चल आयुर्वेद औषधालय	ध.न.पा. ६	०२६५२०११७
१२	सुन्तलाजात अनुसन्धान केन्द्र पारिपात्ले	ध.न.पा. १०	०२६५२००५५
१३	डिभिजन सहकारी कार्यालय	ध.न.पा. ४	०२६५२०२९२
१४	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	ध.न.पा. ४	५२०१३१/५२०१३२
१५	जिल्ला अदालत	ध.न.पा. ४	५२०१२८/५२०४८७
१६	जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालय	ध.न.पा. ४	५२०१२३/५२०१२४/५२०१२५/१२७
१७	जिल्ला शिक्षा कार्यालय	ध.न.पा. ४	५२०२५७
१८	जिल्ला वन कार्यालय	ध.न.पा. ७	५२०२२९/५२०२७४
१९	कोष तथा लेखा नियन्त्रय कार्यालय	ध.न.पा. ४	५२०४४८/५२०४२२
२०	जिल्ला तथ्याङ्क कार्यालय	ध.न.पा. ६	५२०२६२
२१	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	ध.न.पा. ७	५२०२२६/५२०४७८
२२	जिल्ला भू संरक्षण कार्यालय	ध.न.पा. ५	५२००३६/५२०१२९
२३	जिल्ला हुलाक कार्यालय	ध.न.पा. ४	५२०१५८
२४	धनकुटा नगरपालिका कार्यालय	ध.न.पा. ५	५२०५१५,५२०११९,५२०१४३
२५	डिभिजन सिँचाइ कार्यालय	ध.न.पा. ४	५२०२६५
२६	महिला तथा बालबालिका कार्यालय	ध.न.पा. ७	५२०१५७
२७	मालपोत कार्यालय	ध.न.पा. ४	५२०२७१
२८	रेशमखेती विकास कार्यालय	ध.न.पा. ७	५२०२९३/५२०२९४
२९	नापी शाखा कार्यालय	ध.न.पा. ४	५२०२५४
३०	जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय	ध.न.पा. ७	५२०१३४,१३५,२२७
३१	राष्ट्रिय अनुसन्धान कार्यालय	ध.न.पा. ६	५२००४२
३२	जिल्ला कारागार शाखा	ध.न.पा. ६	५२०११०
३३	जिल्ला प्राविधिक कार्यालय	ध.न.पा. ४	५२०९२०

क्र.सं.	कार्यलयको नाम	ठेगाना	फोन नं.
३४	कर्मचारी संचयकोष कार्यालय	ध.न.पा. ६	५२००४९
३५	रेडियो नेपाल प्रदेश प्रशारण केन्द्र	ध.न.पा. ४	५२०३८७
३६	कोशी बेसिन हावापानी	ध.न.पा. ४	५२०२३४
३७	कृषि विकास बैंक	ध.न.पा. ६	५२०४१६
३८	कृषि सामग्री कम्पनी	ध.न.पा. ७	५२०२४९
३९	राबा बैंक	ध.न.पा. ६	५२०४२४
४०	विद्युत प्राधिकरण	ध.न.पा. ७	५२०४१७
४१	घरेलु तथा साना उद्योग विकास समिति	ध.न.पा. ५	५२०२८५
४२	धनकुटा बहुमुखी क्याम्पस	ध.न.पा. ६	५२०२९७,२९८
४३	भवन तथा शहरी विकास	ध.न.पा. ४	५२०२७८
४४	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	ध.न.पा. ६	५२०१००,५२०१५५,१००
४५	शसस्त्र प्रहरीबल छिन्तांग गुल्म	ध.न.पा. ४	५२१२५५
४६	नेपाली सेना सल्लेरी व्यारेक	ध.न.पा. ४	५२०४७७
४७	जिल्ला निर्वाचन कार्यालय	ध.न.पा. ६	५२०७६६
४८	रेडक्रस सोसाइटी	ध.न.पा. ५	५२०३५२,५२०१०२
४९	नेपाल टेलिकम दुरसञ्चार कार्यालय	ध.न.पा. ६	

स्रोतः नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, धनकुटा २०७५

१०.६ व्यवसायिक खेलाडीको विवरण

तालिका नं. २०८: व्यवसायिक खेलाडीसम्बन्धी विवरण

वडा नं.	खेलाडीको नाम	लिङ्ग	उमेर	खेलको नाम	खेलाडीको स्तर	पाएको सम्मान वा पुरस्कार
७	सुजल कुमार श्रेष्ठ	पुरुष	२८	फुटबल	राष्ट्रिय स्तर	राष्ट्रिय सम्मान र नगद रु ६ लाख पुरस्कार नागरिक अभिनन्दन नगद रु ७५ हजार
५	राजु नगरकोटी	पुरुष		फुटबल	राष्ट्रिय स्तर	राष्ट्रिय सम्मान
५	चित्रसिंह ठकुरी	पुरुष		उस्सू	राष्ट्रिय स्तर	राष्ट्रिय पुरस्कार
१	कुशल श्रेष्ठ	पुरुष		कराँते	राष्ट्रिय स्तर	गोल्ड मेडल

स्रोतः नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, धनकुटा २०७५

१०.७ शवदाह पशु वधशालाको विवरण

तालिका नं. २०९: शवदाह तथा पशु वधशालाको विवरण

क्र.सं.	विवरण	स्थान	अवस्था	कैफियत
१	शवदाह	गिद्धेडाँडा, गामडाँडा, स्कुल डाँडा, कोल्ङ्ग डाँडा, याक्चानाघाट र मुल्घाट	सामान्य भएको र स्तरोन्नती आवश्यक	
२	पशु वधशाला	ध.न.पा. १ हिले र ध.न.पा. ५ बिहिबारे हाट	सामान्य अवस्था र स्तरोन्नती आवश्यक	

स्रोतः नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, धनकुटा २०७५

१०.८ नगरपालिकाको स्थापनाकालदेखि हालसम्मका प्रमुखहरूको विवरण

तालिका नं. २१०: नगरपालिकाको स्थापनाकालदेखि हालसम्मका प्रमुखहरूको विवरण

क्र.सं.	प्रमुखको नाम	कार्य अवधि		निर्वाचित र मनोनित	कैफियत
		देखि	सम्म		
१	मोहनप्रसाद पोखेल	२०३६	२०४२	निर्वाचित	
२	राजेन्द्र प्रधान	२०४२	२०४६	निर्वाचित	
३	शुसिल कर्माचार्य	२०४८	२०५३	निर्वाचित	
४	वाङ्दी लामा	२०५४	२०५९	निर्वाचित	
५	बालानन्द भूर्तेल	२०६१	२०६२	मनोनित	
६	चिन्तन तामाङ्ग	२०७४		निर्वाचित	

स्रोत: नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, धनकुटा २०७५

१०.९ नगरपालिकाको कार्यालयमा हाल कार्यरत कर्मचारीहरूको विवरण

तालिका नं. २११: नगरपालिकामा कार्यरत कर्मचारीहरूको विवरण

क्र.सं.	कर्मचारीको नाम	पद	कार्यरत शाखा	कैफियत
१	श्री टिकादत्त राई	कार्यकारी अधिकृत	कार्यालय प्रमुख	
२	श्री डम्बर रोगु	प्रशासकिय अधिकृत	प्रशासन	
३	श्री उपेन्द्र खनाल	वित्तिय अधिकृत	वातावरण	
४	श्री मिङ्मा दोर्जी शेर्पा	इन्जिनियर	योजना प्राविधिक	
५	श्री राजु गुरागाई	राजश्व अधिकृत	राजश्व	
६	श्री नुषराज श्रेष्ठ	प्रबन्धक		
७	श्री केशवकुमार श्रेष्ठ	लेखापाल	आर्थिक प्रशासन	
८	श्री त्रिविक्रम दाहाल	आ.ले.प.	आलेप	
९	श्री सर्मिला तामाङ्ग	कम्प्युटर अपरेटर	आर्थिक प्रशासन	
१०	श्री कृष्णप्रसाद भण्डारी	सामाजिक परिचालक	सामाजिक विकास	
११	श्री खगेन्द्र रायमाझी	सव इन्जिनियर	योजना शाखा	
१२	श्री कुशल मिश्र	सव इन्जिनियर	योजना शाखा	
१३	श्री विष्णु पोदार	अ.स. इन्जिनियर	योजना, प्राविधिक	
१४	श्री तेज बहादुर थापा	खरिदार	प्रशासन	
१५	श्री उजिरमान राई	खरिदार	स्टोर	
१६	श्री सुमित प्रधान	खरिदार	राजश्व	
१७	श्री कमला थापा	खरिदार	प्रशासन	
१८	श्री भीम प्रसाद सापकोटा	खरिदार	प्रशासन	
१९	श्री कमल कार्की	अमिन	योजना, प्राविधिक	
२०	श्री मात्रिका तिवारी	वडा सचिव	प्रशासन	
२१	श्री मन्जू कार्की	वडा सचिव	प्रशासन	
२२	श्री वेचन सरदार	सवारी चालक	सवारी चालक	
२३	श्री अमरबहादुर राई	सवारी चालक	सवारी चालक	

क्र.सं.	कर्मचारीको नाम	पद	कार्यरत शाखा	कैफियत
२४	श्री शंकरबहादुर तामाङ्ग	कार्यालय सहयोगी	सवारी चालक	
२५	श्री कालिका थापा	कार्यालय सहयोगी	प्रशासन	
२६	श्री कृष्णबहादुर राई	कार्यालय सहयोगी	प्रशासन	
२७	श्री विष्णुमाया श्रेष्ठ	कार्यालय सहयोगी	प्रशासन	
२८	श्री माघ माया राई	कार्यालय सहयोगी	प्रशासन	
२९	श्री टेकबहादुर राई	कार्यालय सहयोगी	प्रशासन	
३०	श्री गोमा राई	सरसफाई कर्मी	वातावरण शाखा	
३१	श्री मणिकलाल राई	सरसफाई कर्मी	वातावरण शाखा	
३२	श्री महिन्द्रा डोम	सरसफाई कर्मी	वातावरण शाखा	
३३	श्री जगदिस मल्लिक डोम	सरसफाई कर्मी	वातावरण शाखा	
३४	श्री अगरीमल्लिक डोम	सरसफाई कर्मी	वातावरण शाखा	
३५	श्री यज्ञबहादुर पौडेल	सरसफाई कर्मी	वातावरण शाखा	
३६	श्री मनिराज ठकुरी	नगर प्रहरी	वातावरण शाखा	
३७	श्री देबेन्द्र थापा	नगर प्रहरी	प्रशासन	
३८	श्री सबिता राई	नगर प्रहरी	वातावरण शाखा	
शिक्षा				
३९	श्री देविप्रसाद सुवेदी	वि.नी.	शिक्षा	
स्वास्थ्य				
४०	श्री तारादेवि सुवेदी	हे.अ. छैटौं तह	स्वास्थ्य	
४१	श्री रोशन कटुवाल	हे.अ. पाँचौ तह	स्वास्थ्य	
पशु/कृषि				
४२	श्री हरिप्रसाद कोईराला	पाँचौ तह	पशु शाखा	
४३	श्री युवराज ज्ञवाली		कृषि शाखा	

स्रोतः धनकुटा नगरपालिकाको कार्यलय, २०७५

१०.१० कार्यपालिका पदाधिकारीहरूको विवरण

तालिका नं. २१२: नगर कार्यपालिकाका नगर सभाका सदस्यहरूको विवरण

क्र.सं.	कार्यपालिका सदस्यको नाम	पद	सम्पर्क नं.	फोटो
१	श्री चिन्तन तामाङ्ग	प्रमुख	९८५२०७०९९९/ ९८४२३८६१२५	
२	श्री शकुन्तला बस्नेत	उपप्रमुख	९८५२०७०८८८/ ९८४२०६२४५९	

क्र.सं.	कार्यपालिका सदस्यको नाम	पद	सम्पर्क नं.	फोटो
३	श्री निरेन तामाङ्ग	वडाध्यक्ष वडा नं. १	९८४२०७१३५७	
४	श्री चन्द्रलाल तामाङ्ग	वडाध्यक्ष वडा नं.२	९८४२०३७४२४	
५	श्री विकास घिमिरे	वडाध्यक्ष वडा नं.३	९८५२०५०३२३	
६	श्री जम्सेर राई	वडाध्यक्ष वडा नं.४	९८४२१०९३६१	
७	श्री धनकुमार राई आठपहरिया	वडाध्यक्ष वडा नं.५	९८४२०६१६१९	
८	श्री नरेश श्रेष्ठ	वडाध्यक्ष वडा नं. ६	९८४२२५८३९३	
९	श्री जंगबहादुर राई	वडाध्यक्ष वडा नं.७	९८४२२५५६७७	
१०	श्री सुमन राई	वडाध्यक्ष वडा नं.८	९८०५३०३४६१	

क्र.सं.	कार्यपालिका सदस्यको नाम	पद	सम्पर्क नं.	फोटो
११	श्री मनोज रायमाझी	वडाध्यक्ष वडा नं.९	९८५२०६१७८९	
१२	श्री कमलबहादुर कार्की	वडाध्यक्ष वडा नं. १०	९८५२०५१८७६/ ९८१७३३३६८५	
१३	श्री जहानश्वरी राई	कार्यपालिका सदस्य	९८१२३१६९२७	
१४	श्री कल्पना राई	कार्यपालिका सदस्य	९८४२११८६३९	
१५	श्री रमा बराल	कार्यपालिका सदस्य	९८४२२२१३४७	
१६	श्री सुलोचना बसेल	कार्यपालिका सदस्य	९८४२२५६११२	
१७	श्री कल्पना थापा	कार्यपालिका सदस्य	९८१९३२०६००	
१८	श्री मदन बसेल	कार्यपालिका सदस्य	९८४२१११८५	

क्र.सं.	कार्यपालिका सदस्यको नाम	पद	सम्पर्क नं.	फोटो
१९	श्री सूर्य राई	कार्यपालिका सदस्य	९८४२४३३६८३	
२०	श्री सर्मिता राई	कार्यपालिका सदस्य	९८१९०६४९१०	

स्रोतः धनकुटा नगरपालिकाको कार्यालय, २०७५

१०.११ जननिर्वाचित प्रतिनिधिको विवरण

तालिका नं. २१३: जननिर्वाचित प्रतिनिधिहरूको विवरण

क्र.सं.	प्रतिनिधिको नाम	पद	सम्पर्क नं.	फोटो
१	चिन्तन तामाङ्ग	नगर प्रमुख	९८५२०७०९९९	
२	शकुन्तला बस्नेत	नगर उपप्रमुख	९८५२०७०८८८	
३	निरेन तामाङ्ग	वडा अध्यक्ष	९८१४०७१३५७	
४	कल्पना थापा	महिला वडा सदस्य	९८१९३२०६००	
५	फुलमाया वि.क.	दलित महिला वडा सदस्य	९८१४३७७९०९	
६	लालचन गोङ्बा	वडा सदस्य	९८५२०५०१६६	
७	वाङघ तामाङ्ग	वडा सदस्य	९८४२१०९३९३	
८	चन्द्रलाल तामाङ्ग	वडा अध्यक्ष	९८४२०३७४२४	
९	रमा बराल लामिछाने	महिला वडा सदस्य	९८४२२२१३४७	
१०	द्रौपदा दर्नाल	दलित महिला वडा सदस्य	९८१७३२३२१०	
११	टीकाराम दर्लामी	वडा सदस्य	९८४२२५६४२६	
१२	सनबहादुर राई	वडा सदस्य	९८४२०२६७३३	
१३	विकास घिमिरे	वडा अध्यक्ष	९८५२०५०३२३	
१४	बूद्धमाया राई	महिला वडा सदस्य	९८४२३१०३०२	
१५	सुलोचना बसेल	दलित महिला वडा सदस्य	९८४२२५६११२	
१६	बाबुराम मिश्र	वडा सदस्य	९८४२१०९१४२	
१७	मेख बहादुर राई	वडा सदस्य	९८४२४३३१६२	
१८	जमशेर राई	वडा अध्यक्ष	९८४२१०९३६१	
१९	दुर्गा निरौला अधिकारी	महिला वडा सदस्य	९८४२०६१९१५	
२०	तुलसा वि.क.	दलित महिला वडा सदस्य	९८१४३६२५४९	
२१	होमप्रसाद अधिकारी	वडा सदस्य	९८४२३४५६४८	
२२	विरबहादुर तामाङ्ग	वडा सदस्य	९८४२०६१६०८	
२३	धनकुमार राई	वडा अध्यक्ष	९८४२०६१६१९	
२४	सिता श्रेष्ठ	महिला वडा सदस्य	९८६२०६८९७१	
२५	अम्बिका परियार	दलित महिला सदस्य	९८१०४३०६५१	

क्र.सं.	प्रतिनिधिको नाम	पद	सम्पर्क नं.	फोटो
२६	गाविन्द राई	वडा सदस्य	९८४२२७४३३३	
२७	रोशन श्रेष्ठ	वडा सदस्य	९८४२०६२३४५	
२८	नरेश श्रेष्ठ	वडा अध्यक्ष	९८४२२५८९३९	
२९	हिरादेवी श्रेष्ठ	महिला वडा सदस्य	९८४२३४७९४२	
३०	मुना रम्तेल	दलित महिला वडा सदस्य	९८४२१५६२९३	
३१	बेनीबहादुर बस्नेत	वडा सदस्य	९८४२२१६६४५	
३२	मिलन खड्गी	वडा सदस्य	९८४२०४०५२१	
३३	जंगबहादुर राई	वडा अध्यक्ष	९८४२२५५६७७	
३४	चन्द्रकुमारी राई	महिला वडा सदस्य	९८४२०४२६६५	
३५	शान्ता रसाइली	दलित महिला वडा सदस्य	९८४२४३३५००	
३६	रामकुमार डंगोल	वडा सदस्य	९८४२०७३५२९	
३७	सन्देश राई	वडा सदस्य	९८४२०३०७७	
३८	सुमन राई	वडा अध्यक्ष	९८०५३०३४६१	
३९	जहानश्वरी राई	महिला वडा सदस्य	९८१२३१६९२७	
४०	विश्वलाल राई	वडा सदस्य	९८१७३६३८७७	
४१	पूर्णश्वरी राई	वडा सदस्य	९८११३६१६९१	
४२	मनोज रायमाझी	वडा अध्यक्ष	९८५२०६१७८९	
४३	सुमित्रा राई	महिला वडा सदस्य	९८१९३९७८२६	
४४	शान्तिलाशिव दर्जी	दलित महिला वडा सदस्य	९८१३३५५७२५	
४५	सन्तोषकुमार मगर	वडा सदस्य	९८०४३६४१०४	
४६	पूर्णबहादुर प्रधान	वडा सदस्य	९८४२११२४९४	
४७	कमलबहादुर कार्की	वडा अध्यक्ष	९८४२३०५८७६	
४८	कल्पना राई	महिला वडा सदस्य	९८४२११८६३९	
४९	सुनिता वि.क.	दलित महिला वडा सदस्य	९८१४३१०७९७	
५०	चन्द्रबहादुर दर्लामी	वडा सदस्य	९८२४३४६०३८	
५१	कुल बहादुर राई	वडा सदस्य	९८२३०९७८४४	

स्रोतः निर्वाचन आयोग, २०७५